

PRUDENCI BERTRANA, EL CAÇADOR
D'ENYORANCES.
ESTUDI PERIODÍSTIC (1896-1938)

Judit Pujol Prat

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

Tesi doctoral

**Prudenci Bertrana, el caçador d'enyorances.
Estudi periodístic (1896-1938)**

Judit Pujol Prat

2023

Tesi doctoral

**Prudenci Bertrana, el caçador d'enyorances.
Estudi periodístic (1896-1938)**

Judit Pujol Prat

2023

Doctorat en Ciències Humanes, del Patrimoni i de la Cultura

Director i tutor: Xavier Pla Barbero

Memòria presentada per optar al títol de doctora per la Universitat de Girona

El Dr. Xavier Pla Barbero, de la Universitat de Girona,

DECLARO:

Que el treball titulat *Prudenci Bertrana, el caçador d'enyorances. Estudi periodistic (1896-1938)*, que presenta Judit Pujol Prat per a l'obtenció del títol de doctora, ha estat realitzat sota la meua direcció i compleix els requisits per poder optar a Menció Internacional.

I, perquè així consti i tingui els efectes oportuns, signo aquest document.

Girona, 20 d'abril de 2023

Llista de publicacions

(2019). Joan Maragall i Prudenci Bertrana, la contemplació i la ploma. *Haidé, Butlletí de l'Arxiu de Joan Maragall*, (8), p. 17-31.
<https://raco.cat/index.php/Haide/article/view/361966/456560>

(2019). El periodisme literari de Prudenci Bertrana en el marc de la Primera Guerra Mundial (1914-1918). Dins Institució de les Lletres Catalanes (coord.), *Actes del Simposi Internacional Prudenci i Aurora Bertrana: Entre dos silencis* (p. 151-164). Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

(2022). The journalism of Prudenci Bertrana. Dins G. Boto i L. Vicens (eds.), *VI Conference of Pre-doctoral Researchers Abstract Book* (p. 19-20). Escola de Doctorat de la Universitat de Girona i Servei de Publicacions de la UdG.

Agraïments

Aquesta tesi doctoral s'ha dut a terme amb la beca de recerca FPU (Formación de Profesorado Universitario) del Ministerio de Educación, sense la qual hauria resultat molt més complicat tirar-la endavant. Així mateix, ha comptat amb el suport de diverses persones a qui vull manifestar un agraïment ben sincer.

En primer lloc, a en Xavier Pla, el meu director, per creure en mi, per les revisions i la mirada crítica, per acompanyar-me i encoratjar-me. A en Francesc Feliu i en Joan Ferrer, per redescobrir-me la figura de Prudenci Bertrana en el treball de fi de grau, encenent l'espurna que ha fet possible que la tesi avui vegi la llum. A l'Enric Bou, per la predisposició i l'amabilitat durant l'estada de recerca a Venècia que va tutoritzar-me. A en Jaume Rufí, per incentivar l'estudi del periodisme de Bertrana i ajudar-me quan ha fet falta. Al personal de la biblioteca UdG del campus del Barri Vell, al de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, al de la Biblioteca de Catalunya i també al d'altres arxius consultats en menor mesura, pel tracte i la documentació facilitada; un agraïment extensible al personal administratiu que m'ha donat més d'un cop de mà. A totes les persones que, en un moment o altre d'aquest llarg trajecte, m'han resolt dubtes, m'han proporcionat informació per avançar en la recerca i, sabent-ho o no, m'han agullonat: en Francesc Montero, en Josep Maria Llorens, la Mita Casacuberta, la Glòria Granell, en Josep Maria Figueres, en Jaume Capdevila, la Yairen J. Columbié, l'Eulàlia Salvat i la Núria Golobardes, l'Andrea Blok, la Carla Masó, l'Albert Montalbán, en David Portillo, l'Elisabet Sunyer, la Irene Capdevila, els professors del grau i els companys de la Càtedra Josep Pla i del departament de Filologia i Comunicació de la Universitat de Girona.

Una tesi és un repte intel·lectual però també emocional, i aquesta no hauria arribat a bon port sense la xarxa de familiars i amics que m'ha sostingut quan ha calgut, que han comprès les absències, que han mostrat plena confiança en mi i m'han esperonat sempre a seguir endavant. M'agradaria dedicar els resultats del treball als meus pares, al meu germà Jordi i a en Germán, incondicionals. I, com que no voldria deixar-me cap nom indispensable per a mi, en la línia del discurs de gràcies que Bertrana va pronunciar als Jocs Florals de Barcelona de 1911, «us diré ben secament, tan fort com m'ho permeti la meva emoció i tan clar com ho desitja el meu entusiasme per a què tots n'hagueu la part que us correspon, aqueixes soles paraules: mercès».

A tots vosaltres, moltes gràcies, de tot cor.

Je ne suis qu'un passant, dont les yeux
sont ouverts sur la vie.

ÉMILE ZOLA

ÍNDIX

RESUM DE LA TESI	15
0. INTRODUCCIÓ.....	18
0.1. Presentació	18
0.2. Objectius	23
0.3. Metodologia.....	24
0.4. Justificació personal.....	29
0.5. Estat de la qüestió	31
1. PRUDENCI BERTRANA: UNA BIOGRAFIA INTEL·LECTUAL.....	36
1.1. El naixement de l'home i la pugna amb l'artista	36
1.2. Llibertat i contacte amb la natura: vocació de caçador.....	41
1.3. Obra viscuda: una concepció artística total	46
1.4. Girona, ciutat estimada i punt de partida	52
1.4.1. La pintura: primera vocació i professió.....	52
1.4.2. Arrencada del Bertrana literat i periodista.....	61
1.4.3. Col·laboracions periòdiques	69
1.4.3.1. De flor en flor: col·laboracions diverses	70
1.4.3.2. <i>L'Enderroch</i> , <i>Vida</i> i els Jocs Florals	85
1.4.3.3. <i>Catalanitat</i> , <i>Ciudadanía</i> , presó i mala maror.....	91
1.4.4. 1912, any-pont a Barcelona.....	97
1.5. Barcelona, ciutat enemiga i etapa prolífica.....	102
1.5.1. Arribada a la Ciutat Comtal: <i>L'Esquella de la Torratxa</i> i <i>La Campana de Gràcia</i>	114
1.5.2. L'«Ideari barbre» d' <i>El Poble Català</i>	126
1.5.3. Col·laboracions en el marc de la Primera Guerra Mundial	135
1.5.4. Col·laboracions disperses	155
1.5.5. <i>La Publicidad</i> : «Ideari bàrbar» i crítica teatral.....	168
1.5.6. <i>La Veu de Catalunya</i> : «Impromptu» i crítica teatral.....	176
1.6. Els darrers anys	184
2. SEGONA PART: L'OBRA PERIODÍSTICA	192
2.1. Presentació de l'inventari.....	192
2.2. La gran sèrie barcelonina: temes principals.....	204
2.2.1. Coses vistes per la ciutat	207
2.2.2. Els animals i l'entendiment vers les bèsties humils.....	225

2.2.3. El pas del temps i de les estacions, tradicions i festivitats	233
2.2.4. Els esports: l'entreteniment de la societat de masses	244
2.2.5. Els transports urbans	246
2.2.6. Evocacions del camp i contrast amb la ciutat	251
2.2.7. El món teatral	259
2.2.8. Panorama sociopolític	265
2.2.9. Art i literatura	277
2.2.10. Tasca de cronista i periodista	289
2.3. Un estil vigorós, aspre i melangiós	298
3. CONCLUSIONS	302
4. CONCLUSIONI	307
5. BIBLIOGRAFIA	312
6. ANNEX	331
6.1. Relació d'articles de Prudenci Bertrana.....	331

RESUM DE LA TESI

Resum

El present estudi se centra en la faceta periodística de Prudenci Bertrana (1867-1941), tenint en compte que és la menys estudiada, amb el propòsit d'omplir un buit bibliogràfic. Prudenci Bertrana va ser pintor, escriptor i periodista per necessitat perquè, per sobre de tot, va ser un artista incapaç de renunciar a l'ideal de l'art, per la qual cosa es va veure empès a malviure amb la ploma. No obstant això, va col·laborar a les principals capçaleres de la primera meitat del segle XX i la seva producció periodística supera els 2.700 textos. Per tal de donar valor al periodisme de Bertrana, la tesi doctoral es divideix en dues parts. La primera correspon a la biografia intel·lectual de l'autor i s'hi ressalten les dues etapes en què desenvolupa l'exercici periodístic: l'etapa iniciàtica i del desvetllament artístic, a Girona, i l'etapa de consolidació a Barcelona, la més prolífica però també la més tràgica a nivell personal. La segona part s'ocupa de la seva obra periodística i, després de presentar la relació d'articles recollida a l'annex, aborda les seccions més destacades de l'autor a Barcelona: les cròniques de *L'Esquella de la Torratxa*, els idearis d'*El Poble Català* i *La Publicidad*, i els impromptus de *La Veu de Catalunya*. Aquestes seccions mantenen una unitat de caràcter: en totes s'hi descriu el paisatge urbà barceloní des de la perspectiva irònica i perspicaç d'un enyorat de la natura que no sent que acabi d'encaixar a la ciutat. En conjunt, l'estudi pretén reivindicar una de les figures més rellevants del panorama literari català contemporani.

Resumen

El presente estudio se centra en la faceta periodística de Prudenci Bertrana (1867-1941), puesto que es la menos estudiada, con el propósito de llenar un vacío bibliográfico. Prudenci Bertrana fue escritor, pintor y periodista por necesidad porque, por encima de todo, fue un artista incapaz de renunciar al ideal del arte, por lo que se vio empujado a malvivir con la pluma. Aun así, colaboró en las cabeceras principales de la primera mitad del siglo XX y su producción periodística supera los 2.700 textos. Para poner en valor el periodismo, la tesis doctoral se divide en dos partes. La primera corresponde a la biografía intelectual del autor y se resaltan las dos etapas en las que desarrolló el ejercicio

periodístico: la etapa iniciática y del despertar artístico, en Girona, y la etapa de consolidación en Barcelona, la más prolífica pero también la más trágica a nivel personal. La segunda parte se ocupa de su obra periodística y, después de presentar la relación de artículos recogida en el anexo, aborda las secciones más destacadas del autor en Barcelona: las crónicas de *L'Esquella de la Torratxa*, los idearios de *El Poble Català* y *La Publicidad*, y los impromptus de *La Veu de Catalunya*. Estas secciones mantienen una unidad de carácter: en todas se describe el paisaje urbano barcelonés desde la perspectiva irónica y perspicaz de un añorado de la naturaleza que siente que no acaba de encajar en la ciudad. En conjunto, el estudio pretende reivindicar una de las figuras más relevantes del panorama literario catalán contemporáneo.

Abstract

The present study focuses on the journalistic facet of Prudenci Bertrana (1867-1941), which is the least studied among the literary, pictorial facets of his career. That being so, the aim of this work is to fill a bibliographic gap. Prudenci Bertrana was not only a painter and writer, but he also became a journalist out of necessity. In fact, he was an artist unable to renounce the ideal of art that led Bertrana to scrape out a living with his quill. Despite this, he contributed to the main headlines of the first half of the 20th century, and his journalistic output exceeds 2,700 texts. In order to give value to Bertrana's journalism, this doctoral thesis is divided into two parts. The first corresponds to the intellectual biography of the author, where the two stages in which he developed his journalistic practice are highlighted: the initiatory phase and the artistic awakening of Bertrana in Girona, as well as the consolidation stage in Barcelona -which was the most prolific, but it also was the most tragic on a personal level-. The second part of this study deals with his journalistic work, as well as it approaches the most outstanding sections of the author in Barcelona, after presenting the list of articles collected in the annex: the chronicles of *L'Esquella de la Torratxa*, the ones from *El Poble Català* and *La Publicidad*, and the impromptu ones from *La Veu de Catalunya*. These different sections maintain a unity of character: they all describe the urban landscape of Barcelona from the ironic, perceptive perspective of someone longing for nature and feeling that he does not quite belong to the

city. All things considered, this work aims to vindicate one of the most relevant figures of the contemporary Catalan literary scene.

Abstract

Il presente studio si sofferma sull'aspetto giornalistico di Prudenci Bertrana (1867-1941), dato che è il meno studiato, allo scopo di colmare una lacuna bibliografica. Prudenci Bertrana è stato pittore, scrittore e giornalista per necessità perché, soprattutto, è stato un artista incapace di rinunciare all'ideale dell'arte, motivo per cui è stato spinto a vivere male con la penna. Tuttavia, ha contribuito ai principali titoli della prima metà del XX secolo e la sua produzione giornalistica supera i 2.700 testi. Per valorizzare il giornalismo di Bertrana, la tesi di dottorato è divisa in due parti. La prima corrisponde alla biografia intellettuale dell'autore ed evidenzia le due tappe in cui sviluppò la sua attività giornalistica: la fase iniziatica e di sviluppo artistico, a Girona, e la fase di consolidamento a Barcellona, la più prolifica ma anche la più tragica su un livello personale. La seconda parte tratta del suo lavoro giornalistico e, dopo aver presentato l'elenco degli articoli raccolti in allegato, affronta le sezioni più significative dell'autore a Barcellona: le cronache de *L'Esquella de la Torratxa*, le idee da *El Poble Català* e *La Publicidad* e gli improvvisi de *La Veu de Catalunya*. Queste sezioni mantengono un'unità di carattere: descrivono tutte il paesaggio urbano di Barcellona dalla prospettiva ironica e perspicace di chi ha nostalgia della natura e non si sente del tutto a suo agio nella città. Nel suo insieme, lo studio mira a rivendicare una delle figure più rilevanti della scena letteraria catalana contemporanea.

0. INTRODUCCIÓ

0.1. Presentació

Prudenci Bertrana i Compte (Tordera, 1867 – Barcelona, 1941) és una de les figures més rellevants del panorama literari català contemporani i, malgrat això, no ha corregut la mateixa sort que altres escriptors coetanis de renom i s’ha vist sovint relegat a un segon pla, discretament oblidat.

Reconegut clarament per la faceta d’escriptor, amb obres cabdals en la seva carrera literària com *Josafat*, *Proses bàrbares* o la trilogia pseudoautobiogràfica *Entre la terra i els núvols*, va escriure diverses novel·les, quantioses narracions breus i un seguit de comèdies, algunes de les quals van estrenar-se en diferents teatres de Barcelona. També va ser pintor. De fet, la pintura va ser la seva primera vocació i va acompanyar-lo al llarg de la seva existència. Així mateix, a part d’escriptor i pintor, va ser periodista i va ser-ho per necessitat. La faceta periodística de Prudenci Bertrana i els articles que va publicar en les principals capçaleres de l’època constitueixen l’objecte d’estudi d’aquesta tesi doctoral.

Ànima lliure i independent —per la qual cosa a vegades es fa difícil situar-lo—, Bertrana va subjugar la seva vida a una única cosa: la vocació fatal per l’art, l’art en majúscules. Va lliurar-se a l’art perquè ni podia ni sabia fer altra cosa i perquè, tal com va afirmar a la conferència llegida el 23 de desembre de 1911 al centre de la Unió Federal Nacionalista Republicana de Sant Feliu de Guíxols, «l’Art, amics meus, satisfeta la gana, satisfeta la set, el cos calent y l’ànima tranquila, és lo primer que necessita l’home» (P. Bertrana, 1911, p. 4). Per a ell, la vida sense art equivalia a una vida trista, grisa i buida, de manera que s’hi va consagrar plenament, perquè aquest era el seu destí irremeiable. Així doncs, en un primer moment va focalitzar la vocació artística en la pintura però, en veure que no li era possible viure de pintar *au plein air* allò que admirava —els paisatges, la natura que l’havia seduït des de petit—, i que calia «comercialitzar» l’art fent classes de dibuix i pintant retrats, exvots i altres encàrrecs per tal d’obtenir ingressos, va descobrir el cuc de la literatura i va traspasar-hi la seva vocació pura i veritable. No obstant això, la literatura era una vocació poc reconeguda econòmicament, per la qual cosa va veure’s empès a exercir de periodista per cobrar un sou, per bé que escàs, almenys regular, i d’aquesta manera poder mantenir la família.

Bertrana va ser testimoni de la professionalització de l'escriptor a Catalunya però, segons el seu parer i la pròpia experiència, l'escriptor professional no existia perquè per sobreviure, si no gaudia d'una renda suficient que li estalviés maldecaps econòmics, s'havia d'estintolar al periodisme o al teatre, dos puntals als quals ell es va recolzar amb fermesa. Malgrat considerar el periodisme un ofici digne i llaminer, que afalaga i proporciona reconeixement, creia que quan s'aspira a alguna cosa millor —en aquest cas, la literatura—, sembla un ofici menys bo i digne del que realment és (P. Bertrana, 1992, p. 70). El periodisme, però, no «embrutia» la seva vocació literària ja que allò que oferia als editors dels diaris i les revistes on col·laborava no era la seva literatura sinó el seu temps, de la mateixa manera que ho fa un treballador al seu amo a canvi de cobrar poc i malament (J. Ll. Marfany, 1990, p. 237). Talment com un proletari intel·lectual.

Per molt que «no *sentís* el periodisme, havia de suportar-lo [...]. “Però, trista vida aquesta”, es deia Aspriu, “obligat, com els borinots, a volar de flor en flor deixant-les collertes i marcides per a cercar les que s'obren gaiament fresques i prometedores!”» (P. Bertrana, 2017b, p. 367). Bertrana se sentia sol·licitat pels editors dels diaris però també mal pagat per tots, i tampoc no desaprovava cap ocasió per fer explícit el ressentiment que li provocava la precarietat econòmica de l'ofici de periodista. La filla, Aurora Bertrana, a les *Memòries fins al 1935* (2013a), hi rememorava els inicis periodístics del pare i lamentava com d'il·lusos van ser en pensar que aquest guanyaria més diners fent de periodista:

Allí va entrar ell com la rata a la ratera, enllaminat per un bocinet de formatge per als seus fills. El 'formatge' el vam pagar tots plegats prou car, però en el moment de prendre el determini ningú no ho sospitava [...], creïem que una nova era de prosperitat ens esperava. (p. 139)

Bertrana no era capaç d'acceptar una altra feina que probablement li hauria donat més diners i per tant més estabilitat i tranquil·litat; sentia que moralment no podia renunciar a la seva vocació literària inevitable, al seu art, així que va seguir escrivint novel·les, relats i comèdies, acceptant col·laboracions periodístiques, fent classes de dibuix i exposicions i encàrrecs de pintures, tot amb salaris molt minsos, i la prosperitat econòmica no va entrar mai a casa els Bertrana.

A pesar de viure el periodisme com una «obligació» mal pagada, va ser-li un camp molt fructuós que ens ha deixat milers de textos on es barregen innegablement la ploma de l'escriptor i del periodista amb el pinzell del pintor. A més, hi descobrim la seva mirada

de contemplatiu inguarible i la seva habilitat descriptiva; l'amor a la natura —la visió de la qual l'omple d'èxtasi, com si d'una experiència mística o religiosa es tractés—, l'enyor quan no la té a l'abast, o el retrat dels homes i les bèsties que l'habiten; el judici amarg a la ciutat de Barcelona, on se sentia com animal engabiat, i la seva posició crítica amb la situació cultural catalana de les primeres dècades del segle XX, sobretot la referent al teatre català.

Així mateix, els textos periodístics de Bertrana, com també totes les seves intervencions públiques, contribueixen a la construcció de la imatge d'artista pur, sacrificat, incomprès, antiintel·lectual, ressentit, feréstec, sincer, insubornable i solitari que va bastir i sobre la qual va aixecar la seva producció literària (M. Casacuberta, 1992, p. 65). A *L'impenitent* (2017b), el tercer volum d'*Entre la terra i els núvols*, és on Bertrana, a través de l'alter ego Innocenci Aspriu, passa revista del seu passat, per legitimar moralment una vida dedicada a l'art i per reafirmar aquesta imatge modelada al llarg dels anys:

Mai no havia donat un sol cop de ploma que no anés dedicat a satisfer les pròpies exigències. [...] Continuava independent. Potser no era un humorista ni un sarcàstic; era un desplaçat que es queixava amb verinosa acidesa. I ridiculitzava les coses de l'urbs bo i esperant l'hora de llevar-se la disfressa i mostrar-se nu. De la seva joventut, esmerçada en caceres i pesqueres; de la meitat de la seva vida improductiva, gastada en somnis i laments; dels seus ocis considerats insensats i deshonorables per les persones de seny; dels seus fracassos i de la seva malventura en faria art, en faria sentiment, en faria ideal. (p. 121-122)

I així ho va fer: va reviure amb la ploma a la mà la seva vida i en va fer art. Va literaturitzar i mitificar l'experiència d'artista abengat, «víctima d'un encís» i «màrtir del seu propi esperit», aprofitant aquells episodis vitals que, degudament caracteritzats, afavorissin la màscara creada (P. Bertrana, 2017b, p. 123). Tot i haver viscut gairebé trenta anys a Barcelona i haver publicat en els diaris i en les revistes més importants de l'època, tot i haver gaudit d'un cert prestigi per la seva literatura i haver rebut diferents premis i homenatges, Bertrana sentia que no encaixava en el món cultural català acaparat pel Noucentisme i accentuava encara més aquesta marginació per singularitzar-se.

En aquest sentit, cal tenir en compte que la revisió de la història literària que hem rebut prové del Noucentisme i que els que van patir-ne més les conseqüències van ser els escriptors contemporanis al moviment i que no hi pertanyien (J. Ll. Marfany, 1990, p.

63). La mort de Bertrana, el 1941, es va produir enmig de l'emmudiment imposat per la postguerra i els primers anys del franquisme, la repressió i la supressió de diverses capçaleres que segurament se n'haurien fet ressò.¹ Val a dir, però, que els darrers anys de vida ja va passar-los en una mena d'aïllament, tal com Ramon Vinyes va encarregar-se de fer notar a l'article «Els arreconats», publicat al setmanari *Meridià* (21 d'octubre de 1938, p. 3). En aquest text, Vinyes es qüestionava per què s'anava deixant caure un silenci feixuc sobre l'autor i la seva obra, i preguntava directament als que l'arraconaven, els fills del Noucentisme, si és que no era del seu tarannà i per això els feia nosa, o si és que potser sobraven novel·listes, a Catalunya. Afirmava que, certament, Bertrana no era home de penyes literàries ni de fer cua a l'antesala de despatxos poderosos, que no creia en la necessitat d'apuntalar algú per tal que l'apuntalessin i que tenia una altivesa d'independent, però, malgrat que li repliquessin que s'havia arraconat tot sol, Vinyes no entenia que no se li donés el lloc que li corresponia sense haver-lo de reclamar.²

Anys després de la mort de Bertrana van alçar-se diferents veus reivindicant-lo, com ara Pere Calders que, en una conversa amb Agustí Cabruja a Mèxic, va comentar-li que Bertrana era un dels novel·listes que més admirava i es planyia de l'oblit en què semblava que se'l tenia, perquè ni se'n parlava en diaris i revistes ni se'l recordava (A. Cabruja, 2002, p. 265). A poc a poc, la sort de Bertrana anava canviant i antics amics, estudiosos, lectors i admiradors de la seva obra començaven a reclamar-lo, com especificaré a l'estat de la qüestió. Així doncs, cal matisar el «discret oblit» en què se'l té encara avui dia i al qual m'he referit al principi: si bé Bertrana és reconegut i col·locat en un context prou ben delimitat i entre titans com Joaquim Ruyra i Víctor Català, si bé se'l rememora amb premis o commemoracions i se'l publica, el més important, que és llegir-

---

¹ Malgrat això, alguns diaris sí que van notificar el decés, com ara *La Vanguardia Española* i la *Gaceta Municipal de Barcelona*, o *Ressorgiment* i *El Poble Català*, des de l'estranger. Després de la Guerra Civil i la victòria franquista, *La Vanguardia* va passar a anomenar-se *La Vanguardia Española*, i l'esquela mortuòria de Prudenci Bertrana es va publicar a la p. 6 del número del 22 de novembre de 1941. Pel que fa a *La Gaceta Municipal de Barcelona*, a la primera pàgina del número de l'1 de desembre de 1941, s'hi troba una nota informativa breu sobre el traspàs, arran d'unes manifestacions del tinent d'alcalde delegat de Cultura, Tomàs Carreras i Artau, on feia constar que havia anat a expressar condol a la família en nom de la Corporació Municipal perquè, a part de literat, Bertrana era funcionari jubilat de l'Ajuntament de Barcelona. Quant a *Ressorgiment*, revista mensual publicada en català a Buenos Aires, van dedicar-li un text a la p. 4968 del número de desembre de 1941 en què ressaltaven tant la seva faceta d'escriptor, com les de pintor, comediògraf i publicista. Finalment, a la p. 5 del número de gener de 1941 d'*El Poble Català: Portantveu de Comunitat Catalana de Mèxic*, hi esmenten la mort de Bertrana i hi reproduïen «Primera visió», el relat que obre *Proses bàrbares*.

² Bertrana farà una afirmació semblant a la de Vinyes a *L'impenitent*, amb relació a la seva «salvatge independència»: «Mai no ha pogut vinclar l'espina davant d'un polític, ni fer estades a les antesales dels personatges influents, ni sotmetre's a les exigències dels mercaders de literatura amena, ni del públic que la compra per matar el temps» (2017b, p. 464-465).

lo, es fa poc. Això es pot deure a la revisió literària hereva del moviment noucentista que ja he esmentat i que fa que sigui un autor vist amb recel o indiferència; al fet que la imatge que se'n té sigui la de paladí del ruralisme i poca cosa més —ja que sovint s'estudia Bertrana fins a la fi gradual del Modernisme, el 1911, establint un tall innecessari en la seva producció i obviant altres facetes igualment interessants de l'autor, com la periodística—, o que la seva situació dins del cànon literari català actualment encara segueixi essent problemàtica. És cert que la idiosincràsia, la concepció artística o la independència de Bertrana han pogut contribuir a enterbolir la recepció posterior de la seva obra. I és cert, també, que es mou sempre entre dues aigües: entre la literatura i la pintura, entre la literatura i el periodisme, entre la narrativa i el teatre, entre Girona i Barcelona, a cavall dels segles XIX i XX —amb el pas d'una societat artesanal a una societat industrial, els canvis de la qual retratarà molt bé als articles barcelonins—, entre Modernisme i Noucentisme, entre la natura i la ciutat, en una pugna eterna entre l'artista i el pare de família, entre l'art vocacional i l'art mecànic, entre la realitat i la ficció (X. Pla, 2017b). Va per lliure i defuig etiquetes, per això cal ressituar-lo i apropar-lo de nou al gran públic.

En un impromptu³ publicat a *La Veu de Catalunya* el 1927 i titulat «Col·laboració d'altura», Bertrana es dirigeix als seus devots llegidors dient-los que ja deuen haver notat que últimament al diari s'hi publiquen textos de diversos prohoms estrangers i els demana que li segueixin essent fidels; que després de llegir la col·laboració estrangera el llegeixin també a ell: «Ens conformem a ésser plat de segona taula i amb comptar per pessetes i no per lliures esterlines, però ens afligiria (Déu nos en guard!) l'oblit».⁴ Estudiem-lo, donem-lo a conèixer altra vegada i, sobretot, llegim-lo. Perquè, tal com afirma Joan Lluís Marfany al núm. 107 de *Serra d'Or* (1968, p. 50), no se l'ha de reivindicar històricament com a una antiga glòria que cal situar al panteó literari, sinó que cal aconsellar-ne vivament la lectura. Així ens assegurarem que no caigui en l'oblit col·lectiu.

---

³ Els articles de Bertrana citats al llarg de l'estudi aniran referenciats amb nota al peu en tant que no es troben a la bibliografia sinó a la relació d'articles llistada a l'annex.

⁴ Bertrana, P. (16 novembre 1927). Col·laboració d'altura. *La Veu de Catalunya* (ed. vespre), p. 5.

0.2. Objectius

El propòsit principal d'aquesta tesi doctoral és presentar una aproximació exhaustiva a la faceta periodística de Prudenci Bertrana. Des que va començar a col·laborar a la premsa, no va deixar de fer-ho fins pocs anys abans de morir. Va publicar en un centenar de revistes i diaris, per la qual cosa no és d'estranyar que els seus textos periodístics siguin tan nombrosos, i crec que s'ha de donar a aquests escrits l'atenció i la consideració que mereixen.

Val a dir que, en un primer moment, el fi plantejat era més limitat: elaborar un estudi minuciós de la producció periodística de Bertrana en el marc de la Primera Guerra Mundial (1914-1918), seguint la línia de recerca, dins l'àmbit de la literatura catalana contemporània, que estudia la figura de l'escriptor-periodista davant la crisi del nou humanisme (X. Pla, 2016a). Amb l'esclat de la Gran Guerra, la humanitat reculava mentre s'avançava en la creació d'armament, tancs, vaixells, submarins, avions o gasos tòxics, per fer la guerra per terra, aire i mar. Una guerra de tots contra tots on van perdre-hi la vida milions de persones, civils i militars, on la fe en la civilització es va esfumar i on va iniciar-se el que es coneix com la guerra moderna: la conflagració que es creia que havia d'acabar amb totes les guerres va acabar essent el preàmbul de la Segona Guerra Mundial (1939-1945), encara més cruenta i mortífera. Els escriptors-periodistes van combatre intel·lectualment en el conflicte, des de les redaccions de diaris i revistes, des de les planes d'aquestes publicacions. Entre ells i a la seva manera, Bertrana. No obstant això, després dels primers mesos de recerca, vaig poder comprovar que no hi havia articles suficients per a una tesi doctoral, així que l'estudi dels textos bertranians sobre la Gran Guerra ha passat a ser un capítol de la tesi i l'objectiu final d'aquesta ha estat reformulat i ampliat: compilar la producció periodística de Prudenci Bertrana, resseguir a grans trets els seus passos per la premsa, i analitzar els articles publicats en diverses capçaleres barcelonines per tal d'agrupar-los en eixos temàtics i observar-ne característiques comunes.

Tenint en compte que els estudis sobre el periodisme de Bertrana són força escassos, amb el present treball pretenc omplir modestament un buit bibliogràfic palès i facilitar el descobriment de la vessant menys coneguda de l'autor. He renunciat, doncs, a examinar amb profunditat un segment concret del seu itinerari com a periodista, si bé soc conscient que hi hagués pogut aportar molts més detalls, perquè crec que havent-hi estudis fragmentaris era més important oferir una mirada global i general de la seva trajectòria periodística. Així doncs, els objectius desgranats són els següents:

- Recopilar la producció periodística de Prudenci Bertrana. Si bé no puc afirmar categòricament que hagi recollit la totalitat dels seus articles, perquè sempre en poden aparèixer alguns amb els quals no comptàvem, he procurat acomplir la tasca de la manera més rigorosa possible i he inventariat un conjunt d'uns 2.700 textos. El primer text de la relació d'articles que es troba a l'annex data del 1896 i l'últim de 1938, per la qual cosa aquestes són les dates que apareixen al títol del present estudi.
- Reivindicar el Bertrana periodista i situar-lo en el context dels escriptors que van professionalitzar-se a les planes dels diaris i revistes de principis del segle XX a Catalunya.
- Traçar-ne la biografia intel·lectual ressaltant cronològicament els anys d'iniciació a Girona i els de consolidació a Barcelona i, d'aquesta manera, copsar la seva trajectòria i l'evolució del seu pensament, estil i visió del món.
- Demostrar que darrere la imatge de bàrbar, antiintel·lectual, inculte, rústic i incivil que el propi Bertrana pretén projectar, s'hi troba un intel·lectual preocupat per la societat i els successos de l'època i així ho fa notar des de les pàgines de les publicacions on col·labora.
- Examinar les cròniques de *L'Esquella de la Torratxa*, les seccions d'*El Poble Català* i de *La Publicidad*, i els impromptus de *La Veu de Catalunya*, per subratllar l'ideari que comparteixen i els temes comuns dels textos periodístics de Bertrana però també els predilectes de la seva producció literària.
- Corroborar que en Bertrana és inseparable la faceta d'escriptor i pintor de la de periodista, ja que en tot el que escriu hi ha l'essència que tant el caracteritza; la dimensió total d'artista.

En definitiva, doncs, aquest projecte té la voluntat de contribuir a consolidar la figura de Prudenci Bertrana i abordar el seu periodisme, no tan explorat però igualment ric i captivador.

0.3. Metodologia

La metodologia emprada per portar a terme els objectius proposats es basa, principalment, en el buidatge dels diaris i les revistes on Bertrana va col·laborar per tal de recopilar els

articles que va publicar, els quals constitueixen la matèria d'estudi de la tesi. Al buidatge de les publicacions periòdiques, s'hi suma la recerca bibliogràfica pertinent i la recollida d'informació en diversos arxius per tal d'assentar els fonaments teòrics de la tesi i delimitar l'estat de la qüestió, i la interpretació i l'anàlisi de les fonts aplegades i dels textos literaris i periodístics que es troben a la base del projecte. A partir de la investigació i l'anàlisi, he establert relacions entre els textos periodístics però també entre les fonts documentals de l'autor i les dels seus contemporanis, i les escrites per l'autor i les que parlen sobre ell i, d'aquesta manera, poder reconèixer la fina línia entre realitat i ficció tan característica en la producció bertraniana. Així mateix, he pogut traçar el recorregut vital i intel·lectual de Bertrana, contextualitzar-lo en el paisatge del periodisme català de principis de segle i destriar aquells articles significatius, entre la quantitat ingent publicada, que compartissin punts comuns i ajudessin a comprendre la personalitat de Bertrana, els seus interessos i la seva manera de fer com a escriptor-periodista.

El primer pas, deixant de banda la recerca bibliogràfica sintetitzada a l'estat de la qüestió, va ser consultar els tres Fons Bertrana ubicats a la Universitat de Girona, al Centre de Pedret —la seu gironina del Museu d'Arqueologia de Catalunya— i a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. En aquests fons, s'hi troben diversos retalls d'articles a inventariar i altres materials igualment útils a partir dels quals aprofundir en el periodisme de Bertrana però també amb relació a les vessants literària i pictòrica. En aquest sentit, són molt interessants les crítiques que el propi Bertrana retallava i enganxava meticulosament en llibretes sota el títol de «Llorers i pinyes» i que permeten resseguir polèmiques, homenatges, crítiques literàries, estrenes teatrals, exposicions de pintures... Tot allò important per a Bertrana referent a la seva dimensió social, positiu i negatiu, mereixedor de ser guardat.

El segon pas, el més extens i feixuc però també el més decisiu, va ser buidar totes les capçaleres on Bertrana havia publicat algun text periodístic. I el punt de partida clau en aquesta fase de la recerca va ser la base de dades 'Bertrana de Capçalera' que la Biblioteca de la Universitat de Girona va posar en funcionament el 2017, amb motiu de l'Any Bertrana. Gràcies a aquesta eina digital que recopila els articles de Prudenci i Aurora Bertrana del Fons Bertrana de la Universitat de Girona i en diversos documents bibliogràfics a la seva disposició, vaig poder començar a localitzar bona part de les publicacions periòdiques amb textos de l'autor. A partir d'aquest buidatge, vaig anar descobrint noves capçaleres i nous articles, que he anat consultant en diversos fons i arxius, digitalitzats o no. Dels digitalitzats, els més utilitzats han estat l'Arxiu de Revistes

Catalanes Antiques (ARCA), la Biblioteca Virtual de Premsa Històrica (BVPH), l'Hermetoteca Digital de la Biblioteca Nacional d'Espanya (BNE), la secció de premsa digitalitzada del Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions de Girona (SGDAP), la Xarxa d'Arxius Comarcals (XAC Premsa), el Dipòsit Digital de Documents de la Universitat Autònoma de Barcelona (DDD UAB), el repositori digital Regira de la Diputació de Girona i el de la Diputació de Barcelona, Trencadís. Les publicacions no digitalitzades he anat a consultar-les, principalment, a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, a la Biblioteca de Catalunya, al Fons Bertrana de la Universitat de Girona i a la Biblioteca Carles Rahola, de Girona.

Vaig servir-me de la llista d'articles proporcionada per 'Bertrana de Capçalera' i a partir d'aquesta vaig crear la meua pròpia base de dades, seguint un procediment concret i metòdic. En buidar un diari o una revista, n'annotava els números consultats i omplia la base de dades amb la següent informació: la capçalera, el títol de l'article, la data de publicació, el nom de la secció si s'esqueia, l'edició (matí, tarda o nit) i si l'article apareixia reproduït al següent número,⁵ la pàgina, la localització per tenir clar a quin arxiu o hermetoteca l'havia trobat i les observacions, on, normalment, hi anotava si el text apareixia firmat amb el nom complet, les inicials o un pseudònim.⁶ Així mateix, en tots els articles hi vaig fer constar un número de referència amb el qual vaig guardar les reproduccions digitals d'aquests, per tenir-los ordenats i sempre a mà. A mesura que avançava en el procés de localització, vaig poder corregir alguns errors en títols, dates, pàgines o repeticions d'edicions de diversos textos referenciats a 'Bertrana de Capçalera', que he anat revisant curosament. Així mateix, vaig poder seguir localitzant articles perquè, mentre buidava una publicació, apareixien referències o sumaris d'altres diaris o revistes en què s'anunciava la col·laboració de Bertrana. A tall d'exemple, vaig trobar l'article «D'una veritat que no té retop»,⁷ publicat a *Revista de Nostra Parla: agrupament*

---

⁵ Això succeeix amb els impromptus i les crítiques teatrals de *La Veu de Catalunya*, sobretot. En aquests casos, s'ha referenciat sempre la primera vegada que apareixen a la publicació periòdica.

⁶ Els textos periodístics recollits són aquells en què es pot confirmar l'autoria de Bertrana. A la presentació de l'inventari, però, aventuro algunes hipòtesis respecte a diversos pseudònims. Cal tenir en compte que en aquella època era habitual signar amb pseudònim, sobretot a les publicacions satíriques, i la quantitat de pseudònims, la falta de documentació personal que ens confirmi quins utilitzava i el pas inevitable del temps, fa difícil identificar-los. Així mateix, cal tenir en ment la presència d'escrits anònims, com ara les editorials dels diaris i revistes que dirigia i ben segur redactava, però que no és a l'abast d'aquest estudi corroborar. S'han inventariat, doncs, tots els textos de Bertrana provats que he localitzat a la premsa, les seves col·laboracions principals però també aquells textos reproduïts o mínimament modificats que també enviava a publicacions menors i locals.

⁷ Bertrana, P. (1 maig 1918). D'una veritat que no té retop. *Nostra Parla: agrupament de balears catalans, rossellonesos i valencians*, p. 5-8.

de balears, catalans, rossellonesos i valencians, gràcies a una nota de la publicació *Catalunya Ràdio* (25 d'agost de 1934, p. 10) en què informaven que Bertrana havia col·laborat l'any 1918 a la revista quinzenal.

Així doncs, estirant aquests fils i consultant, també, diversos documents bibliogràfics, com ara *Història de la premsa catalana* (1966) de R. Tasis i J. Torrent, van anar sortint més i més textos. Ara bé, també cal dir que en força ocasions s'anunciava la col·laboració de Bertrana i, després de buidar el rotatiu en qüestió, no s'hi havia localitzat cap text. Com a mostra, a *La Veu de Catalunya* (15 de gener de 1931, ed. matí, p. 5), s'hi adverteix la publicació del número 35 de *Flames Noves*, amb un escrit de Bertrana, però finalment resulta ser una nota en què es parla d'ell, però que no és seva. Això no ha estat una excepció: situacions similars s'han esdevingut amb *El Mundo Deportivo*, *La Jornada Deportiva*, *La Nau*, *Teatre Català*, *Revista Catalana* o *Mediterrània*, entre d'altres.⁸ En qualsevol cas, totes les publicacions examinades i en les quals finalment no hi havia textos de Bertrana les he anotat convenientment a la base de dades, per procedir amb el buidatge de la manera més curosa i exhaustiva possible.

Per aconseguir els objectius proposats, doncs, l'estudi s'estructura en dos grans blocs. El primer correspon a la biografia intel·lectual de Bertrana, un recorregut que en ressalta les diferents etapes vitals i se centra en l'exercici periodístic. Després de parlar del naixement de l'home i de l'artista, tot posant èmfasi en la vocació de caçador associada a la llibertat i a l'amor a la natura, intento resumir la seva manera d'entendre l'art en termes generals perquè influirà tota la trajectòria posterior, tant la pictòrica, com la literària i la periodística. Tot seguit, destaco les dues etapes en què es desenvolupa l'activitat periodística de Bertrana. Primerament, els anys passats a Girona, d'iniciació a

---

⁸ El cas d'*El Mundo Deportivo* és com el de *Flames Noves*: s'anuncia un «reportatge» de Bertrana al número del 26 de febrer de 1932 que resulta ser la programació de Ràdio Associació amb les estrenes teatrals que Bertrana radiava als anys trenta. En els altres casos, s'anuncia la seva participació al diari però, finalment, aquesta no es porta a terme. Això succeeix perquè la renovació de la publicació va fer fallida, com és el cas de *La Jornada Deportiva* —es comunica la seva col·laboració «en el nou format de la publicació» el 5 d'octubre de 1923, una renovació que al final no té lloc—, o perquè la publicació es va haver de suspendre, com és el cas de *Teatre Català*, en què al primer número (1 d'octubre de 1932) assenyalen la col·laboració de Bertrana i, en l'últim (28 de gener de 1933), lamenten la suspensió de la revista i que tantes plomes promeses no hagin pogut participar-hi. Aquest també és el cas de *Revista Catalana*, en què confirmen la presència de Bertrana com a col·laborador al primer número (14 d'octubre de 1909) però, després de 12 números, la publicació se suspèn sense que cap text de Bertrana hi hagi vist la llum. Pel que fa a *La Nau*, compten amb Bertrana com a col·laborador el 1927 però no s'hi troba cap text seu, només alguns escrits a partir d'opinions i entrevistes que li fan, relacionades amb la crisi del teatre català, i que he referenciat degudament a la relació d'articles. També hi ha casos en què no he pogut esbrinar per quin motiu la col·laboració no arriba a bon port, com és el cas de *Mediterrània*. Al Fons Bertrana de la Universitat de Girona, hi ha una carta del polític i escriptor Francesc Rossetti del 8 de gener de 1926, demanant-li que li faci arribar un article per a *Mediterrània*, així és que vaig buidar la publicació, sense resultats, però.

la vida cultural, de donar-se a conèixer com a escriptor publicant els seus primers relats a la premsa, d'anar-se fent un lloc entre els cercles intel·lectuals de la ciutat i de començar les temptatives com a periodista i com a crític, col·laborant en diverses revistes locals com *L'Enderroch*, *Armonia*, *Vida*, *Catalanitat* o *Lletres*, i dirigint-ne d'altres, com *Ciudadanía* o *Lectura*. I, en segon lloc, l'etapa barcelonina, que és la més prolífica perquè també és la més llarga. D'aquest període, poso l'accent en determinats moments significatius, com l'arribada a la Ciutat Comtal per dirigir-hi els dos setmanaris satírics d'Antoni López, *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*; les seccions a *La Publicidad* i *El Poble Català*; els textos publicats en diferents capçaleres durant la Primera Guerra Mundial o altres col·laboracions esporàdiques però igualment remarcables, com ara els articles apareguts en publicacions satíriques com *La Piula* o *Festa*, o les cròniques enviades com a corresponsal de Barcelona de la revista de l'Havana *La Nova Catalunya*. Finalment, poso en relleu la feina de col·laborador habitual de *La Veu de Catalunya* —on va escriure-hi des de principis dels anys vint fins a l'esclat de la Guerra Civil, fent-hi de crític teatral i signant la secció «Impromptu»—, i repasso els últims anys de vida de Bertrana enmig d'una situació sociopolítica convulsa. Anys d'introspecció, recolliment i de passar comptes amb si mateix mentre enllestia la seva darrera obra: *L'impenitent*.

El segon bloc se centra pròpiament en l'obra periodística de Bertrana, amb la presentació de la relació completa dels articles llistada a l'annex, i una síntesi breu del buidatge i la recopilació dels aproximadament 2.730 textos. En el primer capítol d'aquesta segona part, s'hi especifiquen diverses qüestions referents al procés d'inventari, en relació amb l'ús de pseudònims no identificats, textos anònims o les diverses tipologies textuais que s'hi poden trobar, entre altres assumptes. A continuació, i prenent el criteri de selecció i la pròpia designació de Jaume Rufi (2017), s'analitzen succintament i temàticament els textos que conformen la «gran sèrie barcelonina»; les seccions més notables del periodisme de Bertrana perquè comparteixen un ideari comú. En aquests textos, hi trobem un Bertrana que observa la realitat que l'envolta perquè és d'aquesta realitat que extreu el material per als seus articles; un Bertrana que descriu hàbilment els canvis arquitectònics, socials i polítics que va experimentant Barcelona; un Bertrana que enyora Girona i el contacte amb la natura, i un Bertrana que mantindrà, fins al final, una relació complicada amb la ciutat de Barcelona. Una ciutat on els somnis amb els quals va arribar-hi no es van complir, una ciutat que li va arrabassar tres dels seus quatre fills —així ho percep ell— i una ciutat on, en definitiva, va sentir que no hi acabava d'encaixar mai.

Bertrana és un cronista barceloní, malgrat que ho és contra la seva voluntat. Els seus textos, com petites píndoles literàries, retraten la realitat d'una ciutat, una societat i una època.

És cert que hi ha molts altres textos interessants i dignes de ser examinats amb atenció, com ara les crítiques teatrals, però calia restringir d'una manera viable la quantitat d'articles compilats i aquest m'ha semblat el criteri de selecció més adient. L'anàlisi de la seva tasca com a cronista i dels seus articles en les seccions esmentades ens permet veure l'evolució estilística i de pensament de Bertrana al llarg dels anys, els temes subjacents dels seus escrits periodístics i que sovint són els mateixos que afloren a la seva obra narrativa, com aquells en què evoca la natura —sobretot els escrits des dels pobles muntanyencs on estiuejava o feia cures de salut—, ja que aquesta és la realitat que el fa feliç i on habiten els animals i els herois de les seves creacions. Perquè Bertrana, a ciutat, se sent com un caçador caçat, com els animals captius del Parc de la Ciutadella que il·lustra agudament. Perquè, per molt que trobem una multiplicitat temàtica en els escrits barcelonins, els temes que sent seus, l'amor a la natura i l'enyor quan no la té a prop, l'acompanyen allà on vagi, escrigui des de Girona o ho faci des de Barcelona. La veritat, doncs, és que no importa tant el lloc des d'on escriu sinó el pas dels anys, el grau de maduresa, fluïdesa i confirmació d'un estil propi que va adquirint amb el temps.

Finalment, després de disseccionar el contingut de diversos articles de les seccions pertinents insisteixo en aquest estil propi, ja que els textos periodístics de Bertrana són una expansió de la seva prosa literària, i identifiquen i resumeixen la seva filosofia de vida i la seva manera d'entendre el periodisme.

0.4. Justificació personal

Carles Soldevila, en la dedicatòria a l'exemplar per a Bertrana de la novel·la *Eva* que es troba al Fons Bertrana de la Universitat de Girona, li escriu aquestes paraules: «A Prudenci Bertrana, l'infatigable caçador d'enyorança i poesia, el seu antic admirador, Carles Soldevila» (1931). En llegir-lo, em va semblar que la definició casava molt bé amb l'esperit cinegètic de Bertrana, el caçador de bèsties al camp i d'impromptus a la ciutat, i, al mateix temps, amb la seva essència de sentimental empedreït. A *L'impenitent* (2017b), Bertrana hi escriu, referint-se a la recerca de la matèria per als seus textos periodístics:

Sense el contacte íntim amb la realitat, la imaginació d'Innocenci no vibrava. Per aquest motiu sortia al carrer amb els ulls ben esparpillats i el cor ben tendre, segur de no tornar a casa sense haver recollit una emoció que li inspirés una glossa per al dia vinent. Les persones, els animals i les coses, els fets còmics o dramàtics, les escenes i els escenaris, i les manifestacions i els espectacles propis de la ciutat gran i complexa, Innocenci Aspriu els observava sempre a través dels seus enyors, del seu humor esquerp o del seu primitivisme bondadós. (p. 379)

La nostàlgia i l'emoció són una constant en la producció bertraniana. Molts textos periodístics semblen passats pel sedàs de l'enyor i els que més atresoren la seva ànima són aquells que parlen d'allò que li agrada i troba a faltar de la ciutat estant. De manera més o menys explícita, són molts els articles que contenen aquesta pena, com ara «Encís del Berguedà» o «Les postres evocatives». En el primer, Bertrana canta les meravelles de la zona i tanca el text amb l'esperança de poder-hi anar un dia i així poder endur-se'n «un record perdurable en els ulls i en el cor de tot això que vosaltres teniu i que jo enyoro».⁹ En el segon i a l'estil de la magdalena de Proust, hi narra com el fet de menjar els raïms i les figues que cada setembre li posen damunt la taula li porta una evocació de delícies passades i «una greu punyida d'enyorança».¹⁰ Records d'altres temps, altres terres, altres flaires... La història dels seus èxits i els seus fracassos, del seu dolor, de la seva sensibilitat d'artista: l'enyor se li ha enquistat i en fa bandera. Bertrana evoca i converteix en matèria narrable les seves vivències i impressions, i per això pot afirmar, al discurs com a president dels Jocs Florals de Girona de l'any 1935, que escriu els seus enyors no pas amb tinta de tinter, sinó amb gotes de suor i sang de les seves esgarrinxades.¹¹ La seva prosa és «una refilada de merlot, una cançó sentimental, una franca expansió del meu esperit» (P. Bertrana, 1936a, p. 7) que pretén consolar ànimes cànides, gent humil i enyoradissa que, com ell, viu esclava de la ciutat. Per aquest motiu, em semblava apropiat titular la tesi de la manera que ho he fet, ja que aquesta idea d'art viscut és indestruïble del discurs bertranià, tant literari com periodístic.

He de fer constar, també aquí, que fa molts anys que passejo de la mà de Bertrana per la seva obra i a través de les vicissituds de la seva vida, anhels, afliccions, contradiccions i desenganys. Molts anys després de llegir *Josafat*, vaig retrobar-lo amb

---

⁹ Bertrana, P. (abril 1930). Encís del Berguedà. *Tagast*, p. 7.

¹⁰ Bertrana, P. (15 setembre 1917). Les postres evocatives. *Festa*, p. 187.

¹¹ Bertrana, P. (2 novembre 1935). Discurs del president del jurat qualificador, Sr. Bertrana. *Diari de Girona d'avisos i notícies*, p. 1-2.

Proses bàrbares, gràcies al treball final del Grau en Llengua i Literatura Catalanes, en què vaig proposar una edició filològica moderna del recull. Retrobar-lo va suposar redescobrir-lo, copsar tota una concepció artística basada en l'autenticitat i l'emoció, i voler aprofundir-hi encara més. Després d'accedir al seu món literari, el fet d'endinsar-me en el periodisme em va permetre apropar-me a Bertrana i conèixer-lo més a fons. Els seus articles, així com també les referències sobre ell que he anat localitzant a la premsa, m'han ajudat a configurar una imatge més detallada de l'observador sagaç, el caminant de bells camins que no menen enlloc, l'artista bosquetà.

Com deia Joan Fuster, admirar no és identificar-se (1981). En el cas de Bertrana, admiro l'artista i, tot i no identificar-me amb certes idees o actituds, reconec trets de persones estimades en l'home que s'emociona per tots i en l'amant de la natura i les coses senzilles, cosa que fa que encara el senti més proper. Les seves narracions, les sensacions de paisatge i les reflexions d'home selvàtic trasplantat a la ciutat, fetes amb ulls tristos i humor amarg, m'acompanyaran molts anys més.

0.5. Estat de la qüestió

El silenci en què va caure Bertrana després de la seva mort gairebé no es va trencar fins que l'editor Josep M. Cruzet de l'Editorial Selecta, uns vint anys després, va emprendre la tasca de publicar-ne l'obra completa, animat sobretot per Aurora Bertrana i Josep Pla.¹²

Certament, el 1947, Selecta va publicar *L'hereu* —la primera part de la trilogia pseudoautobiogràfica *Entre la terra i els núvols* i que havia aparegut el 1931, en guanyar el Premi Crexells—, i, l'any següent, va aparèixer per primera vegada *L'impenitent*, l'última part de la trilogia, de la mà de l'editorial Dalmau i Jover. Així mateix, Tomàs Roig i Llop va publicar, el 1959, una biografia breu i plaent titulada *Prudenci Bertrana, l'home i l'escriptor* i que, tal com recorda a les memòries *Del meu viatge per la vida* (1975, p. 46), era la primera publicació sobre Bertrana després de la Guerra Civil.¹³ El 1961 es van crear diverses associacions dels «Amics de Prudenci Bertrana» en diferents

---

¹² Xavier Pla resumeix els esforços de Josep M. Cruzet per superar els obstacles que presentava la censura franquista i aconseguir, finalment, que l'obra completa de Bertrana veiés la llum (2013, p. 9-10).

¹³ Aurora Bertrana recorda que T. Roig i Llop va seguir essent un dels fidels admiradors i llegidors de Bertrana en els anys de «tempestat de la postguerra» quan es començava a oblidar Bertrana; entre els quals hi compta també Carles Soldevila, Domènec Guansé, Manuel de Montoliu, Salvador Espriu i Octavi Saltor (1965a, p. 2).

punts del territori català, per trencar la llosa que s'havia desplomat sobre l'artista i fer-ne una «rehabilitació literària» (A. Llopis, 1961). El mutisme editorial, però, es va estendre sense més apuntaments fins a l'aparició de l'obra completa per part de Selecta, l'any 1965. El 1967 i coincidint amb el centenari del naixement de l'escriptor, es va crear a Girona el premi Prudenci Bertrana de novel·la en llengua catalana; un premi que atorga la Fundació Prudenci Bertrana des del 1990, any en què es va constituir i encarregar de convocar anualment els Premis Literaris de Girona. La primera obra guanyadora del Premi Bertrana va ser *Estat d'excepció*, de Manuel de Pedrolo; veredicte que es va donar a conèixer al teatre municipal de Girona el 6 de gener de 1968.

El record de Bertrana al llarg dels anys es produeix a rafegues, amb anades i vingudes, i, malgrat que és evident que la situació sociopolítica no era la més oportuna i va influir en aquesta intermitència, la majoria de rememoracions van tenir lloc al voltant de la commemoració del seu naixement, com ara l'assaig de Joan Triadú, *Prudenci Bertrana per ell mateix* (1967), o «Prudenci Bertrana dins la novel·la contemporània» (*Serra d'Or*, agost de 1968), en què diversos escriptors i crítics van dedicar-li un pensament. Entre ells, hi havia Manuel de Pedrolo, que el va declarar el millor novel·lista de la seva generació i en va valorar positivament la capacitat de parlar de si mateix sense esgotar-se. Després, si bé alguns dels llibres de Bertrana van veure noves reedicions, seguia tenint una recepció relativament marginal i, des dels noranta, ja no es reeditava.¹⁴ I, en línies generals, altre cop el silenci. Per aquest motiu, va ser molt celebrada la iniciativa que va emprendre el 2013 l'editor d'Edicions de la Ela Geminada, Oriol Ponsatí-Murlà, en crear la col·lecció «Biblioteca Prudenci Bertrana», dirigida per Xavier Pla, per tal de recuperar l'obra literària de l'escriptor: «s'imposava tornar a posar a l'abast del lector d'avui la novel·lística de Prudenci Bertrana en edicions soltes, filològicament fiables i editorialment atractives» (X. Pla, 2013, p. 10).¹⁵ Pel que fa als textos periodístics, però, Bertrana només va aplegar diversos articles a *Impromptus*, un recull publicat el 1936 per Llibreria Catalònia i que no ha conegut cap reedició.

Un altre esdeveniment que va afavorir la divulgació de l'artista va ser l'Any Bertrana, instituït el 2017. Amb la commemoració del cent cinquantè aniversari del

---

¹⁴ Per consultar les diverses edicions de les obres de Prudenci Bertrana, vegeu Generalitat de Catalunya. (2017). *Dossier de premsa de l'Any Aurora i Prudenci Bertrana*, p. 7-9. <https://cultura.gencat.cat/web/.content/commemoracions/anyBertrana/04-comunicacio/arxiu/Dossier-de-premsa.-Any-Bertrana.pdf>

¹⁵ No forma part de la «Biblioteca Prudenci Bertrana», però l'any passat Edicions de la Ela Geminada va publicar amb encert la narració *El desig de pecar*, inclosa ja dins *Tots els contes* (2016), però en una edició rústica, mirada i amb pròleg d'A. Bertrana.

naixement de Prudenci i el cent vint-i-cinquè aniversari del naixement d'Aurora, la sort d'ambdós va canviar favorablement. En el transcurs de l'any i pel que fa a Prudenci, es van organitzar conferències, cercles de lectura, rutes literàries per Girona i Barcelona, exposicions en diversos museus i tota mena d'activitats que van permetre que fos possible descobrir o redescobrir tant el Bertrana literat com el Bertrana pintor, si bé va mancar incidir en el Bertrana periodista. Tanmateix, i tal com Oriol Ponsatí-Murlà va manifestar en el marc del cicle de converses «Entorn Víctor Català»¹⁶ ofert el maig de 2022 a l'Alfóli de la Sal de l'Escala, l'Any Bertrana —del qual va ser comissari— va canviar més la sort d'Aurora que no pas la de Prudenci: mentre a Aurora avui dia ja no cal presentar-la i s'ha pogut desfer de l'etiqueta «filla de», Prudenci segueix essent una figura diluïda en el temps i que passa generalment inadvertida per al gran públic. Segurament, el 2041, amb el centenari de la seva mort, revindran els actes i les commemoracions, però no cal esperar fins a llavors per seguir escodrinyant la seva obra i celebrar-lo.

Amb tot, sí que ha rebut l'atenció de diversos crítics, historiadors i investigadors, d'abans i d'ara, tals com Margarida Casacuberta, Jordi Castellanos, Glòria Granell, Xavier Pla, Domènec Guansé, Maurici Serrahima, Tomàs Roig, Rafael Tasis o Joan Lluís Marfany, entre d'altres, els treballs dels quals aniré citant convenientment al llarg de la tesi. Tot i que els estudis sobre Bertrana en general no abunden, els referents a la seva faceta periodística encara són més escassos, però paga la pena destacar-ne alguns. Per exemple, Pau Lanao insisteix en la inviabilitat econòmica de l'escriptor professional i la necessitat d'apuntalar-se al periodisme a «Bertrana, escriptor de vocació, periodista per obligació» (1989), una perspectiva que també analitza Jordi Castellanos a «El calvari d'un escriptor» (1991). A «L'etern ressentit» (1992), Castellanos para esment en la visió bertraniana del periodisme entès com una trampa per a l'escriptor que busca un sou per sobreviure, ja que l'habitua a un exercici mecànic i li resta hores que podria dedicar a la vocació veritable.

Glòria Granell, a *Prudenci Bertrana: Els primers passos de l'artista* (2003), posa en relleu el periodisme i l'activisme cultural de Bertrana a Girona i en el cercle intel·lectual modernista gironí; rememorant les col·laboracions inicials a la premsa gironina i la seva participació als Jocs Florals de la ciutat —aspecte que examina més a fons Margarida Casacuberta a *Els Jocs Florals de Girona, 1902-1935* (2010) i la mateixa

---

¹⁶ Conversa recuperable a: Ponsatí-Murlà, O. i Prats, A. (13 maig 2022). Prudenci Bertrana i Eduard Girbal Jaume. En Universitat de Girona, Càtedra Víctor Català, *Cicle de converses «Entorn Víctor Català»*. [Vídeo]. <http://hdl.handle.net/10256.1/6755>

Granell a «Prudenci Bertrana i els Jocs Florals de Girona» (2001). Si Granell comenta la vida cultural de Bertrana a Girona, Carmina Portell n'examina la seva partença a «La marxa de Girona de Prudenci Bertrana» (1989). Portell descriu aquí l'empresonament de Bertrana l'any 1911 per un article titulat «El militarismo» extret del diari *Vida Socialista* de Madrid i reproduït al setmanari *Ciudadanía*; un article considerat un delict de premsa segons la Llei de Jurisdiccions, atès que els militars el van entendre com una ofensa a la pàtria espanyola i al seu exèrcit. Del seu paper com a redactor en cap dels setmanaris satírics d'Antoni López que va dirigir en arribar a Barcelona, tot just després d'abandonar Girona, se'n parla breument al llibre *L'Esquella de la Torratxa: 60 anys d'història catalana, 1879-1939* (J. Capdevila, 2013) i a *La Campana de Gràcia: la primera publicació catalana de gran abast, 1870-1934* (J. Capdevila, 2014).

Altres estudis notoris a propòsit d'algun aspecte específic del periodisme de Bertrana o referents a alguna publicació periòdica concreta són l'article d'Enric Gallén «Les misèries d'un autor dramàtic» (1992), sobre les crítiques teatrals de Bertrana a *La Veu de Catalunya* i les seves estrenes teatrals; «Palol i Bertrana, una aventura periodística paral·lela» (1985), on Jaume Fabre analitza la competència periodística i política que els dos intel·lectuals i amics gironins es veien obligats a fer-se des de *Catalanitat* i *Ciudadanía*, respectivament, o «Prudenci Bertrana. Periodista a Barcelona, escriptor-periodista a L'Havana (1919–1920)» (Y. J. Columbié, 2019), sobre les cròniques que Bertrana enviava a *La Nova Catalunya* de l'Havana des de la Ciutat Comtal. Així mateix, podem trobar l'edició crítica de les col·laboracions de Bertrana a *El Poble Català* i *La Publicidad* a la tesina de Carmina Portell titulada *Ideari Barbre (El Poble Català, 1914), Ideario bàrbar (La Publicidad, 1920-1922) de Prudenci Bertrana: introducció a l'estudi i edició crítica* (1999). I també un inventari ordenat alfabèticament de les crítiques teatrals de Bertrana a *La Veu de Catalunya*, a la tesina de bibliologia de Núria Balagué (1977).

De la col·laboració principal de Bertrana durant la Gran Guerra, a *Iberia*, en parla Joan Safont al capítol «*Iberia* i els seus homes» que dedica als redactors de la revista aliadòfila dins del llibre *Per França i Anglaterra: la I Guerra Mundial dels aliadòfils catalans* (2012). D'una manera similar ho fa Maximiliano Fuentes al capítol cinquè de *La Gran Guerra a les comarques gironines: l'impacte cultural i polític* (2015), en què descriu les conteses entre aliadòfils i germanòfils en el món de la cultura durant la Primera Guerra Mundial i dedica un subapartat, «*Iberia*, Prudenci Bertrana i la connexió gironina», a les aportacions de l'intel·lectual gironí a la revista.

De les impressions estivals que Bertrana publicava a la secció «Impromptu» de *La Veu de Catalunya* se'n parla a *Paradisos rurals. El Berguedà en la vida i l'obra de Prudenci Bertrana i Aurora Bertrana* (D. Montana i J. Rafart, 2017) i «Prudenci Bertrana i el Berguedà: els *Impromptus* i el vell caçador» (C. Turat, 2017). I els punts de connexió entre els articles escrits des de Barcelona i sobre Barcelona són apuntats a «Bertrana de capçalera: La gran sèrie barcelonina de Prudenci Bertrana» (J. Rufí, 2017). Una menció final, també, als dos catàlegs de la Diputació de Girona, *Prudenci Bertrana i la seva època* (1989) i *Prudenci Bertrana: la presó de l'ànima* (1999), que, a banda d'articles rellevants, llisten cronològicament bona part de les publicacions que va dirigir o en les quals va col·laborar.

Així doncs, després d'aquest esbós a vista d'ocell, podem comprovar que tenim estudis varis que aborden alguna o diverses particularitats del periodisme de Bertrana, però cap que s'hi lliuri completament o l'exposi en la seva totalitat. D'aquesta manera, es fa evident el buit bibliogràfic existent en aquest camp i la necessitat d'omplir-lo: amb el present treball no pretenc altra cosa que aportar un granet més en aquest mar de lletres, contribuint-hi amb una visió general del periodisme de Bertrana i amb l'esperança que, en un futur no molt llunyà, se'n pugui emprendre l'edició. A l'article de Jordi Nopca «Els Bertrana: dos escriptors encara per descobrir» (2017), Margarida Casacuberta ja ho va posar de manifest: «Bertrana va trobar feina allà on anaven a parar la gent d'esquerres, al periodisme [...]. Va ser un intel·lectual compromès, caldria editar-ne el periodisme».

1. PRUDENCI BERTRANA: UNA BIOGRAFIA INTEL·LECTUAL

1.1. El naixement de l'home i la pugna amb l'artista

Prudenci Bertrana i Compte va néixer el 19 de gener de 1867, a Tordera, i va morir a la Barcelona de la postguerra, el 21 de novembre de 1941.

Segons els apunts biogràfics redactats per Aurora Bertrana (1961; 1965a; 1965b), sembla ser que Prudenci va néixer accidentalment en aquest municipi del Maresme mentre el seu pare, Josep Bertrana, d'ideologia carlina i temperament bèl·lic, s'hi refugiava fugint dels liberals.¹⁷ De les primeres memòries d'infantesa del pare, Aurora en recorda les històries que aquest li explicava, dramàtiques i alhora romàntiques per la pàtina de gestes heroiques que havien pres amb el temps: «eternes anades i vingudes d'un cantó a l'altre del territori català, davant o darrere l'enemic. [...] De la mà de la seva mare per camins deserts [...]. Viatjant en tartana, sempre amb l'ai al cor per por dels liberals» (A. Bertrana, 1965a, p. 1). El propi Bertrana rememora una d'aquestes aventures viscudes en temps de la darrera carlinada amb la mare, Paula Compte, a «El Pasteral (record de la meva infantesa)».¹⁸ Mentre mare i fill eren a Amer, el pare, les opinions polítiques del qual no li permetien estar-se massa quiet, els va avisar que calia que creuessin de pressa el pas del Pasteral, que ell els esperaria a l'altre costat amb el carro a punt per anar a la Cellera de Ter. La peripècia va acabar bé gràcies a l'ajuda d'uns carlins perseguits per liberals amb qui van topar i van fer recular mare i fill a temps. Aquesta imatge literaturitzada i fantasiosa d'infantesa atzarosa, anant de vila en vila, la trobem també a *L'hereu* (P. Bertrana, 2016, p. 82). És aquí on l'alter ego Aspriu evoca el pare com a figura absent amb qui ell i la mare es reunien quan les condicions bèl·liques ho permetien, i estableix, així, una comparativa entre el pare autoritari i bel·ligerant, i la mare, bondadosa i amorosa, sempre present.

La mare, filla de l'Empordà —de Sant Mori, concretament— és amb qui Bertrana manté una relació íntima; és qui li transmet la sensibilitat que l'acompanyarà al llarg de la vida i amb qui pot ser sentimental sense reserves. És significatiu l'article que publica a

---

¹⁷ L'any 1867, malgrat haver-hi ja un clima hostil, encara no havia començat la Tercera Guerra Carlina (1872-1876) i, a més, si bé Josep Bertrana era afí al carlisme, no s'han trobat proves documentals que en confirmin la militància. Per a més informació sobre els límits entre realitat i ficció en Bertrana, i sobre el seu naixement a Tordera i la relació amb el municipi, vegeu X. Sanjuan (2017).

¹⁸ Bertrana, P. (2 gener 1929). El Pasteral (record de la meva infantesa). *L'Abella d'or: Calendari per a l'any 1929*.

En Patufet, la primera revista infantil en català, i que dedica al seu fill Heribert Bertrana. Es titula «Me'n recordo» i hi narra una caminada al bosc, enganxat a les faldilles de la mare, quan de sobte sent unes cries de perdiu escotxegant, cridant la mare que no respon perquè un «mal» caçador —no es maten femelles en temps de cria— l'havia caçat. Sense la protecció d'aquesta, res les deslliuraria de la mort. Bertrana va imaginar-se sol, com les perdius, i va vessar desesperadament «llàgrimes anticipades d'un comiat que arribaria».¹⁹ L'escena i el plany de les perdius petites el va sorprendre de tal manera, que va plorar una estona llarga als braços de la mare mentre aquesta el consolava dolçament; amb un sentiment de llàstima que s'imbricaria al seu esperit i ja no l'abandonaria. El pare, en canvi, era sever, malhumorat i irascible. Josep Bertrana posseïa terres, boscos i masos, entre els quals s'hi trobava el mas Espriu, al poble de l'Esparra dins del municipi de Riudarenes. La família, que el 1873 ja s'havia instal·lat a la Rodona de Santa Eugènia, a Girona, estiuvejava al mas Espriu, on el pare «esdevenia un altre home» (P. Bertrana, 2016a, p. 90). Al camp, el pare es tornava tolerant i afable, content del contacte amb la natura i que va transmetre al fill: és al mas Espriu on Prudenci Bertrana s'aficiona a la cacera i a trescar serres; on comença a apassionar-se per la natura, a cultivar-ne el vincle indissoluble i a familiaritzar-se amb els homes que la freqüenten: camperols, carboners, caçadors, peladors de suro... Tots ells es convertirien en els herois de les seves obres futures.²⁰

Hiverns a Girona i estius a l'Esparra, als quals van afegir-s'hi excursions, embaladiments i aventures cinegètiques i pesqueres a l'Empordà, sovint acompanyat del seu cosí Salvador Armengol, fill de Sant Pere Pescador: la Selva, l'Empordà, el pla de Girona i la pròpia ciutat, constituïran l'espai vital de l'autor en els anys iniciàtics, de desvetllaments, encisos i gaubança. Tant és així, que a l'impromptu «Cadascú deu ésser fill d'on li plagui», arran de la polèmica entre Girona i Malgrat de Mar per la mort del Dr. Ramon Turró —que se sentia gironí però segons la fe de pila era de Malgrat—, hi afirma:

Està bé que el bressol s'enorgulleixi de l'infant que esdevé una celebritat indiscutible, però és irracional pretendre que els homes s'enorgulleixin sistemàticament del lloc de la naixença llur. Jo no estic pas del tot descontent del meu poble, però l'encabeixo a l'Empordà forçant la geografia comarcal, per la senzilla raó que a l'Empordà vaig

---

¹⁹ Bertrana, P. (8 juliol 1905). Me'n recordo. *En Patufet*, p. 421-422.

²⁰ Tal com assenyala J. Triadú: «Tipus humans inoblidables, de la més sòrdida i miserable condició, donen força a la seva convicció i la duresa necessària a tot el *sistema* que constitueix la seva obra, i hi fan funció de *terra*, de contacte amb la més elemental i amb la més complexa realitat humana» (1965, p. 13).

començar a entrellucar els encisos de la vida, que és l'instant precís de la naixença de l'ànima.²¹

En el mateix impromptu, Bertrana promou la destrucció de la tirania dels registres civils i parroquials perquè no considera l'haver nascut en una localitat prou determinant per obligar-te a ser-ne fill. No és que renegui del fet d'haver nascut a Tordera, però en va marxar tan petit que no en té cap record i per això n'amplia els límits. Obviant fronteres administratives, se sent empordanès, ja que aquest és el paisatge on ha viscut els instants més feliços, en plena naturalesa, i que l'arrela a la mare, empordanesa. El sentiment de pertinença a l'Empordà també el posa de manifest a l'impromptu «La degeneració de la sardana a l'Empordà»,²² matisant altra vegada que és empordanès fill de Tordera; i encara el remarca a «A "Garbí". Una conversa de Prudenci Bertrana», afegint-hi aquest cop Girona. De nou, recalca que l'acte accidental de néixer és indiferent davant del lloc on s'ha criat i estimat, per la qual cosa «se sentia gironí i es deia empordanès, tot i haver nascut a Tordera. [...] A Girona vaig festejar-hi, vaig casar-m'hi i vaig tenir-hi els fills. Com voleu que no em senti gironí?». ²³

Bertrana, doncs, va arribar de menut a la capital gironina i va passar-hi la infantesa i la joventut, els anys cabdals en la formació d'una persona. Va estudiar el batxillerat a l'Institut Provincial de segon ensenyament, i, per voluntat del pare, l'any 1884 va començar el curs d'enginyeria industrial a Barcelona, però aviat va abandonar els estudis. L'any següent es va inscriure a la Llotja de Barcelona per aprendre pintura i va residir a la ciutat almenys fins al 1889. En tornar a Girona, es va casar amb Neus Salazar,²⁴ una jove natural de Belmonte de pare militar que havia residit a Girona des de petita i van tenir quatre fills: Aurora (1892-1974), Helena (1894-1915), Heribert (1898-1913) i Cèlia (1910-1931). La tragèdia del matrimoni arribaria després d'instal·lar-se a Barcelona: tres dels quatre fills van morir; només els va sobreviure Aurora. Tot i ser la ciutat on va estar-se més temps, Bertrana mai no es va sentir barceloní.

Fins al 1892, el matrimoni va habitar a Santa Eugènia, amb els pares de Bertrana. Llavors, Josep Bertrana, ofegat de deutes, es va veure obligat a vendre la casa als consogres, així que van traslladar-se al carrer Hortes. Eren temps incerts per a la família.

---

²¹ Bertrana, P. (1 juliol 1926). Cadascú deu ésser fill d'on li plagui. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

²² Bertrana, P. (28 març 1926). La degeneració de la sardana a l'Empordà. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 7.

²³ Bertrana, P. (9 juny 1934). A «Garbí». Una conversa de Prudenci Bertrana. *L'Autonomista*, p.2.

²⁴ A tall de curiositat, al Fons Bertrana siutat al centre de Pedret —a la seu gironina del Museu d'Arqueologia de Catalunya— hi ha un tros de paper amb un vers de Bertrana per a Neus Salazar, el dia del seu sant, on hi fa constar: «Primer vers fet a l'edat de 59 anys» [PB-21].

Després que morís la mare, Josep Bertrana va iniciar un litigi amb el masover Josep Massanell, que va perdre i va endeutar, encara més, els Bertrana (R. Congost, 1994, p. 211-215). Morts ambdós progenitors, Prudenci, Neus i la prole van viure una temporada a la Pujada de Sant Martí, on Prudenci hi constava empadronat amb la professió de «pintor» i l'aclariment d'«artista» (X. Sanjuan, 2017, p. 78), i més endavant al carrer Nou, al barri del Mercadal.²⁵ Bertrana compaginava les classes de dibuix que impartia amb encàrrecs pictòrics diversos, per sustentar la família. Havia convertit la vocació pictòrica en professió. Va ser aleshores, vora els trenta anys, quan va lliurar-se a les lletres i, sense deixar de pintar, va començar a escriure. D'aquesta manera, s'iniciava també la pugna entre l'home i l'artista; entre l'ideal artístic de puresa, llibertat i autenticitat que hauria volgut seguir i la realitat: dona i fills a mantenir, precarietat econòmica, ressentiments, decepcions literàries i infortunis familiars. Una lluita que s'intensificarà a Barcelona, on se sentirà menystingut per la intel·lectualitat noucentista i on perdrà el més valuós per a ell: Heribert, Helena i Cèlia.

A banda de la mort dels fills, un altre punt d'inflexió en el drama de la vida de Bertrana és la venda del mas Espriu, oasi de llibertat i paradís d'infantesa. Traspassat el pare, Prudenci es va veure forçat a renunciar al preuat mas per tal de pagar tots els deutes acumulats d'una herència precària i hipotecada feia temps. Ara bé, Bertrana, l'autor de *L'hereu*, no va ser mai nomenat hereu. Josep Bertrana, en el testament que va redactar l'any 1900, va instituir hereus universals els seus nets, tots junts i saltant-se el fill, a qui va nomenar usufructuari. Així és que Prudenci Bertrana no només no va ser hereu sinó que no va poder constituir-ne mai cap. Quan Heribert i Helena van morir, ell i l'esposa van heretar la part que pertanyia als fills difunts i, d'aquesta manera, en el moment de la venda del mas, el matrimoni figurava en el registre com a propietari, juntament amb les dues filles, Aurora i Cèlia. Per tant, al final, el fals hereu Prudenci Bertrana va poder dur a terme la venda del mas el 1916, quan ja feia quatre anys que residia a Barcelona (R. Congost, 1994, p. 214). Com observa Granell, «és hereu únicament de la petjada interior que li han deixat aquelles terres i la forma de viure-hi» (2016, p. 20).

La il·lusió d'hereter, però, va ser suficient per donar peu al primer volum d'*Entre la terra i els núvols*, la biografia novel·lada i afaïçonada a consciència d'un home, Innocenci Aspriu, que perd l'entorn natural estimat a *L'hereu*; que vagabundeja somniosament pels carrers de Girona, ciutat sensual on té lloc el seu despertar

---

²⁵ Serà a partir de 1910 quan al padró hi constarà també la professió d'escriptor (X. Sanjuan, 2017, p. 92).

intel·lectual, artístic i literari, a *El vagabund*, i que va a Barcelona, a conquerir la gran urbs malgrat que és ella la que acaba capturant-lo, a *L'impenitent*. En altres paraules, la novel·la de la seva vida, que, com conclou X. Pla, és una de les millors creacions de Bertrana (2016b, p. 18). Tot escriptor parteix de l'experiència de la pròpia vida per crear la seva obra, ocultant amb més o menys inventiva el «jo»-autor. En el cas de Bertrana, però, vida i literatura es fonen en una llarga manifestació sincera dels seus sentiments. Veritat i ficció es barregen, més o menys explícitament, no només en les obres literàries sinó també en els textos periodístics, les conferències i altres aparicions públiques, ja que, el fi últim de Bertrana és delinear l'entitat d'artista en lluita permanent amb la d'home; entre la vocació fatal i la realitat que li imposa sacrificis, per així justificar-se davant d'aquells que poguessin jutjar-lo mal pare per no haver estat capaç de renunciar a la vocació artística que el va dur a una vida de penúries i perquè el lector pogués comprendre la seva manera d'entendre aquest art, imperatiu i fruit d'emocions viscudes i inspirades per la realitat, que necessita compartir amb ell. «La seva vida era la seva obra i, la seva obra, la seva vida; tan íntimament i dolorosament units anaven l'home i l'escriptor», així ho resumeix Aurora Bertrana (1965a, p. 96).

La trilogia *Entre la terra i les núvols* és el testimoni literari on la veu narrativa es fusiona d'una manera més visible amb el Bertrana-escriptor. Per això, sovint s'ha pres com a base per elaborar documentació biogràfica de l'autor, perquè s'hi poden resseguir les vicissituds de la seva vida. No obstant això, no es tracta d'unes memòries, sinó de novel·les que funcionen per si soles en què Bertrana evoca la seva història i la reelabora, recreant-se com a personatge i modificant volgutament diferents episodis vitals per tal d'il·lustrar millor les seves lluites interiors i el camí dolorós de l'home i l'artista que, malgrat tot, no es penedeix d'haver-se consagrat a l'art. Aurora, amb les diferents notes biogràfiques que va elaborar sobre el pare, i que a voltes —i intencionadament— sembla que parteixin més de la trilogia que no pas de la realitat, va contribuir a la confusió entre el Bertrana-home i la personalitat literària que va construir-se. Així doncs, aquí no es tracta tant d'endinsar-nos únicament en la seva biografia *real*, sinó en l'artística i intel·lectual, tenint ben present en tot moment la imatge de si mateix que Bertrana va anar conformant amb el pas dels anys; és a dir, sense perdre la perspectiva de la intencionalitat dels seus textos, de la imatge projectada i de la mirada d'artista que ho impregna tot.

1.2. Llibertat i contacte amb la natura: vocació de caçador

El lligam de Bertrana amb la natura comença a travar-se de petit, durant els mesos d'estiu passats a l'Esparra: «una de les bases de la seva felicitat constituïa, sens dubte, el contrast entre la vida gironina, feta de monotonia i d'inquietud, i la del camp, saturada de llibertat i d'imprevist» (A. Bertrana, 1965a, p. 4). En contacte amb la natura, transcorrien les hores més joioses al mateix temps que descobria l'afició a la caça. La primera i més poderosa vocació de Bertrana no és, doncs, ni la pintura ni la literatura, sinó la cacera. I és el pare, el mateix que li regalarà la capsa de colors que simbolitzarà l'inici de la vocació artística, qui li ofrenarà la primera escopeta, després d'acabar el batxillerat. A l'ideari «El bastó»,²⁶ Bertrana hi evoca les anades al bosc quan era infant, acompanyat del bastó de llenyer que li havia cedit el pare —abans de regalar-li l'escopeta— per espantar serps, gossos o qualsevol bestiola que li sortís al pas i que ell imaginava que era un fusell que li infonia coratge en les seves escomeses ingènues. És per això, que en el mateix ideari es queixa dels petrimetres que, a ciutat, porten bastons com a símbol de cultura o luxe. Bertrana, al camp, hi experimenta la llibertat, la independència i la fascinació pel paisatge, s'hi troba amb tota mena de rústics —amb el corresponent llenguatge ric i viu— que despertaran la seva simpatia i esdevindran els seus herois, i hi viu les aventures de caçaire que li permeten trepitjar la pròpia terra, en una comunió pregona i perenne amb la naturalesa.

En l'amant de totes les bèsties, hi ha també l'instint de caçador ferotge que el lliga a l'home primitiu: el vicepresident de la Societat de Caçadors de Girona i comarca rebrà una medalla d'honor de l'Associació Protectora d'Animals i Plantes pels seus comentaris sensibles a favor dels animals, tal és la dualitat en el caçador-artista.²⁷ La caça reforça la imatge d'home solitari, rude i salvatge que Bertrana anava forjant, li dona la coneixença necessària del territori, i, alhora, li suposa una contradicció d'esperit per la qual es veu obligat sovint a justificar-se. En comunicació contínua amb el lector, se serveix del pròleg de *Proses bàrbares* per dirigir-s'hi directament i demanar-li que li excusi la seva afició

---

²⁶ Bertrana, P. (26 abril 1922). El bastó. *La Publicidad*, p. 1.

²⁷ Sabem que, almenys el 1910, Bertrana va formar part de la junta directiva de la Societat de Caçadors de Girona i comarca que s'acabava de constituir (vegeu la secció de notícies de la p. 3 del número del 28 de maig de 1913 de *La Lucha. Órgano del Partido Liberal de la Provincia de Gerona*). Pel que fa a la medalla d'honor de l'Associació Protectora d'Animals i Plantes que va merèixer, la notícia del lliurament es troba a *La Veu de Catalunya* (30 de gener de 1936, p. 2), i en podem veure una foto al suplement gràfic de *La Vanguardia* (8 de febrer de 1936, p. 2). La medalla li entreguen Anna Senyé d'Aymà, poeta, periodista i fundadora de l'Associació, i Jaume Soler i Daniel, un representant de l'entitat que va dedicar unes paraules a Bertrana el dia de l'atorgament de la distinció, reproduïdes a *La Veu de Catalunya* (8 de febrer de 1936, p. 8).

«un poc cruel», perquè sense aquesta no li hauria pogut explicar les meravelles que ha vist i viscut en plena natura (P. Bertrana, 2016b, p. 116). Justificacions similars es troben en altres relats, articles periodístics o novel·les, com ara al text «La feta del mussol»,²⁸ on relata una escena de caça de quan era jove, rere unes perdius, desitjant trobar-les i a la vegada tement que arribi el moment, un voler i doler, confrontant el sentimentalisme i l'impuls bàrbar. En no ensopegar amb les perdius, descobreix un mussol i li dispara sense èxit diverses vegades. Relaciona la mirada del mussol, reflexiva i acusadora, amb la d'un professor que de petit l'havia enganxat dient una mentida, i gairebé s'agenolla davant de l'animal per demanar-li perdó, perquè la caça «li produeix també la inseguretat pròpia de tot acte moralment posat en dubte» (P. Vila i G. Granell, 2005, p. 35). Per a Bertrana, la cacera només pot tenir la naturalesa per marc; és a dir, només es pot dur a terme en llibertat, on la víctima pugui escapar-se i el caçador pugui errar el tret; on les victòries o les derrotes puguin descriure's enmig de visions suggestives del paisatge. Per això, per exemple, és contrari a la tauromàquia, perquè és un espectacle que s'esdevé en un recinte tancat, on no hi ha escapatori per a l'animal i on es mata per diversió, com si d'un esport es tractés. Bertrana, però, és conscient que un comportament reprovable no n'invalida un altre i reconeix que la seva història «no és pas un exemple de pur franciscanisme» (P. Bertrana, 2016b, p. 726). Aquesta necessitat d'excusar-se i fer-se entendre característica en Bertrana la trobem també a *L'hereu*: «havia tractat algunes vegades d'explicar-se això sense aconseguir-lo. Com no fos, pensava, que l'home en estat salvatge participa, més que el civilitzat, de l'essència divina del món» (2016a, p. 338). Defensa, doncs, la seva afició a la caça perquè la sent com una mena d'atavisme que el connecta amb l'essència de l'home de les caveres, en contacte amb la terra i la llibertat més absoluta.²⁹

Tret d'alguna excursió a l'Aragó, Andorra, Eivissa o el Rosselló, Bertrana gairebé no va sortir mai de Catalunya.³⁰ Ni va necessitar-ho ni li interessava sortir-ne: tenint tanta

---

²⁸ Bertrana, P. (1929). La feta del mussol. *Almanac de Catalunya*, p. 12-13.

²⁹ Per ampliar informació sobre l'escriptor-caçador, vegeu X. Pla (2019). En aquest article, Pla esbossa una comparativa entre les proses cinegètiques de Prudenci Bertrana i Miguel Delibes, lligades a la concepció de l'home paleolític, lliure i en harmonia amb el medi natural.

³⁰ L'expedició de caça en terres aragoneses es troba narrada a *La bassa roja* (1923) i de l'assistència a les festes catalanes del Rosselló a Perpinyà, travessant els Pirineus que no són «una barrera, sinó un lligam», en parla a *El vagabund* (2017a, p. 126). L'excursió de tres dies a Eivissa, Bertrana la relata a la crònica «El mareig», on descriu el mal de mar que va poder observar a bord del Vicente Salinas que havia sortit del port de Barcelona el 24 de juliol de 1913 a les 21h. Per a més informació de l'excursió, vegeu: Fajarnés, E. (28 juliol 1913). Excursión Catalano-Ibicenca. *La Región (Palma de Mallorca)*, p. 2. La sortida a Andorra és explicada en tres articles publicats a *La Veu de Catalunya*: Bertrana, P. (10 setembre 1930). D'Hospitalet a Soldeu. *La Veu de Catalunya*, p. 4. Bertrana, P. (21 setembre 1930). De Soldeu a Encamp. *La Veu de Catalunya*, p. 6. Bertrana, P. (21 octubre 1930). D'Encamp a Andorra la Vella. *La Veu de Catalunya*, p. 4.

bellesa aquí, per què calia anar a cercar-ne a fora? Cal conèixer bé la terra que t'és pròpia, perquè a força de viure-la i trepitjar-la la fas pàtria. Girona, l'Esparra, Barcelona, Puigcerdà, Vilada i el Berguedà, Sant Pere Pescador o Calella, entre d'altres menys sovintejats, són els punts on podem situar Bertrana, però, la zona on se sentia paradoxalment més lliure, és l'emmarcada per les serres vistes des de la plana de l'Empordà. Aquesta és la seva presó; una presó escollida i encisadora: «En aqueixa presó féu coneixença amb la llibertat més autèntica, més digna i més sublim. I encara, si li'n sobrà, de lloc!» (P. Bertrana, 2017b, p. 458).

A Barcelona, en canvi, se sentirà caçador caçat, empresonat però no pas voluntàriament, i així ho farà explícit en diversos textos, com ara a «El gloriós Sant Pere», publicat al setmanari satíric *La Piula*. En aquest article, reflexiona sobre la devoció que té per Sant Pere, a qui veu com un antic amic venerable perquè no pot evitar imaginar-se'l franc i bonhomíós com un pescador empordanès. Estableix una analogia amb el sant, i així com aquest va deixar la xarxa i va esdevenir Papa, ell va deixar l'escopeta per anar-se'n a ciutat a captar col·laboracions periodístiques: «Així vaig ésser arrebatat dels turons apacibles de Sant Martí Vell, rublerts de perdius brunzents, per a ficar-me en una catacumba, visquent a pa i aigua, predicant a preu fet doctrines democràtiques als barbers de Catalunya».³¹ Com el sant, Bertrana diu que va negar tres vegades el seu «redemptor» —Ilegeixis Antoni López, propietari de *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia* que Bertrana dirigiria en arribar a Barcelona, amb il·lusions que ben aviat van esdevenir desenganys—, però no se'n penedeix, com Sant Pere. Bertrana afirma que seguirà negant el seu redemptor les vegades que faci falta i en el capítol sobre l'arribada a la Ciutat Comtal i la mala relació amb el gasiu López es farà evident el perquè. En aquesta línia, és rellevant el discurs que va pronunciar el 1932 al Centre de Lectura de Reus després d'haver guanyat el Crexells, quan ja feia vint anys que vivia a Barcelona. A la conferència, s'hi entreveu la relació complicada amb la ciutat en procés d'industrialització, formada per trànsfuges del camp als quals la ciutat ha cridat i que, quan els ha tingut, «el maquinisme els ha suprimit».³² Bertrana hi diu que cada cop hi ha més gent apilonada a la ciutat, en pisos rònecs i humits, en carrers foscos i fangosos; parla d'un retorn de l'home a la terra on, potser no hi ha tants mitjans de guanyar-se la vida i són més pesats que a ciutat, però l'aire és fresc i reconfortant, i el sol i la llar de foc

---

³¹ Bertrana, P. (6 juliol 1916). El gloriós Sant Pere. *La Piula*, p. 263.

³² Bertrana, P. (juliol, agost, setembre 1932). L'encís de la naturalesa. *Revista del Centre de Lectura de Reus*, p. 235.

escalfen més. Altra vegada, doncs, col·loca la natura, que «paga amb or» als seus devots, per davant d'una ciutat que ho fa amb «menudalla».³³

Per a ell, la natura serà font constant de felicitat, consol i inspiració; serà l'entorn on se sentirà plenament lliure, en contacte amb l'ànima del món i lluny de les normes socials i els límits de la ciutat, i per això sent que no pot deixar-la de banda quan escriu. L'anhel de llibertat i l'associació d'aquesta amb l'espai natural és en el rerefons de tota la seva obra. A tall exemple, a *Violeta*, *Josafat* i *Nàufrags*, hi endevinem la característica contraposició camp-ciutat, amb personatges d'origen humil i caràcter ingenu que troben en la natura la llibertat que els manca en societat. En molts textos periodístics hi evoca el record de la natura enyorada, atrapat com se sent a ciutat. La natura sempre el conhorta en moments de defallença, com ara a la crònica «Santa Llúcia», en què Bertrana es passeja per una Barcelona amarada per la pluja i, de sobte, a la Seu hi veu una mostra de pessebres que ressuscita una felicitat passada: «Oh, tast dels boscos llunyans, petits trofeus de naturalesa, escata dels meus marges i de les meves solituds enyorades. [...] Jo revivia allí [...], les meves millors epopeies de tresca serres; tota la història de la meva llibertat santa».³⁴ La mateixa idea de salvar els records dels moments benastrucs per recuperar-los en cas de necessitat, la trobem a *L'impenitent*: «En la seva ànima restaven fresques, inesborrables, les impressions que li havien deixat la seva vida instintiva, les seves proeses de caçador i els seus èxtasis de místic. I de l'encís arreplegat ahir, seguia alimentant-se'n avui» (2017b, p. 120). I, a *L'hereu*, Bertrana hi evoca els anys viscuts en el paradís perdut de l'Esparra, amb l'amor a la natura traspuant-hi a cada pàgina, i hi clama el desig de llibertat:

Innocenci fou preguntat per la seva vocació. Vocació! Què volien dir? Què exigien d'ell? Vocació! [...] Ell solament desitjava ésser llibert, córrer per la muntanya darrera la feram, vestir el cos amb la mateixa senzillesa amb què un sant vesteix la seva ànima, veure sempre el cel, la verdor del bosc, la llum daurada del sol i amarar-se de la fortitud i serenor de la naturalesa. (2016a, p. 138-139)

En aquest volum és també on Bertrana frueix d'una manera més plena de la vida de caçador-artista, si bé la passió per la caça la mantindrà fins als darrers anys, corrent rere les llebres per les muntanyes del Berguedà (A. Bertrana, 1965a, p. 5). Sens dubte, però, l'obra que condensa d'una manera més clara el vincle de Bertrana amb la natura és

---

³³ *Ibid.*, p. 229.

³⁴ Bertrana, P. (18 desembre 1914). Santa Llúcia. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 818-821.

Proses bàrbares, un recull d'impressions de caçador i l'obra preferida de l'autor, perquè és el diari de la seva llibertat³⁵ i el resum de la seva felicitat (P. Bertrana, 2016b, p. 686). *Proses bàrbares* és l'aplec de visions de natura i de records de llibertat que impregnen la seva ànima.

El 7 de desembre de 1908, a l'Associació Nacionalista Catalana de Barcelona, Prudenci Bertrana va llegir-hi la celebrada conferència «De les belleses de la natura i el meu goig», el discurs que explica la unió íntima de l'artista amb la natura. S'hi presenta com a ànima esquerpa que arriba a la gran ciutat per explicar als seus oients l'amor per la natura i com aquesta se li ha fet indispensable després d'haver-la contemplada llargament i haver-la coneguda a poc a poc. En el tancament de les divagacions sobre els seus entusiasmes, es posa a disposició dels qui l'escolten: «vindré de nou a conversar de les flaires del bosc, dels cels emplujats de visions grises, d'aventures de caçador» (P. Bertrana, 2016b, p. 128). El contemplatiu incurable ofereix una alenada salvatge als qui no han experimentat, com ho ha fet ell, que suposa restar extasiat davant les meravelles que la natura ofereix, la joia de viure i veure la bellesa de camps i boscos en totes les estacions. El mateix autor, rememorant el primer cop que va veure dibuixar-se a l'horitzó la silueta de les muntanyes a la narració «Primera visió» dins *Proses bàrbares*, exclama que aquella impressió esdevindria «l'enlluernament primer d'una petita ànima que desperta; l'admiració inicial d'uns ulls predisposats a l'èxtasi» (2016b, p. 131). Certament, Bertrana viu la connexió amb la natura com una experiència mística, gairebé religiosa; talment com si d'un culte es tractés i ell en fos el sacerdot, un sacerdot extremadament pur. Per això, es presentava a la ciutat barcelonina creient que ningú no els podia parlar com els estava parlant ell dels seus fervors panteístics i, per tant, el que

---

³⁵ Bertrana, P. (4 desembre 1911). Una llarga dissertació sobre una petita crítica. *El Poble Català*, p. 1-2. L'escriptor respon aquí a una crítica de Manuel de Montoliu després de la publicació de *Proses bàrbares*, defensant-se de totes les influències d'autors diversos que el crític veu en el recull, d'autors nacionals i estrangers, com Santiago Rusiñol, Edgar Allan Poe o Maksim Gorki, com si volgués —entén ell— restar-li originalitat. Bertrana expressa que l'obra és un oblit de tota literatura, escola, i tendència; és fruit de trenta anys de caminar per les muntanyes, que és el diari de la seva llibertat, on hi palpita veritat i senzillesa, i on no hi ha cap element natural que no s'hagi trobat pel camí. És la seva obra menys literària i més viscuda fins al moment, afirma. Montoliu li replicarà en una carta oberta al número següent d'*El Poble Català* (5 desembre 1914, p. 1) expressant que la seva intenció no era rebaixar originalitat a l'obra i que el fet de col·locar-lo en una certa «escola» no significava que el recull fos un producte d'imitació o plagi, sinó que simplement pretenia remarcar la tònica compartida amb altres creadors. Uns dies més tard, Bertrana respon de nou a Montoliu, argumentant que per una «mullena» arreplegada vivint una «prosa bàrbara» no havia pogut contestar abans i, si bé de la seva crítica «no se'n despenia que jo era un imitador, tampoc se'n despenia lo contrari». Bertrana li diu que desitjaria, més que no pas saber el seu arbre genealògic literari, conèixer els gustos, nervis i fervors per la natura de Montoliu. Bertrana, P. (12 desembre 1911). Sobre *Proses bàrbares*. Carta oberta. *El Poble Català*, p. 1. Bertrana té tirada a replicar crítiques amb les quals no està d'acord.

els deia, fidel a la idea divinal, esdevenia etern. La idea de l'art entès com a religió que ha de sorgir de la sinceritat de l'artista per actuar com a bàlsam havia nascut amb el Modernisme i els discursos de Rusiñol a les festes modernistes de Sitges, i Bertrana s'hi va adscriure: de la mateixa manera que la natura havia estat un consol per a ell, la seva literatura ho seria per als individus confinats en les ciutats. Així, quedava confirmada la necessitat col·lectiva del seu art (J. Ll. Marfany, 1990, p. 243).

Dies després d'haver pronunciat aquesta conferència, Bertrana rebia una carta d'un «exquisit poeta, un profètic poeta, del millor poeta, del gran Maragall» (P. Bertrana, 2016b, p. 105-106). Ben conegut és el «més, més!», que Joan Maragall va expel·lir en aquella lletra (P. Bertrana, 2016b, p. 129), on també li agràia les descripcions d'una natura tan viva, autèntica i palpable, i li demanava que escrivís unes escenes de caçador que poguessin particularitzar les reflexions en termes generals que havia exposat a la conferència. Aleshores, va emprendre l'obra que feia temps que gestava i, el 1911, va aparèixer *Proses bàrbares*, la culminació del desig de Maragall i la corroboració de la veu literària que definiria l'art de Bertrana, basat en l'emoció, l'autenticitat, la sinceritat i l'amor a la natura i a la llibertat.

1.3. Obra viscuda: una concepció artística total

A finals de 1907, Josep M. López-Picó pretenia elaborar un esbós biogràfic de Bertrana i va adreçar-li diverses preguntes relacionades amb la seva manera d'entendre l'art. En la carta de resposta (P. Bertrana, 1907), interessantíssima, Bertrana hi resumeix la teoria artística basada en emocions viscudes i en la vinculació amb la natura que regeix tota la seva producció i que l'ajuda a reafirmar la imatge de màrtir que no pot renunciar a l'art. Hi explica, bàsicament, que ell fa art per necessitat perquè tota altra mena de treball el repugna. Llegint la lletra, s'observa que Bertrana intueix la culpa i la reputació de mandrós o mal pare que pot merèixer seguint aquest ideal, però s'afanya a excusar-se: és conscient que altres feines li donarien més diners, encara que li amargarien la vida, però no pot lliurar-s'hi perquè dins seu sent l'impuls fatal de l'artista o, com justifica a *L'impenitent*, «la meva adolescència i la meva joventut, xopes d'encís, que no volen restar inèdites» (2017b, p. 129). A. Yates ho afirma amb contundència: «li cal escriure per viure: la seva obra és una dimensió del seu ésser» (1975, p. 130).

Bertrana coneix el paisatge a força de recórrer-lo gràcies a l'afició a la caça, l'observa atentament i el fixa vivament amb la pintura, l'experimenta en solitud, llibertat i harmonia, i sap interpretar-lo, no pas com una fotografia o quelcom estàtic, sinó infonent-li ànima, fent-lo bategar i aconseguint que traspassi el paper per tal que el lector pugui assaborir-lo, amb la literatura: «M'interessa impressionar, fer sentir, escriure honradament i no desviar-me de la realitat ni de la vida».³⁶ Per això, totes les seves obres són bocins de vida, impressions subjectives, filles del sentimentalisme i la sensibilitat romàntica d'un artista que va pel món «amb el cor ben obert i amb els ulls ben oberts» (P. Bertrana, 1907). I amb aquesta actitud i l'esguard atent es llançarà també als carrers de Barcelona, a la recerca de matèria per als seus textos periodístics. Les visions que el commouen són les que vol transmetre als lectors; escriu a la seva manera sobre allò que coneix, veu i pensa, i, en definitiva, sobre tot allò que li genera alguna mena de reacció afectiva, encara que després ho vesteixi amb elements de ficció. La concepció artística de Bertrana basada en emocions viscudes, doncs, recorre tant la pintura, com la literatura i el periodisme, perquè lliga forçosament l'art i la vida: la vida de Bertrana està sotmesa a un ideal d'art al qual no pot renunciar, i aquest ideal d'art es nodreix amb les experiències i els sentiments de l'artista. Per aquest motiu, la seva prosa és emocional; escriu per guarir-se i per oferir consol: «sort de la fe i de les il·lusions, d'això que se'n diu art i literatura i que potser no sigui res més que una compensació providencial per a les vides marcades amb pedra negra» (P. Bertrana dins J. N. Aragó i J. Clara, 1998, p. 301).

Es podria dir de Bertrana que és un autor de transició. Sent les «tensions típiques del Modernisme» (M. R. Fraxanet, 1989, p. 39) i participa de les idees modernistes referents al rebuig al civilisme, a la relació de l'home amb la natura, a la individualitat de l'artista i a l'art entès com a religió sorgit d'un desig autèntic de crear. No obstant això, però, acaba forjant la seva pròpia concepció artística, indestruïble de la vida i del fervor per una natura viva, que no es deixa trepitjar impunement i que, al mateix temps, assossega. Per això, no concep els canvis de moda, perquè per a ell l'art és una cosa més pura i profunda, que li ha suposat esforços i sofriments. El 1933, *La Revista* (1915-1936), va elaborar un qüestionari per als amics de la publicació barcelonina, entre els quals hi havia Bertrana, per commemorar el centenari de la Renaixença i valorar en quin punt es trobava el moviment cultural català d'aleshores. En ser preguntat pels seus ideals, Bertrana va respondre: «Els meus ideals han estat primer pintar i després escriure

---

³⁶ Bertrana, P. (juliol, agost, setembre 1932). L'encís de la naturalesa. *Revista del Centre de Lectura de Reus*, p. 237.

honradament, sempre sota l'escalf de la prodigiosa terra que han vist els meus ulls en venir al món. Per aquests ideals m'he barallat àdhuc amb mi mateix».³⁷ Es refereix, evidentment, a la pugna entre l'home que passa penalitats i l'artista que pretén dignificar l'art, una pugna que travessa i determina tota la seva trajectòria. És l'actitud d'intel·lectual «maleït» a la qual es refereix M. Casacuberta (1993, p. 984) i que el contraposa directament a l'artista per antonomàsia: Santiago Rusiñol. Bertrana l'admirava i, alhora, l'envejava per la facilitat amb què podia crear, sense la lluita interior i el patiment que a ell l'aclaparava, sense preocupacions econòmiques i familiars ni sacrificis personals: Bertrana és l'artista que ha escrit amb sang i que s'ha mantingut fidel a una vocació que ha pagat també amb «sang»: els seus propis fills sacrificats pel fill artístic, la seva obra (M. Casacuberta, 1999, p. 147-155).

La imatge d'artista abnegat, insubornable, aspre, pur i sensible no la bastirà només amb la paraula —tant amb els textos literaris i periodístics com amb els discursos públics—, sinó també amb l'aparença, amb el posat ferreny, bàrbar i llastimós d'algú perseguit per la malastrugança: així es projectava davant dels altres, amb coherència de fons i forma. Com afirma X. Pla, «amb la instrumentalització de la seva imatge pública, Bertrana se servia d'estratègies retòriques per donar més versemblança a la seva obra, per associar-la a una veritat personal» (2017b, p. 72). Del que la gent en pensava, d'ell i del seu sentimentalisme, en tenia coneixement.³⁸ Així ho fa constar, per exemple, a la crònica «La guerra» publicada *L'Esquella de la Torratxa*: «Abans no caigui en el meu sentimentalisme reconegut per crítics eminents, haig d'explicar-vos i comentar els fets més importants ocorreguts en la present setmana».³⁹ Així mateix, en una conversa amb Eugeni Xammar, amb qui va coincidir a la redacció *d'Iberia*, va declarar que sabia que molta gent pensava que si no tenia més sort era culpa seva, i que ell no els ho negaria en termes absoluts però que també influïa «el fet advers» que el perseguia com la seva pròpia ombra (E. Xammar, 2007, p. 180). No són pocs els que comentaven, amb bona fe o sense, l'aura tràgica que envoltava Bertrana a causa de les seves penúries familiars i econòmiques. El mateix Xammar considerava que no havia estat mai un home amanyagat per la bona sort i això se li notava en els solcs de tristesa a la cara que contrastaven amb

---

³⁷ Bertrana, P. (gener-juny 1933). [Resposta]. *La Revista: quaderns de publicació quinzenal*, p. 142.

³⁸ A tall d'anècdota, a «Història d'una novel·la que mai no es publicarà» (P. Bertrana, 2013, p. 135-144), Bertrana hi parla del procés creatiu de la seva primera novel·la, *Violeta*, i hi explica que per a la història d'amor no realitzat que s'hi esdevé, va inspirar-se en els seus primers i desgraciats amors. Quan la noia que li agradava se'n va anar amb un altre jove, va inaugurar el seu sentimentalisme plorant amargament (p. 141).

³⁹ Bertrana, P. (25 setembre 1914). La guerra. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 626.

els seus ulls bondadosos (2007, p. 179). Igualment, Claudi Ametlla, que va acollir Prudenci a les pàgines d'*Iberia* després que aquest abandonés la redacció de *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*, el recorda amb tendresa, a les seves memòries: «Quan convenia sabia perdre la seva gravetat i esdevenir un bon company per anar a Montserrat. Això sí: primer us havia de contar en to llastimós els seus drames, que eren ben reals: fills malalts i poca moneda» (2013, p. 433). I Josep Pla, amb qui Bertrana va topar a la redacció de *La Publicidad*, expressava: «Explicant les desgràcies que en el curs de la vida li han sobrevingut, Bertrana és inesgotable, d'una amenitat inexhaurible. Com que ha tingut tants contratemps, és un dels homes més divertits del país» (1970, p. 88). Del seu posat indòmit en parla Domènec Guansé en recordar Bertrana quan aquest ja s'apropava a la vellesa i seguia vestint amb aires de camperol «que ha prescindit de miraments socials [...], mix d'artista insubornable i de caçador furtiu» (1966, p. 199). No obstant això, no són pocs, tampoc, els qui reconeixen que la imatge rústega que pretenia crear-se Bertrana no era més que una façana. Per exemple, al resum dels Jocs Florals de Barcelona de l'any 1911 que va publicar-se al número de l'11 de maig de 1911 de la revista satírica *¡Cu-Cut!*, hi expliquen que va tancar la celebració el discurs d'agraïment de Bertrana, que va parlar molt gentilment perquè «no és tan fiero com se pinta». Carles Rahola, company d'aprenentatges literaris de Bertrana a Girona i amic que el coneixia bé, apuntava també que de les aparences bàrbares de Bertrana «no calia fiar-se'n massa», en un article sobre una trobada amb Romà Jori a Girona en un banquet en honor a Bertrana després de la publicació de *Josafat* (1922, p. 1). En una mateixa línia, Domènec de Bellmunt recorda, en el seu *Anecdotari inèdit de cinquanta anys de periodisme català*, una reunió amb Bertrana per demanar-li originals per a *Els contistes catalans* i el qualifica de «Manelic de les nostres lletres» i d'home «franc, amable i lleial, disfressat de sorrut», per concloure: «Anava sempre vestit de caçador, amb una mena de guerrera de pana, com si acabés d'arribar del bosc, amb l'escopeta encara fumejant. Sota la seva duresa aparent, batia un cor bonàs i s'hi amagava una tendresa d'or» (1978, p. 139). La imatge tosca i rústica de Bertrana no és més que això; una màscara que va ajudar-lo a construir la seva personalitat artística.

Una cara més d'aquesta construcció és l'antiintel·lectualisme al qual s'aferra, similar a la figura del pagès sorneguer que adoptarà més endavant Josep Pla. Prudenci Bertrana identificava els intel·lectuals amb els noucentistes i, de retruc, amb Barcelona, el concepte de «Catalunya ideal – Catalunya ciutat», l'artifici, la hipocresia i la superioritat moral que sentia que desprenien aquests intel·lectuals civilistes. Per això,

l'artista, que s'oposava totalment al que propugnaven, es definia com a bàrbar, incivil i antiintel·lectual. Tot allò que afirmava de si mateix en les seves obres, articles o discursos eren maniobres narratives que contribuïen a crear l'autoretrat públic que l'autor desitjava deixar per a la posteritat, perquè «qualsevol forma d'antiintel·lectualisme, i el de Bertrana n'era un, és una mera construcció intel·lectual» (X. Pla, 2016b, p. 22). Bertrana era un intel·lectual que navegava contra el corrent representat per l'elitisme noucentista. De fet, Josep Pla, que el respectava i l'admirava, va admetre que «l'hiperintel·lectualisme de la minoria noucentista tractà injustament Prudenci Bertrana» (1970, p. 82). Contra l'artifici noucentista, Bertrana reivindicava la figura d'artista pur i vinculat a la natura, però el seu «rousseauisme» ingenu i sentimental, no era ben rebut; sentia que la intel·lectualitat noucentista l'havia enderrocat, que era vist com un home silvestre i primari, sense cultura ni sociabilitat. Malgrat que es refermava en qualificacions com aquestes i es referia a si mateix com a inculte o salvatge, li dolia el fet de no encaixar en el seu món cultural, però, a la vegada, el menyspreu li servia per reafirmar-se i justificar encara més la seva concepció d'artista incomprès:

Ja em guardaré, com d'escaldar-me, de demanar un lloc entre els intel·lectuals. Hauria de saber massa coses, de sostenir massa discussions, d'adular i de suportar que m'adulessin. Deixeu-me fer via armat del meu instint i duent a l'esquena el fardell una mica pesat dels meus records i experiències. [...] Les meves proses són la millor cosa que jo puc ofrenar als catalans i a Catalunya. (P. Bertrana, 1932)

Josep Pla va observar que Bertrana no havia sabut entendre que el Noucentisme era el purgatori dels realistes i modernistes, de la mateixa manera que aquests havien estat el purgatori dels romàntics: no es tractava d'una incompatibilitat personal, de tot un moviment contra un sol escriptor, sinó, simplement, del canvi generacional inevitable (1970, p. 87). L'oposició de Bertrana contra el Noucentisme ho és contra la deshumanització de l'art, desproveït de sentiment, el desarrelament de la natura, la perfecció formal, l'intel·lectualisme, l'academicisme i l'artifici.⁴⁰ Encara que ho

---

⁴⁰ Les temptatives modernitzadores de la cultura catalana dels noucentistes van ser projectades des del poder, i les dels modernistes no (J. Ll. Marfany, 1990, p. 70). Aquest «dirigisme cultural» —personificat en Enric Prat de la Riba i la Lliga Regionalista— és el tret diferenciador principal entre els dos moviments que compartien una mateixa voluntat però van aproximar-s'hi a partir d'estratègies diferents. Bertrana va participar de la tendència modernista, regeneracionista i transformadora de la cultura, sobretot dins del grup intel·lectual de Girona i a través dels articles publicats a *Vida*. Ara bé, també s'ha de dir que va participar de la idea nacionalitzadora de la cultura catalana i que, per exemple, va avenir-se a la normativització de la llengua catalana impulsada per Fabra i la Lliga o que, quan va morir Prat de la Riba, va dedicar-li un sentit article, apuntant que se sentia atuit per l'«orfenesa nacional» en què els havia deixat ja que que mentre els

emascarés, Bertrana se sabia un intel·lectual i, en aquest sentit, és molt interessant el seu discurs presidencial dels Jocs Florals de Barcelona del'any 1936. Reflexionant sobre per a qui cal escriure, de seguida ho té clar: lluny de resultar inútil i recloure's en una torre de vori, l'escriptor ha d'escriure per al poble, i el diferencia de la «massa»: «Jo entenc per poble el conjunt d'individus de sentit comú, d'una mitjana cultura, amb el cor en son lloc, amb la consciència viva».⁴¹ Segons Bertrana, quan els polítics han maltractat aquest poble exigint-li molt i donant-li poc a canvi, els intel·lectuals —fa explícit que parla en general— han tingut pressa per arribar a les altures i han deixat enrere el poble, que s'ha hagut de guanyar tot sol la cultura que posseeix. És suggestiu comprovar com Bertrana afirma que fa referència als intel·lectuals en termes generals i, de seguida, es posa en evidència que es dirigeix als hiperintel·lectualistes noucentistes, i els retreu que es dirigeixin a les torres de vori, amb ànsia de refinament, que considerin que tot allò que no ha estat concebut per un savi o que vingui de més enllà de les fronteres o de l'antigor clàssica no valgui gran cosa i que, tot i que vulguin que el poble els atrapi, no facin res per ajudar-lo. Bertrana manifesta que els intel·lectuals han de deixar enrere l'urc que els isola i, sense fer-li concessions al poble, sense tractar-lo de ruc ni renunciar a la «noblesa» literària, han de donar-li la mà: el llaç que ha d'unir els intel·lectuals amb el poble és el sentiment i la claredat. D'aquesta manera, sense haver-se referit a si mateix com a intel·lectual, s'identifica amb aquestes dues qualitats que creu que tot intel·lectual ha de tenir. Bertrana era titllat per molts dels seus contemporanis de sentimental i ell es vantava d'aquest sentimentalisme, de l'emoció que li és «àngel de la guarda»,⁴² i de la modèstia o la humilitat a l'hora d'expressar-se. I tot amb la finalitat d'entendrir amb la pròpia tendresa:

Deixeu-me creure que amb la meva prosa he aconsolat algun trist, que he redimit algun captiu, que he humitejat alguns ulls, que he fet somniar alguna ànima senzilla, que he tret de la foscos ésser humils amb grandesa d'herois i donat més d'una vegada categoria de racionals a les bèsties menyspreades dels homes. Deixeu-me envanir de no haver estat un egoista de les meves dolors i de les meves joies, car les he escampades als

---

periodistes assenyalaven la ruta, Prat de la Riba la caminava. Bertrana, P. (8 agost 1917). Llambregada. El dol de Catalunya. *Cuca Fera*, p. 251-253.

⁴¹ Bertrana, P. (1936). Discurs presidencial. Jocs Florals de Barcelona: any LXXVIII de llur restauració, p. 29.

⁴² *Ibid.*, p. 27.

quatre vents a fi que les arrepleguessin aquells que en tinguessin falla o les refusessin, indignats, aquells que n'estessin tips.⁴³

La seva obra és l'extensió del seu esperit, dels seus ideals i creences, de la seva manera d'entendre l'art i la vida, i de la seva visió del món.

1.4. Girona, ciutat estimada i punt de partida

Bertrana descriurà tant amb el pinzell com amb la ploma les meravelles de Girona i rodalies.⁴⁴ Girona és la ciutat que el veu créixer, formar-se i formar una família; és la ciutat amb la natura com a teló de fons on descobrirà els fervors panteístics que inspiraran bona part de la seva producció futura, i és també on es donarà el seu desvetllament artístic, donant-se a conèixer com a pintor en el món cultural gironí, primer, i consagrant-se després com a escriptor ja no només a la ciutat vella. Aquí hi viurà instants feliços i també diversos contratemps que faran que finalment hagi d'anar-se'n, però, malgrat tot, Girona sempre serà, per a l'artista, un refugi acollidor i un record perdurable.

1.4.1. La pintura: primera vocació i professió

En el moment en què Bertrana va haver de començar a comercialitzar amb la pintura per guanyar-se un sou, va traspassar la vocació «pura» al terreny de la literatura, convertint-se aquesta en l'art vertader i ideal per a l'autor. Per a ell, pintar per encàrrec —sobretot quan havia de pintar retrats a l'oli— no era fer de pintor, sinó d'artista mecànic (A. Bertrana, 1961, p. 7). El mateix li succeeix amb el periodisme, que és un exercici maquinal que el fa sentir un manobre de la ploma i que li resta temps per dedicar a la literatura. Quan pinta i escriu, no pas allò obligat sinó allò que l'inspira, s'esforça d'igual manera a descriure l'emoció que li genera allò que contempla i que vol plasmar tant amb paraules com amb colors, si bé cal remarcar que se'n surt molt millor amb paraules.

---

⁴³ *Ibid.*, p. 38.

⁴⁴ Una narració on es pot copsar magníficament la comunió entre l'espai urbà i l'entorn natural que li proporcionava Girona és «Foranies gironines», publicat dins del recull *El meu amic Pellini i altres contes* (1923).

Deixant de banda la cacera, la pintura va ser la seva primera vocació. En una conversa entre Bertrana i Modest Sabaté, publicada a *La Veu de Catalunya* (10 de desembre de 1930, ed. matí, p. 4), Bertrana hi parla dels seus inicis com a pintor. Segons recorda, va començar a pintar quan devia tenir uns vuit anys i acoloria tot tipus de gravats que li arribaven a les mans, com fa la mainada. Va ser en fer-se una mica més gran, que la pintura es va tornar vocacional. Aquest moment el marca el regal que va fer-li el pare, Josep Bertrana: una capsa de colors que representaria el naixement de l'afició. Així va recordar-ho en dos textos esclaridors: «La joguina terrible», aparegut per primera vegada al setmanari reusenc *El Pandemonium: revista de higiene social. Ciència, artes, literatura* (1901) i «De quan jo era pintor», publicat a la revista mensual d'alta cultura *La Nova Revista* (1927-1929). En el primer text, Bertrana hi evoca les tardes de diumenge familiaritzant-se amb els tubs i els pinzells, i el primer paisatge que va pintar sense massa èxit: un prat ple de pollancre i al bell mig una caseta amb la teulada roja —una teulada que a la conversa amb Modest Sabaté també comenta que se li resistia. El relat segueix amb el narrador que s'ha fet gran i la capsa de colors que ha envellit amb ell: es va aficionar tant a la pintura que va acabar no sabent fer altra cosa, i amb ella, a la Girona del tombant de segle, «hi manté una petita nissaga».⁴⁵ L'afició s'ha convertit en professió: per mantenir la família es veu empès a acontentar el públic, pintant el que aquest demana. És conscient que «embruteix» la seva vocació i traeix el seu art comercialitzant-lo, i per això fa expedicions al camp a la recerca de paisatges que li despertin emocions sinceres i poder, així, fer art «vertader». No obstant això, sempre hi ha alguna cosa que li ho impedeix i acaba tancant la capsa de colors, desil·lusionat, incapaç de fer que la pintura transmeti les sensacions de la seva ànima davant el paisatge admirat. Aquesta desil·lusió li durarà anys, però cap al final de la seva vida es reconciliarà amb els pinzells, sortirà a buscar paisatges que el corprenguin, els trobarà i el pintar li oferirà consol. La frustració i el desengany davant la incapacitat de l'artista de fer-li dir al quadre pintat tot allò que remou l'home, es troba també en el segon text esmentat, «De quan jo era pintor»:

Ja en aquell temps, quan ni somiava en fer literatura, jo volia trametre al pròxim, a força de veracitat, les meves impressions amb absoluta exactitud. Absurdament maldava per ficar els meus nervis i la meva sensibilitat en el cos dels altres. Era el futur escriptor premió engavanyat per una autocrítica severa i per una franquesa suïcida.⁴⁶

---

⁴⁵ Bertrana, P. (31 agost 1901). La joguina terrible. *El Pandemonium: revista de higiene social. Ciències, artes, literatura*, p. 6-7.

⁴⁶ Bertrana, P. (gener 1928). De quan jo era pintor. *La Nova Revista*, p. 26-30.

Bertrana maldava per transmetre als altres «la joia de tenir ulls», però el pintor no acabava de sortir-se'n, com sí que faria l'escriptor. El text acaba deixant a l'aire la possibilitat de reprendre la pintura, cosa que farà als anys trenta, sobretot al Berguedà, per evadir-se i obtenir un cert assossec arran de la malaltia i la posterior mort de Cèlia, la filla petita dels Bertrana, l'any 1931. Ara bé, el 1924 va publicar un impromptu a *La Veu de Catalunya* titulat «Un que compra son destí amb els diners de les estrenes» en què hi narra la visió d'un jovenet dubitatiu davant l'aparador d'una botiga d'articles de dibuix i pintura, comptant els diners justos per comprar una capsa de colors. Finalment, el noi es decideix a efectuar la compra i surt de la botiga content i esperançat. Bertrana es reconeix en aquest jove, una mateixa il·lusió passada els agermana. De company a company, li desitja encerts i, si més no, consolació; la mateixa que li ha ofert a ell la seva primera «joguina d'artista»: «la que des dels dotze anys carretejo pel món, la que he reprès avui, la que encara embelleix els meus passeigs de mig malalt per les esguerrades perspectives del Parc de Montjuich!». ⁴⁷ Fos com fos, repengués la pintura abans o més tard, la qüestió és que va acabar-hi retornant, i que la pintura, com la literatura, li era patiment i consol alhora, sacrifici i bàlsam, filles ambdues de l'Art «en general i en majúscules, com a eix vertebrador d'una vida» (G. Granell, 2003, p. 71).

De la mateixa manera que, en un principi, a Prudenci no li farà gràcia que Aurora segueixi els seus passos essent escriptora, tampoc no li'n feia que els fills, en veure'l pintar, volguessin fer-ho ells també. A «La juguina terrible» hi narra que els té prohibit que toquin els pinzells i la paleta de colors, i que quan aquests li demanaven un llapis s'esglaiava talment com si li haguessin demanat àcid prússic: «Els estima massa i no vol fer-los desgraciats». ⁴⁸ La seva vocació artística l'ha condemnat a una vida sacrificada i de misèries, i no vol que els fills es vegin abocats a una existència plena de penalitats com la seva, en una societat en què només es pot malviure de l'art. Al mateix temps, però, és conscient que si la vocació és irrefrenable no podrà pas aturar-la, tampoc. Va tenir la desgràcia que tres dels quatre fills morissin joves, sense saber a què s'haurien dedicat i, per tant, sense tenir coneixement de si l'haurien seguit o no. Aurora, però, va convertir-se en una escriptora de prestigi i, tot i la reticència inicial, Bertrana va acabar acceptant-ho. Fins i tot, van escriure a quatre mans *L'illa perduda*, el 1935, i tal com afirma Marta

---

⁴⁷ Bertrana, P. (6 gener 1924). Un que compra son destí amb els diners de les estrenes. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁴⁸ Bertrana, P. (31 agost 1901). La juguina terrible. *El Pandemonium: revista de higiene social. Ciencias, artes, literatura*, p. 6-7.

Pasqual (2017, p. 12), la novel·la va suposar un retrobament entre pare i filla que va servir per reconciliar el Prudenci-escriptor i l'Aurora-escriptora.

Situant-nos en els anys d'iniciació, Bertrana emprèn els estudis de pintura i dibuix a la Llotja de Barcelona el 1885. Mentre és a Barcelona, resideix a Gràcia, al carrer Universitat que actualment és d'Enric Granados (F. Fontbona, 2017, p. 11). D'aquest període de formació se'n conserven nombroses peces (G. Granell, 2003, p. 60) que devien fer que el jove Bertrana comencés a ser reconegut en l'àmbit cultural gironí. Prova d'això, n'és una nota informativa al diari gironí *La Provincia. Órgano del partido liberal-conservador* (11 de setembre de 1888, p. 3), en què acollien amb gust que el pintor novell que en aquells moments residia a Barcelona passés uns dies a la capital gironina per copiar uns quadres del Museu Provincial. En instal·lar-se de nou a Girona, el 1890, comença a exposar pintures, a pintar retrats i a fer encàrrecs diversos —entre els quals, per exemple, hi ha un parell de retrats del rei d'Espanya Alfons XIII per a dos ajuntaments—, i a impartir classes de dibuix. Així doncs, les primeres mencions a Prudenci Bertrana a la premsa gironina són referents a la seva vessant pictòrica. Per exemple, tenim notícia dels diversos quadres o dibuixos originals que oferia com a obsequi en concursos, com ara el concurs de velocipedistes que va tenir lloc a la Devesa de Girona el 4 de novembre de 1888, en què el dibuix de Bertrana constituïa el 2n premi.⁴⁹ Així mateix, tenim constància de les obres que exposa en diversos aparadors de botigues, ja que són «l'única possibilitat que té una ciutat com Girona per mostrar l'obra pictòrica dels seus artistes» (G. Granell, 2003, p. 64).⁵⁰

Fent una cerca en diversos arxius digitalitzats, el primer text de Bertrana localitzat a la premsa és una carta al director d'*El Correo de Gerona*,⁵¹ que va fer-li arribar el 14 de febrer de 1896 per tal de rectificar una notícia que s'hi havia donat uns dies abans. El

---

⁴⁹ L'esment de la concessió d'un quadre de Bertrana com a 2n premi per al concurs velocipedista es troba a *La Lucha. Diario liberal de Gerona* (25 d'octubre de 1888, p. 2). La notícia sobre el desenvolupament del concurs es pot consultar a *La Nueva Lucha. Diario de Gerona: eco de las aspiraciones del partido Liberal-dinástico de la provincia* (6 de novembre de 1888, p. 2).

⁵⁰ Exposava, per exemple, als aparadors de les botigues de Tito Corominas o dels senyors Cabrafiga i Teixidor. Vegeu, per exemple, algunes referències a quadres exposats a *Diari de Girona d'avisos i notícies* (11 de febrer de 1893, p. 5; 17 d'abril de 1897, p. 3, o 6 de desembre de 1899, p. 4). Per a més informació sobre els inicis artístics de Bertrana a Girona, com a creador i com a professor, i el ressò que es fan els diaris de la ciutat de les obres exposades els últims anys del segle XIX i els primers anys del segle XX, llegiu el llibre revelador *Prudenci Bertrana: els primers passos de l'artista*, de G. Granell (2003, p. 59-71).

⁵¹ Bertrana, P. (14 febrer 1896). Remitido. *El Correo de Gerona: diario independiente de avisos y noticias ilustrado y defensor de los intereses morales y materiales de la provincia*, p. 1. La notícia que Bertrana desmentirà amb aquesta carta al director es troba en un solt publicat al mateix diari (10 de febrer de 1896, p. 1). Tot i així, Bertrana sí que va participar alguna vegada en l'ornamentació del Teatre de Girona, com consta, per exemple, al *Diari de Girona d'avisos i notícies* (25, 27 i 28 de maig de 1898, p. 4).

diari havia afirmat que Bertrana havia participat en la direcció de la decoració de l'escenari del Teatre de Girona per a un concert, juntament amb el decorador Salvi Camós. Així doncs, Bertrana envia la carta al director del diari perquè no hi hagi malentesos; per aclarir el fet i que «els maliciosos» que sempre hi ha a tot arreu no es pensin que pretenia atribuir-se un mèrit que únicament li corresponia a Camós. En la línia de justificar-se constantment, enviarà diverses cartes als diaris al llarg de la seva trajectòria, per explicar-se i fer aclariments d'aquesta mena.

El 1892, Bertrana va obrir la Gran Acadèmia Moderna, juntament amb Joan Brull i Vinyoles, on oferien classes de figura i de paisatge, sortides al camp i preparació per a l'accés a l'Escola superior de pintura de l'Acadèmia de Belles Arts de Barcelona.⁵² Devien haver coincidit a la Llotja i, a més, els dos acabaven de participar a l'Exposició de Belles Arts que havia tingut lloc a Sant Feliu de Guíxols el juliol 1892 —Bertrana hi havia exposat quatre obres: *La barca*, *En la sombra*, *Quarto de labor* i *Estudi de paisatge* (G. Granell, 2003, p. 64). Va ser en aquesta exposició on va conèixer Santiago Rusiñol, i així ho rememora a la conferència «En Russinyol que jo he tractat» (P. Bertrana, 1965, p. 1386-1395). Bertrana va anar a l'exposició, organitzada, entre d'altres, pel seu amic i pintor Jaume Vilallonga i Balam, i a la terrassa d'un cafè del Passeig de Mar van presentar-li Rusiñol (1965, p. 1386). Rusiñol seduirà Bertrana i l'ombra del geni planarà sempre a prop seu, perquè «era l'artista que ell volia ser, era la paraula feta acte sense recança» (G. Granell, 2017e, p. 76). Pintaran junts per la Girona immortal, acompanyats d'en Pepet Gitano, i aniran retrobant-se, com l'anirem retrobant també al llarg d'aquest estudi, perquè Bertrana li dedicarà articles, homenatges i, com s'ha vist, una conferència. Cal dir, però, que si bé Bertrana va tenir un cert renom com a pintor de paisatges —i sobretot com a retratista—, la seva tècnica pictòrica no s'inscrivía dins de l'impressionisme que implicava la modernitat i que havien recollit de París Ramon Casas i Santiago Rusiñol. Bertrana seguia el pleinairisme, però amb un respecte tal cap a la natura que provava de plasmar que no afegia ni treia cap detall del paisatge que havia decidit pintar.

---

⁵² Un exemple dels anuncis de l'acadèmia «Brull i Bertrana» que corrien per la premsa de l'època, i d'on n'he extret la informació, es troba al *Diari de Girona d'avisos i notícies* (29 de setembre de 1892, p. 9). A l'anunci s'hi diu, també, que a part de les classes per a nois feien classes especials i a hores determinades per a «senyoretetes». Així mateix, hi consta que la persona de contacte era Tito Corominas, a l'aparador del qual Bertrana va exposar-hi diversos quadres.

Després d'aquest incís i retornant al Bertrana professor, sembla ser que, almenys el 1893 i després que Brull tornés a Barcelona, Bertrana va seguir dirigint l'Acadèmia.⁵³ El 1895 va participar com a vocal a la junta per fomentar la concurrència a l'Exposició de Belles Arts de Barcelona, tal com s'esmenta al *Diari de Girona d'avisos i notícies* (20 d'octubre de 1895, p. 2) i, a partir de 1897, va començar a fer de professor de dibuix a l'Escola de Belles Arts i d'Arts i Oficis de Girona.⁵⁴ També feia classes privades a casa i més endavant al seu taller del carrer de les Bernardes —actual carrer Santa Clara— i, els anys 1910-1912, va exercir també de professor suplent a l'Institut Provincial de Girona (F. Fontbona, 2017, p. 11). A l'Escola d'Art és on Bertrana va fer coneixença amb Carles Rahola, i així ho rememora aquest últim en un article aparegut a *La Publicitat* i titulat «Paraules al marge» (1928, p. 1).

Rahola va apuntar-se a classes de dibuix amb Bertrana però de seguida va descobrir que els unia més l'afició a llegir i, des de llavors, van compartir impressions de les lectures que feien i entre les quals s'hi trobava Galdós, Clarín, Pereda, Narcís Oller o els naturalistes francesos. Amb Rahola i també, sobretot, amb Xavier Montsalvatje i Miquel de Palol, passaran llargues estones al taller de Bertrana amb vistes a l'Onyar; un pèl rònc, amb estufa però sense llenya, amb un cavallet i poques teles i encara amb menys seients, «un taller tan igual als que coneixíem per la *Vida bohèmia*, de Murger, que hauríem dit que n'era la còpia més exacta» (M. de Palol, 2010, p. 146). Tant Carles Rahola (1934, p. 15-16) com Miquel de Palol (2010, p. 146-147), evoquen les tardes transcorregudes al taller —i també a la cambra de Xavier Montsalvatje o passejant pels carrers de Girona— i com es llegien els textos d'uns i altres, plens d'entusiasme, utopies i romanticisme, propis de la joventut, sense gaires més preocupacions que l'art i la literatura. En aquests anys a cavall del segle XIX i XX, Bertrana és encara més pintor que literat, però l'esperit de l'escriptor comença a néixer i, com relata Palol, els seus primers escrits ja contenen «aquella força, aquella clara visió de les coses, aquella lluita interna en què es debatia la seva vida, i que l'havia de fer amb el temps un dels millors prosistes de la nostra terra» (2010, p. 147).

---

⁵³ Això ho prova la notícia publicada a *El Correo de Gerona* (15 de novembre de 1893, p. 2), en què anuncien que els alumnes de l'Acadèmia Moderna que Bertrana dirigeix molt encertadament han fet arribar cigars per a la «Cajetilla del soldado» a la redacció del diari.

⁵⁴ Des de les planes de *Lo Geronès* (7 d'agost de 1898, p. 2), celebren les pintures dels deixebles de Bertrana, que no utilitza el mètode de copiar a partir de làmines, sinó del natural. Aquell mateix agost, segons consta a *La Lucha* (21 d'agost de 1898, p. 3), Bertrana és nomenat professor interí de l'escola dirigida per l'arquitecte Martí Sureda i Vila.

El propi Bertrana rememora els inicis com a escriptor a «Història d'una novel·la que mai no es publicarà» (P. Bertrana, 2013, p. 135-144), en què parla sobre el procés de creació de la seva primera novel·la: *Violeta*, escrita el 1899 i en plena naturalesa. S'hi observa el pintor ja fart de traïr l'art vertader obligat a fer classes de dibuix i a pintar retrats de difunts i burgesos, i com, d'aquesta traïció, en neix un acte desesperat: l'engendrament de la novel·la i que és vist pel mateix autor com «la primera temptativa de suïcidi d'un trist pintor que està tip d'actuar de Judes de si mateix i desitja penjar-se» (P. Bertrana, 2013, p. 136). Penjant-se, inaugura la seva faceta més reeixida: la d'escriptor. Bertrana ja no podrà desfer-se dels impulsos suïcides de crear ni es desviarà de la idea de l'art entès com a necessitat que comporta sacrificis personals. Així doncs, en aquests anys iniciàtics a la vella Girona, les facetes pictòrica i literària de Bertrana es combinen i complementen; per exemple, fa retrats a llapis i ploma per encàrrec d'editorials com la gironina Dalmau Carles, per il·lustrar publicacions didàctiques com *Garba o Aplec. Models en vers i en prosa* (C. Ortiz, 1989, p. 34), així com també fa dibuixos per acompanyar textos propis apareguts a la premsa, retrats d'amics i companys de lletres, com ara Jacint Verdaguer, Narcís de Fontanilles o Antoni Viver, o també ofereix objectes artístics com a premis per als Jocs Florals de la ciutat (G. Granell, 2003, p. 65). El Bertrana-escriptor, doncs, comença a treure el cap, lligat al Bertrana-pintor.

Un cop sigui a Barcelona, no deixarà pas de banda la pintura de seguida.⁵⁵ El 1915 exposarà per primera vegada els seus quadres davant dels barcelonins i ho farà a la saleta La Cantonada, situada al número 7 del desaparegut carrer Corribia i regentada pel pintor Rafael Martínez Padilla (S. Escolano, 2019, p. 221). A la «Crònica d'Art» signada per Fulvi Axila a *El Poble Català* (11 de març de 1915, p. 2), se'n parla. Fulvi Axila afirma que sovint es té el vici d'encaixonar els artistes i, a Bertrana, ja se l'havia catalogat de prosista —i, el 1915, era ja un prosista ben conegut—, per la qual cosa sorprenia que tingués aptituds de pintor.⁵⁶ Després, però, potser influït per aquest desconcert del públic barceloní referent a la seva faceta pictòrica, potser creient que no en sabia prou, potser arrossegat per la vida complicada de periodista obligat a anar d'aquí cap allà, d'un diari

---

⁵⁵ El 1917, pinta *Paisatge de Pedret i Nit de lluna a Girona*, i el 1929 *Carrer de poble* (F. Fontbona, 1999, p. 33). A banda d'exposar quadres als aparadors de les botigues gironines i d'haver participat a l'Exposició de Belles Arts de Sant Feliu de Guíxols, el 1892, va fer diverses exposicions a Barcelona, Girona i Berga, els anys 1907, 1912, 1913, 1915, 1930, 1931, 1932, 1934 i 1940 (Diputació de Girona, 1999, p. 89). Hi ha quadres de Bertrana que daten de 1941. La vocació pictòrica va acompanyar-lo fins al final de la seva vida.

⁵⁶ En un solt aparegut també a *El Poble Català* (10 de febrer de 1915, p. 2) on anuncien la propera exposició de pintures de Bertrana, s'hi adverteix que són pocs els qui coneixen la faceta pictòrica de l'«eminent periodista», deixant entendre, doncs, que la de periodista sí que és ja una vessant ben reconeguda de l'autor pocs anys després d'arribar a Barcelona.

a un altre, potser encaboriat pels drames personals que van començar a sobrevenir-li o potser encisat pel desig literari irrefrenable, arraconarà una temporada els pinzells. Per això, quan els repreneu per exposar diverses obres a les Galeries Laietanes de Barcelona, sobretot després d'una temporada a Berga pintant paisatges, la premsa se'n farà ressò. Trobem informació de l'exposició, per exemple, a la secció «Vida artística» de *La Veu de Catalunya* (28 d'octubre de 1931, ed. vespre, p. 5), on també hi reproduïxen el dibuix de Bertrana *Des de Queralt*, i hi transcriuen fragments d'una conversa entre Modest Sabaté i l'artista.⁵⁷ Arran de la xerrada, és fàcil comprovar que, malgrat han passat uns cinquanta anys des que va començar l'afició a la pintura, el discurs artístic de Bertrana no ha canviat: el pintar, l'art, segueix oferint-li consol; coneix les noves tendències, com ara el surrealisme, però continua fidel a la seva concepció: no pas guiat per teories artístiques sinó, simplement, per l'emoció que li desperta la bellesa del paisatge contemplat, sense la voluntat d'«esmenar-li la plana a la naturalesa». Per això, pot afirmar que tot i que li agrada vendre, com tots els pintors, ho fa amb recança perquè li sembla que negocia amb els seus sentiments.

Val a dir, però, que l'abandonament temporal dels pinzells no implica un abandonament de la vocació pictòrica; pintura i literatura seguiran confluint en l'artista fins al final i sota una mateixa concepció artística. El Bertrana-pintor i el Bertrana-escriptor són indistingibles i la mirada del pintor serà fàcilment localitzable en els textos literaris, on hi predominaran una capacitat d'observació innegable i una clara habilitat per fixar imatges a la retina dels lectors de manera vívida i plàstica: la destresa de pintar amb paraules.

Pel que fa a la docència, seguirà exercint de professor fins als darrers anys de la seva vida. En un solt aparegut a la secció de notícies de la publicació gironina *El Norte: diario católico-monárquico* (19 d'octubre de 1912, p. 2), notifiquen que Bertrana va demanar una excedència —aprovada— de dos anys de la tasca de professor de belles arts, ja que està preparant la seva marxa cap a Barcelona. Finalment, i com confirma G. Granell, l'excedència es va convertir en una renúncia (2003, p. 64). Malgrat això, però, un cop a Barcelona va seguir exercint de professor de dibuix. El mateix 1912, va començar a impartir classes a l'Escola Horaciana Pi i Margall, de la qual en seria director

---

⁵⁷ A tall d'exemple, sobre l'exposició de Bertrana, hi ha també un comentari artístic del company de redacció Rafael Benet a *La Veu de Catalunya* titulat «Paisatges de Bertrana» (6 de novembre de 1931, ed. matí, p. 5) i, al mateix diari, hi ha també una reflexió de Ramon Vinyes, on remarca que l'obra de Bertrana és personal i en ella s'hi fusionen totes les seves facetes per omplir-la de vigor (17 d'octubre, ed. vespre, p. 5).

el 1914, tal com es notifica a les planes d'*El Poble Català* (8 de maig de 1914, p. 1). L'any següent, i després d'abandonar *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*, va aconseguir plaça de professor a l'Escola de Bosc del Parc de Montjuïc, dirigida per Rosa Sensat, gràcies al favor de dos amics: el poeta Joan Draper i el dramaturg Ignasi Iglesias⁵⁸ (A. Bertrana, 1965b, p. 22).⁵⁹ Bertrana continuarà fent de professor en aquesta escola fins a l'esclat de la Guerra Civil. Durant el conflicte, se li va concedir la jubilació. Malgrat que en acabar-se la guerra va provar de recuperar el càrrec, no li van deixar fer precisament perquè ja no estava en edat de treballar. El 1930, en celebrar-se el 16è aniversari de l'Escola de Bosc, va tenir lloc una festa per commemorar la inauguració amb els professors, els alumnes i els seus familiars. Bertrana, per petició de Rosa Sensat, va pronunciar-hi unes paraules, recollides en una notícia sobre l'acte publicada a *La Veu de Catalunya* (10 de maig de 1930, ed. matí, p. 4), que van ser molt ben rebudes pels oients. Mentre ell ensenyava a dibuixar a les seves deixebles, elles van ensenyar-li a «jugar a juli» —saltar a corda— a la «respectable edat de 48 anys». En el discurs, Bertrana reflexiona sobre els valors de l'escola, lligant-ho als records que hi té i a l'emoció i el gaudi compartit per petits i grans: «No soc prou pedagog per a demostrar-vos el gran benifet que realitzaren els fundadors de l'Escola de Bosc però sóc prou bosquetà per a comprendre'l intuïtivament».

Així doncs, Bertrana, quan s'inicia en el món de les lletres, a finals del segle XIX, és un pintor notable que es dedica professionalment a la pintura des de diverses vessants, i hi seguirà mantenint una estreta relació al llarg de la vida. Els passos artístics de Bertrana es poden resseguir tant a la premsa gironina, primer, com a la barcelonina, més

---

⁵⁸ El record que Bertrana té d'Ignasi Iglesias va lligat a l'Escola de Bosc, pels volts de 1915, ja que Iglesias formava part de la comissió autònoma que l'havia fundada i la regia. I així ho remarca al text «Ignasi Iglesias i els infants» que precedeix *L'Alosa. La fal·lera de l'amor*, el 9è volum de les obres completes del dramaturg, publicat per Mentora el 1932. A més, en la mort d'Iglesias, el 1928, Bertrana va dedicar-li uns mots sentits i va mostrar-li públicament la seva gratitud, referint-se a l'ajuda per obtenir la plaça de professor a l'escola: «esdevingué un amic eficaç en circumstàncies tràgiques del meu ingrés a ciutadà». Bertrana, P. (12 octubre 1928). La meva ofrena. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁹ Si bé va començar a treballar-hi el 1915, amb el temps devia desenvolupar-li una altra feina —o, potser, no la hi havien regularitzat abans—, perquè, segons *L'Escalfó del Personal de l'Ajuntament de Barcelona a 31 de desembre de 1933* (1934, p. 100), Bertrana va acceptar el càrrec de professor el 3 d'abril de 1921. X. Sanjuan (2017, p. 170), afirma que segons una referència a Bertrana com a «professor de dibuix» a *El Poble Català* (7 de maig de 1914, p. 1), l'escriptor ja està exercint a l'Escola de Bosc de Montjuïc el 1914, però no és així: Bertrana està fent de professor a l'Escola Horaciana Pi i Margall. A més, l'Escola de Bosc havia d'inaugurar-se a finals de maig de 1914 però, en vistes que l'acte inaugural requeria la presència del Ministre d'Instrucció d'Espanya (*La Pàtria*, 29 de maig de 1915, p. 4), no es va poder portar a terme fins al 14 de juny de 1914 (*L'Esquella de la Torratxa*, 19 de maig de 1914, p. 11). Així mateix, a *El Poble Català* (15 de maig de 1914, p. 1-2), hi parlen de l'escola i la imminent inauguració, i hi fan esment del personal amb què compten. Bertrana no hi apareix.

endavant.⁶⁰ En una entrevista que Jordi Jou li fa a *La Humanitat* (17 d'octubre de 1935, p. 5), Bertrana acaba de tornar d'estiuejar a Vilada i en ser preguntat sobre si hi ha treballat molt, respon que a l'estiu es dedica a pintar ja que fa uns anys que ha reprès els pinzells i cada vegada se sent més bé fent-ho. L'antiga vocació de pintor, assegura, encara pugna per dominar-lo. Fantasieja amb la idea de viure tot l'any al camp, pintant i escrivint literatura, si tingués mitjans per fer-ho; com que no els té, però, li cal fer de periodista, de professor, escriure comèdies i resignar-se a tornar a la ciutat.

1.4.2. Arrencada del Bertrana literat i periodista

«L'art comercial que feia, li deixava mal gust de boca. No satisfieia, sobretot, els anhels indefinits de la seva ànima», expressa Domènec Guansé en descriure les primeres vel·leïtats literàries de Bertrana (1926, p. 474). Aquest anhel era la vocació literària que començava a manifestar-se, sota una teulada arran de l'Onyar, quan Bertrana tenia trenta-un anys. Resseguint la producció literària bertraniana, el seu primer escrit és «Les meves veïnes»⁶¹ i va aparèixer a la premsa, concretament al setmanari *Lo Geronès*, portaveu del Centre Catalanista de Girona, el 13 de març de 1898. El relat recrea la visió d'un niu d'orenetes contemplat des de la finestra del seu estudi, des que aquestes arriben amb el bon temps, reconstrueixen el niu, es reproduïxen, ponen, alimenten les aus petites i aquestes aprenen a volar, fins que se'n van cel enllà quan arriba el fred, amb el narrador seguint-les amb la vista i amb la recança que provoca el comiat d'un amic que emprèn un viatge «de tornada incerta».⁶² Ell, com les orenetes, va casar-se i fer el propi niu. Anys després, una primavera només en va tornar una, d'oreneta, que va esperar pacientment l'arribada de la companya que mai no es va produir. Amb els primers freds, se'n va anar i ja no va tornar, deixant-li el terror premonitori i la tristesa fatídica d'un niu buit a dins. Aquesta i les altres narracions que Bertrana va escriure en els seus inicis literaris i van anar-se publicant a la premsa gironina, són peces ingènues, melancòliques, històries poc

---

⁶⁰ Per a més informació sobre la faceta pictòrica de Bertrana vegeu I. Forts i C. Clusellas (2017).

⁶¹ Sovint hi ha hagut la falsa creença, basada en els apunts biogràfics d'Aurora sobre el seu pare o en la recreació literària dels inicis d'escriptor que Bertrana recull al 2n volum de la trilogia *Entre la terra i els núvols, El vagabund* (2017a, p. 96-105), que el seu primer relat va ser «L'oreneta», publicat a *Vida. A El Vagabund* (2017a, p. 99-101), Innocenci explica com va ensenyar l'escrit als germans Joan i Antolí Darder (els germans Francesc i Antoni Viver, a la realitat) i com aquests van voler publicar-lo de seguida a la revista literària que acabaven de fundar: *Llum!* (*Vida*). A *Vida*, però, no hi ha cap relat amb aquest títol, si bé n'hi ha un titulat «L'aucell» que pot haver contribuït a la confusió, tot i que parla d'un pardal.

⁶² Bertrana, P. (13 març 1898). Las meas vehinas. *Lo Geronès*, p. 2-3.

definides; són impressions que deixen una emoció en el narrador. Per a ell, en cada conte hi ha l'embrió d'una novel·la i, encara que sigui curt, cal que produeixi la mateixa emoció que una novel·la llarga (D. de Bellmunt, 1978, p. 139). Tota la seva obra gira sempre al voltant de la idea de commoure i de transmetre alguna reacció sensitiva al lector.

En un article titulat «El meu entrenador literari»⁶³ i aparegut al número extraordinari de *La Veu de Catalunya* amb motiu del seu trentè aniversari, el 1929, Bertrana, després de demanar perdó al lector per l'ús del mot «entrenador» —argumentant que són temps de «lirismes esportius»—, reviu les passejades per Girona acompanyat de l'escriptor i periodista gironí Josep Morató, mentre aquest li llegia cartes de Narcís Oller i ell plorava d'enveja, i mentre conversaven sobre els naturalistes francesos, sobretot Zola, Daudet i els germans Goncourt. Bertrana explica que en aquells temps no tenia en ment escriure novel·les, comèdies o articles perquè creia que era una cosa reservada a éssers excepcionals, per això li resultaven incompatibles la faceta literària de Morató i la seva professió de flequer, si bé devia començar a comprendre que era possible que convisquessin ambdues coses perquè ell també transigia amb la pintura, en tant que mentre el seu esperit tenia aspiracions ideals d'artista es dedicava a pintar retrats i exvots. Bertrana hi rememora com va sorgir l'impuls d'escriure unes «consideracions elegíiques» inspirades per la visió del niu amb l'oreneteta solitària, l'emoció en veure-les amb lletres de motllo i com va escriure-les en castellà, essent Josep Morató qui va traduir-les per a la seva publicació a *Lo Geronès*: «Jo feia llavors com molts encara fan avui dia: per por d'escriure disbarats en català els escrivia en castellà. Ben mirat, més val malmetre la cosa aliena que la pròpia».⁶⁴ Morató, com farà també Bertrana, deixarà Girona per anar-se'n a Barcelona a fer de periodista i, en concret, de redactor en cap de *La Veu de Catalunya*, on Bertrana acabarà col·laborant i des d'on li dedicarà aquestes remembrances d'instant compartits que són també «espurnes de la meva vocació tardana».⁶⁵

De manera que, Prudenci Bertrana, pintor i ara també escriptor, va agafar la ploma per no deixar-la fins al final. S'iniciava la seva vida literària, «vida que ja no s'estroncaria més que amb la mateixa vida de l'escriptor» (A. Bertrana, 1965a, p. 47). L'any següent, el 1899, va escriure la primera novel·la, *Violeta*, que va restar inèdita fins que Edicions de la Ela Geminada va recuperar-la el 2013.⁶⁶ L'escriptor va seguir publicant narracions

---

⁶³ Bertrana, P. (gener 1929). El meu entrenador literari. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 38.

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ La novel·la va rebre una menció honorífica al concurs de la Biblioteca Popular de L'Avenç, però no va ser publicada (G. Granell, 2013, p. 17).

curtes, amb algunes de les quals va obtenir premis en diversos concursos de revistes o Jocs Florals. Per exemple, va guanyar els Jocs Florals d'Arenys de Mar de 1902 amb «Tard!», i, el mateix any, els Jocs Florals d'Olot amb el conte «La Guineu». Va obtenir, també, un premi al concurs de la revista *Montserrat*, de 1903, pel relat «Una agonia»⁶⁷; va guanyar els Jocs Florals de Moià del següent any amb el conte «Un arròs a sa Fosca», i el premi ordinari de prosa dels Jocs Florals de Girona de 1905 amb la narració «Viva'ls tres reis». El 1906 va aparèixer *Josafat*, la seva obra més llegida i la que va consagrar-lo com a escriptor. Si bé l'havia presentat al concurs de la Festa de la Bellesa de Palafrugell l'any anterior, no va guanyar per motius extraliteraris; per raó de moralitat, va resultar vencedora la novel·la *L'home bo*, de Josep Pous i Pagès (G. Granell, 2002, i M. Casacuberta, 2016). El mateix 1906, va guanyar el premi de prosa de la Festa de la Bellesa de Figueres amb el relat «La Margarideta». L'any següent, es va publicar *Nàufrags*, obra premiada al concurs organitzat per *El Poble Català* on s'havia presentat, i també *Crisàlides*,⁶⁸ un recull de proses en què s'hi troben força relats de temàtica pictòrica, ja que som als inicis de la carrera literària de Bertrana i és pintor d'ofici; escriu sobre el que coneix i l'interpel·la. El 1908 va obtenir un premi als Jocs Florals de Badalona amb «El comiat de Teresa» i, el 1910, a part d'aparèixer *Ernestina* —la traducció castellana feta per Màrius Aguilar de la novel·la *Tieta Claudina*, la qual no veuria la llum en català fins l'any 1929— i el polèmic opuscle *La locura de Álvarez de Castro*, en col·laboració amb Diego Ruiz, Bertrana va guanyar el premi extraordinari de la Copa Artística dels Jocs Florals de Barcelona amb *Proses bàrbares*, que es publicaria el 1911.

Els inicis literaris de Bertrana, doncs, venen marcats per l'èxit incipient i el reconeixement. Aurora, en parlar i reafirmar la figura del pare, manifestava que les alegries d'escriptor de Prudenci eren pures i simples, molt per sobre de les dels literats àvids de glòria o guanys materials i lluny de la vanitat, la pedanteria i l'afany d'èxit (A. Bertrana, 1965a, p. 97). Tot i les paraules de la filla, l'artista sí que aspirava al

---

⁶⁷ Com a curiositat, a la notícia sobre el premi publicada a *El Heraldo de Gerona* (8 de gener de 1903, p. 2), s'hi diu que el relat guanyador es titula «Una agencia». El tema dels errors en obres de Bertrana dona joc; per exemple, a la traducció alemanya de *Josafat* publicada el 1918 per l'editorial Georg Müller Verlag de Munic i traduïda per Everart Vogel, van posar-hi d'autor a Josep Pous i Pagès.

⁶⁸ Publicada al núm. 70 de la col·lecció literària de la Biblioteca Popular de L'Avenç. Moltes obres de Bertrana van aparèixer en col·leccions d'aquesta mena, com a *Lectura Popular*, editada per *La Il·lustració Catalana* i dirigida per Francesc Matheu, *La Novel·la Nova*, *La Novel·la d'Ara*, etc. Al voltant de les publicacions periòdiques «que comptaven amb un públic fidel, sorgeixen 'biblioteques' d'una gran transcendència. Tant per la mena d'obres que s'hi presentaven, com per l'envergadura i la continuïtat de l'esforç, signifiquen l'inici de l'edició catalana estable i calculada» (J. Fuster, 2021, p. 358). Per a més informació de quines narracions de Bertrana van aparèixer en col·leccions d'aquest tipus, vegeu les anotacions a l'inici de cada recull o relat dins *Tots els contes* (P. Bertrana, 2016b).

reconeixement públic i, de fet, no va recrear literàriament bona part dels èxits que va conrear i se li van reconèixer al llarg de la seva trajectòria artística i literària —que ja només a l'inici es pot comprovar que en són uns quants— perquè li interessava recrear, només, «aquells èxits que, convenientment maquillats, podien aportar algun element significatiu a la imatge d'artista pur i incomprès [...] que li va permetre d'adoptar una posició permanentment crítica davant del panorama cultural català fins a la Guerra Civil» (M. Casacuberta, 1992, p. 65).⁶⁹ Aquest pensament crític el projectarà, sobretot, des de les publicacions periòdiques on col·laborarà un cop sigui a Barcelona; una vegada els desenganys literaris i les tragèdies familiars comencin a aclaparar-lo i visqui de primera mà com de complicada era la professionalització per a l'artista en la societat catalana. És en aquests textos on parlarà de la situació de l'art a Catalunya, de la professionalització inviabile, del paper dels intel·lectuals com a impulsors del poble en el seu desvetllament nacional o de la crisi de la novel·la i del teatre, entre altres temes més aviat anecdòtics i els temes predilectes de sempre, i enmig de les descripcions del paisatge urbà barceloní.

Bertrana, però, quan s'endinsa en el món cultural gironí, és un idealista, un romàntic amarat per la ideologia modernista malgrat que, com assegura Glòria Granell (1999, p. 24-25), no acabarà d'emmotllar-s'hi perquè mai no podrà portar el discurs de *l'art per l'art* fins a les últimes conseqüències; no podrà dur una vida d'artista bohemí ja que el sou l'esclavitzava i té una família al seu càrrec, però s'esforçarà a fer-ho únicament amb la ploma i el pinzell, seguint la vocació artística irreductible a través de lluites i desgràcies personals: «La seva actitud, per tant, és la millor herència que Bertrana ha deixat a favor de les tesis modernistes» (G. Granell, 1999, p. 24). Marfany, que ha estudiat a bastament el Modernisme, en la mateixa línia que Granell, afirma que els modernistes són els primers a concebre l'artista i l'escriptor catalans com a professionals, no pas pel fet de poder viure *de* l'art i de la literatura —ja que ells mateixos ja van comprovar que a Catalunya la professionalització no era factible—, sinó pel fet que «viuen *per a* la literatura i l'art» (1990, p. 21). Serà en prendre la determinació de guanyar-se el pa amb la ploma quan començaran els turments per a Bertrana, en tant que li passarà el mateix que amb el pinzell: li caldrà transigir, apuntalar-se al periodisme i al teatre per obtenir ingressos econòmics, malvivint i dedicant menys temps del que voldria a la literatura, però sense deixar mai de fer-ho; sempre sotmès a l'ideal artístic, pur i fervent.

---

⁶⁹ En un moment determinat, a *El vagabund*, el narrador ens fa saber que «Innocenci es complaïa a exagerar la seva responsabilitat i misèria» (P. Bertrana, 2017a, p. 42). És això el que li cal ressaltar, i no pas els èxits i reconeixements, per tal de mantenir la imatge d'artista sacrificat i seguir singularitzant-se.

En guanyar el Crexells, el 1931, van sorgir moltes adhesions i felicitacions, una de les quals procedia de les planes de *L'Esquella de la Torratxa*: Enric Lluelles (1931, p. 3) valorava l'obra de Bertrana guiada tothora per «l'honestedat artística més absoluta» i celebrava que el novel·lista hagués treballat tants anys sense esperar retribucions econòmiques ni honorífiques, impulsat només pels seus «sentiments d'artista pur». Uns dies abans de la felicitació de Lluelles, Bertrana havia respost a unes preguntes arran d'haver guanyat el premi (*La Veu de Catalunya*, 14 de desembre de 1931, ed. vespre, p. 5) on deixava clar que ell només treballava quan l'esperit li ho demanava i mai empès per la materialitat d'un premi, tot i que si tenia una obra que s'adaptés a les condicions del concurs calia anar a provar fortuna. Aquest és el discurs que li interessava transmetre i la imatge que volia que calés en l'imaginari col·lectiu: ell era un creador honorat i sincer, i el seu art, pur, estava per sobre d'homenatges, guardons i guanys; feia art perquè ho necessitava i l'exercici periodístic era un malviure que ajudava a reforçar encara més el sacrifici fet en nom de l'art. Per a Bertrana, una obra és quelcom que es porta a dins, que es gesta a poc a poc, que t'acompanya i, finalment, pugna per sortir, com un part dolorós i feliç a la vegada. Aquesta és la seva concepció de la literatura i, per això, podia afirmar que no era un literat perquè no donava literatura; no volia lectors sinó companys que sentissin el que ell sentia vivint allò que ara els narrava, perquè el que els oferia no eren sinó els seus «engrescaments, amors i odis»; donava tot allò que necessitava compartir-los, «el fluid de la seva vida» (P. Bertrana, 1932).

A tall d'incís, com que la seva obra és la seva vida i escriu allò que sent, Bertrana no s'inscriu en estils, escoles o cànons, i per això és difícil rastrejar-hi influències literàries (D. Guansé, 1926, p. 475). No obstant això, si bé és la personalitat de l'autor la que impera sempre en els seus escrits, llegint articles, discursos, pròlegs de llibres i altres textos, Bertrana hi esmenta diversos noms que, d'una manera o altra, deuriem ressonar en la seva obra o deuriem constituir lectures habituals, tals com Émile Zola, Alphonse Daudet, els germans Edmond i Jules de Goncourt, Lev Tolstoi, Honoré de Balzac, Vladimir Krupin, Maksim Gorki, Fiódor Dostoievski, Władysław Reymont, Gustave

Flaubert, Charles Dickens,⁷⁰ Piotr Kropotkin,⁷¹ Jules Verne,⁷² Narcís Oller o Jacint Verdaguer, entre d'altres que aniran apareixent al llarg del treball. Per exemple, una altra influència evident, sobretot a *Proses bàrbares*, és Eça de Queiroz. A l'ideari bàrbar «Un portuguès que'ns obra els ulls» ho deixa clar: «Jo tinc, en el relicari dels meus fervors més indestructibles, i en lloc preferent de la meva precària llibreria, les obres d'Eça de Queiroz».⁷³ No obstant això i tal com declara Guansé: «La seva admiració —i Bertrana no admira gaires coses—, se'n va, ara i adés, cap a Joaquim Ruyra» (1926, p. 481).⁷⁴ Per a Bertrana, Maragall era el seu padrí literari, el que va donar-li l'empenta per escriure sobre la realitat que el feia feliç i intentar respondre a la pregunta sobre si s'ha fet o no ruralisme a Catalunya amb la pròpia obra; Rusiñol era l'artista que hauria volgut ser i, Ruyra, era el mestre, en majúscules. El prosista vigorós va escriure-li una carta el 1908, després d'haver llegit *Nàufrags*, en què li demanava perdó per haver-lo cregut un escriptor adotzenat però que ara ja sabia «qui és», sabia que els seus llibres eren «or pur» i va mostrar-li el seu reconeixement (J. Ruyra, 1908). Heus-aquí un dels èxits literaris que més devia eixamplar-li l'esperit.

Així doncs, Bertrana es considerava un novel·lista honest i, com a tal, anava pel món acompanyat dels seus personatges: «qui els dediqui només hores escadusseres farà un tort a la literatura i a la humanitat» (P. Bertrana, 2016b, p. 686). A vegades, però, calia arraconar dins les entranyes les obres literàries que maldaven per sortir durant molt temps perquè s'havia de «guanyar el pa amb la suor del seu tinter», fent referència a la tasca de periodista que abassega de tal manera que es fa difícil trobar estones per dedicar-se a la literatura (Homenatge a en Bertrana, 1931). Les idees que necessitava trobar per guanyar-se el pa, les que havien d'omplir diaris i revistes, li destarotaven les altres (P. Bertrana, 2016b, p. 685). És interessant, en aquest sentit, l'anunci, al número 15 de la publicació

---

⁷⁰ A l'escriptor britànic li dedica una ressenya del relat *El grill de la llar* on fa explícit que per a ell Dickens és sempre font de pau i de consol. Bertrana, P. (19 desembre 1902). El grillo del hogar. *Diari de Girona d'avisos i notícies*, p. 8-9.

⁷¹ Bertrana considera que, juntament amb Tolstoi, Kropotkin representava l'ànima eslava, «mística i pietosa». Amb motiu de la mort del geògraf, zoòleg i pensador polític rus, li dedica un ideari a tall d'homenatge de gratitud per tal com va erigir-se defensor «dels homes primitius, bàrbars i salvatges». Bertrana, P. (1 febrer 1921). Al reivindicador de l'Home i de la Naturalesa. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

⁷² A l'ideari «La gàbia de fures», hi explica que de jove era devot de Verne. Bertrana, P. (12 juliol 1921). La gàbia de fures. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷³ Bertrana, P. (15 gener 1921). Un portuguès que'ns obra els ulls. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷⁴ Bertrana, P. (19 novembre 1925). Una conversa amb Prudenci Bertrana. *Juventut Catalana*, p. 6-7. En ser preguntat per quins són els autors catalans preferits, Bertrana respon, en primer lloc, Joaquim Ruyra, a qui considera, també, «el més internacional dels nostres prosistes». Esmenta, tot seguit, Josep Roig i Raventós, de qui acaba de llegir *L'ermità Maurici*; Santiago Rusiñol, «que té unes condicions formidables i que si algú el vigilés i se li possessin aturadors ens donaria més d'una agradable sorpresa» i, finalment, Josep Carner, amb una «formidable prosa de vàlua europea».

mensual d'alta cultura *La Nova Revista* (març de 1928, p. 109) de la futura publicació d'un llibret compost amb «fulles volanderes» que Bertrana havia anat escrivint als diaris on va anar col·laborant. Segurament, es tracta del recull *Impromptus*, que no devia acabar-se publicant i va aparèixer, finalment, el 1936. Evidentment, després d'escriure periòdicament a la premsa, durant anys, no tots els textos poden ser de qualitat, però, segons diu la nota informativa, aquells que li han lluit prou a l'autor, «com un granet d'or en l'arena», ha volgut agrupar-los i dur-los a impremta. Amb la creença, a més, que moltes d'aquestes fulles disperses tenen el germen de futures novel·les i, si alguna vegada li era possible, les aprofitaria i així no li semblarien «perdudes aquelles anyades de periodisme». La literatura segueix essent el seu ideal més pur i aquest voler i doler és la seva batalla, que es veurà intensificada un cop s'instal·li a la capital.

Durant els anys en què va viure a Girona, però, Bertrana, més ingenu i entusiasta, va començar a freqüentar els ambients literaris de la ciutat, a participar en el dinamisme cultural del tombant de segle, a publicar de manera regular a la premsa i, en definitiva, a fer-se un nom ja com a escriptor. Les primeres amistats, que van encoratjar-lo per tal que s'emboqués al món de lletres catalanes, van ser, sobretot, els germans Francesc i Antoni Viver, capellans i poetes, Xavier Montsalvatje —que en deixar Girona l'enyorarà des d'Olot, com Bertrana ho farà des de Barcelona—, Rafael Masó, Carles Rahola i Miquel de Palol; primer amb els clericals i cada cop més amb el grupet d'intel·lectuals «tinguts per iconoclastes i gentílics» (P. Bertrana, 2017a, p. 147). Amb tots ells, i amb molts altres, com ara Tomàs Sobrequés o Josep Tharrats, cooperarà en el procés regeneracionista de transformació de la cultura catalana promogut pel Modernisme, sobretot a través dels articles publicats en diverses publicacions periòdiques i, més concretament, a *Vida*.

Els modernistes, per sobre de preferències estètiques i ideològiques concretes, se sentien units per l'objectiu comú de modernitzar la cultura catalana (J. Ll. Marfany, 1990, p. 16) i, si bé el moviment començarà a diluir-se gradualment entre 1898 i 1901 (J. Ll. Marfany, 1982, p. 5), que és justament quan Bertrana enceta la seva carrera literària, participarà d'aquesta voluntat de renovació cultural, de despertar els «adormits» de la ciutat vella i grisa, per transformar la societat, modernitzar la cultura catalana i equiparar-la a l'europea.

La Girona de finals del segle XIX era molt diferent de l'actual (M. D. Fulcarà, 1989). Era una societat dominada per l'estament clerical i on els militars també hi tenien molt pes; hi havia poca indústria, poques escoles i era una societat tancada, amb el nucli urbà seguit emmurallat; les ideologies polítiques, conservadora i progressista, eren

defensades en els respectius diaris locals i la vida social la marcaven les festes religioses. Com deia Rusiñol, era una ciutat per fer-hi la migdiada (M. D. Fulcarà, 1989, p. 15). No obstant això, amb els aires nous modernistes, idealistes i regeneracionistes de finals del segle XIX i principis del XX, tots aquests joves apassionats es proposen deixondir la ciutat, deixant enrere l'estaticisme del passat i provant de despertar en els seus conciutadans l'interès per les arts i un sentiment patriòtic cap a Catalunya, en un moment en què el catalanisme cultural comença a vertebrar-se en moviment polític. Bertrana combregarà amb les idees promogudes pels seus companys, es deixarà seduir pel seu entusiasme i s'implicarà en el desvetllament de Girona. Més de vint anys després, recordarà aquella temporada en un article dedicat al compositor sardanista Juli Garreta, on explica que Tomàs Sobrequès, violoncel·lista i promotor de moltes iniciatives culturals a la Girona de principis del segle XX —i també professor de música d'Aurora Bertrana i editor de la revista musical gironina *Scherzando*, on Bertrana col·laboraria—, els portava «el pa espiritual de la bona música» perquè «era, aquell, temps d'abrandaments, on cadascú ofrenava a Catalunya les flors del seu hortet ideològic».⁷⁵ De la mateixa manera, recrearà el naixement de la dèria literària i patriòtica a *El vagabund*, lligat a l'amistat amb el cercle gironí: «Tenien abrivades converses referents a poesia, a literatura i al desvetllament reivindicador de la llengua i dels drets de Catalunya» (2017a, p. 104).

És també en aquests inicis literaris i periodístics quan començarà a fer de crític literari, teatral i musical, en publicacions com ara el *Diari de Girona d'avisos i notícies*, *Vida* o *Lletres*. De bon principi, Bertrana, se servirà de la falsa modèstia que caracteritza totes les seves intervencions per justificar-se, protegir-se i situar-se en un lloc allunyat dels intel·lectuals, donant a entendre que no té prou coneixements per considerar-se intel·lectual o crític, i que simplement és algú que opina amb sinceritat d'allò que veu o llegeix, aportant la seva veritat personal. Aquesta actitud queda molt clara, per exemple, a la crítica publicada a la gironina *Lletres* sobre *Caires vius*, de Víctor Català, ja que hi fa explícit el sentiment d'usurpar «injustament l'augusta missió de crític» i hi afegeix que només pretén advertir al lector que el seu comentari sobre l'obra de Català és fruit del «sentir personal» i de la seva manera particular «de veure i jutjar la bellesa».⁷⁶ D'una manera similar es justifica a la crítica d'*El llibre de l'August d'Alzina*, de l'amic Carles

---

⁷⁵ Bertrana, P. (5 desembre 1925). Juli Garreta. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷⁶ Bertrana, P. (1 juliol 1907). *Cayres vius* de Víctor Català – Biblioteca "Joventut". *Lletres*, p. 15-17. La crítica és interessant perquè Bertrana detecta, en el pòrtic de l'obra de Català, una defensa al ruralisme que devia ser una resposta a algun comentari d'un «antiruralista», però que no li diu res de nou, i considera que encara és poc rural, Català, si bé els «rurals de Barcelona ho fan pitjor».

Rahola, publicada al setmanari regionalista *Baix Empordà*, de Palafrugell. Altre cop, fa constar que no se sent còmode fent de crític, ja que no li agrada navegar en aigües profundes perquè no sap nedar, entenent «nedar» com a «enraonar molt sense dir res»; és a dir, vol distanciar-se de la imatge de crític erudit, analista i culte, per oferir al lector la seva «veritat pudorosa, vestida de menestrala» i servida amb el seu llenguatge «sincer».⁷⁷

Fidel a la seva personalitat, Bertrana s'obrirà pas en el camp de les lletres, servint-se de les publicacions periòdiques per anar escrivint i donar-se a conèixer, buscant i trobant la pròpia veu literària, i ben envoltat d'un grup apassionat per les arts amb la intenció d'agitar i despertar la societat gironina mentre modernitza la cultura catalana.

1.4.3. Col·laboracions periòdiques

En aquest apartat, comentaré breument les diverses publicacions periòdiques on Bertrana va col·laborar, habitualment o esporàdicament, en els anys transcorreguts a Girona. Els primers textos que hi publica són narracions curtes que, partint de l'observació de la natura, de situacions viscudes o presenciades, de reflexions o escenes quotidianes, tenen la voluntat de transmetre al lector els sentiments del narrador o el protagonista de la història (G. Granell, 2003, p. 106). Al costat d'aquest tipus de relats i altres articles apareguts en publicacions gironines, Bertrana començarà a publicar proses en capçaleres barcelonines, com ara *Catalunya: Revista Literària Quinzenal*, dirigida per Josep Carner, *Joventut*, de tendència modernista i portaveu de la Unió Catalanista, o als setmanaris satírics *¡Cu-Cut!* i *Papitu*. Així mateix, desenvoluparà la faceta de crític amb ressenyes literàries, musicals o teatrals, i comentaris crítics sobre la situació de la cultura i de l'art a Girona i a Catalunya, a *Diari de Girona d'avisos i notícies* o *Vida*, i dirigirà algunes publicacions, com la revista *Lectura*, el 1910, expositora de la potència intel·lectual i artística de Girona. El mateix any, serà director, també, del diari republicà i autonomista *Ciudadanía*. Després d'aquest comentari general, em centraré en les publicacions de *L'Enderroch* i *Vida* lligades al projecte de renovació cultural i a la creació dels Jocs Florals de Girona en substitució del caduc Certamen Literario de l'Asociación Literaria, i en l'etapa final de Bertrana a la ciutat, dirigint *Ciudadanía*, que només es va publicar durant onze mesos i va portar-lo a la presó a principis de 1911, per la reproducció d'un

---

⁷⁷ Bertrana, P. (13 febrer 1910). El llibre de l'August d'Alzina. *Baix Empordà*, p. 1.

article extret del diari *Vida Socialista* de Madrid que allà havia passat desapercebut i aquí va ser considerat un ultratge a l'exèrcit i a la pàtria espanyola.

1.4.3.1. De flor en flor: col·laboracions diverses

«Las meas vehinas»,⁷⁸ el primer escrit de Bertrana, va veure la llum a *Lo Geronès*,⁷⁹ el 1898, i, l'any següent, va publicar-hi dues narracions més que pretenien mostrar al lector les impressions i l'estat d'ànim del narrador: «Las floretas grogas»,⁸⁰ sobre un amor no correspost on les flors grogues —la natura— són l'únic consol que li queda, i «La posta del sol»,⁸¹ un clam a aprofitar el temps i mirar de fer realitat els nostres desitjos abans no sigui tard, amb una analogia de la posta del sol com a final de la vida.⁸² El 1901, va publicar «La joguina terrible»,⁸³ el relat sobre l'inici de la vocació pictòrica, a *El Pandemonium: revista de higiene social. Ciencia, artes, literatura*. A partir de 1902, va començar a col·laborar en diverses revistes, diaris i suplementos, com ara *Vida*, *L'Enderroch* o *El Suplemento Literario d'El Autonomista*, tres revistes aparegudes amb voluntat de transformació cultural el mateix 1902, un any d'eclosió de la premsa gironina, ja que aquest tipus de publicacions introduïen de ple el Modernisme a Girona (Ll. Costa, 2019, p. 35). De *Vida* i *L'Enderroch*, me n'ocuparé al següent apartat. Pel que fa a *El Suplemento Literario de El Autonomista*, catalanitzat a partir del mes d'octubre de 1933, s'hi publicaven textos d'escriptors catalans, castellans i també estrangers, entre els quals hi havia Gorki, Tolstoi, Baudelaire o Anatole France (Ll. Costa, 2019, p. 36), i Bertrana els devia conèixer i llegir arran d'aquestes publicacions. El contingut del suplement era força variat, si bé predominaven les narracions curtes, els assaigs i els poemes (R. Alberch, 1982, p. 425). Aquí, Bertrana hi va col·locar diverses proses, com «Lo riure»⁸⁴ —entès el bon riure com la rialla del cor i no pas les ganyotes que puguin fer-se amb la

---

⁷⁸ Bertrana, P. (13 març 1898). Las meas vehinas. *Lo Geronès*, p. 2-3.

⁷⁹ A la p. 2 dels números del 27 de setembre de 1903 i de l'11 d'octubre de 1903, de *Lo Geronès*, hi apareixen les llistes de les composicions rebudes per als Jocs Florals de Girona de 1903, signades per Bertrana, com a secretari del consistori.

⁸⁰ Bertrana, P. (25 setembre 1899). Las floretas grogas. *Lo Geronès*, p. 3.

⁸¹ Bertrana, P. (4 novembre 1899). La posta del sol. *Lo Geronès*, p. 2.

⁸² Per a una anàlisi detallada de les primeres narracions de Bertrana a la premsa gironina vegeu Granell (2003, p. 105-135).

⁸³ Bertrana, P. (31 agost 1901). La joguina terrible. *El Pandemonium: revista de higiene social. Ciencias, artes, literatura*, p. 6-7.

⁸⁴ Bertrana, P. (1 gener 1902). Lo riure. *El Suplemento Literario de El Autonomista*, p. 6.

boca— o «Armonies matinals»,⁸⁵ en què descrivia un raig de llum escolant-se per la finestra i il·luminant el més bonic del món, que es trobava en aquell racó d'habitació: un llit on dormien plàcidament dues criatures.

És també al suplement del diari *El Autonomista* on va escriure-hi un record a l'amic Narcís de Fontanilles, poeta gironí traspasat als 24 anys i del qual Bertrana reconeixia no saber més de tres o quatre versos, però no importava perquè coneixia «la poesia de la seva ànima».⁸⁶ Segons es desprèn del text, acabaven d'encetar una amistat, ja que compartien ideals i entusiasmes, i un mateix amor a l'art i a la natura. Hi rememora les passejades que feien pels voltants de Girona, acompanyats també de Josep Morató, i des d'on es paraven a observar la ciutat grisa i ensopida, i se'n burlaven. La idea de ciutat adormida que cal despertar, doncs, es troba en el rerefons de molts dels textos que publicarà en aquesta època. A la remembrança a Fontanilles, hi diu —i no ho repeteix enlloc més— que va ser el jove poeta qui va aficionar-lo a escriure i a assaborir aquest «art hermós» mitjançant el qual es pot donar sortida a tot allò que neguiteja l'esperit. Bertrana oferirà també altres articles a *El Autonomista*, entre 1911 i 1937, els quals majoritàriament seran idearis i impromptus publicats, primer, a *La Publicidad* i *La Veu de Catalunya* respectivament.

Els anys 1903 i 1904, apareixen tres relats bertranians a la revista barcelonina *Catalunya: Revista Literària Quinzenal*, «el braç literari de la Lliga Regionalista» (G. Granell, 2003, p. 38). Bertrana devia publicar-hi pel lligam que mantenia Josep Carner amb el grup gironí de *Vida* a través de la seva amistat amb Rafael Masó (J. Ll. Marfany, 1990, p. 234). Els tres contes que hi escriu són: «Una agonia»,⁸⁷ que relata la mort d'una velleja en un racó de la cuina d'una masia, sense fer fressa —aquest conte va obtenir un premi al concurs de la revista *Montserrat*, on Carner feia de jurat i per això devia publicar-lo a la seva revista i Bertrana devia començar a fer-se conèixer també a la capital—; «Un retrat»⁸⁸, sobre l'anguniosa situació d'una família que busca un fotògraf que els retrati l'infant que acaba de morir perquè en volen obtenir un record perdurable, i «Un arròs a sa Fosca»,⁸⁹ sobre les peripècies d'un grup d'amics que van a mar, a dinar a la cala sa Fosca i que, quan comença a omplir-se de burgesos «endiumenjats», emprenen el camí

---

⁸⁵ Bertrana, P. (1 agost 1907). Armonies matinals. *El Suplemento Literario de El Autonomista*, p. 5.

⁸⁶ Bertrana, P. (1 març 1902). Narcís de Fontanilles. *El Suplemento Literario de El Autonomista*, p. 7-8.

⁸⁷ Bertrana, P. (30 gener 1903). Una agonia. *Catalunya: Revista Literària Quinzenal*, p. 78-80.

⁸⁸ Bertrana, P. (30 agost 1903). Un retrat. *Catalunya: Revista Literària Quinzenal*, p. 177-181.

⁸⁹ Bertrana, P. (setembre-octubre 1904). Un arròs a sa Fosca. *Catalunya: Revista Literària Quinzenal*, p. 119-130.

de tornada. A *Catalunya* va reproduir-s'hi, també, el seu discurs com a secretari dels Jocs Florals de Girona de 1903.⁹⁰ *Catalunya*, si bé es trobava a cavall del Modernisme i el Noucentisme, representava a Barcelona el que representava *Vida* a Girona, així com es pot establir també un paral·lelisme entre *L'Enderroch* gironí i la revista modernista per excel·lència, *Joventut*, a la Ciutat Comtal, en tant que totes les publicacions eren fruit del Modernisme però tenien matisos i ideologies diverses, més conservadores les primeres i més progressistes les segones (G. Granell, 2003, p. 38). S'entén, doncs, que Bertrana, publicant tant a *L'Enderroch* com a *Vida*, aportés també algun text a *Catalunya* i *Joventut*. En aquesta última revista va publicar-hi «La bona gent»,⁹¹ un text irònic sobre els burgesos —la «bona gent»—, on els descriu com a persones grises, esclaus del treball i del calendari, gent religiosa però sense ser fanàtica, que guarda les aparences i que viu d'esquenes a l'art. Abunden tant, assegura, que monopolitzen els costums i la moral. L'antiburgesisme de Bertrana s'anirà fent palès en diversos articles i discursos, com ara a la conferència que va llegir a l'Ateneu Pi i Margall de La Bisbal el 10 de juny de 1911, titulada «La psicologia de la gent de bé»⁹² i és una extensió del que ja afirmava en aquest text publicat a *Joventut*, sobre la ignorància burgesa davant l'art.

L'Enderroch va publicar-se només durant quatre mesos; a mitjan 1902 ja havia desaparegut. *Vida* va seguir apareixent fins al juny de 1903. Llavors, desapareguda *Vida*, el *Diari de Girona d'avisos i notícies* (*Diario de Gerona*), va convertir-se en el mitjà d'expressió dels que promovien la renovació cultural però des d'una perspectiva més conservadora (G. Granell, 2003, p. 51). El *Diario de Gerona*, representant de la Lliga Regionalista a Girona i escrit en castellà fins al 1932, era dirigit per Rafael Masó Pagès, pare de l'arquitecte i amic de Bertrana Rafael Masó i Valentí. Bertrana hi publicarà des de 1902, sobretot, diverses crítiques teatrals i musicals, però també algun escrit crític sobre temes socials, com ara «De la morcilla».⁹³ L'article tracta l'execrable mesura de política municipal d'exterminar l'excés de gossos vagabunds a la ciutat enverinant-los amb botifarres plenes d'estricnina: es mostra indignat amb tots aquells homes de cultura que s'omplen la boca amb el progrés però, al mateix temps, miren cap a un altre costat davant d'un acte tan cruel. En aquest diari va sostenir-hi, també, un parell de polèmiques.

---

⁹⁰ Bertrana, P. (30 desembre 1903). Discurs-memòria. *Catalunya: Revista Literària Quinzenal*, p. 542-545.

⁹¹ Bertrana, P. (1 octubre 1903). La bona gent. *Joventut*, p. 644-645.

⁹² La conferència es va reproduir a *Ciudadania: setmanari de U.F.N.R.*, als números del 2, 9, 16, 23 i 30 de juliol i 6, 13 i 27 d'agost, de 1911. Ara bé, la reproducció va quedar inacabada.

⁹³ Bertrana, P. (28 gener 1906). De la morcilla. *Diari de Girona d'avisos i notícies*, p. 9-10.

La primera va protagonitzar-la amb Pere Roca i Jordà, que va publicar una crònica sobre el concert de l'Orfeó Gironí al Teatre Principal a *Lo Geronès* (22 de maig de 1904, p. 1-2). Signada «P.», conclouïa la crònica afirmant que Girona era un terrer artísticament inculte. Bertrana devia sentir-se interpel·lat, en un moment en què el grup intel·lectual gironí dedicava tots els seus esforços a intentar canviar la situació cultural i artística de Girona. Així doncs, va respondre-li en un article publicat al *Diario de Gerona* titulat «Orfeó Catalunya»,⁹⁴ sobre el concert que aquest orfeó va dur a terme a Cassà de la Selva. Bertrana els felicita i anima a continuar així, i aprofita per llançar un dard a Pere Roca: «¡Oh minúsculos! Que malos sois y como empinais irascibles vuestras colas de insectos venenosos, al ressonar dentro los ridiculos agujeros que os sirven de madriguera, la verdad, sin adjetivos ni retóricas».⁹⁵ Fent ús de l'humor i la ironia que el caracteritzen, va signar-lo «Otro P.». Evidentment, Pere Roca va fer-li la contrarèplica amb «A un Otro P.» (*Lo Geronès*, 5 de juny de 1904, p. 1-2), signant, aquesta vegada, amb les seves inicials: «P. R. y J.». Pere Roca es mostra sorprès per l'agressivitat de l'anterior article de Bertrana i el titlla d'insecte verinós que pica les soles de les sabates dels que li fan ombra per després anar-se a amagar de seguida, i desitja que torni a insultar-lo per poder-li demostrar que com a literat, crític i artista té un teulat de vidre on poden tirar-s'hi pedres. La polèmica segueix perquè Bertrana no pot restar callat i publica «En evidencia»,⁹⁶ en què manté el to injuriós i acaba dient que hi està molt bé, sota la seva teulada de vidre. Pere Roca no ho deixa estar, tampoc, i publica «De cos present. Al senyor P. B. y C. (Otro P.)» (*Lo Geronès*, 19 de juny de 1904, p. 1-2), on ja porta la disputa més enllà i, agafant fragments d'articles, descontextualitzats, que Bertrana havia publicat a la secció «L'art a Girona», de *Vida*, critica la seva tasca com a crític amb la voluntat de mostrar una imatge maliciosa de Bertrana. Veient-se tan agreujat, Bertrana decideix enviar-li una carta privada que no es conserva i en què se suposa que amenaça Pere Roca, tal com es pot deduir de l'article que aquest publicarà, «La última paraula» (*Lo Geronès*, 26 de juny de 1904, p. 2), i on diu que Bertrana li ha escrit una carta per demanar-li que retiri tot allò ofensiu que ha dit d'ell, la qual cosa no té cap intenció de fer. El 10 de juliol de 1904, a la primera pàgina de *Lo Geronès*, hi apareix un breu com a resposta a una fulla solta i sense peu d'impremta que Bertrana va escriure i es va incloure dins del *Diario de Gerona* en què ofenia no només Pere Roca sinó també el conjunt del

---

⁹⁴ Bertrana, P. (2 juny 1904). Orfeó Catalunya. *Diari d'Avisos i Notícies*, p. 9-11.

⁹⁵ *Ibid.*, p. 9.

⁹⁶ Bertrana, P. (12 juny 1904). En evidencia. *Diari de Girona d'avisos i notícies*, p. 5-6.

diari i els seus redactors. En el mateix número, a la pàgina següent, apareix un «Remitit» de Pere Roca al director de *Lo Geronès* agraint el suport rebut i com a darrera paraula, ara sí, a la picabaralla amb Bertrana.

La segona disputa va ser amb el diari *La Regeneración: revista semanal de Acción Católica*. Resulta que el Dr. Diego Ruiz, filòsof de l'entusiasme, amic de Bertrana i director del Manicomi Provincial de Girona —conegut com a manicomi de Salt— els anys 1909 i 1910, havia escrit «La internacional en Gerona» (*Vida Socialista*, 22 de maig de 1910, p. 12-13), un article elogiós sobre Prudenci Bertrana i Carles Rahola i els seus respectius llibres: *Josafat* i *El llibre de l'August d'Alzina*. Segons Ruiz, Bertrana i Rahola connectaven Girona amb la civilització mundial. Des de *La Regeneración*, un tal «G.» va signar un article titulat «¡Noble Gerona, protesta!» (11 de juny de 1910, p. 1-4) on afirmava que l'esperit catòlic era totalment contrari a l'internacionalisme, ja que aquest matava la vida dels pobles i, portant a col·lació l'opuscle sobre el general Álvarez de Castro que van escriure a quatre mans Ruiz i Bertrana, conclouïa que Girona havia d'avançar i «europeïtzar-se» sense ser ingrata amb els seus herois i el seu passat, i sense separar-se de Déu. És clar, doncs, que el fet que Ruiz proposés Bertrana com a «cable» que connectés Girona amb la cultura mundial a través de *Josafat*, no se li devia posar bé a l'autor d'aquesta nota, de manera que va aprofitar per titllar l'obra de Bertrana de pornogràfica i blasfema. Així és que Bertrana va dirigir una carta oberta al director del *Diario de Gerona* per defensar-la de la crítica rebuda:

Mi primera obra admito que pueda ser mala pero no admito que sea asquerosa, ni grosera, ni procaz. La escribí honradamente, castamente, con el puro placer del artista que crea, en horas dichas de un olvido absoluto de todas las míseras cuestiones sociales, de todas las detestables sutilezas que perturban la razón de los fanatizados. Hablé de Dios y de los Santos con respeto; un templo gótico era el escenario y en su descripción puse mi entusiasmo. [...] *Josafat* era un caso de una belleza tétrica y brutal. El caso *Josafat* fue inspirado en la crónica negra de los tribunales, nació de la realidad.⁹⁷

Des de *La Regeneración*, «G.» va respondre-li amb «Las cosas en su lugar» (25 de juny de 1910, p. 2-5), en què es justificava i explicava que no havia estat un atac personal a l'escriptor, ja que un autor no és la seva obra i, si bé havia descrit *Josafat* com

---

⁹⁷ Bertrana, P. (16 juny 1910). Remitido [carta oberta de Bertrana al director del diari]. *Diari de Girona d'avisos i notícies*, p. 10-12.

d'una carnalitat abominable, a Bertrana no l'havia pas titllat d'escriptor pornogràfic. I donava per tancada la polèmica.

El de principis del segle XX va ser un temps de dinamisme cultural que va propiciar, a Girona, la creació de diverses revistes de tendència modernista i progressista, la majoria de les quals tindria una vida molt breu, com ara *Armonia*⁹⁸ o *Studi*,⁹⁹ i en totes elles Bertrana va aportar-hi algun dels seus textos. D'*Armonia*, que va aparèixer el 1905 i no seguia cap moviment cultural determinat ni representava cap ideologia política sinó que, simplement, agrupava textos artístics i de divulgació (Ll. Costa, 1986, p. 45), malauradament no se'n conserva gairebé cap exemplar. En els números que s'han pogut consultar, hi ha dues narracions de Bertrana, publicades ja amb anterioritat: «La joguina terrible»¹⁰⁰ i «Lo riure».¹⁰¹ No obstant això, segons una notícia del diari gironí *La Lucha* (3 de novembre de 1905, p. 2), el número extraordinari d'*Armonia* que devia haver vist la llum el mes d'octubre de 1905, portava un text de Bertrana; tanmateix, però, no ha estat possible comprovar-ho. A *Studi*, revista mensual gironina sobre art i literatura de 1908, també molt efímera i de la qual se'n conserven només dos números, hi va aparèixer «Retorn», un relat que ja s'havia inserit abans a *La Il·lustració Catalana* de Francesc Matheu, en la seva segona època.¹⁰² En aquesta prosa, el narrador recorda un dia de camp passat amb la família i el gos perdiguer, mentre tornen a casa amb barca passant pel Ter, amb l'habitual devoció per la natura contraposada a la visió de Girona que va apareixent mentre s'aproximen a la ribera.¹⁰³ A *La Il·lustració Catalana* s'hi reproduirà, també, el discurs de gràcies de Bertrana com a mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona de 1911.¹⁰⁴

---

⁹⁸ Fundada per Josep Tharrats, Josep Grahit, Alexandre Juanola i Màrius Casabó, comptava amb la col·laboració del cercle intel·lectual gironí: Carles Rahola, Prudenci Bertrana, Rafael Masó, Miquel de Palol, Xavier Montsalvatje, Francesc i Antoni Viver o Joaquim Pla, entre d'altres, i també van publicar-hi altres plomes reconegudes, com Joaquim Ruyra, Joan Maragall o Apeles Mestres (G. Granell, 2003, p. 51-52).

⁹⁹ Fundada i dirigida per Lluís G. Pla i Rafael Masó, té com a col·laboradors a Joaquim Pla, Prudenci Bertrana, Carles Rahola, Miquel de Palol, Josep Dalmau Carles, Xavier Montsalvatje o Emili Graells i Castells, entre d'altres (Ll. Costa, 1986, p. 168).

¹⁰⁰ Bertrana, P. (15 març 1905). La joguina terrible. *Armonia*, p. 32-33.

¹⁰¹ Bertrana, P. (15 setembre 1905). Lo riure. *Armonia*, p. 115.

¹⁰² Bertrana, P. (4 octubre 1908). Retorn. *Studi*, p. 4-5. Bertrana, P. (21 juliol 1907). Retorn, *La Il·lustració Catalana*, p. 460.

¹⁰³ En una carta a Carles Rahola des de Barcelona datada del 14 de gener de 1937 (N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 305), Bertrana hi recorda la barca en qüestió i, en una nota al peu, s'especifica que fa referència a la barca de Pedret que s'utilitzava per creuar el Ter, als afores de Girona, abans que s'hi construís un pont, el 1902.

¹⁰⁴ Bertrana, P. (8 maig 1911). Discurs de gràcies del mantenedor D. Prudenci Bertrana. *La Il·lustració Catalana*, p. 254-255.

El juliol de 1905 va néixer *Emporium*, una publicació literària palafrugellenca impulsada per la celebració de la Festa de la Bellesa de Palafrugell que havia tingut lloc poc abans, amb la corresponent polèmica per la no concessió del premi a *Josafat*, per qüestions de moralitat i en favor de *L'home bo*, de Pous i Pagès. La revista era dirigida per Joan Linares Delhom i el mecenes que la feia possible era Joan Vergés i Barris (P. Abarca, 2021, p. 94). Amb seu al municipi del Baix Empordà, a partir del mes de setembre del mateix any es va crear una subredacció a Girona, constituïda per Carles Rahola, Joaquim Pla, Miquel de Palol, Xavier Montsalvatje i Prudenci Bertrana (*Emporium*, 30 de setembre de 1905, p. 14). Va tenir una durada d'aproximadament un any i van publicar-s'hi treballs de Salvador Albert, Víctor Català, Joan Maragall, Joaquim Ruyra o Josep Maria Folch i Torres, entre d'altres (P. Abarca, 2021, p. 96). S'hi va reproduir un fragment de *Josafat*¹⁰⁵ i el relat «Viva'ls tres reis»,¹⁰⁶ que va obtenir un premi als Jocs Florals de Girona de 1905. A més, Bertrana va col·laborar-hi amb retrats artístics de Joan Maragall, Francesc Viver, Rafael Masó i amb un autoretrat.¹⁰⁷ Així mateix, va publicar-hi «Les mòmies», una narració propera ja a l'article d'opinió en què reflexiona sobre la dicotomia entre el vell i el nou, sobre les mòmies enteses aquestes com a artistes provincians a qui de seguida cobreixen d'èxits, s'ho creuen massa i esdevenen insuportables, dins dels límits del seu poble-taüt. Les mòmies són els «homes sagrats del passat que resten immortals a causa de la veneració que encara reben i als quals la societat no permet criticar. [...] Vol anul·lar el passat, deixar enrere les mòmies i crear una cultura nova i moderna» (G. Granell, 2003, p. 114) i aquí hi literaturitza la dificultat d'avançar i transformar la societat quan el passat és encara tan present.

El juny de 1906, apareix una publicació dedicada exclusivament a la música: *Scherzando*. Dirigida per Tomàs Sobrequés, comptava entre els seus col·laboradors amb Miquel de Palol, Josep Tharrats, Lluís G. Pla, Carles Rahola o Rafael Masó, entre d'altres. Són sempre els mateixos noms els que poblen aquest tipus de diaris i revistes, els dels entusiastes agitadors culturals de la somorta Girona. Tal com manifesta M. D. Fulcarà, la mentalitat dels redactors de *Scherzando* s'inscriu plenament en el Modernisme quant a la manera d'entendre l'art com a religió i la concepció de la cançó popular com a «arrel d'autenticitat pàtria i força per al redreçament del país» (1976, p. 72), i ja des del primer

---

¹⁰⁵ Bertrana, P. (1 novembre 1905). *Josafat* [fragment]. *Emporium*, p. 7.

¹⁰⁶ Bertrana, P. (25 gener 1906). *Viva els tres Reis*. *Emporium*, p. 12.

¹⁰⁷ Els retrats fets per Bertrana es troben al número extraordinari d'*Emporium* publicat l'1 de novembre de 1905 i dedicat als Jocs Florals de Girona d'aquell any. És una mostra de com conviuen, sobretot en aquests anys iniciàtics, les facetes del Bertrana-pintor i el Bertrana-escriptor.

número deixen clares les seves intencions: en aquesta publicació s'hi ha de fer art sincer i seriós, i només s'acceptaran col·laboracions de fervents sacerdots de l'art (J. Rifé i M. Ll. Romero, 1990, p. 71). Bertrana hi publicarà diversos textos, com ara un retrat a tall d'homenatge del músic i director d'orfeons i orquestres Cassià Casademont,¹⁰⁸ o una crònica musical sobre l'escriptor i compositor de sardanes Miquel Roger i Crosa, que en aquells moments tot just començava la seva trajectòria però Bertrana va voler assenyalar-lo perquè el públic el pogués veure «enmig dels que dormen»; fent una altra al·lusió a la ciutat letàrgica.¹⁰⁹

El 1907 va veure la llum *Lletres*, íntegrament en català i amb una durada de només nou mesos; el primer número va aparèixer l'abril de 1907 i l'últim el desembre del mateix any. *Lletres* va ser una revista mensual dedicada exclusivament a la literatura, molt efímera, però va acollir plomes de molta nomenada. Va comptar, entre els seus col·laboradors, amb Carles Rahola, Miquel de Palol, Gabriel Alomar, Xavier Montsalvatje, Joaquim Pla, Joan Margall, Frederic Rahola, Eduard Girbal, Eugeni d'Ors i, entre ells, Bertrana. A més, s'hi publicaven traduccions, com ara de Dante, Verlaine, Ibsen o Gorki (Ll. Costa, 1986, p. 163). Tal com assegura M. D. Fulcarà: «No és la revista d'aficionats, sinó que és més ambiciosa, més refinada. Representa un pas a les orientacions i els gustos de l'etapa noucentista» (1976, p. 76). Bertrana va publicar-hi un parell de crítiques literàries, de *Caires vius* de Víctor Català i de *Lo geni català* de Josep Falp i Plana,¹¹⁰ un comentari sobre la representació completa de l'òpera *Lohengrin*,¹¹¹ de Wagner, a càrrec del director Pérez Cabrero per Fires de Girona, i també algun relat. Per exemple, «Nota de viatge»,¹¹² sobre la fruïció de la contemplació de l'entorn i del paisatge a què et predisposa un trajecte en un vagó de tren de tercera classe, o «Croquis d'estiu»,¹¹³ una escena anecdòtica en una sala de ball d'un balneari.

El 1909, a *La Lucha. Diario de la tarde de avisos y noticias* (Girona),¹¹⁴ va publicar-hi una ressenya de *La vida austera*, de l'escriptor i polític Pere Coromines, que

---

¹⁰⁸ Bertrana, P. (1 octubre 1906). Cassià Casademont. *Scherzando*, p. 2. Com a curiositat, Casademont va dedicar una sardana titulada *Alegroya* a Bertrana, premiada a la III Festa de la Música Catalana. L'Editorial Sobrequés i Reigt va editar-la, amb un dibuix original de Bertrana a la portada. La notícia es troba en un solt del diari gironí *El Tradicionalista* (20 de setembre de 1906, p. 3).

¹⁰⁹ Bertrana, P. (1 agost 1907). Miquel Roger y Crosa. *Scherzando*, p. 2.

¹¹⁰ Bertrana, P. (1 juliol 1907). *Cayres vius* de Víctor Català. *Lletres*, p. 15-17. Bertrana, P. (1 novembre 1907). Judicis crítics sobre'l poema *Lo Geni Català*, de Josep Falp y Plana. *Lletres*, p. 15-17.

¹¹¹ Bertrana, P. (1 novembre 1907). Wagner a Girona. *Lletres*, p. 5-8.

¹¹² Bertrana, P. (1 abril 1907). Nota de viatge. *Lletres*, p. 2-3.

¹¹³ Bertrana, P. (1 setembre 1907). Croquis d'estiu. *Lletres*, p. 9-11.

¹¹⁴ Bertrana, P. (31 març 1909). La vida austera, P. Corominas. *La Lucha. Diario de la tarde de avisos y noticias* (Girona), p. 1.

el mateix any va ser nomenat president de la Unió Federal Nacionalista Republicana i director d'*El Poble Català*, on s'havien reproduït relats i conferències de Bertrana, entre 1906 i 1911, i on col·laborarà a partir de 1912.

El mateix 1909, va sorgir el setmanari regionalista *Baix Empordà*, portaveu de la Lliga Regionalista a Palafrugell i que es convertiria en la publicació periòdica de més durada al municipi —fins al 1936—, amb periodistes i col·laboradors de renom, com Josep Pla (P. Abarca, 2021, p. 102). Josep Ferrer i Mascort, jutge de pau de Palafrugell i col·laborador de *Baix Empordà*, va ser qui va voler que Bertrana publicués al setmanari, i així ho rememora aquest últim en un ideari aparegut a *La Publicidad* i titulat «Una amistat improvisada».¹¹⁵ En el text, Bertrana hi explica com es van conèixer a Girona i van anar a sopar plegats, amb altres amics de Ferrer i col·laboradors, també, de *Baix Empordà*. Bertrana el va hostatjar a casa seva i Ferrer va regalar-li una pipa de porcellana que va penjar a l'estudi. La pipa, un dia, va caure i es va trencar, i Bertrana escriu convençut que just en aquell moment devia haver mort Ferrer —l'any 1918—, company amb qui va conuiu unes hores i no va tornar a veure mai més. Bertrana, doncs, va col·laborar-hi el 1910, amb diversos articles com ara «El país de l'entusiasme», on donava la benvinguda a *Baix Empordà*, després d'haver passat unes hores amb alguns companys de la publicació, a Palafrugell. En aquest text, estableix una comparativa entre Palafrugell i Girona, afirmant que els primers tenen l'entusiasme que els falta als segons i que, malgrat els esforços dels agitadors com ell per desvetllar la societat gironina, aquesta segueix adormida i indiferent davant els projectes empresos i els intents de renovació cultural: «Vosaltres esteu orgullosos de vostres industries y de vostres artistes [...]. Nosaltres restém indiferents per l'art y per l'Industria y no alabém a ningú de casa».¹¹⁶ A finals de gener, i en la mateixa línia, hi publicarà un altre article poc esperançador, «No som encara allà ont anem (article pessimista)», en què lamenta que brollin paraules belles dels llavis dels impulsors del canvi però els fets no consonin amb les paraules: reflexiona sobre les lluites eixorques en política, sobre com la gent de diners viu divorciada de l'art —una altra crítica al burgès que no compra art i, si ho fa, no és pas guiat pel sentiment de la bellesa de l'art en si, sinó guiat per firmes reconegudes i aparences—, i, sobretot, sobre el trist paper de la literatura, dels crítics i dels aduldors, i de la dificultat de professionalitzar-se com a escriptor, afirmant que escriure a Catalunya és un suïcidi:

---

¹¹⁵ Bertrana, P. (3 febrer 1922). Una amistat improvisada. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1-2.

¹¹⁶ Bertrana, P. (2 gener 1910). El país de l'entusiasme. *Baix Empordà*, p. 1.

Quan les millors firmes concorren als jochs florals pera disputarse 50 pessetes, es que estén mals de debo. No feu cas de les llistes de col·laboradors de les revistes catalanes; els noms hi son á centenars; bona gent que treval·len de franch en hores desavagades, atacats del microbi literari, d'aqueixa passa furiosa qu'ens ha invadit desde uns quans anys y que no minva ni ens espanta. [...] Cada llicenciat am Filosofia y Lletres am possibles pera viatjar per l'estranger ó suscriures á revistes extrangeres, es constituia amb pasmosa facilitat en un guia intel·lectual, en un creador, en un dogma estétich. Hem de ser ingenus, hem de ser forts, hem de ser mascles; hem de ser europeus, mundials y civilisats. [...] Y els jovenets de bona fe, sensibles y creyents anaven d'assí y d'allá com un estol de coloms desorientats, avuy eren clássichs, demá romántichs, mes tart refinats, després místichs, perversos o virtuosos, am vintiquatre hores de diferencia y may eren *ells* perque en les páginas de cada diari trobaven un erudit, un doctor, que am belles cites els desviava de camí per amor al progrés de nostra rassa. Y be, direu, aixó pod ser febre de la bona; am tanta fressa y am tant enrerou es desvetllen els ensonyats. Ilusions! Mentres entre tants patriotes no's pugui fer mil pessetes pera agotar una edició de 500 exemplars d'una obra mitjana tinch dret á creure que el amor al nostre resorgiment es una hermosa paraula sense sentit pera la majoria dels nostres industrials, comerciants y propietaris. Un país que treu 40 y pico diputats que van á catalanisar á Espanya, no pod dar feina á 40 escriptors que es mantinguin sols de la literatura? Quelcom s'ha fet, no ho nego pas, pero no som encare, ni de molt, allá ont aném. La Grècia es lluny.¹¹⁷

Després d'uns anys escrivint, publicant i fent activisme cultural a Girona, Bertrana ja no és tan ingenu ni entusiasta com al principi, i cada vegada serà més crític amb la situació de l'art i la literatura a la Catalunya de la primera meitat del segle XX.

L'any 1910, Bertrana va dirigir la revista mensual *Lectura*, que va tenir una durada de vuit números, veient la llum, el primer, el juliol de 1910 i l'últim el febrer de 1911. El format de la revista, amb il·lustracions i paper de qualitat, la feia més visual, seriosa i atractiva. Amb el subtítol de «literatura, ciències i arts», el contingut de la publicació era variat: tractats científics, dissertacions sobre art, narracions i poesies —clàssiques i modernes—, traduccions, crítiques literàries i una secció de biografies i una altra de notícies relacionades amb el món de l'art. S'hi troben textos de Joan Maragall, Jacint Verdaguer, Joaquim Ruyra, Salvador Albert, Joaquim Pla, Miquel de Palol, Josep Tharrats o Carles Rahola, entre d'altres.

---

¹¹⁷ Bertrana, P. (23 gener 1910). No som encara allá ont aném (article pessimista). *Baix Empordà*, p. 2.

Lectura era una publicació interessant perquè tenia l'ambició de reunir els homes de ciències i els de lletres per treballar junts en una obra cultural i intentar frenar la indiferència pública, tal com anunciava la redacció en el pòrtic del primer número, perquè «juntant-se els sacerdots potser es juntaran els feligresos» (La Redacció, *Lectura*, p. 1). No obstant això, va pesar més la indiferència de la societat gironina i la revista es va acomiadar dels seus lectors el febrer de 1911 fent, però, una «menció específica de la clàssica apatia gironina, indicant tanmateix, que era preferible el silenci, a la pèrdua d'independència que els havia caracteritzat» (Ll. Costa, 1986, p. 45). De Bertrana, van aparèixer-hi tres narracions de *Proses bàrbares*: «La figuera dels somnis»,¹¹⁸ «Primera visió»¹¹⁹ i «Les masies tràgiques».¹²⁰

Val a dir, certament, que algunes de les narracions primerenques de Bertrana aparegudes a la premsa, seran reunides per l'autor en diversos llibres, com per exemple els relats «El pintor Alonso de Guzmán»¹²¹ i «La joguina terrible», publicats al setmanari satíric *¡Cu-Cut!* el primer i a *El Pandemòni* i també a *Armonia*, el segon, i recollits ambdós a *Crisàlides* (1907). El mateix succeeix amb «Les masies tràgiques»,¹²² que va veure la llum tant a la gironina *Lectura* com a la barcelonina *De tots colors: revista popular*, el 1910, i que, com he dit, forma part de *Proses bàrbares* (1911). Constaran en aquest mateix recull dos contes que Bertrana va escriure per al setmanari satíric barceloní *Papitu*, fundat pel dibuixant Feliu Elias el 25 de novembre de 1908. Bertrana es retrobaria amb Elias a la redacció d'*Iberia* durant la Primera Guerra Mundial, on el dibuixant elaborava les portades de la revista sota el pseudònim *Apa*, i, més endavant, també a la popular *Revista de Catalunya*, fundada el 1924 per Antoni Rovira i Virgili. Elias hi feia de col·laborador artístic usant el pseudònim de *Joan Sacs* mentre Bertrana s'ocupava de la secció teatral, amb el seu propi nom. A *Papitu*, però, Bertrana va fer-hi servir el pseudònim «Robert Mestall» i els dos contes que hi va publicar el 1909 són: «La missa major al poble» i «En Busquetà».¹²³

---

¹¹⁸ Bertrana, P. (4 agost 1910). La figuera dels somnis. *Lectura*, p. 22-24.

¹¹⁹ Bertrana, P. (4 setembre 1910). Del llibre «Proses bàrbares». *Lectura*, p. 42-43. S'hi bé porta aquest títol, en començar a llegir el text de seguida es fa evident que es tracta del relat «Primera visió».

¹²⁰ Bertrana, P. (15 febrer 1911). Les masies tràgiques. *Lectura*, p. 21-23.

¹²¹ Bertrana, P. (1905). El pintor Alonso de Guzmán. *¡Cu-Cut!*, calendari de 1905, p. 126.

¹²² Bertrana, P. (10 setembre 1910). Les masies tràgiques. *De tots colors*, p. 5-7.

¹²³ Bertrana, P. (18 agost 1909). Cròniques provincianes. La missa major en el poble. *Papitu*, p. 619. Bertrana, P. (25 agost 1909). Cròniques provincianes. La missa major en el poble (acabament). *Papitu*, p. 631. Bertrana, P. (15 setembre 1909). Cròniques provincianes. En Busquetà. *Papitu*, p. 681-682.

El mateix any, a *Papitu* també va escriure-hi una crítica contra l'esperantisme: «Dels faritzeus den Zamenhof»,¹²⁴ amb motiu del V Congrés Universal d'Esperanto que havia de tenir lloc a Barcelona a principis de setembre de 1909 i que va comptar amb la presència del creador de la llengua auxiliar, el jueu polonès Ludwik Lejzer Zamenhof. L'opinió de Bertrana sobre l'esperanto és negativa i així es percep en aquest article i en d'altres que va publicar a *L'Esquella de la Torratxa*, el 1912, i van comportar-li alguna polèmica, que aprofito per desgranar a continuació. Tot i reconèixer el mèrit de crear una llengua inventada i valorar-ne la possible utilitat, la considera una llengua artificiosa; creu que, primer, caldria aprendre bé la llengua materna abans de voler parlar-ne una «sense mare», i fa broma dels esperantistes que en llueixen la insígnia a les solapes per distingir-se i fer-se els interessants, dels que sembla que necessitin obtenir el diploma que els acrediti com a esperantistes i penjar-lo per fer-ne ostentació, i de l'himne, la senyera i els reclams visibles que giren al voltant de la llengua i fan que l'esperantisme agafi aires de festa major. El maig de 1912, a les planes de *La Publicidad*, «Chasisto» signava un article titulat «Un intelectual» a la secció «Esperanto» (Chasisto, 1912). L'esperantista se servia de l'article sentimental que Bertrana havia publicat uns dies abans a *L'Esquella de la Torratxa*, «La diada del meu sant»,¹²⁵ per atacar-lo personalment. A l'article de Bertrana, arran de la concessió del premi Fastenrath a la millor novel·la catalana dels últims sis anys dels Jocs Florals de Barcelona de 1912 a Narcís Oller, per *Pilar Prim* —publicada el mateix any que el seu *Josafat* i un any abans de *Nàufrags*—, hi reflexiona sobre el paper de l'escriptor, mentre afirma que comença a creure en allò que li deien els seus amics més pràctics: escriure és perdre el temps.¹²⁶ Acaba l'article melangiós dient que, en arribar a casa i trobar-se amb la dona i els fills, «a qui he oblidat sovint per a satisfer impulsos suicides de creador que en mi existien», sent remordiments —fent visible la pugna entre el pare de família i l'artista que tant el caracteritza—; però els fills, en veure'l preocupat, es mostren més atents amb ell perquè «ignoren la desgracia que han tingut al

---

¹²⁴ Bertrana, P. (1 setembre 1909). Dels faritzeus den Zamenhof. *Papitu*, p. 645.

¹²⁵ Bertrana, P. (3 maig 1912). La diada del meu sant. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 291-292.

¹²⁶ Desestimada *La Ben Plantada*, d'Eugeni d'Ors, per no considerar-la una novel·la, les obres finalistes van ser *Pilar Prim*, *Josafat* i *Nàufrags*. Màrius Aguilar, a la *Revista de Catalunya*, hi parla d'uns rumors que li van arribar de *La Rambla* sobre el que va succeir: Bertrana i Oller estaven empatats per tres vots, per *Pilar Prim* i *Josafat*. El president del jurat, el Dr. Vogel —a qui, dit sigui de pas, li plaïen molt les obres de Bertrana—, es trobava fora de Barcelona. Així doncs, els amics d'Oller no van voler esperar-lo i es va votar, repartint els vots de Bertrana entre *Josafat* i *Nàufrags*, i fent victoriosa *Pilar Prim*. Aguilar afirma que Bertrana, a part de la joventut, presentava també l'heretgia, fent al·lusió a les crítiques d'immoralitat de *Josafat*: «triomfaren, doncs, per igual, l'estimació per les velles febleses i els escrúpols religiosos» (M. Aguilar, 1912, p. 5).

neixer a Catalunya».¹²⁷ «Chasisto» aprofita l'avinentsa d'aquesta afirmació de Bertrana, que no és altra cosa que un lament per la situació crítica de l'art a Catalunya i la inviablització dels artistes que es veuen obligats a accontentar-se amb engrunes a falta del pa sencer, per retreure-li el text contra els esperantistes que havia publicat uns anys abans a *Papitu*. Considera que, malgrat el to humorístic que gasta, és un text carregat de verí i odi contra l'esperanto i els seus partidaris. «Chasisto» no s'explica com un intel·lectual pot odiar una idea tan noble com la d'aconseguir la comunicació internacional però, veient l'article que Bertrana ha escrit per a *L'Esquella*, tan «ple d'amargura i de despit» (Chasisto, 1912) pel fet d'haver estat carabassejat als Jocs Florals, ara ja ho entén. Evidentment, Bertrana, amant de deixar les coses clares i dir-hi sempre la seva, farà una rèplica a l'atac i publicarà «Una nova secta».¹²⁸ Amb ironia, després de manifestar que cadascú descarrega la ira quan vol i que a «Chasisto» se li ha presentat ara l'ocasió més oportuna per venjar un greuge prehistòric, reprèn el concepte de l'esperanto vist com a llengua artificiosa i recalca que a ell només li interessa allò que té «sabor humà». Per tant, mentre no senti renegar, demanar auxili o plorar un mort en esperanto, seguirà sense interessar-li res que hi tingui a veure. Afegeix, també, que l'esperantisme

---

¹²⁷ *Ibid.*, p. 292. És interessant la nota de la redacció que apareix a peu de pàgina de l'article de Bertrana en què pretenen animar-lo. Observen que ni el propi jurat dels Jocs Florals es creu que la novel·la d'Oller sigui la millor dels darrers sis anys, ja que aquí hi influeixen les amistats, les capelletes, les penyes i els «avui per a tu i demà per a mi». A més, li diuen que Girona és molt lluny i «els gironins que reben premis no tenen premis per a tornar». Finalment, li demanen que deixi fer al temps, que en sap més de lletra que els membres del Consistori. L'afirmació de Bertrana va motivar, també, un article del director del diari *El Poble Català*, «Siluetes. Un cas» (*El Poble Català*, 3 de maig de 1914, p. 1) on acusava un prosista ofès per la no concepció del Fastenrath, sense esmentar a ningú concretament. Evidentment, però, Bertrana va entendre que l'al·ludia a ell i va respondre mitjançant una carta que es va publicar a *La Veu de Catalunya*. Vegeu Bertrana, P. (5 maig 1914). Una carta [al director d'*El Poble Català*, Ignasi L. Ribera i Rovira]. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 1-2. En aquesta lletra, Bertrana demanava a Rovira que parlés amb claredat i fes explícit el seu «Jo acuso» revelant qui era el prosista ofès. Rovira va respondre a la carta amb «Una cua de palla» (*El Poble Català*, 7 de maig de 1914, p. 1), on pretenia exposar que no es referia a Bertrana però, ja que l'havia atacat directament, aprofitaria per titllar-lo de poc patriòtic arran de l'afirmació feta sobre que els seus fills ignoraven la desgràcia d'haver nascut a Catalunya. Llavors, Bertrana replica. Vegeu Bertrana, P. (15 maig 1914). I ell fresquet com un pèsol. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 322-325. Aquí, Bertrana es dirigeix directament a Rovira i li diu que ara que l'ha acusat directament s'entendrien molt millor. Després de respondre a Rovira, es dirigeix als seus lectors, els seus confidents, per dir-los que la frase que ha manipulat Rovira no era mal intencionada, sinó ingènua, i que la va dir en un moment de depressió sentimental: és una expressió sincera que creu que molts deuen haver dit en converses íntimes però ell va fer-ho públicament, potser empès per un excés de sinceritat per plànyer-se de com de mal recompensats són els escriptors i periodistes a Catalunya «que no saben escriure en castellà», però que no utilitzava «desgraciat» en un to despectiu, sinó que la pietat li feia utilitzar aquest mot en un sentit diferent del sentit en què la fan servir «els malintencionats gramàtics». Aquest enfrontament a les planes dels diaris exemplifica la ironia que caracteritza Bertrana. L'article de Rovira, «Siluetes. Un cas», l'encapçala una citació sobre un àrab corprès pel seu fatalisme islàmic: «Asseu-te al graó del portal de casa teva i espera passar el cadàver del teu enemic». Bertrana juga amb aquesta citació i a «I ell fresquet com un pèsol» hi posa també una citació d'un proverbi «alarb» —àrab— com a resposta: «No existeix fruïció comparable a la que s'experimenta quan se logra atraure a l'enemic al lloc on li hem preparat la sepultura».

¹²⁸ Bertrana, P. (17 maig 1912). Una nova secta. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 322-324.

ha anat agafant un to fanàtic, sectari i provocador; els seus partidaris ataquen persones per defensar idees i creu que la porten botada a la gent de lletres perquè els crema que els intel·lectuals restin indiferents davant d'aquesta llengua artificial. Tanca l'article recomanant al lector que primer aprengui totes les llengües vives que pugui i, si després li sobra temps, aprengui l'esperanto, però que no es faci dir mai «esperantista». L'assumpte aixeca polseguera. *La Publicidad*, on Bertrana hi feia de corresponsal des de Girona durant l'any 1912, com comentaré més endavant, va sortir en defensa seva davant l'ofensiva de «Chasisto». En una notícia apareguda en primera plana al número del 14 de maig de 1912, lamentaven que el pedagog, lingüista i esperantista Delfí Dalmau, el director de la secció d'esperanto del diari al qual, amb bona fe, deixaven que hi fes les seves campanyes de propaganda lliurement, hagués permès un atac personal a Bertrana, amic, company i culte literat. Així doncs, qualificant l'acte d'injustícia, anunciaven taxativament que Dalmau deixava de col·laborar al diari. Bertrana publicarà un nou article sobre el tema, «Més sobre la nova secta»,¹²⁹ perquè arran de la polèmica ha rebut moltes cartes de membres de diverses societats esperantistes, i una d'aquestes epístoles és de Frederic Pujulà i Vallès, un dels impulsors més rellevants de l'esperanto a Catalunya. Bertrana transcriu la carta de Pujulà íntegrament, plena d'amenaçes i retrets, i va respondre-la entremig; és en aquesta lletra on es descobreix que rere el pseudònim de «Chasisto» s'hi amagava Pujulà, el qual devia sentir-se culpable per l'acomiadament de Delfí Dalmau i demanava a Bertrana que es retractés i que no s'oposés a la reincorporació del company a la secció esperantista de *La Publicidad*. Evidentment, Pujulà, després de veure la missiva, privada, publicada a les pàgines de *L'Esquella*, no va estar-se de respondre amb una carta particular a *Kataluna Esperantisto*, la revista oficial de la Federació Esperantista Catalana —i actualment de l'Associació Catalana d'Esperanto—, fundada el 1910. Pujulà l'ataca novament i critica la falta de correcció ciutadana de Bertrana, fent pública la correspondència privada, per la qual cosa queda desqualificat per mantenir-hi qualsevol controvèrsia en lletres de motllo i demana a la resta d'esperantistes que facin com ell i el menyspreïn amb el silenci. La carta és publicada per diverses capçaleres, com ara a *Patria: òrgano de la Juventud Conservadora Maurista de Gerona* (10 de juny de 1912, p. 3) o *El Heraldo de Tarrasa: periódico democrático* (31 d'agost de 1912, p. 3-4).¹³⁰

---

¹²⁹ Bertrana, P. (24 maig 1912). Més sobre la nova secta. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 338-340.

¹³⁰ Tot i la visió negativa de Bertrana sobre l'esperantisme, diverses obres seves van ser traduïdes a l'esperanto, com ara *Proses bàrbares (Barbaraj prozaĵoj)*, per l'escriptor Jaume Grau Casas, el 1926. El

Després d'aquest incís en què es posa de manifest, altra vegada, l'esperit polemicista de Bertrana en una de les diverses disputes que sostindrà al llarg de la seva trajectòria periodística, recupero el fil. Bertrana, deia, va reunir alguns dels relats publicats en diaris i revistes en diversos reculls, com *Crisàlides* o *Proses bàrbares*. Altres contes, en canvi, restaran dispersos a la premsa. Aquest és el cas, per exemple, del conte «El lloro de la vehina», publicat al calendari de 1910 de *¡Cu-Cut!*,¹³¹ en què el Bertrana-narrador relata els esforços d'una veïna per tal de fer que el seu lloro —que només parla per força, com el narrador diu que fa ell mateix en els àpats commemoratius— repeteixi tot allò que li diu. La veïna posa veu d'ocell i s'hi esforça tant que, segons el parer del narrador, acaba fent-ho millor que l'animal, i ambdós es confonen de tal manera que li sembla que hauria de començar a creure en la transmigració de les ànimes. Un cas similar és el de la narració «Un albat que passa»,¹³² que va aparèixer al setmanari catòlic gironí *El Tradicionalista*, l'any 1905. La prosa descriu una pausa solemne enmig del xivarri de la vida quotidiana quan les campanes de l'església toquen a morts i com la gresca es reprèn un cop la caixa blanca amb la criatura morta dins ja ha passat, perquè la vida continua, però els que resten capficats són els homes de mitjana edat que tenen criatures a casa que podrien acabar en una caixa blanca: és «l'ombra d'una desgràcia a què estem tots exposats i que es presenta sense avisar» (G. Granell, 2003, p. 115). Era habitual, també, que oferís els mateixos textos a diferents publicacions periòdiques, ja que no a totes hi consta que són reproduccions. És el cas, per exemple, del relat guanyador dels Jocs Florals de Girona de 1905, «Viva'ls tres reis» i que va aparèixer al *Diari de Girona d'avisos i notícies*,¹³³ a la publicació literària quinzenal *Emporium*,¹³⁴ al setmanari humorístic i literari palafrugellenc *La Pebrera*¹³⁵ i a les pàgines selectes de *Ciutat Nova*,¹³⁶ de Sant Feliu de Guíxols.

---

mateix esperantista va publicar una nota sobre la recepció de diversos relats de Bertrana apareguts en revistes esperantistes de Londres, Alemanya, Àustria, Ginebra, etc., totes amb comentaris molt positius sobre l'obra literària de l'autor. Vegeu: Grau, J. (agost 1927). L'esperanto a Catalunya. L'obra de Prudenci Bertrana. *La Nova Revista*, p. 379. Cal dir, a més, que un dels contes de *Proses bàrbares*, «Les llars d'hostal», ja havia estat publicat uns anys abans precisament a *Kataluna Esperantisto*, i traduït també per Jaume Grau Casas. Bertrana, P. (febrer 1923). La Kamenoj de la gastejoj. *Kataluna Esperantisto*, p. 24-28.

¹³¹ Bertrana, P. (1910). El lloro de la vehina. *¡Cu-Cut!*, calendari de 1910, p. 83-84.

¹³² Bertrana, P. (1 juliol 1905). Un albat que passa. *El tradicionalista*, p. 1.

¹³³ Bertrana, P. (3 novembre 1905). Viva'ls tres reis. *Diari de Girona d'avisos i notícies*, p. 10.

¹³⁴ Bertrana, P. (25 gener 1906). Viva els tres Reis. *Emporium*, p. 146-147.

¹³⁵ Bertrana, P. (10 gener 1910). Viva'ls tres reis. *La Pebrera*, p. 3.

¹³⁶ Bertrana, P. (2 gener 1915). Vica'ls tres reis. *Ciutat Nova*, p. 1-2.

El 1910¹³⁷ i el 1911, col·laborarà a *Catalanitat* i dirigirà *Ciudadanía*, primer, i *Ciudadania* després —la fusió dels dos anteriors diaris, però de vida molt breu—; no obstant això, me n'ocuparé més endavant. La qüestió, aquí, era comprovar, a vol d'ocell, el pes i la rellevància de Bertrana a la premsa gironina de principis de segle i els esforços del grup intel·lectual gironí per combatre l'endormiscament de la ciutat a través de les publicacions esmentades.

1.4.3.2. *L'Enderroch, Vida i els Jocs Florals*

A principis de 1902 i amb només una setmana de diferència, van veure la llum a la ciutat adormida *Vida* i *L'Enderroch*, les dues publicacions periòdiques quinzenals més significatives del període modernista gironí. *Vida*, revista d'art i literatura, va aparèixer durant 34 números, entre el gener de 1902 i el juny de 1903. *L'Enderroch*, amb el subtítol simptomàtic «Arts. Pàtria. Democràcia», va publicar-se només durant vuit números, entre febrer i maig de 1902 (a l'últim número hi consta «maig-juny»). Entre els seus redactors hi havia Miquel de Palol, Xavier Montsalvatje, Carles Rahola i Prudenci Bertrana. A *Vida*, impulsada per Francesc Viver, hi col·laboraven Rafael Gay, Josep Franquet i Serra, Rafael Masó i Valentí, Santiago Masó i Valentí, i també s'hi trobava Bertrana, entre d'altres. Ambdues publicacions compartien el nom de diversos col·laboradors, com és el cas de Bertrana —si bé no va sentir-se mai del tot còmode amb la vinculació de *Vida* amb els cercles eclesiàstics i conservadors de la ciutat i a poc a poc va distanciar-se'n (Ll. Costa, 1986, p. 150)—, i també la voluntat de regenerar la societat gironina i catalana. Malgrat això, però, *L'Enderroch* era més progressista, mantenia un discurs crític i rupturista, i es declarava afí als postulats de la Unió Catalanista; en canvi, *Vida* presentava un caire més conservador i catòlic, era fidel al catalanisme més tradicionalista de la Lliga Regionalista i esmussava un «modernisme de bona mena», més assenyat, desposseït de qualsevol indicatiu «moralment i socialment dissolvent» (M. Casacuberta, 2010, p. 12-13).

---

¹³⁷ El 1910 va aparèixer *Labor Científica. Órgano oficial del alimento compuesto*, una revista sobre temes mèdics i alimentaris, però amb una secció literària. Al primer número, del 15 de març de 1910, Bertrana consta entre els redactors i col·laboradors de la publicació, entre altres noms com ara Carles Rahola, Josep Tharrats o Josep Grahit. No obstant això, no he pogut comprovar si realment va acabar-hi publicant cap text perquè només se'n conserven dos exemplars al Centre d'Estudis d'Història Contemporània – Biblioteca Figueres i, el primer número, que vaig trobar al portal Todocolección.

Segons Miquel de Palol, *L'Enderroch* va ser «com un cop de pedra en les aigües manses de la vida ciutadana» (2010, p. 108). Bertrana hi va col·laborar amb el relat «Pagesívola», una narració que ja no és simplement la impressió d'un estat d'ànim, sinó una història més estructurada i complexa que comença a marcar la posterior evolució literària de l'escriptor (G. Granell, 2003, p. 117). La protagonista de la història és una nena petita, òrfena i malalta —els personatges desvalguts i vulnerables són recurrents en l'obra de Bertrana—, que una vella deixa en un hostal, en principi per uns dies, i ja no torna a buscar-la. La criatura abandonada és, per a l'hostalera i la seva família, una nosa, «un assumpte» que han d'arreglar. Amb la fredor d'un pur tràmit empipador, miren de retornar la nena a l'hospici, mentre el poble xafardeja sense mostrar cap mena d'empatia per la petita. Ella, mentrestant i com si compregués que és un destorb, va consumint-se i acaba morint, sense cap atenció, ben sola. «L'assumpte» ha quedat resolt i tots tornen als seus afers quotidians, sense remordiments, i encara sentint-se bons cristians perquè li han donat sepultura. Bertrana remou el lector amb la capacitat de contraposar el patiment de la nena amb la indiferència de l'entorn respecte al seu dolor, fent-lo encara més palpable. Com observa Rahola, hi ha «la consistència fatal de les coses dolorosament viscudes» i la «riquesa de detalls no recercats que donen la realitat total d'un ambient y els personatjes que s'hi mouen» (C. Rahola, 1907, p. 20). A *L'Enderroch*, Bertrana també hi traduïa alguns dels textos que s'hi publicaven, i en tenim constància perquè Carles Rahola, a la biografia sentimental que escriu per a Xavier Montsalvatje, hi explica que aquest va demanar-li una col·laboració per a *L'Enderroch* i, com que ell en aquells moments escrivia en castellà, va ser Bertrana qui va traduir-li el primer article per a la publicació (1934, p. 6).¹³⁸

Eren temps d'idees romàntiques, d'amor a la llibertat i a la pàtria, d'utopies. Com tots, amb l'edat i els desenganys, es van tornar més reflexius i menys ingenus, però en aquells moments d'abrandaments, volien «fer pàtria fent art» (La Redacció, *L'Enderroch*, p. 2) i van impulsar uns Jocs Florals, en català, i amb Frederic Bassols, Francesc Camplà, Xavier Montsalvatje i Frederic Gircós com a membres de la comissió organitzadora. Els Jocs Florals de *L'Enderroch*, creats el 1902, van ser els predecessors dels Jocs Florals de Girona instaurats el 1903, que es van impulsar després que un grup d'intel·lectuals entre els quals hi havia els col·laboradors de *Vida* promoguessin una plataforma sòlida, no pas

---

¹³⁸ El primer text de C. Rahola a la publicació és «De la poesia», aparegut a les p. 2-3 del número del 2 de març de 1902 de *L'Enderroch*.

vinculada a una revista, sinó un consistori oficial per tal que es poguessin dur a terme i se'n pogués assegurar la pervivència (G. Granell, 2003, p. 47).

A finals de 1872, es va celebrar al Teatre Municipal de Girona el primer Certamen Literario, organitzat per la Asociación Literaria de Gerona amb la intenció de conrear a Girona un concurs literari a l'estil dels Jocs Florals de Barcelona, instaurats el 1859. Amb el pas dels anys, l'Associació va anar perdent socis i endeutant-se al mateix temps que el certamen perdia participants i prestigi, fins a la seva desaparició, el 1903, després d'un últim certamen celebrat la tardor de 1902 i que va resultar ser un fracàs absolut. Carme Puig assenyala com a causes possibles de la creixent indiferència del concurs entre els gironins, el seu bilingüisme en un moment en què el catalanisme i l'esperit patriòtic es trobaven en ple auge, i l'anacronisme, que havia estancat i degenerat el certamen (C. Puig, 2001, p. 65). El Certamen Literario feia fallida enmig de les crítiques dels intel·lectuals gironins per l'antimodernisme que desprenia i perquè el «to retòric i fals de la festa, més un acte social que una manifestació literària, topa de ple amb la sinceritat emotiva que defensa el nou grup» (G. Granell, 2003, p. 85). Mentrestant, i paral·lelament a aquest últim certamen ja caduc, des de *L'Enderroch*, el 1902, van impulsar els seus Jocs Florals, amb la voluntat de transformar la societat i la cultura, però també de renovar el certamen literari en si. En aquest concurs, Bertrana va oferir-hi un quadre com a premi —si bé va quedar desert—, i ho seguirà fent durant molts anys en els Jocs Florals de Girona un cop es consolidin.¹³⁹ L'últim número de *L'Enderroch* va ser un extraordinari dedicat als Jocs Florals. Des de *Vida*, es van criticar alguns aspectes d'aquests Jocs, com ara que una publicació periòdica no tenia prou solidesa per consolidar el certamen i assegurar-ne la continuïtat (G. Granell, 2003, p. 87). Després de l'èxit del certamen de *L'Enderroch*, però, el grup d'intel·lectuals gironins entre els quals hi havia els redactors de *Vida* van fer una crida per crear un consistori que organitzés els Jocs Florals de Girona anualment, per «substituir el cos difunt de la Literaria i despertar Girona de la seva somnolència cultural»

---

¹³⁹ El 1911, es publica a les planes del *Diari de Girona d'avisos i notícies* una carta oberta de Bertrana al President del Consistori dels Jocs Florals de Girona, Joaquim d'Espona, per una «qüestió d'honor» que a Bertrana li cal aclarir sense dilacions. Bertrana, P. (4 novembre 1911). Remitit [carta oberta al President dels Jocs Florals de Girona, Joaquim d'Espona]. *Diari de Girona d'avisos i notícies*, p. 11. És en aquesta carta on es diu que Bertrana oferia una pintura a cada edició jocfloralasca com a premi i, els que així obraven, eren socis honoraris dels Jocs Florals, segons els estatuts. Resulta, però, que quan va anar a recollir les targetes de convidat al secretari per a l'edició de 1911, aquest li va dir que ja no era soci dels Jocs Florals. Com a un dels impulsors dels Jocs, se sentia ultratjat i demanava explicacions, malgrat que ell mateix ja oferia una explicació plausible a l'error, perquè se li havia passat la publicació del cartell dels premis, però preferia pensar en estratègies malintencionades cap a la seva persona. Fos com fos, el 1912 es va restituir el seu nom a la llista de socis honoraris (M. Casacuberta, 2010, p. 77).

(C. Puig, 2001, p. 67). Els Jocs Florals van seguir celebrant-se, amb alguna intermitència, fins a la seva desaparició definitiva amb l'esclat de la Guerra Civil.

Abans de comentar breument el paper de Bertrana als Jocs Florals, i lligat a la idea de desvetllar la ciutat somorta que es trobava rere els objectius d'instaurar el nou certamen, faré un incís de la col·laboració de l'artista a *Vida*. En aquesta revista, hi va publicar diverses proses, com ara «El mar»,¹⁴⁰ una personificació del mar com a monstre ferotge que fa por, fent una clara al·lusió a allò que es tem perquè no es coneix, o «Suggestió»,¹⁴¹ que descriu uns nens orfes jugant en un prat de qui el narrador té enveja perquè, com ells, voldria no pensar en desgràcies i misèries durant una estona. I és també a *Vida* on es revela com a crític amb diversos comentaris sobre art a la secció «L'art a Girona» i alguna nota polèmica.¹⁴² Ja en el primer article que hi publica, en sintonia amb la voluntat amb què neix la revista, hi reivindica la bellesa i la importància de l'art en una societat indiferent com la gironina: «amor i art: bonic lema per la bandera d'un poble».¹⁴³ La majoria dels «L'art a Girona» que escriurà aniran en la línia de desvetllar els gironins, de mostrar l'apatia que regna a la ciutat i la necessitat de fer-hi alguna cosa. En el publicat el 15 de novembre de 1902, per exemple, fa una crítica punyent a l'agònic Certamen Literario de la Asociación Literaria, tocada de mort: «Al costat dels arbres caiguts no podem pas entretenir-nos en mirar sa alsària ni l'ufana que antigament tingueren sino plantarhi tot seguit un plansó tendre, de bona rassa, que'l substitueixi. L'eterna renovació de les coses no es pas innecessaria».¹⁴⁴ En el següent, s'hi fa palesa la voluntat clara d'educar el gust del públic mostrant-li l'art vertader i sincer, i reivindicant-lo:

Ens dol tenir qu'esser sempre nosaltres els únics que no fem embuts amb el parlar; la tasca que'ns hem proposat es ben ingrata, pro tenim fe ancara; creiem en un possible desvetllament del art en aquesta ciutat i per-xò tot lo que es fassi mal fet i contribuexi a mantenir l'estat de manseria casulana en que vivim será censurat per nosaltres i si la nostra censura desvetlla a un tan sòls, quedarem pagats i satisfets. Enganyar al públic, fentli veure garses per perdius, darli menjars bons mal amanits es inutilisarlo per gaudir els

---

¹⁴⁰ Bertrana, P. (31 desembre 1902). El mar. *Vida*, p. 374-375.

¹⁴¹ Bertrana, P. (9 març 1902). Suggestió. *Vida*, p. 56.

¹⁴² Les notes polèmiques són dos comentaris de Bertrana a la secció «Parèntesis» dels números del 30 de juny de 1902 (p. 191-192) i 15 d'agost de 1902 (p. 236-239), motivats per un article publicat a *La Lucha* (Girona) el 17 de maig de 1902 i signat per «Ma-ka-ko» en què aquest parla —suposo que despectivament, ja que no ho he pogut comprovar perquè no es conserva el número de publicació—, de Mossèn Cinto Verdager.

¹⁴³ Bertrana, P. (9 febrer 1902). Parlem d'art. *Vida*, p. 18-22.

¹⁴⁴ Bertrana, P. (15 novembre 1902). L'art a Girona. *Vida*, p. 332-334.

refinaments de la veritable bellesa; es enllaminarlo am coses grolleres acostumant-lo a no ser eczigent i a que s'ho empassi tot sense paladejarho com un ànec famolenc.¹⁴⁵

Bertrana seguirà utilitzant les planes de *Vida* com a altaveu del seu discurs artístic modernista i regeneracionista. A finals d'agost, per exemple, hi publica una crítica d'art on celebra que la Societat Filharmònica hagi pres el determini d'encabir dins l'entitat totes les manifestacions artístiques «de les Belles Arts» i de promoure concerts, certàmens literaris i exposicions d'art, tot expressant: «Gràcies a Deu qu'algú obre les parpelles i es dexonda del somni mandrós en que viuen els *pacífics* habitants de la Ciutat morta».¹⁴⁶ Un altre cas que segueix la mateixa línia discursiva és la crítica artística que publica a finals de maig de 1903, després d'una temporada sense escriure a la secció «L'art a Girona». Fent gala de la ironia que li és tan pròpia, explica que ha deixat la secció en blanc una bona temporada perquè no hi havia coses criticables i ell, com la ciutat, s'havia ensopit: «Ple de la nyonya que s'esperimenta en un despertar sobtat, comenso la tasca i no estranyin si la escursu tan com puc, pro crec que un treball massa fort em reprendria després de tantes quinzenes de no fer res».¹⁴⁷

Vida va acomiadar-se decebuda amb la societat gironina perquè els seus redactors realment havien cregut que la cultura interessava, però van adonar-se que les vetllades literàries i altres mostres promogudes eren purament lluïment social i, l'art, el motiu pel qual ells existien, era el de menys per a la gent, que seguia indiferent i apàtica. Bertrana tocarà aquest tema, també, en un article publicat a *Renaixement: periòdic adherit a la Unió Catalanista* en un monogràfic dedicat a Jacint Verdaguer amb relació al monument que havia d'erigir-se a Barcelona en honor al poeta el 1902, tot i que la proposta no va tirar endavant fins al 1913 i, després de diversos contratemps, no va inaugurar-se fins al 1924. Bertrana, en aquest text titulat «Sols unes paraules», hi diu que no va conèixer a Cinto Verdaguer personalment perquè va morir quan ell encara no es pensava pas que algun dia seria un «literat professional», i lamenta el fet que els patriotes adinerats només ho demostrin en actes que no costen diners, i que no contribueixin econòmicament a aixecar el monument al poeta: «Si'l monument es comencés per l'inauguració, serien

---

¹⁴⁵ Bertrana, P. (30 novembre 1902). L'art a Girona. *Vida*, p. 349-350.

¹⁴⁶ Bertrana, P. (30 agost 1902). L'art a Girona. *Vida*, p. 253. Aprofito la menció a Girona com a «ciutat morta» per anotar que aquest terme es va fer servir molt en aquella època com a tòpic que associava ciutats europees de característiques similars, com Venècia, Bruges o Girona: grises, construïdes sobre l'aigua, amb un passat medieval, silencioses, de pedra, clericals i amb un aire decadent (J. Castellanos, dins G. Granell, 2003, p. 41).

¹⁴⁷ Bertrana, P. (30 maig 1903). L'art a Girona. *Vida*, p. 137-139.

moltíssims que hi farien acte de presència».¹⁴⁸ Bertrana reflexiona sobre la protecció de l'art i la poesia, afirmat que són a milers els assistents a mítings, vetllades literàries i aplecs, i són centenars els que van als Jocs Florals, però ho fan talment com si es tractés d'esdeveniments aristocràtics perquè, a l'hora de la veritat, els que es gasten unes pessetes per comprar-se llibres sempre són els mateixos, i són molt pocs. G. Granell resumeix bé el principal problema per portar a terme la concepció artística modernista: «el burgès, que donada la seva solvència econòmica és qui podria garantir la professionalització dels artistes, no dóna importància a l'art perquè no és útil» (2003, p. 75).

Quant als Jocs Florals de Girona, Bertrana s'hi va comprometre des del principi i va seguir-hi vinculat molts anys. Com sosté M. Casacuberta, Bertrana va servir-se del concurs com a una plataforma més per donar-se a conèixer com a escriptor (2010, p. 30). En els Jocs Florals de Girona de 1903, els primers, va fer-hi de secretari i és molt clarificador el discurs que hi va llegir: s'hi declara amant de l'art i la poesia, fa esment de la mort de la Literària que, segons el seu parer, no va saber encarnar la idea de Pàtria i celebra la creació del nou certamen. És conscient que, degut a la proliferació de premis i jocs florals arreu, aquests es veuen devaluats i la qualitat dels que hi participen és discutible. Tanmateix, això no és pas condemnable ni invalida la importància dels Jocs Florals que acaben d'instaurar, perquè s'ha de valorar el fet que es comenci a caminar, encara que es vagi per mal camí, ja que almenys així ja s'ha sembrat la primera llavor: «semblant cent grans n'espiguen quatre, sembleune mil i n'espigaran més. [...] I si al passar llista al gran exercit del Art n'hi trobém un més, haurém fet un gran servei a l'ànima catalana».¹⁴⁹ En els Jocs Florals de 1904 va ser membre del consistori i va pintar-hi el llaç de la flor natural (G. Granell, 2003, p. 67). El 1907 va formar part com a vocal del jurat qualificador, presidit per Joaquim Ruyra, i el mateix any la seva filla Aurora Bertrana era elegida reina de la festa. La seva participació en el certamen no és només organitzativa, es presentarà en diverses edicions i en resultarà premiat als anys 1905, 1913, 1914, 1916, 1917, 1919 i 1921 (M. Casacuberta, 2010, p. 159-183).¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ Bertrana, P. (26 juny 1913). Sols unes paraules. *Renaixement: periòdic adherit a la Unió Catalanista*, p. 295.

¹⁴⁹ Bertrana, P. (30 desembre 1903). Discurs-memòria. *Catalunya: Revista Literària Quinzenal*, p. 542-545.

¹⁵⁰ Per obtenir més informació sobre la participació de Bertrana en els Jocs Florals i altres concursos, tant presentant-hi obres com desenvolupant-hi algun càrrec, vegeu el repositori digital de certàmens literaris que gestiona la plataforma PatrimoniLiterari.cat (<https://www.patrimoniliterari.cat/mapa.php>), del grup de Patrimoni Literari de la Universitat de Girona (Institut de Llengua i Cultura Catalanes) i de la Càtedra de Patrimoni Literari Maria Àngels Anglada – Carles Fages de Climent de la Universitat de Girona.

Als últims Jocs Florals celebrats a Girona, el 1935 i tancant un cercle, Bertrana en va ser president del jurat qualificador. El discurs que hi va pronunciar era un repàs nostàlgic dels seus inicis com a escriptor, dels seus records en els temps de la creació del primer concurs, i, en definitiva, un cant d' enamorat que mitifica la ciutat que, malgrat tot, més ha estimat:

Què hauria estat jo sense haver sojornat en la vostra Girona? ¿On navegaria la meua nau de prosador instintiu i sentimental? Segurament faria aigües en el pèlag obscur de la impersonalitat i de la correcció prosòdica i ortogràfica. Com oblidar, encara, allò que els homes sensibles mai no acostumen d' oblidar? Jo he fruit a Girona les alegries més pures de la meua vida, i no puc dir que hi hagi sofert totes les penes més fondes, però sí una bona part. Tinc escrita amb les meves petjades pels afores la història de la meua llibertat i dels meus èxtasis de contemplatiu, i tinc, altrament, en un recó de pau, carn de la meua carn transformada en cendra.¹⁵¹

Bertrana volia presidir els Jocs no pas per mèrits literaris, sinó «a la faisó d' un veritable fill de la ciutat que com més va més l' estima, més l' admira i més li agraeix la poesia que féu brollar del seu esperit i les sensacions que encara l' hi enriqueixen».¹⁵²

1.4.3.3. *Catalanitat, Ciudadanía, presó i mala maror*

L' estiu de 1910 van aparèixer, a Girona, dues publicacions periòdiques republicanes, dirigides per Miquel de Palol i Prudenci Bertrana: *Catalanitat* i *Ciudadanía*. Els dos amics van dirigir els diaris motivats més aviat «per necessitats crematístiques, en el cas de Bertrana, o per uns vagues ideals polítics i literaris, en el cas de Palol. Tanmateix, els mitjans que van dirigir tenien una clara significació política» (J. Fabre, 1985, p. 42).

Catalanitat era un setmanari nacionalista republicà que va aparèixer entre el 7 d' agost de 1910 i el 24 de juny de 1911, amb un total de 46 números. Actuava com a òrgan a Girona del Centre Nacionalista Republicà que s' havia constituït a Barcelona el desembre de 1906; apostava per la unitat de les esquerres sense defensar cap tendència

---

¹⁵¹ Bertrana, P. (2 novembre 1935). Discurs del President del Jurat Qualificador Sr. Bertrana. *Diari de Girona d' avisos i notícies*, p. 1-2. La menció a la carn de la seva carn transformada en cendra fa referència al seu fill Heribert, enterrat a Girona. Aurora Bertrana, a les seves memòries, hi recorda com el germà volia ser enterrat a Santa Eugènia (2013, p. 210).

¹⁵² *Ibid.*

concreta i, per això, podem trobar-s'hi alguns textos amb divergència d'opinions (Ll. Costa, 1986, p. 173). *Ciudadanía*, escrit en castellà i amb el subtítol «Diario Republicano de Avisos y Noticias», va aparèixer el 29 de juliol de 1910 amb la voluntat utòpica de fer de nexa de tots els republicans gironins i unificar totes les tendències republicanes. Bertrana en va ser el director des del primer número. Per qüestions econòmiques, el diari va passar a setmanari a finals de desembre i va acabar desapareixent el 18 de juny de 1911.

Així doncs, les dues publicacions van néixer i morir gairebé a la vegada. De la seva fusió un cop van desaparèixer, el mes següent en va sorgir *Ciudadania*. Aquest setmanari republicà, dirigit també per Bertrana,¹⁵³ pretenia ser el representant de la Unió Federal Nacionalista Republicana, després d'abandonar la idea, per impossible, «d'agrupar en el mateix sac republicà els lerrouxistes» (Ll. Costa, 1986, p. 49), per anticatalanistes. Malgrat les bones intencions, el setmanari va durar encara no dos mesos, apareixent el darrer número a finals d'agost de 1911, i de Bertrana només va publicar-s'hi una reproducció inacabada de la conferència que havia llegit a l'Ateneu Pi i Margall de La Bisbal¹⁵⁴ el 10 de juny de 1911: «La psicologia de la gent de bé».¹⁵⁵

Eduardo Fernández del Pozo, advocat de Jaén que s'havia presentat com a candidat republicà a les eleccions legislatives del 8 maig de 1910 per la circumscripció de Girona, malgrat no sortir elegit per poc, va incentivar la idea de crear un diari en què es coalitzessin totes les tendències republicanes. En un primer moment, aquest havia de ser *El Autonomista*, el diari dels Rahola, però tenint en compte que se'ls demanava no només que renunciessin a la direcció del diari sinó també a la propietat d'aquest, Darius Rahola va negar-s'hi (Ll. Costa, 2019, p. 53). Així és que del Pozo va convocar els republicans a l'Hotel Italians de Girona i, després de diverses reunions, es va acordar que

---

¹⁵³ Podem comprovar que Bertrana n'era el director, per exemple, en una «Nova» que va aparèixer al número del 27 d'agost de 1911 de *Ciudadania* (p. 5), en què lamentaven la mort de Julia Salazar, neboda del «nostre estimat amic i Director en Prudenci Bertrana». Val a dir, de pas, que és l'única referència que he trobat a aquesta neboda de Bertrana.

¹⁵⁴ A l'Ateneu Pi i Margall de La Bisbal hi pronunciarà una altra conferència interessant: «Raons sentimentals del socialisme». El Bertrana idealista hi fantasieja amb una societat lliure i igualitària, sense pobres ni rics, afirmant que fins i tot sacrificaria l'art si això assegurés una igualtat social. Sabent-se utòpic, segueix somiant dient que creu que la fortuna hauria de tenir un límit i hauria de repartir-se equitativament. A més, hi posa de manifest la importància de la democràcia com a primer graó del socialisme, el qual considera que hauria de ser religiós universal. Vegeu Bertrana, P. (21 abril 1912). Una conferència d'en Bertrana a la Bisbal. Raons sentimentals del socialisme. *El Poble Català*, p. 1-2.

¹⁵⁵ La conferència es va reproduir a *Ciudadania: setmanari de U.F.N.R.*, als números del 2, 9, 16, 23 i 30 de juliol i 6, 13 i 27 d'agost, de 1911, quedant inacabada per la desaparició del setmanari.

es crearia un nou diari: *Ciudadanía*.¹⁵⁶ I es va proposar Bertrana com a director, si bé no pas per unanimitat, ja que dins dels ambients republicans hi havia qui se sorprenia i es preguntava quins mèrits havia demostrat per ocupar-se de la direcció del diari (Ll. Costa, 2019, p. 74). Tot i no haver-se mostrat mai interessat per la política, sí que sentia compromès amb la societat, així és que animat per Diego Ruiz i per la promesa d'un sou que l'ajudaria amb la situació econòmica familiar que no acabava de resoldre, va llançar-se a dirigir el diari republicà.

A *El vagabund*, Bertrana hi novel·larà les seves vivències exercint de director de *Ciudadanía* —*Reivindicación*, al llibre—, fent palès el recel d'alguns republicans i afirmant que ell prou que era conscient que seria observat i criticat tant pels que envejaven el seu càrrec com pels fanàtics de la «causa» que desconfiaven del seu fervor republicà i del seu tacte d'escriptor polític (P. Bertrana, 2017a, p. 161). La veritat és que no es podria inscriure Bertrana en una tendència republicana concreta, però ell mateix es declarava republicà, fidel i en la seva línia idealista, a l'ideal més pur d'igualtat.¹⁵⁷ És també en aquest volum on explica que hi desenvolupava tasques de tota mena: escriure l'editorial, crítiques literàries i teatrals, de reporter, de cronista de salons, de corrector de proves i, a vegades, de mosso i tot. Potser, a algú expert a confeccionar diaris no li suposaria gaire esforç, però ell hi veia una acumulació de responsabilitats terrorífiques: «sentia que trepitjava en fals» (P. Bertrana, 2017a, p. 167-168). La sensació de trepitjar en fals que Aspriu descriu en aquestes pàgines, Bertrana l'experimenta cada vegada que ha de fer de director o cap de redacció d'alguna publicació; el nerviosisme s'apodera d'ell, sota pressió. Palol ho confirma: «Bertrana, de segur, mai no havia suat un migrat jornal com va fer-ho aquell temps» (2010, p. 238). Així mateix, és també el poeta qui recorda alguna de les vegades en què des de *Catalanitat* van llançar dards irònics a *Ciudadanía* per la

---

¹⁵⁶ Des de les pàgines del diari catòlic i monàrquic gironí *El Norte* es van fer ressò de la notícia. En un solt aparegut al número del 12 de juliol de 1910 (p. 2) hi feien constar que els republicans s'havien reunit a l'Hotel Italians de Girona, que s'havia acordat convertir *El Autonomista* en el diari escollit com a òrgan dels republicans i que Bertrana en seria el director. En el número del 15 de juliol de 1910 (p. 2), hi fan saber que ja no serà *El Autonomista* l'escollit, sinó que es crearà un nou diari, *Ciudadanía*, dirigit igualment per Bertrana. Afegeixen, però, que no els estranyaria que s'arribés a algun altre acord en contradicció amb els anteriors abans de la publicació del primer número del diari, perquè pretenen unir tots els republicans i hi ha massa diferències entre ells.

¹⁵⁷ Com a curiositat, l'historiador Lluís Pericot, que havia anat a perfeccionar dibuix al taller de Bertrana l'any 1912 —unes golfes brutes i incòmodes, segons el seu parer—, explica que un dia Mossèn Francesc Viver, amic de Bertrana, va anar a visitar-lo al taller i, aquest, després d'una salutació cordial, va declarar-li que s'havia fet republicà: «Mossèn Viver va quedar sorprès i crec recordar que una mica entristit per allò que el seu amic li donava a entendre» (Ll. Pericot, 1975, p. 40).

divergència d'opinions entre les tendències republicanes que pretenien unificar i Bertrana, actuant a desgrat, no tenia més remei que defensar-se (p. 238).¹⁵⁸

Quant a *Catalanitat*, encara que tenia un director de palla a qui anomenaven «Dimoni» (M. de Palol, 2010, p. 235), qui dirigia realment el setmanari era Palol, que hi signava els seus textos amb el pseudònim «Epicur». Alguns dels col·laboradors del setmanari van ser Gabriel Alomar, Carles Rahola o Joaquim Colomer. I, en un principi, també Bertrana. Aquí, a la secció literària, va publicar-hi «Tramontana»,¹⁵⁹ una descripció de la bellesa d'aquest vent del nord.¹⁶⁰ Palol, a *Girona i jo*, hi adverteix que va ser Diego Ruiz, que feia poc havia aterrat a Girona amb la seva personalitat captivadora, qui va convèncer Bertrana perquè s'allunyés de la redacció de *Catalanitat* per tal d'encarregar-se de dirigir *Ciudadanía* a canvi d'una «migrada remuneració»: «llavors intervenia d'una manera boirosa, com en totes les seves coses, el metge filòsof, director del Manicomi Provincial, biliós i magnètic, Diego Ruiz, qui estava en aquells moments al capdamunt de la seva batalladora popularitat» (2010, p. 237).

Certament, Diego Ruiz va fascinar Bertrana des del principi i la seva amistat li va portar diversos maldecaps. Aurora recorda com Ruiz es presentava a casa els Bertrana dos o tres cops per setmana i com va lligar amb el pare de seguida, amb la seva brillant oratòria i també gràcies al fet que Bertrana era crèdul i fàcil d'entusiasmar (A. Bertrana, 1965a, p. 54-55). Ruiz, doncs, va convèncer Bertrana perquè acceptés la direcció de *Ciudadanía* i va convèncer-lo també perquè publiquessin plegats un llibret que aixecaria molta polseguera: *La locura de Álvarez de Castro. Ensayo sobre la psicología patológica de un episodio heroico* (1910). Amb aquest opuscle, els dos autors li posaven l'etiqueta de boig a l'heroi nacional del setge napoleònic de Girona de 1809. Evidentment, la seva aparició va suposar un escàndol i va causar la indignació de patriòtics conservadors i

---

¹⁵⁸ Per a més informació de l'aventura paral·lela de Bertrana i Palol i les polèmiques que van sostenir des de les seves respectives publicacions, vegeu J. Fabre (1985) i X. Sanjuan (2017, p. 101-136). En una de les disputes, Palol dona a entendre que Bertrana no té ideologia política i que, simplement, s'adapta a les seves necessitats econòmiques, i que tant podria dirigir un diari lerrouxista com podria dirigir-ne un de carlí, mentre li paguin un sou. Bertrana li va replicar que tenia raó i que ell, com a escriptor novell que volia donar-se a conèixer i amb una família a mantenir, es veia obligat a col·laborar sempre amb les publicacions que li ho demanessin, però que no es pensava que el seu amic escrivís amb lletres de motllo converses privades. Per a consultar la resposta de Bertrana a Palol, vegeu Bertrana, P. (7 desembre 1910). Comentarios a una réplica. *Ciudadanía*, p. 2.

¹⁵⁹ Bertrana, P. (11 setembre 1910). Tramontana. *Catalanitat*, p. 2.

¹⁶⁰ A *Catalanitat* s'hi va reproduir un article de Bertrana publicat a *Ciudadanía* i un fragment de la conferència que Bertrana va pronunciar a la Unió Republicana de Girona el 26 de març de 1911: «L'honradesa, la convicció i la cultura com a elements indispensables pera enfortir y fer triomfar l'ideal republicà», reproduïda també a *Ciudadanía*. Vegeu Bertrana, P. (2 abril 1911). Aristocratisació necesaria de les democràcies. *Catalanitat*, p. 1; Bertrana, P. (4 juny 1911). Un article d'en Prudenci Bertrana. *Catalanitat*, p. 1.

tradicionalistes que no li perdonarien mai a Bertrana el fet d'haver participat en aquesta obra (A. Bertrana, 1965a p. 55). Uns anys abans de publicar l'opuscle amb Diego Ruiz, amb motiu de la commemoració del setge napoleònic, Bertrana havia publicat un llibret molt diferent: *Sitio de Gerona en 1808*,¹⁶¹ en què feia una aproximació divulgativa, ditiràmica i plena de tòpics del fet (J. Jubert, 2007, p. 136). Tenint en compte, doncs, que primer va fer una obra sobre el setge i després una altra contra l'heroi nacional del setge, eren d'esperar les reaccions que hi va haver a la premsa. Una d'aquestes reaccions provenia de *La Regeneración*, on Anselmo Herranz signava un article titulat «¿La locura de Álvarez de Castro o la del Doctor Ruiz?» en què atacava Ruiz i exculpava Bertrana per diversos motius: considerava que l'estil era del metge filòsof, que Bertrana no era competent en la matèria tractada —psicologia patològica— i que no volia titllar-lo d'inconseqüent tenint en compte el fullet que havia publicat amb anterioritat glorificant el setge: «Bertrana es un artista, un literato un enamorado de la forma y nada más, pero no es un impío, ni un socialista en el mal sentido de la palabra, ni siquiera republicano traga-curas de los que se estilan hoy en día» (A. Herranz, p. 2). Bertrana respondrà al prevere des de les planes de *Ciudadanía*. En primer lloc, es justifica pel llibret encomiàstic sobre el setge gironí: «Un editor pidió mi nombre para una obra de divulgación patriótica y yo di mi nombre porque la vida tiene sus exigencias».¹⁶² Tot seguit, es disposa a argumentar que va participar en el pamflet tant com Diego Ruiz, acceptant la seva part de culpa com accepta la seva part d'elogis. Es fa evident, aquí també, la lluita constant de Bertrana entre l'ideal i la realitat que l'obligava a acceptar feines i tot el que se li proposés, hi estigués més o menys a favor, si amb això podia portar unes pessetes més a casa.

A *Ciudadanía* no s'hi publicaran pas gaires articles de Bertrana, perquè prou feina tenia a ocupar-se i assegurar-se que el diari sortís bé cada dia; amb la seva firma s'hi troben rèpliques, comentaris relacionats amb alguna polèmica i també reproduccions de diversos discursos, com el que va pronunciar com a president del jurat qualificador dels Jocs Florals de Sant Feliu de Guíxols de 1910 i en què seguia amb la mirada crítica vers la situació de la literatura a Catalunya. Posant el focus en la falta de mercat i de llegidors, demanava respecte per als que escrivien malgrat tot: «darrera l'efímera aparatositat dels Jocs Florals cal que perduri, al menys, un xic de respecte, un poc de veneració per la

---

¹⁶¹ El diari gironí *La Lucha*, per exemple, va fer-se ressò de la publicació d'aquest llibre escrit per Bertrana i que contenia il·lustracions de Lluís G. Pla al número del 26 d'agost de 1909, a la primera plana.

¹⁶² Bertrana, P. (1 setembre 1910). Breve réplica al pbro. D. Anselmo Herranz. *Ciudadanía*, p. 1-2.

literatura catalana y pels literats catalans». ¹⁶³ O bé, «L'honradesa, la convicció i la cultura com a elements indispensables pera enfortir y fer triomfar l'ideal republicà», llegida a la Unió Republicana de Girona el 26 de març de 1911 i molt clarificadora respecte al discurs republicà de Bertrana: hi reflexiona sobre el paper dels intel·lectuals i de la seva intervenció en política, que és un dret i també ha de ser un deure —han de parlar al poble, sense pompa i sovint, afirma, ja que els artistes, els poetes i els filòsofs han d'actuar com a impulsors del poble i participar en el desvetllament nacional; promovent, així, les seves idees de sempre. Hi parla, també, de la necessitat d'educar el poble, dels ideals republicans, de democràcia i del que ell considera que farà servei a la República: l'honradesa, el convenciment de tot el poble creient en una mateixa causa i la cultura. ¹⁶⁴

Segons *El vagabund*, feia temps que la col·laboració espontània a *Ciudadanía* era escassa i dolenta i «abans que ensopir el seu diari preferia espigolar en les planes dels altres» (P. Bertrana, 2017a, p. 181). Bertrana tenia a la seva disposició els diaris polítics de la capital per buscar i retallar articles per al seu propi diari (M. de Palol, 2010, p. 238). Així és que, un dia, va agafar un article extret del diari *Vida Socialista* de Madrid, escrit pel polític socialista argentí Nicolás Repetto i titulat «El militarismo» ¹⁶⁵ i el va incloure a les p. 1-2 del número del 24 de setembre de 1910 de *Ciudadanía*. L'article, que havia passat desapercebut a Madrid, va ser considerat un delicte de premsa, aquí, segons la Llei de Jurisdiccions. Es va obrir un procés militar contra Bertrana i va ser empresonat durant sis dies, del dissabte 21 de gener de 1911 fins al dijous següent, dia 26 de gener. ¹⁶⁶ La condemna era de sis mesos, però després de sis dies de presó el van posar en llibertat provisional gràcies a les seves influències i, finalment, va ser absolt. ¹⁶⁷

---

¹⁶³ Bertrana, P. (14 agost 1910). Discurs presidencial dels Jocs Florals de Sant Feliu de Guíxols (fragment). *Ciudadanía*, p. 1-2.

¹⁶⁴ Aquesta conferència es va reproduir, per parts, en els números del 9, 16, 28, i 29 d'abril de 1911 i al del 5 de maig de 1911.

¹⁶⁵ Al número del 16 d'octubre de 1910 de *Vida Socialista*, a la secció «Escobazos» (p. 14), després d'assabentar-se del procés contra Bertrana, hi lamenten que el fiscal de Madrid el deixés circular conscient que no contenia cap ofensa a l'exèrcit ni a la pàtria i que, en canvi, el de Girona l'entregués a l'autoritat militar: «En el huerto democrático de D. José, ¡qué hortalizas se crían!».

¹⁶⁶ Molts amics van mostrar-li suport amb visites a la presó o mitjançant correspondència. Així mateix, força diaris i revistes es van fer ressò de l'empresonament. A tall d'exemple, a *La Publicidad* (23 de gener de 1911, ed. matí, p. 2) van copiar el telegrama rebut de Girona, lamentant i condemnant el fet, ressaltant el caràcter liberal tolerant de Bertrana i recordant que feia un segle s'havia votat una llei a les Corts de Cádiz de llibertat de premsa. A *La Campana de Gràcia* (28 de gener de 1911, p. 3) titllaven la llei de jurisdiccions d'anticatalana; a *La Vanguardia* van seguir el cas en diversos números (24 de gener de 1911, p. 8; 27 de gener de 1911, p. 7; 22 de febrer de 1911, p. 10), i al diari mallorquí *La Tarde: diario independiente de noticias y avisos* (28 de gener de 1911, p. 1) hi ha un article de Gabriel Alomar titulat «El caso Bertrana» en què critica la Llei de Jurisdiccions arran de l'empresonament de l'amic.

¹⁶⁷ Per a més informació sobre l'empresonament i l'absolució, vegeu C. Portell (1989).

L'empresonament li inspirarà dos textos: «La cansó del desvetllat (notes de presó)»¹⁶⁸, en què, rememorant l'experiència, evoca el silenci, l'insomni, les nits llargues i com, de sobte, algú enmig de la nit i la quietud canta, i la resta de presos l'escolten, amb tristesa i sentiments d'enyor. I «L'insomni en la presó», en què descriu l'insomni dels presos i com les nits a presó fan inacabables les condemnes, perquè és durant la nit quan apareixen les tristors, enyorances i incerteses, i quan es fa més enutjosa la fatalitat d'un procés o una sentència: «Es lo més exasperant en aqueixes hores de desvetllament. Y un pensa que ni els crits de vostres fills famolencs, ni les llàgrimes abundoses de l'esposa, [...], lograrien ablanir el rigor d'un codi interpretat per professionals».¹⁶⁹

Bertrana va sortir de la presó però, tal com afirma Ll. Costa, després del judici del consell de guerra, va haver d'afrontar-ne un altre: el de la societat benestant gironina que no li perdonava la irreverència d'alguns dels seus escrits (2019, p. 77).

1.4.4. 1912, any-pont a Barcelona

El consell de guerra va jugar un paper important en la decisió de Bertrana de deixar Girona, però no va ser l'únic. Després de l'empresonament i de la desaparició de *Ciudadanía* i la posterior *Ciudadania*, seguia fent de professor de dibuix i seguia escrivint, i col·laborant en diverses publicacions periòdiques, com ara a *El Poble Català*, del qual me n'ocuparé més endavant. A més, va col·laborar en un llibre per ajudar al finançament de la Creu Roja de Barcelona, titulat *Oro y Plata. Flor de pensamientos de varones il·lustres* (1912), amb el text «La cançó del desvetllat», el relat que posteriorment apareixeria reproduït a *La Piula*. Així mateix, al llarg del 1912, va fer de corresponsal de Girona per a *La Publicidad*, fins que va anar-se'n a Barcelona.¹⁷⁰ Malgrat tot, però, se sentia desorientat, sense saber molt bé cap a on tirar.

---

¹⁶⁸ Bertrana, P. (30 abril 1917). La cansó del desvetllat (notes de presó). *La Piula*, p. 6.

¹⁶⁹ Bertrana, P. (1913). L'insomni en la presó. *Almanach de L'Esquella de la Torratxa*, p. 20-22.

¹⁷⁰ Vaig trobar aquesta col·laboració de Bertrana com a corresponsal de Girona, de la qual no se'n tenia constància, fent el buidatge d'articles de la publicació en qüestió. Al número del 27 de gener de 1911 (*La Publicidad*, ed. nit, p. 2), hi parlen de Bertrana com a «amic i col·laborador», però vaig buidar els números de 1911 i no hi havia cap referència seva. Així doncs, concloc que Bertrana actua com a corresponsal de la secció «De provincias. Desde Gerona» de *La Publicidad*, signant «Bertrana», des del número del 5 de gener de 1912 (p. 5) i fins al número del 30 de setembre de 1912 (p. 3). A partir del número de l'1 d'octubre de 1912, el «Desde Gerona» apareix firmat per «Hormeü». La col·laboració de Bertrana, doncs, s'acaba quan s'instal·la a la Ciutat Comtal. Aquests textos no tenen cap rellevància especial, ja que es tracta, simplement, de notes telegràfiques sobre els esdeveniments destacables ocorreguts a Girona. Una última corroboració que confirma que es tracta de Bertrana, es troba al número del 21 de març de 1912 (p. 5), perquè signa la

En aquest context, va entrar en joc l'editor barceloní Antoni López, que va oferir-li col·laborar assíduament als seus setmanaris satírics: *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*. Bertrana va acceptar la feina i, ja a principis de 1912 van començar a publicar-se les seves primeres cròniques, des de Girona estant. Al número del 26 de gener de 1912 del setmanari informen que Bertrana començarà a col·laborar-hi habitualment i la primera crònica es publica el 2 de febrer. Es titula «De com quatre joves devingueren conservadors y de com fundaren un periòdic»,¹⁷¹ i és un text irònic sobre com uns nois d'una vila tranquil·la constitueixen una joventut conservadora i funden un diari que en sigui el portaveu, bàsicament per fer acudits sobre els republicans. En aquestes cròniques primerenques, s'hi troben crítiques als burgesos¹⁷² que no s'interessen per l'art veritable i també als requetès¹⁷³ —per a ell, una figura contrària a tot índex de civilització—; una epístola provinciana dedicada a Gabriel Alomar;¹⁷⁴ comentaris sobre els manaies;¹⁷⁵ sobre els crítics seriosos que com que no creen no es desacrediten,¹⁷⁶ sobre un pintor obscè¹⁷⁷ o un tenor que es queda sense veu d'un concert,¹⁷⁸ sobre un senyor que fa licor il·legalment amb un alambí,¹⁷⁹ sobre la murrieria dels secretaris municipals,¹⁸⁰ sobre el patinar i el parc d'«skate» que van obrir a Girona —un «rodar per no anar enlloc»—,¹⁸¹ sobre les epidèmies, les inundacions i les visites d'alts personatges que contorben la vida calmosa provinciana,¹⁸² sobre la prohibició de captació als pidolaires,¹⁸³ sobre el progrés a partir de la farina —el blat ja no es mol amb molins rurals

---

secció «M.» i hi notifica que Bertrana no ha pogut ocupar-se'n: «Encuéntrese enfermo, a consecuencia de un fuerte resfriado, el corresponsal de *La Publicidad*, el distinguido literato D. Prudencio Bertrana».

¹⁷¹ Bertrana, P. (2 febrer 1912). De com quatre joves devingueren conservadors y fundaren un periòdic. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 1.

¹⁷² Bertrana, P. (8 març 1912). No espanteu al burgès. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 162.

¹⁷³ Bertrana, P. (19 juliol 1912). El requetè. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 466.

¹⁷⁴ Bertrana, P. (9 agost 1912). Epístola provinciana. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 514. Bertrana li dedica el text a Gabriel Alomar perquè aquest li havia dedicat «Flors de burgesia» (*L'Esquella de la Torratxa*, 26 de juliol de 1912, p. 1-2), en què declarava que les cròniques de Bertrana de Girona estant eren com un «herbari de província; com a flors provincianes que mostreu entre les fulles d'un album familiar». Així és que Bertrana li respon amb l'epístola, on agraeix les paraules del civilista i relata més exemples del provincianisme gironí. Bertrana hi diu que no està acostumat a rebre mostres de consideració de civilistes com Alomar però que el seu gest li ha demostrat que poden abraçar-se un exaltador de la urbs i un bàrbar esquerp.

¹⁷⁵ Bertrana, P. (12 abril 1912). El manaia. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 242-243.

¹⁷⁶ Bertrana, P. (19 abril 1912). L'home serio. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 258.

¹⁷⁷ Bertrana, P. (9 febrer 1912). El misteri obscè del pintor Fontsetí. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 93-94.

¹⁷⁸ Bertrana, P. (15 març 1912). Naufragi gloriós. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 180-183.

¹⁷⁹ Bertrana, P. (16 febrer 1912). La màquina infernal. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 111-112.

¹⁸⁰ Bertrana, P. (31 maig 1912). El secretari nigromàntic. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 257-258.

¹⁸¹ Bertrana, P. (12 juliol 1912). Rodes als peus. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 450.

¹⁸² Bertrana, P. (26 juliol 1912). Hostes de compromís. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 482.

¹⁸³ Bertrana, P. (23 agost 1912). Ont aniran els pobres mendicants?. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 546.

sinó amb maquinària, molins moderns «que maten la poesia»¹⁸⁴ o sobre l'estat actual i decadent de la ciutat —es pot llegir entre línies que fa referència a Girona— i a l'esquadró de cavalleria que esperen, com si fos la solució a tot, sense pensar que la solució es troba a la mateixa ciutat.¹⁸⁵ No és a l'abast del present estudi ocupar-me de l'anàlisi de la totalitat dels textos periodístics bertranians, però en aquests primers textos ja s'hi pot veure com Bertrana, observador perspicaç, extreia els temes per als seus articles de la realitat que l'envoltava.

I, en el número del 5 d'abril, hi apareix «Una carta en lloc d'un article». Bertrana l'adreça a l'editor López i li explica que cada vegada li costa més fer de cronista a Girona perquè tothom s'ofèn. A banda dels ofesos, hi ha un grup de gironins que li demana que faci articles contra tothom i això també és cansat. Ironitza sobre la seva situació a la vella ciutat, sobre la gent que no sap riure de les bromes i s'ho agafa tot a pit, i conclou demanant-li humorísticament a López que el rellevi de la tasca de cronista fins que es demostrï que Sant Narcís o Álvarez de Castro havien rigut també alguna vegada i, si no, deixarà la col·laboració als setmanaris per anar-se'n a escriure estudis històrics, pedagògics i científics:

Ja haureu llegit els meus articles, ja haureu vist que tots tenien un caracter universal [...]. Doncs bé, malgrat això, han despertat contra meu les ires de molts conciutadans. Es senzillament horrible lo que'm passa: cada infelís que deambula per aquets carrers de Deu, perfectament ignorat de l'Europa culta, té la pretensió de veure's aludit en les planes de *L'Esquella*, se creu esser objecte de la meva broma y planeja venjances, agresions, escomeses nocturnes... què sé jo. Si parlo d'un tenor, hi ha trenta pares que tenen fills tenors y tots trenta s'enfaden; si parlo d'artistes arcaics, ab manifestes tendencies a secrets erotismes, com que de pintor arcaics n'hi han molts y ab inclinacions manifestament eròtiques n'hi han més, s'aixeca un exèrcit contra meu. [...] No puc usar ni un sustantiu que indiqui ofici, benefici, carrera o professió, sense agraviar a tots els del gremi. Vos no sabeu pas en quin país vivim, amic López. Rieu-vos de la Llei de jurisdiccions.¹⁸⁶

Sota la carta, hi ha la resposta de *L'Esquella* assegurant que no acceptaran la seva dimissió, que l'aprecien i volen seguir comptant amb ell perquè de savis que facin tractats científics o pedagògics ja n'hi ha molts i no en calen més: «Penseu, Bertrana, que d'humoristes com vos, que vegin les coses... naturals y les sàpiguen contar bé, en tenim

---

¹⁸⁴ Bertrana, P. (16 agost 1912). La farina y la civilisació. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 530.

¹⁸⁵ Bertrana, P. (26 abril 1912). L'esquadró. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 276-277.

¹⁸⁶ Bertrana, P. (5 abril 1912). Una carta en lloc d'un article. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 228-230.

tan pocs, però tan pocs, que per això n'hi ha tants... dels altres!». ¹⁸⁷ Li demanen que perseveri, i Bertrana seguirà escrivint cròniques per a *L'Esquella* fins que López vagi a buscar-lo a Girona per oferir-li la tasca de redactor en cap dels dos setmanaris. En un «esquellot» del número del 4 d'octubre de 1912 de *L'Esquella de la Torratxa* (p. 648), hi anuncien que Bertrana deixa Girona per passar a formar part de la redacció i, al número del 5 d'octubre de 1912 de *La Campana de Gràcia* donen també la notícia de la incorporació de Bertrana a la redacció del setmanari satíric.

Segons Tomàs Roig i Llop, va ser Santiago Rusiñol qui va instar Antoni López a fer que Bertrana anés a Barcelona i deixés Girona, «on havia arreplegat més disgustos que alegries» (1978, p. 235). El mateix assegura Jaume Passarell, el qual, a més, afirma que quan López va anar a «caçar» Bertrana a Girona l'artista era un «pintor empeltat de literat o al revés» poc dotat per a les coses pràctiques de la vida i que s'havia trobat «ja granat, amb la família a mig pujar» (1968, p. 39). Així doncs, quan l'ambient de crispació a Girona amb els seus conciutadans va anar en augment en tant que no consentien que els utilitzés com a font d'inspiració per als seus textos satírics, va decidir anar-se'n a Barcelona a finals de 1912, primer sol i, un cop ben instal·lat, va traslladar-s'hi també la família.

A tall de contextualització, convé recordar que el 1911 és l'any de la mort de Maragall, marcant simbòlicament la fi del Modernisme, i del desmembrament del grup intel·lectual gironí, si bé acabarà de dispersar-se definitivament després que Josep Tharrats fundés la revista mensual *Cultura* (1914-1915), on Bertrana col·laboraria i que feia de pont entre el Modernisme i el Noucentisme (Diputació de Girona, 1989, p. 72). El 1911 és l'any en què es crea la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, la principal institució des d'on es promovia el Noucentisme; és, també, l'any en què Enric Prat de la Riba va nomenar Eugeni d'Ors secretari general de l'IEC i d'Ors va presidir els Jocs Florals de Girona propiciant, així, l'estètica noucentista, i, finalment, també va ser l'any en què va publicar *La ben plantada*, on el màxim representant del Noucentisme va traslladar-hi tot el que havia predicat. En aquest context, Bertrana va actuar de secretari als Jocs Florals de Barcelona de 1911 i Societat Catalana d'Edicions va publicar-li *Proses bàrbares*, al pròleg de la qual afirmava sarcàsticament que esperava tranquil «la fina ironia civilista» (P. Bertrana, 2016b, p. 106).

---

¹⁸⁷ *Ibid.*, p. 230.

Bertrana venia de les crítiques i ofenses a *Josafat* per sacrílega, la mala maror entre els seus conciutadans més conservadors i patriòtics per *La locura de Álvarez de Castro* escrita amb Diego Ruiz, les polèmiques i responsabilitats que va haver de suportar com a director del diari republicà *Ciudadanía*, la injúria que va suposar-li que no l'incloguessin dins la llista de socis honoraris dels Jocs Florals de Girona el 1911 a pesar d'haver-ne estat un dels impulsors, i, evidentment, el consell de guerra per un delictes de premsa i l'estada a la presó. Tot plegat, va contribuir a augmentar «l'aurèola de màrtir que començava a coronar la seva imatge» i el seu malestar a la ciutat de Girona (M. Casacuberta, 2010, p. 77).

Amb l'oferta d'Antoni López, va prendre el determini d'anar-se'n a Barcelona, i així va narrar-ho a *El vagabund*:

La veu d'ell, el seu pensament, les seves opinions, la seva crítica, es farien sentir damunt d'una multitud i des d'una tribuna acreditada. Ja no era aquell vagabund, sense ofici ni benefici, i a qui àdhuc «farien una obra de caritat empresonant-lo», com deien els confidents militars a llurs superiors [...]. Cap gironí no deixaria d'adonar-se que un editor de Barcelona —una potència de primer ordre en el negoci— havia vingut a cercar-lo, a collir-lo, per dir-ho més gràficament, com una joia deixada al mig del carrer, per on circula gent distreta, entossudida a caminar de reculons, tot esguardant el passat. Girona s'acontentava d'estar orgullosa dels seus fills d'ahir, convertit en pols heroica, i es desentenia o no creia en els d'avui, que podien honorar-la sense que els calgués passar fam patriòtica, ni matar francesos, ni morir de mala mort [...]. Anava acopiant coratge per abandonar Girona i tornar a actuar de proletari intel·lectual, en la Babilònia de l'intel·lectualisme català. (2017a, p. 270-272)

Abans d'anar-se'n, els seus amics van organitzar-li un banquet-comiat a Girona. A les planes d'*El Poble Català* va publicar-se una crònica de l'àpat que van ofrenar-li els amics gironins on s'hi ressalta algun fragment del discurs que Bertrana, emocionat, va pronunciar enmig de la germanor que l'acomiadava i li desitjava encerts en el nou camí que empenia. Del discurs se'n desprèn la il·lusió encoratjadora per l'etapa que comença, però també la melangia pel fet de deixar enrere la ciutat que l'ha vist créixer i la por que li genera el que pugui esperar-lo a Barcelona:

Son vint anys d'alegries y de contrarietats que abandono en aqueixos carrers ombrius y en aqueixos encontorns admirables. És potser la meva petita obra que resta dipositada aquí custodiada per vostre lleal record: és tal volta la meva sinceritat, la meva senzillesa y el meu caràcter barbre y independent de qui'm despedeixo, al despedirme de vosaltres

[...]. A l'hora d'anar-men de Girona, és quan sento irresistibles ganes de cridar: visca Girona! [...] Qui sab si en l'urbs que tant envegeu vosaltres, jo ja no seré jo. Qui sab si quan ens tornarem a veure ja no m' coneixereu. Qui sab si ja no sabré somriure, si m'hauré gastat l'humor a copia de fer humorisme, si usaré modals barcelonins, si us diré lloances insinceres y'm tornaré erudit. [...] Cada setmana sabreu de mi quelcom. El meu únic neguit es de que pogueu veure la forsa del jornal, allí ont tindreu que trobarhi la forsa de l'enginy.¹⁸⁸

«Una barreja de malenconia i d'ardidesa s'empara d'ell. Era un fugitiu atuit i alhora un conquistador esperançat» (P. Bertrana, 2017a, p. 288). En el moment de la fi del Modernisme, Bertrana farà via cap a Barcelona amb la seva alenada salvatge: carregat d'il·lusions, se'n va a la capital, però s'emporta Girona amb ell.

1.5. Barcelona, ciutat enemiga i etapa prolífica

La relació entre Bertrana i Barcelona canvia al cap de poc temps de ser-hi. En un primer moment, la ciutat no li semblaria el monstre i la presó on se sentiria isolat i com bèstia engabiada que més endavant lamentaria. Al principi, va presentar-se-li com una ciutat acollidora, on se li obrien noves possibilitats. Aquesta concepció es fa visible, per exemple, al discurs que va pronunciar com a mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona de 1911 i en què contraposava Barcelona, «clara y suau [...], generosa y esplèndida» amb Girona, «ciutat trista, llòbrega, mitgeval, hont els gestes son poruchs, les veus hipòcrites; hont sols hi ha atreviment y grandesa en les pedres».¹⁸⁹ Bertrana creia que a Barcelona es complirien les seves expectatives literàries i seria capaç de sostenir econòmicament la família, encetant una etapa de prosperitat i lluny de les rancúnies i el desassossec que el perseguien a Girona.

En una carta que va enviar-li el 1912 a l'amic Carles Rahola, poc després d'haver-se instal·lat a la Ciutat Comtal —a la Plaça del Rei, 1, 3r 2a— i acompanyat ja de la família, li fa saber que el període de transacció se li ha fet llarg, que segueix essent el mateix home esquerp d'abans i que a penes es relaciona amb ningú, ja que va de casa a la feina i de la feina a casa. Li explica, però, alguns dels entreteniments d'aquests primers

---

¹⁸⁸ En Prudenci Bertrana (3 octubre 1912). *El Poble Català*, p. 3.

¹⁸⁹ Bertrana, P. (8 maig 1911). Discurs de gràcies del mantenedor D. Prudenci Bertrana. *La Il·lustració Catalana*, p. 254-255.

temps a la ciutat, com ara que va anar un dia al Liceu però va avorrir-se prou entre «aquell senyoriu empalagós» com per no tornar-hi, o que va fer amistat amb un crític caçador com ell que va emportar-se'l de cacera un diumenge a Tarragona amb una colla de companys. Així mateix, li comenta que a vegades assisteix al Sindicat d'autors dramàtics,¹⁹⁰ al Teatre Espanyol, on «s'estrenen coses un poc bunyols, dit sigui amb la meva franquesa rural» (N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 280). A Barcelona, hi ha més entreteniments que a Girona i també més oportunitats laborals, així que en arribar-hi es mostra animat:

De totes maneres aquí hi estic bé, amb esperances de millorar. Tinc un petit col·legi on vaig a donar lliçó de dibuix i espero que a no trigar gaire trobaré quelcom més per a arrodonir el pressupost. En realitat, a Barcelona, hi ha moltes coses per triar i confio que me'n tocan algunes, i això que encara no he importunat a cap de les bones amistats que hi tinc. (N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 280)

És també a partir d'aquesta carta a Rahola, i a tall d'incís, que sabem que Bertrana tornava a relacionar-se amb Diego Ruiz, en tant que aquest anava sovint a la redacció de *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*, on explica que menjaven formatge amb dolços i bevien cervesa; Bertrana li diu a Rahola, però, que el metge segueix tan informal com sempre, que s'entén amb dues o tres dones i que fa dies que l'espera a casa perquè els vacuni a ell i família i encara no s'hi ha presentat. Cal tenir en compte, que Ruiz va anar-se'n de Girona l'abril de 1912, segons una nota telegràfica del propi Bertrana com a corresponsal de Girona per a *La Publicidad*: «Es muy comentada la desaparición de un médico-filósofo, director de un establecimiento benéfico, que ha abandonado a su esposa, llevándose varios títulos [...]. El valor de estos títulos —pertenecientes a la esposa del fugado— es de 20.000 duros».¹⁹¹ Ruiz no va sortir-ne pas malparat de la publicació de *La locura de Álvarez de Castro*, i sembla ser que va deixar Girona per una imposició administrativa a causa de la seva gestió deficient del manicomí de Salt (J. Jubert, 2007, p. 91). Suposo que la imposició devia causar-li problemes econòmics que va «solucionar»

---

¹⁹⁰ El Sindicat d'Autors Dramàtics Catalans (SADC) va ser una entitat creada per fomentar el teatre i presidida per Apeles Mestres i amb Santiago Rusiñol, Àngel Guimerà i Ignasi Iglesias com a presidents honoraris. Va funcionar entre 1911 i 1913, amb seu al teatre Eldorado la temporada 1911-1912 i al Teatre Espanyol, la de 1912-1913.

¹⁹¹ Bertrana. (11 abril 1912). De Provincias. Desde Gerona. *La Publicidad*, p. 4. El diari tarragoní *La Voz del Pueblo* (14 d'abril de 1912, p. 2) es va fer ressò de la notícia i va publicar «Fíese Vd. de los filósofos», on reproduïen el telegrama de Bertrana i confirmaven que el metge que s'havia escapolit amb els diners de l'esposa era Diego Ruiz, el «publicista andaluz» a qui ja tenien per «guasón, però no creïmos que sus guasas llegaran a tanto».

fugint amb els diners de l'esposa; així era aquest personatge delirant. La folia de Ruiz, com recorda Josep Pla (1970, p. 82-89), el fascinava tant, a Bertrana, que sovint feia explícit que aquesta bogeria mereixia un llibre que algun dia escriuria.¹⁹² Aquest llibre, finalment, es va materialitzar el 1925, quan va publicar *Jo! Memòries d'un metge filòsof*. Sovint s'ha cregut que les reaccions furibundes de la societat conservadora gironina a la publicació del pamflet sobre Álvarez de Castro van suposar un tall insalvable en l'amistat de Ruiz i Bertrana i el seu distanciament definitiu, però s'ha pogut comprovar que no va ser així. Després que Ruiz abandonés Girona, va estar-se una temporada a Barcelona, i Bertrana va freqüentar-lo. En tenim constància, a part de la carta de Rahola, per la primera crònica que Bertrana va publicar des de Barcelona, «Primera impressió», en què esmenta el metge-filòsof, a qui ha vist davant l'Ateneu, després d'haver assistit a una conferència seva: «El cronista ha tingut la visió d'en Dídac Ruiz, que devia esgratinyar furiosament, ab els seus ulls miops, de somniador trascendental, en la pregonesa d'uns llibres obscurs com una cova. ¿En quina vida s'endinsava la vida d'aquell formidable comentador?». ¹⁹³ Així mateix, en una carta que Bertrana va enviar a Miquel de Palol a principis de desembre de 1912, en què li agràia l'escrit que li havia fet arribar per publicar-lo a *L'Esquella* i que havia agradat molt, aprofitava per comentar-li que Diego Ruiz, fins feia ben poc, anava cada matí a la redacció dels dos setmanaris satírics —una redacció que Bertrana identifica amb «la seva cova» i que feia que es tornés «troglodita»— però que, de sobte, va desaparèixer i es rumorejava que s'havia casat (P. Bertrana, 1912). Ruiz se'n va a Itàlia, seguirà viatjant, escrivint i omplint la seva biografia amb anècdotes esbojarrades, i tornarà alguna vegada a Barcelona però ja no coincidirà amb Bertrana: el tall insalvable es produirà amb la publicació del *Jo!*, que per a Ruiz va suposar una traïció.¹⁹⁴

Reprenent el fil, a Barcelona, Bertrana hi viurà llums i ombres; moments d'èxits i reconeixements i moments de drames familiars i desolació, i de tots ells se'n farà ressò la

---

¹⁹² Jaume Passarell, amb qui Bertrana va coincidir a la redacció dels dos setmanaris satírics, recorda també la fascinació que Ruiz despertava en Bertrana, a les seves memòries, i hi diu que Bertrana explicava sovint anècdotes estrafolàries del Dr. Ruiz en temps del manicomi de Salt (1968, p. 328).

¹⁹³ Bertrana, P. (11 octubre 1912). Primera impressió. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 658.

¹⁹⁴ Per a ampliar coneixements sobre la biografia de Diego Ruiz, vegeu J. Jubert (2007, p. 15-119). Per a la col·laboració de Ruiz a *L'Esquella* el novembre de 1912, vegeu X. Sanjuan (2017, p. 133), i, per a la reacció de Ruiz a la publicació del *Jo!* de Bertrana, vegeu J. Jubert (2007, p. 151-154). Jubert hi adverteix que Ruiz va publicar el llibre *Vacunar es asesinar. Dejarse vacunar, suicidarse*, l'any 1935, i en el pròleg hi acusava Bertrana de Judes i de mentider. Com a curiositat, he trobat un solt publicat a *L'Autonomista* (4 d'octubre de 1935, p. 2), en què anuncien que el mateix any Diego Ruiz va ingressar uns dies a la presó de Barcelona per l'opuscle *El Duce contra el Negus: análisis científico de un sangriento conflicto* (1935), que havia estat denunciada. Aquesta vegada sí que va sortir malparat per la publicació d'un libel.

premsa, com a figura rellevant que era de la societat del moment. L'enlluernament per l'horitzó de possibilitats que li oferia la ciutat s'esvairà de pressa, a còpia d'estretors, obligacions, decepcions, sous minsos, tragèdies personals i pel fet de veure confirmada la inviabilitat de professionalitzar-se com a escriptor. La imatge de la ciutat anirà canviant i Bertrana se sentirà abatut, inadaptat, enyorat de Girona i rodalies, arraconat i mal pare, per no ser capaç de mantenir i protegir la família; per no haver pogut evitar la mort de tres dels seus quatre fills. A *L'impenitent*, la tercera part de la pseudoautobiografia *Entre la terra i els núvols* i publicada pòstumament el 1948, és on l'autor farà explícita la lluita que mantindrà amb Barcelona, ciutat enemiga i monstre que li prendrà el que més estima. En un punt determinat de la novel·la, la família Aspriu està vivint un hivern molt fred a la ciutat, en un pis amb mals tancaments i on la dona, per raó d'economia, trigava a encendre el llum, així que mare i criatures s'arraulien per donar-se escalfor. Aspriu, en tocar les mans de la filla petita i notar-les fredes com la neu, enrabiad, afligit i impotent, exclama:

Són aquestes mans gebrades dels fills, les que desvetllen els odís dels pares contra els rics i els empenyen a les files del comunisme turbulent i sanguinari. Aspriu, obligat a deixar els seus herois a la muntanya i a tornar a preocupar-se de les privacions familiars, esdevingué més que mai acèrrim enemic de la ciutat, l'home esquerp i neguitós i, sobretot, el pare carregat de preocupacions. (P. Bertrana, 2017b, p. 246)

Mentre és a Girona, aquesta és la ciutat morta, trista i grisa que cal desensopir, i és també una ciutat fosca i bruta, com es pot veure a la narració «Retorn», en què després d'una excursió al camp, de camí a la ciutat comença a albirar-la de lluny i la qualifica de «bèstia immunda», plena de «pilots de desferres, monts formidables de detritus» que entrebancaven als fills i havia de cridar-los «alerta, alerta»:

Ma esposa, ab lentitud resignada, prengué'l meu bras, y demunt d'abdós tornà a planar aquella melangia de lo irreparable, aquell lleu presentiment fatídich, aquella cosa subtil que's filtra dintre'ls cors amorosos, que'ls fa extrimir con un'amenassa de lo ignot; com un avís misteriós del destí implacable. Per l'ambient hi surava una fetor de materies descompostes.¹⁹⁵

L'aura de fatalitat l'envolta sempre, a Bertrana. En arribar a Barcelona, i passats els primers instants d'esperança i il·lusió, canvia la visió d'ambdues ciutats. Comença a

---

¹⁹⁵ Bertrana, P. (21 juliol 1907). Retorn. *La Il·lustració Catalana*, p. 216.

veure Barcelona amb hostilitat i a evocar la seva dolça Girona, sense recordar-se d'allò dolent: Girona el va fer feliç, és on va casar-se i va tenir-hi els fills, on va viure el desvetllament artístic i on, amb ingenuïtat i entusiasme, creia en la possibilitat d'educar el poble en matèria de cultura i dignificar l'art; Barcelona, en canvi, és on es complirà el pressentiment fatídic que el perseguia en aquella excursió als afores de Girona, és la ciutat que el farà desgraciat, on se sentirà engabiats i lluny de la natura encisadora, on perdrà els fills, on seguirà malvivint amb col·laboracions periodístiques i fent obres teatrals i classes de dibuix, i on se sentirà desplaçat per les elits noucentistes. El crit d'alerta gironí es trasllada a Barcelona i es va repetint al llarg de *L'impenitent*, com a avís del que hi haurà de viure. «Alerta!», li diu Pau Garcia —Antoni López— a Innocenci Aspriu a l'inici de la novel·la, només d'arribar a Barcelona, quan baixen a l'antre on es troba la redacció de *L'Esquella* i *La Campana*, perquè no s'entrebanqui amb les andròmines que hi ha pel mig; no obstant això, Aspriu ja s'ho agafa com una premonició, com un pressentiment negre del que passarà (P. Bertrana, 2017b, p. 13-14). Alerta, es diu a si mateix, a la dona i les filles¹⁹⁶ quan passen pels carrers de Barcelona, entre transeünts apressats que s'empenten, enmig del trànsit i dels automòbils que no vigilen i prop dels treballs d'obres i reformes de millora de la ciutat (2017b, p. 102 i 106); alerta es diu quan Anna Maria busca feina a les planes d'anuncis dels diaris i li toca viure alguna mala experiència amb homes roïns que van mirar de seduir-la: «I demà, què? Alerta! Alerta! Gairebé havia oblidat aquesta indispensable paraula. Mal fet! Era tan útil per a baixar als antres dels editors, com per a transitar pels carrers, malfiar-se dels anunciants i vigilar la porta dels estatges» (2017b, p. 216). Bertrana havia viscut a Barcelona entre 1884 i 1890, quan estudiava primer per enginyer i després a la Llotja, però la percepció que tenia de la ciutat com a estudiant província ara era molt diferent: Barcelona havia crescut, estava a punt d'arribar al milió d'habitants; havia progressat —recorda, per exemple, que els tramvies que abans eren de tracció animal ara eren elèctrics i que s'estaven duent a terme moltes obres per renovar la ciutat—; s'havia expandit cap allà on abans només hi havia extensions de camps, hi havia augmentat la circulació viària i, en definitiva, «tenia més aires i pretensions de ciutat moderna» (p. 44). Al llarg de les pàgines següents, Aspriu relata la seva relació amb la ciutat; com no podia sofrir les presses i les empentes dels transeünts (p. 46), com li costava adaptar la seva naturalesa agresta al tracte ciutadà per

---

¹⁹⁶ Aspriu, a la novel·la, està casat amb Eugènia (Neus) i té tres filles: Carme (Aurora), Anna Maria (Helena) i Angelina (Cèlia). Bertrana fa que Heribert —Carles, a la ficció— sigui fill d'un company de redacció, Bru, però en narrarà l'agonia i la mort amb detall, cosa que no farà amb la mort d'Angelina, la petita Cèlia.

la qual cosa va adoptar l'actitud de soldat en temps de guerra explorant un país enemic, malgrat que la ciutat «el veia passar amb ironia» (p. 47) i com hi voltava amb els ulls mig clucs «per xuclar millor l'essència de les coses. [...] Percaçava, en els carrers de la ciutat, i també en aquells interiors on li era permès d'entaforar-se, temes per a les seves cròniques» (p. 47-48). Aspriu sent que està a punt d'esclatar una guerra entre ell i la ciutat i, personificant-la, hi manté un diàleg que marca com serà la seva relació amb Barcelona:

Aspriu deia: «Jo em riuré de les teves pretensions; dels teus homes amb els nervis arnats i la moral podrida; dels teus carrers fets amb compàs i tiralínies o dels llòbrecs que anguilegen entre aiguarelles i fangs; dels teus edificis i monuments bastits amb un art de pastisser; de la teva aristocràcia petulant que ha inventat un idioma nou per no assemblar-se a la fàmula que parla un català del bo; de les teves joies sorolloses i buides; de les teves multituds, que no has pogut domesticar, cridaneres i brutals; dels teus festeigs e poble xic i pretensions; de la teva ponderada industrialització que fabrica productes excel·lents, i també tuberculosos que no troben on caure morts si no és enmig del carrer; del teu presumir en el concert de les nacions, sense escombrar els barris de la pobrissalla...» [...]. I Aspriu escoltava tot seguit la rèplica de la ciutat —pura al·lucinació— que li deia: «D'on surts, escriptor? ¿Per què vénis a guanyar el pa de la família ací i no empunyant l'arada? ¿És que pretens comparar-te amb els meus fills, que ja surten llestos com una mostela del claustre matern? [...] Tu ets un infeliç i atrotinat antibohemi. Segurament cometries la ximpleta de restituir uns diners manllevats, o de no gosar manllevar-ne. Em fa molta gràcia que hagi vingut a riure't de la civilització, que és la cosa que precisament et manca a tu. Creu-me, siguem bons amics. No et facis estrany; accepta tots els convencionalismes socials, aprèn a fingir, a adular, a donar-te to, a fer reverències, a dir galanies i nicieses. [...] no facis el pobre ni el sentimental. [...] Creu-me, respecta'm. Amb mi, seràs cèlebre. Contra mi, seràs lapidat. [...] Respecta'm, car puc venjar-me cruelment. Mira que fereixo de traïdor. [...] M'abraonaria amb els teus fills, que la teva incúria de somniador em lliura indefensos». (p. 49-51)

Aquest diàleg mantingut amb la ciutat és remarcable per copsar la concepció que Bertrana tenia de Barcelona, després d'haver-hi viscut més de vint-i-cinc anys, ja que escriu aquestes pàgines al final de la seva vida, quan passa revista al seu passat i evoca la ciutat-enemiga retrospectivament. No hem d'oblidar, però, que *Entre la terra i els núvols* i, més concretament, el tercer volum, *L'impenitent*, són el seu testimoni vital, intel·lectual i sentimental; la justificació ètica d'una vida dedicada a l'art, i l'obra on cristal·litza la imatge d'artista sacrificat i màrtir que ha volgut deixar-nos, en què ressalta i exagera els fracassos i els instants foscos, i silencia o amaga els moments d'èxit o reconeixement.

Així doncs, Bertrana arriba a la Ciutat Comtal disposat a conquerir la urbs, però de seguida s'adonarà del pa que s'hi dona, i començarà a lamentar i fer explícit el ressentiment que li provoca el fet de voler viure de la ploma i només poder-ne malviure. Una de les seves conferències més a bastament conegudes és «El calvari de l'escriptor» (P. Bertrana, 1992), llegida el 22 de maig de 1933 a l'Ateneu Enciclopèdic Popular de Barcelona. Després de la característica *captatio benevolentiae* per deixar clara la seva postura vital i literària amb el següent exordi: «Jo porto sempre en la meva barca, així que navego en els mars procel·lanosos dels conferenciants, el salvavides de la franquesa i de la sinceritat» (P. Bertrana, 1992, p. 66), es queixava de la situació dels escriptors professionals a Catalunya i afirmava que gairebé no existien ja que per sobreviure s'havien d'afermar al periodisme o al teatre: «els dos braços de la creu on, probablement, restaran clavats i on s'escolerà la seva vida, tot paladejant el fel i vinagre dels nostres jueus» (p. 68). En aquesta conferència explicava que no volia desmerèixer el periodisme, ja que era un ofici digne però ell n'anelava un de millor: la literatura. A més, hi constatava que:

El periodisme per al poeta i escriptor imaginatiu té una horrible semblança amb el purgatori. La paraula sola em suggereix la visió d'una pila d'ànimes nues i arraulides amb les mans juntes, l'esguard al cel, resant i sospirant en espera d'una mà caritativa, purament imaginària, que les vingui a treure de les flames. El periodista per vocació no ha cremat mai en aquest purgatori. A Catalunya són poques les empreses periodístiques que ofereixen, als escriptors, garanties de respecte i d'inamobilitat, i són encara menys les que els donen un sou raonable. (p. 70-72)

La mà caritativa que esperava era la d'editors que li oferissin feina en un o altre periòdic. La idea de la professionalització de l'escriptor apareix en més intervencions de Bertrana, com ara al discurs que va pronunciar com a president dels Jocs Florals de Vilanova i la Geltrú de 1918 i en què posava èmfasi en la necessitat d'implicar el poble i mirar de fer-los interessar per la literatura: «Hem de lograr que desitgin el pa de l'intel·ligència com el pa de fleca».¹⁹⁷ Aquesta mateixa idea es troba, també, en el discurs presidencial dels Jocs Florals de Manresa de 1921 on, com és costum, després d'una *captatio benevolentiae* en què els endreça un cant d'home de camp, humil, ple de fervor bàrbar i fet amb llenguatge sincer, apunta:

---

¹⁹⁷ Bertrana, P. (15 setembre 1918). Jocs Florals de Vilanova i Geltrú: discurs presidencial. *Vila-Nova periòdic quinzenal*, p. 1-3.

Hem de fer un esforç per a desvetllar la fam als inapetents, hem de procurar que desitgin el pa intel·lectual com el pa de la fleca: que el pidolin els pobres i el comprin els rics i que puguin viure de llur jornal aquells que el pasten i l'enfornen amb la suor de l'ànima.¹⁹⁸

El discurs de Bertrana és una mostra més de les idees compartides pels intel·lectuals de principis de segle, que es planyien de la difícil tasca d'escriure prosa a Catalunya, mentre propugnaven la funció social dels literats i el poder de la literatura com a promotora de canvis socials (G. Granell, 2003, p. 45). Com afirma J. Castellanos (1983, p. 220), el Modernisme concep per primera vegada l'escriptor com a professional i la literatura com a vocació. El 1903, es publica un article titulat «L'art y el diner» a *Catalunya: revista literària quinzenal* (15 de gener de 1903, p. 38), en què es reclama una remuneració per a l'escriptor per tal que pugui obtenir el reconeixement professional. J. Ll. Marfany atribueix l'article a Josep Carner i afirma que la professionalització de l'escriptor català i la normalització de la seva literatura depenien del triomf de la Lliga i, per això, el Noucentisme es va imposar tan ràpidament (1986, p. 137). Prat de la Riba va dur a terme el projecte polític que havia teoritzat a l'assaig *La nacionalitat catalana* (1906) a partir d'un partit polític —la Lliga Regionalista— i d'un mitjà de comunicació —*La Veu de Catalunya*— i, mitjançant aquest, va aconseguir el compromís dels intel·lectuals no pas per la via dels ideals, sinó per la possibilitat de professionalitzar-se (M. Casacuberta, 2007, p. 235). Aquests intel·lectuals, com Josep Carner i Eugeni d'Ors, influïen en els lectors-votants, feien «propaganda» de les idees polítiques de la Lliga mentre aquesta els assegurava un bon sou. Els escriptors-periodistes que no volien pagar el «peatge polític», havien de treballar en més d'una redacció i fent altres feines per sobreviure (J. M. Huertas, 1998, p. 63-64). Bertrana novel·la aquesta realitat a *L'impenitent*. Aspriu ha anat a visitar una editorial novella per presentar-li un manuscrit, un recull de proses. El director literari de l'editorial és un «eminent poeta» —es tracta de Josep Carner— i explica que l'ha atrapat traduït:

Es a dir, acumulant sobre el sou no petit d'ell el jornal no massa gros que podia haver guanyat un altre. Aquest poeta cada dia es veia obligat a inventar un nou pseudònim per a signar les moltes traduccions que els seus coneixements lingüístics li permetien dictar a raig; trampa coneguda de tothom, però que ell seguia practicant per simular, almenys, una resquícia de pudor. Aspriu, home de lletres i poeta en esperit, admirava la gran cultura

---

¹⁹⁸ Bertrana, P. (1 setembre 1921). Els Jocs Florals de Manresa. Discurs d'en Prudenci Bertrana. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

i el talent del jove director de l'Editorial; i com a estrenu caçaire, l'admirava també per la seva audàcia i coratge: els més bells exemplars del partit regionalista, els havia caçats amb enginyosos paranys. Per fi, Aspriu pogué, aprofitant una pausa del gerent, exposar-li l'afer objecte de l'entrevista. Tractant-se d'un recull de proses, l'Editorial no podia oferir-li més que quatre-centes pessetes pels drets de la primera edició. Això, naturalment, sempre comptant amb l'aprovació del director. «I bé, quin remei!» pensà Innocenci. Era molt possible que aquella editorial tingués com a única finalitat pràctica la de significar als freturosos de la ploma que no se'n refiessin pas, si tractaven de viure'n exclusivament. (2017b, p. 242-243)

Així doncs, el tema de la problemàtica professionalització de l'escriptor l'anirem trobant en Bertrana, tant en discursos i obres literàries, com s'ha pogut comprovar, com en textos periodístics i també en entrevistes. Com a últim exemple, el diari barceloní *La Humanitat* (17 d'octubre de 1935, p. 5), va publicar un text de Jordi Jou que incloïa una conversa breu mantinguda amb Bertrana sobre els seus projectes literaris, la pintura i el teatre, i Bertrana retorna de nou a la «tragèdia» de l'escriptor a Catalunya: haver de treballar a desgrat per tal de tenir lleure suficient per poder treballar de gust.

Un cop a Barcelona, Bertrana va seguir fent classes de dibuix —primer a l'Escola Horaciana Pi i Margall, i a partir de 1915 a l'Escola de Bosc de Montjuïc— i col·laborant en diverses publicacions periòdiques com ara *L'Esquella de la Torratxa*, *Cultura*, *Iberia*, la *Revista de Catalunya*, *La Piula*, *El Xerraire*, *Cuca Fera*, *Arte y Letras*, *El Poble Català*, *La Publicidad*, *La Nova Catalunya* de l'Havana, *Festa* o *La Veu de Catalunya*, entre d'altres que aniran apareixent esmentades en aquest apartat. Així mateix, va continuar escrivint i publicant diversos reculls de contes entre els quals s'hi troben *La lloca de la viuda i altres narracions* (1915), *Els herois* (1920), *El meu amic Pellini i altres contes* (1923) i *L'ós benemèrit i altres bèsties* (1932). A més, va publicar diverses narracions a la col·lecció *La Novel·la d'Ara* que, fundada el 1923 a Barcelona per Antoni Monplet i dirigida per Francesc Esteve, publicava contes llargs o novel·les curtes, sobretot, d'autors vuitcentistes o modernistes: el 1923, van aparèixer-hi *La bassa roja* (núm. 8) i també *Josafat* (núm. 19) i, el 1924, *El desig de pecar* (núm. 31) i *L'orgue del diputat* (1924).¹⁹⁹

---

¹⁹⁹ Altres narracions de Bertrana van seguir apareixent en col·leccions d'aquesta mena, com ara *La Novel·la Catalana*, *Lectura Popular*, *Els Contistes Catalans* o *La Novel·la Nova*, entre d'altres. Vegeu *Tots els contes* (P. Bertrana, 2016b) per saber on van aparèixer primer tots els contes de Bertrana que s'hi troben recollits. A tall d'exemple, el 1924 es van publicar a *La Novel·la Infantil Catalana*, «La tragèdia d'un gos xato» (núm. 14) o «L'home de la gorra peluda» (núm. 4), o, «Una nit de nuvis al bosc» i «Atzars d'un aprenentatge», que van aparèixer també el 1924 i en un mateix volum de la col·lecció *Els contistes catalans*, el cinquè. En aquest sentit, és molt interessant l'article que Bertrana va publicar a *Festa* (1913-1917), una revista quinzenal de Molins de Rei, titulat «Omplenant un buit». En aquest article, Bertrana hi parla de totes

Entre 1915 i 1925, es decantarà més pel teatre, encara que mantindrà les tasques de professor i de periodista —i de crític teatral—, i seguirà escrivint i publicant literatura (Diputació de Girona, 1989, p. 73). El 1917, farà una lectura d'*Enyorada solitud!* a l'Ateneu de Barcelona i, l'any següent, s'estrenarà l'obra al teatre Romea. A aquesta peça teatral en seguiran d'altres, com *Les ales d'Ernestina* (1921), *La dona neta* (1924), *L'auto del senyor Moixet o Qui trenca, paga* (1925), *Els aprensius* (1928), *Una agonia: assaig de teatre dinàmic* (1929), *El fantasma de Montcorb* (1930) —una adaptació de l'obra *El fantasma de Canterville*, d'Oscar Wilde—, *El comiat de Teresa* (1931) o *Els atropellats* (1935), entre d'altres.²⁰⁰

Bertrana, a part d'apuntalar-se al periodisme, s'estintola fermament al teatre, perquè dona diners, més que la resta de gèneres, tal com confirma ell mateix en un article publicat a *La Nova Catalunya* de l'Havana:

De les diferents menes de literatura que es poden conrear a Catalunya, la dramàtica és la que ofereix un resultat pràctic més esperançador. No nn'hi ha d'altre que pugui donar per viure. De la novel·la no cal esperar-ne res, de la poesia, concurrent amb assiduitat als Jocs Florals durant l'estiu se'n pot treure un vestit d'hivern i del periodisme, no en parlem. Per això tots aquells que són més o menys capassos de manejar una ploma amb certa trassa, es disposen a escriure pel teatre. No hi ha escriptor català que no tingui la seva comèdia. El teatre és per sí mateix temptador. Tothom desitja gustar l'ubriaguesa dels aplaudiments. El prosista i el poeta, donada la desidiosa actuació de la crítica i la nul·la autoritat dels crítics, no troben pas una compensació del seu esforç en l'èxit. Si aquest arriba és tardà, ve a petites dosis, silencios, vergonyant, i, per haver-ne esment, heu d'estar un any, dia per dia, llegint tots els diaris, revistes i publicacions del Principat.²⁰¹

Afegeix, en aquest text, que si a l'emoció temptadora que suposen els aplaudiments del públic el dia de l'estrena i les adulacions dels amics, hi sumes la de

---

aquestes col·leccions que neixen com a imitacions de *La Novela Corta* castellana, afirmant que així podran omplir-se tots els buits que es vulguin, però els que segur que no s'ompliran seran els de les butxaques dels novel·listes. Espera, però, que amb la iniciativa «el públic s'acostumi a llegir per deu cèntims, ja que no vol llegir a cap més preu». Bertrana, P. (15 maig 1917). Omplenant un buit. *Festa*, p. 101.

²⁰⁰ Bertrana va escriure més comèdies de les quals no hi ha constància de si van estrenar-se o no, tals com *Josep II Rei: drama en dos actes*, *La posada de l'amor: comèdia lírica en tres actes* escrita amb Joan Draper, *Notícia de premsa: drama de família en tres actes i epíleg*, *Conxorxes, mai*. O *El clamor de un pueblo: un acte*, o *Neu de tot l'any*, que va presentar sense èxit al Premi Ignasi Iglesias de teatre el 1937. Així mateix, a *La Veu de Catalunya* (8 de novembre de 1934, p. 9) s'hi anuncia que properament Bertrana estrenarà una comèdia titulada *La injustícia dels justos* al teatre Romea, però no n'he trobat cap més referència. Per a més informació de les obres teatrals de l'autor, vegeu P. Bertrana (1965) i E. Gallén (1992).

²⁰¹ Bertrana, P. (octubre 1919). La propera temporada de teatre català. *La Nova Catalunya* (l'Havana), p. 32-34.

cobrar una quantitat gens menyspreable, s'entén per què escullen fer teatre, els escriptors.²⁰²

A partir de 1925, va tornar a la novel·la amb l'obra satírica *Jo! Memòries d'un metge filòsof*, que va convertir-se ràpidament en una novel·la discutida, comentada i polèmica.²⁰³

El 1929 va aparèixer *Tieta Claudina* —apareguda el 1910 amb traducció de Màrius Aguilar com a *Ernestina*—; el 1935 va publicar *L'illa perduda* amb la seva filla Aurora Bertrana i, el 1936, va veure la llum *Impromptus*, un recull de textos periodístics publicats durant anys a la premsa diària. Així mateix, el 1928 va publicar una traducció de Dostoievski, *El somni de l'oncle* i, als anys trenta, va emprendre la redacció i publicació de la trilogia pseudoautobiogràfica *Entre la terra i els núvols*, considerada una obra cabdal en la seva carrera literària i de primer rengle en la literatura narrativa catalana (M. Serrahima, 1972, p. 224). Com ja he anat remarcant, aquesta trilogia no s'ha de llegir com la biografia de Bertrana, sinó com la revisió de la seva trajectòria ètica, com l'intent per justificar-se i ressituar-se a través de la literatura: «Innocenci Aspriu no és Prudenci Bertrana, sinó, cada dia més, l'heroi d'una gran novel·la» (M. Serrahima, 1972, p. 225). Aquesta obra està composta de tres parts: *L'hereu* (1931) —amb la qual va guanyar el premi Joan Crexells—, *El vagabund* (1933) i *L'impenitent* (redactada pels volts de 1939 i publicada pòstumament el 1948).

En aquesta etapa barcelonina, com ja va succeir-li en la gironina, Bertrana va guanyar diversos concursos literaris, com el Crexells que acabo d'esmentar i va procurar-

---

²⁰² Aquesta mateixa idea es troba en una crònica teatral publicada a la *Revista de Catalunya*: «Per als escriptors catalans, el teatre representa l'èxit immediat, sota molts aspectes. El que el tasta un cop, reincideix i s'hi emmela per sempre». Bertrana, P. (desembre 1924). «Fidelitat», de Josep M. de Sagarra. - «Nines i Ninots», de Manuel Folch i Torres. *Revista de Catalunya*, p. 617-621.

²⁰³ A la revista literària quinzenal de Mataró, *Mediterrània* (1 de desembre de 1925, p. 18), hi ha una ressenya signada per E. S. i Ll. a la secció «Llibres nous» on adverteix que Bertrana, amb el *Jo!* ha aconseguit allò a què molts aspiren: ser discutits. Suposa que l'autor considerarà l'escàndol un motiu de reclam. Per reclam, però, la pensada de Joan Estelrich, que es troba documentada en un retall de premsa localitzat al Fons Bertrana de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (caixa 3, PB-25J). Es tracta d'un article titulat «Sagitari» i publicat a la *Revista de Catalunya* (novembre de 1925, p. 499-500). En aquest text, es parla del robatori a casa els Bertrana que va ocórrer poc abans de la publicació del *Jo!* i s'hi diu que va ser una farsa, una propaganda editorial orquestrada per J. Estelrich per promocionar l'obra, ja que s'havia de llançar al cap de poc i calia fer soroll, i s'hi conclou que, si no és cert, està molt ben trobat. Evidentment, Bertrana novel·larà el robatori a *L'impenitent*, com a fet real i deslligat completament de la publicació del *Jo!*. Segons Aspriu, el domicili familiar era el refugi del trist ciutadà, com el cau de les bèsties del bosc, i ara que hi havien entrat lladres, sentia que ja no era inexpugnable (P. Bertrana, 2017b, p. 426). També farà esment del robatori en un article, vegeu Bertrana, P. (14 gener 1934). Com en despoblat. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6. Així mateix, podeu veure un exemple de les moltes notícies que van aparèixer a la premsa sobre el robatori a *La Veu de Catalunya* (23 d'octubre de 1925, ed. vespre, p. 6).

li molts homenatges i reconeixements,²⁰⁴ diversos premis en diferents edicions dels Jocs Florals de Girona,²⁰⁵ el Premi Fastenrath dels Jocs Florals de Barcelona de 1933 per l'obra teatral *El comiat de Teresa*, el Concepció Rabell dels Jocs Florals de Barcelona de 1922 pel recull *Els herois*, un premi a la Festa de la Poesia que va tenir lloc a Sitges l'agost de 1918 amb la narració «L'euga del jutge de pau», el certamen literari de Sabadell de 1920 amb el relat «Els tudons», el premi Pere Sacrest del XXXI Certamen Literari d'Olot amb *Els herois*,²⁰⁶ el premi de l'alcalde dels Jocs Florals de les festes majors de Gràcia de 1921 amb «L'iniciació de Juli»²⁰⁷ o el premi extraordinari de *La Nova Catalunya* de l'Havana de 1916 per «L'aventura».²⁰⁸

Igualment, va seguir oferint nombroses conferències i discursos,²⁰⁹ com ara «L'art com a element social de perfecció i consideracions diverses sobre la incultura artística

---

²⁰⁴ Com a anècdota, a *La Veu de Catalunya* (19 de desembre de 1931, ed. matí, p. 5) s'hi parla de les adhesions de felicitació a Bertrana i del plet entre aquest i Edicions Proa per la publicació de *L'hereu*. Resulta que l'obra havia de publicar-se amb Proa però sembla ser que finalment l'acaba publicant amb Antoni López Llausàs. Pel que fa als reconeixements, els intel·lectuals barcelonins van homenatjar Bertrana pel Crexells amb un banquet que es celebra el diumenge 6 de març de 1932, al restaurant del Parc de la Ciutadella. Entre els assistents hi havia Pompeu Fabra, Josep M. de Sagarra, Ramon Vinyes, Octavi Saltor, Tomàs Roig i Llop, Domènec Guansé, Ramon Vilaró, Joaquim Pellicena, l'actriu Maria Morera, Ventura Gassol, Joaquim Biosca, Navarro Costabella, Pere Rahola, Aurora Bertrana, i Neus i Eufèmia Salazar, entre d'altres (*Hoja oficial de la provincia de Barcelona*, 7 de març de 1932, p. 2). A *La Veu de Catalunya* (7 de març de 1932, ed. vespre, p. 4), s'hi va publicar una nota informativa de l'acte, un fragment del discurs d'agraïment de Bertrana i unes paraules seves sobre la crisi del teatre català i en què demanava un premi anàleg al Crexells però de teatre —tot i reconèixer que no havia estat idea seva però aprofitava l'altaveu que se li havia donat—: el Premi Ignasi Iglesias, que es constituïria el 1933. Els intel·lectuals gironins van organitzar una excursió a S'Agaró i un posterior àpat a l'hotel La Gavina, el 3 de gener de 1932. Podeu veure una foto de l'homenatge per part dels intel·lectuals gironins a *Mercurio: revista comercial hispano americana: publicación mensual de la Casa Comisionista* (14 de gener de 1932, p. 14). A *La Veu de Catalunya* (17 de desembre de 1931, ed. vespre, p. 5) s'hi troben més adhesions i felicitacions a Bertrana pel Crexells. Un altre homenatge, per exemple, li va oferir l'Associació de Teatre Selecte, a Molins de Rei, al Foment Agrícola Comercial i Industrial, per haver guanyat el Crexells de 1931 i el Fastenrath de 1933 (*La Vanguardia*, 12 de juliol de 1934, p. 10). Així mateix, entre la multitud de notícies i articles de diferents periodistes que van lloar Bertrana i la seva obra, s'hi troba un article de Carles Rahola, «Elogi d'un novel·lista. Prudenci Bertrana» publicat al *Diari de Vic* (30 de maig de 1933, p. 1) i en què el felicita per la publicació d'*El vagabund*, però no s'està de recordar l'homenatge a S'Agaró pel Crexells, a banda de recordar-hi els inicis literaris compartits: «Començarem junts i amb algun altre gironí, tímidament, les nostres tasques literàries. Compartirem els nostres entusiasmes. Ens encoratjàvem els uns als altres. Ens plaïa d'isolar-nos un poc de la gent, com uns "incompresos"» (C. Rahola, 1933).

²⁰⁵ Vegeu M. Casacuberta (2010, p. 155-190).

²⁰⁶ A *La Publicidad* (2 de setembre de 1920, ed. nit, p. 3), es fan eco del certamen i hi expliquen que el premi Pere Sacrest es va atorgar a Bertrana per decisió del jurat qualificador —presidit per l'amic de Bertrana Xavier Montsalvatje— perquè consideraven que no hi havia cap composició de tema patriòtic mereixedora del premi.

²⁰⁷ No es té constància d'aquesta obra, així que referencio la localització de la notícia on he trobat la informació: *La Publicidad* (16 d'agost de 1921, ed. nit, p. 3).

²⁰⁸ Com succeeix amb el premi anterior, no es té constància d'una obra de Bertrana titulada així i, per tant, també referencio la localització de la notícia: *Foment: Portaveu oficial en les comarques tarragonines, del partit d'Unió Federal Nacionalista Republicana* (14 de juliol de 1916, p. 2).

²⁰⁹ Vull fer constar que, gràcies a la recerca per la premsa escrita, he pogut recollir més informació sobre Bertrana i les seves aparicions ja que moltes hi surten anunciades, malgrat que no se'n pugui localitzar el contingut, com ara el discurs presidencial que va pronunciar a l'entrega de premis de l'Agrupació Horaci

dels burgesos i dels proletaris a Catalunya», pronunciada a la Unió Federal Nacionalista Republicana de Barcelona, el 1912; «L'amor a Catalunya i la novel·la», a l'Ateneu igualadí de la Classe Obrera el maig de 1932;²¹⁰ «L'encís de la naturalesa», al local social de la Lira Vendrellense, el mateix any; «La naturalesa en la novel·la», també el 1932 i pronunciada al local social del Casal Martinenc de Barcelona; «Per terres d'Aragó», a la Unió Excursionista de Catalunya, el 1935,²¹¹ el discurs presidencial dels Jocs Florals de Barcelona de 1936 o l'homenatge a l'amic Santiago Rusiñol, «En Rossinyol que jo he tractat», també el 1936.²¹² Resseguint els epistolaris de Carles Rahola (N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 304-305), es pot comprovar com Bertrana i Rahola havien estat gestionant que Bertrana pogués fer la conferència sobre Rusiñol a Girona, cosa que li hauria fet molta il·lusió; una il·lusió que no va veure mai satisfeta perquè va esclatar la Guerra Civil.

En conclusió, doncs, Bertrana a Barcelona va conrear-hi la literatura, el periodisme, el teatre i la pintura, va experimentar-hi èxits i fracassos tant a nivell personal com professional, va viure-hi prop de trenta anys i va morir-hi el 21 de novembre de 1941.

1.5.1. Arribada a la Ciutat Comtal: *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*

Vagabundejà uns anys per la vetusta Girona, xopant-se de la tristor i de la noblesa que respiren les seves pedres monumentals. D'aqueix vagar i del viure llarg temps dintre l'ambient soliu i robust de la muntanya, llibert i feliç com un salvatge, junt amb l'amarga experiència que dóna la pobresa, en tragué el seu humor àcid i la seva disposició a la sàtira. Però tot just era avui que començava a actuar de jornalер satíric sota l'esguard, despert i meticulós, del patró. (P. Bertrana, 2017b, p. 18)

---

de l'Ateneu Obrer de Reus de 1918, una entitat fundada per Salvador Torrell i Eulàlia que potenciava l'ensenyament de la llengua catalana, i que es comunica al *Diari de Reus* (28 de juny de 1918, p. 2).

²¹⁰ És en aquest discurs on Bertrana afirma que cal escriure amb sang; que s'ha d'escriure amb passió i sinceritat, i que és necessari que el que surti de la ploma sigui un bocí de la pròpia vida. Vegeu el *Bulletí de l'Associació d'Estudiants de l'Ateneu I. de la C. O.* (maig de 1932, p. 4-5).

²¹¹ He localitzat el cartell que anuncia aquesta conferència a l'Arxiu Municipal del Districte de Sants-Montjuïc [núm. de registre del document: 3103, AMDS4-426]. No obstant això, no he trobat el contingut de la conferència.

²¹² Bertrana va pronunciar la conferència a la Institució del Teatre de la Generalitat el 13 de juny de 1936, amb motiu d'un acte d'homenatge a Rusiñol en què es col·locaria un bust de l'artista fet per l'escultor Enric Cassaló i Bertrana hi llegiria el seu discurs, al saló de sessions de la mateixa institució (*La Veu de Catalunya*, 12 de juny de 1936, p. 9).

El patró al qual es refereix l'Innocenci Aspriu en aquest fragment de *L'impenitent* era l'editor Antoni López i Benturas, que havia ofert a Bertrana la direcció dels seus setmanaris satírics, *L'Esquella de la Torratxa* (1872-1939) i la seva «germana gran», *La Campana de Gràcia* ((1870-1934): «dos malsons fatídics dels prohoms noucentistes, sobretot de Xènius» (T. Roig i Llop, 1975, p. 173).

A *El vagabund*, Bertrana hi novel·la el moment en què Pau Garcia —Antoni López— va anar-lo a cercar a Girona, després d'uns mesos de col·laboració assídua, per tal que s'encarregués dels dos setmanaris, fent-li promeses i parlant-li amb tant fervor que Aspriu va ser incapaç de negar-se a la proposta (2017a, p. 265-268). Aspriu va dubtar un instant perquè no creia que pogués ser-li útil, ja que mai havia sabut fer broma i Garcia li va respondre: «Vós teniu el sentit comú d'un camperol filòsof, una mica plaga. Per intuïció veieu la part ridícula de les coses. Barcelona i la seva societat vistes per un salvatge trist pot resultar quelcom nou i paradoxal» (2017a, p. 265-266). No obstant això, des dels primers instants com a director o redactor en cap, Bertrana s'indignava amb si mateix per la falta d'enginy, perquè la feina se li feia feixuga ja que no tenia una ploma àgil i perquè perdia l'humor a còpia de fer humorisme i de pensar acudits: «comprenia que feia un mal paper com a redactor en cap, encara que només ho fos de nom» (P. Bertrana, 2017b, p. 56). *L'impenitent* és molt útil per il·lustrar com va viure la tasca de jornalier satíric en aquests setmanaris en un moment vital realment complicat, tenint en compte que, més enllà de les penúries econòmiques, amb un any i pocs mesos de diferència va perdre dos dels seus quatre fills: Heribert, mort a finals de 1913, i Helena, a principis de gener de 1915. És en aquesta novel·la on, per boca d'Aspriu, es diu que després de poc temps a Barcelona ja sabia que, per molt director que fos aparentment, allà no n'hi hauria cap altre que no fos l'editor dels setmanaris, presagiant la mala relació amb López (P. Bertrana, 2017b, p. 253).

D. Guansé adverteix que, en un altre país, Bertrana hauria fet fortuna com a escriptor per la seva sensibilitat per copsar el color local i els aspectes més pintorescos de la ciutat, però, a Catalunya se'l va reduir a fer de director —sinònim de bastaix, considera— de dues publicacions populars a la redacció de les quals «consumí moltes hores, tot consumint-s'hi ell mateix. No servia per a l'ofici. No tenia la ploma fàcil ni la curiositat del periodista. Ell operava més amb sensacions que amb idees» (1966, p. 201). En una línia similar, Jaume Passarell, caricaturista, dibuixant col·laborador de *L'Esquella*, evoca els temps passats a la redacció a les seves memòries, i hi recorda com Bertrana havia d'encarregar-se de l'editorial; és a dir, la crònica que portava la seva

signatura «per donar llustre als setmanaris» (1968, p. 40), però també havia de tenir cura de la compaginació, redactar solts, empescar-se acudits per als dibuixos i llegir tots els diaris que li arribaven a les mans per trobar temes per als comentaris:

Escrivia amb un ritme pausat i mentrestant remugava, tal com fan els bous, i del remugament en sortia l'estil, i la ironia. Com que era així, i, per tant, no podia ésser de cap més manera, les feines relacionades amb la confecció de publicacions periòdiques, que no poden sortir, per manca de temps, gaire filagranades, l'atabalaven una mica. Va escriure uns editorials que foren molt celebrats pels lectors de *L'Esquella* i encara més per la gent lletrada, la qual els llegia amb molt d'interès. [...] Els redactava a poc a poc, buscant la volta irònica de la frase, recreant-se en la manera de deixar-la anar, cercant la que jutjava més adient perquè fessin l'efecte que s'havia proposat. El senyor López no l'acabava d'entendre, aquesta forma d'escriure calmosa; ell volia rapidesa, i tot el que no era així li feia l'efecte que era mandra. A poc a poc li va anar agafant mania. Després dels editorials tocava el torn als acudits, als solts, a les batallades i als esquellots. Encara hi anava més a poc a poc. Es comprèn, perquè havien d'ésser més cenyits que no pas els articles. En aquests s'hi podia esplaiar, mentre que amb els altres treballs s'havia de constrènyer. Es tracta d'una feina de llima, d'una podada amatent. [...] . A Bertrana els treballs que feia per a *L'Esquella* i *La Campana* li pesaven. El sou que cobrava encara li pesava més. Com a conseqüència d'això li entrà a la còrpora i al cervell una mena de fatiga o de desmenjament afeixugador, i els originals s'anaren endarrerint cada vegada una mica més. (p. 40-43)

Passarell també explica que algú va comentar-li al Sr. López que Bertrana es dedicava a pintar les lletres «o» de l'exemplar d'*El Diluvio* que tenia a les mans, i l'editor es va enfurismar tant que va fer cridar-lo per cantar-li les quaranta, a la qual cosa Bertrana va replicar-li que la càrrega de feina que tenia no es corresponia amb el poc sou que cobrava, i van renyir (1968, p. 43).²¹³

Al cap i a la fi, Bertrana no es va sentir mai còmode amb el paper de redactor en cap i, de fet, Aurora Bertrana expressa a les seves *Memòries* que quan va esclatar la Primera Guerra Mundial a finals de juliol de 1914, seguia col·laborant als setmanaris però ja no hi exercia de redactor en cap o director, «que era el càrrec que, d'antuvi, en López li havia encomanat en fer-lo venir a Barcelona. Prudenci Bertrana no tenia caràcter per

---

²¹³ L'anècdota de pintar les lletres «o» apareix també a *L'impenitent* però qui ho fa és Bru —el company de redacció i pare de Carles, Heribert en la ficció— en moments d'angoixa i inquietud (P. Bertrana, 2017b, p. 40). Més endavant en la novel·la, se'ns revela quin significat tenen les «o» pintades: Bru explica a Aspriu que si les titllades són parells el seu fill viurà i, si són senars, morirà; i es mofa de si mateix per la «pròpia estupidesa imposada per la dolor implacable» (2017b, p. 144).

manar i organitzar. Com a redactor literari escrivia a *L'Esquella* una crònica setmanal» (A. Bertrana, 2013a, p. 205). Informació similar es troba a *L'impenitent* (2017b, p. 285), en què Garcia determina que, per tal que pugui dedicar-se a la filla malalta, només li farà fer la crònica setmanal per a *El Fanalet —L'Esquella—*, que és la tasca que sembla que li plau més; ara bé, el sou baixa de 125 a 75 pessetes i, per tant, migra encara més l'economia familiar.

Tanmateix, però, la qüestió és que Bertrana col·laborava a *L'Esquella* des del febrer de 1912, de Girona estant, i l'octubre del mateix any va instal·lar-se a la ciutat per dirigir-hi els dos setmanaris. Des d'un «eco» d'*El Poble Català* (9 d'octubre de 1912, p. 1), van donar-li la benvinguda. En el solt, celebren que Bertrana sigui el nou director de *L'Esquella —La Campana* no s'hi esmenta— i el descriuen com una encarnació del mes d'octubre; amb els cabells grisos, la pipa de llenyater, fredolic i amb flaires de bosc. A més, hi comuniquen que volen oferir-li un dinar camperol d'acolliment organitzat pel mateix diari i altres amistats a la font Mogueral, de Sant Andreu, el diumenge dia 13 d'octubre. Com he fet constar en l'apartat anterior, els primers mesos a Barcelona els viu amb germanor i esperances de canvis i millores; no obstant això, el castell d'il·lusions s'ensorrarà aviat.

Bertrana havia aconseguit un altre petit sou impartint classes de dibuix a l'Escola Horaciana Pi i Margall i, a partir de 1915, ho faria a l'Escola de Bosc de Montjuïc. El 1913, mentre dirigia els setmanaris, va començar a encarregar-se també de la pàgina artística i literària d'*El Poble Català*²¹⁴ i, el mateix any, va fer-se soci de l'Associació de Periodistes de Barcelona, una entitat creada el 1913 i de la qual n'era el soci número dotze, per ordre d'antiguitat.²¹⁵ Aprofito l'incís per afegir que en aquesta associació va ocupar-hi diversos càrrecs. El 1921, en haver-hi un canvi de junta, Bertrana va passar a exercir el càrrec de comptador (*La Publicidad*, 31 de gener de 1921, p. 3). El 1925, va ser nomenat vicepresident de l'entitat (*La Veu de Catalunya*, 25 de gener de 1925, ed. matí, p. 3) i, el mes de maig del mateix any, va participar com a representant de l'Associació,

---

²¹⁴ En una carta de Bertrana a Rahola, datada el 16 de juliol de 1913, li comenta: «Darrera la plana literària del *Poble*, com darrera tot lo que a Barcelona dóna algun diner, hi veig la figura d'un altre López, i penso en que tinc el deure de mantenir els altres fills» (N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 283). Una altra mostra de la lluita entre l'artista i el pare de família i la mala relació amb Antoni López que es farà evident en aquest apartat.

²¹⁵ L'Associació de Periodistes de Barcelona i l'Associació de la Premsa Diària de Barcelona eren entitats diferents i Bertrana formava part de la primera, que va desaparèixer pràcticament el 1936, mentre que la segona va tenir continuïtat en la postguerra com a Associació de la Premsa de Barcelona, convertint-se en l'única entitat periodística professional de la ciutat. La llista de socis de l'Associació de Periodistes de Barcelona on Bertrana consta com a soci número dotze es pot veure als *Annals del Periodisme Català* (1934, núm. 4, p. 117).

juntament amb Joaquim Freixes i Francesc Carbonell, al III Congrés de la Premsa celebrat a Girona (*La Veu de Catalunya*, 3 de maig e 1925, ed. matí, p. 6). El 1926 va constituir-se la nova junta i Bertrana hi consta com a vicepresident II (*La Veu de Catalunya*, 2 de febrer de 1926, ed. matí, p. 4) i, quan al cap de tres anys, va constituir-se de nou, Bertrana va ser reelegit vicepresident (*La Veu de Catalunya*, 29 de gener de 1929, ed. matí, p. 4).

Quant als dos setmanaris populars dels quals havia d'ocupar-se, *La Campana de Gràcia* va ser fundada el 8 de maig de 1870 per Innocenci López i Bernagosi —pare d'Antoni López i Benturas, que seguiria el negoci familiar— i, malgrat que la fugacitat fos la característica general de les publicacions satíriques de l'època, *La Campana* va afermar-se i va publicar-se durant més de seixanta anys, fins al 1934, en què va ser prohibida arran dels fets d'octubre (J. Capdevila, 2014, p. 35). *L'Esquella* va néixer d'una de les suspensions governatives de *La Campana de Gràcia*, el 1872, i es va publicar ininterrompudament de manera setmanal durant seixanta anys, des del gener de 1879 fins al gener de 1939, amb 3.097 números. Tant *L'Esquella* com *La Campana* eren revistes republicanes, independents, anticlericals —atacant la institució i el poder que exercia en la vida pública, però no pas la religió i la fe—, satíriques, crítiques i catalanistes (J. M. Casasús, 2015, p. 164). El que no va faltar mai a la revista, malgrat els temps difícils que va haver de viure, va ser l'humor. Aquest setmanari constitueix un testimoni detallat del seu temps, de la vida dels catalans i, concretament, dels barcelonins d'aquells anys i s'ha de considerar una de les publicacions més importants del panorama periodístic català (J. Capdevila, 2013, p. 13).

La Llibreria Espanyola, situada als baixos de l'Hotel Orient de la Rambla i propietat dels López, era el lloc de trobada dels escriptors i dibuixants de *L'Esquella* i *La Campana*, on es publicaven aquests dos setmanaris i on es feien tertúlies memorables (P. Bertrana, 2017b, p. 27). A *L'Impenitent*, hi descriu com era aquest «antre de l'humorisme»:

El soterrani no era gaire espaiós. Les parets estaven revestides d'unes cortines de llustrina grisa. En certs llocs deixaven veure uns prestatges superposats ben atapeïts de llibres. Els llums eren idèntics en color i forma. Indubtablement no es tractava pas d'una biblioteca, sinó d'un dipòsit editorial; «d'un celler de literatura més o menys esbravada o rància», pensà Innocenci. L'aspecte del soterrani afermava l'averany malastruc de l'ensopegada en el vil atuell. El fatídic *alerta!* ressonà de bell nou a les orelles d'Aspriu. (2017b, p. 14-15).

Val a dir que Bertrana no s'hi trobava a gust, a la redacció de López; probablement, per la incompatibilitat de caràcters amb l'editor, cosa que va propiciar diverses enganxades, i pels drames familiars que en aquells temps van sobrevenir-li i havia d'evitar que es notessin en els seus textos humorístics.²¹⁶ A més, Antoni López tenia fama de garrepa a l'hora de pagar les col·laboracions i un caràcter difícil (J. Riera dins J. Capdevila, 2013, p. 72). Josep Pla recorda com López, des de la finestreta, rebia els originals que li donaven i que pagava allargant un duro o dos als seus autors, «previ a l'elaboració del corresponent rebut» (1981, p. 273). La gasiveria de López no era pas un secret i, fins i tot, a *El Poble Català* (2 de desembre de 1915, p. 1) hi ha una referència a l'editor dins l'article «Els espaterradors» on es diu que entre els redactors dels seus setmanaris era conegut com a «l'escanyapobres».

Cal fer notar que la trajectòria de les dues publicacions es barreja en tant que compartien editor, director, col·laboradors i redacció fins que, el 1932 i després de la mort d'Antoni López produïda un any abans, els seus hereus van vendre's *La Campana* i aquesta va passar a ser editada per Esquerra Republicana, amb contingut més polític que no pas satíric. Centrant-me en *L'Esquella* perquè és on es concentren la majoria d'articles de Bertrana d'aquest període, disposava d'una portada vistosa que cridava l'atenció del públic lector, seguida d'una crònica —signada per Bertrana, normalment, en els anys en què hi va col·laborar— amb les «palpitacions del temps», i després s'hi trobaven tota mena d'articles sobre la societat barcelonina, espectacles o diverses notícies d'interès general, entre d'altres, i un espai al final per a publicitat. I tot anava acompanyat d'il·lustracions i dibuixos amb peus de pàgina humorístics: sense la caricatura, tan important en aquesta publicació, *L'Esquella* no hauria tingut la repercussió mediàtica que va tenir. Per les seves pàgines van passar-hi personalitats tan destacades com Pere Calders, Romà Jori, Ramon Reventós, Antoni Rovira i Virgili, Màrius Aguilar, Josep Roca i Roca, Francesc Pujols, Josep Yxart, Domènec Guansé, Avel·lí Artís-Gener, Santiago Rusiñol, Josep Burgas, Emili Vilanova, Ramon Miró, Antoni Fabrés, Josep Llovera, Gabriel Alomar i tants d'altres. Així mateix, també va acollir la gran majoria de dibuixants de premsa del seu temps, com ara Romà Bonet, Jacint Bofarull, Llorenç

---

²¹⁶ Per a conèixer la redacció des de la perspectiva de Bertrana, vegeu Bertrana, P. (17 juliol 1914). Nosaltres. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 466-467. En aquesta crònica, hi parla del local i dels companys de redacció; fent notar, per exemple, que tots tenen alguna cressa i que és quan estan més tristos que són més bromistes. A més, hi explica que ell és el més «perenne» perquè necessita la soledat per escriure i així evitar que els companys el vegin malmetre quartilles. Vegeu, també, Bertrana, P. (23 juliol 1914). Nosaltres. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 482-483. Aquesta crònica homònima és la continuació de l'anterior i hi segueix parlant de la «cova» i dels seus col·laboradors.

Brunet, Apeles Mestres, Manuel Moliné, Feliu Elies (*Apa*) o Josep Costa (*Picarol*) —el més prolífic dels dibuixants de *L'Esquella* i l'artífex de la figura del *senyor Esteve*, caricatura del mític personatge creat per Santiago Rusiñol.²¹⁷

Bertrana va publicar uns 150 textos a *L'Esquella*, la majoria eren cròniques però també hi havia alguns textos periodístics no inclosos en aquesta secció, i alguna «Nota d'art» amb comentaris sobre les pintures exposades en diverses sales o galeries de Barcelona, com ara la Sala Parés. Tots es troben llistats a la relació d'articles de l'annex, però és probable que n'escrigués alguna més de les que he aplegat, tenint en compte la quantitat de textos anònims o signats amb pseudònims o inicials que es troben a les dues publicacions i dificulten la compilació, i sabent, també, que com a redactor en cap havia d'escriure solts, editorials, acudits i altres textos que tampoc no apareixien signats. En atenció a això, he recollit els escrits que puc corroborar del cert que són de Bertrana. D'aquesta manera, a *La Campana de Gràcia* s'hi troben quatre textos bertranians: «L'afer Queraltó»,²¹⁸ sobre una condemna imposada a aquest metge republicà per haver denunciat mala praxis del Patronat Oficial de Lluita contra la Tuberculosi; «Qui són els inductors?»,²¹⁹ sobre l'atemptat d'un anarquista contra Alfons XIII ocorregut el 13 d'abril de 1913 a Madrid i del qual el rei en va sortir il·lès; «Cases barates per a obrers»,²²⁰ sobre les males condicions de vida dels obrers en barris pobres i llòbrecs de Barcelona, on no entren els diners però sí les malalties, i, «El jutge municipal»,²²¹ que és una crítica a aquestes figures a qui «diuen de pau però són de guerra».

Així mateix, Bertrana va col·laborar també tant a l'almanac de *L'Esquella* com al de *La Campana*. Al de *La Campana*, amb «La misèria a través del paper»,²²² en què fa referència a la tristesa que causa llegir un paper seriós i veure totes les notícies de desgràcies, crims, tragèdies íntimes i tota mena de calamitats que el poblen, sobretot en les planes d'anuncis. I, al de *L'Esquella*, amb «L'insomni a la presó»²²³ —a partir de la seva curta estada a la presó de Girona— i «Crònica de l'any»,²²⁴ un repàs dels fets més notoris succeïts el 1913.

---

²¹⁷ Vegeu el número 2000 de *L'Esquella de la Torratxa* (27 d'abril de 1917) per a més informació del setmanari, ja que s'hi explica la història d'aquest fins al moment, amb motiu del seu 40è aniversari.

²¹⁸ Bertrana, P. (28 desembre 1912). L'afer Queraltó. *La Campana de Gràcia*, p. 2.

²¹⁹ Bertrana, P. (19 abril 1913). Qui són els inductors?. *La Campana de Gràcia*, p. 2.

²²⁰ Bertrana, P. (12 juliol 1913). Cases barates per a obrers. Responent a l'enquesta del «Fomento de la propiedad». *La Campana de Gràcia*, p. 2.

²²¹ Bertrana, P. (16 agost 1913). El jutge municipal. *La Campana de Gràcia*, p. 2. Signat «Robert Mestall».

²²² Bertrana, P. (1913). La misèria a través del paper. *Almanac de La Campana de Gràcia*, p. 175-176.

²²³ Bertrana, P. (1913). L'insomni en la presó. *Almanac de L'Esquella de la Torratxa*, p. 20-22.

²²⁴ Bertrana, P. (1914). Crònica de l'any. *Almanac de L'Esquella de la Torratxa*, p. 17-18.

La primera crònica que Bertrana va publicar a *L'Esquella* en arribar a Barcelona és «Primera impressió»:

El cronista, tot just arribat a Barcelona, sent encara el mareig de la gran urb; no ha sabut pas orientarse al mitg d'aqueix tragí de civilitat. Li manca aquí la flora provinciana, ont escullia facilment el futil tema de les seves cròniques. Perdoneu el cronista. Prompte serà habituat a la vida ciutadana y no dubta pas que'ls seus ulls sabran veure y la seva inteligencia penetrar en l'entranya dels homes y les coses, pera oferirvos sincerament, lectors estimats, cada setmana, el fruit de les seves observacions.²²⁵

I així ho farà. Bertrana es llançarà als carrers de Barcelona per percaçar material per a les seves cròniques i relatarà el que veu voltant per la ciutat i la vida quotidiana dels seus conciutadans. El gruix d'aquestes cròniques es troba a la segona part del treball, comentades i agrupades temàticament dins la gran sèrie barcelonina formada, també, pels idearis d'*El Poble Català* i *La Publicidad* i els impromptus de *La Veu de Catalunya*. El mateix succeeix amb les publicades a partir del 31 de juliol de 1914, en què el tema passa a ser la Primera Guerra Mundial que acaba d'esclatar i que es troben esbossades a l'apartat corresponent a les col·laboracions de Bertrana en el marc de la conflagració.

Resseguint els epistolaris de Carles Rahola (N. J. Aragó i J. Clara, 1998), topem amb les cartes que Bertrana li enviava informant-lo de la seva situació barcelonina. Si a principis de l'any 1913 feia arribar una carta a l'amic explicant-li que treballava com un lladre i seguia tenint esperança tot i no tenir resolta la qüestió econòmica, a l'estiu es planyia de la malaltia del seu fill, Heribert, enllitat des de feia cinc mesos, i de la seva «pobresa i melangia, confirmades gairebé per sempre» (p. 283). És també en la correspondència amb Rahola on comença a entreveure's l'animadversió que Bertrana acabarà sentint per l'editor i llibreter Antoni López:

Sóc fort, estimat Rahola, sóc fort [...]. Aquell amic vostre, que per un lleuger mal de ventre de qualsevol de la seva família ja's trobava pertorbat, inútil per a escriure, ara, després d'haver escoltat la sentència del seu fill més volgut per boca dels metges, s'ha posat a escriure, immediatament, un article humorístic. En López, brutalment, [...] va fer-me veure que'l que cobra un sou no deu perdre ni un minut en cabòries de la mena de les que a mi m'afligien. *El públic no'n té de fotre res de si estem tristos*. Hermoses i consoladores paraules que jo no oblidaré i que algun dia cauran, no sé encara en quina forma, de la cara del que les va pronunciar (p. 283).

---

²²⁵ Bertrana, P. (11 octubre 1912). Primera impressió. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 658.

López volia que Bertrana escrivís, produís, i així ho feia aquest tot i la malança que l'acompanyava; una tasca que cada vegada se li feia més tediosa. A la conferència «El calvari de l'escriptor», Bertrana, tot fent referència a la figura del periodista subaltern lligat a la seva precarietat econòmica, manifestava que si aquest és capaç de passar amb la mesada que li paga el diari ha de ser perquè no té criatures per mantenir ni malalties a les quals fer front (P. Bertrana, 1992, p. 74). L'autor, un angoixat crònic perseguit per un «astre malastruc», de misèries i desventures sumades a sous minsos en sabia considerablement.

Finalment, Heribert moriria el 18 d'octubre de 1913, tísic, després que un metge hagués fet un diagnòstic erroni i el següent metge els informés que ja no hi havia res a fer per salvar el jove de 15 anys. Tant *La Campana* (25 d'octubre de 1913, p. 3) com *L'Esquella* (24 d'octubre de 1913, p. 715) van notificar la mort d'Heribert Bertrana, lamentant la tragèdia i expressant el seu condol a la família. No ho faran pas quan mori Helena, el 2 de gener de 1915.

La tardor de 1914, quan la Primera Guerra Mundial feia uns mesos que durava, l'epidèmia del tifus va assolar Barcelona i van ser poques les cases que no en van patir les conseqüències. L'epidèmia, provocada principalment per les aigües contaminades de Montcada-Dosrius, les filtracions del clavegueram mal construït i la falta d'higiene a la ciutat, va deixar prop de 2.000 morts. La crònica que Bertrana va publicar el 6 de novembre de 1914 a *L'Esquella* s'iniciava així:

Em sembla que a tenir un poc de vergonya el cronista d'un setmanari barceloní no pot parlar d'altra cosa que del tifus. Això també és guerra, tan guerra com la veritable guerra, i tinguent guerra a casa, qui diable ens obliga a comentar la de fora.²²⁶

Bertrana hi denuncia la brutícia dels carrers de la ciutat i la impuresa de les seves aigües. Li dol i l'indigna que allò que ell anunciava des de feia temps ara ho clamés tothom però que, per arribar a aquesta opinió unànime de què Barcelona era una ciutat bruta, haguessin calgut cinquanta mil infectats. A partir d'aquesta crònica, doncs, no serà la Gran Guerra el tema que ocuparà els seus escrits, sinó l'epidèmia que damnificava la població barcelonina. És també en aquest text on l'autor deixa entrellucar la culpabilitat que sent per la mort dels fills, traspassats un cop la família ja s'havia instal·lat a Barcelona i per la qual cosa la ciutat va ser sempre associada per a l'artista amb la desgràcia: «Fa dos anys que jo entro a casa meva amb l'horrible convicció de que en les soles de les

---

²²⁶ Bertrana, P. (6 novembre 1914). La guerra. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 722.

meves sabates hi porto prou metzines per exterminar tota la meva família».²²⁷ Es confirmava la tírria que Bertrana sentia per la ciutat de Barcelona: allà no havien de viure res més que calamitats (A. Bertrana, 1965a, p. 69).

A «Animem-nos!»,²²⁸ procurava mostrar-se optimista davant d'una situació que empitjorava per moments. Malgrat nombrosos intents per frenar el microbi del tifus, tals com bullir l'aigua, tancar les fonts contaminades, facilitar vacunes, utilitzar màquines potabilitzadores o exterminar l'aviram,²²⁹ no s'aconseguia aturar el mal: «el microbi té recursos imprevistos. Sembla educat i entrenat en l'estratègia dels teutons».²³⁰ Bertrana augurava que només el temps podia ser la salvació dels malalts que havien mort i dels que temien morir-se. El títol de la següent crònica és clarificador: «Ja minva», i s'hi fa explícit que «res de lo que existeix sota la capa del cel és etern, ni els microbis».²³¹ Ens trobem a principis de desembre de 1914 i sembla que els casos d'infectats s'han reduït considerablement i s'apropa la normalitat sanitària. L'autor conclou, esperançat, el seu text: «L'humil cronista que subscriu, promet solemnement no ocupar-se més del tifus, a no ésser que el tifus s'ocupi del cronista. Allavors, la defensa és natural».²³²

Quan els casos de tifus van començar a créixer exponencialment, a la tardor, Prudenci Bertrana i Neus Salazar van voler enviar les seves filles Aurora i Helena amb els avis a Girona, a la Rodona de Santa Eugènia. Cèlia, que s'estava recuperant de diftèria, es quedaria amb la mare perquè aquesta la cuidés, mentre Bertrana seguia treballant. Aurora se'n va anar a Girona però Helena no va voler, es va quedar a Barcelona i va acabar sucumbint el 2 de gener de 1915, amb 19 anys.²³³

Després de les cròniques «En Grau i la Margarideta»²³⁴ i «Santa Llúcia»,²³⁵ més banals i plenes de digressions, arriben les dues últimes col·laboracions de Bertrana a *L'Esquella de la Torratxa*: «Nadal trist»²³⁶ i «Carta als reis d'Orient».²³⁷

---

²²⁷ *Ibid.*

²²⁸ Bertrana, P. (27 novembre 1914). Animem-nos!. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 770.

²²⁹ Precisament la crònica del 20 de novembre es titula «Parla un gall» i hi trobem que el protagonista, un gall racional, cavil·la sobre l'epidèmia del tifus abans que la seva mestressa el degolli. Vegeu Bertrana, P. (20 novembre 1914). Parla un gall. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 754.

²³⁰ Bertrana, P. (27 novembre 1914). Animem-nos!. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 770.

²³¹ Bertrana, P. (4 desembre 1914). Ja minva. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 788-789.

²³² *Ibid.*

²³³ Helena va morir d'una lesió cardíaca que no li havia estat detectada abans perquè mai no li havia causat problemes (A. Bertrana, 1968). Ara bé, no seria descabellat pensar que el fet de quedar-se a Barcelona en un moment en què l'epidèmia feia estralls a la ciutat i hi havia un munt de fonts contaminades podria haver-hi influït.

²³⁴ Bertrana, P. (11 desembre 1914). En Grau i la Margarideta. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 802-804.

²³⁵ Bertrana, P. (18 desembre 1914). Santa Llúcia. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 818-821.

²³⁶ Bertrana, P. (23 desembre 1914). Nadal trist. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 835.

²³⁷ Bertrana, P. (31 desembre 1914). Carta als Reis d'Orient. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 850.

A «Nadal trist», ja vaticinava que el seu seria un Nadal de poques alegries. Per al cronista, cada Nadal era un dia de reflexió en què la desigualtat social se li presentava més cruelment, i, davant de les imatges de famílies felices en àpats fastuosos, ell pensava en els que passaven gana, els orfes, els desemparats, els malalts i, en definitiva, els més vulnerables. Però el Nadal de 1914, amb morts, ferits i desvalguts escampats arreu d'Europa i l'epidèmia del tifus que feia «batre les ales de la mort» a Barcelona, aquella jornada es presentava més dolorosa que mai. Bertrana aprofita les seves ratlles per anhelar pau per a tothom i per aconsellar als que encara es mostren alegres enmig de tanta desgràcia que moderin les seves actituds festives. Lluny del to humorístic i incisiu dels seus textos, aquí, l'actitud de Bertrana és més emotiva i acaba reafirmant-se en el seu sentimentalisme: «Com pots veure, devot que em llegeixes, me soc amagat el cascavell a la butxaca en vigílies d'aquest Nadal històric i soc tret la meva antiga cornamusa. Perdó. M'estimo més fer riure amb la meva cornamusa que fer plorar amb el meu cascavell, i passar per sentimental que per cínic».²³⁸

En el darrer text, «Carta als Reis d'Orient», Bertrana es dirigeix a tals «fantasmes benaurats» per expressar-los que ha deixat les sabates velles de caçador, de camperol, al seu balcó ciutadà de la plaça del Rei per tal que Ses Majestats hi posin un polsim de «l'or de la innocència igualatòria i consoladora» que reparteixen. Bertrana els diu que aquestes sabates són les úniques dignes del que demana en tant que les altres sabates, les de ciutat, «saben més que vostres majestats i us farien horror de la malícia que hi ha infiltrat el cirabotes».²³⁹ La pugna de Bertrana amb la ciutat, en aquells moments, era més viva que mai.

Aurora recorda a les seves *Memòries* com el pare es culpava de la mort d'Heribert i Helena: «Ell es considerava responsable de la mort dels fills per la seva incapacitat de guanyar diners i pagar-los bon menjar, bons reconstituents i bons metges [...]. El pare continuava acusant-se a ell [...]: pel seu egoisme, per la seva covardia, per haver escoltat aquells que l'afalagaven fent-li creure que a Barcelona ens esperava la folgança i la felicitat. Barcelona! Ciutat corrompuda i mortal!» (A. Bertrana, 2013a, p. 216). Després de la mort d'Helena, Bertrana ni escrivia ni anava al diari: «No sabíem si realment en López l'havia acomiadat o si era ell que havia acomiadat en López. L'única cosa que fàcilment compreníem és que s'havia quedat sense feina» (A. Bertrana, 2013a, p. 216). Certament, l'escriptor va deixar *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia* arran

---

²³⁸ Bertrana, P. (23 desembre 1914). Nadal trist. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 835.

²³⁹ Bertrana, P. (31 desembre 1914). Carta als Reis d'Orient. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 850.

del traspàs d'Helena —de fet, la seva última crònica apareix al darrer número de l'any 1914 de *L'Esquella*—, per la desolació per la pèrdua dels fills, el malestar a la redacció obligat a escriure humorades amb la tristor que l'ofegava i les desavinences amb el mesquí Antoni López, que eren ja insostenibles.

A *Festa* (25 de gener de 1915, p. 28), hi comuniquen que Bertrana ha deixat de formar part de *L'Esquella* i hi fan constar que aquest setmanari va donar la nova massa secament i esperaven que se li haguessin fet més honors. No els faltava raó, després d'uns tres anys col·laborant a la publicació de López, s'informa que Prudenci Bertrana deixa de pertànyer a la redacció de *L'Esquella de la Torratxa* en un «Esquellot», sense cap més comentari ni cap mostra de condol pel traspàs recent d'Helena.²⁴⁰

Plegués ell o l'acomiadés López, Bertrana, depressiu per la mort recent dels dos fills, es va quedar sense feina i la situació de precarietat de la família era tal que va preocupar les seves amistats. Va ser així com, Xavier Montsalvatje, amic del cercle intel·lectual gironí de Bertrana, va proposar a la família que s'instal·lés en una de les seves finques de Sant Pere de Vilamajor.²⁴¹ El matrimoni s'hi va desplaçar amb la petita Cèlia, mentre Aurora va quedar-se al pis de la plaça del Rei de Barcelona per formar part d'un tercet de jazz que tocava en un cafè de la Rambla de Santa Mònica (A. Bertrana, 2013a, p. 216). Tot i que no es pot confirmar quant va durar l'estada a Sant Pere de Vilamajor, deuria ser d'uns mesos, potser fins cap a la tardor de 1915. Així doncs, poc després de quedar-se sense feina tot just iniciat l'any, una altra de les mans caritatives que esperaven els periodistes no vocacionals com Bertrana va ser la del seu amic Claudi Ametlla. Aquest periodista i polític liberal va oferir-li un lloc com a col·laborador a la redacció de la seva revista barcelonina *Iberia*, el primer número de la qual va aparèixer el 10 d'abril de 1915 i que comentaré en l'apartat sobre les col·laboracions periodístiques de Bertrana en el marc de la Primera Guerra Mundial.

---

²⁴⁰ Una nota breu i similar a la de *L'Esquella* va aparèixer a *La Veu de Catalunya* (14 de gener de 1915, ed. vespre, p. 1) on anunciaven que Bertrana cessava tota mena de col·laboració amb *L'Esquella* i *La Campana*. En conseqüència, *El Poble Català* va publicar un «Eco» (16 de gener de 1915, p. 1) on es feien ressò de la notícia comunicada per *La Veu* i lamentaven que no n'haguessin dit res més, per la qual cosa ells es veien obligats a afegir que Bertrana és un eminent literat català i no un simple «mosso» com es podria entendre per la brevetat i el desafecte que mostren en donar la nova. Així mateix, aprofiten per acompanyar-lo en el sentiment per la mort d'Helena.

²⁴¹ L'estada dels Bertrana als peus del Montseny es pot corroborar amb l'article publicat a *Iberia* en què parla de l'estiueig de barcelonins neutrals —germanòfils encoberts— al poble on està vivint amb la família i afirma que ell, allà, inactiu, observant «los cendales que cada tarde abrigan los picachos del Montseny» s'hi sent més llatí que mai. Bertrana, P. (14 agost 1915). El veraneo y la guerra. *Iberia*, p. 11.

Els Bertrana passaran de viure a la Plaça del Rei al carrer Roger de Llúria, número 4: «El pare havia avorrit aquell apartament massa ple de records dolorosos. El del carrer de Llúria gaudia de més sol i més aire» (A. Bertrana, 2013a, p. 221).

1.5.2. L'«Ideari barbre» d'*El Poble Català*

El Poble Català va néixer després de l'escissió de la Lliga Regionalista arran de l'actitud submissa del partit davant la visita a Barcelona del rei Alfons XIII. Els dissidents, entre els quals hi havia Jaume Carner o Ildefons Sunyol, van crear el Partit Nacionalista Republicà —que el 1910, amb Pere Corominas al capdavant, es fusionaria amb altres partits republicans i d'esquerres per crear la Unió Federal Nacionalista Republicana— i *El Poble Català* era el seu òrgan de difusió (V. Bernades, 1975, p. 31). Va començar a publicar-se com a setmanari l'any 1904, i, a partir del número de l'1 de maig de 1906, es va convertir en diari.

A partir de 1906 i fins al 1912, trobem diversos relats o discursos de Bertrana reproduïts a *El Poble Català*, tals com «Un retrat»,²⁴² «Una agonia»²⁴³ o «Les masies tràgiques».²⁴⁴ El 16 de juliol de 1912, encara de Girona estant, hi publica un article titulat «Fam espiritual» i, segons una nota al peu del text, s'hi comunica que amb aquest escrit Bertrana inaugura la col·laboració al diari que, en aquells temps, era dirigit per Pere Corominas. «Fam espiritual» és un article que resumeix molt bé el pensament de Bertrana sobre el paper social dels intel·lectuals, dels filòsofs i dels artistes que han de caminar amb el poble, educar-lo i oferir-li el «pa» per a l'ànima: «Únicament conquistant el poble y marxant amb el poble serem nosaltres mateixos y traspasarem fronteres».²⁴⁵ En la seva línia crítica amb els burgesos, hi fa constar que la caritat de les institucions oficials i l'almoïna burgesa han cregut complert el seu deure cristià per haver construït asils i repartit sopes als pobres desvalguts i afamats, però s'ha menystingut la fam de l'esperit. Considera que s'ha obert una escletxa entre els intel·lectuals i el poble, perquè aquest últim viu ignorant l'art i la literatura i, si s'hi interessa, no entén res perquè, segons el seu parer, els primers no parlen clar a les multituds catalanes, prefereixen mirar cap a Europa

---

²⁴² Bertrana, P. (18 agost 1908). Un retrat. *El Poble Català*, p. 3-4.

²⁴³ Bertrana, P. (19 octubre 1908). Una agonia. *El Poble Català*, p. 3.

²⁴⁴ Bertrana, P. (5 agost 1911). *Proses bàrbares* per Prudenci Bertrana. Les masies tràgiques. *El Poble Català*, p. 1.

²⁴⁵ Bertrana, P. (16 juliol 1912). Fam espiritual. *El Poble Català*, p. 1.

o restar reclosos en torres de vori, entretenint-se amb refinaments i preciosismes. El que convé, però, és oferir obres al poble on hi sentin palpitar les «seves ansies y les seves ilusions, els seus amors y les seves penes; tot això que essent de Catalunya es també universal y que precisament pera a pertanyer al poble no deu pas mereixer el despreci dels homes superiors».²⁴⁶ Cal capacitar la «massa», però el seu intel·lectualisme es basa més en la claredat i el sentiment, que no pas en l'intel·lecte i l'erudició.

Si bé la col·laboració s'iniciava al juliol amb l'article esmentat, no tornem a trobar-hi cap text de Bertrana fins al novembre del mateix any, un cop ja es troba a Barcelona. L'article en qüestió és «Res de definicions» on, a partir d'una conferència del polític i advocat Joaquim Salvatella —un dels fundadors de la U.F.N.R.— en què aquest acusava el nacionalisme català de ser un partit la definició política del qual encara no l'havia fet ningú amb claredat, reflexiona sobre les definicions: «No s'ha definit l'amor, no s'ha definit l'Art —tenir cent definicions sobre una mateixa cosa es no tenirne una de bona— no s'ha definit res que tingui en nostre esperit el seu temple».²⁴⁷ Conclou que hi ha elements, com «República» o «Catalunya», que no demanen definicions fredes ni lògiques, sinó un cert fanatisme. I, en el següent article, «Del bon fanatisme»,²⁴⁸ aprofundeix més sobre el tipus de fanatisme que hauria de tenir el moviment nacionalista català, fent una analogia amb l'exèrcit en tant que un partit sense soldats —sense la massa, els ciutadans— guanyarà poques batalles, i són aquests soldats els que poden proporcionar-li la fe cega per triomfar.

L'últim article de 1912 és «Almoina espiritual», aparegut durant les festes de Nadal que fan que Bertrana reflexioni sobre les desigualtats socials que es fan més evidents en dates assenyalades. Dedicat al metge i escriptor Josep Maria Roca, hi llança una proposta de solidaritat i caritat vers els infants de l'hospici. Bertrana va anar un dia a la Casa de la Caritat i va veure-hi un mestre de música oferint un concert als asilats. A partir d'aquest fet, demana la col·laboració de tothom per tal que, individualment o col·lectivament, tothom qui pugui vagi a l'asil a oferir-los alguna cosa que pugui consolar-los i fer que durant uns instants no pensin en la seva situació: «quelcom que allí no tinguin y tinguem nosaltres; escalfors de vida, sabrositats familiars dolcíssimes, dolcíssimes franqueses espirituals, honestes exhibicions de danses y esports, tot quant

---

²⁴⁶ *Ibid.*

²⁴⁷ Bertrana, P. (3 novembre 1912). Res de definicions. *El Poble Català*, p. 1.

²⁴⁸ Bertrana, P. (1 desembre 1912). Del bon fanatisme. *El Poble Català*, p. 1.

pugui esser motiu d'encantament y d'alegria».²⁴⁹ La proposta té molt bona acollida, i així ho fa constar al següent article, «Encara unes paraules més sobre l'almoïna espiritual».²⁵⁰ Tot i així, no s'està de comentar que esperava que intel·lectuals amb més autoritat i millors paraules que ell se sumarien al seu clam des de les pàgines dels diaris i això no succeeix.

Al llarg de 1913 s'encarrega de la confecció de la Plana Literària d'*El Poble Català*, tal com sabem gràcies a una carta que Bertrana envia a Rahola a principis d'any on li demana col·laboració per a la plana literària i artística que ha d'elaborar cada quinze dies i a la qual vol donar «un poc d'interès» (N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 281). Durant el 1913, doncs, a banda d'ocupar-se de la secció, es publica un altre article seu titulat «Estadístiques»²⁵¹ en què, a partir d'unes xifres publicades per la premsa francesa —a *La Lanterne* i copiades a *L'Humanité*— referides als obrers morts i lesionats víctimes del treball, reflexiona sobre les condicions laborals dels obrers. I, a la mateixa Plana Literària que confecciona, hi apareixen diversos relats seus, tals com «Retorn»,²⁵² «Les mòmies»²⁵³ o «El comiat de Teresa».²⁵⁴

És també a la Plana Literària on, l'agost de 1913, hi veurà la llum un article molt interessant sobre la situació preocupant de la literatura catalana: «Heusaquí l'enemic». Bertrana comença l'article manifestant de manera contundent que cal que es digui clar i de pressa que la literatura catalana està patint una crisi i que no s'ha de ser molt espavilat per endevinar-ne la causa: l'escriure a Catalunya és un pur entreteniment. Topem de nou, evidentment, amb el problema de la professionalització de l'escriptor. No es publica, sembla que els escriptors hagin emmudit, crear és un sofriment... Es pregunta on són Ruyra i Català —tot dient que no vol donar més noms perquè qui se senti amb valor de figurar al costat d'aquests que s'hi posi— i lamenta que del romanticisme literari en restin les escorrialles perquè els «lluitadors» s'hagin cansat de lluitar de franc:

Fins a vint anys un home soporta tots els calvaris per l'ideal, après dels vint és qüestió de fer-se periodista o traductor, o corrector de proves, si és que irremeiablement no's serveix per a altre ofici que per a remenar paraules A Catalunya és possible tot menys fer-se un sou escrivint pel gust d'escriure. [...] Però senyaleume un solitari, que, solitariament, amb

---

²⁴⁹ Bertrana, P. (28 desembre 1912). Almoïna espiritual. *El Poble Català*, p. 1.

²⁵⁰ Bertrana, P. (9 gener 1912). Encara unes paraules més sobre l'almoïna espiritual. *El Poble Català*, p. 1.

²⁵¹ Bertrana, P. (2 febrer 1913). Estadístiques. *El Poble Català*, p. 1.

²⁵² Bertrana, P. (18 maig 1913). Retorn. *El Poble Català*, p. 3.

²⁵³ Bertrana, P. (30 març 1913). Les mòmies. *El Poble Català*, p. 3.

²⁵⁴ Bertrana, P. (5 octubre 1913). El comiat de Teresa. *El Poble Català*, p. 3.

l'art seu, amb lo que surti de la seva intel·ligència fecondada per la visió directa de la vida, pugui mantenir-se amb frugalitat, i jo cantaré un himne a n'aquest nostre públic calumniat, que té diners per a tot menys per a llibres. Oh! És ben senzill; el Teatre Català podria dir-nos quantes vocacions ha desviat no mes amb la llaminadura d'us rets de representació mesquins. En les redaccions dels nostres periòdics hi trobareu les millors plomes; tota una jovenalla esperansadora desviada de la seva tauleta de treball ont vestia les imatges pures de la seva fantasia i que ara son comentaristes de vulgaritats a tant el pam. [...] Direu que per sort nostre encara existeixen redaccions a Barcelona ont és possible esser periodista amb ingeni. Però el que en té, sols ell coneix com li cal espreme'l per a fer-se una soldada regular. Solicitat per tots els editors, però mal pagat també per tots, multiplica l'esforç. El cervell més resistent acaba per a trobar-se lassat; el cervell s'habitua a un exercici purament mecànic, devé una mena de goma que enganxa paraules àgilment.²⁵⁵

Al final del plany, de nou ataca el burgès, que és qui pot «gastar i pot protegir i pot fer pàtria [...]. Convençut de que amb l'Atracció de forasters, l'engrandiment del Port i un tramvia subterrani ja n'hi ha prou per a la prosperitat i bon nom de Barcelona, hostatge d'ànima catalana».²⁵⁶ Com he comentat en reiterades ocasions, aquest és un tema recurrent en Bertrana perquè l'afecta de ple.

I el 25 de febrer de 1914 comença l'«Ideari barbre»:²⁵⁷

Molts homes es creuen civils sols perquè han nascut a ciutat; es creuen sabis perquè han llegit; es creuen heroics perquè resisteixen les empentes en un teatre, en la plataforma d'on tramvia o en un urinari, pacientment. El menyspreu amb que's tracta al barbre avui dia constitueix una de tantes iniquitats censurables. El barbre en el terror de les lletres, no pot defensar-se perquè li manca lletra. No obstant no deu negar-se que és probable que tingui quelcom per a dir, sobretot posat en contacte amb la civilització.²⁵⁸

En aquest primer text, Bertrana hi explica que ha trobat un barbre confident a qui farà de traductor de les seves experiències de muntanyenc mentre roda per Barcelona.

---

²⁵⁵ Bertrana, P. (10 agost 1913). Heusaquí l'enemic. *El Poble Català*, p. 3.

²⁵⁶ *Ibid.*

²⁵⁷ En una carta a Rahola en què li agraeix les bones paraules que li ha dedicat per la nova secció, li confessa que no és ben bé com hauria volgut que fos perquè va començar-la en mala hora. Resulta que a Cèlia, la filla petita dels Bertrana, se li havia declarat diftèria feia pocs dies. Bertrana se sent altre cop sota l'imperi del seu «astre malastruc» i, si bé la criatura ja està convalescent, ell encara no s'ha recuperat de la impressió que li va causar la malaltia i creu que Cèlia no està tan bé com hauria d'estar: «Sento, però, la neurastènia que s'apodera de mi, i a voltes necessito de tota la meva voluntat per a no rendir-me» (N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 284).

²⁵⁸ Bertrana, P. (25 febrer 1914). [Presentació de l'Ideari barbre]. *El Poble Català*, p. 1.

Tanmateix, el pseudònim que utilitzarà el bàrbar no s'especifica fins al següent número: «Roc», escaient i simptomàtic. Bertrana publicarà aquesta secció gairebé diàriament i signant-la amb el pseudònim «Roc», des del mes de febrer fins a l'abril, amb un total de 71 idearis. Es tracta de textos breus i des de la perspectiva d'algú de fora de la ciutat; és la visió d'un camperol que reacciona a tot allò que veu a Barcelona i ho compara amb el poble d'on prové, com es pot observar, per exemple, a «L'irreverència»,²⁵⁹ on relata que estava resant a la catedral i el xivarri que feia el mossèn fent de guia i explicant detalls de l'edifici a uns estrangers va fer-li enyorar la tranquil·litat de l'església del poble.

L'«Ideari barbre» d'*El Poble Català* no és tan polit ni enginyós com ho serà l'«Ideari bàrbar» que publicarà a *La Publiciad* més endavant. Aquí, Roc transmet la veu ingènua, impressionable i gairebé infantil d'un pagès que es passeja per la gran ciutat, observant i admirant tot allò que hi veu; tanmateix, però, no hi ha la ironia incisiva i l'agudeses que sí que es troba en l'«Ideari bàrbar» de *La Publicidad* i que Bertrana signarà amb el seu propi nom. No obstant això, val a dir que la riquesa del lèxic és destacable en ambdues seccions.

Així doncs, a l'«Ideari barbre», Roc comenta les «coses vistes» a Barcelona, com ara l'espectacle de com maten a ganivetades una rata a la Rambla de les Flors, a «Carnatge»;²⁶⁰ les llargues cues esperant aconseguir entrades per a les curses de braus, a «Fragment d'una epístola al meu oncle Espriu»²⁶¹ o la descripció de l'Eixample, a «Un bon concell».²⁶² Bertrana hi fa parlar el bàrbar de menjars, esports, teatre, etc., tal com es veurà a la segona part del treball, dins la gran sèrie barcelonina. S'hi distingeix molt la percepció de «jo no soc de ciutat» però, al final, sembla que comença a sentir-s'hi a gust, tal com es desprèn, per exemple, de «Retorn». Roc ha anat a passar un parell de dies al poble i en canta les bonances, però confirma que enyorava la ciutat, perquè ja li havia perdut «l'agre».²⁶³

No obstant això, el 18 d'abril de 1914 Bertrana acaba l'ideari precipitadament: «Amic Roc, tòrneten a les teves montanyes que això del periodisme és la lluna. Aquí, a ciutat, mai sabs de l'indret que bufa el vent, i et cauen les brosses a l'ull quan menys t'ho

---

²⁵⁹ Bertrana, P. (28 febrer 1914). L'irreverència. *El Poble Català*, p. 2.

²⁶⁰ Bertrana, P. (27 febrer 1914). Carnatge. *El Poble Català*, p. 1.

²⁶¹ Bertrana, P. (15 març 1914). Fragment d'una epístola al meu oncle Espriu. *El Poble Català*, p. 1.

²⁶² Bertrana, P. (21 març 1914). Un bon concell. *El Poble Català*, p. 1.

²⁶³ Bertrana, P. (7 abril 1914). Retorn. *El Poble Català*, p. 2.

penses».²⁶⁴ Creia que la secció duraria més temps, però Bertrana s'acomiada no només de l'«Ideari barbre», sinó també d'*El Poble Català*.²⁶⁵

Feia un temps que la situació del diari i de la U.F.N.R. era precària i per mirar de solucionar-ho els dirigents del partit van pactar una aliança electoral amb el Partit Republicà Radical d'Alejandro Lerroux, per tal de presentar-se plegats a les eleccions legislatives del 8 de maig de 1914. Aquest acord és conegut com el Pacte de Sant Gervasi i va provocar una onada de baixes de la U.F.N.R. i l'abandonament gairebé en bloc de la redacció d'*El Poble Català*, com a protesta. Tal com afirma J. M. Huertas, el fet que un bon nombre de redactors del diari decidís marxar és un cas on la dignitat professional va imposar-se per sobre la defensa del lloc de treball (1998, p. 76).

Claudi Ametlla rememora l'abandó a les seves memòries (2013, p. 364-373): Pere Corominas, que seguia essent el cap de la U.F.N.R., i Jaume Carner, que era qui havia promogut l'elecció de Corominas, van decidir lliurar el partit a «l'enemic», a Lerroux. Feia temps que tant el partit com el diari patien un declivi, però «tots els redactors d'*El Poble Català*, sense cap excepció, volíem evitar aquest final ignominiós. Tots conservàvem intacta la fe en els principis, ja que no en els destins del partit» (p. 366) i considera que el Pacte de Sant Gervasi va tocar de mort *El Poble Català*; sense aquesta aliança, potser el diari no hauria acabat sucumbint.

Després d'anar-se'n d'*El Poble Català*, els redactors expliquen la sortida col·lectiva del grup a *La Bandera: fulla escrita pels ex-redactors de El Poble Català* (25 de juliol de 1914), una publicació de 4 pàgines en què resumeixen el succeït, com se senten i hi presenten adhesions diverses. Hi ha alguns articles a títol individual, però la majoria apareixen sense signar o amb totes les signatures dels antics redactors del diari per reafirmar la idea de cohesió: aquesta publicació d'un sol número «té caràcter històric i potser és un cas únic en la història de la política i el periodisme catalans» (J. Torrent i R. Tasis, 1966, p. 481). De fet, Claudi Ametlla ja va fer notar l'excepcionalitat de *La Bandera* a les seves memòries:

Aleshores, tots els redactors decidírem sortir del diari. Tots a l'una abandonàrem el local de la redacció, duent-nos-en la bandera, perquè ni ella ni nosaltres no fóssim testimonis del gran vilipendi. El personal de l'administració ens va veure partir, consternat, sense

---

²⁶⁴ Bertrana, P. (18 abril 1914). Comiat. *El Poble Català*, p. 1.

²⁶⁵ Des de la publicació de Sant Feliu de Guíxols *Ciutat Nova* (25 d'abril de 1914, p. 1) es van fer ressò de l'abandonament dels redactors del diari, entre ells Bertrana, del qual manifesten que enyoraran «la prosa molsuda i atraient, a la vegada que sota el títol de *Ideari barbre* ens servia quotidianament l'anomenat filòsof rural en Prudenci Bertrana».

gosar oposar-se al furt simbòlic. L'endemà, sota el títol de *La Bandera*, vam editar un full, explicant el fet, que em penso que és únic, amb proporcions així, registrat a la història interna de la nostra política i del nostre periodisme. (2013, p. 369-370)

Els mateixos redactors van adreçar un text als seus amics i llegidors, agraint-los el suport i dient-los adeu desitjant que mai separessin Catalunya de la seva vida. Aquest escrit es va publicar al setmanari barceloní *Renaixement: adherit a la Unió Catalanista* (23 d'abril de 1914, p. 209) i el van signar A. Rovira i Virgili, R. Noguer i Comet, Claudi Ametlla, Màrius Aguilar, Pere Casals, Alexandre Plana, Prudenci Bertrana, A. Serrano i Victori, Andreu Nin, Agustí Pereña, Delfí Sanmartin i J. Bertran i Ballet.

Diversos diaris i revistes es van fer eco de l'escàndol que va suposar l'abandonament de la redacció. Per exemple, a *El Duende* de Madrid (3 de maig de 1914, p. 11-13) va publicar-s'hi «La dulce Barcelona. Un escándalo político y periodístico», un text anònim que detallava tot el succeït, tot afirmant que Pere Corominas havia ofert en sacrifici la redacció d'*El Poble Català* a Lerroux. Des de *L'Esquella* (24 de maig de 1914, p. 283), on Bertrana seguia col·laborant, també van notificar el canvi radical de la redacció en un «Esquellot» i donaven ànims als redactors a qui, deien, seguirien tenint com a companys dilectes que han defensat sempre la democràcia i l'honor de Catalunya. En aquest mateix número del setmanari satíric, Bertrana va publicar-hi «Com les fulles», relacionat amb el succés, amb els sous atraçats que encara havien de cobrar i amb l'últim dia a la redacció d'*El Poble Català*:

Entre un espantós silenci, la veu d'un company demanà la senyera. Ens l'enduríem per a que no fos escarnida i profanada pels nostres successors. [...] Desfilàrem, un a un, cap a la porta. Havia arribat un missatger amb la promesa que l'endemà ens pagarien els sous atrassats. Res teníem que fer allí, però ningú volia ésser el primer en deixar aquell pis amarat de nostres suors. [...] Fins a les tres de la matinada romanguérem junts. No'ns atrevíem a separar-nos, pressentint que les regolfades del destí ens treurien de tots els redossos que intentessim improvisar per a ésser companys durant unes hores ocioses. A cada hu, com les fulles, l'esperava un reconet en aqueix camp perdut del periodisme, on s'acabaria d'assecar i consumir.²⁶⁶

---

²⁶⁶ Bertrana, P. (24 abril 1914). Com les fulles. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 274-275. Aquesta mateixa comparació es troba a *L'impenitent*: «Anaven tristos i silencis. Pensaven que no trigarien a dispersar-se, com les fulles empeses pel cerç de la tardor, en els camps perduts del periodisme» (P. Bertrana, 2017b, p. 287).

Després de deixar la redacció d'*El Poble Català*, Màrius Aguilar i Prudenci Bertrana van fundar el setmanari republicà i catalanista *La Pàtria*, que es va publicar del 22 de maig de 1914 al 10 de juliol del mateix any, amb un total de 8 números.²⁶⁷

Bertrana era redactor de la publicació i així consta a cada número, sota la capçalera, a primera plana. A més, va ser el director dels primers números, fins al del 6 de juny de 1914, en què, en una nota al peu de la tercera pàgina hi comuniquen que Bertrana deixa la direcció de *La Pàtria* per impossibilitat material d'atendre totes les seves tasques periodístiques.²⁶⁸ El setmanari s'acabarà fusionant amb *La Nació* i així ho expliquen a l'últim número de *La Pàtria* (10 de juliol de 1914, p. 1).

A *La Pàtria*, Bertrana hi publicarà dos textos: «Aristides Maillol», una reivindicació de l'escultor en tant que és reconegut arreu del món i no pot ser «no sigui enlairat en la mateixa terra que ell estima»,²⁶⁹ i «En Macari Biosca i Tremols», que és una descripció satírica i mordaç d'algú de renom, sembla ser, d'*El Poble Català*.

A partir de 1917, quan el diari es trobava en mans d'Ignasi L. Ribera i Rovira, Bertrana torna a col·laborar-hi i ho farà amb set articles, publicats entre gener i maig.²⁷⁰ Al número del 24 de gener, a primera plana, s'hi anuncia la col·laboració dels distingits escriptors Francesc Pujols, Josep Aladern i Prudenci Bertrana. I, l'endemà, ja hi apareix

---

²⁶⁷ Màrius Aguilar envia una carta a Carles Rahola el maig de 1914 en què hi diu el següent: «els antics redactors d'*El Poble*, millor dit, en Bertrana y jo, perquè'ls altres s'han lliurat a la caça del nostre pa de cada dia, ab la força que dóna una vida desil·lusionada, fem un setmanari, que segurament coneixeu, titulat *La Patria*. Una mica *chauvin*, el títol, però concret i sorollós» (N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 47).

²⁶⁸ Probablement, va deixar d'encarregar-se de la direcció del setmanari perquè prou feina tenia amb *L'Esquella* i *La Campana*, però podria haver-hi influït una topada desafortunada amb Frederic Pujulà, amb qui Bertrana ja s'havia enganxat abans arran d'unes crítiques sobre els esperantistes esmentades en un apartat anterior. Aquesta vegada, l'incident va causar-lo el fet que Bertrana i Aguilar comptessin amb Pujulà com a col·laborador de *La Pàtria* i així ho fessin constar al seu setmanari. Pujulà se'n va queixar en una carta des de les planes d'*El Poble Català* (27 de maig de 1914, p. 1) on volia deixar constància que no col·laborava pas a *La Pàtria*, ja que Bertrana hi havia inserit el seu nom sense consultar-li; dirigint-se, per tant, exclusivament a ell. En la secció «Comentaris» de *La Pàtria* (29 de maig de 1914, p. 4) s'hi troba una «Justificació» que, tot i que no es pot confirmar perquè no va signada, molt probablement és de Bertrana, en què s'hi diu que es va fer arribar una circular a Pujulà i se li explicitava que, per urgència i evitar molèsties, si no contestava en contra amb brevetat se'l consideraria col·laborador de la publicació, però que ja l'havien esborrat de la llista.

²⁶⁹ Bertrana, P. (12 juny 1914). Aristides Maillol. *La Pàtria*, p. 1.

²⁷⁰ Als números del 27, 28 i 30 de març i 1 d'abril de 1917, a la primera plana, s'hi reproduïx la conferència que Bertrana va pronunciar a la seu de la Joventut Nacionalista Republicana el 23 de març de 1917: «De l'amor a Catalunya». És molt interessant perquè hi parla del concepte de «pàtria»: és el lloc on neixes per atzar i, per tant, perquè sorgeixi l'adoració per la teva terra, l'has de viure i trepitjar; el teu amor per ella creixerà a força de sentir-la i de caminar. La pàtria, per a ell, és la compenetració entre els seus sentiments i la seva terra. És també en aquesta conferència on fa constar la incapacitat per habitar-se al fet de viure a Barcelona, lluny de Girona, on havia forjat la seva «eloqüència de conferenciant»: «Haig de fer-vos una emocionant confidència. Tots els que em llegessin un poc atentament hauran pogut notar que sura en el meu estil una amargor d'inadaptat. Es perquè estic lluny de la meva veritable terra santa. Lluny no, és a tocar, però hi ha el per a mi masequible bitllet ferroviari, el punt d'honor de fill pròdic i la tirania de la col·laboració periodística que equivalen a cent llegües de mal camí». Bertrana, P. (28 març 1917). De l'amor a Catalunya. *El Poble Català*, p. 1.

«La pau enmatzinada»,²⁷¹ on Bertrana reflexiona sobre la Gran Guerra i el militarisme que costarà deixar enrere després de la guerra. Els següents articles són: «Perqué hem deixat d'escriure els prosistes catalans?»,²⁷² en què torna a reflexionar sobre el fet que és impossible viure de la ploma a Catalunya; «Els paladins del fàstic»,²⁷³ una crítica a la neutralitat espanyola durant la Primera Guerra Mundial, i «La plana d'anuncis»,²⁷⁴ sobre la pàgina del diari que considera que s'ha de llegir primer en tant que s'hi endevina abans què és una ciutat i què s'hi cou. També hi veu la llum «L'artigaire català i el feudal blader de Castella»,²⁷⁵ una crítica als agricultors espanyols que l'anyada vinent no sembraran blat tenint en compte la crisi del pa que està passant el món sencer, i els titlla d'egoistes i d'ajudar la misèria, en comparació amb Catalunya, on el blat és sagrat i ningú gosaria negar-lo a la terra. El següent és «El ceptre i la vida»²⁷⁶ i hi parla de l'entrada dels Estats Units a la Primera Guerra Mundial.

Finalment, l'últim text és «El foraster», en què reflexiona sobre l'estranger que arriba a Barcelona i hauria de «fer-se càrrec que arriba a un país que té història, tradició, personalitat, ànima i patriotisme»;²⁷⁷ no obstant això, resta com a etern foraster perquè conviu només amb catalans que també són forans com ell a Catalunya, ja que s'adapten a la vida mercantil, a la política, al negoci i al tracte social, però no s'adapten a la vida espiritual ni a la cultura catalana.

Amb aquest article, doncs, es tanca la col·laboració de Bertrana a *El Poble Català*, el dia 1 de maig de 1917.

---

²⁷¹ Bertrana, P. (25 gener 1917). La pau enmatzinada. *El Poble Català*, p. 1.

²⁷² Bertrana, P. (7 febrer 1917). Perqué hem deixat d'escriure els prosistes catalans?. *El Poble Català*, p. 1. M. Casacuberta (2019, p. 133-138) afirma que Bertrana, amb aquest article, pretenia reivindicar la professionalització de l'escriptor i la necessitat de construir un mercat literari català sòlid que tingués present tant els escriptors —i els seus drets— com el gran públic, situat aquest últim al marge de «clientelismes polítics», és a dir, siutat al marge de la literatura promoguda per la política cultural de la Mancomunitat de Catalunya a través de la intel·lectualitat noucentista. A més, Bertrana —a partir de la reflexió que l'escriptor Joaquim Rosselló Roure va fer arran de la lectura de *Vers la llum* de Josep M. Folch i Torres i que va portar-lo a preguntar-se el perquè del desequilibri existent entre els innumbrables conreadors de poesia i i els migrats escriptors de novel·la a Catalunya—, llança un crit d'alerta sobre aquesta qüestió. Així doncs, uns anys abans que Josep M. de Sagarra i Carles Riba publicuessin els seus respectius articles —«La por a la novel·la» (*La Publicitat*, 26 d'abril de 1925, p. 1) i «Una generació sense novel·la» (*La Veu de Catalunya*, 7 de juny de 1925, ed. matí, p. 7)— i que s'han pres com a punt de partida d'aquesta advertència sobre la situació de la novel·la a Catalunya (J. Fuster, 1978, p. 244), Bertrana ja hi havia posat atenció.

²⁷³ Bertrana, P. (18 febrer 1917). Els paladins del fàstic. *El Poble Català*, p. 1.

²⁷⁴ Bertrana, P. (3 març 1917). La plana d'anuncis. *El Poble Català*, p. 1.

²⁷⁵ Bertrana, P. (12 abril 1917). L'artigaire català i el feudal blader de Castella. *El Poble Català*, p. 1.

²⁷⁶ Bertrana, P. (20 abril 1917). El ceptre i la vida. *El Poble Català*, p. 1.

²⁷⁷ Bertrana, P. (1 maig 1917). El foraster. *El Poble Català*, p. 1.

1.5.3. Col·laboracions en el marc de la Primera Guerra Mundial

Quan va esclatar la Primera Guerra Mundial, Aurora Bertrana recorda a les seves *Memòries* que a casa eren tots aliadòfils i que el pare quan sortia de la redacció d'*Iberia* tornava al pis ple d'entusiasme francòfil i indignació «antialemanya» (2013a, p. 205).

La Gran Guerra va marcar la fi d'un món on la idea de progrés i la fe en la humanitat s'esvaïa. Tal com manifesta Xavier Pla, a partir d'aquell moment, l'escriptor-periodista es va convertir en una figura culturalment rellevant: intel·lectuals omplien les pàgines dels diaris més importants de l'època, comentant successos, impulsant debats ideològics i interrogacions crítiques d'una època turbulenta i bèl·lica. El periodisme cultural i polític va evolucionar ràpidament en tant que s'havia d'ajustar a les demandes dels lectors, que ja no volien informacions telegràfiques i sòbries, sinó opinions i testimonis *in situ*. Així doncs, ens trobem amb un tipus de text periodístic que, tot i seguir tenint caràcter informatiu, ja no és merament descriptiu i objectiu, sinó que és un text d'opinió, creatiu i subjectiu, i on l'autor s'expressa en primera persona per dotar-lo de veracitat, afegint-hi fets viscuts o recreats. Arran de la conflagració europea, el periodisme es transforma i els articles apareixen firmats pels seus autors, les tipologies textuais i els gèneres literaris es diversifiquen —trobarem cròniques, reportatges, dietaris de guerra, impressions sobre el conflicte o propaganda ideològica, entre d'altres—, es generalitza l'ús de la primera persona i sorgeix la diversitat d'opinions, d'ideologies i de bàndols en una Europa en guerra (X. Pla, 2017a, p. 348-350).

Mai no havia estat el món, des que és món, tan agitat en el seu conjunt, tan nerviós en la seva totalitat [...]. Però la humanitat, a mesura que ha anat conquerint la terra, s'ha unit de manera més estreta, i ara una febre sacseja tot el seu organisme, un terror fa tremolar el cosmos sencer [...]. A cadascú que marxa segueix alguna mirada, i aquest mirar i enyorar, multiplicat per milions i entreteixit amb el destí de nacions senceres, és el que ara causa la inquietud d'un món sencer. (S. Zweig, 2014, p. 49-50)

Amb aquestes paraules, l'escriptor Zweig descrivia el conflicte que va canviar el món i que ens va fer entrar de ple al segle XX: la Primera Guerra Mundial (1914-1918).

En iniciar-se les hostilitats bèl·liques i, amb paraules de J. Safont, darrere de cada aliança hi havia una construcció ideològica que la nodria:

França i els seus aliats venien a simbolitzar la vocació universalista del món civilitzat, democràtic i liberal, enfront de la tradició bàrbara, militarista i autoritària del món

germànic, el qual [...] es considerava portador d'una missió històrica davant la decadència de França i dels seus aliats. (2012, p. 33-34)

L'enfrontament entre la *Civilisation* que va néixer de la Revolució Francesa (1789-1799) i la *Kultur* que va sorgir de l'idealisme alemany revestien la guerra total en què totes les potències europees, totes les nacions, malgrat les aliances, pugnaven pel control del Vell Continent i pel domini de les colònies. Alemanya tenia un pla: envair França pel nord, a través de Bèlgica, per tal d'envoltar els exèrcits francesos, ocupar París i sotmetre l'enemic, forçant-lo a acceptar les seves condicions polítiques i territorials, i obtenint una victòria ràpida al front occidental. No obstant això, els fets no es van desenvolupar tal com esperaven. El mariscal Joffre, el màxim comandant francès i «a qui plaïa de signar “Un català del Rosselló”» (E. Cortade, 1969, p. 78), sospitava que els alemanys els envairien per la zona de l'Alsàcia-Lorena, no pel nord, per la qual cosa va planejar un atac als enemics en aquella zona; atac que es va veure frustrat per l'artilleria i les metralladores alemanyes, que van deixar unes dues-centes seixanta mil baixes a l'exèrcit francès i aquest es va haver de retirar. Contràriament al que es pugui pensar, aquest fracàs va salvar els francesos d'una derrota fatal: els alemanys avançaven en direcció a París però es van desviar cap a la zona esmentada per envoltar els soldats que es retiraven, tot deixant el seu flanc dret exposat. En adonar-se'n, Joffre va manar a les tropes franceses i britàniques que fessin front als enemics a la riba del Marne. Després de cinc dies de batalla i prop de mig milió de combatents morts i ferits, els aliats van aconseguir aturar l'avançament dels alemanys i els van fer recular una seixantena de quilòmetres.

Després de la batalla del Marne, la de Tannenberg a Prússia i en què els alemanys van derrotar els russos, la batalla de Lemberg a Galítsia, on els austrohongaresos van ser vençuts pels russos, l'entrada al conflicte de Turquia i Japó, les pugnes bèl·liques en diverses colònies africanes i asiàtiques, la fixació de fronts a est i oest o l'inici de la guerra naval, la Gran Guerra va canviar de naturalesa. Es va passar d'una guerra de moviments a una guerra immòbil: arrencava la guerra de trinxeres i desgast. En aquell moment, a finals de 1914:

Els rivals havien fet taules i, a partir de llavors, la lluita al front occidental entrava en una fase mai vista. Va arribar una tardor plujosa i un dels hiverns més freds dels que es tenia record. En altres temps, els exèrcits potser s'haurien retirat a les seves casernes. Però ara, tot el potencial de les nacions més industrialitzades d'Europa es posava al seu servei

perquè es mantinguessin en primera línia, amb un subministrament constant de municions per a les armes i menjar enllaunat per als soldats. Començava una guerra de setge brutal que s'allargaria encara quatre anys (A. Novials, 2013, p. 14).

Els anys 1915 i 1916 van ser els més punyents de la guerra: bombardejos aeris a civils amb zepelins —el primer atac amb aquest dirigible va ser una ofensiva alemanya sobre Londres, el 19 de gener de 1915—; atacs marins —com l'enfonsament del transatlàntic *Lusitania* per un submarí alemany que va deixar 1.198 morts—, ofensives on s'utilitzaven gasos verinosos i armament químic, combats tant al front oriental com al Pròxim Orient, i les cèlebres batalles «de fang i sang» de Verdun i del Somme. La batalla de Verdun, que es va iniciar el 21 de febrer de 1916 i es va allargar fins al 20 de desembre del mateix any, va passar a la història com la més llarga mai vista i també com una de les més sagnants: «en deu mesos, més de tres-cents mil soldats francesos i alemanys hi van deixar la vida per mirar d'avançar poc més de deu quilòmetres» (J. Finestres, 2013, p. 21). Així mateix, la batalla del Somme, que va durar de l'1 de juliol de 1916 fins al 25 de novembre, va obtenir una tímida victòria dels aliats però es va considerar un dels episodis més dramàtics de la història en tant que el cost humà va ser extremadament elevat: «més d'una baixa humana per cada centímetre de batalla lluitada sense treva durant cinc mesos» (J. Finestres, 2013, p. 23). Aquesta era la crua realitat de les trinxeres.

El 6 d'abril de 1917 els Estats Units va declarar la guerra a Alemanya tant per la guerra submarina sense limitacions que aquesta promovia —atacant qualsevol vaixell fos quina fos la seva procedència—, com per l'aparició del telegrama Zimmerman segons el qual Alemanya ofería ajuda als mexicans per recuperar els territoris perduts a canvi de participar a la guerra i atacar els EUA. El 8 de gener de 1918, el president dels EUA, Thomas Woodrow Wilson, va pronunciar el discurs dels *Catorze punts* per assolir la pau, al Congrés nord-americà. Alguns d'aquests punts exigien la reducció armamentística militar, la llibertat de navegació i de comerç, el retorn d'Alsàcia-Lorena a França o la creació del que més endavant es coneixeria com la Societat de Nacions. Diverses condicions del programa de Wilson es van incloure al Tractat de Versalles, que es va signar el 28 de juny de 1919 i va constituir un intent de reconstruir Europa després de la guerra. Pel que fa a Rússia, el fred hivernal del mes de febrer de 1917 va provocar l'escassetat d'aliments a les ciutats russes i, com a conseqüència, fam i descontentament amb el règim: es va iniciar la Revolució Russa, que va dividir-se en dues fases. En la primera, es va derrocar el sistema tsarista i autocràtic del tsar Nicolau II, fent que aquest

abdiqués el 15 de març. Es va crear un govern provisional i sovieta a Petrograd —Sant Petersburg— que va ser incapaç de treure el país de la conflagració, i va preparar una ofensiva desastrosa a Galítsia contra alemanys i austrohongaresos, que va acabar demostrant que els russos ja no tenien moral per lluitar. En la segona, Lenin, líder del sector bolxevic, va prendre el poder i va negociar un acord de pau amb els alemanys: el Tractat de Brest-Litovsk, signat el 3 de març de 1918. Rússia es retirava definitivament de la guerra. Però les pugnes continuaven. El 15 de juliol de 1918 començava l'última ofensiva alemanya, prop de Reims, i es va produir la segona batalla del Marne en què els aliats van aconseguir, altra vegada, aturar l'enemic. El 8 d'agost va iniciar-se la batalla d'Amiens, que es va allargar fins a l'11 de novembre i va acabar amb el retrocés dels alemanys fora de França, tot marcant el final dels combats. L'11 de novembre de 1918 els Aliats i Alemanya van signar l'Armistici en un vagó de tren al bosc de Compiègne, posant fi a les hostilitats al front occidental. Tot i així, es van necessitar sis mesos de negociacions a la conferència de pau de París per concloure el tractat de pau, reordenar Europa i fundar la Societat de Nacions amb un objectiu clar: evitar la guerra. No obstant això, la pau idealitzada i la creença que la Gran Guerra seria l'última de les guerres es van veure estroncades en poc temps: tal com va pronosticar el Mariscal Foch, el comandant en cap aliat, només va ser un armistici de vint anys: «amb aquesta guerra, Europa va anar directa cap al seu propi suïcidi, dins d'un segle curt i accelerat que començava un juny de 1914, a Sarajevo, i que acabaria el novembre de 1989, a Berlín» (J. Safont, 2012, p. 41).

La Gran Guerra no va ser només una guerra de paraules però, en aquesta va trobar-hi un instrument potent d'intervenció i de combat (J. Amat i J. R. González, 2013, p. 3). En iniciar-se les hostilitats i tot i la neutralitat oficial, a Espanya i Catalunya gairebé tothom prenia posició en el conflicte i els intel·lectuals «ocuparen un paper central en l'articulació dels camps enfrontats [...] amb l'etern propòsit de sacsejar l'opinió pública i despertar la consciència nacional» (M. Fuentes, 2015, p. 21-22).²⁷⁸ Començava la guerra de paper.

Segons G. Weill, els periòdics han de ser els sacerdots de la història, els animadors de la societat, els informadors del públic, els censors de la terra, els vehicles de la opinió pública, els enemics dels tirans i el braç dret de la llibertat (G. Weill dins J. Guillaumont,

---

²⁷⁸ A tall de curiositat i en la línia satírica de *L'Esquella de la Torratxa*, el número del 28 d'agost de 1914 és un número capicua, mig francòfil i mig germanòfil, per tal que els neutrals poguessin escollir el que més els interessés.

2003, p. 197). Aquest era l'ideal i la realitat va ser-ne una altra. És cert que la premsa moderna híbrida d'informació i opinió que va consolidar-se a principis del s. XX, va tenir un paper important arreu del món durant els anys que va durar la Primera Guerra Mundial en tant que era el mitjà a través del qual els ciutadans podien estar assabentats dels fets que assolaven Europa: «pels carrers tothom porta un diari a les mans, tothom està inquiet» (S. Zweig, 2014, p. 19). En el conflicte que havia d'acabar amb totes les guerres, tot i la censura i els mecanismes propagandístics, la paraula encara tenia autoritat; la gent encara l'esperava. Però això ja no va ser així a la Segona Guerra Mundial, on la paraula —i la premsa— va perdre credibilitat a causa de la mentida organitzada i l'excés de propaganda, de diaris corromputs i d'informació falsejada via diferents mitjans de comunicació (S. Zweig, 2001, p. 298).

Durant la Primera Guerra Mundial, els diaris i les revistes d'arreu van convertir-se en camps de batalla des de les pàgines dels quals els intel·lectuals es posicionaven, s'atacaven, opinaven, creaven manifestos, removien consciències, criticaven i denunciaven fets i actituds tant dels Aliats com dels imperis centrals: la paraula era la seva arma. Com adverteix Santos Juliá, però, els intel·lectuals que publicaven durant la guerra ja no eren figures individuals que buscaven periòdics on col·locar els seus articles, sinó que hi havia una afinitat moral i ideològica entre el grup d'intel·lectuals que col·laborava en una mateixa publicació (S. Juliá, 2002, p. 11). Centrant-me en Espanya i Catalunya, que l'Estat romangués neutral no va impedir als intel·lectuals que es posicionessin: «Allò que a mig continent es manifesta amb les armes i amb la cridòria nacionalista, Espanya ho fa amb les idees i els papers de diari» (A. Rafanell dins J. Safont, 2012, p. 50).

Entre els que van intervenir en la discussió ideològica sobre el conflicte, es van entendre dues maneres oposades de definir la situació sociopolítica d'Europa i del món: els sectors més conservadors i de dretes veien en els imperis centrals la construcció d'una societat autoritària, imperialista i militaritzada, mentre que els sectors més d'esquerres, liberals, republicans i socialistes veien en els Aliats una reforma política democràtica i antimilitarista (J. Esculies i D. Martínez Fiol, 2012, p. 2). Miguel de Unamuno creia que la guerra era un esdeveniment capaç d'aconseguir que els pobles es mirassin a si mateixos i fessin exàmens de consciència, traient conclusions i expectatives de redempció per al seu futur (A. Duarte, 2015, p. 104). Així doncs, no és gens estrany que els intel·lectuals aliadòfils sentissin, en aquell moment i tal com va declarar Ortega y Gasset al primer número de la revista *España* (29 de maig de 1915, p. 1), que de la guerra que donaria lloc

a una nova Europa n'havia de sortir forçosament una nova Espanya. Els intel·lectuals aliadòfils espanyols llegien el conflicte en clau regeneracionista tot esperant que, amb la Gran Guerra, Espanya es modernitzés i es convertís en un estat laic, europeïtzat, modern i democràtic. Per això, els nacionalistes catalans simpatitzaven amb aquests intel·lectuals reformistes en tant que també ambicionaven un canvi radical per a Espanya; van creure que la Gran Guerra era una oportunitat per enderrocar la monarquia i instituir una república espanyola que permetria l'autonomia de Catalunya. Malgrat tot i com a apunt, quan va concloure la guerra, les esperances dels aliadòfils catalans es van evaporar mentre creixia la desil·lusió i el desencís respecte a França: els francesos no en volien saber res, de la causa catalana. Carles Soldevila va expressar de manera molt adient el que devien sentir altres francòfils com ell:

Seguesc admirant França i no tinc inconvenient a creure que des d'un punt de vista espiritual és la segona pàtria dels catalans. Però mai aconsellaré de sacrificar a una segona pàtria els interessos de la pàtria primera, que és carn i esperit alhora. L'ardent francofilia de Catalunya ¿quin avantatge li ha dut? ¿De quina manera ha estat agraïda? Amb unes quantes condecoracions. Per als individus condecorats potser ha estat prou, per a la col·lectivitat no ha estat res. (C. Soldevila dins J. Safont, 2012, p. 67)

A banda de periòdics aliadòfils i germanòfils, tant a Madrid com a Barcelona, també hi trobem publicacions que van mantenir-se prudentment neutrals, com *L'Imparcial* a Madrid o *La Veu de Catalunya* a Barcelona, que dedicaven un gran nombre de pàgines a la informació internacional i recollien opinions tant aliadòfiles com germanòfiles o neutralistes. El cas de *La Vanguardia* era curiós perquè, tot i estar a favor de França i tenir contractada l'aliadòfila agència Havas, el seu propietari, el Comte de Godó, era monàrquic i apostava per la victòria alemanya (F. Fanés i J. M. Minguet, 2015, p. 4). Val a dir, però, que les posicions neutralistes, ja en els anys de la guerra, es van considerar germanòfiles encobertes.

Un manifest aparentment neutralista que va causar un enrenou considerable va ser el que va impulsar Eugeni d'Ors: el «Manifest dels Amics de la Unitat Moral d'Europa», presentat a Barcelona el 27 de novembre de 1914, i segons el qual d'Ors entenia la Primera Guerra Mundial com una guerra civil europea i cridava a «una síntesi de l'imperialisme germànic heretat del Sacre Imperi Romano-Germànic amb l'esperit mediterrani i llatí» (J. Safont, 2012, p. 75). Evidentment, aquesta posició europeïsta i neutralista, venint del màxim exponent del Noucentisme, va trasbalsar la intel·lectualitat

i la resposta aliadòfila catalana no es va fer esperar. Si bé és cert que el manifest orsià va comportar la creació del Comitè d'Amics de la Unitat Moral d'Europa i va obtenir firmes tant d'aliadòfils com de germanòfils, d'Ors va ser de seguida titllat de germanòfil i, a les pàgines de *L'Esquella de la Torratxa*, es va fer pública la reacció a tal manifest: va aparèixer el «Manifest dels catalans», signat per moltes personalitats aliadòfiles, com ara A. Rovira i Virgili, Amadeu Hurtado, Antoni López, Apeles Mestres, J. M. López-Picó, entre moltes altres, enmig de les quals hi havia també Prudenci Bertrana. En aquest manifest, s'hi troben citacions interessants que evidencien la implicació amb la causa aliada, com la següent:

No sabríem nosaltres guaitar la lluita amb esguard fred i indiferent. Si no hi participem amb les armes, comprenem bé que les idees i els sentiments nostres també són dins la batalla. Tenim una convicció i sentim un amor. I hem de proclamar-los altament i noble [...]. Estem al costat, en esperit i anhels, d'Anglaterra, França i sos aliats. Pel seu triomf fem vots cordials des de la terra de Catalunya, a la qual la mar llatina recorda tothora quin és el seu lloc. (*L'Esquella de la Torratxa*, 26 de març de 1915, p. 194)

Així doncs, l'Estat es va farcir d'aliadòfils acèrrims, aliadòfils que no renunciaven a la seva germanofília cultural ja que la creien totalment compatible amb la seva aliadofília política, germanòfils que rebutjaven tot allò que representaven França i Anglaterra, neutralistes prudents i germanòfils disfressats de neutralistes (F. Páez-Camino, 2015, p. 8). I tots ells publicaven articles i firmaven manifestos per fer evident el seu col·lectiu i el seu posicionament davant d'una guerra que canviaria el panorama europeu i mundial.

La Primera Guerra Mundial, doncs, va contribuir a relacionar el periodisme i la literatura —tenint en compte que bona part dels intel·lectuals actius en periòdics venien d'àmbits artístics i literaris—, a fer que la premsa actués com a plataforma cultural i que el periodisme literari ho fes com a «escola» de pensament, estil, i d'observació i relació de la realitat, tot fent que personalitats rellevants de l'època es professionalitzessin en diaris i revistes, però també a les trinxeres de la guerra, donant ofici a la figura naixent del corresponçal de guerra (X. Pla, M. Fuentes i F. Montero, 2016; X. Pla, 2016a).

Val a dir que el corresponçal de guerra ja existia abans que esclatés la Primera Guerra Mundial, i en tenim l'exemple del britànic William Howard Russell, enviat pel diari londinenc *The Times* a Crimea, a cobrir-hi la Guerra de Crimea (1853-1856). En aquella època, eren els oficials de l'exèrcit els que cobrien les guerres i, com que no tenien

experiència amb la presència de reporters a les trinxeres, sembla ser que el comandament militar britànic no va imposar cap control a Russell, malgrat les seves cròniques sobre les deficiències i les descures mèdiques de l'exèrcit britànic. Segons J. Guillamet (2003, p. 107), la figura del corresposal va anar agafant rellevància i a finals del s. XIX eren els periodistes de més elevada consideració social, però va ser amb la Primera Guerra Mundial que l'ofici de corresposal de guerra va experimentar un boom i es va professionalitzar. Durant la Gran Guerra, trobem diversos corresposals de guerra catalans, tals com Agustí Calvet i Pasqual —més conegut pel seu pseudònim *Gaziel*—, Francesc Macià o Eugeni Xammar. Tot i la visió idealitzada que els lectors tenien de la vida d'un corresposal de guerra a les trinxeres, la realitat se n'allunyava considerablement, tal com van encarregar-se d'explicar alguns d'ells, com Eugeni Xammar. El corresposal de la Gran Guerra vivia reclòs en un hotel, a uns quilòmetres del front i es trobava amb un oficial que li explicava el que havia passat aquell dia i el que probablement s'esdevindria el dia següent (J. Safont, 2012, p. 104).

Bertrana, que quan va esclatar la guerra col·laborava a *L'Esquella de la Torratxa*, va utilitzar la seva posició de cronista per parodiar la figura del corresposal de guerra, en auge durant el conflicte.

«Pànic»,²⁷⁹ aquesta és la primera crònica que va dedicar a la Gran Guerra. Publicat tres dies després de la declaració de guerra d'Àustria a Sèrbia, Bertrana relata la por dins del món financer a resultes dels problemes entre els dos estats. L'article és també interessant per com ironitza sobre el fet de pensar que si esclata una conflagració europea els diaris «faran el seu agost» i com això impedeix que s'entristeixi excessivament: «Una formidable guerra com la que s'espera pot donar interès a les nostres cròniques (evidentment ensopides), i treball a moltes plomes rovellades, i ocupació a molts escriptors en vaga. Tenim perfecte dret a l'egoisme professional».²⁸⁰ Si bé en el marc d'un setmanari satíric reflexions com aquesta no es poden agafar seriosament, el rerefons de la pensada humorística és cert: amb la Gran Guerra la premsa va fer un bon negoci i, Bertrana, tot i no col·laborar en multitud de diaris en aquell moment i malgrat cobrar poc, també va treure profit econòmic del conflicte amb la seva ploma.

En la crònica de la setmana següent, «La guerra europea», mentre anuncia l'esclat de «la més gran convulsió que ha commogut la terra i que registra la Història

---

²⁷⁹ Bertrana, P. (31 juliol 1914). Pànic. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 498.

²⁸⁰ *Ibid.*

Universal»,²⁸¹ explica als seus lectors que el director Antoni López el requereix. Després d'uns punts separadors dins del mateix text, Bertrana retorna a les seves quartilles i manifesta que, juntament amb el seu bon amic i dibuixant del setmanari, Josep Costa —*Picarol*—, ha de partir al teatre de la guerra: és així com comença la seva peripècia fictícia com a corresponsals de *L'Esquella*. En les següents cròniques, la majoria sota l'epígraf «La guerra», detalla graciosament les aventures i desventures que els succeeixen. A la crònica següent,²⁸² narra com són perseguits per un biplà i com el general francès del camp mobilitzat on acaben resulta ser admirador dels dibuixos de Costa, ja que «per casualitat té una cosina a Barcelona, que setmanalment li envia *L'Esquella de la Torratxa*».²⁸³ Aquest els permet encabir-se amb ells en un tren i acaben en algun poblet de la serralada dels Vosges, a l'est de França. Allà els alemanys els fan presoners, els fan ballar una dansa de la terra per entretenir-se però finalment els alliberen perquè els resulten simpàtics. A la crònica de la setmana següent,²⁸⁴ explica que arriben a Santa Maria de les Mines, a la regió de l'Alsàcia. Allà contempen un combat d'una avançada francesa amb un esquadró d'ulans, se sorprenden amb una «cacera aèria» entre aviadors alemanys i francesos, i conversen amb el general francès que ha pres possessió del poble, que els demana que, com a corresponsals de guerra, siguin objectius i no esbombin exageracions. A més, es troben el reporter d'*El Liberal* de Barcelona que per casualitat ha anat a parar al mateix poble que ells i els explica que abans que arribessin havia succeït un fet meravellós: un nen francès, encuriós, mirava la boca d'un canó alemany quan aquest va ser disparat. Tothom creia que el nen era mort però resulta que de la força expansiva de la pólvora va caure damunt d'un paller i el general francès va recollir-lo i retornar-lo a la família sa i estalvi. Com a prova totalment fiable, el reporter d'*El Liberal* els va ensenyar un grapadet de palla que portava a la butxaca.

És notòria la caricatura que en fa Bertrana, de la figura del corresposnal de guerra, al llarg de les planes que ocupen la seva crònica setmanal: esdeveniments sorprenents, aventures en ple camp de batalla, empresonaments, converses amb generals que els demanen que no siguin desmesurats a l'hora d'oferir la informació als lectors o anècdotes poc creïbles ni verificades, entre d'altres. Joan Safont, partint de les memòries de personalitats com Eugeni Xammar, ja deixava clar que la imatge estereotipada que es té

---

²⁸¹ Bertrana, P. (7 agost 1914). La guerra europea. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 514-515.

²⁸² Bertrana, P. (13 agost 1914). La guerra. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 530-531.

²⁸³ *Ibid.*

²⁸⁴ Bertrana, P. (21 agost 1914). La guerra. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 546-547.

avui en dia del corresponsal de guerra de la Primera Guerra Mundial es troba molt lluny de la que realment era: en aquell moment, el corresponsal era un home «engabiat» en un hotel a uns cent quilòmetres del front, que de tant en tant sentia, de lluny, algunes canonades i que cap al tard es reunia amb un oficial que li explicava, davant mapes i gràfics, els fets del dia i que ells no havien vist (E. Xammar dins J. Safont, 2012, p. 104).

Així doncs, veient la idealització dels corresponsals i col·laborant en una publicació humorística no és d'estranyar que Bertrana acabés satiritzant i desmitificant aquesta figura. La pseudoaventura del cronista Bertrana i el dibuixant Costa segueix al primer número del mes de setembre. En aquesta crònica, explica que els alemanys van atacar Santa Maria de les Mines, van tirar una bomba a l'hostal on dormien i van poder salvar-se pels pèls perquè s'havien amagat al celler. No obstant, cap a la matinada, oficials alemanys els van descobrir i portar davant del cap d'aquella tropa. Eren a punt de morir quan Bertrana va cridar: «Visca Jaume II rei d'Espanya!». ²⁸⁵ Això els va salvar ja que el cap alemany portava un fragment del diari germanòfil *El Correo Español* on s'hi llegia «Victoria alemana» i els va demanar s'hi combregaven amb el que hi deia, a la qual cosa els dos amics van respondre que sí i van salvar-hi la vida. És curiós veure com, en el següent número, Bertrana utilitza l'espai per a la crònica per simular-hi una carta adreçada al director Antoni López després d'assabentar-se que aquest els ha ordenat que tornin a Barcelona: «se'ns destitueix per fracassats». ²⁸⁶ En aquest text, Bertrana critica sarcàsticament la manipulació de la informació i l'exageració d'allò narrat per part dels corresponsals:

Hem fet més que cap i hem informat més que tots ells, sempre ajustant-nos escrupolosament als fets, sense exageracions apassionades. Podríem citar-li els noms d'uns quants corresponsals dels millors diaris, que en aquesta guerra han perdut el temps i els diners del viatge, malgrat ésser tinguts com els més gosats i eixerits de l'ofici. ²⁸⁷

Després de ser destituïts com a corresponsals, sense perdre l'humor i la ironia, Bertrana es pregunta qui enviarà Antoni López al teatre de la guerra: «Si pensa enviar-hi en Raventós li advertim que a França no deixen prendre absentia. En Rusiñol no hi pot anar, perquè és avi, i l'aspirina és un producte alemany». ²⁸⁸

---

²⁸⁵ Bertrana, P. (4 setembre 1914). La guerra. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 578-580.

²⁸⁶ Bertrana, P. (11 setembre 1914). La guerra. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 594-595.

²⁸⁷ *Ibid.*

²⁸⁸ *Ibid.*

En diversos articles topem amb expressions com «el teatre de la guerra» o «teatre d'operacions»; sobretot en els que narren la pseudoaventura com a corresponsals de guerra. Paul Fussell (2006, p. 255), explica que aquesta expressió ja estereotipada es deu a la gran compatibilitat entre el teatre i la guerra moderna en tant que els conflictes contemporanis, com és el cas de la Gran Guerra, tenen com a protagonistes a exèrcits reclutats a la força —tot i que també s'hi enrolessin voluntaris—, els membres dels quals saben que hi interpreten un paper temporalment.

La resta de cròniques de Bertrana tracten l'actualitat de la guerra i reflexionen al seu voltant. A «Barcelona ciutat francesa»,²⁸⁹ per exemple, afirma que la Ciutat Comtal ja estava afrancesada abans de la guerra i que si, de resultes d'aquesta, acabés annexionada a França, gairebé ni ho notaríem. A la crònica publicada el 18 de setembre, hi reflexiona sobre el seu paper com a redactor de *L'Esquella*: «tots els homes que esgrimim una ploma, ens devem a la curiositat del públic, tan insaciable com honrat, tan honrat com ingenu».²⁹⁰ A la de la setmana següent, comenta els fets del dia, entre els quals destaca la destrucció de la catedral de Reims per les bombes alemanyes i conclou, contundent: «la Història té un bastó que pega sense remor. Refiem-nos-en».²⁹¹ Les següents cròniques segueixen anotant els diferents successos ocorreguts: l'aniquilació dels creuers Abouquin, Hogue i Crecy, les batalles del front rus a Galitzia, el serbi a Sarajevo i l'anglès i francès a l'Aisne, la presa d'Anvers per part de l'exèrcit alemany o l'aparició del còlera a Àustria, i «amb aquest sí que no és possible romandre neutral».²⁹² Altres cròniques són més reflexives. Per exemple, a la del 16 d'octubre critica el poc rigor dels comunicats oficials: «Quan lo que un vol trobar-hi no és possible deduir-ho de lo que diuen, se dedueix de lo que callen. I callen tantes coses, els partes oficials»²⁹³ —convé recordar que els alemanys van passar per alt la derrota a la batalla del Marne en els seus butlletins d'informació. A «Unes paraules», hi explica que hi ha qui vol presenciar una batalla entre anglesos i bàvars, sols i en igualtat de medis, i Bertrana replica: «Nosaltres, pobres escriptors d'humorades, [...], no voldríem pas la posteritat de tal pensada. Per res del món, ni que ens fessin emperadors, ni que ens donguessin el domini d'Europa i la patent per explotar el canó de 42 centímetres».²⁹⁴ I, a «Els morts», l'afligeix pensar que

---

²⁸⁹ Bertrana, P. (28 agost 1914). Barcelona ciutat francesa. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 562.

²⁹⁰ Bertrana, P. (18 setembre 1914). La guerra. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 610-613.

²⁹¹ Bertrana, P. (25 setembre 1914). La guerra. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 626-627.

²⁹² Bertrana, P. (9 octubre 1914). La guerra. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 658-659.

²⁹³ Bertrana, P. (16 octubre 1914). La guerra. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 674-676.

²⁹⁴ Bertrana, P. (23 octubre 1914). Unes paraules. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 690.

Europa s'ha convertit en un gran cementiri i que per a la diada de Tots Sants de 1914 no hi haurà prou crisantems per escampar pels camps de batalla. A més, compara aquests morts a camp obert, enterrats en fosses comunes, sense honors ni dedicatòries, amb els enterrats als cementiris de ciutats com Barcelona, on «se seguirà fent ostentacions de dolors de luxe i corones d'hipocresia seran passejades per a admiració dels vianants, sense que hagi caigut en elles la dolcesa d'una llàgrima».²⁹⁵

A partir de la següent crònica, s'ocupa de l'epidèmia del tifus que va assolar Barcelona a finals de 1914 i de la qual m'he ocupat a l'apartat corresponent a *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*. Després de deixar la redacció d'Antoni López i el drama personal per la mort d'Heribert i Helena, Bertrana va rebre la mà amiga de Claudi Ametlla. I el dia 1 de maig de 1915 s'estrenava al setmanari *Iberia*.

Iberia va néixer el 10 d'abril de 1915, quan la Primera Guerra Mundial feia gairebé un any que durava i, ja des del primer número, va deixar clar el seu compromís ferm amb els Aliats, amb una declaració d'intencions categòrica on expressaven que «el Estado será neutral, nosotros no» (*Iberia*, 15 d'abril de 1915, p. 3). Dirigida per Clàudia Ametlla, que era l'home de l'Agència Havas-Fabra a Barcelona, *Iberia* es publicava setmanalment i va tenir una durada de 200 números, l'últim dels quals va aparèixer el 22 de febrer de 1919. En aquest darrer número, la revista s'acomiadava dels seus lectors amb la satisfacció de la victòria aliada i també amb la d'haver-se entregat amb fervor a la seva tasca, i anunciava l'aparició d'una nova publicació, *Iberia. Revista de Economía*, de la qual no se'n tenen senyals. La redacció d'*Iberia* era situada en un primer pis molt petit del carrer Portaferriça i allà s'hi trobaven molts dels redactors i col·laboradors amb què comptava la revista: Màrius Aguilar, Romà Jori, Josep Maria Junoy, Antoni Rovira i Virgili, els il·lustradors Apa —pseudònim de Feliu Elies— i Pere Ynglada, Eugeni Xammar, Amadeu Hurtado o Prudenci Bertrana. Bertrana es trobava molt a gust a la redacció d'*Iberia* amb tots els seus companys, amb els quals es reunia en àpats i sortides.²⁹⁶ *Iberia* es caracteritzava per contenir molts anuncis i donar, també, una importància considerable a les fotografies i il·lustracions. Els temes tractats a les seves planes eren, evidentment, l'actualitat de la guerra i la crítica a les posicions neutrals i germanòfiles, tot fent propaganda aliadòfila; la posició de Catalunya en aquest conflicte

---

²⁹⁵ Bertrana, P. (30 octubre 1914). Els morts. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 706.

²⁹⁶ Així ho recorda C. Ametlla a les seves memòries, on també anotava que cap redactor cobrava més de trenta duros mensuals per la seva feina i, quan hi havia diners en caixa, feien un número extraordinari o s'obsequiaven amb un banquet (2013, p. 428). Amb un bon banquet van celebrar, també, el final de la guerra. Podeu veure la foto de l'àpat amb motiu de la victòria a *Iberia* (30 de novembre de 1918, p. 3).

i el seu futur, i l'activitat dels voluntaris catalans en la conflagració. Sobre la política interior de Catalunya durant aquells anys gairebé no se'n va comentar res (J. Safont, 2012, p. 129-131).

En aquesta capçalera, Bertrana era l'encarregat de la secció «Hace 47 años» dedicada a la guerra francoprussiana «que suposà la derrota de França i de la que, d'alguna manera, la Gran Guerra en seria una segona part» (J. Safont, 2012, p. 179). La secció es va publicar entre el 22 de setembre de 1917 i el 23 de novembre de 1918, amb un total de 44 textos, llistats a la relació d'articles de l'annex.

Quant a la conflagració europea, Bertrana va ocupar-se'n en nou articles: «No me hable V. de la guerra» (1 de maig de 1915), «Desfloración espiritual» (15 de maig de 1915), «¡Los rusos se retiran!» (10 de juliol de 1915), «El veraneo y la guerra» (14 d'agost de 1915), «La batalla del Marne a vista de pájaro» (4 de setembre de 1915), «El meu crit d'ofrena. Pels voluntaris catalans a França» (15 de juliol de 1916), «Del París heroico» (20 d'abril de 1918), «¡Victoria!» (9 de novembre de 1918) i «Silbando y en mangas de camisa» (núm. extraordinari dedicat a Anglaterra el novembre de 1918).²⁹⁷

Aquests textos tracten sobre diversos fets del conflicte com ara la batalla del Marne, els bombardejos dels alemanys a París, la gran retirada dels russos de l'estiu de 1915 o la tan anhelada victòria dels Aliats. Tots contenen fervor francòfil, admiració per la pàtria francesa i rebuig tant pels alemanys com pels germanòfils i els neutrals, considerats germanòfils amagats.

El primer article referent al conflicte és «No me hable V. de la guerra»²⁹⁸ i és molt significatiu. Bertrana es pregunta per a qui van ser fabricats els botonets que portaven aquest lema inscrit i que molts ciutadans de Barcelona es col·locaven a les solapes de les seves peces de vestir. Segueix i raona que no podien ser fets per als partidaris de la unitat moral d'Europa —encapçalats per Eugeni d'Ors— ni per als que es feien dir neutrals i que, en realitat, eren germanòfils, ja que cap d'ells desplaïa les converses bèl·liques. El botó havia de ser per als que, amb un punt d'egoisme, no volien ser molestats amb un tema tan desagradable. Com podien existir mostres d'indiferentisme mesquí davant d'un esdeveniment tan crucial com la Gran Guerra? L'artista no comprenia com, en aquell

---

²⁹⁷ Els textos de Bertrana a *Iberia* apareixen signats «P. Bertrana», els referents a la Gran Guerra, i «P. B.», els corresponents a la secció «Hace 47 años». A més, al número del 14 de desembre de 1918, s'hi troba un article signat «P. B. C.» que, després d'assegurar-me que no hi havia altres col·laboradors amb aquestes inicials, considero de Bertrana. A més, hi fa referència a un filòleg alemany que va presidir uns Jocs Florals a Barcelona i crec que fa referència a Everart Vogel, que va promocionar la literatura catalana a principis del s. XX, va presidir els Jocs Florals de Barcelona de 1912 i va traduir-li *Josafat* a l'alemany, el 1918.

²⁹⁸ Bertrana, P. (1 maig 1915). No me hable V. de la guerra. *Iberia*, p. 3.

context, hi havia qui no volia sentir a parlar de la col·lisió que marcaria el futur de la història:

Yo no concibo que nadie pueda vivir en el gran momento histórico actual sin querer oír hablar de batallas y de obuses, de sangre y exterminio [...]. Ya sabemos que no es este el ideal de las conversaciones del ciudadano culto. Tampoco es el ideal de las conversaciones familiares el hablar de la viruela loca, pero cuando la viruela loca se mete en el hogar...²⁹⁹

Bertrana sabia bé de què parlava, feia cinc mesos que havia perdut la seva filla Helena i Barcelona tot just començava a aixecar el cap després del flagell de l'epidèmia del tifus de finals de 1914.

Un altre article que segueix la línia crítica amb les posicions neutrals és el denominat «El veraneo y la guerra», on satiritza els burgesos barcelonins que se'n van a estiuejar lluny de la ciutat, en zones rurals, aliens a la guerra. Convé recordar que aquest article el va escriure quan es trobava instal·lat a Sant Pere de Vilamajor amb la seva esposa i la petita Cèlia, per recuperar-se de la recent pèrdua d'Helena. Des d'allà, Bertrana observa el comportament d'aquests estiuejants que, tot i la seva neutralitat aparent, es mostren tímidament satisfets amb l'entrada de l'exèrcit alemany a Varsòvia i Ivangrod: «El veraneante neutral es como todos los neutrales de España: un redomado germanófilo».³⁰⁰

Repasant breument els textos de Bertrana a *Iberia* i deixant de banda els dos ja esmentats, hi trobem «Desfloración espiritual», on utilitza els records de les seves vivències amb alguns amics francesos com a excusa per poder parlar de la pèrdua de la innocència i la puresa que tot esperit experimenta després de viure les atrocitats d'una guerra. Bertrana acaba l'escrit, com no podia ser d'altra manera, culpant Alemanya: «¡Germania, Germania! Después de la destrucción de Bélgica y de todas tus satánicas hazañas, te hacemos responsable del latrocinio de nuestra ingenuidad, de esta desfloración espiritual».³⁰¹ El següent article, «¡Los rusos se retiran!», li serveix a l'autor per retreure la fe cega que molts aliadòfils havien dipositat en els russos, «como si la salvación tuviera que llegarnos siempre de ignotas lejanías»,³⁰² i el desconsol que els

---

²⁹⁹ *Ibid.*

³⁰⁰ Bertrana, P. (14 agost 1915). El veraneo y la guerra. *Iberia*, p. 11.

³⁰¹ Bertrana, P. (15 maig 1915). Desfloración espiritual. *Iberia*, p. 11-12.

³⁰² Bertrana, P. (10 juliol 1915). ¡Los rusos se retiran!. *Iberia*, p. 5. En aquest text s'hi torna a entreveure la ironia bertraniana, que no es perd ni en un context bèl·lic: després de la gran retirada russa l'estiu de 1915,

afligia a tots ells per la retirada russa i la imminent entrada de l'exèrcit alemany a Varsòvia: Bertrana tem que aquesta desconfiança cap als russos després de la retirada no comporti també la desconfiança cap als anglesos i cap al mariscal Joffre. D'aquest alt càrrec de la milícia se'n parla a l'article «La batalla del Marne a vista de pájaro», en què el periodista commemora l'aniversari de la batalla del Marne on els exèrcits aliats, comandats pel mariscal Joffre, van vèncer. Bertrana reprova a l'Estat Major imperial que considerés la pugna «tan insignificant» que ni mereixés atenció a l'hora de redactar els butlletins d'informació, però conclou: «Los historiadores, mejor que nosotros, periodistas oscuros, sabrán decir qué dignidad europea se salvó a orillas del Marne».³⁰³

La idea que la Primera Guerra Mundial ja no era una guerra com les d'abans, en tant que no es tractava de batalles campals clàssiques, sinó que era una guerra de trinxeres, de desgast, de fang, d'obusos, metralla, gasos tòxics i avions que bombardejaven civils, es troba en aquests dos últims articles. A «¡Los rusos se retiran!», hi afirmava que era al front oriental l'únic lloc on encara es podia «gaudir» d'enfrontaments com els d'antany, on es furgava poc sota terra i on els regiments es movien pels camps rasos. I, a «La batalla del Marne a vista de pájaro», hi recuperava aquest pensament: «Lo cierto para todo hombre de sentido común es que la guerra en Occidente perdió aquella belleza horrible que desde la antigüedad podía hacerla simpática a las imaginaciones más ardientes».³⁰⁴

«El meu crit d'ofrena. Pels voluntaris catalans a França» és l'article en què Bertrana elogia la participació dels catalans a la Gran Guerra al bàndol aliat: companys, triomfadors, guerrers admirables i fins i tot almogàvers del segle XX són algunes de les formes amb què es refereix a aquests voluntaris, amb un notori to heroic i patri. Hi trobem, també, una expressió més del seu compromís èpic amb la causa aliada: «Artistes, filòsops, músics i escriptors en terres neutrals, ens hem militaritzat per defensar nostra raça i els nostres idealismes. Llitem per l'ànima i amb l'ànima».³⁰⁵

Si a la secció «Hace 47 años» dels dies 23 de març i 6 d'abril de 1918 rememora el setge de París de la guerra francoprussiana,³⁰⁶ a «Del París heroico», destaca les virtuts del poble francès mentre la seva capital era bombardejada pels alemanys: «París se defendió muy espiritualmente. En faltándole bombas, lanzó ironías; en faltándole acero,

---

comenta que els russos potser tornaran a l'hivern, amb el fred, perquè «el ruso sin frío es como una avispa sin aguijón».

³⁰³ Bertrana, P. (4 setembre 1915). La batalla del Marne a vista de pájaro. *Iberia*, p. 18.

³⁰⁴ *Ibid.*

³⁰⁵ Bertrana, P. (15 juliol 1916). El meu crit d'ofrena. Pels voluntaris catalans a França. *Iberia*, p. 6-7.

³⁰⁶ Bertrana, P. (23 març 1918). Hace 47 años: bombardeo de París. *Iberia*, p. 11-12. I Bertrana, P. (6 abril 1914). Hace 47 años: bombardeo de París (conclusión). *Iberia*, p. 7-8.

puso el alma; en faltándole máquinas de guerra, abrió brecha con su ingenio y su desprecio».³⁰⁷

El penúltim article de Bertrana sobre la Primera Guerra Mundial és «¡Victoria!», en què anuncia la victòria dels Aliats i la fi del conflicte, amb actitud joiosa i patriòtica:

Estamos presenciando las postreras convulsiones del monstruo agresor [...]. Cuando este número de Iberia salga a la calle, los plenipotenciarios alemanes estarán tratando con el mariscal Foch las condiciones del armisticio [...]. El padre Joffre prepara su caña de pescador, apaciblemente, como un taumaturgo que ha cumplido su deber con Aquel que le dio la gracia y con la patria que le dio a sus valientes. Las almas vibran y millones de voces se preparan para atronar la tierra con sus ¡vivas!³⁰⁸

El darrer article sobre el conflicte és «Silbando y en mangas de camisa» i es troba al número extraordinari consagrat a Anglaterra, el novembre de 1918. Bertrana el dedica a l'actuació admirable de l'exèrcit anglès. Segons diu, l'exèrcit alemany, que estava format per soldats professionals, es burlava de l'exèrcit anglès, format per obrers, buròcrates, artistes, comerciants... En definitiva, per ciutadans que «armándose de un fusil y de razón se baten por su cuenta y por su derecho, dentro una disciplina convencional aceptada voluntariamente para no malograr su sangre y su coraje».³⁰⁹ Finalment, l'exèrcit que va triomfar va ser l'anglès, no l'alemany, i això va resultar infinitament consolador per als antimilitaristes del segle XX com Bertrana.

Prudenci Bertrana sentia aversió per la figura del soldat professional, representada per l'exèrcit alemany:

Una de mis mayores torturas, de haber ganado la guerra los alemanes, hubiese sido considerar que la victoria iba vinculada, con razón o sin razón, al soldado profesional. Mi antipatía por lo que hemos resuelto llamar el noble ejercicio de las armas me hacía desear, casi por encima del interés humano y de la buena causa, que triunfassen aquellos pueblos cuya organización militar estaba reducida a lo más mínimo, a un cuerpo de policía nacional indispensable a los servicios de defensa y ornato públicos.³¹⁰

Es podria anotar que, si bé hi ha qui deia que Bertrana es mantenia fidel als seus principis ètics i polítics i per això sempre estava al costat dels que perdien (J. Castellanos,

---

³⁰⁷ Bertrana, P. (20 abril 1918). Del París heroico. *Iberia*, p. 14-16.

³⁰⁸ Bertrana, P. (9 novembre 1918). ¡Victoria!. *Iberia*, p. 7.

³⁰⁹ Bertrana, P. (novembre 1918). Silbando y en mangas de camisa. *Iberia*, p. 42-43.

³¹⁰ *Ibid.*

1992, p. 69), amb la Gran Guerra va demostrar que la seva fidelitat no li va impedir, en aquest cas, trobar-se dins del bàndol vencedor.

Tot i que potser no era l'home més compromès políticament parlant, amb l'esclat de la Primera Guerra Mundial, Bertrana va comprometre's de seguida amb la causa aliada i ja en els primers mesos del conflicte va confiar plenament en la victòria: «Yo creo fervorosamente en vuestra victoria».³¹¹ Com tants d'altres contemporanis seus, més que aliadòfil, era francòfil: «En los albores de mi adolescencia aprendí a amar al pueblo de París».³¹² Prudenci Bertrana escrivia textos periodístics i signava manifestos a favor dels Aliats bo i esperant, com tants d'altres, que aquests els agraïssin el seu suport ajudant-los a fer realitat la nació catalana.

Durant el conflicte, si bé les col·laboracions periodístiques més destacades de Bertrana són les de *L'Esquella i Iberia*, va dedicar més textos a la Gran Guerra en altres publicacions periòdiques.

Per exemple, a *Cultura*, una revista gironina que va veure la llum per primera vegada un mes després de l'esclat de la guerra. Fundada i dirigida per l'empresari i poeta Josep Tharrats, la revista era mensual i se'n van publicar sis números, entre setembre de 1914 i febrer de 1915. Per les seves pàgines hi van passejar intel·lectuals com Carles Rahola, Gabriel Alomar, Xavier Montsalvatje, Santiago Rusiñol o Prudenci Bertrana. A part d'oferir reflexions sobre la Gran Guerra o aspectes socials, polítics i culturals de l'època, la revista també exercia de divulgadora de poemes i fragments de novel·la d'autors com Joan Maragall o Víctor Català. Al 2n número de la publicació, Bertrana hi va publicar un article titulat «Els crims de Mars».³¹³

En aquest text, Bertrana se serveix de la suposada mort del violinista francès Jacques Thibeaud en el camp de batalla «defensant la seva pàtria de la invasió germànica» per així lamentar un altre crim abominable de la guerra, ressaltar el caràcter heroic dels francesos i denunciar la brutalitat alemanya. M. Fuentes (2015, p. 121-122), va observar que la «mort» de Jacques Thibeaud —que només va resultar ferit a la batalla i va acabar morint el 1953—, li serveix a Bertrana per defensar el compromís i el valor dels francesos, i la importància de la unitat de la nació: «quan un poble logra que els seus músics, els seus artistes i els seus homes de lletres devinguin guerrers és que la guerra ha devingut

---

³¹¹ Bertrana, P. (15 maig 1915). Desfloración espiritual. *Iberia*, p. 11-12.

³¹² Bertrana, P. (20 abril 1918). Del París heroico. *Iberia*, p. 14-16.

³¹³ Bertrana, P. (octubre 1914). Els crims de Mars. *Cultura*, p. 35-37.

santa».³¹⁴ Unes línies després, Bertrana afirma que el tudesc del cèlebre canó de 42 centímetres no té res a veure amb la cultura i la civilització alemanyes representades per noms gloriosos, sinó que es tracta d'un guerrer més tossut que heroic, fruit de l'arrogància militarista, cesarista i de la mentalitat utilitària: «És el quixotisme del superhome nietzschian sense el sentimentalisme, ni la generositat simpàtica del nostre deliciós cavaller manxec».³¹⁵ No es tracta, doncs, de l'Alemanya culta representada pels seus artistes i personatges cèlebres, sinó de la despietada, la militarista, la que marxa «a la conquesta d'Europa». Bertrana, intel·lectual francòfil, amb aquest article deixa clara la seva defensa a França, símbol de la cultura que lluita contra la barbàrie i l'urc imperial alemany.

Los Miserables (1913-1918), subtitulada *Eco de los que sufren hambre y sed de justicia*, era una revista d'extrema esquerra republicana dirigida per Fernando Pintado i amb plomes habituals com Àngel Samblancat, Lluís Capdevila o Amichatis —Josep Amich i Bert— (J. Arévalo, 1999, p. 397). I Bertrana hi va publicar un article titulat «Germanófilos caseros», en què es mostrava interessat pels germanòfils de Barcelona i reflexionava sobre què podia fer-los aliar amb aquest bàndol. Amb cavil·lacions molt similars a les de l'article anterior, entén l'admiració per l'Alemanya culta però no pot comprendre que s'admiri el teutó «orgullosos y agresivos, armados de punta en blanco».³¹⁶ Considera que els que es declaren germanòfils en el context bèl·lic utilitzen els noms de Wanger, Schiller, Egel o Goethe, entre d'altres de rellevants, com a salconduit del «orgullo teuton militarizado, penetrando en Europa en son de conquista. Los que tal hacen olvidan con demasiada facilidad que es perfectamente explicable la coexistencia de los grandes hombres y de los grandes bandidos».³¹⁷ De nou, es mostra combatent amb la barbàrie militaritzada, no pas amb la *Kultur*, i amb els que es declaren germanòfils sense ser capaços d'establir aquesta separació.

A *El Poble Català*, on Bertrana va tornar a col·laborar a partir de 1917, va publicar-hi un parell d'articles ja esmentats a l'apartat anterior però interessants pel seu contingut referent a la Primera Guerra Mundial: «El ceptre o la vida», reproduït, també a *El Autonomista*,³¹⁸ i «Els paladins del fàstic».

A «El ceptre o la vida», arran de l'entrada dels EUA al conflicte i mitjançant estadístiques, valora la situació en què es troba Alemanya: «La població dels països aliats

---

³¹⁴ *Ibid.*

³¹⁵ *Ibid.*

³¹⁶ Bertrana, P. (2 octubre 1914). Germanófilos caseros. *Los Miserables*, p. 2.

³¹⁷ *Ibid.*

³¹⁸ Bertrana, P. (27 abril 1917). El ceptre o la vida. *El Autonomista*, p. 1.

contra Germania s'eleva a la formidable xifra de 1.283.488.515 de habitants. Germania amb els seus aliats arriba tot lo més a 172.326.371. D'ànimes neutres n'hi han 209.610.541».³¹⁹ Clou l'article manifestant que, com més aviat caigui l'Alemanya imperial, abans podrà redimir-se l'Alemanya democràtica, culpable però mereixedora de perdó per «il·lusa orba». A «Els paladins del fàstic»,³²⁰ Bertrana hi critica la neutralitat espanyola i reflexiona al voltant d'una «curiosa varietat de l'espècie neutral». Després de comentar que existeixen els «troglodites hispanòfils» —és a dir, els que en realitat desitjarien aliar-se amb els imperis centrals— i els neutrals «per dret propi», que són els que no poden evitar mantenir-se neutrals perquè així es mantenen en qualsevol conflicte o disputa, fa esment de la nova espècie: els neutrals que ho són per avorriment i creuen que tant val un bàndol com l'altre.

L'escriptor també va publicar tres articles relacionats amb la Gran Guerra a *La Lucha*. Aquest diari barceloní, fundat per Marcel·lí Domingo, Lluís Companys³²¹ i Francesc Layret, estava vinculat al Partit Republicà Català i va aparèixer entre el 3 de setembre de 1916 i el 7 de juny de 1919. El primer article de Bertrana que hi va aparèixer era «El cruzado norteamericano», també sobre l'entrada dels EUA al conflicte, sobre els espanyols germanòfils i, de nou, hi critica el militarisme alemany, a partir d'una comparació dels soldats d'un i altre bàndol:

Hubiera sido terrible que por cualquier contingencia el profesionalismo militar hubiese triunfado sobre los intrépidos ciudadanos de las naciones libres. [...] Todos los intelectuales adversarios de las razas guerreras debemos alegrarnos de esta primera victoria. Los norteamericanos enarbolan nuestra bandera e imponen nuestra divisa. Podemos, los proletarios del arte y de las letras, sin escrúpulo, y de todo corazón, nombrarles campeones de nuestra democracia ideal y rendirles homenaje.³²²

---

³¹⁹ Bertrana, P. (12 abril 1917). El ceptre o la vida. *El Poble Català*, p. 1.

³²⁰ Bertrana, P. (18 febrer 1917). Els paladins del fàstic. *El Poble Català*, p. 1.

³²¹ A *L'impenitent*, Bertrana hi novel·la el moment en què Companys el troba a la Rambla i li ofereix fer la crònica referent a les sessions municipals de *La Batalla*, *La Lucha* a la ficció (2017b, p. 342-345). A la p. 346, hi narra com de difícil i angoixant se li feia la tasca, ja que no hi estava acostumat. Les sessions municipals de la publicació apareixen sota l'epígraf «Crònica municipal. De la sesión de ayer». No obstant això, no van signades i no he sabut veure enlloc que fos Bertrana l'encarregat de redactar-les. He buidat el diari des de finals de 1917 fins al juny de 1919, sense resultats. Ara bé, al relat «El degà de la galeria municipal», publicat a *La Lucha* el 1919, Bertrana hi esmenta un gat que es troba sempre a les escales de l'Ajuntament de Barcelona reservades per a regidors i periodistes, i al qual amanyaga cada tarda. Així doncs, podria ser que sí que s'encarregués de la crònica municipal de *La Lucha*, però no es pot corroborar.

³²² Bertrana, P. (28 juliol 1918). El cruzado norteamericano *La Lucha* (Barcelona), p. 1.

Els altres dos articles són «La disciplina en la deshonra»,³²³ sobre una esquadra que abandona les seves bases i s'entrega a l'enemic i, per tant, constitueix un exemple d'humiliació únic en la història, i «Caridad ahora; después... Más caridad».³²⁴ Aquest fa referència a l'epidèmia gripal que compta amb moltíssims casos a Barcelona i sobre l'almoïna que s'ofereix generosament als afectats i que no és una solució a llarg termini, ja que el que convindria, segons el seu parer, és arreglar el problema dels habitatges i la falta d'higiene a la ciutat.

L'epidèmia de grip de 1918, que va deixar entre vint-i-cinc i quaranta milions de morts a tot el món entre 1918 i 1919, també va ser coneguda com a «grip espanyola» perquè, com que Espanya era un país neutral i no censurava la publicació dels informes sobre la malaltia infecciosa, feia la sensació que n'era l'únic país afectat. Tot i no ser-ne l'únic, sí que va resultar ser un dels països més perjudicats: prop de vuit milions de persones infectades i vora tres-cents mil morts.³²⁵ D'aquesta epidèmia, Bertrana en parla en algun altre article, com ara l'ideari «Consol de tripes», publicat a *La Publicidad*:

Quan la grip ens matava com a mosques, als planys dels ciutadans responien els metges i les autoritats amb el tòpic de que era una plaga mundial. Tota censura contra els encarregats de l'Higiene pública i contra el desgavell dels serveis sanitaris, xocaba amb una irreductible referència a l'universalitat de l'infecció.³²⁶

És aquí on fa explícit el ressentiment amb la mala —o nul·la— actuació del govern davant la crisi provocada per la guerra però també per l'epidèmia de grip, afirmant que té el convenciment que quanta més gent afecta un conflicte menys sembla que vulguin ocupar-se'n els governs per solucionar-lo. Tenint en compte que són tants els pobles afectats per la grip, Bertrana té la sensació que aquí la gent es resigna perquè en les seves consciències, existeix el convenciment que no si ho poden evitar nacions més avançades, tampoc ho podran evitar a Espanya: «Sembla que és un honor morir-se del mateix microbi que mata els habitants de Londres i Nova York».³²⁷

---

³²³ Bertrana, P. (22 novembre 1918). La disciplina en la deshonra. *La Lucha* (Barcelona), p. 2.

³²⁴ Bertrana, P. (9 novembre 1918). Caridad ahora; después... Más caridad. *La Lucha* (Barcelona), p. 2.

³²⁵ A *L'impenitent*, també va fer-hi referència a l'epidèmia de la grip i va ressaltar-hi la mala higiene de la ciutat de Barcelona i com un dia, a *La Vanguardia*, que és on apareixien les esqueles mortuòries «de més preu», van arribar a publicar-n'hi seixanta-dues: «El fet era alarmador. Es desvetllaren les consciències i es desfermaren les llengües» (2017b, p. 355).

³²⁶ Bertrana, P. (15 octubre 1920). Consol de tripes. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

³²⁷ *Ibid.*

En altres articles apareguts aquesta època, hi ha referències tangencials al conflicte, com ara a «La vida cara»,³²⁸ aparegut també a *La Publicidad* i en què al rerefons s'hi entreveu la inflació i la crisi de preus de la postguerra, i «L'agotament»,³²⁹ publicat a *Festa*, on es mostra esgotat davant la neutralitat en el conflicte i la pujada abusiva de preus: «Un mal fat pesa sobre'ls homes que es veuen sense pa, ni llum, ni brasa ni fum. La ciutat esdevé trista i penombrosa». No obstant això, com s'ha vist, el gruix d'articles relacionats amb el conflicte correspon a *Iberia* i *L'Esquella de la Torratxa*.

En definitiva, doncs, Bertrana, amb el seu tarannà característic i amb les seves dosis d'humor àcid va viure amb la ploma a la mà la Gran Guerra, al costat dels Aliats, col·laborant en publicacions aliadòfiles de renom a l'època i exercint de periodista incisiu i compromès. I així anunciava la fi del conflicte:

El armisticio es la rendición, es el fin de la guerra, es el castigo, es el descalabro, es lo inevitable. [...] Se ha salvado una raza; otra se dispone a expiar su pecado; el mundo respira y sonríe convaleciente de una lepra corrosiva; la sangre de los héroes deviene fecunda; en lontananza brilla un nuevo sol; la justicia no es un mito, ni la libertad una palabra huera.³³⁰

1.5.4. Col·laboracions disperses

Durant l'etapa barcelonina, a banda de les col·laboracions habituals en les publicacions més rellevants i que han merescut un apartat d'aquest treball, Bertrana va oferir algun text esporàdic o una col·laboració espontània a diverses capçaleres. No és a l'abast de l'estudi dedicar un comentari, encara que sigui breu, a totes elles, tenint en compte que he buidat més de cent capçaleres amb textos de l'autor. Així doncs, aquest apartat té la intenció de ressaltar-ne algunes; tanmateix, però, evidentment es troben totes llistades a la relació d'articles de l'annex.

«Durant una llarga tongada, anà espigolant d'aquesta guisa, fent la viu-viu, veient néixer i morir, amb la mateixa facilitat, editorials i publicacions» (P. Bertrana, 2017b, p. 360). Bertrana relata al tercer volum d'*Entre la terra i els núvols* com la ploma d'Aspriu era ja reconeguda i moltes publicacions li demanaven algun text periodístic: «res no era

---

³²⁸ Bertrana, P. (16 agost 1920). La vida cara. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

³²⁹ Bertrana, P. (15 desembre 1917). L'agotament. *Festa*, p. 4.

³³⁰ Bertrana, P. (9 novembre 1918). ¡Victoria!. *Iberia*, p. 7.

ben pagat, però tot era rebut falaguerament i agraït com un honor especial, sense comptar que tot ajudava a arrodonir-li els guanys mensuals» (2017b, p. 360).

El 1916 i 1917, per exemple, va col·laborar en diverses publicacions satíriques. *La Piula* era un setmanari humorístic del qual se'n van editar 28 números, entre el 23 de març i el 29 de setembre de 1916 —i, per tant, té molt sentit l'afirmació de Bertrana per boca d'Aspriu sobre la fugacitat de les publicacions on col·laborava. Fundada pel llibreter Salvador Bonavia i amb Ferran Agulló com a redactor en cap, Bertrana va publicar-hi vint-i-cinc escrits, des del 30 de març de 1916 i fins a l'últim número del setmanari. Es tracta de relats i de textos a l'estil de les cròniques de *L'Esquella*, els idearis d'*El Poble Català* i *La Publicidad* i els impromptus de *La Veu de Catalunya*, en què relata amb el do de l'observació i la ironia que el caracteritzen, tot allò que veu voltant per la ciutat de Barcelona. A tall d'exemple, a «La ciutat musical»,³³¹ considera que Barcelona és la ciutat musical per excel·lència, ja que a per tot arreu hi ha músics, instruments i concertistes, però a la vegada hi ha «desconcertats» i «desconcertadors», en tant que tothom creu saber de solfa. S'entreté contemplant els pares rics que porten els fills al conservatori, els ciutadans que es passegen carregant els seus violins, els pianos que s'escolten des del carrer o els pidolaires que canten desafinant; es fixa en els detalls més banals i els retrata i converteix en anècdotes. En un altre text, titulat «La por al sol», hi explica que l'estiu s'ha acabat i els estiuejadors tornen a ciutat. A prova d'observar-los, de tots els que ha vist només a uns pocs se'ls nota la marca del «bon sol rural». Bertrana no perd l'arrel camperola i reivindica el sol mentre anima els ciutadans a deixar enrere la mania de demonitzar-lo per la mala concepció que «la pell colrada fa pagès».³³² Així mateix, s'hi troben diversos relats, com ara «Dos cassos clínics»,³³³ que narra les aventures d'un veterinari que creu que els masovers no li confiarien el bestiar fins que no curi persones, o «La clínica submarina del Dr. Sknnuts».³³⁴ Aquest és, potser, un dels contes més fantasiosos i imaginatius de Bertrana: un vaixell de vapor s'enfonsa i el metge Sknnuts, en comptes d'ofegar-se, comença a passar consulta als peixos al fons del mar, però amb una normalitat que faria pensar, salvant les distàncies, amb el realisme màgic, perquè l'element fantasiós queda completament incorporat en la quotidianitat del personatge.

---

³³¹ Bertrana, P. (8 setembre 1916). La ciutat musical. *La Piula*, p. 336.

³³² Bertrana, P. (15 setembre 1916). La por al sol. *La Piula*, p. 346.

³³³ Bertrana, P. (15 juny 1916). Dos cassos clínics. *La Piula*, p. 198-199.

³³⁴ Bertrana, P. (20 i 27 juliol 1916). La clínica submarina del Dr. Sknnuts. *La Piula*, p. 254-255. [En un sol exemplar hi ha els dos números de la publicació].

Una altra publicació satírica fugaç on va col·laborar de principi a fi és *El Xerraire*, del 6 de gener al 30 de juny de 1917, amb un total de vint articles que, com els anteriors, majoritàriament parteixen del que veu i viu a la ciutat de Barcelona. Per exemple, a «Les cabres de la llet»³³⁵ hi compara el comportament de les cabres rurals i les urbanes, a «El bloqueig»³³⁶ hi traspua l'escassetat d'aliments causada per la Primera Guerra Mundial, a «El defici carnestoltesc»³³⁷ hi comenta les disfresses de la gent el dia del Carnestoltes i la necessitat que tenen d'emascarar-se per un dia o «L'espill i l'home»,³³⁸ que és una reflexió més profunda sobre el fet d'examinar-se un mateix per conèixer-se, mirant-te als vidres dels aparadors o en miralls: segons el seu parer, el físic és revelador de l'ànima i l'emmirallar-te és fer-te un estudi antropològic. Aquí hi publica també un article molt interessant: «Paperòfac», sobre com canvien els temps i la devoció que abans es posava en els sants avui dia es posa en els diaris, llegits talment com si fossin evangelis:

El cert és que'ls diaris han estalviat de pensar a molta gent. Amb poca cosa al mes —una pesseta; baratíssim— l'home es furneix d'intel·ligència per al seu us cotidià. [...] L'estúpit s'il·lustra per ventiquatre hores; el llest es fa savi; l'intel·ligent mandrós s'estalvia fòsfor i estudi per a el restant del dia. [...] Al cap d'alguns mesos de llegir un mateix diari, us trobeu tan identificats amb el seu pensar, que ell acaba pensant per vosaltres.³³⁹

És la seva manera d'abordar el poder de la premsa i la influència que genera sobre els llegidors per fer-los combregar amb les idees del partit polític al qual solien estar adscrits. La premsa s'ha convertit en un altaveu propagandístic: «Els diaris d'ara no són per il·luminar, sinó per a afalagar les opinions» (Balzac dins J. M. Huertas, 1998, p. 10). A l'últim número del setmanari hi apareix una nota titulada «Un trimestre de vacances» (30 de juny de 1917, p. 202) en què els redactors adverteixen que a l'estiu callaran i, si són vius, tornaran a l'octubre, però malauradament *El Xerraire* va deixar de publicar-se.

Del mes de juny al mes d'agost del mateix any 1917, va dirigir *Cuca Fera*. Aquest setmanari satíric, promogut des de la Lliga Regionalista, va veure la llum entre el 19 d'abril i el 16 d'agost de 1917 i va ser dirigida per Josep Carner fins al novè número. Llavors, Bertrana li va agafar el relleu fins que *Cuca Fera* va desaparèixer per la censura (J. M. Figueres, 1987, p. 26-27). Miquel de Palol ho recorda a les seves memòries (2010,

---

³³⁵ Bertrana, P. (2 juny 1917). Les cabres de la llet. *El Xerraire*, p. 172.

³³⁶ Bertrana, P. (24 març 1917). El bloqueig. *El Xerraire*, p. 92.

³³⁷ Bertrana, P. (24 febrer 1917). El defici carnestoltesc. *El Xerraire*, p. 60.

³³⁸ Bertrana, P. (27 gener 1917). L'espill i l'home. *El Xerraire*, p. 28.

³³⁹ Bertrana, P. (21 abril 1917). Paperòfac. *El Xerraire*, p. 124.

p. 250), on parla de les col·laboracions que Bertrana li demanava i com no van durar molt, pel «llapis roig de la censura».³⁴⁰ A *Cuca Fera*, molts dels col·laboradors hi signaven amb pseudònim³⁴¹ i l'únic article de Bertrana signat amb el seu nom, és «El dol de Catalunya»,³⁴² un text sentit i patriòtic arran de la mort d'Enric Prat de la Riba i de com el poble s'ha unit en aquest sentiment d'amor, també, a Catalunya.

Una altra capçalera on hi van veure la llum diversos escrits de Bertrana és *Festa*, una revista quinzenal de Molins de Rei publicada entre el 27 de setembre de 1913 i el 15 de desembre de 1917, dirigida per Miquel Gras i Vila. A la secció «Noves i comentaris» (30 de gener de 1917, p. 24) hi anuncien que a partir del següent número començaran a publicar els articles que els farà arribar Bertrana i, des del 15 de febrer i fins al 15 de desembre del mateix any, hi publicarà setze textos. Com en els anteriors casos, aquí també s'hi troben impressions de la vida quotidiana barcelonina, amb l'estil personal d'algú que observa la realitat del seu voltant fins que algun detall li inspira un text i, després, el fixa i descriu amb una riquesa de lèxic i una plasticitat notòries, que fan que el lector no llegeixi l'escena, sinó que la «vegi». El primer text és «L'hora tonta de la Rambla»,³⁴³ una radiografia de la gent que transita per la Rambla cap a mitjanit. Després, per exemple, s'hi troben diversos articles sobre la brutícia de Barcelona, com ara «Els torpedejaments urbans»,³⁴⁴ una queixa als guàrdies municipals que no fan res en veure com hi ha ciutadans que llencen les escombraries per la finestra a Poble Sec, o «La pols»,³⁴⁵ on afirma que la ciutat és plena de pols però aquesta és una pols infecta, no pas com la de les zones rurals. En tots aquests textos, hi és present el Bertrana inadaptat, el que és cronista de Barcelona però que ho és contra la seva voluntat; és la visió d'algú que hi és físicament però té el cap i el cor lluny, a la natura de les rodalies de Girona, i per això el que veu sol comparar-ho amb com és al camp. Per exemple, a «Anunciació»,³⁴⁶ analitza els indicis que anuncien els inicis de la primavera a ciutat, molt més difícils d'observar que a la

---

³⁴⁰ El fet de demanar-se col·laboracions entre amics era una pràctica habitual dels escriptors-periodistes. En aquest sentit, té una certa gràcia l'inici de l'article que Bertrana va publicar a *Revista de Nostra Parla: agrupament de balears, catalans, rossellonesos i valencians* (1918-1919), sobre la importància de l'ús del català: «Un bon amic m'assalta de trasantó i posant-me una pistola al pit em demana un article o la vida. No existeix una guardia especial ni existeix tampoc un codi especial contra aquestes escames literàries i si existissin jo en faria renúncia car tot ço que'm sigui demanat pel meu amic em complau fer-ho i sobre'l treball li donc mercès». Bertrana, P. (1 maig 1918). D'una veritat que no té retop. *Nostra Parla: agrupament de balears catalans, rossellonesos i valencians*, p. 5-8.

³⁴¹ El tema dels pseudònims, el tractaré a la segona part, a la presentació de l'inventari.

³⁴² Bertrana, P. (8 agost 1917). El dol de Catalunya. *Cuca Fera*, p. 251-253.

³⁴³ Bertrana, P. (15 febrer 1917). L'hora tonta de la Rambla. *Festa*, p. 30.

³⁴⁴ Bertrana, P. (15 abril 1917). Els torpedejaments urbans. *Festa*, p. 77.

³⁴⁵ Bertrana, P. (15 març 1917). La pols. *Festa*, p. 53.

³⁴⁶ Bertrana, P. (28 febrer 1917). Anunciació. *Festa*, p. 39.

natura, per la qual cosa cal estar molt més atent, i a «Un carro encallat i l'imaginació d'un home de lletres»,³⁴⁷ la topada amb un carro «rural» ple de verdures, encallat en un carrer fangós de la ciutat, el trasllada a altres temps i terres enyorades.

El mateix 1917, va publicar diversos articles a la revista il·lustrada setmanal *Arte y Letras*, ubicada a «Madrid-Barcelona», si bé la redacció es trobava a Barcelona, a la Ronda de Sant Pere. Humberto Rivas n'era el director i hi van veure la llum nou articles de Bertrana, entre abril i agost. Els tres primers textos apareixen sota l'epígraf clarivent «Perplejidades de un filósofo agreste»: en el primer,³⁴⁸ llança hipòtesis sobre els usos d'un guant amb elements de ferro que ha vist en un aparador d'una botiga de jardineria, sense preguntar-ho al botiguer; en el segon,³⁴⁹ parla de la «instal·lació urbana» de les papereres, les quals considera massa petites per la quantitat de paper que es tira a Barcelona, i, el tercer,³⁵⁰ és una reflexió sobre la rapidesa amb què canvien les modes a partir de la contemplació de la bellesa de les cames de les ciutadanes abans un altre canvi de moda no les amagui. També s'hi troben un parell d'articles-relats, com «El ahorcado»,³⁵¹ sobre un suïcida que es va penjar en un pi proper a les escoles municipals, i «El sueño de un demagogo»,³⁵² sobre un auxiliar d'una escola que es desvivia pels nens pobres que hi anaven i, plorant, explica que va somiar que per la carestia havia de matar-los a tots perquè ja no els podien mantenir.

En aquesta publicació hi apareix, també, «Directores de paja», en què s'hi veu com canvia d'opinió amb relació a aquesta figura que en un principi avorria i ara comprèn que faciliten la vida a les publicacions periòdiques:

Quando yo empecé a ejercer de periodista serio, y de periodista de combate, la 'sabia' institución del 'director de paja' me pareció un tanto repugnante. Mi honradez de escritor montaraz se sublevaba ante el hecho posible —y tan posible!— de que mi pluma sabiéndose irresponsable, en el calor de la lucha se excediera, enviando a la cárcel a un infeliz que no participaba de mis ideas ni llegaba probablemente a discernirlas.³⁵³

Bertrana, aleshores, recorda alguns dels directors de palla que ha conegut, sense esmentar noms; un d'admirable, un altre de tímid imposat per l'editor i també un altre

---

³⁴⁷ Bertrana, P. (30 agost 1917). Un carro encallat i l'imaginació d'un home de lletres. *Festa*, p. 172.

³⁴⁸ Bertrana, P. (14 abril 1917). Perplejidades de un filósofo agreste. *Arte y Letras*, s. p.

³⁴⁹ Bertrana, P. (27 abril 1917). Perplejidades de un filósofo agreste. *Arte y Letras*, s. p.

³⁵⁰ Bertrana, P. (5 maig 1917). Perplejidades de un filósofo agreste. *Arte y Letras*, s. p.

³⁵¹ Bertrana, P. (12 maig 1917). El ahorcado. *Arte y Letras*, s. p.

³⁵² Bertrana, P. (21 juliol 1917). El sueño de un pedagogo. *Arte y Letras*, s. p.

³⁵³ Bertrana, P. (7 juliol 1917). Directores de paja. *Arte y Letras*, s. p.

que, vell i malalt però molt professional, ho signava tot perquè sabia que finalment les autoritats militars deixarien passar qualsevol delictes de premsa perquè estava tan fotut que cap condemna arribaria a temps de fer-se efectiva. Aventuro la conjectura que el director tímid imposat per l'editor és Ramon Felip, el director de pàgina de *La Campana de Gràcia* imposat per l'editor Antoni López en els temps en què realment qui dirigia el setmanari era Bertrana i que va ser empresonat per la Llei de Jurisdiccions.³⁵⁴

Així mateix, a *Arte y Letras* va publicar-hi «Viejos y jóvenes», sobre la dualitat entre els escriptors joves i els vells arran del discurs que Víctor Català va pronunciar als Jocs Florals de Barcelona, «De civisme i civilitat». Català, referint-se a la controvèrsia entre noucentistes i modernistes, entre intel·lectuals i antiintel·lectualistes, entre els partidaris de les normes ortogràfiques i els que, com ella, no hi estan d'acord, s'ofereix per fer de pont entre uns i altres i, des de la perspectiva dels grans, demana als joves que busquin la sinceritat i no pas l'originalitat o la moda (F. Bartrina, 2001, p. 58). Bertrana considera que, si bé Albert té raó quant a la distinció entre noucentistes i modernistes, no s'hauria de denominar «entre vells i joves» perquè no és una distinció d'edat sinó d'estil. Creu que la dualitat de criteris entre joves i vells existeix, només, al tractar-se de la rebuda de les normes ortogràfiques. En aquest context, afirma que ell hauria d'anar amb els «vells», però no vol conformar-se a aquest destí.

De fet, i tal com adverteix C. A. Jordana, en el balanç de la prosa catalana que publica a *La Revista: quaderns de publicació quinzenal*, amb motiu dels «íntims amics de la naturalesa», Ruyra, Català i Bertrana:

Davant el progrés filològic en el seu aspecte científic, Víctor Català, En Bertrana i En Ruyra reaccionen diferentment; més ben dit, l'únic que reacciona és En Bertrana. Aquest va seguint el millorament del llenguatge i s'assimila el millorament; Víctor Català, en canvi, roman fidel al seu lèxic, a la seva sintaxi deficients; En Ruyra es troba en el cas curiós de no haver de millorar-se; anava més endavant que el progrés i aquest acaba tot just d'atrapar-lo. (C. A. Jordana, 1925, p. 20)

Certament, Bertrana va procurar adaptar-se a la codificació lingüística de Fabra i, per exemple, el 1929 va reeditar *Proses bàrbares* amb Edicions Gost, seguint la normativització de la llengua catalana.³⁵⁵

---

³⁵⁴ Vegeu la notícia de l'empresonament de Felip a *La Campana de Gràcia* (13 de desembre de 1913, p. 2) i més informació a J. Capdevila (2014, p. 72-73).

³⁵⁵ A tall d'anècdota, Enric Bosch i Viola (*L'Avi Muné*, 19 de desembre de 1931, p. 1), dedica un comentari elogiós a Bertrana amb motiu del Premi Crexells i hi recorda com, de jove i en temps d'anarquia ortogràfica, va encarregar-se de la correcció ortogràfica de *Josafat*, obra que l'amic de Bertrana, Carles

El 1918, va oferir un parell de relats al magazín barceloní *D'Ací i d'Allà*, «El meu amic Pellini»³⁵⁶ i «Caminar amb la lluna».³⁵⁷ La publicació va aparèixer entre 1918 i 1936 i, l'any que va col·laborar-hi Bertrana, era dirigida per Josep Carner i Pompeu Fabra hi revisava els originals. És aquí on va fer coneixença amb el mestre, tal com recorda en una carta que va enviar a Josep M. de Casacubert després que aquest, juntament amb Josep Carner, Joan Estelrich, Jaume Massó i Torrents, L. Nicolau d'Olwer, Carles Riba i A. Rovira i Virgili, promoguessin un homenatge de les lletres catalanes a Fabra, l'octubre de 1928, pel seu seixantè aniversari i amb motiu d'haver «dotat el nostre poble de l'instrument lingüístic eficaç en la lluita per la cultura» (P. Quer, 2019, p. 37).

El 19 de desembre de 1928, Bertrana va fer-li arribar la carta esmentada a J. M. de Casacuberta, on hi adjuntava unes quartilles amb el títol «Comprendre'l és admirar-lo, tractar-lo és estimar-lo» que transcriu a continuació:

Jo tinc una mica de terror supersticiós als gramàtics i als filòlegs. Abans de conèixer En Pompeu Fabra, per res del món m'hi hauria atansat, sobretot en dimarts o en divendres. Però heus aquí que un jorn vaig escriure un conte pel *D'Ací i d'Allà*. En aquell temps — temps d'una bona fe a prova de bomba — no s'inseria cap original en l'esmentat periòdic que no fos revisat i corregit per l'Institut d'Estudis Catalans. Amb motiu d'això vaig ésser cridat per En Pompeu Fabra. En pujar les escales del seu despatx les cames em tremolaven. Què voldria de mi, de part de les Normes, aquest inderrocable dictador? Vaig ensopegar-lo al pas de la porta, just en barrar-la per anar-se'n. La meva sorpresa fou enorme. ¿En quina casa pairal de les nostres muntanyes havia vist, al costat d'un perdiguer gras de pèl lluent i en mig d'un hort esponerós, aquelles curtides i nobles fesomies d'expressió franca i mitja rialleta amable? No em sabia avenir de que es tractés d'un senyor d'ets i uts gramaticals. Era massa bru, massa prim i massa poc ventrut. Em mostra el meu original ple d'òvals misteriosos fets amb llapis, que enronraven certs mots. També hi havien altres signes cabalístics, esguardant els quals em vingué un cobriment de cor extraordinari. Fet i fet, es tractava de mots de significat desconegut fora de la contrada empordanesa i d'incorreccions gramaticals que En Pompeu Fabra volia fer-me l'immescut honor de discutir, persuadit que jo tenia el meu particular criteri sobre

---

Rahola, també va revisar-li. Així és que les galerades de l'obra estaven plenes de confusions i s'hi havien pres decisions molt diferents que feien que l'autor n'hagués quedat molt descontent. Així mateix, al periòdic catòlic de l'Alt Camp *La Veritat* (8 d'abril de 1915, p. 3), hi apareix «Al Consistori dels Jocs Florals de Barcelona» on, els que signen la nota i entre els quals hi ha Prudenci Bertrana, Àngel Guimerà, Narcís Oller, Carme Karr, Apeles Mestres o Eduard Girbal Jaume, entre molts d'altres, demanen que se'ls deixi escriure com vulguin mentre no s'arribi, amb temps i espontaneïtat, a la unificació ortogràfica. Al cap de poc, però, Bertrana començarà a seguir la normativa.

³⁵⁶ Bertrana, P. (10 juny 1918). El meu amic Pellini. *D'Ací i d'Allà*, p. 516-525.

³⁵⁷ Bertrana, P. (10 octubre 1918). Caminar amb la lluna. *D'Ací i d'Allà*, p. 365-367.

aquestes coses. Ai, no vaig saber dir-li que odiava profundament l'ortografia i la sintaxi, que tant me feia que fossin art com ciència i que en aquest ram no em venia d'un ni de mil! Amb una horrible immodèstia vaig fingir-me modest; acceptava i acatava en absolut la seva llei i el seu credo purificadors. Vàrem eixir d'aquella entrevista bons amics. Us confesso que sense haver conegut i tractat en Fabra, les normes de l'Institut d'Estudis Catalans són de més mal seguir. Però si la vostra intel·ligència arriba a capir la tasca d'aquest home i ensems la vostra mà ha estret la seva, no sols l'admirareu sinó que l'estimareu cordialment. Jo tinc, però, un greuge contra en Fabra. M'havia promès un pot d'escafarlata per a la meva pipa i va passar tant temps de llavors ençà que jo he deixat la pipa, cansat d'esperar l'escafarlata! (P. Quer, 2019, p. 39-40)

Aquest text bonhomiós en què no entra tant a valorar el lingüista com l'home i amb l'estil proper que caracteritza Bertrana, és la seva contribució a l'homenatge al mestre Fabra.

El 1919, va començar a col·laborar com a corresponsal de Barcelona per a la revista *La Nova Catalunya* de l'Havana. D'aparició irregular i impresa en català, va ser fundada i dirigida per Claudi Mimó el 1908; després van succeir-lo en el càrrec Josep Conangla i Fontanilles i Josep Murillo. Bertrana va col·laborar, doncs, en la primera etapa de la revista (1908-1932), que va viure una segona etapa, entre 1942 i 1959, per iniciativa de Vicenç Bernades. Van aparèixer-hi, també, altres relats o textos periodístics de Bertrana reproduïts d'altres publicacions, com ara alguns impromptus de *La Veu de Catalunya*, als anys deu i vint. No obstant això, el més interessant d'aquesta revista és la corresponsalia que Bertrana va ocupar entre gener i juny de 1919: la secció «Barcelona-Havana», amb el pseudònim «Víctor Esparre».

Claudi Ametlla s'havia encarregat de la corresponsalia de la revista a la Ciutat Comtal des de 1914 amb el pseudònim «C. de la Conca» i, al número del mes de gener-febrer de 1919, s'hi anuncia el canvi de corresponsal perquè Ametlla ha passat a ocupar la direcció de l'Agència Havas (Y. J. Columbié, 2019, p. 222). Així doncs, en el mateix número, Bertrana s'hi estrena ja com a corresponsal. En aquesta primera crònica, hi comenta l'agitació social dels últims mesos, amb relació a la campanya per a l'autonomia de Catalunya que va impulsar la Mancomunitat de Catalunya a finals de 1918 i l'elaboració del primer projecte d'estatut d'autonomia de la història catalana a principis de gener de 1919.³⁵⁸ En la següent, hi fa constar que cada vegada es parla menys dels aldarulls nacionalistes perquè hi ha dos assumptes que preocupen més la societat: la grip

---

³⁵⁸ Bertrana, P. (gener-febrer 1919). Barcelona-Havana. *La Nova Catalunya* (l'Havana), p. 21-25.

espanyola i la Vaga de la Canadenca, i en dona notícia.³⁵⁹ En la tercera i última crònica que va publicar en aquesta secció,³⁶⁰ el mes de juny, hi anota la recuperació de la normalitat a la ciutat després dels conflictes dels mesos anteriors i la sensació que Barcelona «està tranquil·la», malgrat que sigui una tranquil·litat aparent, ja que en realitat es troba en estat de guerra, en un clima sociopolític crispat i en tensió. Es tracta de cròniques on, tot i haver-hi el segell personal de l'autor i la seva capacitat narrativa, tenen més valor de notícia, en tant que s'informa dels fets d'actualitat ocorreguts d'una manera més directa que no pas en les publicades en les capçaleres anteriors, les quals són impressions literàries on, si hi toca algun tema d'actualitat és tangencialment, com a rerefons de l'anècdota descrita i entregada al lector com una petita píndola literària.

L'última crònica de Bertrana a la secció «Barcelona-Havana» és del juny de 1919, i és Antoni Rovira i Virgili qui li prendrà el relleu, amb el pseudònim «Pere Claresvalls» (Y. J. Columbié, 2019, p. 223). No obstant això, Bertrana seguirà enviant alguns textos a *La Nova Catalunya*, com ara «Música, literatura i patriotisme», «Els Jocs Florals d'enguany» i «La propera temporada de teatre català».

A «Música, literatura i patriotisme»,³⁶¹ hi retrata la situació conflictiva que està vivint Barcelona; i com de complicat és per al bon desenvolupament de l'art un moment tan delicat quant a vagues, conflictes socials, pistolerisme i exaltacions nacionalistes, si bé considera que de moment la música se'n salva. I, de nou, valora l'heroisme de publicar literatura igualment en aquest context, enmig de la indiferència de la crítica i del públic:

Fer cròniques d'art en aquest temps de *sovits* és un treball verdaderament ingrat. Un hom ha de percassar les engúnies com els pardals, en diades de neu. Barcelona —ja n'estaran enterats els llegidors de *La Nova Catalunya*— passa per una terrible crisi. Les vagues i els lock-outs, els boicots i sabotatges, i més encara, la resurrecció del terrorisme, tenen preocupats al públic, i oprimeixen el seny dels artistes i escriptors, que sols produeixen allò que se'n diu pel consum quotidià, sense prou tranquil·litat espiritual per a fer obres de gran empena. Tota cosa noble naufraga entre aqueix mar de por, de mala intenció, de susceptibilitat, de envalentonaments *bolxeviquis*, de marasme expectant i de fatídiques prediccions per l'avenir.³⁶²

---

³⁵⁹ Bertrana, P. (maig 1919). Barcelona-Havana. *La Nova Catalunya* (l'Havana), p. 17-24.

³⁶⁰ Bertrana, P. (juny 1919). Barcelona-Havana. *La Nova Catalunya* (l'Havana), p. 23-37.

³⁶¹ Bertrana, P. (gener-febrer 1920). Música, patriotisme i literatura. *La Nova Catalunya* (l'Havana), p. 224-225.

³⁶² *Ibid.*

A «Els Jocs Florals d'enguany» torna a fer referència als aldarulls de la ciutat arran del discurs presidencial als Jocs Florals de Barcelona de 1920 del mariscal Joseph Joffre, de pares catalans rossellonesos i heroi nacional de França pel seu paper a la Gran Guerra. El seu discurs, en català, va exaltar els assistents més patriòtics i la guàrdia municipal va intervenir-hi, amb càrregues policials i detencions. Bertrana narra tot l'acte en aquesta crònica i ressalta que hauria estat poc lluïda si s'hagués centrat en les composicions premiades en comptes de centrar-se en l'escàndol ocorregut: «Allí on hi han sabres no governen les plomes. En Joffre confessà que ni al Marne havia presenciat cosa semblant. I un hom no podia pas desmentir al capdill. A la guerra com a la guerra».³⁶³

Finalment, «La propera temporada de teatre català», és una reflexió sobre l'estat crític en què es troba, segons el seu parer, el teatre català en aquells moments. Analitza la quantitat d'obres teatrals que s'estrenaran la nova temporada i considera que són massa per a les vetllades teatrals contemplades: caldria escollir-ne menys i que fossin de més qualitat. Aquesta és la seva crítica i segueix la línia que ja mostrava en les publicacions modernistes gironines sobre la necessitat d'educar el gust del públic: hi ha un excés d'aduladors i poca exigència quant al nivell qualitatiu de les obres estrenades: «Tal vegada algun dia, a força d'aplaudir-ho tot, el bon públic català es cansi i esdevingui sever i exigent. Allavors els comediògrafs caminaran amb peus de plom. Ara no existint cap càstic, és fàcil la gosadia».³⁶⁴

De teatre, en parlarà també a la secció corresponent de la *Revista de Catalunya*, de la qual s'ocuparà des del juliol de 1924 fins al març de 1931, amb quaranta-una cròniques teatrals. La majoria, són crítiques d'obres de Ramon Vinyes, Santiago Rusiñol, Pompeu Crehuet, Carles Soldevila, Apeles Mestres, Avel·lí Artís i Balaguer, Ambrosi Carrion, Alfons Roure, Josep Pous i Pagès, Josep M. de Sagarra o Juli Vallmitjana, entre d'altres. Així mateix, hi ha alguna crònica referida a la crisi del teatre català abans esmentada i relacionada amb el nivell cada vegada més baix de les obres representades, com ara «La manca d'obres. Consideracions sobre el teatre català».³⁶⁵ D'una manera similar, s'expressa a «Un teatre per a perdre diners»,³⁶⁶ on fomenta la dignificació del teatre a partir de la creença que convindria fer un teatre que no tingués en compte els

---

³⁶³ Bertrana, P. (juny 1920). Els Jocs Florals d'enguany. *La Nova Catalunya* (l'Havana), p. 229.

³⁶⁴ Bertrana, P. (octubre 1919). La propera temporada de teatre català. *La Nova Catalunya* (l'Havana), p. 221.

³⁶⁵ Bertrana, P. (febrer 1926). La manca d'obres. Consideracions sobre el teatre català. *Revista de Catalunya*, p. 216-218.

³⁶⁶ Bertrana, P. (març-abril 1929). Un teatre per a perdre diners. *Revista de Catalunya*, p. 214-216.

beneficis de l'empresari teatral, sinó que mirés més enllà, amb l'únic objectiu de presentar obres bones i destinades a un públic intel·ligent.

En aquesta revista fundada per Antoni Rovira i Virgili el 1924, durant la Dictadura de Miguel Primo de Rivera, Bertrana també va publicar-hi dos textos relacionats amb la novel·la que acabava de publicar: *Jo! Memòries d'un metge filòsof*, que de seguida va suscitar crítiques i polèmiques.

L'aparició del *Jo!* va generar molt d'enrenou —i va ser un èxit de vendes—, perquè els lectors de seguida van reconèixer el metge-filòsof Diego Ruiz, antic amic de Bertrana i amb qui va escriure *La locura de Álvarez de Castro*, rere el protagonista de la història: el doctor Daniel Pérez. Tal va ser l'escàndol, que Bertrana va haver de sortir en defensa del seu personatge i va publicar «Defensa del Dr. Daniel Pérez»: «Qui ha dit que no existeixen crítics a casa nostra? A l'entorn del meu llibre n'han tret el nas una pila».³⁶⁷ La crítica ha d'analitzar l'obra i no pas comentar els rumors o xafarderies sobre qui s'amaga realment rere els personatges d'una obra.

A la mateixa revista, Tomàs Garcés³⁶⁸ va publicar una conversa amb Víctor Català (*Revista de Catalunya*, agost 1926, p. 126-134) on l'escriptora, parlant de *Solitud*, va assenyalar que és una novel·la d'imaginació i va emportar-se una sorpresa quan algú li va dir que havia retratat l'ermita de Santa Caterina, perquè no li agrada retratar a ningú. Català afegeix que una novel·la com el *Jo!* de Bertrana no l'hauria pogut escriure perquè li vedaria no la moral, sinó el bon gust. Evidentment, Bertrana en llegir-ho, va decidir respondre-li. I ho va fer amb «La novel·la fotogràfica»,³⁶⁹ on critica la concepció que es té d'aquest tipus de novel·la, ja que pot fer que mediocres hi encabeixin escriptors de vàlua. Per a Bertrana, parlar de novel·la fotogràfica és parlar del procediment i no pas del contingut; és analitzar —en el seu recurrent ús d'analogies— com ha fet el guisat la cuinera en comptes de dedicar-nos a assaborir-lo. Adverteix que podria entendre que es titllés de novel·la fotogràfica la que retrata la realitat com un quadre de costums gris, basada en una observació superficial i mancada d'enginy, o les que descriuen gent, coses i paisatges amb un realisme d'inventari. En canvi, ell defensa els escriptors «retratistes»:

---

³⁶⁷ Bertrana, P. (juny 1926). Defensa del Dr. Daniel Pérez. *Revista de Catalunya*, p. 585-594.

³⁶⁸ Tomas Garcés havia dedicat la secció «Carnet de les lletres» (*La Publicitat*, 12 de novembre de 1925, p. 1) al *Jo!*, titllant-lo de llibre d'escàndol, i, Bertrana, en la seva línia de justificar-se i replicar les crítiques negatives, va respondre-li amb una carta al director de *La Publicitat* dos dies després. Vegeu Bertrana, P. (14 novembre 1925). Resposta i aclariment. *La Publicitat*, p. 1.

³⁶⁹ Bertrana, P. (gener 1927). La novel·la fotogràfica. *Revista de Catalunya*, p. 16-24.

Des dels clàssics ençà, totes les literatures del món s'han vist honrades per aquesta raça d'escriptors coratjosos que han estudiat la vida fent l'autòpsia als vius, com per estudiar la mort cal fer-la als cadàvers. La humanitat deu agrair-los que l'hagin divertida i exemplaritzada tot servint-se dels amics i dels enemics, dels estranys i dels familiars i àdhuc d'ells mateixos.³⁷⁰

Considera que no existeix cap novel·la del tot fotogràfica ni cap novel·la del tot imaginada. Les coses inexistents que crea la imaginació, afirma, són en realitat un aplec de diferents elements que la memòria li ofrena i és graciosa l'explicació que en dona a partir de la fauna mitològica: empelts d'home i cavall, de dona i peix o d'home i àguila, etc. Amb el do de l'humor, manifesta que s'han creat dracs i monstres que fan menys por que el *moloch horridus*, el diable espinós, una espècie de llangardaix amb punxes que habita a Austràlia: «Si un jorn poguéssim tenir tractes amb els habitants d'altres móns, restaríem sorpresos i espaordits de la pobresa, de la misèria de la nostra imaginació [...]. La modesta realitat esdevé molt sovint més original que la petulant inventiva».³⁷¹

Tomàs Roig, deixeble de Bertrana, així ho va defensar a les seves memòries on, fent referència a *Proses bàrbares* i *Els herois*, hi fa notar que són «pàgines animades sempre d'un realisme vitalíssim que no té res a veure amb la freda reproducció fotogràfica del naturalisme» (1975, p. 153).

Segons Aurora Bertrana, (1965a, p. 94), el pare i Víctor Català es van reconciliar a la tertúlia que Ramon Vilaró havia fundat a la seva botiga del carrer de Ferran. Aurora hi recorda que Català li havia explicat l'afer diverses vegades: pel que diu l'escriptora, Tomàs Garcés va interpretar maliciosament la seva afirmació sobre el *Jo!* i Bertrana va correspondre-hi amb l'article abans esmentat. El dia que van coincidir a la tertúlia, Català va saludar Bertrana com a «il·lustre enemic» a la qual cosa ell va respondre amb un gruny, si bé després van aclarir l'assumpte i tan amics.

Bertrana va seguir oferint textos i col·laborant esporàdicament en altres capçaleres, com ara a la revista quinzenal sabadellenca *Garba*, on va publicar-hi el relat «Els tudons»,³⁷² una descripció d'aquests ocells que tant admira. Al magazín literari *Llegiu-me*, hi va aparèixer «L'oca salvatge i arbitrària»,³⁷³ sobre una oca salvatge que els caçadors d'un poblet de l'Empordà intenten caçar sense èxit; a les *Pàgines*

---

³⁷⁰ *Ibid.*

³⁷¹ *Ibid.*

³⁷² Bertrana, P. (15 novembre 1920). Els tudons. *Garba*, p. 2-4.

³⁷³ Bertrana, P. (1 febrer 1927). L'oca salvatge i arbitrària. *Llegiu-me*, p. 119-124.

extraordinarias de El Día Gráfico, «La cueva del oso»,³⁷⁴ amb els records de joventut i el relat d'una aventura d'estiueig viscuda amb un company en una cova on feien volar la imaginació, o al diari barceloní *La Noche* amb «Tres y el perro»,³⁷⁵ una reflexió sobre el progrés arran de la visió de tres homes i un gos sobre una màquina piconadora que, quan van aparèixer, semblaven monstres de tan grosses i la gent els tenia por. Un últim exemple podria ser «El cometa y la madre», que va veure la llum a *La Actualidad* i Bertrana hi narra l'experiència de veure un cometa un dia a muntanya, inesperadament, a la posta del sol. El cometa l'emociona i l'afligeix a la vegada, pel record dels éssers estimats amb qui hauria volgut compartir la visió. En fer-se fosc, entra a una cabanya on hi troba una dona vetllant el fill moribund: Bertrana fa molt evident el contrast entre la bellesa de fora i el dolor de dins i, d'aquesta manera, aconseguix remoure el lector. Tot el món de la dona és dins d'aquella cabanya.

Val a dir, a més, que molts dels articles que publicava a les capçaleres barcelonines eren reproduïts en publicacions comarcals, encara que no sempre constessin com a reproduccions o Bertrana els enviés com a material «original». Per exemple, al diari de Puigcerdà *Ceretània*, s'hi publiquen uns deu textos bertranians, entre 1927 i 1930, i són tots impromptus apareguts amb anterioritat a *La Veu de Catalaunya*. El mateix succeeix amb *El Autonomista* dels Rahola a Girona, on es publiquen un centenar de textos de l'escriptor al llarg de la dècada dels vint, però gairebé tots procedeixen de *La Publicidad* i de *La Veu de Catalunya*, encara que la majoria no constin, tampoc, com a reproduccions.

Com a incís, alguns dels relats de Bertrana van traduir-se i reproduir-se a la premsa estrangera, com ara a les italianes *Le Opere e i Giorni*, *Il Resto del Carlino*, *La Fiera Letteraria* i *2 lire di novelle*. A *Le Opere e i Giorni*, de Gènova, va publicar-hi «Un compagno di caccia»,³⁷⁶ «Un uomo di Cerdagna»,³⁷⁷ i «Vita e avventure del mio amico Pellini»;³⁷⁸ a *La Fiera Letteraria* de Milà, el relat «L'espiazione di Antonio Serradell»,³⁷⁹ a *Il resto del carlino*, de Bolonya, «L'oca selvatica»,³⁸⁰ i, a *2 lire di novelle* de Milà, els relats

---

³⁷⁴ Bertrana, P. (2 maig 1926). La cueva del oso. *Páginas extraordinarias de El Día Gráfico*, p. 8-11.

³⁷⁵ Bertrana, P. (22 octubre 1926). Tres y el perro. *La Noche*, p. 20.

³⁷⁶ Bertrana, P. (1 maig 1926). Un compagno di caccia. *Le Opere e i Giorni*, p. 38-44.

³⁷⁷ Bertrana, P. (1 febrer 1927). Un uomo di Cerdagna. *Le Opere e i Giorni*, p. 4-16.

³⁷⁸ Bertrana, P. (1 novembre 1927). Vita e avventure del mio amico Pellini. *Le Opere e i Giorni*, p. 16-28.

³⁷⁹ Bertrana, P. (7 agost 1927). L'espiazione di Antonio Serradell. *La Fiera Letteraria*, p. 2.

³⁸⁰ Bertrana, P. (8 juny 1925). L'oca selvatica. *Il Resto del Carlino*, p. 3.

«Storia di un'oca selvatica»³⁸¹ i «La lucertola dell'eremita».³⁸² Això és una mostra més de la recepció internacional de Bertrana i del seu reconeixement.³⁸³

La conclusió és, doncs, que el recorregut de la ploma de l'escriptor-periodista va ser ben llarg.

1.5.5. *La Publicidad*: «Ideari bàrbar» i crítica teatral

Bertrana ja havia fet de corresponsal de *La Publicidad* des de Girona el 1912 i, a partir de 1917, quan el diari barceloní era dirigit per Romà Jori,³⁸⁴ va tornar-hi a col·laborar. *La Publicidad*, un cop adquirit el 1915 per Antoni Tayà i reorganitzat per Amadeu Hurtado, tenia un to més catalanista i de defensa de la classe obrera, amb plomes com Eugeni Xammar, Andreu Nin, Feliu Elias, Josep Artís, Antoni Rovira i Virgili, Carles Soldevila, Josep Pla o Manuel Brunet, entre d'altres.

De 1917 a 1920, Bertrana hi publica diversos textos esporàdicament, a cavall de l'article i el relat, com ara «Los santos en hospedaje»,³⁸⁵ una reflexió al voltant de la quantitat de sants que hi ha a Catalunya, en esglésies, parròquies, ermites i custodiats a casa de feligresos; «Maravillas de guijas y cemento»,³⁸⁶ sobre la imitació de les

---

³⁸¹ Bertrana, P. (5 agost 1926). *Storia di un'oca selvatica*. 2 *lire di novelle*, p. 470-473.

³⁸² Bertrana, P. (5 setembre 1927). *La lucertola dell'eremita*. 2 *lire di novelle*, p. 758-760.

³⁸³ Anoto aquí i a tall d'exemple, malgrat no siguin textos de Bertrana, alguna mostra de reconeixement internacional a la seva obra: amb motiu del Premi Crexells, a *La Veu de Catalunya* s'hi reproduïx un extret del diari parisenc *Comoedia* en què celebren no només el Bertrana novel·lista i contista, sinó que aprofiten per parar atenció en el dramaturg profund i subtil, el crític teatral agut i el periodista admirable (*La Veu de Catalunya*, 30 de desembre de 1931, ed. matí, p. 3). En una línia similar i força anys abans, a *El Poble Català* (9 de març de 1913, p. 3) van traduir-hi un article de Marcel Robin publicat a la revista francesa *Mercure de France* en què assenyalava Bertrana com a home de Girona trasplantat a Barcelona contra la seva voluntat i desitjava que seguís conreant l'obra esplèndida que esperava d'ell. Igualment, i des d'Itàlia, Giuseppe Ravegnani, catalanòfil i crític de llibres de *La Stampa* de Torí, defineix Bertrana com a «panteista sentimental» i en valora positivament les seves obres; a més, li tradueix *Josafat* a l'italià (*La Nova Revista*, abril 1928, p. 116). També es parla de la seva obra en mitjans com el diari milanès *Il Convegno* (25 de març de 1926, p. 233-237), on Giacomo Prampolini escriu «Due prosatori», sobre Bertrana i Carner. El text dedicat a Bertrana, però, és una crítica negativa al *Jo! Memòries d'un metge filòsof* (1925).

³⁸⁴ Bertrana apreciava molt Romà Jori i, quan aquest va morir, va dedicar-li un article en què lamenta la pèrdua del periodista i rememora com es van conèixer, a la vella Girona, quan Jori va anar-hi per dirigir el diari gironí *La Lucha*: «Ningú podia avenir-se que visqués de la ploma i nosaltres que escrivíem els nostres assaigs de prosa i ho amagàvem com un pecat, varem sentir, per primera volta, un desig vivíssim de confraternitzar amb ell». Per a Bertrana, Jori va suposar el seu «baptisme de foc», perquè un dels retalls més antics de crítiques a les seves obres que guarda —fent referència a les llibretes «Pinyes i llorers», on enganxava comentaris elogiosos i negatius de les seves proses—, s'hi troba una crítica de Jori a *Josafat* que va fer-li tastar l'elogi i «somià llorer». Bertrana, P. (7 octubre 1917). Romà Jori. *La Publicidad*, ed. matí, p. 3.

³⁸⁵ Bertrana, P. (20 novembre 1917). *Los santos en hospedaje*. *La Publicidad*, , p. 3.

³⁸⁶ Bertrana, P. (16 maig 1918). *Maravillas de gijas y cemento*. *La Publicidad*, ed. matí, p. 10.

muntanyes de Montserrat feta amb ciment que es troba al Parc Municipal de Barcelona, o «Del més car»,³⁸⁷ una crítica als «adinerats fatxendes» que ho compren tot «del més car» com si això fos sempre sinònim de major qualitat. També va publicar-hi diversos relats,³⁸⁸ molts dels quals apareixien sota l'epígraf «Cuentos de La Publicidad». Alguns d'aquests van formar part del recull *El meu amic Pellini i altres contes* (1923), com «Diari d'un fumador»,³⁸⁹ «La torradora»³⁹⁰ o «El gos lladre».³⁹¹

Així mateix, el 1917, a les planes de *La Publicidad* hi apareix també una carta oberta de Bertrana dirigida al director d'*El Liberal*, de Madrid, per respondre a una «modesta» al·lusió que el periodista i dramaturg Adolf Marsillach i Costa li havia dedicat en un article sobre Juli Vallmitjana.³⁹² Segons sembla, Marsillach va sentenciar que la Lliga Regionalista havia condemnat a «hambre perpetua a Prudencio Bertrana, otro prosista». Bertrana fa pública la carta perquè no vol passar per víctima:

La «Lliga Regionalista», razonablemente, no se ha cuidado de mi hacienda particular, de idéntica manera que las demás entidades políticas y no políticas catalanistas y no catalanistas. En este concepto, todas me habrían condenado a hambre perpetua. Es cierto que me «protegió», ha tiempo, un «industrial» no afiliado a la «Lliga»; un demagogo judío, negociante en sátiras ajenas; pero en cuanto enteróse de que se me moría un hijo cada catorce meses, echóme a la calle, poco menos que a puñetazos. De hombres regionalistas, he recibido, en cambio, atenciones y favores inolvidables.³⁹³

El negociant de sàtires al qual es refereix Bertrana és, evidentment, a Antoni López, editor de *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*. Bertrana no havia pagat el «peatge polític» de la Lliga Regionalista; no havia fet propaganda del seu discurs polític a canvi que el partit li assegurés el modus vivendi, com havien fet Carner i d'Ors, i per això havia de seguir fent classes de dibuix i obres teatrals i col·laborar en diverses publicacions periodístiques per acabar d'arrodonir el sou. En canvi, però, sí que va rebre l'ajuda de diversos amics, com ara Joan Draper i Ignasi Iglesias, que havien intercedit per ell en l'obtenció de la plaça de professor a l'Escola de Bosc de Montjuïc, o bé el polític i

---

³⁸⁷ Bertrana, P. (20 juliol 1920). Del més car. *La Publicidad*, ed. nit, p. 3.

³⁸⁸ A tall d'anècdota, Tomàs Roig i Llop recorda a les seves memòries que en aquesta època, un dia va comentar-li la idea que tenia per a l'argument d'un conte i Bertrana va «pispar-li» i publicar-lo ell a *La Publicidad* (1975, p. 160).

³⁸⁹ Bertrana, P. (26 gener 1920). Diari d'un fumador. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

³⁹⁰ Bertrana, P. (10 març 1920). La torradora. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1-2.

³⁹¹ Bertrana, P. (23 març 1920). El gos lladre. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1-2.

³⁹² Marsillach col·laborava a *El Liberal* de Barcelona, que havia nascut com a edició local del diari madrileny homònim. No he pogut localitzar l'article que esmenta Bertrana.

³⁹³ Bertrana, P. (27 gener 1917). Una carta. *La Publicidad*, p. 4.

escriptor Lluís Nicolau i d'Olwer, a qui Bertrana va enviar una carta reveladora, el 31 de maig de 1920.

En aquesta lletra que li fa arribar després d'haver intentat trobar-lo sense èxit a l'Ajuntament, on d'Olwer era regidor, li demana ajuda per tal d'arreglar la seva situació econòmica compromesa. En un to planyívol i amb expressions com ara «aventura de pidolaire» o «favors que podrien semblar almoines», que contribueixen a augmentar el deix gemegós, Bertrana reafirma la fatalitat de la seva vocació, la creença que només serveix per pintar o escriure i que això és el que ha de fer, inevitablement. I d'aquí el drama de la precarietat que l'ofega:

Fa molts anys que suportó una vida dura i que l'imposo als meus, i ha arribat l'hora de comprendre que no tinc el dret de sacrificar la meva família a les dèries d'escriptor independent. Em manca, demés, l'escalf i l'entusiasme de la joventut per a mantenir-me auster. Haig d'escollir entre la claudicació que imposen les terribles circumstàncies actuals i els remordiments que sobrevindrien i que ja comencen a iniciar-se. Comprendc que'm cal sol·licitar protecció. La mereix la meva obra literària i el meu penar per haver-la dedicada a Catalunya? Heu-vos-aquí el meu dubte. [...] La meva inutilitat per a tot el que no sigui escriure o pintar no'm deixa pas concretar el meu desig. Hi han dues coses a les que jo no podria renunciar mai mentre visqui: l'amor a les dues noies que han escapat, fins ara, a la trageria de la meva llar i el fanatisme per la meva obra de contemplatiu expressada amb humilitat. En nom d'aqueixes dues fatalitats que subjecten la meva consciència i un tremendo dilema i a fi de que desaparegui aquest, jo demano, per de promte, la seguretat de l'interès de vostè. [...] La meva gran joia fora trobar un recer contra l'angoixa on jo pogués escriure sense pensar que perjudico als qui estic en el deure de mantenir, on jo pogués seguir produint amb tranquil·litat, amb més puresa i serenor de la que ara dispo. (P. Bertrana, 1920)

De nou, la pugna entre l'home i l'artista; la vocació irremeiable que s'imposa per sobre de tot i la inviabile professionalització dels homes de lletres. La situació laboral incerta i precària fa que no pugui ocupar-se com voldria de les filles que de moment viuen, Cèlia i Aurora, ni de la «filla» del seu esperit: l'obra literària, que li demana temps i dedicació.

No he pogut corroborar si d'Olwer li ofereix ajuda personalment, però la qüestió és que quinze dies després d'enviar-li la carta, el 14 de juny de 1920, Bertrana inicia la prolífica secció «Ideari bàrbar» a *La Publicidad* —a l'edició de la nit i que, a partir de 1922, passa a ser la de la tarda—, amb 427 idearis publicats fins al 28 d'abril de 1922.

Aquesta vegada, sense presentacions ni pseudònims com havia fet amb l'«Ideari barbre» d'*El Poble Català*.³⁹⁴ Bertrana es llança directament a parlar de la quotidianitat barcelonina, signant amb el seu nom. Passegem per Barcelona de la seva mà, pels carrers, les places i els parcs; entrem en teatres i cafès, ens fixem en els detalls de la ciutat, la seva gent, els canvis d'estació i quin temps hi fa, els animals que hi volten, i hi veiem el que ens vol fer veure. La seva visió de la ciutat és la d'algú que ve de fora i la contrasta amb altres pobles i zones que ha vist i on ha viscut. Tot i que mai no es va sentir del tot inclòs en la societat barcelonina, però, parla de la Ciutat Comtal com de la seva ciutat, després de tants anys de viure-hi, i és fàcil trobar en els idearis nombroses expressions com «la nostra ciutat», «el nostre tramvia» o «el nostre teatre», entre d'altres de similars. En aquestes cròniques barcelonines s'hi veu clarament l'essència del prosista, la seva mirada lúcida però irònica i la força descriptiva que el caracteritzen. Només a tall d'exemple, així descriu la filla d'un actor en una representació teatral: «semblava el fruit assaonat d'uns amors camperols, amb colradura de poma a les galtes, reflexes de sol als ulls i fortitud de muntanya en la seva diminuta còrpora d'angelet».³⁹⁵

En molts idearis, l'escriptor hi fa el comentari de «passejava pel carrer...» o «anava distret pensant en... quan vaig veure»; sol haver-hi un element que atrau la seva atenció i motiva l'article. En alguns casos, els articles venen suscitats per una conversa amb un amic o el comentari que li ha fet algú sobre un tema determinat, com ara a «Cura de terrat», en què, l'afirmació d'un doctor amb qui té amistat sobre el poder curatiu dels terrats —en tant que s'hi respira un aire més pur que no pas a peu de carrer— li permet manifestar que a ell no el curaria pas, el pujar a un terrat barceloní. No dubta dels beneficis que pot tenir la pensada, però se singularitza i expressa que ell no és com els altres homes: «a mi la vida m'entra pels ulls i el que no m'adoba l'ànima no m'adobaria pas el cos».³⁹⁶ La visió des del terrat de la ciutat de Barcelona, grisa, monòtona i avorrida, no el guariria pas. Allò que a ell el guareix realment és la visió i el contacte amb la natura consoladora i enyorada.

Altres vegades, motiva l'ideari alguna cosa que ha llegit: «No sempre hem de referir-nos a coses vivendes; les coses llegides també són mereixedores d'un

---

³⁹⁴ Segons C. Portell (1999, p. 856), «Un barbre en l'inauguració del “Liceo”», una crònica de Bertrana publicada a *L'Esquella de la Torratxa* (15 de novembre de 1912, p. 738-740) és l'antecedent de l'Ideari barbre d'*El Poble Català* i de l'Ideari bàrbar de *La Publicidad*. Bertrana recupera la figura del muntanyenc «Roc» a l'article «Els arbres de la Rambla» (*La Piula*, 25 d'agost de 1916, p. 4), on declara que el bàrbar està «injustament oblidat».

³⁹⁵ Bertrana, P. (17 març 1921). Entre bastidors: la filla de l'actor. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

³⁹⁶ Bertrana, P. (3 juliol 1920). Cura de terrat. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1-2.

comentari». ³⁹⁷ Així comença l'ideari «Gotes amargues», referent a la sessió científica organitzada per l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya i en què un doctor va parlar de l'estat sanitari de la serralada del Tibidabo, fent explícit que és un niu de malalties infeccioses i que caldria sanejar-la. Un comentari similar es troba, per exemple, a «El cabell i els instruments musicals»: «Tinc a la vista un full de paper esbarriat d'alguna revisteta professional. Tinc el cap exhaurit d'idees. El fret és un terrible enemic del pensament». ³⁹⁸

Bertrana s'aboca al carrer amb els ulls ben oberts, amb l'esguard del caçador que busca material per a les cròniques talment com si fossin preses. A *L'impenitent*, naturalment, hi novel·la la rutina i els maldecaps que li suposava l'article que havia de publicar gairebé diàriament a *La Publicidad*. L'artista no tenia una ploma àgil, li calia temps per trobar una idea que li semblés prou adequada i temps per escriure-la, revisar, retocar, llençar i reescriure les quartilles. Donar per bo un ideari dia sí i dia també no li resultava una tasca senzilla:

Cada matí li calia emplenar sis o set quartilles i dur-les a la redacció a la una del migdia. Vet aquí una tasca que de bell antuvi va semblar-li irresistible. Era condemnar la intel·ligència a treballs forçats, i sempre havia planyut com a presidaris els companys que s'havien decidit a fer-la. De vegades, durant la nit, el subconscient li fornava els temes; altres vegades, se'n descuidava. En el primer cas, volia dir-se que Aspriu es desvetllaria amb la feina feta; en el segon, en canvi, es sentia gairebé incapaç de començar-la. Les busques del rellotge, mentre ell percaçava una idea inspiradora, es posaven a córrer follament. També les idees eren fugisseres, esquerpes. Arribava un instant que n'albirava alguna de manyaga, entremig de la brosta cerebral. S'hi atansava amb cura de no esquivar-la, ja la tenia a prop; però en agafar-la al vol, o bé li relliscava dels dits o, en sospesar-la, la trobava magra. I li calia recomençar l'aguait, l'exploració minuciosa, l'encalç aferrissat, fins que el rellotge marcava unes xifres comminatòries. El temps era just, limitadíssim. O tirar al dret, fos com fos o deixar-ho córrer. I com espremia el seu enginy a propòsit d'una fotesa! Com s'arrapava a qualsevol agafador per insignificant que semblés, per reeixir! Com la ploma, sovint, es resistia a obeir-lo! Pesava tones, l'esdernegava, el feia suar, panteixar i maleir, mentre l'agulló de la pressa per un indret i de la dignitat per un altre no el deixaven en pau, el martiritzaven despietadament. I la pipa sempre anava en doina, cremava i s'apagava, i els llumins d'encendre-la s'amuntegaven en la petxina que feia la servitud de cendrer. Una espessa boira emplenava l'estudi i, dintre d'aquesta atmosfera irrespirable, Aspriu s'espellofava el crani amb les ungles

---

³⁹⁷ Bertrana, P. (10 juliol 1920). Gotes amargues. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

³⁹⁸ Bertrana, P. (17 desembre 1920). El cabell i els instruments musicals. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

sentint-se relliscar fatalment pel còmode declivi de la mediocritat. (P. Bertrana, 2017b, p. 370-371)

Els matins escrivia la crònica i les tardes les passava buscant temes per als articles de l'endemà. Era una feina abassegadora i ell molt exigent amb si mateix: fugia de l'èmfasi i de l'estil vulgar, escollia paraula per paraula la que fos capaç de suggerir el que ell imaginava exactament i es preocupava de «la sonoritat de les clàusules, de la vibració de les frases, de l'elegància dels epítets i de la diafanitat prosòdica» (P. Bertrana, 2017b, p. 377). L'escriure gairebé diàriament li suposava un repte, però amb aquesta secció la ploma del periodista va començar a distingir-se entre els lectors per consolidar-se més endavant amb la secció «Impromptu» de *La Veu de Catalunya*.

Mentre rumiava i redactava cròniques, va començar a exercir de crític teatral al mateix diari. El 1920, va aportar-hi tres articles sobre el balanç de la temporada teatral a la secció «Del teatre català»³⁹⁹ i, des de principis de 1921 fins que va deixar de col·laborar al periòdic, a finals d'abril de 1922, va publicar-hi unes noranta crítiques teatrals, sovint sota els epígrafs «Crònica de teatros» o «Los teatros».

Bertrana va estrenar diverses obres al llarg de la seva vida, com ara *Enyorada solitud!* (1918), *Les ales d'Ernestina* (1921), *La dona neta* (1924), *Els aprensius* (1928), *Una agonia: assaig de teatre dinàmic* (1929), *El fantasma de Montcorb* (1930), *El comiat de Teresa* (1931) o *Els atropellats* (1935), entre d'altres. Per a l'escriptor, el teatre era una font més d'ingressos: «El teatre produeix, si es té èxit, com una feixa de regadiu o com una caseta de lloguer. Demés resulta engrescador, perquè es cobren al comptat els tributs d'admiració» (P. Bertrana, 2016b, p. 685-686). Val a dir, però, que el teatre de Bertrana no té la qualitat literària de la seva obra narrativa i, malgrat que va estrenar diferents obres, no totes van tenir una bona acollida (E. Gallén, 1992).

Així doncs, el Bertrana dramaturg es converteix, també, en crític teatral, una tasca de la qual s'ocuparà més endavant a la *Revista de Catalunya* i a *La Veu de Catalunya*.⁴⁰⁰

---

³⁹⁹ Vegeu Bertrana, P. (10 maig 1920). Balanç de tres temporades I - Obres i autors. *La Publicidad*, ed. nit, p. 4; Bertrana, P. (15 maig 1920). Balanç de tres temporades II - La direcció. *La Publicidad*, ed. nit, p. 4; i Bertrana, P. (19 maig 1920). Balanç de tres temporades III - Els actors i el públic. *La Publicidad*, ed. nit, p. 4.

⁴⁰⁰ Enric Gallén esmenta una carta que Bertrana va enviar a Josep Canals, director del teatre Romea, el 21 d'abril de 1921 (1992, p. 80). En aquesta carta, l'autor es mostra cansat de fer cua a la porta del despatx de Josep Canals per tal que s'interessés per alguna obra seva i s'estrenés al Romea. Afegeix irònicament que, de tan fastiguejat que està, renuncia a escriure comèdies i es posarà a fer de crític teatral, ja que aquesta diverteix tant com una comèdia i es col·loca més fàcilment. Evidentment, no va fer efectiva la renúncia i tampoc no va durar-li gaire l'enuig amb Canals: en una carta de Bertrana a Carles Rahola de 1924, li fa saber que Canals va felicitar-lo perquè *La dona neta* (1924) havia estat l'obra que li havia donat més diners aquella temporada (N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 287).

S'encarrega, majoritàriament, de les representacions dutes a terme al teatre Goya, al Tívoli, al Novedades, al Romea, a Eldorado o al Poliorama, i s'hi troben obres de Pompeu Crehuet, Josep M. de Sagarra, Eduard Marquina, Casimir Giralt i Bullich, Carlos Arniches, Joaquim Montero o Carles Capdevila, entre d'altres.

Totes les crítiques teatrals segueixen, més o menys, una estructura similar: primer, presenta l'obra i n'anota una primera impressió; seguidament, li dedica un comentari general i fa una apreciació del dramaturg i de les seves obres anteriors, o, si és una adaptació, també dedica una breu observació al llibre. A continuació, valora l'actuació dels intèrprets i la rebuda del públic.

El 1921, per dificultats econòmiques, la família Tayà va haver de vendre *La Publicidad* a la Federació Patronal. Aquesta, a poc a poc, va modificar-ne l'orientació, però no va poder mantenir-lo, així és que l'any següent va adquirir-lo Acció Catalana i va començar a catalanitzar gradualment el diari, fins que va aparèixer completament en català i amb el nom ja catalanitzat de *La Publicitat* l'octubre de 1922 (J. Guillamet, 2018, p. 47). Eliminada l'edició de tarda on col·laborava i amb el canvi de direcció del diari, Bertrana és acomiadat: «La majoria de col·laboradors ho eren d'ambdues edicions, però ell, no. Es quedà, doncs, sense diari» (D. Guansé, 1966, p. 203).

L'últim ideari bàrbar de Bertrana a *La Publicidad* és «La dispesera se'ns ha casat», una analogia amb el canvi directiu i com deixen de comptar amb ell. La dispesera —el diari— s'ha casat i el marit —Acció Catalana— ha volgut que aquesta li tragués el plat de taula: «cal cercar un altre plat i una altra taula».⁴⁰¹ El text, que va ser molt llegit, deixa entreveure, altra vegada, la frustrada professionalització dels escriptors catalans i la necessitat d'exercir el periodisme com a via per mantenir-se «vivint» de la ploma. Per això, li cal «tornar a trucar portes».

Bertrana relata el comiat de la redacció de *La Publicidad* al seu amic Carles Rahola en una carta del mes de maig de 1922:

Basta dir-vos que jo'm sento orgullós de no pertànyer a la redacció d'un diari hipòcrita amb estigmes d'Unió Patronal, Unió Monàrquica i altres unions, abanderades per companys a qui la llatinadura d'un sou —i no ho necessiten— els fa *camuflar* un barco pirata. Jo he tingut el gran honor de no ser persona grata als nous propietaris. Començo a tenir, aquí, perseguidors que m'ataquen pel costat del pa, i això em demostra que quan vull mortifico a certs burgesos i els inquieta el que jo pugui dir. Per altra part, els bons

---

⁴⁰¹ Bertrana, P. (28 abril 1922). La dispesera se'ns ha casat. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

amics han furgat per suplantar-me. Res m'ha vingut de nou. Fa temps que conec el cau de misèries, d'envegetes i de gasiveria que és això tan gran que'n diuen una ciutat, i el partit que es pot treure de la bandera catalana venuda a retalls clandestinament però fent-se passar per íntegre i cobrant per ser-ho i dels que no ho són. He tingut, en canvi, la sensació agradable de veure com, amb unes quatre o cinc *quartilles* inserides per una badada en la mateixa *Publi*, es produïen nombroses baixes. L'entremaliadura, comentada pel públic —aquella nit àdhuc els que no eren coneguts meus s'interessaven per llegir el comiat de l'*Ideari* i els exemplars corrien de mà en mà—va fer-me veure les antipaties *desinteressades* que jo havia conquistat durant la meva actuació periodística. [...] Se'ns despatxà com escura-xemeneies, però quan enfront d'una empresa hi ha un subjecte d'antecedents tan poc favorables com el que ara mangoneja la gerència del periòdic, un es planyeria de deure-li la més petita atenció. *La Publicidad* és morta i morta amb ignomínia, i de la conducta dels dos definidors, fins ara, del sentit polític del diari, ningú en parla amb elogi. Els més benignes consideren que llur permanència en la redacció és un vergonyós amor a la pesseta mal dissimulat. (N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 285-286)

Evidentment, també va novel·lar l'acomiadament a *L'impenitent*: Aspriu recorda com va dir adeu als seus lectors en una crònica en què cantava la seva elegia de «manobre de la ploma» obligat altra vegada a reprendre la recerca de feina en algun altre rotatiu. Fent al·lusió a la «dispesera» del seu últim ideari, se'n va de la redacció:

La dispesera li havia tret el plat de taula, i ell havia pres el seu sarró de nòmada, hi havia encabít el seu tinter, que no coneixia la matràfola, els seus papers immaculats d'il·lús, el seu raspall que no tolera la pols ni la sutzura, les seves pipes de recanvi, inspiradores, el crostó de pa que li reboteren en passar la porta i el ganivet de la ironia. (P. Bertrana, 2017b, p. 399)

Els amics i antics companys miren d'animar-lo, assegurant-li que aviat tornarà a ser-hi: «Per primera vegada en la seva vida de periodista, experimentava l'engrescador efecte d'una inesperada i sincera companyonia. Li semblà d'haver esdevingut útil i potser indispensable» (P. Bertrana, 2017b, p. 400). I Aspriu-Bertrana va anar a trucar la porta de *Seny Català*, *La Veu de Catalunya* a la ficció.

1.5.6. *La Veu de Catalunya*: «Impromptu» i crítica teatral

«*Seny Català* era l'únic port de refugi que li restava en la mar procel·losa del periodisme barceloní redactat en català i va amarrar-hi la seva nau amb cordes d'estoïcisme i de prudència» (P. Bertrana, 2017b, p. 411). La vida professional del Bertrana-periodista s'encarrila i s'estabilitza al diari portaveu de la Lliga Regionalista *La Veu de Catalunya*, a la redacció del qual és admès el 1922 i on col·laborarà fins que esclati la Guerra Civil, el 1936. Sota la direcció de Joaquim Pellicena i Camacho, Bertrana serà redactor del diari durant catorze anys i se li encomanarà la crítica teatral i una crònica setmanal, amb la reconeguda secció «Impromptu»: «encàrrec que venia a ésser una aprovació a la tasca que anteriorment havia fet a *Libertad* [*La Publicidad*]» (P. Bertrana, 2017b, p. 408).

Agustí Cabruja argumenta que el fet que Bertrana a la seva maduresa col·laborés al diari «de les dretes i de la burgesia catalana», no és una renúncia als seus ideals ja que va fer-ho per necessitat, i, «de totes maneres, periodista amb els de dreta o esquerra, ell ha deixat una obra digna, interessant, admirable» (2002, p. 272). D'una manera similar ho justifica D. Guansé: «les col·laboracions que servia, una cama a la dreta i una altra a l'esquerra, per anar vivint» (1966, p. 205). Bertrana, ja gran, aprensiu, afligit per les tragèdies familiars, i sense l'idealisme i la ingenuïtat de la joventut, aspira a la seguretat d'un sou, a viure tranquil i a tenir temps per dedicar-lo a l'obra literària, que segueix essent el seu màxim ideal i al qual no renunciarà mai. L'escriptor, catalanista, demòcrata i republicà —sense mostrar-se mai, però, gaire interessat en política— no podia escapar de la vocació literària que l'havia empès a col·laborar en publicacions periòdiques de tota mena: satíriques, literàries, republicanes, catalanistes i, ara també, més conservadores; perquè acceptava totes les mans amigues que li oferissin feina. És l'eterna lluita entre l'ideal i la realitat: les conviccions de Bertrana trontollen on comencen els problemes de butxaca.

A *La Veu*, «evangeli del regionalisme temperat, amic de viure en pau el mateix amb la república que amb la monarquia» (P. Bertrana, 2017b, p. 406), s'hi va adaptar i sentir bé, perquè va seguir-hi mantenint una certa independència, ja que les seccions de les quals s'ocupava li permetien tractar temes que no necessàriament havien de tenir una connexió amb el món polític del present, molt agitat i amb successos tan determinants per a la història del país com la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) i la repressió del catalanisme, la posterior proclamació de la Segona República Espanyola l'any 1931, els

fets del sis d'octubre amb la proclamació unilateral de l'Estat Català per Lluís Companys el 1934 i l'alçament militar que va desembocar en la Gerra Civil (1936-1939).

Dels seus companys de redacció, entre els quals hi havia Ferran Agulló, Manuel Brunet, Josep Pla, Lluís Bertran i Pijoan, Josep Navarro i Costabella, Joan Costa i Deu o Lluís Duran i Ventosa, entre d'altres, en comenta el següent, a *L'impenitent*:

Sabien l'ofici i coneixien la doctrina que defensava *Seny Català*, la història del partit i la vida i els fets es seus capdavanters, i treballaven fanàticament, amb una prosa incolora, sense nervi, de mal pair. Aspriu es senti capaç de conviure amb ells tota la vida. Mai no discreparia de llur manera de judicar les coses del cel i de la terra, car es disposava a defugir tota discussió; tampoc no renyiria per cap altre motiu, car d'antuvi es proposà suportar-los tal com eren i de fer-se suportable tal com fos. (P. Bertrana, 2017b, p. 411)

Bertrana no va treballar-hi fanàticament, però va publicar-hi 406 impromptus signats amb el seu nom i 722 crítiques teatrals, normalment signades amb les inicials, entre altres articles o relats que van aparèixer a les planes de *La Veu* al llarg de la seva trajectòria al diari.⁴⁰²

Entre el maig i el juliol de 1922, van veure-hi la llum diversos contes, com ara «La facècia del «Violí»»⁴⁰³ i «La sargantana de l'ermità»,⁴⁰⁴ que van formar part del recull *El meu amic Pellini i altres contes* (1923). En una nota informativa del *Diari de Girona d'avisos i notícies* (14 de setembre de 1922, p. 6), i com a mostra que seguien la pista de l'escriptor i antic company des de la vella ciutat, s'hi comunica que Bertrana ha entrat a formar part de la redacció de *La Veu de Catalunya*. «I un matí, impensadament, es llevà net d'inquietuds, net de presses, net de rau-raus a la consciència» (P. Bertrana, 2017b, p. 411). Bertrana cobrava 200 pessetes per la feina feta al diari (J. M. Figueres, 2014, p. 292) i la vida familiar s'havia simplificat perquè el 1922 Aurora Bertrana se'n va anar a Suïssa a desenvolupar la seva formació musical i posteriorment, el 1925, es casaria amb Denys Choffat. Ja no eren tantes boques a alimentar. Així doncs, s'inaugurava un període de calma i benestar econòmic, sense excessos però sense passar penes.

Així mateix, la tasca al diari no se li feia tan feixuga com a *La Publicidad*, on la seva ploma poc àgil havia de procurar-li al diari un ideari gairebé cada dia. A *La Veu de Catalunya*, podia meditar i escriure els impromptus setmanals amb més apaivagament.

---

⁴⁰² La majoria dels impromptus i de les crítiques teatrals apareixien a l'edició del matí o del vespre i reproduïdes l'endemà. Així doncs, s'ha referenciat sempre la primera vegada que es publiquen. A partir de 1933, amb només l'edició del matí, ja no hi ha més repeticions.

⁴⁰³ Bertrana, P. (20 maig 1922). La facècia del «Violí». *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 9.

⁴⁰⁴ Bertrana, P. (21 juliol 1922). La sargantana de l'ermità. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

La crítica tampoc no li ocupava massa temps, així que li'n restava força per dedicar-lo a la literatura. Al llarg dels anys vint i trenta, publicarà reculls de narracions, com ara *El meu amic Pellini i altres contes* (1923) o *L'ós benemèrit i altres bèsties* (1932); contes llargs, com *La bassa roja* (1923), *El desig de pecar* (1924) i *L'orgue del diputat* (1924); obres teatrals com *La dona neta* (1924), *Els aprensius* (1928) o *El comiat de Teresa* (1931) i retornarà a la novel·la amb el *Jo!* (1925) i, més endavant, apareixeran les novel·les *Tieta Claudina* (1929), *L'illa perduda* (1935) —escrita conjuntament amb Aurora—, i la trilogia pseudoautobiogràfica *Entre la terra i els núvols*, formada per *L'hereu* (1931), *El vagabund* (1933) i *L'impenitent*, publicada pòstumament, el 1948.

El 4 d'octubre de 1922, va inaugurar la secció «Impromptu», que solia publicar-se els diumenges i que no s'estroncava fins al 12 de juliol de 1936, dia en què hi va aparèixer l'últim text.⁴⁰⁵ Com que disposava de més temps per elaborar-los, són textos més treballats i fets a consciència, malgrat la improvisació que denota la definició d'un impromptu. Bertrana hi agafa un to més formal i seriós, amb una ironia més fina i subtil, i una adjectivació ben escollida, mirant més cada paraula. Com manifesta P. Lanao:

Els *Impromptus*, li serviren per allunyar-se de la trista condició de periodista obligat no a dir coses, sinó a omplir amb qualsevol notícia una determinada plana, i li donaren fama i reconeixement. En aquelles petites obres mestres, escrites i publicades dia a dia, inspirades en visions quotidianes i realitzades a corre-cuita, en breus pinzellades, sobretot de paisatges i successos barcelonins, el periodista hi reflexà gran part de la seva filosofia existencial. Contradiant les normes bàsiques de periodisme, Bertrana va fer dels seus *Impromptus* una rebequeria solitària enfront d'una manera de treballar que no li deia res. En les peces clares i concises, l'entendiment vers les bèsties i els homes humils, la ironia sarcàstica, el llenguatge formalment planer i provocadorament adjectivat, els transformaran en articles únics i originals, on es reconeix fàcilment la mà no del periodista sinó de l'escriptor. Més que un cronista, Bertrana és un creador, obligat a treballar en la premsa escrita. (1989, p. 56)

---

⁴⁰⁵ El fet de tenir una relació clara dels impromptus, ens permet veure quan els publicava i quan no, aportant-nos una idea de les etapes més complicades de Bertrana a nivell personal. Per exemple, a través dels textos publicats a *La Veu*, és factible resseguir les etapes curatives de Celia Bertrana a Puigcerdà o del propi Bertrana, que també tenia una salut delicada i s'encadarnava sovint. A tall d'exemple, en una nota informativa de *La Veu de Catalunya* (8 de juny de 1930, ed. matí, p. 6) s'hi anuncia que Bertrana està molt refet de la malaltia que l'havia tingut allunyat de les seves tasques a la redacció i que se n'anava uns dies a Puigcerdà a completar la convalescència. I, certament, no hi ha cap text de l'escriptor entre el 10 de maig i el 21 de juny de 1930, ni tampoc del 21 de juny al 29 de juliol. Un altre cas, es troba a *La Veu de Catalunya* (16 de gener de 1929, ed. matí, p. 4) en què comuniquen que Bertrana ha reprès els impromptus després d'una lleugera malaltia i, efectivament, l'últim impromptu havia aparegut força dies abans, concretament el dia 1 de desembre de 1928.

Els impromptus de Bertrana són fills de l'exigència d'una feina periodística, però en aquestes estampes personals de Barcelona el prosista copsa tot allò que l'envolta i ho descriu amb subjectivitat, força expressiva, humor àcid i sinceritat emotiva. Com ho havien sigut els idearis d'*El Poble Català* i de *La Publicidad*, els impromptus de *La Veu de Catalunya* són impressions literàries sobre la vida a la ciutat; és la quotidianitat barcelonina passada pel sedàs satíric de Bertrana; és la ciutat-gàbia vista des de la perspectiva del «filòsof rural», de l'amant i l'enyorat de la natura que evoca la vida al camp i la contraposa a la vida fal·laç de la ciutat. Segons M. de Montoliu, arran del recull *Impromptus* que Bertrana va publicar el 1936, amb aquests textos l'escriptor va inaugurar un nou gènere narratiu que tindria continuadors: impressions instantànies, breus, amb humor i unitat de caràcter, malgrat la diversitat de temes relatats:

En el fons de Prudenci Bertrana hi ha un místic, un místic de la naturalesa que creu en l'essència divina del món; hi ha en ell una mena de maximalista moral que té un ideal totalitari de la dignitat de la vida humana i que viu en perenne actitud de protesta contra els atemptats de la civilització contra la puresa de la vida primitiva, tal com va eixir de les mans de Déu. Prudenci Bertrana és un rousseunià que creu en la virtut essencialment corrosiva de la civilització i que passa sense transició d'un optimisme il·limitat en la naturalesa i en les forces primitives i incontaminades de l'home a un pessimisme de misantrop i a una actitud irreductiblement satírica davant totes les convencions i hipocresies de la vida social i de les ambicions il·limitades del progrés dels temps moderns. Si d'un costat en la contemplació de la beutat de la natura es manifesta com un esperit pletòric de tendreses i efusions verament franciscans, d'altre costat apareix com un esperit amargat i ple de sarcasme feroçment inadaptable a la falsedat i a la misèria moral del nostre viure ciutadà. (1936)

Aquestes dues cares d'una mateixa moneda són les que es troben a la base dels impromptus. La majoria d'aquests textos, els escriurà des de Barcelona però, els estius —i sobretot arran de les estades curatives per a Cèlia, que va empitjorar el 1927 i va acabar morint el 18 de març de 1931—, els passarà a Puigcerdà, primer, i després al Berguedà. I escriurà els impromptus, breus impressions estivals, des d'allà. Els estius és quan hi ha més impromptus i gairebé cap crònica teatral, en tant que la temporada teatral començava a la tardor:

L'istiu no dona tema de llüiment per a cap crònica teatral. La majoria dels teatres resten tancats i els pocs que funcionen ofereixen al públic obres conegudes, velles o noves, posades en fresc amb més o menys esplendidesa. La gent en les nits caldes prefereix una

bona temperatura a una bona comèdia i la qualitat de l'orxata i de l'oreig és l'única cosa que l'atreu. El fred i la calor perjudiquen l'art que, en definitiva, no és altra cosa que una llavor delicada que no grilla sinó dintre un ambient primaveral i en terra agraïda.⁴⁰⁶

Pel que fa a les crítiques teatrals, va publicar-ne més de set-centes sota els epígrafs «D'espectacles», «Les estrenes», «Teatre Català», «Dietari Escènic» o «Teatres», majoritàriament,⁴⁰⁷ i comentava les estrenes del teatre Poliorama, Romea, Goya, Tívoli, Novetats, Barcelona, Eldorado, l'Apolo o l'Olympia, entre d'altres.

Segons Aurora Bertrana, tant ella com més endavant Cèlia, havien acompanyat el pare al teatre; a l'entreacte, comentaven l'opinió favorable o no de la representació amb altres periodistes i Bertrana sovint callava, però, en arribar a casa, parlaven llargament de l'obra que acabaven de veure, a vegades amb opinions ben divergents: «El pare feia de crític teatral amb la mateixa perillosa sinceritat que feia qualsevol altra cosa» (1968, p. 15).

Bertrana era un crític teatral exigent i els seus comentaris no eren sempre ben rebuts:

Cada vegada que entro en un teatre tinc la sensació que penetro en uns «sots feréstecs»: allí em sembla que estic a ple bosc, a plena jungla, on potser no hi hauran feres amb ungles i dents, però hi ha moltes serps. Tinc les mateixes sensacions que quan estic en plena naturalesa, amb la gran comoditat que no cal que em mogui de ciutat.⁴⁰⁸

Des del seu punt de vista, com a crític teatral «ofèn quan pega i no mereix agraïment quan amoixa» (P. Bertrana, 2017b, p. 434). La seva actuació com a crític va comportar-li algunes polèmiques. Per exemple, amb Lluís Capdevila. Segons diu a la crítica teatral dedicada a l'obra que Capdevila va estrenar juntament amb Casimir Giralt, Capdevila li té «el dit a l'ull». Havien tingut una topada anterior arran d'una crítica funesta que Capdevila havia dedicat al *Jo! Memòries d'un metge filòsof*. Així és que Bertrana, segurament amb un cert ressentiment, va oferir una crítica negativa a *Ídolo de carne*,

---

⁴⁰⁶ Bertrana, P. (agost 1924). Els «bolos» estiuencs. - El teatre de N'Àngel Guimerà. *Revista de Catalunya*, p. 189-192.

⁴⁰⁷ Segons l'inventari de les crítiques teatrals de Bertrana a *La Veu de Catalunya* —a partir d'un índex alfabètic i un altre d'onomàstic— de N. Balagué (1977, p. 9), hi ha uns 350 articles teatrals que no apareixen signats i podrien atribuir-se a Bertrana; no obstant això, com que no es pot corroborar no han estat referenciats. El mateix succeeix amb els «Darrera hora», que escrivia sortint de l'estrena teatral i anava a lliurar a la redacció del diari, amb una síntesi breu de l'espectacle abans d'esciure'n la crítica l'endemà, i que tampoc no apareixen firmades. Bertrana ho novel·la a *L'impenitent* (2017b, p. 420): Aspriu passava per la impremta després de la representació teatral a entregar una nota informativa d'última hora i l'endemà al matí li calia escriure mitja columna «d'anàlisi bona o dolenta» de l'obra.

⁴⁰⁸ Bertrana, P. (19 novembre 1925). Una conversa amb Prudenci Bertrana. *Juventut Catalana*, p. 6-7.

drama en tres actes.⁴⁰⁹ La resposta de Capdevila no es va fer esperar i, des de les pàgines de *L'Esquella de la Torratxa*, va oferir-li un text carregat de bilis, on el titllava de «subjecte menyspreable» i de «sac de vanitat i de verí». Capdevila afirmava que no acostumava a respondre als comentaris negatius dels crítics teatrals, però que amb Bertrana faria una excepció en tant que es tractava d'un home «que ha rebentat les comèdies de tothom; un home mediocre, rancuniós i de baix instint» (Ll. Capdevila, 1926). Un altre cas va succeir arran d'una crítica gens favorable de Bertrana a Josep M. Planes.⁴¹⁰ L'opinió de Bertrana va fer que Manuel Brunet, des de *La Publicidad* (12 de desembre de 1930, p. 1), signés l'article titulat «Les anormalitats de la vida teatral», al·ludint indirectament Bertrana.⁴¹¹ Bertrana critica i quan és criticat, reacciona, replica i s'hi torna amb lletres de motllo. A voltes, el personatge victimista i rancorós envaeix l'home sincer i lúcid. Com afirma Castellanos, l'actitud d'etern descontent de Bertrana i les polèmiques que solien envoltar-lo fan que a la premsa tot sovint hi destil·li la imatge del «primari polemista, ressentit amb tot i amb tothom. [...] Ell, però, és l'artista: té la paraula, té el sentiment, la sensibilitat que la societat rebutja. Aquesta és la seva glòria. Però aquesta és, també, la seva tragèdia» (1999, p. 40-41).

Des de les planes de *La Campana de Gràcia*, «Boe» afirmava el següent sobre Bertrana amb relació a l'estrena de *L'auto del senyor Moixet*:

És, com ja sap tothom, un bon novel·lista, un mal comediògraf i un detestable crític. Fent crítica rarament brolla de la seva ploma un elogi. El senyor Bertrana crític, no troba bé les comèdies dels altres autors, malgrat no haver escrit ell una bona comèdia. Ara, en Bertrana ha estrenat «L'auto del senyor Moixet», naturalment, no ha tingut èxit. Diem naturalment perquè ço que estrany fora que n'hagués tingut, perquè el senyor Bertrana no és un comediògraf, encara que ell cregui el contrari. «L'auto del senyor Moixet» té una deficientíssima estructura teatral, un diàleg pesat, avorrit, mancat d'enginy, una intriga innocent i sense interès. És llàstima, doncs, que un novel·lista de les brillants condicions

---

⁴⁰⁹ Vegeu Bertrana, P. (18 setembre 1926). Tívoli. «Ídolo de carne», drama en tres actes dels senyors L. Capdevila i C. Giralt. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 4.

⁴¹⁰ Vegeu Bertrana, P. (9 desembre 1930). Novetats. «Qui l'ha vist i qui el veu!», tres actes, d'En Josep M. Planes. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

⁴¹¹ Per a més informació sobre la polèmica al voltant de l'obra de Josep Maria Planes, vegeu F. Montero (2011, p. 214-216). El principal crític de l'obra de Planes que F. Montero no va poder identificar a partir de les citacions que Manuel Brunet en fa a l'article «Les anormalitats de la vida teatral» (*La Publicidad*, 12 de desembre de 1930, p. 1) sembla ser que és Bertrana, el qual, dolgut, li respon en un altre article. Vegeu Bertrana, P. (13 desembre 1930). Les anormalitats de la crisi teatral. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5. L'article en qüestió no apareix firmat però, pel to ressentit i les al·lusions, és clarament de Bertrana. A més, l'autor va guardar-ne el retall, que es troba al Fons Bertrana de la Universitat de Girona.

d'en Bertrana s'entretinguí en escriure comèdies dolentes i en rebentar les bones comèdies dels demés autors. La interpretació discreta; res més que discreta.⁴¹²

Hi havia una opinió bastant generalitzada que les crítiques teatrals de Bertrana eren poc fonamentades i aclaparadores.⁴¹³ Ara bé, tot i algunes opinions negatives, com a crític va tenir rellevància. A tall d'exemple, va formar part del jurat del I Concurs de Teatre Català Amateur (*La Veu de Catalunya*, 2 de maig de 1931, ed. matí, p. 5), va ser convidat a la inauguració privada oficial del Teatre Circ Olympia (*La Veu de Catalunya*, 4 de desembre de 1924, ed. vespre, p. 7), va presidir un acte d'homenatge a Claudi Fernàndez —dramaturg català que, juntament amb els seus germans Joan i Àngel, van fundar l'Associació de Teatre Selecte, el 1929— (*Associació de Teatre Selecte*, febrer de 1935 i *La Veu de Catalunya*, 4 de setembre de 1934, p. 7) i els crítics teatrals de tots els diaris de Barcelona van oferir-li un sopar íntim com a homenatge per l'obtenció del Premi Crexells (*La Veu de Catalunya*, 16 de desembre de 1931, ed. vespre, p. 12).

Segons Octavi Saltor, Bertrana «ha estat un dels pocs autors que ha exercit la crítica teatral amb veritable sentit d'independència, amb una real valentia, sense hipocresies, sense vols ni transaccions» (1930). Com a crític, no és adulator perquè tal com ja afirmava el 1911 a la conferència llegida a la U. F. N. R. de Sant Feliu de Guíxols, adulant no es pot perfeccionar ni millorar res (P. Bertrana, 1911). Per a ell, al món teatral català hi havia un excés de patriotisme que provocava que entre amics i capelletes s'elogiessin, sense un esperit crític real. «La dificultat d'un desenvolupament regular del teatre professional en llengua catalana contrastava amb el reforçament de la presència de les companyies dedicades al teatre espanyol en els locals més representatius del centre de la ciutat» (F. Foguet, E. Gallén i M. Casacuberta, 2011, p. 30), i el teatre català que es desenvolupava patia d'aquest «mal»:

Quan parlo —diu— de crítica de teatre i de patriotisme, és senyal que admeto una crítica i suposo un poble, i suposo l'existència d'un teatre, i d'un teatre català, que existeix, no us diré com, però evidentment existeix. D'aquest teatre parlo i del poble, poble català, parlo, dels que pel teatre català s'interessen. La primera topada seriosa que he sofert en la meua vida de cronista de teatres, ha estat el patriotisme. Però mentre en nom del patriotisme hom tracti d'hipocrititzar la crítica, no serà possible un teatre viu i nacional: l'afany de

---

⁴¹² Boe. (14 novembre 1925). Romea. *La Campana de Gràcia*, p. 10.

⁴¹³ Vegeu més exemples de consideracions negatives sobre la faceta de Bertrana com a crític teatral: Bosc i Badia, A. (28 abril 1928). Diàleg dels desconeguts. *La Campana de Gràcia*, p. 2; Plàcid. (10 octubre 1926). El parer d'un aficionat de fora. *La Gralla*, p. 5; Teognis. (12 febrer 1927). Minúcies. La crítica i els crítics. *Acció Catòlica*, p. 1.

tenir de tot i el millor excusa aquest fenomen. Però cal estar amatent a no deixar passar mercaderia de frau, dolenta i bruta, amb l'etiqueta de les quatre barres. La protesta d'un estat de coses lamentable és general: el blasme corre de boca en boca, en reunions i penyes. I tot just eixint de la mateixa representació, que ha estat ovacionada, ja es produeixen. No obstant, la crítica públicament no podria dir-ho, si no vol provocar un esclat de «patriotisme» que la denigri. Hom fulmina contra la valentia de la crítica i hom estima més que el teatre resti buit. Però la crítica és, la crítica austera i objectiva, la valorització de les obres, i aquesta valorització ja entenc que és una tasca nacional i patriòtica: aquesta crítica severa serveix per eliminar cogulles i males herbes que ofeguen les messes. La funció de la crítica ha d'ésser no sols per aquells que escriuen, sinó que ha d'ésser realitzada, en general per tothom, no deixant-se enervar per un fals concepte d'educació. Malgrat de la manca de compenetració que s'observa entre el crític i el poble i fins els nuclis intel·lectuals, crec en l'eficiència i en la fecunditat i en el patriotisme de la crítica, la qual, si molts cops agreuja, molts cops, jo crec, guareix encara que no sigui més visible la sagnia que no pas el guariment. Hom parla —acaba dient— de la davallada del teatre català (davallada que jo no crec pas que sigui absoluta, sinó que és un fenomen de fluctuació que ací s'observa com en moltes altres bandes i en altres moments de la història). Doncs, no vulguem que sigui també una davallada la crítica, i no ofeguem la noble crítica amb la llustrina del patriotisme.⁴¹⁴

Bertrana va seguir publicant impromptus i crítiques teatrals amb la premissa de l'exigència fins que va esclatar la Guerra Civil, les instal·lacions del rotatiu van ser intervingudes i el diari va passar a publicar-se amb subtítols ben simptomàtics del canvi d'orientació política: *Diari de l'autonomia i de la República, Diari antifeixista controlat pel Comitè Obrer i CNT-Diari antifeixista-AIT*. Segons l'epíleg de *L'impenitent*, «calia suprimir participants, l'acomiadaren a ell car sospitaren que era incapaç d'escriure articles incendiàris ni de propaganda comunista, única literatura possible entre els roigs» (P. Bertrana, 2017b, p. 474).⁴¹⁵

---

⁴¹⁴ Conferència d'en Bertrana. La crítica i el patriotisme. (15 febrer 1923). *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 9. Reproducció d'un fragment de la conferència que Bertrana va pronunciar el 14 de febrer de 1923 a l'Ateneu Enciclopèdic Popular de Barcelona.

⁴¹⁵ Josep M. Figueres (2014, p. 357), tenint en compte que durant els primers mesos de guerra en què encara va viure el diari molts dels textos que hi apareixien no anaven firmats, considera que els de la secció «Per la ciutat» poden correspondre a Bertrana, en tant que han de ser d'algú observador que coneix Barcelona a força de voltar-hi. No obstant això, els he estat revisant —la secció es publica des del 10 d'octubre de 1936 fins a la desaparició del diari, el 8 de gener de 1937— i crec que no corresponen a Bertrana: l'estil és més distant i formal, s'hi esmenten edificis i carrers que no ha comentat amb anterioritat als idearis ni als impromptus, i, per exemple, en alguns hi fa referència a elements de ciutats estrangeres on no ha estat mai. Per exemple, «Els llums cobalts» (29 de novembre de 1936, p. 7), on parla de l'efecte que fan els fanals en reflectir-se al Sena un vespre des d'un dels ponts de París.

La col·laboració de Bertrana a *La Veu de Catalunya* es clou amb l'impromptu «De bella arribada». Escrit abans de l'inici de la conflagració, quan havia arribat a Vilada per estiuejar-hi com havia fet els darrers anys, es retroba amb les muntanyes, els camins, les visions que el fascinen i sent que el seu esperit s'enforteix amb el contacte benefactor de la natura. Mentre redactava les quartilles, alguna cosa movent-se dins un niu d'orenetes visible des de la galeria de l'hostatge li crida l'atenció: «Ah, la vida, quina cosa tan fràgil, però, també, quina cosa més resistent!». ⁴¹⁶

1.6. Els darrers anys

Que trista és la posta de sol, quan un va també cap a la posta!

(P. Bertrana, 2016b, p. 833)

L'esclat de la Guerra Civil va enganxar Prudenci Bertrana, Neus Salazar i Eufèmia Salazar —la germana de Neus—, a Vilada, on estiuejaven. Una carta que Bertrana va enviar-li a Carles Rahola, amic de joventut que va seguir acompanyant-lo al llarg de la vida, el 17 d'agost de 1936, així ho corrobora (N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 304). En aquesta lletra, li explica que el destí benèvol ha fet que es trobessin lluny de la tragèdia tant ells com Aurora, que era a l'Escala —el seu marit, Denys Choffat sí que es trobava a la Ciutat Comtal, però estaven tots bé. A finals d'estiu, la família torna a la ciutat, tal com es pot confirmar per la següent carta que Bertrana envia a l'amic gironí, el 14 de gener de 1937 i des de Barcelona, on l'informa que Aurora de moment no té pensat anar-se'n de Catalunya, «aquesta terra, on la llibertat i la justícia han aparegut renovellades» (P. Bertrana dins N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 305).

Al llarg dels anys trenta, va ocupar-se d'una secció teatral setmanal a Ràdio Associació de Catalunya (*La Vanguardia*, 16 de desembre de 1931, p. 16) i alguns dels textos radiats van aparèixer, el 1933, reproduïts a la publicació mensual de l'Associació: *Catalunya Ràdio. Portaveu dels ràdio-oients de les terres catalanes*, entre el 21 de gener i el 26 d'agost, llistats a la relació d'articles de l'annex i referents a diverses qüestions teatrals. Els primers mesos de la guerra, a Barcelona, Bertrana va seguir radiant textos a Ràdio Associació de Catalunya (*La Vanguardia*, 3 de febrer de 1937, p. 4). Alguns

---

⁴¹⁶ Bertrana, P. (12 juliol 1936). De bella arribada. *La Veu de Catalunya*, p. 7.

d'aquests, formaven part de l'emissió de l'Agrupació d'Escriptors Catalans i eren escrits literaris. Al Fons Bertrana de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona se n'hi conserven alguns: «Elegia a uns roures» (radiat 13 de desembre de 1936), una crítica literària a la novel·la de Joan Santamaria, *Adam i Eva* (radiada el 6 de gener de 1937), «El vell caçador i la seva escopeta» (radiat el 28 de gener de 1937), «El paper engomat» (dijous 17, sense especificar mes ni any), «Sobre una nova qualificació dels escriptors» (sense data) i «Remeis casolans» (sense data).

En vista del desenvolupament del conflicte, Bertrana sol·licita la jubilació de l'Escola de Bosc del Parc de Montjuïc a l'Ajuntament de Barcelona i en concedir-se-li,⁴¹⁷ el matrimoni i la cunyada tornen a instal·lar-se a Vilada, tal com l'escriptor li fa saber en una altra lletra al company Rahola, amb data del 27 de maig de 1937:

Faig vida campestre. Però estic trist. Ja no significo res en la nova societat i àdhuc, prescindint de la vida espiritual, no sé tampoc si la material té cap solidesa ni cap importància. [...] Us desitjaria que no us abandonés l'esperança de tornar a tenir il·lusions i sentir-nos joves. Però sí que costa imaginar-se aquesta possibilitat? (N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 305-306)

Aparentment isolat i apartat del món cultural i intel·lectual català, no ho estava pas tant com sentia o volia fer creure. Als anys trenta, i abans no esclatés la Guerra Civil, havia gaudit de diversos reconeixements. En guanyar el Crexells amb *L'hereu*, el 1931, va rebre tota mena d'homenatges i adhesions. El 1933, va publicar *El vagabund*, la continuació de *L'hereu*, i va guanyar el Premi Fastenrath dels Jocs Florals de Barcelona amb l'obra teatral *El comiat de Teresa*. L'any 1934 va formar part del jurat qualificador del Premi Crexells. El 1935, va pronunciar el discurs presidencial dels Jocs Florals de Girona, la seva ciutat estimada i enyorada i, l'any següent, va presidir també els Jocs Florals de Barcelona, ciutat «enemiga» però que, malgrat tot, l'havia adoptat i on havia residit durant més de vint anys. Així mateix, el 1936 també va pronunciar la celebrada conferència «En Rossinyol que jo he tractat» en homenatge a Rusiñol, el 13 de juny a l'Institut del Teatre; l'Associació Protectora d'Animals i Plantes de Catalunya va concedir-li la medalla d'argent per les seves proses dedicades a les bèsties humils, va publicar el recull *Impromptus* i va ser elegit president del Consell Directiu de la Societat

---

⁴¹⁷ A la *Gasetta Municipal de Barcelona* (15 de febrer de 1937, p. 39), s'informa que Prudenci Bertrana ha sol·licitat la jubilació. A la *Gasetta Municipal de Barcelona* (15 de març de 1937, p. 4), s'hi notifica que la jubilació ja li ha estat concedida.

per a la Difusió del Llibre Català que s'acabava de constituir (*La Veu de Catalunya*, 28 de juny de 1936, p. 8).

Així mateix, havia format part de diverses penyes i tertúlies, com ara la de l'Hostal del Sol, una penya que va anar tenint altes i baixes al llarg dels anys i no va tenir mai un nom estable, ja que prenia el nom del cafè on es reunien (R. Tasis, 1965). La penya de l'Hostal del Sol es trobava un parell d'hores els dissabtes a la tarda en aquest cafè-restaurant situat al carrer de Mallorca, tocant a Passeig de Gràcia, pels volts de 1931. Pel que R. Tasis recorda, quan ell va entrar-hi, era Bertrana qui presidia la tertúlia:

La seva cara intel·ligent, amb els cabells un xic llargs, «a l'artista» —ell no oblidava mai que era pintor i que un dels seus mitjans de vida era, precisament, fer de professor de dibuix a l'Escola del Bosc, de Montjuïc— la seva vehemència i una ironia benèvola que sempre tenia a punt per a frenar algun exabrupte jovenívol, contribuïen a donar-li autoritat. (1965, p. 25)

Entre els seus integrants hi havia Plàcid Vidal, Cecili Gasòliba, Bernat Maria Saló, Francesc Pujol i Algueró, Josep Maria Boronat i Recasens, Rossend Pich i Salarich, Josep Roure i Torrent, Josep Guardiola, Antoni Rosich i Catalan, Marçal Trilla, Octavi Saltor, Rafael Tasis, Daniel Masgoumiery, Joan Malagarriga, Carles Fages de Climent, Jaume Rosquelles, Alfons Maseras, Josep Maria Lladó i Figueres, Tomàs Roig i Llop o Joaquim Biosca, entre d'altres. Segons Tasis, Bertrana n'era el membre més prestigiós, i al seu costat gairebé sempre s'hi trobava Plàcid Vidal, a qui Bertrana va determinar de dedicar-li cinc minuts a cada tertúlia per tal que pogués parlar sobre què feia o deixava de fer, perquè si no es parlava d'ell o de literatura restava emmurriat (R. Tasis, 1965 p. 31). Tomàs Roig i Llop també ho recorda a les seves memòries:

La persona i el prestigi de Bertrana evitaren sempre friccions que ens creessin situacions agres, en el terreny ideològic, atesa la vehemència passional dels temps que vivíem. Només s'hi feien comentaris i projectes de caràcter literari, i si algun dels nostres amics de la penya passava algun contratemps familiar mai no hi fórem indiferents, ben al contrari. (1978, p. 141)

El 1934, la tertúlia es va traslladar a l'Alt Heidelberg, així que aquest és el nom que va prendre la penya fins que va esclatar la Guerra Civil perquè el local Heidelberg, «com a alemany i titllat de bel·ligerant, era un mal recer» (R. Tasis, 1965, p. 42). Així que van passar a ser la Penya Oasi en tant que aquest va ser el local que va acollir-la durant els anys de la Guerra Civil. Bertrana va presidir, també, la Penya Oasi fins que

se'n va anar a Vilada durant el conflicte, i, quan es va refer, el 1939, es van tornar a reunir al mateix cafè (A. Manent, 1990).

Una altra penya que va freqüentar Bertrana, des dels voltants de 1920, va ser la de Can Vilaró, situada al carrer Ferran de Barcelona, a la rebotiga de l'establiment de ventalls, ombrel·les, moneders i carteres de Ramon Vilaró. Entre els habituals hi havia Ignasi Iglesias —que va presidir la penya fins que va morir, el 1928, i hi era venerat—, Ambrosi Carrion, Francesc Curet, Enric Lluelles, Joaquim Biosca, Ramon Vinyes, Melcior Font, Tomàs Roig i Llop, Josep M. López-Picó, Octavi Saltor o Plàcid Vidal, entre d'altres (A. Manent, 2009, p. 20). Des de la penya de Can Vilaró es va impulsar el Premi Ignasi Iglesias (F. Foguet, 2011, p. 59), una idea que Bertrana va «apadrinar amb entusiasme», tal com va manifestar al discurs d'agraïment pel Premi Crexells:⁴¹⁸

Em sembla que ningú, a hores d'ara, no pot negar l'existència d'una perillosa crisi del nostre teatre. Descomptant l'«Espanyol» (que sempre cal descomptar-lo quan es parla de teatre català), funciona solament el Romea. El Romea, fins fa uns dies, havia actuat a base de traduccions i d'obres, artísticament parlant, molt poc recomanables. Evidentment, descomptant mitja dotzena d'autors, que poden fer quelcom digne, ens trobem que la crisi ateny la producció, així com els intermediaris, diguem empreses i còmics. Jo estic completament cert que fora un estimulant per uns i altres, la instauració d'una recompensa, que s'ho valgués, destinada a l'escriptor teatral que escrivís o publicqués una obra que, a judici d'un jurat competent, fos considerada la millor de l'any. En una paraula: el que s'ha fet amb la novel·la, valdria la pena que es fes amb el drama o la comèdia. Un premi similar al premi Crexells i que tindria, al meu entendre, una gran acollida, una evident eficàcia. Aquest premi, amics meus, podria dur el gloriós nom d'Ignasi Iglesias, i ell, que tant havia lluitat i patint, fins plorat, per la glòria i honestesa del Teatre català, ens ho agrairia des del seu repòs etern. Declaro honradament que no és meva la idea; jo l'apadrino amb entusiasme; i com que sembla que avui jo sóc el centre on convergeix la benavolença dels reunits, poso el meu petit prestigi al servei d'aquesta nova causa. (P. Bertrana, 1932)

El premi Ignasi Iglesias es va constituir i atorgar entre 1932 i 1938. El 1937, any en què Bertrana hi va concórrer amb l'obra teatral *Neu de tot l'any*, es va declarar desert. Per a un dels impulsors de la distinció, la no concessió de l'Iglesias i que, a més, es declarés desert, va semblar-li una ofensa, una prova de l'arraconament del món cultural

---

⁴¹⁸ El discurs de Bertrana es troba reproduït, també, a *La Veu de Catalunya* (7 de març de 1932, ed. vespre, p. 4), on es resumeix l'homenatge dels intel·lectuals barcelonins a Bertrana amb motiu del Premi Crexells.

català en què vivia. No obstant això, van aparèixer moltes mostres de suport, així que, una altra vegada, queda demostrat que no estava tan marginat com volia fer creure, per molt que la no concessió del premi fos considerat un greuge.⁴¹⁹

Certament, la guerra els havia isolat i dispersat a tots; eren moments complicats.⁴²⁰ Com manifesta D. Guansé: «Devia sentir-se més sol que mai. Carregat d'anys i de penes, gloriós sense saber-ho, els esdeveniments públics augmentaven la seva desolació interior» (1966, p. 206).

Va ser a Vilada, a principis de l'estiu de 1938, quan Bertrana va veure per última vegada l'única filla que li quedava, Aurora, abans que aquesta emprengués l'exili sola, per seguir defensant la República i després que el seu marit, de qui es va separar, s'hagués passat al bàndol nacional (A. Bertrana, 2013b, p. 266). A les seves *Memòries*, Aurora hi recorda els últims anys de la vida del pare i com, segons les cartes que s'enviaven amb la mare, aquest havia envellit de sobte, de nervis, de tristesa i de problemes de cor (2013b,

---

⁴¹⁹ A tall d'exemple, vegeu algunes mostres de suport a: Navarro Costabella, J. (4 gener 1938). L'homenatge que mereix Prudenci Bertrana. *La Humanitat*, p. 4; Fidel. (4 gener 1938). Prudenci Bertrana. *Front. Òrgan del P.S.U. de Catalunya (I.C.) i portantveu de la U.G.T.*, p. 4.; o «Carta abierta a Prudencio Bertrana». (8 gener 1938). *La Vanguardia*, p. 4. Una carta signada per diverses personalitats importants, com a mostra de suport a Bertrana i de protesta per la decisió presa pel jurat del premi, entre les quals hi havia Alfons Maseras, Juan Santamaria, J. Oller i Rabassa, Ramon Bech, Agustí Esclasans, Francesc Domingo, Agustí Bartra, J. M. Miguel i Vergés, J. Tharrats, Bertran i Oriola, J. Casadevall, Ramon Tor, F. Alfonso i Orfila, Emili Eroles, Josep M. Fabra, A. Rosich i Catalan i Jaume Termens, entre d'altres.

⁴²⁰ A *La Veu de Catalunya* (20 d'agost de 1936, p. 3) s'hi comunica que Bertrana s'ha adherit a l'Agrupació d'Escriptors Catalans i, a *L'impenitent* —concretament en un primer manuscrit de l'epíleg, més incendiari i desencanxat que no pas el que va acabar essent el definitiu i que es troba transcrit al final de la novel·la editada el 2017 per Edicions de la Ela Geminada—, hi explica que era obligatori tenir el carnet sindical. Per això, es va inscriure a l'Agrupació, adherida a la UGT; tanmateix, però, s'hi sentia fora de lloc: «Allí existien les preferències, les intrigues, les desigualtats i els egoismes del règim burgès. L'ancià va sortir-ne i, al pas de la porta, va espolsar la pols que havien arplegat les soles de les seves sabates. La sindicació, en lloc de beneficiar-lo, el perjudicava de tres pessetes mensuals, a canvi d'un carnet, una pàgina del qual era destinada als *informes de conducta*, a la faisó de les antigues cartilles dels negres esclaus» (P. Bertrana, 2017b, p. 476). Bertrana, commogut per la duresa del conflicte, es mostra crític amb les actuacions dels roigs, conciutadans seus, que van dominar Barcelona els primers temps de la guerra i van trencar «totes les rescloses de les lleis divines i humanes, de la civilització i de la pietat» (p. 471); robatoris sota el mot justificatiu d'*incautació política*, esglésies cremades, joies arquitectòniques destruïdes, edificis enderrocats o requisats, assassinats enmig del carrer... Era, segons el parer del Bertrana ja vell i melangiós, com si ambdós bàndols no només volguessin vèncer sinó exterminar l'altre, i així ho relata. Desenganyat, va haver de rectificar el concepte massa «benigne» que tenia de la humanitat. Enmig de la massa de milicians, se sentia com «l'home invisible de Wells» (p. 478), i es preguntava on havien quedat el seny i la bonhomia catalanes. Així mateix, en vista de l'evolució del conflicte, es demana on es troba ell mateix: «el terratrèmol revolucionari l'ha sepultat en un munt de desferres espirituals. Les seves preuades conviccions i els seus modestos anhels, gairebé assolits, li han caigut a sobre esmicolats. Torna a ésser pobre i torna a arrossegar la seva muller, vella com ell, devers un demà atzarós. Els caldrà de recomençar una vida que s'acaba, entre un món que els és desconegut, si és que no els sigui hostil. Els pocs amics que l'estimaven, ¿on són?, ¿què els haurà passat? Té por de saber-ho. No escriu lletres ni en rep. Ell mateix s'acusa d'indiferent i de covard» (p. 480-481). Un dels seus grans amics, Carles Rahola, moriria assassinat pel règim franquista el 15 de març de 1939.

p. 266-267). El fet de no tornar a veure la filla va ser un altre cop dur per al pare, afligit des de feia temps.

El mateix estiu de 1938 s'instal·len a casa del cosí de Bertrana Salvador Armengol, a Sant Pere Pescador, que per al Bertrana-caçador havia estat el «cuartel general» de totes les meves campanyes d'hivern, de totes les meves irrupcions per la lluminosa plana empordanesa» (P. Bertrana, 2016b, p. 221).⁴²¹ El dia de Nadal de 1938 va enviar-li a Rafael Tasis una carta on li explicava que havia arribat a Sant Pere Pescador —rebatejat Empori— fugint de la guerra i de la gana (R. Tasis, 1968). En aquesta lletra de la qual Tasis en va transcriure alguns fragments a l'article «Prudenci Bertrana, mestre i amic» —signat des de Normandia el 1941 i reproduït al setmanari gironí *Presència* l'1 de juny de 1968—, Bertrana li parlava dels seus projectes per al futur, una obstinació temerària en els temps que corrien: havia enllestit nou-centes quartilles que, després de revisar-les i retocar-les, serien la tercera part de *L'hereu: L'impenitent*, l'últim tram de vida del seu alter ego Innocenci Aspriu. L'aïllament, la solitud i la tranquil·litat del poble coster on es refugiava conformaven un clima propici per a la creació literària, per a l'evocació de temps passats, per fer balanç de la pròpia existència i del preu personal que li havia costat una vida sotmesa a l'ideal artístic. Malgrat tot, però, Bertrana no es va penedir d'haver dedicat la seva vida a l'art veritable perquè no havia pogut escollir actuar d'una altra manera, no havia pogut sostreure's a la vocació irremeiable i, tal com afirma G. Granell, «necessita justificar-se a nivell públic i personal» (2016, p. 40). I ho farà amb *L'impenitent*, l'obra amb què passarà revista del seu passat i construirà la imatge que vol deixar per a la posteritat.⁴²² Les pàgines de *L'impenitent*, seran també les últimes pàgines de la vida de l'escriptor.

---

⁴²¹ A tall de curiositat, mentre era a Sant Pere Pescador, feia escapades a Girona i en una d'aquestes visites a la ciutat el va trobar un redactor de *La Mañana: portavoz del Partido Sindicalista en Cataluña*, que va dedicar-li una columna sense signatura titulada «Gallardete al Viento. Un intelectual de incógnito» (2 de juliol de 1938, p. 2). Segons l'article, amb prou feines el van reconèixer de tan envellit com estava, com una ombra del que havia estat però amb la seva inseparable pipa, sempre fumejant: «Ahora, Bertrana, es el intelectual de incógnito. La revolución y la guerra le han dado esta triste condición. Como él hay algunos, pero es que no han sabido comprender al pueblo y —en sus horas de ascensión literaria— se apartaron de las masas, buscando una inútil selección. Durante estos días tienen sobrado tiempo para meditar sus equivocaciones y sus pecados. Pecado capital de despreciar al pueblo». Bertrana havia defensat sempre que calia escriure per al poble, s'hi havia compromès i havia pronunciat discursos contra els intel·lectualistes que el deixaven enrere. No obstant això, a les acaballes de la seva vida, trist, neurastènic, cansat i afeixugat de penes, va optar per isolar-se, però va seguir treballant per oferir-li al poble la seva darrera obra.

⁴²² El fet de no poder renunciar a la vocació artística que el subjuga el redimirà al final de *L'impenitent*, com ho farà també l'escena davant del retrat de les filles, Anna Maria i Angelina (Helena i Cèlia), als ulls de les quals a Aspriu li havia semblat veure-hi alguna vegada un deix d'acusació, per la vida precària a què les havia abocat. No obstant això, després de comprovar amb horror que l'ànima de l'artista és impenitent, l'esguard de les filles s'endolceix i fins hi veu «un lleu matis de clemència» (P. Bertrana, 2017b, p. 470). Convé recordar que Bertrana va novel·lar la mort d'Heribert (Carles, a la ficció) com si fos el fill de Bru,

Els Bertrana van haver de tornar a Barcelona acabada la guerra, tot i no voler-ho, perquè els nacionals van dictar una ordre que obligava els barcelonins a tornar a les seves llars si no volien perdre el dret a ocupar-les (A. Bertrana, 2013b, p. 188). D'aquesta manera, de nou a la ciutat, Bertrana va intentar recuperar la plaça de professor de dibuix; tanmateix, però, com que ja tenia l'edat reglamentària per a la jubilació, la petició li va ser denegada.⁴²³ Aurora afirma que després de la guerra se li havia ofert una col·laboració a *La Vanguardia*, però Bertrana va refusar la idea perquè se sentia vell i malalt, incapaç de començar una nova tasca (1965b, p. 23). No n'he trobat constància, però la qüestió és que un cop a la ciutat, ja no reprendrà les activitats pedagògiques ni periodístiques, però seguirà escrivint i dibuixant.

Tal com explica X. Pla, el 25 de gener de 1941, el president de la Sociedad General de Autores de España Eduardo Marquina va comunicar-li a Bertrana, a través el secretari de la Comisión Depuradora de Socios, que tenia un mes per fer-los arribar una declaració jurada d'afecció al «Glorioso Movimiento Nacional» si no volia ser sancionat i obligat a renunciar a les liquidacions corresponents als seus drets d'autor com a soci de la societat: «rebel i insubornable, no consta enlloc que Bertrana respongués mai aquesta carta» (2016b, p. 31).

Osvald Cardona el recorda, cap a l'any 1940, «quan l'avorriment en què tots vivíem em dugué alguna tarda a casa seva, amb uns altres amics, i ell ens llegia fragments solts de *L'impenitent*, com si tot fossin les seves confessions sinceres» (1968, p. 57-58). Bertrana va freqüentar altres amistats en aquest tram final de la seva vida, com ara l'escriptor i polític Salvador Albert i Pey, que en una carta a Carles Rahola, del 19 de gener de 1939, li comenta que Bertrana va anar-lo a visitar a Ventalló i va deixar-li un llibre de S. Zweig —segurament *Fouché. Retrat d'un home polític* (1929), ja que n'havien parlat en anteriors cartes— (N. J. Aragó i J. Clara, 1998, p. 58). Agustí Cabruja (2002, p. 181), recorda preguntar-li a Bertrana, un dia durant la guerra al cafè Norat de sota les voltes de la Rambla de Girona, si tenia novetats d'Albert, que feia temps que duia una vida ermitana al Ventalló, a la qual cosa Bertrana va respondre que havia sojornat uns dies amb ell i es passava el dia llegint, escrivint i cuidant les flors del seu jardí. Així doncs,

---

un company de redacció. A més, a *L'impenitent* hi ha un tall entre 1931 i 1938, com si el relat de la mort de la petita Cèlia s'hagués resistit a la ploma de l'autor. Vegeu també O. Ponsatí-Murlà (2017), en què exhuma un manuscrit del Fons Bertrana de Pedret (Girona) amb un esbós de novel·la que havia de titular-se «El preu dels fills» i on Bertrana havia assajat de novel·lar la mort de Cèlia, sense que l'empresa arribés tampoc a bon port.

⁴²³ Vegeu la notícia de la petició denegada a la *Gasetta municipal de Barcelona* (8 de maig de 1939, p. 85).

Bertrana va viure els últims anys, de repressió, mort i exili de molts intel·lectuals catalans, amb recolliment i en una mena d'exili interior, però va seguir relacionant-se amb algunes amistats.

Segons Aurora Bertrana (1965a, p. 84-91), entre els amics del pare s'hi trobaven Carles Rahola, Rafael Masó, els germans Viver, Xavier Montsalvatje i Rusiñol, entre altres integrants del cercle intel·lectual gironí en l'etapa iniciàtica i, de Barcelona, Màrius Aguilar, Claudi Ametlla, Ramon Vilaró, Joan Draper o Carme Karr. Esmenta, també, altres personalitats com ara els diferents metges de la família, Leandre Cervera, Jaume Figueres, Balcells, Salvador Vives o Àngel Soler i Daniel, i la família Biosca-Jover, de Vilada. No obstant això, segons la filla, els que visitaven més sovint Bertrana i el van fer més feliç els anys barcelonins van ser Alfons Nadal i Joaquim Buïgas. A visitar aquest últim es dirigia el dia que va morir però, com que va començar a ploure, va recular i va tornar cap a casa.

El 21 de novembre de 1941, Bertrana «s'acotxà com cada nit, i en comptes d'adormir-se per unes hores s'adormí per sempre més» (A. Bertrana, 1965b, p. 23).

2. SEGONA PART: L'OBRA PERIODÍSTICA

2.1. Presentació de l'inventari

Poc abans que esclatés la Primera Guerra Mundial, la premsa va viure una modernització: millores tecnològiques, aparició de la figura de l'empresari-editor —executiu i ànima del periòdic alhora—, facilitats per obtenir paper o publicitat per finançar els diaris, o la importància creixent de les agències de notícies, com l'Agència Fabra, fundada el 1865 pel periodista català Nil Maria Fabra i que la francesa Havas va comprar l'any 1870. A tall de curiositat, és interessant destacar que l'Agència Havas-Fabra es va convertir en un canal de propaganda aliada durant la Primera Guerra Mundial i, Claudi Ametlla, director de la revista aliadòfila *Iberia*, en va ser el seu home a Barcelona (J. Safont, 2012, p. 89-90). Amb l'inici de la conflagració, la premsa espanyola va patir nous canvis: titulars més cridaners i concisos, un llenguatge planer per resultar més accessible —tot i els índex elevats d'analfabetisme—, més atenció a les qüestions internacionals —donant importància a la figura del corresponsal de guerra—, ús de fotografies i il·lustracions, o l'afegiment de pàgines de política, entreteniment o espectacles, entre d'altres aspectes de la cultura de masses naixent. Així doncs, en aquests anys en què van aparèixer les primeres associacions de periodistes —malgrat seguien essent mal pagats, sense poder professionalitzar-se completament—, es va consolidar un model de diari que es movia entre la informació i l'opinió.

A Catalunya, la Renaixença va propiciar un desenvolupament notable de la premsa i, dins del marc europeu, Catalunya és una de les nacions que ha tingut més capçaleres de diaris de tota mena (J. M. Casasús, 2015, p. 162). A finals del s. XIX, van aparèixer diaris escrits en castellà com *El Correo Catalán* (1876-1985), *La Vanguardia* (1881 i, des de 2011, amb una edició catalana i una castellana), *El Noticiero Universal* (1888-1985) o el *Diario de Barcelona* (1823-1901), el més influent fins a principis del s. XX. En aquest mateix moment, van aparèixer també diaris escrits en llengua catalana, com *Diari Català* (1879-1881), *La Veu de Catalunya* (1899-1937), o *El Poble Català* (1904-1919). Tot i que els diaris de més renom i major tiratge es trobaven a Barcelona, el sistema de comunicacions era bastant descentralitzat, cosa que va fer que proliferessin moltes capçaleres comarcals i locals. De la mateixa manera que ho va fer la premsa espanyola, la catalana també va experimentar un procés de renovació coincident amb els anys de la Gran Guerra, tot anticipant l'auge que la premsa viuria als anys trenta, en un

clima afavorit pel règim de llibertats de la Segona República. Malgrat això, l'evolució de la premsa va quedar estroncada per la Guerra Civil (1936-1939) i la posterior postguerra.

En aquest context de modernització de la premsa, hi fluctua la major part de la producció periodística de Bertrana, que suma al voltant de 2.730 textos apareguts amb lletres de motllo.

A la primera part, he resseguit els passos del Bertrana-periodista per la premsa des que va començar a publicar relats i cròniques artístiques a les publicacions periòdiques gironines del tombant de segle, fins arribar a Barcelona, on va col·laborar a les principals capçaleres de l'època durant més de vint anys. En aquesta segona part, sintetitzaré molt breument el procés de buidatge i inventari de la relació d'articles que es troba a l'annex i em centraré en els textos periodístics de Bertrana que mantenen una unitat de caràcter: les cròniques de *L'Esquella de la Torratxa*, els idearis d'*El Poble Català* i de *La Publicidad*, i els impromptus de *La Veu de Catalunya*. Tots ells són pinzellades del paisatge urbà barceloní, sota la mirada crítica i aguda del prosista.

Bertrana col·labora a la premsa comarcal i barcelonina catalana; en diaris escrits en català —la gran majoria— però en alguns en castellà, com ara *Iberia*; en diaris progressistes o més conservadors, com *Vida* i *L'Enderroch* a Girona o *El Poble Català* i *La Veu de Catalunya* a Barcelona; en publicacions satíriques, literàries, catalanistes o republicanes. Tot i així, manté sempre una certa independència perquè en els seus textos no toca directament ni de manera compromesa l'actualitat política ni s'adscriu a cap partit. Malgrat la seva tendència modernista i tot i sentir-se marginat per les elits noucentistes, no va deixar d'escriure literatura ni col·laborar a la premsa en moments en què preponderava el Noucentisme i, un cop dissolt aquest moviment, si bé encara predominaven els seus valors i projectes culturals, va seguir actiu. Bertrana va exercir de periodista per raons econòmiques, per necessitat, perquè volia viure de la ploma i en va malviure, però va prosperar en el terreny del periodisme de principis del segle XX.

La seva primera aparició referenciada a la premsa és la carta que, l'any 1896, va enviar al director del diari *El Correo de Gerona*,⁴²⁴ per rectificar una notícia que havien donat uns dies abans en què l'esmentaven com a director, juntament amb Salvi Camós, de la decoració de l'escenari del Teatre de Girona per a un concert; informació que Bertrana es va encarregar de desmentir amb la carta referida. L'últim text trobat a la

---

⁴²⁴ Bertrana, P. (14 febrer 1896). Remitido. *El Correo de Gerona: diario independiente de avisos y noticias ilustrado y defensor de los intereses morales y materiales de la provincia*, p. 1

premsa és de l'any 1938 i correspon al relat «La facècia del violí»,⁴²⁵ publicat a *Catalunya: revista d'informació i expansió catalana*, de Buenos Aires. Entre els dos textos, van aparèixer escrits de Bertrana a: *Lo Geronès*, *El Pandemonium: revista de higiene social. Ciència, artes, literatura*, les revistes literàries gironines *L'Enderroch* i *Vida*, el diari dels Rahola *El Autonomista* i al seu *Suplement Literari*, la revista modernista *Joventut* i *Catalunya: revista literària quinzenal*, el *Diari de Girona d'avisos i notícies*, el setmanari satíric *¡Cu-Cut!*, la publicació quinzenal palafrugellenca *Emporium*, la revista il·lustrada gironina *Armonia*, la publicació infantil *En Patufet: farà una entremaliadura cada setmana*, *El tradicionalista* de Girona, el diari de Santa Coloma de Farners *Memorandum: periódich independent*, la revista musical gironina *Scherzando*, la revista literària gironina *Lletres*, la publicació *Labor Científica. Órgano oficial del alimento compuesto* de Girona —tot i que no s'ha pogut corroborar per manca d'exemplars, però hi consta com a col·laborador—, el setmanari catalanista de l'Empordà *Llevor*, la revista gràfica barcelonina *Il·lustració Catalana*, la publicació mensual de literatura i art de Girona *Studi*, *La Lucha* (de Girona) i també *La Lucha* (de Barcelona), la publicació humorística *Papitu*, la revista gironina *Lectura*, el setmanari nacionalista republicà gironí *Catalanitat* i *Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias*, i la fusió dels dos últims, *Ciudadania: setmanari de U. F. N. R.*, el suplement literari de *La Crónica* de Palafrugell i el setmanari del mateix municipi *La Pebrera*, el suplement literari setmanal *De tots colors: revista popular*, el setmanari regionalista *Baix Empordà*, el *Baluard de Sitges*, el barceloní *La Prensa: diario independiente*, *La Cataluña: revista semanal*, les publicacions de Sant Feliu de Guíxols *El Programa* i *Ciutat Nova*, *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia* amb els seus corresponents almanacs, *El Poble Català*, el setmanari de Figueres *Empordà Federal*, la revista *Foment: Portaveu oficial en les comarques tarragonines, del partit d'Unió Federal Nacionalista Republicana*, la revista setmanal il·lustrada barcelonina *La Actualidad*, la publicació del Maresme *El Nuevo Ideal*, *Renaixement: periodic adherit a la Unió Catalanista*, el setmanari republicà independent *Los Miserables*, la publicació barcelonina *La Pàtria*, *La Nació: portaveu de l'Esquerra Catalanista*, la revista mensual gironina *Cultura*, la publicació setmanal de Barcelona *Iberia*, les publicacions humorístiques *Cuca Fera*, *El Xerraire*, *La Piula* i *Festa*, *Ofrena: revista catalana*, la revista il·lustrada *Arte y Letras*, *Baix Penedès: setmanari autonomista*, *Revista de Nostra*

---

⁴²⁵ Bertrana, P. (novembre 1938). La facècia del violí. *Catalunya: revista d'informació i expansió catalana*, p. 4-7.

Parla: agrupament de balears, catalans, rossellonesos i valencians, la publicació de l'Havana *La Nova Catalunya*, *La Publicidad*, *Vila-Nova periòdic quinzenal*, la revista cultural barcelonina *D'Ací i d'Allà*, *Kataluna Esperantisto*, la barcelonina *Polimnia: revista catalana*, *La Escena: revista semanal de espectáculos*, el setmanari popular independent empordanès *L'Avi Muné*, *La Veu de Catalunya*, la publicació sabadellenca *Garba*, *L'idea: revista d'arts* de Barcelona, *Badalota: setmanari independent defensor dels interessos morals i materials de l'Arbós i sa comarca*, *Alt Empordà: periòdic setmanal nacionalista adherit a la Lliga Regionalista*, el calendari anual del setmanari infantil *La Mainada*, *Renaixement: setmanari republicà autonomista portaveu de les esquerres del districte del Vendrell*, la *Revista de Catalunya*, l'*Almanac de Catalunya*, *El Borinot: setmanari de barrila*, *Marinada: publicació mensual* de Palamós, la publicació barcelonina *Catalana: revista setmanal*, el setmanari barceloní *El Escándalo*, les publicacions italianes *Il Resto del Carlino*, *La Fiera Letteraria*, *Le Opere e i Giorni* i *2 lire di novelle*, el *Diari de Vilanova i la Geltrú*, el *Diari de Granollers*, la publicació de Puigcerdà *Ceretània*, el setmanari barceloní *Joventut Catalana*, la publicació de Barcelona *La Revista: quaderns de publicació quinzenal*, les *Páginas Extraordinarias de El Día Gráfico*, la publicació barcelonina *La Noche*, *La Nova Revista: publicació mensual de literatura i art*, el magazín literari *Llegiu-me*, la publicació de la Noguera *Pla i Muntanya*, *L'Abella d'Or*, el *Gestionari-Butlletí de l'Associació De Teatre Selecte* i la revista *ATS. Associació Teatre Selecte*, *Catalunya Ràdio: portaveu dels radio-oients de les terres catalanes*, el diari *El Dia* (de Manresa), la publicació setmanal de Granollers *La Gralla*, la revista *Tagast* del Berguedà, la *Revista de la Llar*, la revista de Sant Feliu de Llobregat *Amics de les Arts i de les Lletres*, *Nosaltres sols: publicació adherida a la Unió Catalanista* de Barcelona, *El Pla de Bages*, la *Revista del Centre de Lectura de Reus*, la revista mensual de Buenos Aires *Ressorgiment*, el *Diari Mercantil* de Barcelona, *Emporion: periòdic quinzenal* de Torroella de Montgrí, *Laya: magazine moderno mensual*, *L'Acció* de Terrassa, la publicació barcelonina *Esplai: il·lustració catalana*, la revista del Baix Empordà *La Costa Brava*, els diaris barcelonins *La Humanitat* i *La Nau*, el diari radiofònic editat per Ràdio Associació de Catalunya *L'Instant* i *Mirador: setmanari de literatura, art i política*.

Així doncs, a la relació d'articles presentada a l'annex s'hi llisten cronològicament tots els textos de Prudenci Bertrana que he localitzat en aquestes publicacions periòdiques, amb la data, la capçalera de la publicació, el títol de l'article, la secció i l'edició, si s'escau, i la pàgina. És important ressaltar que no només s'hi troben articles

d'opinió, cròniques i crítiques literàries, musicals, teatrals i artístiques, sinó també relats que apareixien publicats primer en diaris i revistes, reproduccions de discursos i conferències, cartes obertes o al director d'un determinat periòdic per tal de fer aclariments o respondre rèpliques, fragments d'alguna novel·la o entrevistes. Hi ha, doncs, tant col·laboracions periòdiques del periodista com textos literaris i espontanis de l'escriptor. S'hi troben tant les col·laboracions assídues en determinades capçaleres com aquelles col·laboracions esporàdiques en què ofería algun dels seus escrits literaris, i, per aquest motiu, moltes publicacions només contenen un o dos textos de l'autor. Val a dir, a més, que hi ha els mateixos relats publicats en diverses capçaleres o alguns articles repetits, ja que es tracta de textos apareguts en les seccions més notòries de Bertrana, com ara els «Ideari bàrbar» de *La Publicidad* o els «Impromptu» de *La Veu de Catalunya*, i reproduïts en diaris i revistes locals, perquè interessaven i els volien fer arribar a més lectors. En alguns casos, consten com a reproduccions i s'hi notifica la publicació periòdica d'on s'ha extret, però en altres casos això no succeeix. Tot i així, s'han inventariat tots els textos localitzats.

Prenent l'admirable base de dades 'Bertrana de Capçalera'⁴²⁶ de la Biblioteca de la Universitat de Girona com a punt de partida, el primer que vaig fer va ser revisar els articles d'aquesta eina digital, buidant de nou totes les publicacions que hi apareixien, des del principi, per tal de revisar i corregir errors de dates, títols o paginació, per eliminar-hi alguns articles que s'hi trobaven repetits i per afegir-n'hi diversos que no constaven en les capçaleres que ja havien recollit.

Així mateix, vaig mirar de localitzar els que tenien al Fons Bertrana de la Universitat de Girona de procedència desconeguda [MS. P. Bertrana 10]. D'aquests, he pogut localitzar-los tots menys un retall que porta per títol «Octubre», una prosa poètica sobre aquest mes i l'encís de la tardor. Es troba referenciat a l'inventari especificant-hi que no ha estat localitzat. Un cas similar és el de quatre retalls ubicats en aquest mateix Fons Bertrana i que són de *La Veu de Catalunya* però no ha estat possible trobar-los, ja sigui perquè finalment Bertrana no els va publicar o perquè no s'ha conservat l'exemplar del diari on deuriem veure la llum: «Un llibre que caldria escriure» —amb data manuscrita del 14 de juny de 1935, però no apareix publicat aquell dia ni en d'altres—, «El fret mata ideals» —amb correccions de l'autor i ratllat—, «Nous horitzons» —sí que n'he localitzat

---

⁴²⁶ La relació d'articles completa, juntament amb les localitzacions i el material recollit serà entregat a la Biblioteca de la Universitat de Girona per tal de complementar la base de dades 'Bertrana de Capçalera' existent.

la reproducció a la revista de Puigcerdà *Ceretània* (21 d'octubre de 1928, p. 3), però no pas a *La Veu de Catalunya*— i «La pájara, comèdia en tres actes de Francesc Serrano Anguita» —es va publicar una nota breu sota l'epígraf «Darreres informacions» (28 d'abril de 1926, ed. matí, p. 6) i es va repetir en l'edició del vespre sota l'epígraf «D'espectacles» (28 d'abril de 1926, ed. vespre, p. 2). Per tant, la crítica teatral de Bertrana hauria hagut d'aparèixer al número següent. No obstant això, no es troba ni en l'edició del matí ni en la del vespre de l'exemplar del dia 29; les edicions del dia 30 no es conserven i en les següents tampoc no hi apareix. Com l'intitulat «Octubre», els de *La Veu de Catalunya* també apareixen inventariats amb l'especificació que no han estat localitzats.

A partir d'aquest primer buidatge, vaig trobar noves publicacions periòdiques on Bertrana havia ofert algun text. Els arxius i les hemeroteques que més he consultat són: dels digitalitzats, l'Arxiu de Revistes Catalanes Antigues (ARCA), la Biblioteca Virtual de Premsa Històrica (BVPH), l'Hemeroteca Digital de la Biblioteca Nacional d'Espanya (BNE), la secció de premsa digitalitzada del Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions de Girona (SGDAP), la Xarxa d'Arxius Comarcals (XAC Premsa), el Dipòsit Digital de Documents de la Universitat Autònoma de Barcelona (DDD UAB), el repositori digital Regira de la Diputació de Girona i el de la Diputació de Barcelona, Trencadís. Les publicacions no digitalitzades he anat a consultar-les, principalment, a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, a la Biblioteca de Catalunya, al Fons Bertrana de la Universitat de Girona i a la Biblioteca Carles Rahola, de Girona.

Pel que fa al procediment i tal com ja he avançat a la introducció, en buidar les publicacions periòdiques, he mirat de ser sistemàtica i meticulosa. Quan examinava un diari o una revista, n'annotava els números consultats i bolcava la següent informació a la base de dades que vaig crear: títol de la publicació, títol de l'article, data de publicació, l'epígraf de la secció i l'edició de l'exemplar si s'esqueia, la pàgina de l'article, i l'arxiu o hemeroteca on l'havia localitzat. A més, en un apartat dedicat a observacions diverses, solia anotar-hi si l'article apareixia signat amb el nom complet, amb les inicials o amb algun pseudònim. Així mateix, en tots els articles hi vaig fer constar un número de referència amb el qual vaig guardar les reproduccions digitals d'aquests, per tenir-los ordenats i sempre a mà.

En alguns casos, m'he trobat amb què s'anunciava la col·laboració de Bertrana en una publicació periòdica determinada i, en buidar-la, finalment no hi havia cap text de l'autor. Això és el que ha passat amb *La Rondalla del Dijous*, la revista infantil editada

per *L'Avenç* el 1909 i que Editorial Catalana va reprendre el 1924. En una nota informativa de *La Veu de Catalunya* (2 de gener de 1924, ed. matí, p. 4) s'hi anuncia la publicació de la revista i informen que Bertrana hi col·laborarà. No obstant això, no hi consta cap escrit seu. Un altre cas és l'anunci des de la publicació *Pla i Muntanya* (18 de juliol de 1927, p. 9) de l'estrena del diari *La Nau* i com compten amb Bertrana com a col·laborador; tanmateix, però, després de buidar el diari fins al 1931, no hi ha articles de l'escriptor més enllà de tres opinions ja referenciades. Al diari gironí *La Lucha* (3 de novembre de 1905, p. 2) s'hi notifica que el número extraordinari de la revista gironina *Armonia* conté un text de Bertrana, però no s'ha pogut localitzar per manca d'exemplars de la revista. A *La Jornada Deportiva* (5 d'octubre de 1923, p. 3) s'hi diu que Bertrana col·laborarà en el nou format de la publicació però l'he buidat fins a la seva desaparició, l'any 1925, sense resultats. A *Teatre Català* també hi passa el mateix, s'anuncia la col·laboració de Bertrana al primer número (1 d'octubre de 1932, p. 16), però la publicació se suspèn el 28 de gener de 1933 sense cap article de l'autor.

Els textos recollits són aquells en què es pot corroborar completament l'autoria de Bertrana: els signats amb el nom o amb les inicials i amb els pseudònims confirmats.⁴²⁷ Per tant, s'han deixat de banda els editorials de les publicacions que dirigia i que segur que deuria redactar o els textos anònims —com ara les «Notes d'art» de *L'Esquella de la Torratxa* sense signatura de la seva època com a director dels dos setmanaris satírics d'Antoni López o les cròniques municipals que en teoria va publicar a *La Lucha* de Barcelona, si hem de fer cas a allò que va novel·lar al capítol vuitè de *L'impenitent* (P. Bertrana, 2017b, 342-359). No obstant això, aquestes no s'han pogut documentar, ja que les «Sessions municipals» del diari barceloní apareixen sense signatura. En definitiva,

---

⁴²⁷ Pel que fa a les inicials, la majoria de casos ha estat senzill determinar que «P. B.» era Bertrana. No obstant això, hi ha hagut algun cas de dubte a la publicació gironina *Vida*, en què a voltes apareixia «P. B.» i «P. y B.». Després de comprovar que els «P. y B.» solien signar la secció «Espigolant» (13 d'abril de 1902, p. 95-96; 27 d'abril de 1902, p. 109-112; 15 de juny de 1902, p. 158-160), que tractava temes més aviat filosòfics i que a la revista també hi col·laborava Josep Pou i Batlle, catedràtic de filosofia al Seminari de Girona, vaig concloure que era molt més probable que els signés ell i els «P. B.» que signaven les notes artístiques fossin Bertrana. A *D'Ací i d'Allà*, hi ha també dos «P. B.» (maig de 1920, p. 462-464, i setembre de 1920, p. 852-857) que podrien fer pensar en Bertrana, però es tracta de traduccions, per la qual cosa es pot deduir que deu tractar-se de l'escriptor i arquitecte Pere Benavent, que ja havia firmat altres traduccions amb el nom complet a la publicació. El mateix succeeix amb els textos signats «P. B.» de la publicació de Torroella de Montgrí *Emporion*, que si bé en un primer moment m'havien fet dubtar si podria tractar-se de Bertrana o de Pere Blasi, pedagog, geògraf, polític i col·laborador de la revista, finalment vaig considerar que corresponien al segon, ja que en diversos textos parla de Torroella de Montgrí com de la seva vila i Blasi hi va viure entre 1910 i 1933, mentre hi exercia de mestre. Així mateix, a *La Piula* hi ha un «B.» que signa una nota artística sobre una exposició a les Galeries Laietanes però, com que podria ser Bertrana però també podria ser el llibreter i impulsor de *La Piula* Salvador Bonavia, el deixo anotat aquí perquè no pugui confirmar-ne l'autoria de Bertrana: «D'art», *La Piula* (18 de maig de 1916, p. 140).

doncs, no és a l'abast d'aquest estudi una recerca tan àmplia i minuciosa, amb la quantitat ingent de textos que ja hi ha inventariats.

Quant als pseudònims, els que sabem del cert que Bertrana utilitzava són «Roc» per a l'«Ideari barbre» d'*El Poble Català*, tal com el mateix autor s'encarrega de mostrar en els primers dos idearis (25 i 26 de febrer de 1914, p. 1), «Víctor Esparre» per a les cròniques de la secció «Barcelona-Havana» de *La Nova Catalunya* (Y. J. Columbié, 2019, p. 222) i «Robert Mestall», per a *L'Esquella de la Torratxa, La Campana de Gràcia i Papitu* (J. Rodergas, 1951, p. 215). La qüestió dels pseudònims, sobretot a les diverses publicacions humorístiques en què va col·laborar s'escapa dels límits del present estudi, en tant que és un camp tan extens com boirós i, després de tants anys i sense referències específiques, cartes o algun document personal que determini quins usava, és molt complicat esbrinar-ho i no s'aniria més enllà d'especulacions.

Tanmateix, hi ha un pseudònim que penso que sí que es pot considerar de Bertrana i és «Comte Pruna», utilitzat a la publicació satírica *La Piula*. Per començar, les dates en què apareix el pseudònim coincideixen amb les dates de col·laboració de Bertrana al setmanari. Així mateix, el nom és format pel segon cognom de l'autor («Com[p]te»), la primera síl·laba del seu nom («Pru»-denci) i l'última síl·laba del primer cognom (Bertra-«na»). A més, al Fons Bertrana de la Universitat de Girona [MS. P. BERTRANA 10], s'hi troben dos retalls d'articles signats amb el pseudònim «Comte Pruna» de *La Piula*, guardats pel propi Bertrana: «El piano de Na Eduvigis»⁴²⁸ i «De com s'ha d'agullonar els ases».⁴²⁹ La riquesa del lèxic, el llenguatge clar, les expressions i imatges rurals i una ironia subtil, també són trets definidors de la prosa bertraniana. I, com a justificació última, un dels textos signats pel «Comte Pruna» és «Taverna de llibres», un retrat mordaç i un punt rancuniós d'Antoni López, editor de *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*:

Posseeix a l'ensem una prodigiosa agilitat de dits per a comptar la calderilla i per a cordar-se els elàstics [...]. També és àgil en no pagar els infeliços que han treballat per la casa [...]. Expulsa els captaires a reganys i derimeix les qüestions familiars a trompada seca, a la vista del públic [...]. Es vanta de conèixer tot Barcelona i certament que tot Barcelona el coneix a ell. Amb això, lector, no crec pas haver fet una semblança, però tampoc un geroglífic.⁴³⁰

---

⁴²⁸ Bertrana, P. (30 març 1916). El piano de Na Eduvigis. *La Piula*, p. 21.

⁴²⁹ Bertrana, P. (4 maig 1916). De com s'ha d'agullonar els ases. *La Piula*, p. 104-105.

⁴³⁰ Bertrana, P. (20 abril 1916). Taverna de llibres. *La Piula*, p. 71.

Crec que són raons de pes per concloure, doncs, que «Comte Pruna» és un altre pseudònim emprat per Bertrana i, per tant, he referenciat els sis textos apareguts a *La Piula* amb aquesta signatura.

Ara bé, no puc aventurar altres hipòtesis per a la resta de publicacions humorístiques consultades. Per exemple, J. M. Figueres (1987, p. 24), considera que Bertrana probablement signava «Pangloss» a la secció teatral de *Cuca Fera*. I, tot i atribuir-lo a l'escriptor, afirma que també podria ser Josep Morató, col·laborador de la revista i crític teatral de *La Veu de Catalunya* arran de la mort de Raimon Casellas el 1910, però es decanta per Bertrana perquè segons el seu parer Morató disposava de menys temps (p. 28). Ara bé, segons A. Manent i J. Poca (2013, p. 543), aquest pseudònim també era usat per l'escriptor, periodista i crític Rafael Moragas i Maseras a *Las Noticias*, que havia col·laborat en publicacions humorístiques com *Papitu* i, per tant, no seria descabellat pensar que hauria pogut col·laborar també a *Cuca Fera*, tot i no tenir-ne constància. El cas és que la secció teatral de Pangloss atribuïda a Bertrana, té un estil més agressiu i directe que no li és tan propi. Albert Manent i Josep Poca (2013, p. 83) li atribueixen, també, el pseudònim «Càndid» a la mateixa secció de *Cuca Fera* i, si bé tindria més sentit perquè fa referència al personatge pessimista de Voltaire que Pangloss acompanya i a qui sempre li passen desgràcies, no hi ha cap text en tota la publicació amb aquesta signatura. Tenint en compte que no es pot corroborar el pseudònim «Pangloss», doncs, per si de cas i de cara a possibles anàlisis futures, les seccions teatrals amb aquest pseudònim apareixen als números del 14, 21 i 28 de juny, i 5 i 19 de juliol de 1917.

Considero que, a *Cuca Fera*, Bertrana podria signar amb «M. F. de la Virolla», malgrat ser un pseudònim atribuït a Josep Carner, perquè comença a aparèixer a partir del número 9 de la publicació (14 de juny de 1917) que és quan Carner deixa de col·laborar-hi i Bertrana li agafa el relleu com a director. A més, apareix sota l'epígraf «Llambregada», que, en el número dedicat a la mort de Prat de la Riba (8 d'agost de 1917), Bertrana ocupa amb l'article «El dol de Catalunya»,⁴³¹ signant amb el seu propi nom. Per si de cas, els «Llambregada» signats per «M. F. de la Virolla» apareixen en els números del 14 i 21 de juny, 5, 12 i 26 de juliol, i 2 i 16 d'agost de 1917.

Potser, però, em decantaria més per «Roc», que signa «Correspondència de Tagamanent», una secció que també coincideix temporalment amb els mesos en què Bertrana col·labora a la revista satírica i pot semblar una reminiscència del camperol Roc

---

⁴³¹ Bertrana, P. (8 agost 1917). El dol de Catalunya. *Cuca Fera*, p. 251-253.

de l'«Ideari barbre» d'*El Poble Català*. A més, en el número del 28 de juny (p. 174), hi fa esment d'Adolf Marsillach i Juli Vallmitjana, arran de la «persecució» de la Lliga Regionalista d'aquest últim. El mateix 1917, Bertrana havia fet arribar al director de *La Publicidad* una carta per defensar-se d'una al·lusió indirecta que Marsillach li havia llançat en un article sobre Vallmitjana, afirmant que la Lliga l'havia sentenciat a «hambre perpetua» també a ell.⁴³² Així mateix, en el número del 5 de juliol (p. 186), hi parla d'un hereu, caçador, promès amb la filla d'un «cuartelero» —el pare de Neus Salazar era militar— que acaba venent l'escopeta i els gossos per comprar-se una capsa de colors. Són, certament, temes propis de la ploma de Bertrana, però com que no puc assegurar-ho amb proves més sòlides, em limitaré a deixar anotats els números en què apareixen textos signats per «Roc»: 21 i 28 de juny, 5 i 26 de juliol, i 2 d'agost de 1917.

Com he dit, es tracta d'especulacions que no puc corroborar.

Segons J. Torrent i R. Tasis (1966, p. 675-676), Bertrana constava com a col·laborador de la revista humorística *El Sr. Daixonses i la Sra. Dallonses*, però tots els textos apareixen signats amb pseudònims, així que és molt difícil determinar si l'escriptor va acabar col·laborant-hi i, si és que sí, esbrinar quin pseudònim hi emprava.

Així mateix, J. Capdevila (2014, p. 112), creu que Bertrana podria haver signat «X. X.» i «X. Y.» a *L'Esquella de la Torratxa* i a *La Campana de Gracia*, perquè les dates de col·laboració coincideixen amb les dates en què Bertrana figurava als setmanaris. Ara bé, he buidat les dues publicacions fixant-m'hi i, per exemple, al número de *L'Esquella de la Torratxa* (19 de maig de 1911, p. 306) hi ha una crònica signada «X. X.» i Bertrana encara no formava part de la redacció. Més exemples es troben en els números del 2 de juny de 1911 (p. 338) o 16 de juny de 1911 (p. 371). Tanmateix, per si de cas i tenint en compte que els he localitzat, anoto els textos periodístics signats «X. X.» i «X. Y.» de les dues publicacions satíriques corresponents als anys en què Bertrana col·laborava als setmanaris, per a futurs estudis.

Els signats «X. X.» de *L'Esquella de la Torratxa* són: «¡Vaia un tíó!» (28 de juny de 1912, p. 4), «Aigua, Senyor!» (26 de juliol de 1912, p. 9), «Ja podem sortir de casa» (6 de setembre de 1912, p. 7), «¿Els diaris o el públic?» (27 de setembre de 1912, p. 4-6), «¡Fora recomanacions!» (11 d'octubre de 1912, p. 8-9). I, signat «X. Y.», hi ha «¡Una bona pensada!» (25 d'octubre de 1912, p. 810).

---

⁴³² Vegeu Bertrana, P. (27 gener 1917). Una carta. *La Publicidad*, p. 4. La polèmica ha estat comentada a l'apartat dedicat a *La Publicidad*.

Els signats «X. X.» de *La Campana de Gràcia* són: «Les grans farses» (6 de juliol de 1912, p. 3), «No es or tot lo que llú» (20 de juliol de 1912, p. 5), «Que segueixi en el 'banquet'» (7 de setembre de 1912, p. 3-4), «En l'obertura de les Corts» (12 d'octubre de 1912, p. 2), «Arribada del nou Governador» (19 d'octubre de 1912, p. 2), «Garses per perdius» (26 d'octubre de 1912, p. 2), «Nostra corona» (2 de novembre de 1912, p. 2), «Oh, la disciplina!» (9 de novembre de 1912, p. 2), «En la mort d'en Canalejas» (16 de novembre de 1912, p. 2), «Altres cop contra Catalunya» (23 de novembre de 1912, p. 2), «Una explicació de l'última crisi» (30 de novembre de 1912, p. 2), «Tot és incertesa» (14 de desembre de 1912, p. 2), «Assamblea Nacional de la U.F.N.R.» (21 de desembre de 1912, p. 2), «L'Assamblea nacional de l'U.F.N.R.» (28 de desembre de 1912, p. 2), «Paraules vanes» (4 de gener de 1913, p. 4), «¿Tornarà o no tornarà?» (11 de gener de 1913, p. 2), «Sorpresa sobre sorpresa» (18 de gener de 1913, p. 2-3), «El programa d'en Romanones» (25 de gener de 1913, p. 2-3), «El gerro d'aigua freda» (8 de febrer de 1913, p. 2), «Tant pinxo i tant emperador com sempre» (22 de febrer de 1913, p. 2), «El míting de diumenge» (1 de març de 1913, p. 2), «Les eleccions de demà» (8 de març de 1913, p. 2), «Romanones Llucifer» (22 de març de 1913, p. 2), «Després de Setmana Santa» (29 de març de 1913, p. 2), «Els homes de lleis subversius» (5 d'abril de 1913, p. 2), «A les postres d'un banquet» (12 d'abril de 1913, p. 2), «Franquesa, al menys, franquesa» (26 d'abril de 1913, p. 2-3), «Tornem-hi, que no ha estat rès» (3 de maig de 1913, p. 2), «La manifestació jaumista de diumenje» (10 de maig de 1913, p. 1), «Ara!» (17 de maig de 1913, p. 2-3), «La monarquia lliberal a l'anglesa serà un fet dintre de poc» (24 de maig de 1913, p. 2), «Catalunya espera» (31 de maig de 1913, p. 1-2), «Desgavell nacional» (7 de juny de 1913, p. 1), «El alma en los labios» (14 de juny de 1913, p. 1), «En plena descomposició» (28 de juny de 1913, p. 2), «La guerra sportiva» (5 de juliol de 1913, p. 1-2), «Un més que plora» (12 de juliol de 1913, p. 2), «L'home que's regenera» (19 de juliol de 1913, p. 2), «Parèntesis canicular» (26 de juliol de 1913, p. 2), «En Villanueva ja ha tornat» (2 d'agost de 1913, p. 2), «Sempre la menaça» (9 d'agost de 1913, p. 2), «La tragedia africana» (23 d'agost de 1913, p. 2-3), «Els fabricants revolucionaris. Els ha mancat el braó» (30 d'agost de 1913, p. 1-2), «El sport catòlic» (6 de setembre de 1913, p. 2), «Tots cap a l'Àfrica» (13 de setembre de 1913, p. 1), «Espanya es distreu» (20 de setembre de 1913, p. 2), «La cançó enfadosa» (27 de setembre de 1913, p. 2), «Assamblea Nacional de l'U.F.N.R.» (4 d'octubre de 1913, p. 2), «En Poincaré a Madrid» (11 d'octubre de 1913, p. 2), «La Mancomunitat» (18 d'octubre de 1913, p. 2), «Mortandat» (31 d'octubre de 1913, p. 2), «El conflicte de Riotinto» (8 de novembre de 1913, p. 2),

«Calma i fret» (15 de novembre de 1913, p. 2), «Ves-te'n, Anton...» (22 de novembre de 1913, p. 2), «El principi d'autoritat» (29 de novembre de 1913, p. 1), «Els toca-campanes» (6 de desembre de 1913, p. 2), «Pleguem la guerra o què?» (13 de desembre de 1913, p. 2), «La manifestació contra la guerra, a Madrid» (20 de desembre de 1913, p. 2), «La sorpresa de Catalunya» (27 de desembre de 1913, p. 2), «En Dato es torna un interrogant» (3 de gener de 1914, p. 2), «La Mancomunitat castellana» (10 de gener de 1914, p. 1-2), «Desordres entre gent d'ordre. El cisma conservador» (17 de gener de 1914, p. 1), «Qui és mossèn Pollastre» (24 de gener de 1914, p. 2), «Unió» (7 de febrer de 1914, p. 2), «La culpa és d'ells. El senyor Ossorio, pertorbador» (14 de febrer de 1914, p. 2), «A l'arma, ciutadans!...» (28 de febrer de 1914, p. 2), «Tots perden!» (14 de març de 1914, p. 1), «Calma menaçadora» (21 de març de 1914, p. 2), «No passa res» (28 de març de 1914, p. 2), «Mals averanys» (4 d'abril de 1914, p. 2), «Pròleg de la Farsa» (11 d'abril de 1914, p. 2), «Palla i sempre palla» (18 d'abril de 1914, p. 2), «L'imprecació» (25 d'abril de 1914, p. 2), «No fan ni deixen fer» (2 de maig de 1914, p. 3), «Molt poètic, senyor ministre!» (9 de maig de 1914, p. 2), «Un cop de mà, si us plau» (16 de maig de 1914, p. 1-2), «Apuntem-nos-en una» (23 de maig de 1914, p. 2), «Altra volta el fill d'en Maura» (6 de juny de 1914, p. 2), «Ja pots xiular, si l'ase no vol beure» (13 de juny de 1914, p. 2), «Prou!» (20 de juny de 1914, p. 1), «Cotorres o lleons» (27 de juny de 1914, p. 2), «El míting del Maura, sí!» (4 de juliol de 1914, p. 2), «El barquet de l'il·lusió» (11 de juliol de 1914, p. 2), «Picar en ferro fret» (18 de juliol de 1914, p. 2), «La brusa davant la guerra europea» (1 d'agost de 1914, p. 1-2), «L'incendi d'Europa» (8 d'agost de 1914, p. 2), «De quina'ns hem lliurat!» (22 d'agost de 1914, p. 2), «Parla l'August Bebel» (29 d'agost de 1914, p. 2), «Rirà bien qui rirà le dernier» (5 de setembre de 1914, p. 1), «Maneres d'ésser neutrals» (19 de setembre de 1914, p. 2), «Destrucció de la catedral de Reims» (3 d'octubre de 1914, p. 2), «Els resultats d'aquesta guerra» (10 d'octubre de 1914, p. 2), «Jutges immortals» (17 d'octubre de 1914, p. 2), «Els savis alemanys i la guerra» (24 d'octubre de 1914, p. 2), «Un prestigi ensorrat» (7 de novembre de 1914, p. 2), «Les crosses de Guillem II i de Jaume II» (14 de novembre de 1914, p. 2), «Els africans tornen a bellugar-se» (21 de novembre de 1914, p. 2), «L'amnistia» (5 de desembre de 1914, p. 2), «Pegats en un banc» (12 de desembre de 1914, p. 2), «La manganilla d'en Dato» (19 de desembre de 1914, p. 2), «A casa, a casa!» (24 de desembre de 1914, p. 2) i «El pa dels neutrals» (2 de gener de 1915, p. 2).

I, signats «X. Y.» hi ha: «Hem de fer com Sant Tomàs» (9 de novembre de 1912, p. 3), «Aquí, senyors, no ha passat res» (16 de novembre de 1912, p. 2-3), «Allavors,

doble sou» (7 de desembre de 1912, p. 2), «Do ut des» (14 de desembre de 1912, p. 2), «Per la llibertat de consciència» (21 de desembre de 1912, p. 2), «Hace que se va, y vuelve» (11 de gener de 1913, p. 2), «Com sempre, pagarà el poble» (29 de març de 1913, p. 2) i «Ja no hi valen els romanços» (5 d'abril de 1913, p. 2-3).

Certament, podria ser que Bertrana escrivís tots aquests textos però no és a l'abast del treball analitzar-los i, sense que les dates de col·laboració coincideixin completament i sense proves documentals personals que ho confirmin, no puc assegurar que siguin seus. El mateix succeeix amb altres pseudònims de *La Campana de Gràcia*, com «Merlot», «Humil Propietari Rural» o «Ignocenci», que ressonen a Bertrana. No obstant això, i com ja he manifestat, escatir el tema dels pseudònims és una tasca complexa.

Abans de cloure l'apartat, vull fer constar que encara que hagi procurat dur a terme un buidatge exhaustiu, rigorós i metòdic dels articles de l'autor, no puc considerar-lo tancat completament i de manera contundent, ja que sempre pot aparèixer algun text amb el qual no comptava. Així doncs, si bé potser no hi són «tots» els textos periodístics de Bertrana, l'annex en recull gairebé la totalitat.

2.2. La gran sèrie barcelonina: temes principals

En aquest apartat s'hi presentaran els temes principals que Bertrana aborda en els textos que conformen la «gran sèrie barcelonina», prenent la denominació de Jaume Rufí (2017). Es tracta de les cròniques publicades a *L'Esquella de la Torratxa* (1912-1914), els «Ideari barbre» d'*El Poble Català* (1914), els «Ideari bàrbar» de *La Publicidad* (1920-1922) i els «Impromptu» de *La Veu de Catalunya* (1922-1936). Els articles d'aquestes seccions comparteixen un ideari comú; són impressions d'un trasplantat a la capital catalana que descriu el que hi veu, llegeix, sent, succeeix, preocupa... des del punt de vista d'un bàrbar, d'un desplaçat, d'un filòsof bosquetà que no acaba de trobar-s'hi a gust. Són escrits breus, personals, subjectius i literaris, com si el Bertrana-caçador es passejés pels carrers de la ciutat amb l'esguard atent, buscant una «presa» a la qual disparar-li un tret; una imatge, una anècdota, un fet o una particularitat del món urbà barceloní que li cridés l'atenció i li motivés un article. Talment com un *flâneur*, vagabundejava pels carrers de Barcelona amb els ulls oberts, a punt per deixar-se impressionar per qualsevol detall.

Tal com afirma J. Castellanos, l'obra literària de Bertrana «se situa en un espai de tensió entre dos pols, la naturalesa i la societat. En el primer, hi ha l'harmonia, la vida en

la seva plenitud; en el segon, la corrupció, l'exploració, la repressió» (1999, p. 37), i entre aquests dos pols fluctua també la seva obra periodística. És com si l'escriptor busqués la poesia del camp a la ciutat i, en no trobar-la, agafés un to planyívol o sarcàstic per descriure-la. En aquests textos, hi ha les mateixes inclinacions sentimentals localitzables a la seva obra literària, la tendresa que li desperten les persones i les bèsties humils, i la fascinació per la contemplació del paisatge natural contraposat al paisatgisme urbà que ha de retratar.

J. Ll. Marfany (1990, p. 244-245) remarca el fet que Bertrana va ser el primer en insistir en la crítica moral i estètica de les noves aglomeracions urbanes que havia incentivat el procés de transformació de les ciutats menestrals en urbs modernes, degut al progrés, la industrialització i el flux de camperols que emigraven del camp a la ciutat. L'oposició que es troba en l'obra de Bertrana, tant literària com periodística, no és tant la dualitat camp-ciutat, sinó mentalitat industrial i capitalista versus mentalitat preindustrial i artesanal, en tant que la primera allunya cada vegada més l'home del seu entorn natural, i trenca la relació harmoniosa amb la natura, el treball manual i la llibertat. Bertrana personifica en Barcelona aquesta mentalitat industrial i burgesa, una ciutat bruta i grisa, en què les classes treballadores malviuen en condicions pèssimes, en carrers fangosos i en pisos foscos i humits, mentre les més benestants s'entretenen amb noves formes d'oci que apareixen en aquesta societat canviant, que evoluciona i es modernitza. Per exemple, a l'ideari bàrbar publicat a *La Publicidad*, «Lliurem-nos de temptacions»,⁴³³ hi explica que un company de redacció civilista, entusiasta de la vida urbana i enemic de les incomoditats rurals, l'ha intentat subornar oferint-li un acordió a canvi d'un elogi a la ciutat. Per un instant, el diable el va temptar però va respondre: «no ens venem». Considera que hauria estat fàcil «cloure els ulls a la sinceritat per quinze minuts» i plagiar la literatura ditiràmica que corre pels diaris sobre Barcelona, però no vol fer-ho perquè la seva filosofia personal és igualment respectable. Aquesta és l'actitud amb què Bertrana es mou per la ciutat, amb la independència i la sinceritat emotiva que el caracteritzen i la mirada crítica de l'inconformista i enyorat del camp.

Segons J. Ll. Gómez Mompert (1992, p. 13), durant el període de la Mancomunitat comprès entre 1914 i 1925 es van donar les condicions necessàries per tal que pogués començar a conformar-se la premsa «de masses» a Barcelona. Si bé l'evolució crucial del periodisme ve marcada per la Primera Guerra Mundial, com ja he comentat a l'apartat

---

⁴³³ Bertrana, P. (22 març 1922). Lliurem-nos de temptacions. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

anterior, abans que esclatés la conflagració, la premsa ja havia començat a experimentar canvis amb la presència dels escriptors en tota mena de publicacions periòdiques. Per exemple, Àngel Vilanova, a la revista *ARS, ilustración artística y literaria*, va dedicar un article a Ferran Agulló, a qui anomenava «el primer periodista català» i mostrava com el concepte del periodisme evolucionava cap a un periodisme més literari fet per escriptors que provaven de viure de la ploma a les planes dels diaris:

El periodisme barceloní —millor dit—, el periodisme català, compta avui amb un esplet de literats notabilíssims. Les velles patums d'un reportatge inofensiu, han desaparegut. L'alta informació, aquesta barreja d'estil i de batxilleria, aquesta frèvola germanor de l'art i la vida s'ha ennoblit, s'ha tornat labor d'escullits. Abans, tothom podia esser periodista. Avui convé cultura, una cultura general, ponderada, que sobrepuji la vulgaritat ambient. El buscador de noves no té ara cap valor, si no acompanya la seva llestesa amb les delicadeses del ben dir, si no sab vestir-les decorosament i oferir-les al pública d'una manera escaient, que sàpiga interessar a tots. [...] Què fora la notícia breu, concisa, del succés lleuger, sense la galanura i la trama del periodista qui l'embelleix, l'enlaira, li dona el valor que li correspon? A Catalunya comença ara a desvetllar-se aquesta nova modalitat del periodisme mundial. (A. Vilanova, 1912, p. 20)

Els escriptors-periodistes van professionalitzar-se a les planes dels diaris i revistes més rellevants de l'època i aquestes s'omplien de textos híbrids d'informació i opinió, de periodisme literari que bevia de la realitat barcelonina, catalana, espanyola, europea i mundial.⁴³⁴

Entre les dues grans exposicions que va acollir la Ciutat Comtal, l'Exposició Universal de 1888 i l'Exposició Internacional que va celebrar-se a la muntanya de Montjuïc entre el 20 de maig de 1929 i el 15 de gener de 1930, tant les formes de vida com els sistemes de comunicació van experimentar un canvi absolut: les llars disposaven d'electricitat i de nous aparells, com ràdios o gramòfons; la ciutat s'omplia de vehicles amb el consegüent augment del trànsit i la posterior regulació de la circulació; va prosperar l'associacionisme amb la creació de sindicats, centres d'excursionisme, ateneus, casinos, clubs esportius, etc.; van proliferar els cafès i les penyes, així com també es va diversificar l'oferta d'oci amb anades al teatre, a boxa, a les curses de braus, a futbol i més endavant també al cinema, i, seguint el projecte de «Catalunya-ciutat» impulsat pels noucentistes, es va concebre el territori com un «tot», un espai que s'havia de fer

---

⁴³⁴ Per a més informació sobre l'edat d'or del periodisme literari a Catalunya però també a Espanya i Europa, vegeu X. Pla i F. Montero (2014).

transitable i comunicable, per la qual cosa calia dotar-lo d'infraestructures (J. Ll. Gómez Mompart, 1992, p. 103-112). I Bertrana retratarà tots aquests canvis socials en els seus articles, mitjançant un «mirar conscient», l'observació directa de la realitat que l'envolta. Els seus textos són cròniques en el sentit ampli, impressions literàries de la vida quotidiana a la gran ciutat, anècdotes urbanes descrites amb ironia i destresa perquè, al capdavant, la ploma del pintor-literat segueix imperant.⁴³⁵

Tal com el propi Bertrana manifesta a *L'impenitent*, la ciutat esmola l'enginy (2017b, p. 265). Així doncs, amb enginy redactarà textos sobre les «coses vistes» voltant per la ciutat i reflexions diverses motivades per algun element ciutadà concret, sobre periodisme, el món teatral, problemes socials, política, esports, animals, urbanisme, el pas del temps, tradicions i festivitats, transports o tota mena d'impressions en què s'oposa la vida tranquil·la i en contacte amb la natura a la vida frenètica i amarga de la ciutat.

Enric Bou (2020, p. 77-91) considera que les col·laboracions periodístiques de Josep Carner a la premsa són un exemple d'activitat d'empremta noucentista: educar i entretenir. A més, aconsegueix convertir temes locals en articles d'opinió social, moral i política, en literatura. Bertrana, en canvi, i afí a la tendència modernista, buscarà commoure el lector i provocar-li alguna reacció emotiva, però les seves estampes ciutadanes poden considerar-se, també, literatura.

2.2.1. Coses vistes per la ciutat

«Tot el que veia i sentia a través dels seus recorreguts per la ciutat li semblava digne d'ésser observat, analitzat i possiblement convertit en narració, en conte o en estampa ciutadana» (A. Bertrana, 1965a, p. 90).

Bertrana ens presenta un mostrari de la quotidianitat barcelonina, sempre a través dels seus ulls. L'escriptor es fixa en els edificis, en el trànsit, en la brutícia dels carrers, en la gent que hi transita, en els animals que hi volten, en els aparadors de les botigues, en com s'entretenen els seus conciutadans, etc. Més o menys directament, ens ofereix un retrat de la societat barcelonina de la primera meitat del segle XX. Per exemple, a *El*

---

⁴³⁵ Val a dir que la quotidianitat barcelonina descrita per Bertrana guanyaria amb un enfocament més transversal i comparatiu, que aprofundís en la representació literària de l'anomenada «everyday life» i situés Bertrana en un context més ampli, comparant-lo amb altres autors catalans, com Josep Pla, o europeus, com Gabriele D'Annunzio. Així doncs, deixo anotada aquesta possible i valuosa aproximació per a futurs estudis.

Poble Català hi publica «Carnatge»,⁴³⁶ en què el camperol Roc de l'«Ideari barbre» presència com uns ciutadans maten una rata a ganivetades a la Rambla de les Flors o a *La Publicidad* hi apareix «La gàbia dels reflexius»,⁴³⁷ on Bertrana aporta detalls de les sales i els entreteniments diversos que hi ha al Cafè Novedades, la «gàbia» més típica de la ciutat, segon el seu parer. Tot és susceptible de ser retratat, si desperta l'interès del cronista.

A *L'Esquella de la Torratxa* hi publica «Impressions d'un passeig matinal». El cronista surt a passejar ben aviat un matí de primavera, perquè el passejar reconforta: «Al matí l'aire és més pur i més embaumat, i en cerca de puresa i de lo altre se n'anà el cronista en un oblit absolut de les seves condicions de ciutadà».⁴³⁸ Evocant la calma i l'aire fresc d'un passeig al camp, es troba que a la ciutat, a primera hora, els dependents dels comerços que estan a punt d'obrir escombren les voreres, les criades espolsen catifes i la brigada municipal neteja els carrers. Sense aigua, però, cosa que fa que hi hagi encara més pols a tot arreu i Bertrana consideri l'aire irrespirable i ple de microbis. Per aquest motiu, acaba recomanant als lectors que l'imitin i evitin passar pels carrers cèntrics, que busquin els barris «deixats de la mà dels regidors» en què la brutícia no s'inquieta fins que plou.

La manca d'higiene a Barcelona és un tema recurrent en Bertrana. A tall d'exemple, a «Barcelona espatllada i avorrida»,⁴³⁹ hi descriu la brutícia de la ciutat, i a «No'm toqueu l'escombriaire»⁴⁴⁰ hi elogia aquesta feina tan necessària per mantenir la urbs mínimament decent. «L'enyor de bèsties tètriques» també aborda el conflicte de les escombraries en grans ciutats. Amb les aglomeracions urbanes s'han creat nous oficis i amb la multiplicació dels mitjans per viure s'han multiplicat, també, els mitjans per «morir»: «la màquina és complicada i, amb un sol ressort que es trenqui, compareix el fantasma de l'anarquia, de la infecció, de la fam i de l'extermini».⁴⁴¹ Amb l'analogia que qui s'ocupa dels vàters dels senyors són els servents, reflexiona sobre el dia utòpic en què tots els homes siguin iguals, i es pregunta: llavors, qui s'ocuparà de les clavegueres i dels detritus? Al camp ho fan bestioles com ara els escarabats pilots, i, per això, qui n'està informat enyora aquestes bèsties, però, qui ho farà a la ciutat? La sutzesa és un tema que

---

⁴³⁶ Bertrana, P. (27 febrer 1914). Carnatge. *El Poble Català*, p. 1.

⁴³⁷ Bertrana, P. (14 desembre 1920). La gàbia dels reflexius. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴³⁸ Bertrana, P. (26 juny 1914). Impressions d'un passeig matinal. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 418-419.

⁴³⁹ Bertrana, P. (8 agost 1913). Barcelona espatllada i avorrida. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 530.

⁴⁴⁰ Bertrana, P. (29 agost 1913). No'm toqueu l'escombriaire. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 578.

⁴⁴¹ Bertrana, P. (29 maig 1923). L'enyor de bèsties tètriques. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 9.

el preocupa realment. A «Hermèticament»,⁴⁴² hi comenta que la invenció de les galledes hermètiques per a la recollida d'escombraries no ha pas solucionat el problema de la falta d'higiene a la ciutat. I, a «Res de “Mare Nostrum”», fa extensiva la queixa de la brutícia de la ciutat al mar: lamenta la porqueria del mar de Barcelona, on l'aigua bruteja, l'onatge és negre i pudent, i la platja Mar Bella és una trista ironia, ja que és plena de llot de claveguera, papers i altres residus. Li dol que Barcelona sigui el gran port del Mediterrani però que no en tingui, de Mediterrani; endebades ha cercat un raconet des de Poble Nou fins a la punta del port on gaudir de l'encís del Mediterrani: «el mar que banya Barcelona, no és un mar d'idil·lis, sinó de tragèdia. És un bocí de la urbs com tants n'hi ha pel món; és un parèntesi del poètic i clàssic “Mare Nostrum”». ⁴⁴³

Bertrana és conscient del seu paper com a reporter de la vida a la ciutat i de la ciutat en si. En aquest sentit, és molt suggestiu «El sant diumenge a ciutat», ja que hi revela la seva manera d'actuar:

Pels pobles treballadors com el nostre el sant diumenge és un mirall. En cap més dia de la setmana es pot estudiar tan bé l'ànima col·lectiva com en aquell que'l bon Déu va instituir per a repòs de l'home, a condició de no ésser capellà, *boy-scout*, *torero*, *footballista*, moço de cafè, etaira o music. [...] Si s'escrigués l'història dels diumenges barcelonins sabríem el què de les nostres costums i arribaríem a posar en clar, d'una manera certa, si som helens, cafres, aris o cartaginesos. [...] Els diumenges es viu; els altres dies es treballa o es ganduleja, i és sobre'l viure i no sobre'l treballar, o sobre'l no fer res, que hem de clavar nostres agudes mirades d'investigadors. Confortat amb aqueixa creencia personal, el cronista intentarà avui oferir-vos un balanç d'una jornada dominical escullerta a l'atzar. Nosaltres, per antipatia a les coses que signifiquen ordre i previsió, mai hem usat carnet de notes. El nostre inveterat desmemoriament ens guardà sempre de tota pedanteria, i no podem atentar contra'ls dictats de la providència que'ns feu tan perfectes, duent un detestable bloc de deu cèntims a la butxaca.⁴⁴⁴

I això és el que farà Bertrana, clavar la seva mirada clarivident i irònica a tot allò que l'envolta, que identifiqui l'ànima barcelonina i que pugui esdevenir material per a les seves estampes ciutadanes.

«De bella nit» narra com una nit, sortint del teatre, es troba uns homes feinejant a Plaça de Catalunya, com si estiguessin construint una tanca. L'endemà al matí, amb la

---

⁴⁴² Bertrana, P. (16 juny 1927). Hermèticament!. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁴⁴³ Bertrana, P. (17 setembre 1926). Res de «Mare Nostrum». *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁴⁴⁴ Bertrana, P. (10 juliol 1914). El sant diumenge a ciutat. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 450-451.

claror, veu que és un forat per al «Metropolità» i que ja comencen les obres subterrànies per al metro de Barcelona:

Barcelona és la ciutat del món de més remenadiça urbana. Té l'aspecte d'una horta on sempre hi ha un tros llaurat, un tros amb terra fresca, un tros que ahir era transitable i que ja no ho és. I quan queda llest i sembrat per un cantó, es comença per l'altra.⁴⁴⁵

Bertrana posa èmfasi en les obres de remodelació i transformació de Barcelona en una ciutat moderna en diversos articles. A l'ideari «Pell de gallina», segueix parlant de les obres del metro i es mostra preocupat arran de la notícia de l'enfonsament de divuit metres de tram regular del metro de Madrid: «Els perills de la ciutat van augmentant a mida que progressa. L'home troba comoditats però risca la vida a cada instant».⁴⁴⁶ Creu que les tanques per al Metropolità amaguen un perill nou, misteriós, perquè fins ara trepitjaven terra ferma i això donava seguretat, però amb els forats subterranis... Ja no es podrà tenir confiança en aquest terra. Aquesta sensació basardosa li serveix per a l'article «Esquerdes paoroses»⁴⁴⁷ en què explica que un parell de diaris locals s'han fet ressò d'unes esquerdes aparegudes a Plaça de Catalunya, que de seguida tapen. Recorda que ja va pronosticar que el barceloní no viuria tranquil amb aquella sensació de no trepitjar terra ferma, però aconsella serenitat, perquè no tot el que s'esquerda cau ni tot el que cau s'esquerda. La ciutat creix, evoluciona i s'expandeix horitzontalment i verticalment.

A «La crisi de les punxes»⁴⁴⁸ hi parla de les punxes arquitectòniques d'estil gòtic que poblen el cel de Barcelona, algunes d'un gòtic digne i d'altres no massa, però la qüestió és que els edificis han anat creixent i aquests elements que signen el cel i que hauries de mirar des de sota per copsar-ne la immensitat, ara els pots veure des de sobre, perquè hi ha un bloc de pisos més alt al costat. A «Anarquia arquitectònica» recupera aquesta idea i reflexiona sobre la construcció d'un gratacel davant del seu bloc de pisos i sobre com tapa les vistes i deixa a la penombra bona part del carrer:

Abans, el nostre esguard s'espaiava per damunt dels terrats. Vèiem una no massa engrescadora confusió de cúpules, punxes, penells i anuncis lluminosos, entre un enfarfec de xemeneies i antenes de telefonia sense fils. Però això era característic del nostre Eixample burgès. La fatxenderia constructiva s'havia aturat a un mateix nivell. Seguia una norma, una lògica ajustada a l'amplària dels carrers quadriculats, a la ubrnaització

---

⁴⁴⁵ Bertrana, P. (24 maig 1921). De bella nit. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

⁴⁴⁶ Bertrana, P. (19 agost 1921). Pell de gallina. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁴⁷ Bertrana, P. (21 novembre 1921). Esquerdes paoroses. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁴⁸ Bertrana, P. (25 abril 1930). La crisi de les punxes. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

poc genial irreparable que fa de Barcelona una ciutat monòtona i perdedora. I bé, en mig de tot això, de la sagrada mediocritat arquitectònica, s'aixeca vigorós el nou edifici d'estil modern, d'una austeritat de línies pròpia d'un fitxer mercantil, d'una cambra frigorífica o d'un caixó de fures. [...] Tots els nostres respectes per l'arquitecte que ha projectat aquesta construcció i per les ordenances municipals que consenten excessos anàrquics d'aquesta mena, en un morigerat eixampla com el nostre, però la batalla encesa —que fa mal d'ulls i que perdurarà— entre els gratacels i les modestes cases de quatre pisos que l'envolten valia la pena d'haver estat prevista.⁴⁴⁹

A «El reflector del Tibidabo» hi diu que és una injustícia que pretén esmenar amb aquest ideari el fet de no haver parlat encara del reflector, del «far que il·lumina les nits barcelonines» després d'haver esmerçat tantes paraules en «frivolitats urbanes i socials». Per a Bertrana, el reflector compensa, en part, la manca de grandesa arquitectònica de la ciutat, perquè:

Barcelona, a desgrat d'elogis més o menys interessats o patriòtics, no ofereix pas al contemplatiu els bells espectacles que París o Estambul oferiren a la ploma de Zola o de Loti. Les punxes i campanars de la Catedral són un veritable geroglífic de siluetes i tota la pretensiosa arquitectura moderna de la ciutat nova és una confusió de cons i d'emisferis de pessombra cubista.⁴⁵⁰

A «Les ximineies tortes»⁴⁵¹ insisteix en la idea que, tot i que la ciutat pot tenir moltes coses bones, no pot apreciar-les mentre segueixin havent-hi «tares», com ara les xemeneies industrials que omplen el cel barceloní i són ben tortes. Tal com afirma a «La urbanització de la Plaça Catalunya»: «Seguint el meu criteri salvatge, jo mai no urbanitzaria res. Al contrari, desurbanitzaria l'urbanitzat. Però, ja que és fatal la urbanització, cal mirar de fer-la amb seny i sentit estètic».⁴⁵²

Seguint amb el tema de les reformes urbanístiques, a «Montjuïc i el Passeig de Gràcia»⁴⁵³ hi explica com Montjuïc és la muntanya més assequible per «al demòcrata i al misantrop» de totes les que envolten Barcelona i com, amb les obres per a l'Exposició Internacional de 1929, ja no té la mala anomenada que havia tingut abans i poden conviure-hi gitanos, lladres i contrabandistes amb famílies menestrals i obreres que van

---

⁴⁴⁹ Bertrana, P. (11 febrer 1932). Anarquia arquitectònica. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁴⁵⁰ Bertrana, P. (17 agost 1921). El reflector del Tibidabo. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁵¹ Bertrana, P. (6 març 1922). Les ximineies tortes. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁴⁵² Bertrana, P. (15 novembre 1924). La urbanització de la Plaça de Catalunya. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 3.

⁴⁵³ Bertrana, P. (25 juny 1920). Montjuïc i el Passeig de Gràcia. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

a berenar a la font dels Tres Pins de Montjuïc els diumenges a la tarda. De la muntanya de Montjuïc en parla també a «El Sinaí de la democràcia»,⁴⁵⁴ en què expressa que malgrat les obres per a la futura Exposició Internacional de 1929 que s'hi estan duent a terme i tot i la pinta «aristocràtica» que li estan deixant, Montjuïc seguirà essent «la terra santa de la plebs». Tal com argumenta J. Rufí (2017, p. 16), el concepte de democràcia en Bertrana més que una posició política és una alineació al costat de la gent senzilla i humil.

«El salvatge de Montjuich»,⁴⁵⁵ per exemple, tracta d'un indígena que no ha reculat veient les accions «colonitzadores» de Montjuïc i, mentre la resta sucumbia a la civilització, ell seguia habitant a la seva cova d'ermità i amb el costum de passejar-se pels jardins i hortes que van construir-hi les brigades municipals, contemplant i gaudint de la bellesa del lloc. A «La nova jungla»⁴⁵⁶ també hi parla dels jardins de l'Exposició Internacional a Montjuïc, dels conills que s'hi ha reproduït i d'altres «espècies» més perilloses que també s'hi han multiplicat: els «goril·les» que persegueixen noies de quinze anys. A «La pesta fotogràfica»⁴⁵⁷ segueix amb la muntanya i fa referència al boom de les fotografies i de la quantitat de retratistes que volten pel parc de Montjuïc per retratar parelles, famílies i donzelles elegants, i de com es fan nosa i competència els uns als altres. A «Jardins de “kodak” i “sandwich”»⁴⁵⁸ hi recupera aquesta idea dels parcs i jardins infestats de retratadors arran d'una conversa amb un amic seu, paisatgista, que blasma dels jardins de Montjuïc en termes apocalíptics pel procés d'embelliment i «estilització» de la muntanya, ja que bona part d'aquesta havia estat adquirida per l'Ajuntament de Barcelona el 1914 per a ús públic i per col·locar-hi la futura Exposició Internacional. Seguint l'ideal noucentista de «Catalunya-ciutat», a Montjuïc s'hi estava promovent la natura «ordenada».

Les obres, però, deixen una franja de suburbi abandonada de tothom que tracta a «Terreny de ningú»,⁴⁵⁹ un espai deixat enmig de «la magnificència del clos de l'Exposició i la modesta barriada del Poble Sec», talment com si es tractés de la franja de terra que hi havia entre les trinxeres alemanyes i les dels Aliats a la Gran Guerra. «El marxant de miques i bocins»⁴⁶⁰ el dedica a aquest venedor de l·laminadures que es col·loca en una

---

⁴⁵⁴ Bertrana, P. (21 abril 1922). El Sinaí de la democràcia. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁴⁵⁵ Bertrana, P. (15 novembre 1921). El salvatge de Montjuich. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁵⁶ Bertrana, P. (26 novembre 1926). La nova jungla. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 7.

⁴⁵⁷ Bertrana, P. (10 febrer 1924). La pesta fotogràfica. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁴⁵⁸ Bertrana, P. (5 abril 1924). Jardins de «kodak» i «sandwich». *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁴⁵⁹ Bertrana, P. (14 juny 1929). Terreny de ningú. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁴⁶⁰ Bertrana, P. (4 febrer 1934). El marxant de miques i bocins. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

placeta del suburbi de Poble Sec, zona obrera, on la seva clientela és la mainada que hi juga o va amb la mare a la font, si bé no solen comprar mai gaire res per manca de diners. Els temes que el remouen solen donar per a més d'un article. Així doncs, del mateix suburbi en parla, també, a «A la frontera de l'oest».⁴⁶¹ Bertrana explica que està llegint una novel·la dolenta —un western de Karl May— en què el protagonista, Old Shatterhand, fa anar els indis a puntades de peu. Relaciona l'anècdota d'aquesta lectura amb la zona suburbial de Poble Sec, la frontera situada entre els confins d'aquesta barriada i la muntanya de Montjuïc, i manifesta que ja li agradaria veure què faria el personatge en aquella zona «salvatge» on els nens, «futura llavor de pistolers», hi fan malifetes, no volen anar a estudi i increpen els que hi van —explica, per exemple, que van agredir uns alumnes de l'Escola de Bosc del Parc de Montjuïc on ell treballa. En el mateix article, Bertrana relata que un amic seu va creure oportú exercir de missioner i anar a parlar a tots aquells marrecs vinguts «del desert de l'analfabetisme i de la misèria atàvics» de civilitzar-se, dient-los que allò que feien eren mostres d'incultura. El nen que semblava el capítol li va respondre: «¡A ver si aún ni a la montaña podremos ir los pobres!», amb raó, considera Bertrana. És evident, altre cop, com es posiciona al costat dels més desfavorits.

El pi de la Plaça del Pi també li dona joc per a diversos textos. A «El pi de la plaça del Pi»,⁴⁶² a manera d'una entrevista i amb una bona dosi d'ironia, l'arbre respon com d'orgullós està d'ocupar un espai important a la ciutat i que s'hagi posat el seu nom a una plaça, i plany els seus companys del camp perquè ell prefereix el pas dels burgesos al pas dels tudons. A «L'hereu d'una tomba»⁴⁶³ hi narra com el pi és arrencat, ja que se'l considerava mort i en treure'l van adonar-se que encara tenia les arrels verdes, però ja era tard i al seu lloc van col·locar-n'hi un altre; un pi rural que Bertrana observa tristament i al qual augura el mateix destí tràgic, «mamant el verí» de la ciutat. A «Profecia»,⁴⁶⁴ publicat set anys abans a *El Poble Català*, ja hi descriu com plantaven els plàtans de la Rambla, metòdicament i amb tots els miraments, no pas com els seus companys de bosc, on creixen sols i ufanosos. I també n'augurava la mort. El 1921, a «El cop mortal», hi confirma que el pi de la Plaça del Pi «està en situació de fallida absoluta»⁴⁶⁵ i sentència que no viurà gaires anys més. Efectivament, el 1925, quan Bertrana ja col·laborava a *La*

---

⁴⁶¹ Bertrana, P. (11 febrer 1934). A la frontera de l'oest. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

⁴⁶² Bertrana, P. (24 juny 1920). El pi de la Plaça del Pi. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

⁴⁶³ Bertrana, P. (27 gener 1921). L'hereu d'una tomba. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

⁴⁶⁴ Bertrana, P. (28 març 1914). Profecia. *El Poble Català*, p. 1.

⁴⁶⁵ Bertrana, P. (27 desembre 1921). El cop mortal. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

Veü de Catalunya, publica «La fi del pi de la Plaça del Pi». Aquest arbre, com l'anterior, ha acabat sucumbint:

Amb ell, com amb aquest, com amb tots els que vindran a deixar els ossos a ciutat, m'hi sentia unit per la melangia del trasplantament. Els rurals ens entenem de seguida. [...] Ja veieu que no us parlo d'ahir. Que veia les coses de lluny. Però qui ha fet cabal ni qui es recorda de la meua sagacitat? Altrament, hauria esdevingut escoltada i famosa la meua profecia, si en lloc d'ésser jo un cronista de pins hagués sigut un cronista internacional, un Lloyd George...⁴⁶⁶

En una mateixa línia i amb el mateix interès de sempre per la natura, a «L'acàcia escorxada»,⁴⁶⁷ hi parla d'una acàcia que uns escolars han escorxat, a l'antic Hospital de la Santa Creu i, per tant, amb una fi similar a la del pi de la Plaça del Pi. Bertrana aprofita per reflexionar sobre com de curiós és que els «salvatges» no inquietin els arbres, com sí que ho fan, en canvi, els ciutadans civilitzats. En el següent impromptu, «Una heroïna»,⁴⁶⁸ el cronista es felicita per la rebuda de l'article perquè les mestres van anar-lo llegint als alumnes fins que van sortir els autors de la malifeta de la pobra acàcia.

A «Plany», hi descriu la impressió que li causa la visió d'un vell llorer mutilat en una visita a Girona:

Cada cop que vaig a Girona rebo un disgust. Jo que a desgrat dels anys i de l'absència servo una recordança viva de les seves belleses i les tinc comptades i ben presents, cada cop que l'enyor m'hi atansa de bell nou, en trobo a mancar una, quan no són dues o quan no són tres. Els gironins han esdevingut els enemics de Girona [...]. Fa alguns anys que la fesomia augusta de la ciutat heroica i mil·lenària es perd, s'esborra, desapareix, sota la vulgaritat insultant del rajol, del guix de la majòlica mal aplicada i del ciment armat.⁴⁶⁹

Malgrat ser a Barcelona, Bertrana visita Girona i la té present. Segons l'escriptor, fa anys que Girona es va expansionant i eixamplant, a costa de la seva monumentalitat. Sap que el fet que motiva l'article és insignificant, tenint en compte que es tracta d'un llorer situat a Sant Pere de Galligans que s'ha trobat destrossat en tornar a la vella ciutat; tanmateix, però, explica que apreciava l'arbre amic, vora del qual havia fet les millors fumades de pipa de pintor. L'article li serveix de denúncia i de reflexió sobre l'embrutiment dels pobles i de les ciutats, i de com s'estan carregant el paisatge. La

---

⁴⁶⁶ Bertrana, P. (30 gener 1925). La fi del pi de la Plaça del Pi. *La Veü de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁴⁶⁷ Bertrana, P. (7 maig 1933). L'acàcia escorxada. *La Veü de Catalunya*, ed. matí, p. 14.

⁴⁶⁸ Bertrana, P. (14 maig 1933). Una heroïna. *La Veü de Catalunya*, ed. matí, p. 14.

⁴⁶⁹ Bertrana, P. (28 maig 1933). Plany. *La Veü de Catalunya*, ed. matí, p. 22.

mateixa crítica es troba a «Defensa del paisatge», article motivat per la col·locació d'un dipòsit d'aigua horrorós a la bella vall de Sant Daniel: «La Girona banal d'avui va rosegant, implacable com un càncer devorador, la Girona d'ahir, noble i arcaica».⁴⁷⁰

A «Filosofies menors», arran de la visió d'una soca gegant carretejada per quatre cavalls, que deu haver acabat d'arribar amb transatlàntic d'alguna jungla, manté un diàleg hipotètic amb el tronc, pel qual té empatia. Segueix la processó de la soca com si fos un enterrament, la tracta com a una víctima més del luxe i la cobdícia humana, i manifesta que li agradaria poder escoltar les seves anècdotes i impressions, saber d'on ve, quins ocells i mamífers han passejat per les seves branques i quines vistes tenia. No és ebenista ni fuster per saber cap a on la porten ni en què es convertirà, però la plany i desitjaria que hagués perdut tota sensibilitat per no ser conscient de les amargors que li esperen a ciutat: «El temps de passar de l'estatge aristocràtic a l'espoliari d'un drapaire, tindràs lleure de conèixer què infeliços, lletjos i febles som els homes».⁴⁷¹ Aquí, el Bertrana ja vell i desenganyat, té una concepció encara més negativa i amarga de la ciutat i els éssers que l'habiten.

Certament, dedica diversos articles als «caràcters humans» que transiten per la ciutat, com ara els jugadors de bitlles que es troben en un solar proper a la Plaça Espanya els diumenges al matí;⁴⁷² una pitonissa que deixa propaganda dins dels cabassos de la gent que va a mercat;⁴⁷³ una dona «de plaer» que es passeja per la Rambla amb cara d'indiferència però conscient que el seu passeig serà productiu;⁴⁷⁴ uns nens entremaliats, «francitiradors», que es dediquen a llençar llaunes, tomates podrides o qualsevol cosa que trobin a les escombraries als ciutadans de la ciutat vella —cosa que evidentment no fan, afirma, a «l'Eixample aristocràtic»—,⁴⁷⁵ o l'home «matalàs» que, per a Bertrana, és l'espècimen que ha produït la civilització: un home gris, inexpressiu, equànime i barreja de «seny i franel·la».⁴⁷⁶ A «Extralimitacions idíl·liques dels capvespres urbans»,⁴⁷⁷ hi observa els joves que es dediquen a fer entrebancar les noies pels carrers, quan se'ls comencen a despertar els instints amorosos —un tema que ja havia tocat, també, a «La

---

⁴⁷⁰ Bertrana, P. (28 abril 1935). Defensa del paisatge. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁴⁷¹ Bertrana, P. (24 novembre 1935). Filosofies menors. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 10.

⁴⁷² Bertrana, P. (24 gener 1921). Sota cama. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁷³ Bertrana, P. (30 juliol 1921). Vigileu els cabassos. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁷⁴ Bertrana, P. (16 agost 1921). Sa Majestat la Carn. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁷⁵ Bertrana, P. (30 octubre 1921). «Pacos» d'escaleta. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁷⁶ Bertrana, P. (20 gener 1922). L'home-matalàs. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁴⁷⁷ Bertrana, P. (3 gener 1925). Extralimitacions idíl·liques dels capvespres urbans. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

vivor ciutadana»—,⁴⁷⁸ i a «L'enraonar a soles» hi reflexiona sobre la gent que parla sola pel carrer. Bertrana entén que això pugui passar al camp perquè costa trobar algú amb qui parlar en moments de solitud, però costa d'entendre que passi a la ciutat en tant que hi ha gent a cabassos; tanmateix, però, conclou que potser hi ha poca gent amb qui entendre's: «Inventen l'amic germanívol que no han pogut trobar, el confident que els manca, l'ésser amb aptesa per entendre'ls, palesant la veritat, la massa vulgaritzada, que una gran urbs és un desert».⁴⁷⁹

Així mateix, dedica textos a diverses professions; per exemple, sobre barbers,⁴⁸⁰ ataconadors,⁴⁸¹ porters d'edifici,⁴⁸² policies,⁴⁸³ pollataires,⁴⁸⁴ barralers⁴⁸⁵ o els pescadors de l'Escullera, un altre exemple d'ironia bertraniana i de la seva visió negativa de la ciutat: «I no fóra pas estrany que, temps a venir, a copia de tantes comoditats i hermosures que m'ofereix la vida ciutadana, per no oir sirenes i bruels d'automòbils, espetecs de motocicleta i cançons de cego, no'm faci pescador d'escullera».⁴⁸⁶ A «El "bon urbano"»,⁴⁸⁷ hi parla de la feina que fa cada tarda l'urbà que guia el trànsit en un encreuament, ajudat d'un bastó —tot fent una analogia amb Moisès, obrint camí als fugitius amb la vara. A «Els nous guàrdies d'assalt»⁴⁸⁸ ironitza sobre els nous guàrdies d'assalt —catalans i, per tant, dels «nostres»—, així és que qui rebí un cop amb «la porra catalana» segur que no experimentarà la humiliació i el despit d'abans. A «Un mal ofici» hi descriu un home trist que porta una mena de paravent que és com un escenari, que planta de cop enmig del carrer i es posa a fer putxinel·lis, envoltat de mainada meravellada. Quan acaba, el trist captaire passa la gorra amb resultats negatius, i això és el que va fent tot el dia, carrer amunt i carrer avall:

Aquest home és artista per vocació; aquest home no escarmenta; aquest home s'entossudeix a fer entrar el clau per la cabota. Sembla que en tingui prou amb la llum d'encís que brolla dels ulls dels petits espectadors, amb el dring de llurs rialles, amb el retruny de llur saltironar.⁴⁸⁹

---

⁴⁷⁸ Bertrana, P. (11 març 1914). La vivor ciutadana. *El Poble Català*, p. 1.

⁴⁷⁹ Bertrana, P. (29 març 1922). L'enraonar a soles. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁴⁸⁰ Bertrana, P. (19 agost 1920). El dilema. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁸¹ Bertrana, P. (5 octubre 1920). No llenseu les vostres sabates. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁸² Bertrana, P. (16 octubre 1920). Els porters també. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁸³ Bertrana, P. (30 octubre 1920). El nas dels policies. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁸⁴ Bertrana, P. (4 novembre 1920). La caixa invulnerable. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁸⁵ Bertrana, P. (6 octubre 1921). El vi. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁸⁶ Bertrana, P. (18 juliol 1913). Els pescadors de l'Escullera. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 482.

⁴⁸⁷ Bertrana, P. (9 juliol 1920). El bon «urbano». *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁸⁸ Bertrana, P. (8 abril 1934). Els nous guàrdies d'assalt. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁴⁸⁹ Bertrana, P. (20 desembre 1932). Un mal ofici. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

A «Visions primaverals»,⁴⁹⁰ per exemple, hi detalla la gentada que s'acumula a l'entrada i a la sortida de la Plaça de Braus de La Monumental talment com si fos un cas de deliri col·lectiu, «una tremenda crisi de fanatisme popular», els diumenges: automòbils, gent a peu, captaires que aprofiten l'ocasió per pidolar, guàrdies d'assalt, de l'ordre públic, civils i urbans, per acabar conclouent que si Maura, Unamuno i Royo Villanueva veiessin aquest espectacle, no patirien tant per la «desespanyolització» de Barcelona —cal recordar que són temps de fervors catalanistes, amb el projecte de l'estatut d'autonomia de Catalunya de 1932. Aquest article és un exemple de la crònica bertraniana: tocar un tema d'actualitat política però tangencialment, d'una manera indirecta i com una petita pinzellada. És cronista de la seva època, però amb un estil propi, sense perdre la seva essència.

«Molts pobles en fan un», és una crònica interessant publicada a *L'Esquella de la Torratxa* perquè defineix Barcelona com una acumulació de pobles: «Cercant una comparació grollera, per fer-vos capir la nostra idea, diríem que la ciutat és un recipient on s'hi han abocat els fesols menuts de les Guilleries, el fajol d'Olot, el blat morenc de l'Empordà, les veces de la Garrotxa, el gra de cànem del Vallès, el mill dels plans de La Selva, etcètera. Tot això, ben barrejat i ben disolt en una certa quantitat de materia industrial, de ciencia, d'art, de gracia exòtica i espavilament cosmopolita».⁴⁹¹ Tot seguit, descriu les mostres d'esperit «pobletà» que ha anat trobant a ciutat, com ara el curanderisme casolà, els teatrets on es representen tant comèdies d'aficionats com actes polítics, les fires i festes que s'hi celebren o la tafaeria que al poble fa que tothom sàpiga què fa el veí —afirma que a ciutat també passa, es coneixen entre estaments i professions: «n'hi ha prou que's junti un ric, un artista, un literat, un comerciant i un industrial, per a tenir informes exactes de tothom».⁴⁹² A més, considera que els pobles amb la seva idiosincràsia es conserven dins la pròpia ciutat i els gironins vigatans, lleidatans... saben on han d'anar si s'enyoren i volen obtenir noves dels seus pobles; només cal passejar-se per la Rambla per trobar-hi paisans i cares conegudes amb notícies dels respectius pobles nadius.

Un altre tema tractat en diversos articles és el que correspon a les modes de vestir, fixant-se en els seus conciudadans. Per exemple, «Elogi a l'espardenya»⁴⁹³ és una lloança

---

⁴⁹⁰ Bertrana, P. (28 juny 1932) Visions primaverals. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

⁴⁹¹ Bertrana, P. (3 abril 1914). Molts pobles en fan un. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 226.

⁴⁹² *Ibid.*

⁴⁹³ Bertrana, P. (4 febrer 1922). Elogi a l'espardenya. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

a aquest calçat menyspreat pels civilistes. A «Les clepses dels elegants»⁴⁹⁴ hi parla de l'ús dels barrets de copa, com ho fa també a «Fix»⁴⁹⁵, o dels barrets de palla —que no l'entusiasma—, a «L'igualtat davant la palla»,⁴⁹⁶ «La novellada dels barrets de palla»⁴⁹⁷ o «Felicitat inassolible».⁴⁹⁸ En altres textos, demana que se suprimeixi l'haver de vestir d'etiqueta quan fa calor, per evitar suar innecessàriament i perquè la imatge d'algú ben vestit però ben suat és desagradable, com ara a «L'etiqueta i la suor»,⁴⁹⁹ «El que costa un bany de franc»⁵⁰⁰ o «En cos de camisa».⁵⁰¹ També es fixa en com es protegeixen del sol les dames barcelonines a «Les ombrel·les de moda»,⁵⁰² un sol que no haurien d'evitar perquè per a l'escriptor, a ciutat tenen malentès l'ideal de bellesa relacionat amb la pell blanca. Per a Bertrana, la pàtina de sol és venerable, senyal de salut, perquè qui té la pell colrada ha fruit sota els rajos del sol: «Un bàrbar deu eixir en defensa del matís propi. Tenim una bandera de color de rajol i ens l'ha donada la naturalesa. Jo m'avergonyeixo molt sovint davant del mirall. Sóc poc bandera. Sóc molla de pa i voldria ésser crosta».⁵⁰³

«El vestit nou»⁵⁰⁴ el dedica a la satisfacció d'estrenar la roba que acaba de dur el sastre, plegada i neta. Ara bé, cal vigilar amb tota la brutícia que campa per la ciutat i fins que no hi cau la primera guspira de la pipa, no es mou tranquil. A «El meu vot en la qüestió de les calces» hi dona la seva opinió sobre el retorn dels pantalons curts i explica que odia a mort els pantalons llargs, que són com sacs per a les cames: «la calça llarga no és un indument; és una funda. No és el resultat d'un propòsit estètic; és el resultat d'una negligència».⁵⁰⁵

A «Vosaltres sí, jo no!» Bertrana opina sobre l'obligació d'utilitzar esmòquings als teatres i, evidentment, es mostra contrari a l'ús d'aquesta peça de vestir:

Quan s'implanti l'«smoking» obligatori, jo desaré la meva desagradada i untuosa estilogràfica de cronista teatral. Jo no he d'encabir-me en aquest «smoking» amb

---

⁴⁹⁴ Bertrana, P. (12 desembre 1913). Les clepses dels elegants. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 818.

⁴⁹⁵ Bertrana, P. (13 març 1914). Fix. *El Poble Català*, p. 1.

⁴⁹⁶ Bertrana, P. (5 juliol 1920). L'igualtat davant la palla. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁴⁹⁷ Bertrana, P. (19 maig 1923). La novellada dels barrets de palla. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 9.

⁴⁹⁸ Bertrana, P. (23 juliol 1923). Felicitat inassolible. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 9.

⁴⁹⁹ Bertrana, P. (11 agost 1920). L'etiqueta i la suor. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1-2.

⁵⁰⁰ Bertrana, P. (23 juliol 1921). El que costa un bany de franc. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁰¹ Bertrana, P. (27 juliol 1921). En cos de camisa. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁰² Bertrana, P. (13 abril 1921). Les ombrel·les de moda. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁰³ Bertrana, P. (28 juliol 1921). Les dones de solei. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁰⁴ Bertrana, P. (11 novembre 1926). El vestit nou. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁰⁵ Bertrana, P. (25 febrer 1927). El meu vot en la qüestió de les calces. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

significació d'uniforme. Jo sento l'orgull del que sóc i no m'avinc a què em prenguin per altre. Jo tinc les meves espatlles i el meu pit de camperol i no m'escauria la disfressa.⁵⁰⁶

Tot el que tingui un deix d'uniforme que es pogués relacionar amb el militarisme li causava aversió. A «"La trinxera"», per exemple, hi parla d'aquesta gavadina anomenada «trinxera» que s'ha posat de moda i que és del mateix tipus que les que portaven els militars durant la Primera Guerra Mundial. Qui la vesteix, no hi entén de perills ni d'accions temeràries —ressalta que el seu gec tenia més autenticitat bèl·lica que no pas la trinxera, però—: «Tot amb tot, la trinxera es fa estimar perquè contribueix amb la seva presència a fer-vos odiar la guerra. [...] Una trinxera us remembra la tragèdia mundial. Llavors, si no per humanitat per estètica, us torneu un pacifista *enragé*».⁵⁰⁷

Un altre tema molt habitual en els textos periodístics de Bertrana és el trànsit degut a l'augment de la circulació de vehicles —i de la velocitat— a la ciutat i la pressa amb què es mouen els ciutadans.

A «El pas de les baquetes»,⁵⁰⁸ per exemple, hi afirma que la Plaça de Catalunya és «el Verdun» de Barcelona i que només aconseguiran travessar-la els transeünts pacients que no es ressentin de les trepitjades i les empentes. En parla, també, a «De com els carrers estrets influeixen en les cames»,⁵⁰⁹ on es mostra sorprès per la rapidesa amb què els barcelonins circulen pels carrers, i en «Els brandaires»,⁵¹⁰ sobre aquests ciutadans que apareixen quan ets tu qui té pressa i només fan que torbar-te. A «Va: reglamentem-ho?» es demana si no caldria regularitzar el trànsit de gent que corre per Barcelona, com s'ha fet amb la circulació de vehicles:

Una de les coses que m'impressionaren més, durant el meu aprenentatge de barceloní, foren la traça i l'agilitat amb què les cabres de la llet sortejaven tots aquests obstacles. Elles podien ésser les causants de la febre de Malta, però també eren un exemple confortador per a l'home inhàbil, que desesperava d'arribar a vèncer els innumbrables defectes d'una circulació excessiva, una circulació pedestre anarquitzant, que no ha trobat encara el seu geni ordenador com ha trobat la rodada.⁵¹¹

---

⁵⁰⁶ Bertrana, P. (17 octubre 1929). Vosaltres sí, jo no!. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

⁵⁰⁷ Bertrana, P. (28 desembre 1927). La «trinxera». *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁰⁸ Bertrana, P. (17 juny 1920). El pas de les baquetes. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁰⁹ Bertrana, P. (24 juliol 1920). De com els carrers estrets influeixen en les cames. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

⁵¹⁰ Bertrana, P. (7 agost 1920). Els brandaires. *La Publicidad*, ed. nit p. 2.

⁵¹¹ Bertrana, P. (2 juliol 1933). Va: reglamentem-ho?. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 14.

L'augment dels vehicles i de la circulació va fer necessària la regulació viària i, a «Les cassoles heràldiques»,⁵¹² hi fa esment dels senyals de trànsit que van anar col·locant en places i carrers, malgrat que de lluny semblessin cassoles clavades en pals i costessin de desxifrar.

«L'art de badar» és molt significatiu perquè Bertrana hi explica que en una ciutat frenètica com Barcelona és impossible no aturar-se a badar i observar curiosament les coses que hi canvien cada dia. Ara bé, s'ha de saber badar: cal evitar el badar ordinari i plebeu, aquell que no és dissimulat i atrau a més gent i fa que, al final, una munió de persones es centri al voltant de la cosa observada. Creu que cal badar «amb art i diplomàcia», fent-se el desinteressat, passejant-se com qui no vol la cosa davant d'allò que es vol tafanejar. Bertrana és molt propens a badar perquè és així, encantant-se pels carrers, passejant i tafanejant, que descobreix detalls que li motiven articles. Aquest article l'incita la queixa d'un company de redacció sobre el paper ridícul d'un grup de badocs davant d'uns automòbils, cosa que donava mala imatge als estrangers, així que Bertrana ironitza sobre el tema afirmant que al final caldrà reglamentar la badada «com ha calgut reglamentar aquesta cosa tan senzilla, fàcil i antiga com és l'anar a peu».⁵¹³ De fet, el badar ja l'havia tractat a *La Publicidad* uns anys abans, amb relació a la gent atropellada per cotxes que «devia badar», com també devien badar els conductors, així que reivindica el dret de badar dels transeünts.⁵¹⁴

Altres textos dedicats al trànsit són: «Camineu bé, si us plau»,⁵¹⁵ sobre les lleis reguladores del trànsit; «La persecució del transeünt»,⁵¹⁶ sobre la feina mal feta de l'urbà i els pobres transeünts perseguits pels cotxes quan creuen els carrers, i «La justícia està de pega»,⁵¹⁷ on explica que el cotxe del jutjat, quan anava a aixecar el cadàver d'un noi esclafat per un tramvia, va atropellar una vella. Aquí s'hi veu clarament l'humor àcid que caracteritza Bertrana en manifestar que l'admira el fet que un cotxe del jutjat pugui anar prou de pressa per atropellar una vella, tenint en compte com de lentes van les coses de la justícia. A «Déu ens doni ales!»⁵¹⁸ hi parla de la circulació viària a ciutat, de la construcció ja avançada del Metropolità i dels tramvies que porten cartells roses on posa «Contra direcció» a tall d'avís pel perill per la pròpia vida enmig del trànsit. A «El pobre

---

⁵¹² Bertrana, P. (22 febrer 1933). Les cassoles heràldiques. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 4.

⁵¹³ Bertrana, P. (24 abril 1929). L'art de badar. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵¹⁴ Bertrana, P. (16 juny 1921). El dret a badar. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵¹⁵ Bertrana, P. (28 juliol 1925). Camineu bé, si us plau. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵¹⁶ Bertrana, P. (19 abril 1936). La persecució del transeünt. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁵¹⁷ Bertrana, P. (8 setembre 1920). La justícia està de pega. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵¹⁸ Bertrana, P. (15 febrer 1925). Déu ens doni ales. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

transeünt»⁵¹⁹ hi afirma que l'home és una nosa per a l'home i ser un caminant a ciutat és perillós, entre els diversos mitjans de transport, les obres que es fan en places i carrers, i les empreses que obstrueixen el pas amb els productes que venen. A «Dues impressions del carrer»,⁵²⁰ i fent ús del recurs de l'analogia que empra sovint, hi descriu dues visions d'un dia qualsevol voltant per la ciutat. La primera és la d'un urbà que talla el trànsit per tal que unes noies puguin passar enmig dels automòbils —de «les dues muralles de vehicles»—, talment «com els israelites entre les ones encabritades del Mar Roig» mentre l'urbà, «el trist Moisès» —altra vegada l'analogia—,⁵²¹ les segueix de cua d'ull. La segona visió és la d'un carreter que fa moltíssima fressa passant per un carreró estret.

Així mateix, dedica diversos textos als sorolls de la ciutat, com ara la fressa que fan els automòbils, a «L'automóvil refilaire»,⁵²² o el soroll dels escombriaires que passen a la matinada, a «¡Meee...ec!».⁵²³ A «Marginals»⁵²⁴ hi parla, primer, de la figura del botxí però també dels diversos sorolls que s'escolten als carrers. I en dedica, també, al silenci, com ara «El primer de maig i l'ortopèdia».⁵²⁵ En aquest article hi narra com surt a passejar i es troba la ciutat immersa en un silenci paorós, que a muntanya li plau però en una urbs tan poblada li fa la sensació de ciutat empestada. Bertrana es dirigeix al que considera el seu lloc predilecte d'esbargiment: la Plaça de les Glòries Catalanes. Descriu el que va veient i, en voler tornar a casa, s'adona que s'ha posat els «pantalons d'obrer» i les claus del pis les té als de «cronista de teatre», per la qual cosa es veu obligat a deambular unes hores més fins que arribi la família, així que segueix descrivint tot allò que veu i dialogant amb si mateix.

Bertrana recull diverses anècdotes urbanes, com ara les cues que es formen davant certs establiments com les companyies carrilaires on els joves esperen per facturar, a «La cua estàtica»,⁵²⁶ o la visió d'un mestre que «percaça l'ignorància social en plena via

---

⁵¹⁹ Bertrana, P. (10 desembre 1926). El pobre transeünt. *La Veü de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵²⁰ Bertrana, P. (22 març 1929). Dues impressions del carrer. *La Veü de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵²¹ Un exemple més de l'ús del recurs de l'analogia es troba a «Conflagració inter-urbana». Vegeu Bertrana, P. (8 novembre 1921). Conflagració inter-urbana. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1. L'article tracta sobre la independència de Sarrià i les «mires absorbents de Barcelona», comparant la situació dels sarrianencs amb la dels francesos que el 1914, abans que esclatés la Gran Guerra, ignoraven que el veí s'estava armant, a punt de descarregar el cop per sorpresa. El cas sarrianenc segueix a Bertrana, P. (11 novembre 1921). Himnes a l'independència. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1. Aquí, l'autor explica que el cas no ha agafat la volada que prometia perquè la «convulsió històrica» ha mort en unes interpel·lacions al Congrés i al Municipi.

⁵²² Bertrana, P. (27 juliol 1920). L'automóvil refilaire. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵²³ Bertrana, P. (12 agost 1920). ¡Meee..ec!. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1-2.

⁵²⁴ Bertrana, P. (10 octubre 1913). Marginals. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 674-676.

⁵²⁵ Bertrana, P. (9 maig 1934). El primer de maig i l'ortopèdia. *La Veü de Catalunya*, ed. matí, p. 7.

⁵²⁶ Bertrana, P. (16 juliol 1920). La cua estàtica. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

pública», passejant-se pels carrers amb una pissarra, a «Pedagogia ambulants».⁵²⁷ «La primera topada», per exemple, tracta d'una gramola que han instal·lat a la Plaça d'Urquinaona i que sona constantment. Bertrana acaba de tornar a la ciutat després d'haver estiuejat a Berga i fa el símil d'un soldat que torna al front després d'un «permís». Un cop a la seva trinxera del carrer de Roger de Llúria, li cal entrar en foc perquè es troba de nou amb la gramola horrorosa, que és l'enemic: «Segueixo encara la nomenclatura de la Gran Guerra, car la pau, a ciutat, és purament un engany dels optimistes».⁵²⁸ Després de queixar-se'n indirectament en altres impromptus,⁵²⁹ a «Felicitat inesperada» hi anuncia, content, que la gramola «infernals» deixarà de sonar a totes hores i que les queixes dels veïns han prevalgut sobre els interessos de l'industrial:

Avui he rebut una bona nova. Avui jo encendria bengales, engegaria piules i, si fos artiller, canonades; i si fos rector, tocaria a tritlleig. Avui crec en les autoritats municipals, en la dignitat ciutadana, en els inspectors de sorolls. Avui aniria a votar amb aquella alegria, segur que el meu vol fóra per al qui se l'hagués guanyat; votaria per civisme i per gratitud, per aquell que s'hagués basquejat pel meu descans, per la meva salvació en l'altra vida, i perquè no se'm recreessin les sangs i l'ànima a la vegada.⁵³⁰

Altres exemples són «La blancor permanent i la negror passatgera»,⁵³¹ on remarca com de difícil és jaure a la ciutat, tenint en compte que no hi ha espais naturals que et permetin fer-ho i això comporta que la gent ho faci en alguns llocs on no hi jaurien ni les bèsties. A «Il·lusions esfullades»⁵³² hi compara els plàtans que esfullen un cop l'any amb les il·lusions dels ciutadans que juguen als sorteigs nacionals, tres cops al mes; els bitllets no premiats i destruïts fan la mateixa escampadissa que les fulles. Quants diners perduts en paper mullat pels carrers, lamenta el cronista. «L'ullera astronòmica» el protagonitza un pseudoastròleg que ha posat un telescopi a Plaça d'Urquinaona per tal que els ciutadans puguin observar-la per un mòdic preu: «Passar per la plaça d'Urquinaona i no pagar un tribut a l'astrologia i pel carrer de Sant Pau i no esdevenir canvista [és on hi havia la Banca i les lletres de canvi] són ja dues coses difícils i extraordinàries. Ciència i finances a l'abast de tothom».⁵³³ Com que Bertrana no ha volgut pagar per veure la lluna,

---

⁵²⁷ Bertrana, P. (22 juliol 1920). Pedagogia ambulants. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1-2.

⁵²⁸ Bertrana, P. (7 octubre 1932). La primera topada. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵²⁹ Vegeu, per exemple, Bertrana, P. (25 octubre 1932). Els croats del sant silenci. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

⁵³⁰ Bertrana, P. (4 agost 1935). Felicitat inesperada. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁵³¹ Bertrana, P. (28 juliol 1920). La blancor permanent i la negror passatgera. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵³² Bertrana, P. (18 novembre 1922). Il·lusions esfullades. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 8.

⁵³³ Bertrana, P. (6 desembre 1922). L'ullera astronòmica. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 8.

se sent negligent, com si li estiguessin dient que si no s'il·lustra és perquè no vol. «L'endegador de camins aeris»⁵³⁴ tracta de la col·locació dels cables telefònics, un fet històric, i a «Esplèndida misèria»⁵³⁵ hi descriu una oficina telegràfica barcelonina. «Manera de economisar temps i passos»⁵³⁶ és una queixa sobre el temps que tarda a entregar-se un paquet via Correus per la quantitat de tràmits burocràtics requerits en comparació amb el que succeeix al poble i que és molt més senzill: enviar un mosso a entregar el paquet desitjat a qui sigui. I a «Qui té... moltes se'n pesca»,⁵³⁷ un text humorístic, hi parla de la necessitat de «mudar l'aigua de les olives» i de com costa de trobar a ciutat un lloc ideal al carrer en contraposició al camp, on pots fer-ho a qualsevol lloc. A «El dipòsit franc»⁵³⁸ hi parla d'un solar reconvertit en parc per a la mainada, davant de l'Hospital Cínic. Bertrana celebra que es tinguin en compte els més petits, però considera que no funciona, ja que l'han envoltat de filferro i és un lloc trist; en canvi, quan només era un solar abandonat, la mainada sí que hi anava a jugar. Altra vegada és visible el fet que Bertrana es posiciona sempre al costat dels més vulnerables i creu que, moltes vegades, val més desurbanitzar que no pas urbanitzar sense necessitat.

A «Compatibilitats estrafalàries»,⁵³⁹ a partir de la visió d'una botiga en què tallaven síndries sota un rètol de «Se arreglan paraguas», hi reflexiona sobre les complicacions de la vida moderna que t'empenyen a tenir més d'una feina per reunir uns ingressos suficients per anar tirant.

«Al marge d'un aniversari»,⁵⁴⁰ hi parla de l'homenatge a Rius i Taulet, exalcalde de Barcelona, amb motiu el XXV aniversari de l'Exposició Universal de 1888 i rememora l'exposició, quan ell era estudiant de Llotja. Uns temps que evoca, també, a «Fora de la ruta habitual». Un dia, passant per llocs on feia més de trenta anys que no passava, va anar a parar davant del taller dels germans Masriera, «el temple de les arts» que per al Bertrana jove i optimista era font de somnis i ambicions d'artista: «sembla mentida que certs indrets del carrer de Bailén hagin sigut per a nosaltres el que són l'Austràlia o el Canadà per altres subjectes més movibles i audaciosos!». ⁵⁴¹

---

⁵³⁴ Bertrana, P. (24 octubre 1922). L'endegador de camins aeris. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 8.

⁵³⁵ Bertrana, P. (23 maig 1913). Esplèndida misèria. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 355-357.

⁵³⁶ Bertrana, P. (14 març 1914). Manera de economisar temps i passos. *El Poble Català*, p. 1.

⁵³⁷ Bertrana, P. (4 abril 1914). Qui té... moltes se'n pesca. *El Poble Català*, p. 1.

⁵³⁸ Bertrana, P. (7 febrer 1926). El dipòsit franc. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵³⁹ Bertrana, P. (28 agost 1923). Compatibilitats estrafalàries. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

⁵⁴⁰ Bertrana, P. (29 maig 1914). Al marge d'un aniversari. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 354.

⁵⁴¹ Bertrana, P. (23 gener 1922). Fora de la ruta habitual. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

De l'excessiva abundor d'anuncis, rètols i cartells poblant la ciutat, en parla a «Anuncis de l'esdevenidor»,⁵⁴² on es mostra refractari a l'anunci, ja que creu que com més es perfecciona la propaganda més es descuida el producte anunciat. A «Anuncis originals»⁵⁴³ hi explica com progressa l'art dels anuncis per promocionar negocis i, a «Paperassa»,⁵⁴⁴ torna a fer-hi esment dels papers i anuncis culturals, polítics o d'empreses que colguen Barcelona. Segons el seu parer, s'han escampat com microbis; sobretot d'ençà de les eleccions de diputats a Corts, considera que s'ha multiplicat la propaganda política i les opcions oposades proliferen i conviuen en les mateixes parets de la ciutat. Així mateix, també dedica algun article als homes-anunci que porten a sobre la propaganda d'algun negoci, com ara «El reclam fantasmagòric»⁵⁴⁵ o «L'home-anunci i el vent».⁵⁴⁶ A «El quitrà revolucionari» hi parla dels rètols i cartells que es pinten arreu de la ciutat amb missatges polítics; en uns anys, passaran els temps de les bombes, els odis, les remembrances i els conflictes sociopolítics, però les pintades que «empastifen» mitja Barcelona quedaran: missatges del Bloc Obrer i Camperol, missatges antifeixistes, comunistes i faistes: «L'anarquia, el sindicalisme i el comunisme tenen matisos, fadrins pintors i quitrà de sobres».⁵⁴⁷ Cada «pintor», emparat en la foscor de la nit, pinta sentències del seu evangeli. «Jo no sé si aqueixos signes i aqueixa literatura mural exulten els revolucionaris i deprimeixen els pacífics, però, indubtablement, demostren que en la nostra ciutat abunden, més que no caldria, els degenerats, els neuropàtics, els bruts i els indiferents».⁵⁴⁸

Aquests són alguns dels exemples de les «coses vistes» que es poden trobar en els articles que conformen les seccions d'aquesta gran sèrie barcelonina; textos que parteixen d'anècdotes ciutadanes, detalls del paisatge barceloní que li criden l'atenció, elements urbans que a vegades motiven articles banals o insignificants, però, en altres casos, traspuen clarament els sentiments i les creences de l'autor.

---

⁵⁴² Bertrana, P. (20 març 1924). Anuncis de l'esdevenidor. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁴³ Bertrana, P. (2 gener 1933). Anuncis originals. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁴⁴ Bertrana, P. (3 maig 1936). Paperassa. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 10.

⁵⁴⁵ Bertrana, P. (7 desembre 1927). El reclam fantasmagòric. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁴⁶ Bertrana, P. (18 juny 1933) L'home-anunci i el vent. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 14.

⁵⁴⁷ Bertrana, P. (31 desembre 1933). El quitrà revolucionari. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁵⁴⁸ *Ibid.*

2.2.2. Els animals i l'entendiment vers les bèsties humils

Els animals són un dels temes predilectes de Bertrana. Amant de la natura i dels éssers que l'habiten, i, a la vegada, caçador, dedica diversos articles als animals que corren lliures, com els ocells, i el patiment de les bèsties senzilles i submises a ciutat, recloses com ell. Bertrana és conscient que la seva relació amb els animals «no és pas un exemple de pur franciscanisme» (P. Bertrana, 2016b, p. 726). Com a caçador, concep la cacera només en el marc de la naturalesa, en plena llibertat, on la bèstia pugui escapolar-se enmig de les visions encisadores del paisatge. A ciutat, els pardals que venen els ocellaires a la Rambla, els animals engabiats al Parc de la Ciutadella, els gossos vagabunds, etc., entredreixen l'ànima de l'artista. A Barcelona, s'agermana amb totes les bèsties humils perquè, com ell, són devorades «per una mateixa tirania» (P Bertrana, 2016b, p. 726), la de la gran urbs.

Els animals que ocupen força idearis de *La Publicidad* són els que formaven part de la col·lecció zoològica del Parc de la Ciutadella. Molts d'aquests textos, així com també algun de publicat a *La Veu de Catalunya*, com «El gos seguidor»⁵⁴⁹ i «Els quatre elefants de Mr. Power»,⁵⁵⁰ acabaran formant part del recull *L'ós benemèrit i altres bèsties* (1932). Bertrana sent empatia per aquests animals que, com ell, havien estat «caçats» i «engabiats» a ciutat, obligats a restar-hi reclosos contra la seva voluntat. I així ho expressa al pròleg del recull:

Llavors jo acabava d'arribar a Barcelona. Encara llúia el pèl raspallat per la malesa de la jungla. M'havia caçat un editor; m'havia engabiat moralment, i jo desitjava consolar-me amb l'espectacle d'altres esclavatges encara més cruels. Ultra això, amb els companys de les gàbies del Parc jo m'hi podia entendre [...], i les visions dolces i esquerpes del passat; de cingleres, de boscos, de vorades de riu, de maresmes i d'estanys; de matins de sol i tardes brúfoles, d'ardentors estivals i de terribles maltempsades hivernenques, jo les veia i saborejava dintre els ulls d'aquells ocells que n'eren plens fins a seny. I tota aquesta delícia, tot aquest arborament de la memòria, jo no podia pas sentir-la esguardant un company redactor amb la ploma a l'orella, amb les retines saturades de paper imprès, de caricatures trivials, d'humorisme a tant el pam i d'anuncis equívocs. Davant de les bèsties exòtiques que m'eren més simpàtiques, jo feia un esforç per comprendre-les. I això que

---

⁵⁴⁹ Bertrana, P. (13 desembre 1924). El gos seguidor. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5. Dins *L'ós benemèrit i altres bèsties*, serà el relat «El gos vagabund».

⁵⁵⁰ Bertrana, P. (8 març 1928). Els quatre elefants de Mr. Power. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5. Dins *L'ós benemèrit i altres bèsties*, serà el relat «Els elefants pallassos».

jo feia amb el dromedari, poso per exemple, cap dels ciutadans recent coneguts no va tenir la pensada de fer-ho amb mi. Tant que l'hi hauria agraït! (P. Bertrana, 2016b, p. 727)

Així doncs, la majoria de textos que conformen el recull van aparèixer, primer, dins la sèrie «De les gàbies del Parc», publicada a *La Publicidad* entre el 20 d'abril i el 21 de maig de 1921. Els escrits són retrats breus i subjectius sobre diversos animals engarjolats per tal que el lector s'entretingués o s'entendris amb allò narrat; n'hi ha sobre el paó, el dromedari, el senglar, les cacatues, els corbs, l'estruç, l'aligot —del qual afirma que no hi ha una altra bèstia engabiada que suporti l'esclavitud amb tanta dignitat—,⁵⁵¹ el caiman, el marabú, el tigre, el lleó, el cigne, les grues o l'ànec de Formosa. També en dedica un a la cigonya, en què manifesta que és l'animal més brut del parc i el més deprimat, en tant que la desídia és un senyal de depressió espiritual: «L'home que no es raspalla els baixos dels pantalons podeu classificar-lo entre els amargats. La cigonya que no es neteja la ploma i soporta el fang de la gàbia és cigonya sense il·lusions».⁵⁵² Així mateix, hi ha un article significatiu dedicat al faisà, on ressalta que fa referència al faisà comú i no pas al faisà daurat, ja que aquest últim no és sant de la seva devoció. Bertrana, mordaç, enginyós i antimilitarista, considera que el plomall del faisà daurat és molt semblant a l'uniforme que lluïa la guàrdia civil el 1911: «porta un “uniforme” massa vistós, massa ric, massa de gala; i per una semblança absurda ens recorda la llei de jurisdiccions».⁵⁵³

Els ocells també motiven diversos textos de l'autor. Per exemple, a «El falziot retut»,⁵⁵⁴ hi descriu una escena protagonitzada per un falciot amb una ala trencada que es troba enmig d'una munió de curiosos que debaten què deu haver-li passat, sense que ningú es plantegi que potser és degut als milers de fils i paranys que les bestioles es troben a la ciutat. A «Benvinguts»⁵⁵⁵ dona la benvinguda a l'allau de falciots que arriben a Barcelona i, per exemple, «El gavilà domesticat»,⁵⁵⁶ el dedica a una gavina de l'Estartit que no s'allunya dels pescadors perquè un d'ells va criar-la de petita. A «Els corbs de l'Empordà també passen llur crisi»,⁵⁵⁷ hi parla sobre la fam que passen aquestes bèsties, en un lloc com l'Empordà, on en teoria no hauria de faltar-hi aliment. Els pardals que s'ajouquen als

---

⁵⁵¹ Bertrana, P. (3 maig 1921). De les gàbies del Parc. L'aligot. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁵² Bertrana, P. (26 abril 1921). De les gàbies del Parc. La cigonya. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁵³ Bertrana, P. (14 maig 1921). De les gàbies del Parc. El faisà. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁵⁴ Bertrana, P. (21 juny 1920). El falziot retut. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁵⁵ Bertrana, P. (25 abril 1924). Benvinguts. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁵⁶ Bertrana, P. (31 juliol 1924). El gavilà domesticat. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 3.

⁵⁵⁷ Bertrana, P. (10 novembre 1935). Els corbs de l'Empordà també passen llur crisi. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 10.

plàtans de la Rambla també ocupen diversos articles, com ara «Els pardals»⁵⁵⁸ o «El pardal morent»,⁵⁵⁹ així com els coloms de la Plaça de Catalunya, a «L'home de les veces»,⁵⁶⁰ «No sols de veces viuen els coloms»⁵⁶¹ o «Els coloms de la Plaça de Catalunya».⁵⁶²

«Resurrecció d'un personatge» és interessant perquè Bertrana hi explica que Anna Senyé —fundadora de l'Associació Protectora d'Animals i Plantes de Catalunya que l'any següent li atorgaria la medalla d'argent— es presenta a casa seva un dia i li demana si recorda el conte «L'oca de la molinera» que havia publicat el 1917 —concretament, el 31 de maig de 1917 al cinquè número de *La Novel·la Nova*. Bertrana assenteix, evidentment, i tot seguit Senyé li explica que l'oca que la molinera havia venut al mercat i a la qual Bertrana li havia augurat la mort és viva: fa divuit anys que la té ella, si bé ara ja és vella i no té massa bona salut. Li comenta, també, que havia pensat moltes vegades en anar a visitar-lo per donar-li la notícia però li feia por la ironia de Bertrana. No obstant això, l'escriptor es mostra emocionat i ple de gratitud; a vegades, afirma, la voluntat d'una persona pot més que la lògica dels fets, i encara que pogués no ser l'oca del seu conte, la senyora així ho creia i ell no li trencaria pas la il·lusió:

I jo, escoltant-la, no hi veig de cap ull, de tan afalagat que em sento. L'eficàcia del periodisme i de la literatura, ja no em semblen dubtosos. Aconseguir de salvar la vida a una oca i que una dama s'imposi el sacrifici de mantenir-la a dispesa divuit anys sencers [...] curulla el meu orgull.⁵⁶³

Promet visitar l'oca. Al següent impromptu, «Més referent al personatge ressuscitat», va a veure l'animal a una masoveria de la contrada del Vallès, on Anna li explica les peripècies de la bèstia en aquests anys i l'oca dedica una xera a Bertrana, que se'n torna a casa entendrit i satisfet, «com si acabés de guanyar un premi en uns Jocs Florals!».⁵⁶⁴

Altres exemples d'articles reprovaloris amb les condicions dels animals a ciutat són «El camaleó del Rif»,⁵⁶⁵ dedicat a aquest exemplar provinent d'Àfrica i exposat en

---

⁵⁵⁸ Bertrana, P. (13 novembre 1920). Els pardals. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁵⁹ Bertrana, P. (15 novembre 1925). El pardal morent. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁶⁰ Bertrana, P. (10 març 1935). L'home de les veces. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁵⁶¹ Bertrana, P. (9 juny 1935). No sols de veces viuen els coloms. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

⁵⁶² Bertrana, P. (4 gener 1928). Els coloms de la Plaça de Catalunya. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁶³ Bertrana, P. (13 octubre 1935). Resurrecció d'un personatge. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁵⁶⁴ Bertrana, P. (20 octubre 1935). Més referent al personatge ressuscitat. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 10.

⁵⁶⁵ Bertrana, P. (23 setembre 1921). El camaleó del Rif. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

un trist aparador de ciutat, o «Peix d'impermeable»,⁵⁶⁶ una crítica sobre uns peixos-reclam exposats en un altre aparador, en una mena de bassa feta amb tela impermeable per demostrar com de resistent és. A «El mico disfressat»,⁵⁶⁷ hi descriu aquest pobre animal que un hongarès porta disfressat per fer un espectacle i arreplegar unes quantes monedes. A «Els cocodrils del capità Wat»⁵⁶⁸ hi parla negativament de l'espectacle del Circ Olympia i dels vint cocodrils que s'hi exhibeixen. A «La “razzia” de la Protectora»⁵⁶⁹ hi explica que la Protectora d'Animals i Plantes —la que l'any 1936 li atorgarà la medalla d'honor pels seus escrits a favor dels animals— ha requisat força gàbies al mercat d'ocells, tot i les protestes dels ocellaires. Malgrat que Bertrana ja s'imaginava la indignació dels venedors, no pot evitar sentir una prudent satisfacció per la notícia perquè ell, amant de la llibertat, no ha suportat mai tenir animals engabiats. De la negativa de tenir ocells reclosos també se'n parla a «La gàbia de luxe».⁵⁷⁰

A «Un gat de col·legi»⁵⁷¹ hi descriu un gat cada cop més dormilega, que ja quasi ni caça, que pateix excés de civilització i urbanisme, i només es deixondeix una mica a les classes de gimnàstica, per vantar-se de la seva natural agilitat, i, «Els gats en atur forçós»⁵⁷² el dedica a aquests animals que viuen de la beneficència a la zona de l'antic Hospital de la Santa Creu perquè han exterminat les rates i ara els costa trobar aliment. L'article «Una “toilette” en plena via pública» tracta de com un mosso agença un cavall enmig d'un carrer empedrat barceloní perquè ha de fer un servei de luxe. El que fa gràcia, aquí, és l'humorisme característic de Bertrana amb què enceta l'impromptu: «Que ningú no sospiti una indiscreció i no s'alarmi abans d'hora. Es tracta de la *toilette* d'un cavall. Heu respirat?». ⁵⁷³ En parlar de les bèsties humils, podem trobar textos humorístics, condemnatoris o entendridors.

«Una fotografia patètica» és la història d'un pobre home als peus d'un ase moribund que ho és tot per a ell: «És la família, és l'establiment, és el seu automòbil, és el company de senectut, l'escalf de la cabana i l'afecció única del seu cor de veterà».⁵⁷⁴ La capacitat descriptiva de Bertrana et transporta al cobert on hi ha l'home desolat i l'ase, màrtir i heroi, i te n'ofereix una visió sentimental i funesta:

---

⁵⁶⁶ Bertrana, P. (28 febrer 1921). Peix d'impermeable. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁶⁷ Bertrana, P. (8 febrer 1921). El mico disfressat. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁶⁸ Bertrana, P. (17 desembre 1925). Els cocodrils del capità Wat. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁶⁹ Bertrana, P. (27 octubre 1921). La «razzia» de la Protectora. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁷⁰ Bertrana, P. (23 desembre 1921). La gàbia de luxe. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁷¹ Bertrana, P. (24 gener 1923). Un gat de col·legi. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 9.

⁵⁷² Bertrana, P. (26 novembre 1933). Els gats en atur forçós. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

⁵⁷³ Bertrana, P. (9 juny 1926). Una «toilette» en plena via pública. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁷⁴ Bertrana, P. (3 març 1935). Una fotografia patètica. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

El sol es fica al petit cobert com si tractés d'il·luminar l'escena tràgica i evitar que resti inèdita, perduda en aquest món obscur, ignorat els humils, més humils, on els herois moren sense glòria i els tristos desemparats ploren amb els ulls secs.⁵⁷⁵

T. Roig i Llop recorda amb emoció aquest impromptu i explica que l'anècdota va quedar del tot arrodonida quan, uns lectors de Bertrana, commoguts pel trasbals del pobre traginer infeliç, van regalar-li un altre ase (1978, p. 236).

«El vedell mort» és una altra trista estampa ciutadana en què el Bertrana «que s'emociona per tots» hi narra la visió d'un vedell mort a l'Eixample sota la mirada indiferent dels vianants. El fet el colpeix:

Jo m'hi he atansat d'un impuls sentimental com m'atansaria a un taüt blanc que marxés al cementiri sense acompanyant. Servava els ulls oberts, aquells ulls inspiradors de Carducci, plens de la pau i fecunditat dels camps, encara tenyia els seus llavis l'herba dels marges, encara duia en els unglots greda de les muntanyes, encara, enganxades en son pelatge de llet, s'oviraven fulles de roure, brins de jaça. Havia caigut en l'empedrat urbà que és un caure, per un vedell, com el caure d'un home en l'estepa deserta, en un món d'indiferència i d'impassibilitat. Havia patit fam i set, havia rebut en la seva agonia petacs de la vara omnímoda, hauria enyorat tot el que s'enyora en un èxode brutal; l'esquella sonora i litúrgica, el prat meragdi, les boirades flairoses, el mugir maternal, el pastor de tricot i barretina i el gos de tura i l'escalfor de l'estable. I ara vindria el carro de l'escombriaire cent vegades més infecte que els corbs i les garces; i tant de bo fos incinerat com un ateu o soterrat com un cristià, però corria perill de convertir-se en butifarra clandestina i en rosbif de «saldo».⁵⁷⁶

Una nota elegíaca amb el contrapunt crític, sempre, de l'horror que t'espera a la ciutat. Un exemple similar, que commociona el cronista, és «Camí del suplici»;⁵⁷⁷ el relat d'uns cabrits camí de l'escorxador, belant com criatures que agonitzen i que et burxa les entranyes per molt que estiguis acostumat a sentir-los.

La capacitat d'observació i descripció de Bertrana també despunta en articles aparentment banals, com ara als que dedica als mosquits. Per exemple, a «Els mosquits de ciutat»,⁵⁷⁸ hi explica com són els mosquits barcelonins en comparació amb els empordanesos; els primers, et pessiguen sense que te n'adonis, costa localitzar-los i gairebé no els sentis; en canvi, els de l'Empordà «són francs», t'avisen abans de pessigar-

---

⁵⁷⁵ *Ibid.*

⁵⁷⁶ Bertrana, P. (30 novembre 1921). El vedell mort. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁷⁷ Bertrana, P. (18 agost 1929). Camí del suplici. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 9.

⁵⁷⁸ Bertrana, P. (26 juny 1920). Els mosquits de ciutat. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

te, mandregen un cop estan tips i són fàcils d'aixafar «amb una nata». El mateix tema dels molestos mosquits el recupera a «Alarma»⁵⁷⁹ i encara a «Un desengany».⁵⁸⁰ D'altres insectes en parla, també, a «El tàvec»,⁵⁸¹ sobre l'insecte i la seva pessigada, o a «Adéu, arna, i moltes gràcies!»,⁵⁸² sobre una arna que voleia a la platea d'un teatre enmig d'una funció i distreu el públic. A «La cambra misteriosa» Bertrana es mostra encuriós per una sala del pati de l'escola de Bosc on fa de professor que abans contenia mobles i, després de treure'ls, van tancar amb pany i clau: «Difícilment em decideixo a preguntar res. Uns cops a fi de no passar per sedasser i altres per orgull; perquè no sigui dit que bado massa, procuro esbrinar les coses pel meu compte, usant de la meva sagacitat».⁵⁸³ Al final, resulta que els escolars hi estan criant milers de cucs de seda.

Un altre article interessant és «La papellona desencaminada»⁵⁸⁴ en què a partir de la visió d'una papallona al carrer fa una analogia entre aquests insectes i els homes. Segons Bertrana, hi ha homes-papallona que arriben a la ciutat pensant-se que és un verger i en poc temps de ser-hi se senten desenganyats, les il·lusions amb què hi arriben s'esfumen. Així, cal arribar a ciutat essent eruga, sense pretensions, i, a la llarga, pot ser que puguis convertir-te en papallona o pot ser que restis cuc per sempre, en aquesta gàbia que és la urbs.

Dels animals que desperten l'ànima del caçador i de la cacera en si també en parla en diversos textos periodístics. Per exemple, a «L'estornell», hi descriu la visió d'aquest bonic ocell al qual no val la pena disparar, per massa petit, en un matí de caça, «de foc i d'extermini».⁵⁸⁵ A «Gales i no esquellots» hi evoca les gales dels caçadors gironins —la sèrie d'escopetades que es disparaven durant festes com ara Corpus o el Dissabte Sant— en comparació amb els esquellots que fa la mainada barcelonina picant llaunes: «Quan jo recordo els meus dissabtes de Glòria de caçador en vaga —el Dissabte de Glòria s'escau sempre en temps de veda— i els comparo amb els meus dissabtes de glòria de ciutadà periodista em sento un poc decebut».⁵⁸⁶

---

⁵⁷⁹ Bertrana, P. (15 juny 1921). Alarma. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁸⁰ Bertrana, P. (9 juliol 1929). Un desengany. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁸¹ Bertrana, P. (20 agost 1933). El tàvec. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

⁵⁸² Bertrana, P. (23 juny 1935). Adéu, arna, i moltes gràcies!. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁵⁸³ Bertrana, P. (1 juny 1927). La cambra misteriosa. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁸⁴ Bertrana, P. (10 abril 1922). La papellona desencaminada. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁵⁸⁵ Bertrana, P. (8 gener 1921). L'estornell. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁸⁶ Bertrana, P. (26 març 1921). Gales i no esquellots. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1. Vegeu, també, Bertrana, P. (15 abril 1922). Gales i no esquellots. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1. Títol homònim i contingut similar, també sobre els Dissabtes de Glòria viscuts a Girona.

A «Literatura de pal i estaca»⁵⁸⁷ es queixa de tots els cartells de prohibició de pas, de camins particulars, de propietats privades i de terrenys acotats que es troba amb uns amics caçadors un dia que volen anar a inspeccionar per a una cacera futura, però resulta que tot té amo. A «Dels mil i un fòtils que l'home civilitzat necessita»,⁵⁸⁸ reflexiona sobre la quantitat d'aparells, útils o no, que es venen cada vegada més, sobretots a les armeries, i que fan que un caçador acabi semblant una fira de mostres ambulants. Bertrana es pregunta si totes aquestes coses que es venen i que aparentment semblen necessàries, ens fan més lliberts o més esclaus.

Del 6 de setembre al 17 de setembre de 1921, els idearis bàrbars de *La Publicidad* els ocupa amb una «expedició guerrera contra un famós conill de la província de Lleida» —tots apareixen a primera plana de l'edició de nit—, i, del conill, en parla també a «Un quart de conill»,⁵⁸⁹ una altra expedició de caça narrada talment com una aventura èpica —un quart de conill, en el lèxic cinegètic fa referència a un conill jove, «impúber». També dedica tres idearis de *La Publicidad* al tord i les maneres de caçar-lo.⁵⁹⁰ Un últim exemple podria ser «La perdiu engabiada», en què uns caçadors s'exalten en veure una perdiu dins d'una petita gàbia i l'estupor que això causa entre els altres ocupants del vagó de tren. Costa no entendre's davant d'una perdiu engabiada: «els mateixos que les maten a cop calent, s'indignen».⁵⁹¹ Bertrana considera que els animals han d'estar lliberts, per això sent empatia pels que estan reclosos, encara que siguin perdius que, si fossin al camp, caçaria.

Seguint la idea que la cacera només pot tenir el marc de la naturalesa i la llibertat, Bertrana sent aversió per la tauromàquia, la qual considera un espectacle, un pur divertiment que es dona en un recinte tancat que de cap manera pot connectar-te amb l'essència de l'home primitiu, com sí que ho aconsegueix la caça, en plena natura. L'afició als toros va anar augmentant a Barcelona i, a principis del segle XX, amb la inauguració de la plaça de toros de les Arenes i la Monumental, era un espectacle de masses. Així doncs, Bertrana dedicarà diversos textos als toros, des del punt de vista d'un antitaurí. Per

---

⁵⁸⁷ Bertrana, P. (9 desembre 1921). Literatura de pal i estaca. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁸⁸ Bertrana, P. (9 maig 1928). Dels mil i un fòtils que l'home civilitzat necessita. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁵⁸⁹ Bertrana, P. (14 setembre 1923). Un quart de conill. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

⁵⁹⁰ Bertrana, P. (16 novembre 1921). El tord: maneres de caçar-lo. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1; Bertrana, P. (18 novembre 1921). El tord y maneres de caçar-lo. Instrumental sonor. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1; Bertrana, P. (19 novembre 1921). El tord i maneres de caçar-lo. Tragèdia grega. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁵⁹¹ Bertrana, P. (12 novembre 1933). La perdiu engabiada. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

exemple, a «Dos caps de bestiar a manca d'altra cosa» s'hi veu la ironia bertraniana i com aborda el tema indirectament:

El cronista rebuscat un tema suggestiu endebades. L'arribada de l'infanta?... Psè!... L'il·lustre dama passa i corre, com un meteor, i el cronista cada dia camina amb més lentitut. Impossible seguir-la. Ademés, esmentant que amb una sola tarde va assistir a dues curses de braus, ja haurem dit lo que's podia dir.⁵⁹²

A «L'infecció»⁵⁹³ hi fa una analogia de les epidèmies que afecten els humans i les que viuen les ciutats. Segons el seu parer, Barcelona està patint una «crisi» tauròfila i és molt difícil trobar-hi un redós de pau on no es parli d'aquesta afició de «l'Espanya inculta». A «Fragment d'una epístola al meu oncle Espriu»⁵⁹⁴ posa èmfasi en les cues llarguíssimes que es formaven davant del teatre Principal, que despatxava les entrades per a les curses de braus. A «Com jo ho entenc» hi afirma, contundent, que «l'art del toreig és un art que no existeix, pel cronista»,⁵⁹⁵ i hi rememora la primera i última cursa de braus que va presenciar, als divuit anys: «Tan-de-bò, com vaig fer amb l'espectacle nacional, hagués sabut fer-ho amb el primer tabac afanat al pare! Malgrat la basca, l'obstinació en fumar persistí, com no va persistir la d'anar als toros».⁵⁹⁶ A més, s'hi entreveu l'esperit patriòtic i catalanista de Bertrana, oposat totalment a la celebració dels toros com a «festa nacional» que era concebuda:

Quan un s'adona de que's pot viure sà i tranquil sense veure banyes, capots, mulettes, *monteras*, *trajes de luces*, *paveros*, *mançanilla*, pantorrilles i anques de flamenc, tripes de cavall i fetge d'*espasa*, sense dir «Olé!», ni «Viva tu mare!», ni cridar «So, bruto!», ni altres mots més ofensius i més castiços, un se n'alegra fortament. [...] Això no és una qüestió sobre la qual hi puguin fer res les prèdiques i els escrits. Si ens proposàvem abolir la lepra i aturar la seva marxa amb raonaments i sàtires, ningú ens tindria per homes pràctics. Higiene, amics, ablusions d'art i naturalesa cada jorn, un poc de *foot-ball* com a temperant, per a distreure aqueixa minsa necessitat que tots sentim, d'admirar la força i agilitat de la nostra especie, i deixeu en pau tot el flamenquisme en els seus variats aspectes. Als contaminats no'ls inquieteu; que's vagin podrint sols. I no cal dubtar que'l

---

⁵⁹² Bertrana, P. (24 juliol 1913). Dos caps de bestiar a manca d'altra cosa. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 498.

⁵⁹³ Bertrana, P. (20 març 1914). L'infecció. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 194-195.

⁵⁹⁴ Bertrana, P. (15 març 1914). Fragment d'una epístola al meu oncle Espriu. *El Poble Català*, p. 1.

⁵⁹⁵ Bertrana, P. (27 març 1914). Com jo ho entenc. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 210-211.

⁵⁹⁶ *Ibid.*

procés d'evolució natural acabarà per criar bous de banyes tan llargues, i homes de cames tan curtes, i cervells tan rudimentaris, que la lidia devindrà impossible.⁵⁹⁷

En parla també a «Un altre món»⁵⁹⁸ i a «Mosaic»,⁵⁹⁹ on demana al lector que recordi la data del 2 de març de 1913 com un dia infame, en què veu com una ofensa i un fet desesperançador i lluny de la dignitat humana que es portés un torero a les espatlles i una munió el seguís, com en una cercavila, a Barcelona. Un últim exemple podria ser «Llaor als nostres, allí on siguin»,⁶⁰⁰ sobre els catalans que hi ha arreu del món i com no pots evitar alegrar-te quan te'n trobes algun, on sigui. Bertrana compara aquesta «alegria» amb la que van sentir molts taurins en veure torejar un català a la Monumental; el jove va ser més aplaudit que la resta, no només per haver-ho fet bé sinó pel fet de ser «producte natural del país».

2.2.3. El pas del temps i de les estacions, tradicions i festivitats

Bertrana, sempre atent als detalls i a la realitat que l'envolta, dedica diversos textos periodístics als canvis d'estació i al pas del temps que pot captar a partir de l'observació. Des de la seva «fabriqueta de "idearis"»⁶⁰¹ o deambulant pels carrers, places, parcs i jardins de Barcelona, contempla el cel canviant a cada estació i es fixa en el sol, els núvols, l'arribada dels ocells que anuncien el bon temps o els arbres que comencen a perdre fulles a la tardor. L'essència del pintor-literat és a la base dels escrits bells i poètics que dedica a diferents fenòmens naturals.

De l'arribada del bon temps amb tots els canvis observables a la natura, el cronista se n'ocupa en diversos articles. Un exemple és «Símbols primaverals». Bertrana el redacta el 1913, immers en la tasca de direcció dels dos setmanaris satírics d'Antoni López, *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*, una feina a la qual dedicava molt temps i que, aquell any, a ciutat, va impedir-li adonar-se dels senyals que indicaven l'aproximació del bon temps:

---

⁵⁹⁷ *Ibid.*

⁵⁹⁸ Bertrana, P. (4 agost 1921). Un altre món. *La Publicidad*, ed. nit, p.1

⁵⁹⁹ Bertrana, P. (7 març 1913). Mosaic. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 162-163.

⁶⁰⁰ Bertrana, P. (22 març 1925). Llaor als nostres, allí on siguin. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 7.

⁶⁰¹ Bertrana, P. (7 setembre 1920). El cel sense aucells. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

Els que'ns passem la major part del dia de nassos al paper, els que'ns toca més la llum elèctrica que no pas la del sol, els que vivim reclosos en l'immutabile decoració d'un despatx periodístic, apenes ens donem compte de les trasmutacions de la natura. [...] Sí, amics meus: de tot aquell palpitant misteriós dels camps i dels boscos; de tota aquella tendrívola emoció de l'ambient; de tot aquella halenada vivificadora que's desprèn de les muntanyes; d'aquell passar auranetes per la tebior de l'aire arran dels sembrats verdejants; d'aquell revolar de papallones damunt la grogor dels naps en flor; d'aquell apuntar de pixa-llits i margaridoies en els marges; d'aquella suau tendresa que's fica al cor, alhora que un impuls d'energia creada ens abranda l'imaginació; el cronista, aquest any, com tots els ciutadans de Barcelona en tots els anys, no n'ha sabut pas res.⁶⁰²

Un altre exemple és «Divagacions primaverals», en què Bertrana para atenció als detalls que fan possible que es pugui afirmar que la primavera ja ha arribat a la ciutat i els recull amb ironia: «Espàrrecs en els “colmados”; llistes de composicions floralsques en els periòdics; el celebèrrim mosquit barceloní virolat com una mala cosa en les cambres, i els distingits concurrents del Passeig de Gràcia deixant el solei per a deambular en l'ubac».⁶⁰³ Sarcàstic, lamenta que enguany hagin arribat abans els canotiers —els barrets de palla— que no pas les orenetes: «Inconvenients de les urbs i del cosmopolitisme».⁶⁰⁴

A «L'ambaixador»,⁶⁰⁵ desxifra els enigmes de la natura a partir de la visió d'un puput, ambaixador de la primavera, i anuncia que els dies d'hivern han acabat. Ara bé, sembla que passen els dies i segueix fent fred; la primavera es resisteix a arribar. Per tant, Bertrana se sent amb la responsabilitat de justificar-se per una afirmació que ha quedat desmentida i publica «L'impostor»,⁶⁰⁶ en què expressa que, per primer cop a la vida, un puput l'ha fet quedar malament. No obstant això, de seguida compadeix el pobre ocell perquè es troba a la ciutat, i hauria d'haver previst que allà, a frec dels terrats, aquestes bèsties es tornen imprevisores i falsàries.

«La primera oreneta» és un altre impromptu en què, a partir de la visió del primer ocell, se sap que la primavera és a punt d'arribar. No obstant això, no és un text joiós i alegre per l'indici de l'arribada del bon temps, sinó crític amb la ciutat barcelonina, que farà que la pobra oreneta repapiegi «pels terrats obstruïts d'antenes radiotelefòniques. Devia creure's haver equivocat la ruta: més fang i més desordre a baix, més filferros i

---

⁶⁰² Bertrana, P. (4 abril 1913). Símbols primaverals. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 226.

⁶⁰³ Bertrana, P. (6 abril 1921). Divagacions primaverals. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁰⁴ *Ibid.*

⁶⁰⁵ Bertrana, P. (15 març 1922). L'ambaixador. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁶⁰⁶ Bertrana, P. (24 març 1922). L'impostor. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

pals per les altures, més fred que mai en el nostre cel mediterrani». ⁶⁰⁷ Nou anys després, també a *La Veu de Catalunya*, hi publicarà un impromptu homònim ⁶⁰⁸ en què fantasieja amb la idea que la primera oreneta és una exploradora que va a ciutat a inspeccionar-la i se'n torna a avisar les companyes, perquè sempre en veu una de sola i, al cap de força dies, una multitud.

A «Alegries primaverals» ⁶⁰⁹ hi recupera, també, la idea que la primera oreneta vista i la primera truita d'espàrrecs menjada inauguren les alegries de la primavera, i «Pluja de primavera», ⁶¹⁰ és un bell impromptu sobre la pluja que quan escampa ho deixa tot renovat, com pintat de fresc. Dels falciots i la seva arribada, lligada també al bon temps, en parla a «Els falziots», en què dona la benvinguda a la ciutat a aquests companys alegres del Bertrana-caçador:

Els falziots han estat els meus companys de mansarda, de planúria, d'abisme, de capvesprades i matins tràgics i joiosos. Dins la urbs, llur xiscladissa salvatge m'ha produït un cert alleujament quan, en un ofec d'impotència o de dolor, eixia al balcó a respirar la impassibilitat brutal dels homes i de les coses. Semblava que blasfemessin per mi amb l'agudesa sinistra d'aquella mena d'escarrinx de gorja inimitable. [...] Dalt dels turons de les Guillerries, enmig de la llum gloriosa i del silenci de l'esperit —l'amat silenci de la meua vida venturosa d'home llibert—, el brunzir de les ales dels falziots, com el brunzir d'una coltellada, excitava les meves energies: era un convit a la temeritat i a l'ardidesa. [...] I ja planen en la calitja civilitzada de la urbs, com un eixam de minúsculs avions. Salut, amics, i guardeu-vos de les cornises perilloses, on cada any us n'estaborniu uns quants. ⁶¹¹

En els articles de Bertrana hi ha l'expressió vigorosa del pintor-escriptor i les experiències i les inclinacions sentimentals de l'home-caçador, i sempre s'hi troba present l'amor i l'enyor per la natura.

«Coincidències simbòliques» és un altre text dedicat a les orenetes i els falciots com a anunciadors de l'arribada del bon temps: la visió de la primera oreneta, pels volts de Sant Josep, li provoca una sensació agradable amb un deix de romanticisme infantívol «dels temps feliços que llegia Bécquer a la meua promesa»; en canvi, «l'arribada dels

---

⁶⁰⁷ Bertrana, P. (26 març 1925). La primera oreneta. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁶⁰⁸ Bertrana, P. (25 març 1934). La primera oreneta. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁶⁰⁹ Bertrana, P. (8 abril 1922). Alegries primaverals. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁶¹⁰ Bertrana, P. (11 juny 1933). Pluja de primavera. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 18.

⁶¹¹ Bertrana, P. (29 abril 1934). Els falziots. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

falziots em remou tota la meva esquerpia d'home de guerra, obstinat, incansable».⁶¹² A més, l'impromptu porta aquest títol perquè l'arribada dels falciots coincideix amb l'aparició de *Cartes de lluny*, de Josep Pla, una casualitat que Bertrana considera senyal de bon averany, perquè, segons el seu parer, Pla comparteix amb l'ocell l'entusiasme per viatjar i córrer món. Bertrana afirma de Pla que és un «falciot intel·lectual», que vola pel cel literari amb seguretat, i, amb la seva obra:

Fareu un viatge cap al nord d'Europa armats d'uns ulls que no se'ls n'escapa mitja, d'una intel·ligència penetrant i sintètica, d'un humor sa, despert, un cop maliciós i iconoclasta i d'un meravellós artista que, en un tres i no res, el mateix croquitza un paisatge que un interior, un camperol que un ciutadà, una catedral que una taverna. *Cartes de lluny* és el diari d'un home que, modestament, gaiament, vola molt alt, fila molt prim, i no té panes i li sobra combustible.⁶¹³

L'estiu també li proporciona material per a diversos articles. Per exemple, a «L'estiueig al Parc»⁶¹⁴ hi evoca unes hores agradables viscudes al Parc de la Ciutadella, un petit tast de ruralisme a la ciutat. «Trons de calor» el dedica als xàfecs d'estiu i a les tardes xafogoses i mandroses, en què et sents cansat i apàtic; tot suposa un sobre esforç i et semblen èpics aquells moments en què tenies energia: «l'art, la literatura, el teatre, no tenen pas una excessiva importància ni per Catalunya ni per vostre dignitat més o menys sacerdotal».⁶¹⁵

A «La dona que cava un camp perdut», hi relata la terrible sequera que es va viure l'estiu de 1924:

Anar pel món aquest istiu és anar a veure misèries, és anar a veure com agonitzen les viandes de sequer, com s'esllangueixen les de regadiu, com la pols es menja els pobles, com pels rius davalla una aigua espessa, sòpita, calenta, amb una mena d'escuma de sagí molt semblant a la que sura pel brou d'una olla de pagès, aigua on les bagres s'hi ofeguen i corren i resten de panxa en l'aire amb la boca oberta com el trau d'unes calces velles.⁶¹⁶

Bertrana evoca, en aquest mateix text, la grandesa espiritual d'una dona de pagès que contempla des del tren, cavant un camp eixorc i empolsegat en terres empordaneses, sense perdre la fe ni l'esperança. Un últim exemple podria ser «Elogi a la tempestat» en

---

⁶¹² Bertrana, P. (25 abril 1928). Coincidències simbòliques. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁶¹³ *Ibid.*

⁶¹⁴ Bertrana, P. (27 juny 1913). L'estiueig al parc. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 434.

⁶¹⁵ Bertrana, P. (8 juliol 1921). Trons de calor. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶¹⁶ Bertrana, P. (17 juliol 1924). La dona que cava un camp perdut. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

què el cronista s'alegra d'una tempesta d'estiu després de massa dies de sol, bonança i «un tou formidable de pols en les carreteres».⁶¹⁷

De la tardor, per exemple, en parla a «La fi de l'estiu»⁶¹⁸ i també a «L'amor segons els anys i les estacions»,⁶¹⁹ un article en què considera que la tardor és infinitament més dolça i bella que la primavera, més fina i entenedidora, però lamenta que els homes de ciutat no sàpiguen mirar ni el cel ni la terra per adonar-se de les transformacions de la natura amb el pas de les estacions. Un altre text sobre l'encant de la tardor és «Bolets»,⁶²⁰ una delícia que, segons el seu parer, els poetes canten poc o gens. En aquest text, amb la característica capacitat d'observació i descripció, retrata diferents tipus de bolets i narra una escena ciutadana sobre els barcelonins que es llancen als boscos a collir-ne, els diumenges.

A «Dansa macàbrica» hi descriu el vent huracanat que «ha transformat la fesomia de Barcelona»,⁶²¹ emportant-se les fulles seques de tardor que hi havia a terra en dansa i despellant les poques branques que quedaven poblades. Del vent, en parla també a «Els penells», en què no es refia del funcionament d'aquests aparells per determinar la direcció del vent, a ciutat:

Dins la urbs us arriba de rebot o acanalat per les cases, en trenta mil direccions. No és pas que manquin penells per a consultar. N'hi ha un a cada parallamp i a cada agulla de torratxa o campanar. Els uns són primaris, com les sagetes de Cupido; els altres carregats d'adornaments sobrers, però tots plegats, ai las!, d'una fal·làcia desconcertant. No en treureu pas un pam de net. Diria's que aquests penells han après de ciutadans inquiets, martiritzats i anguniosos, la insinceritat i la inconstància! Cadascú apunta a un indret distint.⁶²²

Al final, el millor és servir-se del sistema camperol: pujar al terrat i mullar-se el dit amb saliva.

Un altre fenomen meteorològic que descriu és la boira que embelleix la ciutat, a l'ideari «La boira», publicat a *La Publicidad*:

Les cúpules banals, els minarets pretensiosos, les cornises afectistes i els remats infames estimant-se, perduda la solució de continuïtat amb els altres, resultaven més tolerables.

---

⁶¹⁷ Bertrana, P. (18 agost 1921). Elogi a la tempestat. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶¹⁸ Bertrana, P. (25 octubre 1921). La fi de l'estiu. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶¹⁹ Bertrana, P. (8 octubre 1920). L'amor segons els anys i les estacions. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶²⁰ Bertrana, P. (11 novembre 1922). Bolets. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 8.

⁶²¹ Bertrana, P. (6 desembre 1920). Dansa macàbrica. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶²² Bertrana, P. (7 gener 1934). Els penells. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

El sobrecàrrec de detalls barrocs de les cases de lloguer no's precisaven. L'improva llargària dels carrers no es feia avisadora. Els petits jardins semblaven immensos. La sensació de que el camp era aprop, de que no existien simetries, ni urbanitzacions quadriculades més enllà de les que s'iniciaven dins la boira ennoblidora, a cent metres de vosaltres, us alegrava com un pressentiment de deslliurança.⁶²³

L'impromptu homònim publicat anys més tard a *La Veu de Catalunya*, coincideix a considerar que la boira ofereix un aspecte més nòrdic a Barcelona i que ennobleix la vulgaritat de la ciutat mediterrània: «De dia, la boira dissimulava el desharmònic apilonament d'edificis. Amagava els llunyans, i els pròxims, assiluetant-se, semblaven més grandiosos i sobris, car els recarregaments arquitectònics es confonien en la massa del conjunt».⁶²⁴

De l'hivern i de la neu, se n'ocupa en diversos articles. Per exemple, a «Neu», crònica apareguda a *L'Esquella de la Torratxa* el 1914, hi afirma que no nevava a Barcelona des de feia 27 anys i aprofita per descriure com es va viure la nevada a la ciutat, anotant amb ironia com els barcelonins jugaven, guerrejaven tirant-se boles de neu o en feien escultures, embrutint la manta blanca que cobria la urbs i una estona abans era ben pura. Una pinçada d'enyorament, el transporta a hores passades de la seva «gloriosa vida de salvatge; visions agrestes i solitaries de neus i gebres molt més majestuosos».⁶²⁵ A «La festa de la neu»,⁶²⁶ hi narra una altra jornada joiosa a ciutat arran d'una nevada i confessa que el fet de veure la urbs que abans era negra —referint-se, evidentment, a la brutícia de la ciutat— ben blanca, encara que fos per un instants, l'omple d'optimisme engrescador. «Neva!» és un altre text en què s'hi observa l'alegria que suposa una bona nevada per als ciutadans barcelonins però, alhora, és una crítica a les autoritats municipals que no havien actuat com tocava, netejant els carrers i facilitant el desplaçament per la ciutat. Tot i així, la ploma de Bertrana ofereix imatges plàstiques de l'espectacle que es fixen en la retina del lector:

Munta un estrany silenci del carrer encatifat i de per tots els indrets ens arriben rialles d'infants. Un gruix d'immaculada blancor perfila les coses. La xarxa de filferros telefònics sembla una immensa teranyina gebrada. De tant en tant un fil romput descendeix de l'espai i s'ajeu damunt els terrats i davalla pels patis o les voravies. Són

---

⁶²³ Bertrana, P. (1 gener 1921). La boira. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶²⁴ Bertrana, P. (19 gener 1936). La boira. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁶²⁵ Bertrana, P. (23 gener 1914). Neu. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 66-67.

⁶²⁶ Bertrana, P. (18 desembre 1920). La festa de la neu. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

tants els que peten, que la urbs resta emmallada en un catastròfic embull de cotó de fer mitja.⁶²⁷

Al text homònim «Neva!», publicat també a *La Veu de Catalunya* nou anys més tard, comenta de nou aquest «rar i bell espectacle per a una ciutat mediterrània».⁶²⁸ Les «espurnes de gebre» que comencen a caure del cel li recorden els anissos que el seu pare, seguidor de les teories mèdiques de l'inventor de la homeopatia, Samuel Hahnemann, li posava sobre la llengua de seguida que el veia encadarnat: «I els anissos, a poc a poc s'han transformat en volves i les volves en borrallons, i els borrallons en penques que davallaven del cel pausadament com flocs de llana d'anyell blanc acabada de tondre».⁶²⁹

Així mateix, Bertrana dedica diversos articles a festivitats religioses i altres diades celebrades a la ciutat. Per exemple, de Setmana Santa, se n'ocupa en textos com ara «L'esclavitud de l'home de sa casa», en què descriu «l'home de bé» barceloní, esclau del calendari de festivitats religioses i que per Setmana Santa ha de comprar el palmó al fill, comprar i fer degollar l'anyell pasqual per menjar-se'l en família i acudir a les processons ben vestit, sense ganes; els homes de sa casa «marxen seriosos i tristos, com la diada».⁶³⁰ A «Espectres de Setmana Santa»⁶³¹ hi narra que les festes ja han passat i, com cada any, la ciutat ha estat envaïda per les multituds que usen el calendari de festivitats religioses com a «carta de navegar».

«Melangia de Passió», també tracta sobre diverses celebracions de Setmana Santa i de com al camp hi ha una actitud més solemne, mística i mesurada. Bertrana, home de fe però escèptic amb la institució de l'església i anticlerical, troba artificiosos els rituals celebrats a la ciutat, en comparació amb el camp, que és on cal anar «a cercar l'aflicció pura de la naturalesa. Retornareu convençuts que la mort de Jesús encara emmelangeix la terra i el cel, encara és remembrada pels sers i les coses».⁶³² En una línia similar, a «Tristesia de Divendres Sant» hi fa esment de la hipocresia humana, de la gent devota que només ho és en aparença i dels vestits que llueixen les senyores:

En tota aquesta feminitat de Setmana Santa hi vibra interiorment una joia de primavera: un dalit de pecar que no ha aturat el dejuni, ni la visió tètrica del Crist amb les seves llagues i la seva color exsangüe. I l'enamorat cobeja més que mai a l'enamorada i al marit

---

⁶²⁷ Bertrana, P. (29 febrer 1924). Neva!. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁶²⁸ Bertrana, P. (17 desembre 1933). Neva!. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

⁶²⁹ *Ibid.*

⁶³⁰ Bertrana, P. (21 març 1913). L'esclavitud de l'home de sa casa. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 194-195.

⁶³¹ Bertrana, P. (17 abril 1914). Espectres de Setmana Santa. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 258.

⁶³² Bertrana, P. (14 abril 1922). Melangia de Passió. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

se li reviscola l'il·lusió amb el canvi d'indumentària de l'esposa... Deu-nos, senyor, un matí de divendres Sant en la plana, lluny de fingides penitències i de temptadores devotes, el dol luxós de les quals ofrena una novetat al desig i una prometença de dissabte de glòria carnal.⁶³³

Una idea que ja deixava entreveure el barbre Roc d'*El Poble Català* a l'ideari «Tristeses de Setmana Santa».⁶³⁴

El Nadal també és font de diversos articles, com ara «La rifa de Nadal y la pigota», en què el cronista afirma que a Barcelona no es pot parlar d'altra cosa que no sigui la rifa de Nadal o la infecció de verola que s'està escampant per la ciutat a finals de 1912: «si vols viure en pau, has de vacunarte o participar. Tots els ciutadans mereixedors d'aquet nom, porten infaliblement una participació a la butxaca y un cop de llaneta al bras».⁶³⁵ Així mateix, a «La tarda de Nadal» para atenció al silenci que regna a la ciutat el dia de Nadal entre dues i quatre, l'hora de l'àpat familiar: «un silenci de vaga general, de revolta en incubació o de flagell pestífer»⁶³⁶ —Bertrana escriu l'ideari a finals de 1920, en temps d'agitació social, de clima conflictiu entre obrers i empresaris arran de la passada vaga de La Canadencs (1919), de violència i pistolerisme. Aquesta és la manera característica d'abordar l'actualitat en els seus textos, amb breus pinzellades que posen el lector en context, amb referències molt tangencials al moment sociopolític present.

«Aquesta nit de Reis» és una rememoració sentimental i nostàlgica dels temps en què era «innocent», on Bertrana recorda que la primera veritat que va infeccionar el seu cervell no va ser una possessió sinó una pèrdua: el fet de saber que els Reis no existien. I segueix:

Sempre més, a cada nou descobriment de la meva intel·ligència, soc perdut una joguina o una l·laminadura. Actualment, després de desfer la meva capsa de pintures —joguina dels divuit anys— convençut que no servia per a pintar —veritat que molts pintors s'obstinen en desconèixer— no'm resta més que aquesta ploma, la que ara escriu, que encara em diverteix.⁶³⁷

Bertrana reprendrà la pintura als anys trenta i no deixarà d'escriure ni de dibuixar fins al final de la seva vida. En aquest text s'hi entreveu el seu esperit nostàlgic i

---

⁶³³ *Ibid.*

⁶³⁴ Bertrana, P. (10 abril 1914). Tristeses de Setmana Santa. *El Poble Català*, p. 1.

⁶³⁵ Bertrana, P. (13 desembre 1912). La rifa de Nadal y la pigota. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 802.

⁶³⁶ Bertrana, P. (27 desembre 1920). La tarda de Nadal. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶³⁷ Bertrana, P. (5 gener 1922). Aquesta nit de Reis. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

enyoradís; explica que la seva filla petita, Cèlia, ja no és innocent, i per tant no cal esperar xiscles d'entusiasmes, només alguna mirada de gratitud sobreentesa.

«El sortilegi dels raïms» és interessant perquè hi aborda la tradició importada de França de celebrar el cap d'any, el *réveillon*. El cronista explica que abans ni es parlava del ritual de menjar-se dotze grans de raïm coincidint amb les dotze campanades; com a molt sopaven tard, a una hora intempestiva, per acomiadar l'any «amb alguna libació extraordinària». Durant un temps, el costum dels raïms va ser exclusiu de gent refinada o afrancesada, però després ja figuraven fins i tot en els ressopons de taverna. Hi ha qui creia que no menjar-se'ls podia portar mala sort i tota mena de malalties, així que, fossin on fossin, procuraven empassar-se els dotze grans. Per a Bertrana, aquest és el problema a tenir en compte: on pot atrapar-te la mitja nit. Si per cas és al cinema, s'atura la projecció de la pel·lícula per poder fer les campanades, però si és al ball, aquest no s'atura pas, així és que calia espavilar-se. Arran d'això, conta l'anècdota humorística d'una dona que es va emportar un despertador dins del moneder, al ball, perquè no li passés l'hora de menjar-se el raïm. Bertrana tanca la historieta apel·lant a la seva sinceritat característica: «tots coneixeu la meua sinceritat i honestesa de cronista, i aqueix despertador no és un recurs de facècia, sinó que pertany a una anècdota viscuda, tan certa com la més certa que hagi registrat mai la història».⁶³⁸

Un altre tema al qual dedica diversos articles és la celebració del carnaval. En parla, per exemple, a «El Carnestoltes d'enguany. Dijous gras»,⁶³⁹ en què relata la gentada que havia pujat a Montjuïc per celebrar el Dijous Llarder, i també a «Carnaval d'enguany. La vigília»,⁶⁴⁰ on argumenta que les vigílies sempre són el més interessant de totes les diades perquè són les portadores de l'esperança, la il·lusió, els somnis i la inquietud del que s'esdevindrà l'endemà. A «El caprici d'una “mamà”», hi descriu amb humorisme les diferents disfresses que les mares posen als seus fills i que considera males eleccions; la pitjor, segons el seu parer, és la d'una senyora que ha disfressat la seva criatura de simi: «La pobra víctima no semblava pas massa satisfet d'anar cobert d'una forra de peluix [...]. La seva faç, menuda i pàl·lida, única cosa que restava al descobert [...] semblava pressentir el retrocés de l'espècie».⁶⁴¹

---

⁶³⁸ Bertrana, P. (6 gener 1935). El sortilegi dels raïms. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

⁶³⁹ Bertrana, P. (24 febrer 1922). El Carnestoltes d'enguany. Dijous gras. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁶⁴⁰ Bertrana, P. (25 febrer 1922). Carnaval d'enguany. La vigília. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁶⁴¹ Bertrana, P. (21 febrer 1931). El caprici d'una «mamà». *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 1.

La revetlla de Sant Joan motiva algun article, també, com ara «Sa majestat l'espetic», on qüestiona la necessitat de tirar petards i critica l'abús de la pirotècnia: «La revetlla de Sant Joan és la nit de l'amor en poesia però en prosa —en prosa sorollosa— és la nit de l'espetic».⁶⁴² La mateixa actitud contrària a l'ús excessiu de petards en les revetlles de Sant Joan i també de Sant Pere es troba a «De quan esdevenen llargues les nits més curtes de l'any»,⁶⁴³ on, a més, hi afegeix un altre soroll que li fa insuportables ambdues nits: la gramola, l'aparell «infernàl» col·locat a la Plaça d'Urquinaona i que a l'impromptu «Felicitat inesperada»⁶⁴⁴ recorda que va donar-li la revetlla de Sant Joan més amarga de la seva vida perquè va sonar tota la nit i no va deixar-lo dormir.

De la diada de Sant Jordi també en diu alguna cosa, per exemple, a «Per les cobertes». En aquest article, Bertrana hi ressalta que no tothom qui surt a comprar un llibre per Sant Jordi en compra un; molta gent el que compra és «la satisfacció interior d'ésser un ciutadà com cal»:

El comprar un llibre ja és, entre nosaltres, seguir una consuetud. La mona de Pasqua, els panellets per Tots Sants, la palma pels Rams, el gall per Nadal, el nas llarg i l'espantagregres per Carnestoltes i el llibre per Sant Jordi, completen el civisme d'innombrables burgesos i menestrals.⁶⁴⁵

I els que no saben quin llibre comprar, quin trien? Doncs el que fan és escollir-ne un a partir de les cobertes. Per a Bertrana, les seves obres literàries són filles del seu esperit i això es pot veure en un altre text dedicat a la diada de Sant Jordi: «L'autor errant i neguitós». L'escriptor hi revela que, per a alguns autors, Sant Jordi és una diada de patiment perquè el fet de tenir els «fruits de la teva intel·ligència» allà a fora en diferents parades per tal que algú els compri, t'inquieta i t'empeny a passejar-t'hi, per comprovar com estan, qui se'ls mira i qui se'ls emporta: s'il·lusiona perquè els fullegen, es desil·lusiona perquè finalment en compren un del costat, sent enveja... «Oh, amics meus, és ben bé l'immens amor als fills, el perdonable repapieig de pare que fa fer certes coses!».⁶⁴⁶

Un parell d'exemples més poden ser «Diada de Sant Isidre» on narra la jornada encisadora viscuda al camp per celebrar la festa «del patró del meu gremi» perquè el sent

---

⁶⁴² Bertrana, P. (25 juny 1933). Sa majestat l'espetic. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 14.

⁶⁴³ Bertrana, P. (30 juny 1935). De quan esdevenen llargues les nits més curtes de l'any. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 9.

⁶⁴⁴ Bertrana, P. (4 agost 1935). Felicitat inesperada. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁶⁴⁵ Bertrana, P. (22 abril 1934). Per les cobertes. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁶⁴⁶ Bertrana, P. (26 abril 1936). L'autor errant i neguitós. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

seu tot i no haver llaurat mai la terra. Hi està tan a gust i despreocupat, al camp, que en arribar a l'estació ferroviària per tornar-se'n a ciutat reflexiona de la següent manera: «¿Existia el Negus, Azaña, la constitució republicana, el comunisme llibertari, el teatre català, la crítica literària, els editors i la guàrdia civil? Veritablement, creia que no».⁶⁴⁷ Com s'ha vist anteriorment, aquesta mena d'apunts indirectes sobre l'actualitat o el context històric són els que es troben majoritàriament en els textos periodístics de Bertrana. Per exemple, a «Un idealista escrupolós», hi narra que un amic republicà, per celebrar la commemoració del segon aniversari de l'armistici de Compiègne —que va posar fi a la Primera Guerra Mundial l'11 de novembre de 1918—, així com també el cinquantè aniversari de la III República Francesa, va voler preparar un bon àpat. Bertrana fa gala de l'enginy i l'humor àcid que el caracteritzen en plantejar-se quin animal hauria de sacrificar-se per «l'ideal republicà», jugant amb els bàndols enfrontats a la Gran Guerra: el gall el descarta de seguida en tant que símbol de França, el colom també, per neutral, i considera que el conill és massa gris i covard, així que al final opta per sacrificar l'ànec: «L'ànec té un llenguatge aglutinant, imitador de sonoritats germàniques; l'ànec és pesat, tossut i gronxadís; susceptible de disbauxes pantagruèliques i l'ànec camina com l'oca».⁶⁴⁸ I, tot seguit, fa al·lusió al «pas de l'oca», el pas de la marxa germànica present en les desfilades militars.

Per acabar, una última mostra dedicada a una data assenyalada podria ser «Sant Josep», un article que evidencia la inclinació de Bertrana vers la gent humil, austera i bondadosa: «L'admiració que es mereix Sant Josep deuria ésser molt més gran que la que gents li concedeixen. És l'expressió de la bonhomia, de la dolcesa, de la rectitud sense escarafalls, del ver pacifisme cristià».⁶⁴⁹ Recupera una cançoneta popular sobre Josep i Maria que el mestre Joan Llongueras i Badia havia recollit al llibre *Les cançons de Nadal* i la comenta perquè se sent commogut per la bella i encisadora cançó, que amb ben poques paraules arriba «al viu del sentiment». Bertrana advoca perquè l'estil popular esdevingui un guia a seguir i conclou amb un pessic irònic contra el burgès: «És més escaient per a home de lletres honorar-lo [Sant Josep] recordant aquesta cançó en vigílies de la seva diada, que per un burgès, en el dinar proper menjar-se una plata de crema o un pedestal de crocant amb la seva imatge».⁶⁵⁰

---

⁶⁴⁷ Bertrana, P. (17 maig 1936). Diada de Sant Isidre. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁶⁴⁸ Bertrana, P. (11 novembre 1920). Un idealista escrupolós. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁴⁹ Bertrana, P. (18 març 1922). Sant Josep. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁶⁵⁰ *Ibid.*

2.2.4. Els esports: l'entreteniment de la societat de masses

Tal com passa en la societat actual, l'esport ocupava diverses pàgines de les principals capçaleres de l'època i era el tema exclusiu de diaris i revistes especialitzats, com *La Jornada Deportiva*. Entre les diferents temàtiques que Bertrana tocarà en les seccions que aborden la gran sèrie barcelonina, hi haurà un petit espai per als esports, perquè també va sucumbir a aquest entreteniment i va mostrar-s'hi interessat.

A «Nocions d'uns quants sports»,⁶⁵¹ signat amb el pseudònim de Robert Mestall, llista alguns esports que s'han posat de moda les primeres dècades del segle XX. En primer lloc, parla del futbol, un joc «molt antic. El primer jugador va ésser l'Etern Pare, quan, després d'haver fet el món, va tirar-lo a rodar per l'espai amb una cossa». Seguidament, comenta la pilota basca, un joc bonic que «per contemplar-lo sense prendre mal, s'ha d'estar ficat dintre una gavia metàl·lica». Després esmenta el tir de coloms, un joc «aristocràtic» en què les damiselles contemplen fredament com els senyors maten els coloms i «cada tirada és una festa». Finalment, se centra en la boxa, «l'art del cop de puny», un combat que és «com una renyina de galls».

Bertrana dedicarà diversos articles, sobretot, a la boxa i al futbol, dues competicions en auge que entretenien la societat de masses creixent.

De futbol, en parla en articles com ara «Un joc que entusiasma»,⁶⁵² «Fomentant la raça»⁶⁵³ o «*Notts County* o la ciència dels peus». En aquest últim, Bertrana lloa les qualitats dels *Notts County*, el club de futbol anglès de la ciutat de Nottingham, un equip que considera «un mirall d'ordenació i mètode, ironia, agilitat i estratègia», extrapolable a altres camps, més enllà del futbol:

Hi ha en ells tanta disciplina, tanta resolució, tanta serenitat, que no dubtem en reputar-los com uns alliçonadors formidables per als nostres comerciants, per als nostres industrials, per als nostres periodistes, per als nostres militars i per a tots els nostres professionals, siguin de la mena que vulguin. [...] El *driblar* en societat, té, com sobre'l camp de joc, el mateix objecte; çò és: dur la pilota a terme. Certament que'l barceloní coneix l'art de sortejar les dificultats i les embestides de l'enemic. I *dribla* el polític, *dribla* l'intel·lectual, *dribla* l'editor, *dribla* fins el poeta; mes tots *driblen* grollerament. La finesa d'aquest art s'ha d'aprendre en el futbolisme anglès.⁶⁵⁴

---

⁶⁵¹ Bertrana, P. (13 juny 1913). Nocions d'uns quants sports. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 404-405.

⁶⁵² Bertrana, P. (31 març 1914). Un joc que entusiasma. *El Poble Català*, p. 1.

⁶⁵³ Bertrana, P. (28 febrer 1913). Fomentant la raça. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 146-147.

⁶⁵⁴ Bertrana, P. (9 juny 1914). *Notts County* o la ciència dels peus. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 370.

Bertrana segueix enumerant les qualitats que considera que com a societat cal aprendre; sobretot, la companyonia, la noblesa de cor, la serenor i la modèstia. Altres mostres d'articles dedicats al futbol són: «La mala nova»,⁶⁵⁵ en què comenta una derrota del Barcelona contra el Sabadell; «Meravellosa suggestió d'un speaker»,⁶⁵⁶ on valora positivament la retransmissió brillant i apassionada d'un comentarista en un partit entre Itàlia i Espanya celebrat a Florència, i «El "futbol" a l'Empordà»,⁶⁵⁷ en què lamenta que aquest esport hagi arraconat la sardana a l'Empordà, on, segons el seu parer, cada vegada s'hi balla menys.

De la boxa se n'ocupa en diversos articles, com ara «Pinyes d'estiu»,⁶⁵⁸ arran del campionat d'amateurs que organitza l'estiu de 1913 el Club Pugilístic de Barcelona o «Mormes refrigerants»,⁶⁵⁹ en què reflexiona sobre la civilitat dels boxejadors que, després d'esbatussar-se, es donen la mà.

«Nostre dol» tracta d'un partit de boxa històric entre l'estatunidenc Jack Dempsey i el francès Georges Carpentier, celebrat al Boyle's Thirty Acres de Jersey City, a New Jersey, el 2 de juliol de 1921. Un partit que va perdre Carpentier, condecorat per l'exèrcit francès pel seu paper de pilot d'avió durant la Primera Guerra Mundial:

Semblava que, després de la gran guerra, de la lluita cruentíssima de dues civilitzacions, un joc de mormes hagut entre dos individus en un circ llunyà de Jersey-City, no havia d'interessar gran cosa. Ens complau, però, d'haver constatat el contrari. Hi ha hagut una hora que el món ha deixat de respirar, amb l'il·lusió d'oír les bufetades de Jersey-City. Això demostra que l'humanitat encara està per orgues. Mes ai, que la rassa llatina ha comès l'estupidesa de comprometre el seu honor, salvat en el Marne, en la pista d'un ring.⁶⁶⁰

Un altre combat destacable del qual s'ocupa és l'ocorregut entre el valencià Ricard Alís i el belga Piet Hobin al camp de futbol de Les Corts de Barcelona el 3 de febrer de 1924, que Alís va perdre, a «El tecnicisme engrescador de la boxa». És aquí on reconeix: «Sentim una debilitat pels esports i confessem, amb poca o molta vergonya, que la secció del diari que se n'ocupa és la preferida de la nostra impaciència».⁶⁶¹

---

⁶⁵⁵ Bertrana, P. (9 desembre 1922). La mala nova. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 6.

⁶⁵⁶ Bertrana, P. (3 juny 1934). Meravellosa suggestió d'un speaker. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁶⁵⁷ Bertrana, P. (3 setembre 1924). El «futbol» a l'Empordà. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁶⁵⁸ Bertrana, P. (6 juny 1913). Pinyes d'estiu. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 386.

⁶⁵⁹ Bertrana, P. (23 juliol 1920). *Mormes refrigerants*. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁶⁰ Bertrana, P. (4 juliol 1921). Nostre dol. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁶¹ Bertrana, P. (9 febrer 1924). El tecnicisme engrescador de la boxa. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

Un parell d'exemples finals d'articles dedicats a la boxa poden ser «La sang del “toro de los Pirineos”», sobre un combat èpic que va tenir lloc a la plaça de braus de la Monumental i que en llegir les ressenyes esportives, que no s'estaven de donar detalls, va poder comprovar que «la paraula sang i els seus derivats ferien sovint els ulls commosos dels lectors»,⁶⁶² o «Els volen madurs», en què explica que la Federació Internacional de Boxa està reglamentant la competició i ha resolt eliminar el «K. O. tècnic»:

El «K. O. tècnic» és estar mitja figa i mig raïm. Vol dir que el boxador perd l'«oremus» a força de rebre i no «encaixar». trontolleja mateix que un embriac. Els cops de l'adversari li han pujat al cap. Però s'aguanta; encara replica, i, no obstant, virtualment és home a l'aigua. Llavors els jutges el declaren vençut. Li han estalviat el caure; en termes més honestos: d'«anar sobre el tapís», i els jutges s'han estalviat, ensems, de comptar fins a nou. Però ha vingut aquesta cosa que hem anomenat aproximadament la F. I. D. B. i ha dit: ¿què és això d'interrompre en el punt més culminant l'emoció dels espectadors? ¿Quantes tragèdies no caldria suspendre en el segon acte, si hi valgués l'excusa d'un resultat previst i inevitable? [...] Al «ring», com al teatre, els herois han de caure per saó. El púgil que arriba al «K. O. tècnic» és un home que tot just comença a verolar. El volem madur, fins a contemplar-lo a terra beu tou, ben aixafat, com un figa-flor esberlada suquejant, pastura de vespes. ¿Què fóra de «Terra baixa» si lliguéssim les mans d'en Menelic a l'hora de matar el llop?⁶⁶³

Si bé no tots els textos periodístics de Bertrana ressalten per la seva qualitat, en tant que l'exercici periodístic no deixa de ser una feina mecànica, feta per encàrrec i sense massa entusiasme per a l'autor, la gran majoria són una mostra de la seva capacitat descriptiva i de la riquesa del seu llenguatge.

2.2.5. Els transports urbans

L'augment de la circulació d'automòbils pels carrers de Barcelona i el trànsit que se'n deriva és un assumpte que colpeix l'autor, com ja s'ha vist al primer apartat dels temes principals, dedicat a les «coses vistes» per la ciutat. Així mateix, però, dedicarà diversos articles a altres mitjans de transport, com ara el tren, el tramvia o l'autobús.

---

⁶⁶² Bertrana, P. (9 juliol 1933). La sang del «toro de los Pirineos». *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 16.

⁶⁶³ Bertrana, P. (3 maig 1932). Els volen madurs. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

Per exemple, del tren —un mitjà que utilitzava i del qual es queixa sovint, tant pel preu del bitllet com pel fet de no viatjar-hi còmodament de tan plens de gent com solien anar—, en parla a «L'inoportunitat de certes cantúries». Aquest text, a més, és una crítica a un problema social: els pidolaires de tren, que canten i toquen algun instrument per després parar la mà:

Tant li fa que anem a Granollers com a Vich, com a Mataró, mentre s'escaigui dia festiu i el tren que us porta sigui tren d'empentes, tren d'estiuejadors, tren de marits i gents que van al camp i amb aquella alegria; sempre als pocs minuts de marxa, tindreu un parell d'esgarrats en el vagó i comensará el «rasgueo» i la canturia.⁶⁶⁴

De seguida aclareix que els mendicants no només es troben al tren, també són presents a la ciutat, en punts estratègics com el Moll o les Rondes, però sent que al tren no els pot plànyer perquè «imposen» la seva tragèdia als viatgers, amb cants i xivarri:

Tal vegada ho fa que m'agafen desprevingut, o que prou feina tinc en planye'm a mi mateix, trist viatger de tercera, suat, enxovat, masegat i entatxonat entre dones grasses i criatures nervioses. Si, jo comprenc que n'hi té que haver de pobres mendicants, que no deixen estar en pau ni de Barcelona al Bogatell, que la nostra terra perdria el seu caràcter pintoresc si no'ns topéssim amb orbs, mancos, coixos, bornis, garrells lissiats de diversos indrets, però que no cantin! I si és que han de cantar de totes passades [...], que no toquin la guitarra, i si és que han de tocar la guitarra, que no ensenyin llurs carns i llurs ossos de màrtir, i si també cal que ensenyin això, que no ho facin amb impertinència ni amb gestos conminatoris. A mi, no obstant, em semblaria millor que a la taquilla de les estacions, junt amb el bitllet, ens cobressin l'almoina a la bestreta, i que fessin quedar el nostre pobre a la sala d'espera. Seria un gran acte de pietat que en aqueixos matins de festa, quan partim amb l'il·lusió de deixar enrera el tumulte i l'lordesa de la urbs, poguéssim comensar a fruit de l'apacible visió de les hortes o de les platjes del voltant sense recordar que estem a Espanya.⁶⁶⁵

Per a Bertrana, els trajectes en tren i, concretament, en un vagó de tercera classe, són font d'inspiració tant pel paisatge que contempla a través de la finestra com per les converses dels passatgers i, per aquest motiu, el molesten les distraccions. A «Viatgeu en tercera» fa referència a aquesta deu d'inspiració literària que és un vagó de tercera:

---

⁶⁶⁴ Bertrana, P. (14 agost 1920). L'inoportunitat de certes cantúries. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁶⁵ *Ibid.*

La vida hi bull dintre el vagó. Hi palpiten deixalles de tragèdia, llavors d'idil·li, parracs de sainet. En cada hora brolla una experiència i un argument. La dificultat d'escollir, a voltes us amoïna. [...] Els cors s'abraonen; les llengües es desfermen; es barreja el vi de les boteioles i les menges de les fiambres. La truita fraternitza amb el pollastre rostit, la poma amb el formatge de bola. Gent que no s'havien vist mai es parteixen el pa i els secrets de família. Enlloc la paraula democràcia fa de més bon dir que en un departament de tercera. [...] En els vagons de primera i de segona, ja ho he dit, no hi aprendreu mai res per anys que hi viatgeu. En 100 quilòmetres de tercera no sols hi aprendreu de dibuixar tipus i de pintar costums, sinó que àdhuc de dir les coses bellament i amb propietat.⁶⁶⁶

Aquesta és la gent que li interessa de retratar, els caràcters humils i bondadosos amb els quals se sent a gust, en germanor.

«El càstig del destí»⁶⁶⁷ és un altre article sobre el tren; en aquest cas, el tren de Puigcerdà, que ja és elèctric —van inaugurar l'enllaç entre Puigcerdà i la Tor de Querol l'estiu de 1929— i Bertrana es mostra desconfiat perquè les màquines de vapor li resultaven suggeridores; en canvi, la locomotora elèctrica el deixa indiferent; és una enfilada de caixons, insensible. L'anècdota que narra en aquest article és que, el dia de la inauguració del ferrocarril elèctric, en el viatge de Puigcerdà a Ax-les-Thermes, «el caprici d'un cable» va fer necessàries les màquines de vapor, «que tothom creia desbancades per sempre», a l'alçada de la Tor de Querol per retornar el ministre de Treball francès i altres personalitats il·lustres a França. I dels canvis de tarifes ferroviàries se'n queixa, per exemple, a «Sobre un fet a primera vista inexplicable»,⁶⁶⁸ «El tiquet diabòlic»⁶⁶⁹ i «El ral de les topaties».⁶⁷⁰

El tramvia també ocupa alguns articles, com ara «Reconciliació», on fa explícita l'antipatia cordial que li desperta aquest transport urbà; més enllà del seu aspecte «antiestètic» pel fet de no tenir «cap ni peus ni davant ni darrera i marxa cap allà i cap ençà i s'enganxa indistintament amb un remolc per ambdós extrems»,⁶⁷¹ perquè considera que no pots refiar-te'n:

Un dia s'encent com l'esca, l'altra descarrila (un tramvia descarrilat és el mateix que una tortuga de panxa enlaire), l'altra xoca, sovint perd el fil del seu discurs i roman parat a

---

⁶⁶⁶ Bertrana, P. (15 gener 1929). Viatgeu en tercera. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁶⁶⁷ Bertrana, P. (27 juliol 1929). El càstig del destí. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁶⁶⁸ Bertrana, P. (19 juny 1931). Sobre un fet a primera vista inexplicable. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 1.

⁶⁶⁹ Bertrana, P. (18 agost 1931). El tiquet diabòlic. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 1.

⁶⁷⁰ Bertrana, P. (7 setembre 1929). El ral de les topaties. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁶⁷¹ Bertrana, P. (3 desembre 1921). Reconciliació. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

guisa d'orador amnèsic, no pot fugir dels entrebancs i, en entrebancar-se ell, interromp el trànsit, obliga a fer cua als demás i embusa el pas dels carruatges que tenen dignitat i iniciatives pròpies.⁶⁷²

No obstant això, el cronista afirma haver-se conformat a tot menys a una sola cosa: «que ens deixin en terra i amb un pam de nas, ofèn i perjudica».⁶⁷³ Arran d'una anècdota sobre un ciutadà que gairebé perd el tramvia però en xiular fort aquest para i aconsegueix pujar-hi, el Bertrana irònic considera la possibilitat de reconciliar-se amb el mitjà de transport si aprèn a xiular. Un altre cas és «Els que van a peu també anyoren els tramvies», en què manifesta que la suspensió dels tramvies, per la causa que sigui, també afecta els transeünts que, enmig del trànsit de la ciutat, els utilitzen de cuirassa:

Els tramvies seguien una direcció precisa i ben coneguda i llur circulació encarrilava el trànsit. [...] En els encreuaments de les grans vies o en les places on desemboquen els carrers de molta circulació rodada, la corrua tramviària us feia de parapet. [...] Som innombrables els que desitgem la tornada dels tramvies no per anar més depressa als nostres afers; sinó per a passejar el goig de no tenir-ne; no per arribar prompte sinó per arribar sencers; no per estalviar nostres cames, sinó per a conservar-les.⁶⁷⁴

Es fa visible la visió crítica de Bertrana sobre la circulació viària a la ciutat i també el seu to sarcàstic inconfusible.

Un altre vehicle al qual dedica atenció és l'autobús; en parla, per exemple, a «L'autobús» o a «L'autoòmnibus elàstic». En el primer ideari, celebra l'arribada del flamant transport a Barcelona el 1921, on competirà amb el tramvia. Bertrana, contrari a les acumulacions de gent i a les empentes que presència constantment al tren i al tramvia en particular —i a la ciutat en general—, es mostra esperançat amb el bus, que li sembla lluminós i espaiós: «l'impressió és més agradable perquè encara va de buit, perquè permet l'il·lusió d'estar-hi amples, frescos, còmodes. Estem tan poc avesats a veure seients disponibles, plataformes desembarassades, finestres desobstruïdes! La virginitat de l'autobús us commou».⁶⁷⁵ A «L'autoòmnibus elàstic»,⁶⁷⁶ escrit uns anys més tard, ja no hi ha l'esperança de l'anterior article; en aquest text, hi narra un trajecte en bus, incòmode i atapeït de passatgers.

---

⁶⁷² *Ibid.*

⁶⁷³ *Ibid.*

⁶⁷⁴ Bertrana, P. (6 novembre 1920). Els que van a peu també anyoren els tramvies. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁷⁵ Bertrana, P. (29 setembre 1921). L'autobús. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁷⁶ Bertrana, P. (8 agost 1931). L'autoòmnibus elàstic. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 1.

Altres articles els dedica a la bicicleta, com ara «Els brivalls ciclistes»,⁶⁷⁷ una queixa als ciutadans que van en bicicleta —segons el seu parer, els que més cal témer a ciutat en tant que són més difícils de detectar que la resta—, o al camió que actua de bus i trasllada els ciutadans des de Plaça de Catalunya fins als suburbis, a «¡Adeussiau!». ⁶⁷⁸ Així mateix, en diversos articles com «Un empelt que no pot anar ni amb rodes» i «Urnes ambulants», hi parla del sidecar, un vehicle que l'entendreix perquè «sentimentalment, és formós espectacle contemplar un home d'anys que retorna a entrada de fosc de passejar la nissaga»,⁶⁷⁹ però a la vegada l'horripila perquè, estèticament parlant, li produeix aversió: «empelt horrible d'un bressol amb una moto, imitació desgraciada del cangur i del pelican». ⁶⁸⁰

També para esment al cotxe de la Beneficència Municipal que recull els pobres i els porta a l'asil, a «La carrossa de la pobrissalla»:

No té finestres ni forats. Per tal és sinistre i corferidor. Aquest vehicle destinat a la recollida de la misèria humana caiguda en un recó de via pública és menys elegant que qualsevulla carro d'escombraries. Cal deixar la porta oberta perquè els pobres no arribin ofegats a l'assil. ⁶⁸¹

Un altre vehicle que l'afligeix és el cotxe fúnebre, del qual parla, per exemple, a «Sicalipsi sota dossier». ⁶⁸² En aquest text s'hi fa visible la capacitat de Bertrana a l'hora de contraposar la tristesa i el dol que porta implícit el cotxe de morts amb les lectures amb què s'entretenien els dos lacais, sota el dossier del cotxe, tot fent temps: un diari «sicalipsi» —murrieria sexual— i uns versos eròtics.

Un últim mitja de transport del qual s'ocupa és el carro, que motiva algun article com ara a «Els carros de l'alegria»,⁶⁸³ en què la gent festiva reunida en un aplec celebra l'arribada del vehicle carregat de beures i viandes; «El carro de saques»,⁶⁸⁴ que dedica a Claudi Ametlla i on declara que el carro de saques de blat és el mitjà de viatge ideal per a tothom qui no tingui pressa ni destí on anar, i «Els carros forasters», en què l'ull clínic de Bertrana detecta les diferències entre els carros barcelonins i els forasters, més confiats els primers i més temorencs i amb por de fer nosa al mig de la ciutat els segons:

---

⁶⁷⁷ Bertrana, P. (18 octubre 1920). Els brivalls ciclistes. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁷⁸ Bertrana, P. (5 novembre 1920). ¡Adeussiau!. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁷⁹ Bertrana, P. (3 gener 1921). Un empelt que no pot anar ni amb rodes. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁸⁰ Bertrana, P. (6 desembre 1921). Urnes ambulants. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁸¹ Bertrana, P. (17 gener 1921). La carrossa de la pobrissalla. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁸² Bertrana, P. (25 març 1923). Sicalipsi sota dossier. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 9.

⁶⁸³ Bertrana, P. (12 juliol 1920). Els carros de l'alegria. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁸⁴ Bertrana, P. (3 setembre 1920). El carro de saques. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

Així com reconec un pagès de l'Empordà al mig de la Rambla, així endevino un carro foraster al mig del trànsit rodat. [...] ¡Oh, magnífics carros rurals que e tant en tant jo jonepego pels carrers! Mai sabreu l'emoció que em trasbalsa en contemplar-vos.⁶⁸⁵

Els carros rurals són els que el transporten a altres terres i el fan recordar tota mena de vivències en plena naturalesa.

2.2.6. Evocacions del camp i contrast amb la ciutat

Tots els textos periodístics que conformen la sèrie barcelonina són escrits des del punt de vista del bàrbar, salvatge i amant del camp trasplantat a la ciutat, que acaba aprenent a sobreviure-hi però sense adaptar-s'hi mai completament, enyorant la vida en contacte amb la natura i evocant-la tot sovint. La mirada lúcida que contrasta allò que veu i viu a Barcelona amb allò vist i viscut al camp regeix la seva producció: «estic tip de repetir que ni els fets ni els homes ni les coses de ciutat són superiors als fets, homes i coses de pagès».⁶⁸⁶

En alguns textos, compara diversos fenòmens tal com s'esdevenen al camp i a la ciutat, en qüestions tan banals com ara la manera com cauen les fulles dels arbres a la tardor, a «Parlament d'una fulla seca»,⁶⁸⁷ o sobre com s'aprecia diferent a la ciutat o al camp la llum diürna dels jorns de Setmana Santa, a «Llum de passió».⁶⁸⁸ En d'altres, algun element de la ciutat li porta a la memòria i a la ploma records joiosos i visions bosquetanes. Per exemple, a «Frisança i compensació»,⁶⁸⁹ el dia radiant el trasllada mentalment al camp o, a «Germans»,⁶⁹⁰ el passejar pels afores de la urbs li evoca instants viscuts a muntanya amb els seus herois, els companys camperols entre els quals hi havia la sensació de germanor que sent que li manca a ciutat. «Cosconilles evocadores»⁶⁹¹ és una rememoració de les primeres il·lusions d'infantesa; arran de la visió d'una dona de Poble-sec netejant cosconilles, evoca les excursions de «camperol incipient» a la recerca d'aquestes plantes. A «La lluna ciutadana» es plany de la indiferència ciutadana davant

---

⁶⁸⁵ Bertrana, P. (2 desembre 1920). Els carros forasters. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁸⁶ Bertrana, P. (30 juliol 1920). Tant aquí com a Masnou. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

⁶⁸⁷ Bertrana, P. (22 novembre 1920). Parlament d'una fulla seca. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁸⁸ Bertrana, P. (1 abril 1934). Llum de passió. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁶⁸⁹ Bertrana, P. (16 novembre 1920). Frisança i compensació. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1-2.

⁶⁹⁰ Bertrana, P. (9 novembre 1921). Germans. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁹¹ Bertrana, P. (17 març 1922). Cosconilles evocadores. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

la bellesa de la lluna plena, a diferència del camp, on fa servei i és contemplada amb emoció: a Barcelona, «sols un camperol recalitrant l'ha vist amb emoció i l'ha mostrat a la seva filla».⁶⁹² A continuació, apuntaré algun exemple més d'evocacions de natura o de comparacions entre la manera de fer ciutadana i camperola.

A «Troballa d'un bon amic», el cronista descriu com, un dia fred de novembre que es passejava per la ciutat, va entrar a una biblioteca i va trobar-hi una llar de foc encesa: «Una bonior de records, d'ensomnis, de melangies de felicitats, d'imatges i placideses catalanes, han acudit, revifant-se amb aquella suau alenada del fogueró».⁶⁹³ Bertrana rememora els anys de joventut a Girona, la poesia de les ruralies familiars, les expedicions de caça i els seus inicis en el món de les lletres i com a pare de família. Resulta que mentre es trobava entretingut amb el flux de records que li havia evocat la llar encesa, va entrar un ciutadà que va mirar-se-la despectivament, per «antihigiènica», i Bertrana es va ofendre com si la mirada la hi hagués dirigit a ell: «Era un de tants ciutadans que no comprenen que la llenya, en cremar, retorna a l'home les esplendideses del sol i les visions de la natura, que volen escalfar-se sense poesia com gossets falders o gats d'Angora».⁶⁹⁴

«Franciscanisme» és un article en què Bertrana es declara deixeble de Sant Francesc d'Assís i reflexiona sobre la humilitat i la bondat que al camp sorgeixen de manera més natural i espontània, i, si bé a la ciutat hipòcrita i antipàtica és més difícil, a voltes es veu sorprès per una rauxa de bondat i actua franciscanament a ciutat, saludant a tothom amb qui es creua, cedint el pas, responent amablement... I, en entrar a casa, «nets de culpa, purs i humils, penseu que aquell jorn la bondat divina us ha estat propícia».⁶⁹⁵

«Jardinets de llaminadura»⁶⁹⁶ és un blasme als jardins ciutadans, que no fan olor, i acaba concloent que a ciutat ni els fems poden. A l'ideari següent, «Rectificació d'una frase calumniosa», es justifica manifestant que no va expressar-se bé i no pretenia calumniar els fems, ja que no creu que facin pudor, sinó que tenen una alenada característica preferible a moltes ferums barcelonines: els fems rurals li porten records d'hores de joia al camp; en canvi, «els fems inodors dels nostres jardinets ni ens duen

---

⁶⁹² Bertrana, P. (17 desembre 1921). La lluna ciutadana. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁹³ Bertrana, P. (12 novembre 1921). Troballa d'un bon amic. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁹⁴ *Ibid.*

⁶⁹⁵ Bertrana, P. (25 novembre 1921). Franciscanisme. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁶⁹⁶ Bertrana, P. (7 març 1922). Jardinets de llaminadura. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

remembrances ni serveixen per res. I jo vaig dir que no podien volent dir que no flairaven». ⁶⁹⁷

«Les ofrenes rurals» és una prosa poètica en què posa en valor l'agricultura:

Em sembla que ja estareu convençuts, temps ha, que sense l'ajut del camp la ciutat moriria. Mentre les corretges de transmissió, els teixits de fil i llana, el ferro i el cautxú elaborats, el ciment, la pedra i les boles de plàtan —d'això últim no n'hi hauria per a mitja dent— no siguin comestibles, no podrem gallejar massa davant del pagès, el qual, en definitiva, és la nostra dida. ⁶⁹⁸

En aquest mateix text, hi remarca que el pagès no només proporciona aliment al ciutadà, sinó també poesia. L'article és publicat l'1 de gener de 1926 a *La Veu de Catalunya* i Bertrana hi evoca la ruralia que impregna les cases barcelonines durant les festes de Nadal, amb el pessebre, la molsa i la palla, els àpats i «les alegries del tíó»; tot prové del camp:

El Bon Jesús introdueix als palaus el baume de la palla, la dolça tebior d'un estable, la llum dels estels, el remuc d'un bou, el plàcid i resignat rumflar de la mula, la dolçor de les bresques, la delícia del pa amb nous, el bel dels cabridets, la joia i humilitat dels pastors [...]. El realisme de la naturalesa s'imposa, es filtra, vulgues que no, en l'absurditat hieràtica de les ciutats. [...] Si jo parlés per mi us narraria les infinites sensacions que commouen la meva barbàrie irreductible durant les jornades precursors de tots els Nadals viscuts en l'estretor d'una gran ciutat. [...] La molsa, els galcerans, els arbossos, l'esparraguera i el grèvol que trobo escampats pels nostres carrers, desvetllen tota la immensa joia dels meus primers passos per valls i muntanyes. I no crec pas que cap home sensible pugui contemplar això amb el menyspreu que es contempla una mercaderia de circumstàncies. Encara que no fos més que per l'aroma de fortitud i netedat bosquetanes que exhala, us emocionaria. ⁶⁹⁹

Sense aquest regust rural les llars barcelonines serien insípides. Aquest tast de natura el commou, l'omple de joia però a la vegada d'enyorança de la vida passada, de la llibertat de vagabund i del repòs de contemplatiu en plena naturalesa.

A «Les vaques pels carrers!» ironitza sobre un ciutadà que se'n riu del fet que a Setcases les vaques transitin per la via pública com els mateixos veïns i es mostra sorprès quan el cronista li confirma que succeeix a totes les viles agrícoles. Segons el parer de

---

⁶⁹⁷ Bertrana, P. (8 març 1922). Rectificació d'una frase calumniosa. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁶⁹⁸ Bertrana, P. (1 gener 1926). Les ofrenes rurals. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁶⁹⁹ *Ibid.*

Bertrana, la sorna amb què els barcelonins parlen de la gent de fora és mereixedora de la ironia que gasten els pagesos en parlar d'ells:

Són molts els que s'imaginen que el sol fet d'ésser barcelonins els inculca llestesa, vivor, una mena de gràcia especial per a *prendre el pèl* —horrible traducció d'un modisme castellà, no massa afortunat, que ells usen— a la gent forastera. I es riuen de la parla camperola i ells diuen *relotge, fràbica, enritació, palmonia*, i els més il·lustrats es donen llustre emprant castellanismes de mitja rova que mai no han infestat la llengua dels bosquerols. I això, aquest presumir, no té perdó de Déu. Afortunadament, l'observador imparcial veu que la ignorància està repartida amb equitat i justícia; tan ruc és el d'un llenyater que tresca pels boscos com el d'un parracaire que tresca per l'Eixampla, que tant s'entusiasma amb un tenor dolent i una comèdia sensiblera el que ve d'Osor com el que ve del Camp de l'Arpa, que si els infants de pagès són destres en abastar nius, els de la urbs ho són en muntar als tramvies, i que si els uns imiten els sorolls horrífons dels automòbils, els altres el cant de les tortres.⁷⁰⁰

Bertrana es posiciona sempre al costat de la gent senzilla, humil i sense aires de superioritat.⁷⁰¹

«Traïdories de la ciutat» és una queixa directa a la ciutat que l'ha privat de veure la pluja d'estels. A muntanya aquest bell fenomen no se li hauria pas escapat, però a ciutat, amb el trànsit de gent i de vehicles, s'havia tancat a casa on, a més, restava a les fosques perquè tenia els balcons barrats per por de lladres i s'havia fos un fusible:

I com rescabalar-me d'aquesta estafa iniqua? Caldrà esperar trenta tres anys, diuen els astròlegs, per a tornar a veure semblant cosa. Oh, ciutat ingrata! ¿Podràs allargar la meua vida fins a llavors? No me l'escurçaràs encara valent-te de la sàtira d'un Gamímedes despitat o de la badada d'un xofer?⁷⁰²

Aquestes pinzellades són una petita mostra dels textos periodístics de Bertrana en què es veu més clarament la visió antagònica de la ciutat. No obstant això, és, sobretot,

---

⁷⁰⁰ Bertrana, P. (13 octubre 1928). Les vaques pels carrers!. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷⁰¹ És interessant l'impromptu «Desobnubilació» que Bertrana escriu en resposta a l'article «Obnubilació» que Joan Sacs —pseudònim de Feliu Elias— publica a les pàgines de *Mirador* (31 de desembre de 1931, p. 3). En aquest text, Sacs manifesta que no s'ha de confondre el ruralisme, la rusticitat, el viure a pagès, el fet de ser bucòlic, etc., amb la salvatgeria i l'anticultura, i l'enuig respecte de la civilització. Segons el seu parer, tant Prudenci com Aurora Bertrana han confós aquests valors. Així és que Prudenci se'n defensa a «Desobnubilació», on conclou: «Ah, Joan Sacs!, terrible flagel·lador dels alemanys bel·licosos i de l'Esquerra Republicana, jo sento una profunda admiració per vós quan actueu de caricaturista o quan bussegeu en llibres d'art, però no vulgueu ésser un de tants que a casa nostra tracten de posar caminadors als qui fa temps que marxen sols, mentre ells romanen encallats en llur plataforma de savis inútils». Bertrana, P. (9 gener 1932). Desobnubilació. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

⁷⁰² Bertrana, P. (15 octubre 1933). Traïdories de la ciutat. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

als textos dedicats a les foranies gironines i les estades a l'Empordà,⁷⁰³ la Cerdanya i el Berguedà on el creador, el prosista vigorós, s'imposa: de la ploma de Bertrana brollen els articles més literaris, bells, descriptius i inspirats, ja que aborden l'entorn natural admirat. A continuació, anotaré alguns textos d'aquests topants.

«L'encís del riu» tracta de Sant Pere Pescador. Bertrana hi afirma que els pobles on passa un riu són més sortosos i el Fluvià, passant a frec de les parets de les cases de Sant Pere Pescador, li aporta un aire més pintoresc i cèlebre: «el Fluvià, que sembla un riu de mala mort, allí s'ennobleix, com aquelles persones modestes i insignificants que abans de morir saben superar-se amb algun acte heroic o amb alguna acció generosa».⁷⁰⁴

A «La porquerola de Rimorts» se centra en una porquerola que ha vist al poble de Riumors, a l'Alt Empordà, acompanyada de dues truges. La porquerola va vestida de manera elegant, per sorpresa seva, i entona un tango sentimental:

Arribeu a pensar-vos que el grup és la invenció d'una bruixa trapella que us convida a pecar. Us persigneu i no s'esfuma ni l'excitant i estrofolària pastora ni el bestiar llord, i llavors recordeu que l'Empordà és terra de meravelles, oberta als quatre vents, per on penetra la civilització a glopades. [...] Què hi farem: la pel·lícula i la novel·la estúpides, el tanguista patètic i l'estrella de cafè concert transhumants deixen llur rastre i la infecció no serà pas esvaïda per la tramuntana, com en altre temps les febres.⁷⁰⁵

Tot allò provinent de la civilització i que desentona amb la rusticitat modesta, acaba arribant de les ciutats a les zones rurals, inevitablement. Malgrat tot, l'Empordà segueix essent una terra «meravellosa que agermana els roquissos ferestos i els sorrals eixorcs amb els camps i les alberedes frondoses i els aiguamolls fantàstics».⁷⁰⁶

L'estiu de 1927, Bertrana és a la Cerdanya i, des d'allà, ofereix diversos articles del paisatge pirinenc als seus lectors barcelonins i dels diferents llogarets que s'hi troben, que només d'albirar-los desperten la simpatia de l'escriptor. És el cas, per exemple, de «Les garses d'Ur»,⁷⁰⁷ «Els pollancre d'Hix»⁷⁰⁸ o «L'art de "tocar" els bous»,⁷⁰⁹ sobre la visió d'un carro tirat per bous al municipi d'Enveig. L'estiu següent tornarà a la Cerdanya

---

⁷⁰³ Vegeu Bertrana, P. (19 maig 1921). Comentari. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1. Bertrana dedica una glossa a l'Empordà, suggerida per «l'estimat company» Josep Pla, ja que tenen opinions divergents sobre aquesta terra: segons Bertrana, Pla la veu amb ulls de reformador i ell la frueix tal com és.

⁷⁰⁴ Bertrana, P. (28 agost 1924). L'encís del riu. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 3.

⁷⁰⁵ Bertrana, P. (10 setembre 1926). La porquerola de Rimorts. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷⁰⁶ *Ibid.*

⁷⁰⁷ Bertrana, P. (27 juliol 1927). Les garses d'Ur. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷⁰⁸ Bertrana, P. (17 setembre 1927). Els pollancre d'Hix. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷⁰⁹ Bertrana, P. (18 agost 1927). L'art de «tocar» els bous. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

i seguirà passejant-se pels poblets pirinencs i trescant muntanyes que li inspiraran diversos impromptus com ara «Llívia»,⁷¹⁰ «Angostrina»⁷¹¹ o «Riutés i Qués».⁷¹² Es tracta de textos més llargs, literaris, optimistes i descriptius, en què es nota com de bé se sent, l'autor, enmig de la natura. «Bell-Lloc», per exemple, és un relat sobre l'ascensió al turó homònim, coronat per l'ermita de Santa Maria de Bell-lloc, i Bertrana descriu gràcilment les sensacions viscudes i l'emoció sorgida de la contemplació de les runes de l'ermita i el paisatge que l'envolta:

Hem deixat Bell-lloc amb recança. Hauríem volgut interrogar amb calma, ja que no podíem girar-nos dintre, els seus recons embardissats, les seves esquerdes i esborancs tenebrosos i les seves pedres embrunides i descarnades com les dents d'un vell fumador. Hauríem volgut que ens diguessin, o ens deixessin imaginar tan sols, l'existència que portaven allí els herois de la fe que hi feien estada. Però l'últim raig de sol morent escantella de groc el petit cloquer: un d'aquests cloquers que resulten tan escaients en la solitud de les grans muntanyes: un mur trepanat per tres finestralers repartits en triangle i cobert per una teuladeta a dos pendents. Li hem dit adéu, amb emoció, i hem saltat muntanya avall per a no arribar tard a casa nostra. El nostre adalament intempestiu ha fet néixer un gran estol de cornelles. Eren com esquitxos de tinta que puntillaven de negre la finor atzurada del panorama.⁷¹³

L'essència del pintor-escriptor, la riquesa del lèxic i de l'adjectivació, i l'ús de comparacions i imatges que ajuden el lector a conformar visions vívides d'allò narrat impregnen aquests i altres escrits dedicats a la natura, font immutable de goig i de consol.

Els següents estius retorna a Puigcerdà, a la Cerdanya, amb impromptus com ara «Expedició de pesca al llac de Puigcerdà»,⁷¹⁴ o els poètics «Els camins»⁷¹⁵ i «La pluja en els cims».⁷¹⁶ A «Les vaques tafaneres»,⁷¹⁷ hi explica com de satisfet se sent de tornar a passejar la seva capsula de colors per la Cerdanya i poder pintar paisatges. Cal recordar que Bertrana va reprendre la pintura després d'una temporada llarga d'inactivitat, cap a finals dels anys vint i principis dels trenta, coincidint amb la malaltia de Cèlia, la filla petita,

---

⁷¹⁰ Bertrana, P. (19 juliol 1928). Llívia. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷¹¹ Bertrana, P. (26 juliol 1928). Angostrina. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷¹² Bertrana, P. (2 agost 1928). Riutés i Qués. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷¹³ Bertrana, P. (17 agost 1928). Bell-Lloc. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷¹⁴ Bertrana, P. (28 agost 1929). Expedició de pesca al llac de Puigcerdà. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷¹⁵ Bertrana, P. (6 agost 1930). Els camins. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

⁷¹⁶ Bertrana, P. (29 setembre 1929). La pluja en els cims. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷¹⁷ Bertrana, P. (21 setembre 1929). Les vaques tafaneres. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 7.

que va empitjorar el 1927 i havia de fer estades curatives a Puigcerdà: pintar paisatges esdevenia un bàlsam per a l'ànima afligida del pare.

L'estiu de 1930, Bertrana també va publicar una sèrie de tres textos a *La Veu de Catalunya* sota l'epígraf «A través de la Vall d'Andorra» acompanyats de dibuixos del propi autor. A manera de contes breus, hi narra l'aventura viscuda amb un company fins a Andorra, en tres etapes: de l'Hospitalet de Llobregat a Soldeu,⁷¹⁸ on van fer nit; de Soldeu a Encamp,⁷¹⁹ on van parar a dinar, i d'Encamp fins a Andorra la Vella, admirant i fruïnt del paisatge en tot moment. Bertrana se'n va anar d'Andorra enduent-se «el regust d'una bella terra, d'un poble sortós, d'una gent digna, seriosa i devota, i d'unes visions inoblidables».⁷²⁰ El 1931, després de la mort de la petita Cèlia ocorreguda el 18 de març, la família Bertrana va començar a estiuejar al Berguedà i, des d'allà, seguirà publicant impromptus i impressions estivals. L'escriptor dedicarà una trentena d'articles als paisatges berguedans i la seva gent, al Santuari de la Mare de Déu de Queralt,⁷²¹ a l'església de Sant Pere de Madrona⁷²² o als Rasos de Peguera: «hi trobareu una emoció impensada. Una emoció d'aquelles que deixen com una mena de tatuatge a l'ànima, car l'esgratinyen tràgicament».⁷²³ Els estius de 1931 i 1932 s'hostatgen a Berga,⁷²⁴ el 1933 a La Nou⁷²⁵ i els següents a Vilada,⁷²⁶ on la família Bertrana viurà, també, una temporada durant la Guerra Civil, fins que l'estiu de 1938 va instal·lar-se a Sant Pere Pescador, a casa del cosí de Bertrana, Salvador Armengol, per acabar retornant a la ciutat de Barcelona finida la guerra.

«Ni diaris» és un article en què explica que ha estat quinze dies a La Nou, desconnectat del món i sense llegir diaris, perquè el que no abasten els seus ulls ni les seves orelles ho dona per inexistent. Bertrana ha fugit de l'estridència urbana —dels altaveus i de les gramoles que últimament ocupaven els seus impromptus perquè sonaven a totes hores, amb l'atabalament que això comporta—, ha deixat enrere «el ressò formidable de l'humanitat en crisi» i ha vist que es pot viure perfectament tranquil sense

---

⁷¹⁸ Bertrana, P. (10 setembre 1930). D'Hospitalet a Soldeu. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 4.

⁷¹⁹ Bertrana, P. (21 setembre 1930). De Soldeu a Encamp. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

⁷²⁰ Bertrana, P. (21 octubre 1930). D'Encamp a Andorra la Vella. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 4. Al peu d'aquest últim article de la sèrie «A través de la Vall d'Andorra», hi posa «setembre, 1929». Així doncs, va publicar l'aventura un any més tard.

⁷²¹ Bertrana, P. (15 setembre 1931). El santuari de Queralt en perill. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

⁷²² Bertrana, P. (25 agost 1931). Sant Pere de Madrona. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 1.

⁷²³ Bertrana, P. (13 setembre 1932). Els rasos de Peguera. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

⁷²⁴ Bertrana, P. (16 juliol 1931). Berga I. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 8. I, també, Bertrana, P. (21 juliol 1931). Berga II. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 1.

⁷²⁵ Bertrana, P. (16 juliol 1933). La Nou. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 14.

⁷²⁶ Bertrana, P. (17 juliol 1934). Vilada. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

saber què diu el governador, què fan la policia i els pistolers, què es cou a les conferències internacionals, quantes bombes s'han trobat o «on va el senyor Macià cada diumenge». Cada matí, en llegir el diari, «prenia una infusió de malvestats, d'odis i de dolors inguaribles, servits per repòrters diligents i per les agències informatives nacionals i estrangeres». ⁷²⁷ En canvi, aquí a La Nou, per gaudir del repòs espiritual només ha d'obrir els ulls i «tancar en pany i clau la intel·ligència». Posa de manifest que li agradaria tornar a ser analfabet: «Temo que el saber llegir i escriure hagi estat l'esca del pecat del malestar de l'home». ⁷²⁸ I clou el text amb la següent reflexió: «Però, en definitiva, pot ser que tot sigui mandra, mandra de contemplatiu insaciat, mandra d'adreçar una lletra a l'amic administrador de *La Veu de Catalunya*, mandra d'anar al poble a comprar un segell». ⁷²⁹ La vida lenta i plàcida del camp, lluny de notícies de tota mena i massa estímuls, l'encisa.

Un altre tast rural del Berguedà és «El viàtic a La Nou», en què el literat descriu la visió d'un capellà rural escortat per sis donzelles en processó de camí a visitar un moribund, enmig del paisatge imponent:

Poques coses d'una tan gran senzillesa m'han meravellat com aquesta curta processó enmig de la solitud dels camps i de la llum somorta del crepuscle. [...] Mai la majestat i bonesa de Déu no se m'havien fet tan ostensibles com en aquella hora fèrvida. ⁷³⁰

Aquest text també exemplifica el misticisme de Bertrana, la creença en l'essència divina del món. Com afirma T. Roig i Llop, l'esperit religiós de Bertrana aleteja en aquestes proses rústiques perquè és en contacte amb la natura on «se sent més amorosit per l'oreig diví» (1978, p. 236-237).

Un altre exemple de text viscut en la quietud de les muntanyes és «La pau amb nosaltres»: ⁷³¹ els ulls de Bertrana, acostumats a veure edificis alts, automòbils, terrats i balcons, agraeixen les visions de natura i la tranquil·litat de Vilada, rebudes com un tresor de bellesa i poesia.

«Dos benaurats damunt la terra» és un impromptu anecdòtic sorgit de la sensibilitat de l'artista i protagonitzat per un pagès i el seu ase, el tipus de caràcters humans i bèsties humils que despertaven l'empatia de Bertrana. Aquest es trobava pintant un quadre, en un camí de bosc a Vilada l'agost de 1935, quan va passar a prop seu un ase

---

⁷²⁷ Bertrana, P. (23 juliol 1933). Ni diaris. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 20.

⁷²⁸ *Ibid.*

⁷²⁹ *Ibid.*

⁷³⁰ Bertrana, P. (30 setembre 1933). El viàtic a La Nou. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁷³¹ Bertrana, P. (7 juliol 1935). La pau és amb nosaltres. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

i es va aturar. El pagès que anava més endarrerit, en arribar al seu costat, va confirmar-li, jocós, que l'ase no es movia perquè volia ser retratat. Bertrana va voler satisfer el desig de l'animal, davant l'estupefacció i emoció de l'amo, perquè justament duia a sobre la càmera que l'ajudava a escollir paisatges, així que va fer-li una fotografia al ruc i es va comprometre a fer-la arribar al mas del pagès al cap d'uns dies:

Quan l'home endevinà que la cosa era un fet, l'emoció el traí. Donà a comprendre que servir la imatge del seu ruc era una d'aquelles ànsies que solen restar latents a dintre nostre, car descomptem la possibilitat de satisfer-les. El cor se li obrí a l'esperança, i l'esperança estava a punt de convertir-se en realitat.⁷³²

Així se succeïen els dies d'estiu per a Bertrana, pintant, escrivint, caçant, caminant i deixant-se seduir per la immensitat del paisatge que li curullava l'ànima. No obstant això, quan començava el fred, senyal que s'aproximava el retorn a la ciutat, el seu esperit esdevenia més melangiós, abatut i penós. Del retorn a la «civilització» en parla, per exemple, a «El malefici de les vacances»⁷³³ o «Un dia negre»,⁷³⁴ un article fosc i desmoralitzat sobre el futur de la humanitat, els conflictes que hi ha arreu i la falta d'altruisme, a partir dels diaris que fulleja per informar-se abans de tornar a Barcelona. Al camp, s'hi sent en harmonia amb l'ànima del món; a ciutat, en canvi, l'aclapara la misèria humana i la «civilització» corrupta que allunya l'home de la puresa de la vida primitiva. Per aquest motiu, se li fa feixuc tornar a la Ciutat Comtal quan comença la tardor, ja que això implica deixar enrere la vida contemplativa i plaent en contacte amb la natura que comença a enyorar només d'anar-se'n.

2.2.7. El món teatral

Bertrana coneix el teatre des de dins, com a dramaturg que ha maldat per estrenar alguna obra,⁷³⁵ a vegades sense èxit, i com a crític, tasca que li ha comportat diversos maldecaps per les seves valoracions exigents i sovint poc elogioses; servant sempre, una independència de criteri que li impedia adular sense una raó fonamentada. Com a tal,

---

⁷³² Bertrana, P. (11 agost 1935). Dos benaurats damunt la terra. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

⁷³³ Bertrana, P. (5 novembre 1933). El malefici de les vacances. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁷³⁴ Bertrana, P. (15 setembre 1935). Un dia negre. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 10.

⁷³⁵ Vegeu Bertrana, P. (30 octubre 1928). De les terribles i ingènues preocupacions d'un autor que estrena. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5. Sobre tot allò que traspalsa un autor el dia que veu representada per primera vegada la seva obra.

escriurà centenars de crítiques teatrals i dedicarà, també, diferents idearis, cròniques i impromptus de la gran sèrie barcelonina a algun aspecte d'aquest món.

Hi ha diversos articles en què s'ocupa de qüestions més banals, com ara «Batalla de colzes»,⁷³⁶ en què es fixa en les bregues dissimulades entre els assistents que seuen de costat per veure qui ocupa el reposa-braços. A «La carícia depilatòria», descriu una escena que atrau la seva atenció enmig d'una representació teatral: al públic, davant seu, hi ha una parella amorosa agafada de la mà, i ella es dedica a cargolar i descargolar els pèls de la mà d'ell, per acabar arrancant-los-hi:

Si un hom assistís a les estrenes sense la responsabilitat de cronista, gairebé fora preferible deixar de banda les peripècies de l'escenari. L'interès està molt més apropet; en ocasions a trenta centímetres de les vostres pupil·les, i heveu de calar-vos les ulleres de prèsbita per a no perdre detall.⁷³⁷

Qualsevol element que li desperti l'interès, per trivial que sigui, és susceptible d'acabar reconvertit en un text periodístic i regat amb una bona dosi d'ironia fina. Per exemple, «Ales que fan nosa»,⁷³⁸ tracta sobre els capells que les dames llüïen al teatre i de com tapaven la visió de l'escenari si se t'asseien al davant, i, «La ploma de faisà»,⁷³⁹ també fa referència als capells, però aquesta vegada als que usaven les actrius, que hi duïen plomes de faisà enganxades, cosa que va incitar el cronista burleta a preguntar-se si, tal com avançaven les modes, no acabarien portant-hi l'ocell sencer dissecat.

Altres textos els dedica, per exemple, als sorolls i el xivarri empipadors. Per exemple, de la tos, que per a Bertrana, al teatre no és senyal d'una malaltia sinó una nosa, en parla a «La tos en els teatres»⁷⁴⁰ i «La tos gripal».⁷⁴¹ A «Comentaris fora de lloc»⁷⁴² fa referència als garlaires inoportuns; aquella gent que assisteix a un espectacle per no fer-ne cabal i que es dedica a xiuxiuejar o a expressar-se en veu alta i molesta. Bertrana deixa clar que els enraonadors no són obrers, menestrals i persones humils que pretenen gaudir de l'espectacle pel qual han pagat entrada, sinó que sol ser la gent distingida que pot permetre's el luxe de mostrar la seva indiferència aristocràtica davant l'obra representada. El mateix tema l'aborda, també, a «Encara i sempre els enraonadors de la "Música de

---

⁷³⁶ Bertrana, P. (11 juny 1921). Batalla de colzes. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷³⁷ Bertrana, P. (15 desembre 1921). La carícia depilatòria. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1-2.

⁷³⁸ Bertrana, P. (16 juny 1935). Ales que fan nosa. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁷³⁹ Bertrana, P. (17 novembre 1935). La ploma de faisà. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 10.

⁷⁴⁰ Bertrana, P. (5 febrer 1921). La tos en els teatres. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

⁷⁴¹ Bertrana, P. (17 febrer 1935). La tos gripal. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁷⁴² Bertrana, P. (22 novembre 1924). Comentaris fora de lloc. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

càmera”»⁷⁴³ i a «No hi ha res a fer».⁷⁴⁴ De la suficiència que exhibeixen els burgesos al teatre també se n’encarrega en algun altre article, com ara «Comoditat burgesa»,⁷⁴⁵ en què reprova la seva actitud amb els acomodadors, els aires de superioritat i la impaciència que gasten per desfer-se dels seus abrics i per recuperar-los després de la representació teatral.

En altres articles, com «Les rialles somes»,⁷⁴⁶ hi aborda la tendència del públic a riure cada vegada més, al teatre. Riure per tot, siguin comèdies o drames, sigui fet exprés o sigui error d’un actor o un descuit de l’autor; és indiferent, la qüestió és poder entregar-se a la hilaritat. Bertrana conclou que, com més preocupacions, maldecaps i basardes té la gent, més desitja riure; una qüestió que ja intuïa uns anys abans a «Riem?».⁷⁴⁷ Un altre tema que tracta és la simplificació escenogràfica del teatre modern, per exemple a «El desbancament dels escenògrafs»:⁷⁴⁸ el decorat és cada vegada més simplista, se suprimeixen elements realistes i l’escenari es presenta més suggeridor i esquemàtic als ulls del públic. Per als escenògrafs, l’arrelament d’aquesta tendència és una mala notícia, però els empresaris l’accepten de bon grat perquè equival a un cost econòmic menor i també suposa menys esforços a l’hora de muntar i traslladar decorats.

Ara bé, molts articles giraran al voltant d’allò que Bertrana entenia com a crisi del teatre català: excés d’obres teatrals però de dubtosa qualitat, excés d’aduladors i capelletes, excés de patriotisme —en el sentit que no cal cantar meravelles d’una obra només pel fet de ser catalana, sinó que cal conservar l’esperit crític—, empresaris teatrals centrats en pagar poc i guanyar molt —promovent la proliferació d’obres mediocres amb la complicitat dels directors de companyies teatrals— i la necessitat d’educar el gust del públic perquè, al cap i a la fi, són ells els consumidors del teatre català que cal dignificar. Per exemple, a «Que Déu ens conservi la feconditat», publicat a *L’Esquella de la Torratxa* el 1912 arran del centenar d’obres teatrals que s’havien presentat al concurs del Sindicat d’Autors Dramàtics Catalans, ja assenyalava el problema de la manca de qualitat, havent-n’hi tantes. Així mateix, el fet que n’hi haguessin tantes també li fa ressaltar la problemàtica de la professionalització de l’escriptor a Catalunya: per a Bertrana, l’oferta del modest premi econòmic del concurs del Sindicat havia desvetllat la vocació de

---

⁷⁴³ Bertrana, P. (12 maig 1926). Encara i sempre els enraonadors de la «Música de Camera». *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷⁴⁴ Bertrana, P. (24 gener 1930). No hi ha res a fer. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 11.

⁷⁴⁵ Bertrana, P. (28 març 1921). Comoditat burgesa. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷⁴⁶ Bertrana, P. (29 març 1936). Les rialles somes. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 7.

⁷⁴⁷ Bertrana, P. (13 juny 1928). Riem?. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷⁴⁸ Bertrana, P. (3 febrer 1927). El desbancament dels escenògrafs. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

dramaturg a molts escriptors: «per la forsa de la necessitat, abarquen totes les modalitats literaries». ⁷⁴⁹

La hipocresia al teatre derivada de l'excés de capelletes és una de les qüestions més recurrents. És visible ja en els seus primers textos com a periodista barceloní; per exemple, a l'ideari barbre «Comedies», ⁷⁵⁰ d'*El Poble Català*, el camperol Roc ha estat convidat per un amic —el cronista— a assistir a una estrena i, amb l'acreditació de periodista i crític teatral de l'amic, s'asseu entre homes de lletres que comenten en veu baixa com de dolenta és l'obra per després aplaudir-la ben fort i dedicar-li paraules ditiràmiques a la premsa. «Tres cares» segueix la mateixa línia, és una crítica als canvis d'opinió dels crítics teatrals segons si es parla a cau d'orella, en veu alta o amb lletres de motllo:

De tu a tu, tot fumant en els entreactes, tots som sincers, tots celebrem o condemnen amb una espontaneïtat engrescadora, i gairebé sempre existeix una certa coincidència d'opinions; i això us causa una especial satisfacció, car l'anar massa sol, més que més entre les llobregueses i trencacolls de la crítica, us omple de basarda. És l'endemà, feta la feina, llançada als quatre vents la vostra decepció, la vostra honrada repulsa, que us trobeu abandonat del que més confiàveu. El desertor ha fet un cataplasma i el posa suaument en el lloc de la nafra, abans que caigui el fuet. Això no us acovardeix pas, però us exaspera. [...] Comprenem que a l'amic se li pintin garses per perdius i se li doni gat per llebre en l'obligada visita entre bastidors, baldament se l'escorxi de part darrera, en una confidència immediata amb un altre amic comú; comprenem el funambulisme periodístic i la possibilitat de coexistir aqueixes tres posicions en una sola persona. Però ens encaboria que a la manifestació lliure i franca de la intimitat segueixi un desmentiment públic. Ens trobem que de la unanimitat de la vetlla en poden eixir elogis, censures i un mutisme secret. El públic no sap amb quina carta quedar-se i arriba a un estat d'escepticisme afrós. I entretant els sincers són tinguts en determinats llocs per uns rebecs execrables. ⁷⁵¹

Bertrana utilitza els articles periodístics per ressaltar aquells elements que contribueixin a bastir la imatge pública que volia projectar. En aquest cas, la sinceritat, la independència i la franquesa. A «Resposta a una lletra» fa gala, de nou, de la seva sinceritat. Resulta que un patriota entusiasta del teatre català de qui no endevina el nom per la complicada cal·ligrafia de la signatura de l'epístola, li suplica a Bertrana que iniciï

---

⁷⁴⁹ Bertrana, P. (27 desembre 1912). Que Déu ens conservi la fecunditat. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 834.

⁷⁵⁰ Bertrana, P. (26 febrer 1914). Comedies. *El Poble Català*, p. 1.

⁷⁵¹ Bertrana, P. (24 febrer 1925). Tres cares. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

una campanya en favor del teatre català i aquest manifesta: «Hem posat nostra sinceritat al servei de la causa. [...] Els qui tinguin consciència saben ja son deure; aqueix deure és anomenar les coses per llur nom. El respall sistemàtic, és i serà antipedagògic».⁷⁵² Des de la seva perspectiva, considera que l'elogi servil no impulsa a millorar, com si que ho aconseguix un comentari crític que identifiqui els punts febles de l'obra representada. Aquesta visió pedagògica l'impulsa a actuar de crític teatral exigent i a parlar, també, de la necessitat d'educar el gust del públic en diversos escrits.

Creu que hi ha un excés d'autors mediocres i francament dolents que ofereixen massa obres a les empreses teatrals en comparació amb els que són realment bons, que en lliuren molt poques. El públic no s'ha de menystenir ni afalagar, sinó que se l'ha de culturitzar i, per dur-ho a terme, se li han d'oferir obres de qualitat. Per exemple, a «Espigolaires teatrals»,⁷⁵³ l'escriptor-periodista hi compara els teatres amb camps perduts d'on pots sortir-ne esgarrinxat, amb alguna flor o amb una mica de grana sota el braç: els espigolaires són els que arrepleguen les espigues que, durant la segada, han quedat a terra; de la mateixa manera, hi ha espigolaires teatrals que deceben el públic que té certa cultura però prosperen gràcies a aquest altre públic sense educació cultural, que li riu totes les gràcies o li plora tots els drames, sorollosament. Arrepleguen guanys a còpia d'estrenar obres amb regularitat, gastant, però, més temps i enginy ensabonant l'empresari teatral que no pas creant-les. A «El petit espectador» hi aborda el mateix tema arran de l'anècdota d'un nen «de casa bona» que seu a la butaca del costat del cronista una tarda d'estrena. El petit exemplifica el tipus de públic que assisteix al teatre, rient acudits dolents i altres bajanades que després escarnirà:

No us sembla, amics, que aquest petit espectador està llest? [...] Gosaríeu a respondre que la veritable gràcia, l'enginy i la subtileza penetraran algun cop ni mig través de dit en el seu intel·lecte? I ell, no en dubteu, representa un formidable tant per cent d'aquest públic gentilíssim, bellugadís i sonor com un enfilall de cascavells, caçat a l'encesa.⁷⁵⁴

El mateix públic l'ocupa a «L'ase dels cops», un altre plany sobre l'estat del teatre català relacionat amb la manca de qualitat de les obres que vol consumir aquest tipus d'espectador, les adulacions entre crítics i autors, i la quantitat d'entesos en teatre que campen per la ciutat: «si existeix quelcom, després dels recons foscos i urbans, de les

---

⁷⁵² Bertrana, P. (2 març 1921). Resposta a una lletra. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷⁵³ Bertrana, P. (1 febrer 1928). Espigolaires teatrals. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 7.

⁷⁵⁴ Bertrana, P. (1 novembre 1931). El petit espectador. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

parets de tanca dels solars i de les bèsties d'arriata, que hagi de suportar amb més freqüència i assiduïtat les impertinències de la gent, és el teatre».⁷⁵⁵

A «No donen, sense garantia»,⁷⁵⁶ s'hi troba el mateix lament enfocat, en aquest cas, en els empresaris teatrals que, de cara als intel·lectuals, blasmen del gust del públic que no els «permet» fer una altra mena de teatre però, de portes endins, ja els va bé que sigui així perquè les obres matusseres que provoquen la rialla fàcil són les que reporten més beneficis econòmics. «La barretina, tapadora» també és clarificadora en aquest sentit, ja que Bertrana, sotmès a l'ideal de l'art, hi resumeix com hauria de ser, segons el seu parer, el teatre nacional:

El veritable Teatre Nacional serà el que complaui el nostre esperit, apaivagant la seva fam i set d'exquisidesa i sentiment. [...] Si tots ens poséssim als llavis el que tenim al cor, amb el poc o molt prestigi de cadascú, formariem un prestigi de conjunt, i aqueix prestigi influirà en el Teatre Català. Si tots diguéssim, per exemple que el més patriòtic és sempre el més bell i que, per a estimar a Catalunya, el millor que podem fer els catalans és posar en les nostres obres l'ànima i els sentits, a fi de revestir-les de virtuts i excel·lències, que es facin albiradores als ulls del món, jo crec que seríem escoltats. [...] Hem d'estimar amb el mateix fervor l'Art que la Pàtria. Qui va contra l'un va contra l'altre. Posat a escollir donaríem el cor a l'Art, perquè, d'una pàtria sense Art, fins les sargantanes en fugen.⁷⁵⁷

El patriotisme —la barretina— no ha de servir d'excusa per «tapar» obres dolentes i fer-les passar per bones pel sol fet de ser un producte nostrat; el patriotisme ha de ser el motiu pel qual cada artista ofreni el millor de si mateix com a contribució a l'ennobliment del teatre català i de l'art en general.

A manera de tancament d'aquest apartat que pretenia resumir els aspectes més destacables del món teatral que Bertrana desgrana als seus textos periodístics, trobo oportú esmentar l'impromptu «L'enyor de "Romea"». El text és un elogi malenconiós a aquest teatre, després d'un estiu sense funcions i abans que s'iniciï la nova temporada teatral. Al Romea, Bertrana hi ha fet de crític, hi ha vist estrenar alguna de les seves obres, com *Enyorada solitud!* (1918) o *La dona neta* (1924), i hi ha anat de simple espectador amb l'esposa, la progenitura i amistats. Així doncs, es tracta d'una prosa sentimental i una mostra de la força expressiva de Bertrana:

---

⁷⁵⁵ Bertrana, P. (13 gener 1935). L'ase dels cops. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁷⁵⁶ Bertrana, P. (21 juny 1932). No donen, sense garantia. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

⁷⁵⁷ Bertrana, P. (17 octubre 1922). La barretina, tapadora. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 11.

Romea tenia un encís casolà, una sopitesa acaronadora, un ambient d'honradesa i ingènua menestralia que us anava guanyant el cor de mica en mica, i us hi sentíeu bé com dintre un bany tebi perfumat de sàlvia. Allí ens guarden els primers engrescaments per En Pitarra, les primeres admiracions per l'immens Fontova, pel proteic Iscle Soler, per l'eixelebrat Goula, per tantes i tantes glories de l'escena catalana; allí també ens guarden les primeres temptatives d'enamorats vergonyants, i darrerament les primeres i complicades emocions d'autor, i, encara, les primeres i dolces becaines de crítics enlleïts. Hi hem portat la dona i les criatures, a Romea, i els forasters rurals. [...] Altrament, Romea ha esdevingut venerable per molts conceptes. Ha estat l'escola i la capella dels devots del teatre català. Generacions de fervorosos s'hi han aixoplugat en els capvespres d'hivern, i s'hi han divertit honestament. No cal oblidar que aquell escenari s'ha saturat de les creacions més admirables dels genis de la nostra escena, que hi perdura el record d'una glòria insuperada, que és un lloc històric i que àdhuc els fustatges mereixen un acatament de relíquia. [...] Que vinguin tants teatres catalans com vulguin, millor que n'arribin molts, però deixeu-nos que sigui Romea la bota del recó on podem anar a gustar-ne del ranci.⁷⁵⁸

2.2.8. Panorama sociopolític

Bertrana no és un cronista corrent en tant que els articles que publica normalment no aborden directament els fets històrics esdevinguts, sinó que són impressions subjectives en què el context sociopolític és al rerefons de l'anècdota que vol destacar, una pinzellada lleu que situa el lector o el punt de partida per a una reflexió.

Per exemple, a «El desarmament és una utopia», a partir de l'aldarull que va causar la proposta de desarmament del polític soviètic Gueorgui Txitxerin a la Conferència de Gènova que va convocar la Societat de Nacions després de la Gran Guerra a la ciutat italiana entre el 10 d'abril i el 19 de maig de 1922 per tal de restablir l'estabilitat econòmica d'Europa, Bertrana explica una anècdota succeïda a l'Escola Industrial de Barcelona. En una lliçó de rítmica i plàstica del compositor, músic i educador musical suís Émile Jacques-Dalcroze, va aparèixer una vespa molesta que destorbava els assistents fins que un ciutadà va treure's un matamosques de la butxaca i va retornar la tranquil·litat a la sala:

---

⁷⁵⁸ Bertrana, P. (15 octubre 1926). L'enyor de «Romea». *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

No té res de sobrenatural l'aparició importuna de l'insecte, però aqueixa arma insospitada, aqueixa arma salvadora, aqueixa arma terrible, allí, en la butxaca d'un ciutadà previsor, quan res justificava la seva existència, quan les mosques i mosquits totjust es movilitzen té un alt significat. Un arma mai fa nosa, digui el que vulgui Chicherin.⁷⁵⁹

Un altre cas és «No és tot u un moro o un colom», en què explica una iniciativa fracassada relacionada amb la Guerra del Rif (1920-1926): el militar Lazaga va proposar un batalló de voluntaris per enviar a Àfrica format pels socis de les associacions de Tir Nacional i Tir de Coloms: «Hem de fer-nos càrrec que tirar sobre un blanc de fusta o sobre un aucell volador no es tirar sobre un enemic, com saltar a terra plana per esport, no és estrompassar abismes».⁷⁶⁰ Aquests tipus de referències tangencials sobre el panorama sociopolític són les més habituals en les cròniques, idearis i impromptus de Bertrana.

Hi ha articles sobre temes ben variats: «El carnet d'identitat»,⁷⁶¹ sobre l'obligatorietat de tots els espanyols majors de 15 anys de disposar de carnet d'identitat; «Gat escalivat, l'aigua tèbia tem»,⁷⁶² sobre la mandra que fan els tràmits burocràtics; «El regidor d'afició»,⁷⁶³ una descripció del tipus de regidor que només ho és per fer-se veure i demostrar públicament la seva autoritat, o «L'energia aplicada a la política»,⁷⁶⁴ sobre les dificultats que s'han d'afrontar a l'hora de fundar un partit polític.

«El femer urbà», publicat al número extraordinari d'abril de 1913 de *L'Esquella de la Torratxa*, dedicat al districte cinquè de Barcelona —el barri *xino*—, és interessant per copsar la consideració que tenia Bertrana del districte: «Jo tinc que parlar d'aquest munt de misèria, de vici i de dolor, que avui exhibim com a curiositat o com a irònica mostra de lo que s'amaga en el sí de les grans ciutats esplendoroses».⁷⁶⁵ Després d'afirmar que no coneix amb profunditat els barris baixos dels quals deu ocupar-se, manifesta que passar-hi a prop ja és suficient per veure-hi els detritus que hi circulen i per fer-se una idea de la misèria, la infàmia i la immundícia que s'hi estenen:

En lloc del món hi ha més tristesa, una tristesa que traspua en el riure, en la gracia dels gestes, en el convidar al paler, en els cants i en el bromejar, en les dances i en les

---

⁷⁵⁹ Bertrana, P. (20 abril 1922). El desarmament és una utopia. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁷⁶⁰ Bertrana, P. (26 agost 1921). No és tot u un moro o un colom. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷⁶¹ Bertrana, P. (29 juliol 1930). El carnet d'identitat. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

⁷⁶² Bertrana, P. (1 agost 1924). Gat escalivat, aigua tèbia tem. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷⁶³ Bertrana, P. (20 setembre 1912). El regidor d'afició. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 610-611.

⁷⁶⁴ Bertrana, P. (10 abril 1914). L'energia aplicada a la política. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 242-243.

⁷⁶⁵ Bertrana, P. (11 abril 1913). El femer urbà. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 248-251.

musiques. Jo no comprenc còm pot haver-hi qui vagi per caprici a passar unes hores en aquests llocs. És cert, certíssim, que hi han excursionistes dels barris baixos que van allí a respirar bravades de luxúria hombrina, de vi dolent, de crim i malures espantoses; com altres van a respirar la puresa de l'aire dels cimals abruptes. També és cert, certíssim, i això és pitjor, que hi han perversos de la bona societat que cerquen en aquell infern aquesta abjecció ciutadana, afront de les ciutats. Joves i vells que baixen d'un principal sumptuós a la claveguera, esperits fets de llot que ansien el llot per a rabejar-s'hi. L'horror és amb mi al considerar quantes miseries hauran sofert les existències envilides abans d'envilir-se, per quins filtres d'egoisme ciutadà, per quins calvaris de fam i de dolor, davant de quines proves d'indiferència i a través de quins exemples de perversió, haurà fet camí tota aqueixa feminitat servidora d'estravagants amors, tota aqueixa joventut estigmatitzada pel crim, tota aqueixa munió de pervertits i delirants, jornalers dels pitjors oficis i de les arts més avorribles. No; és impossible que jo trobi, avui, ni una lleu ironia, al pensar en els formidables degenerats a qui avui dediquem aquestes planes.⁷⁶⁶

Bertrana segueix descrivint el barri i manifesta que els horrors que ha vist en plena natura, comparables als que ha vist «al creuar tant sols els nostres carrers de l'*hampa* i de la prostitució»,⁷⁶⁷ allà l'omplien de compassió perquè al camp tot se suporta amb una calma serena i en canvi en aquests carrers llòbrecs li causaven un esglai terrible. No podia faltar-hi el contrapunt rural, amb el qual clou l'article: «No hi ha pas dret a burlar-nos dels simpàtics femers rurals, sobre'ls quals graten les gallines a ple sol i passa l'aire pur i vivificador».⁷⁶⁸

«La tragèdia de molts» tracta sobre l'atenció sanitària insuficient a què els pobres poden optar, empesos a restar de braços creuats, impotents, i amb la certesa que si tinguessin prou diners tindrien accés a millor atenció sanitària i potser s'haurien salvat ells o el familiar malalt. Bertrana coneix bé aquesta sensació arran de la mort d'Heribert i Helena, el 1913 i el 1915 respectivament, ja que ell s'acusava a si mateix pel fet de no haver pogut pagar-los millors metges i millors reconstituents. En un moment en què Barcelona estava acabant de preparar-se per rebre els visitants de l'Exposició Internacional de 1929, creu oportú posar l'accent en les diferències socials existents a la societat barcelonina i retreure la voluntat d'acontertar els rics i els forasters, però mostrar-se indiferent davant del dolor dels pobres de la mateixa ciutat que no poden permetre's la

---

⁷⁶⁶ *Ibid.*

⁷⁶⁷ *Ibid.*

⁷⁶⁸ *Ibid.*

visita del metge, que jeuen davant la Casa de la Caritat, que no han aconseguit llit a l'hospital o que han acabat al carrer ofegats de deutes:

Sembla que determinada malaltia existeixi per fer més punyents i odioses les diferències socials i posar de relleu, almenys entre nosaltres, la inexistència d'una pietat col·lectiva, d'una organització oficial assenyada i eficaç, destinada a evitar aquesta mena de tragèdies tan usuals i nombroses.⁷⁶⁹

A «L'enrenou» hi aborda l'obertura de l'Exposició Internacional, que tothom creia ajornable i ja se'ls ha tirat a sobre: «Cada casa de barceloní és una imatge, en petit, de la ciutat».⁷⁷⁰ Els barcelonins es preparen per acollir hostes a les seves llars de la mateixa manera que la ciutat es prepara per rebre els visitants que portarà l'Exposició.

Un altre tema que toca en diversos escrits són les eleccions. Per exemple, a «L'hora fatal»⁷⁷¹ hi descriu l'ambient quasi tràgic que es respira en els centres polítics dels perdedors d'unes eleccions qualsevols a l'hora de l'escrutini; a «Esperit de sacrifici o naps a la gorra»⁷⁷² hi resumeix la hipocresia dels candidats que es presenten a les eleccions i de la precampanya poc subtil que exerceixen per tal de sortir escollits, i a «D'eleccions» hi lamenta com sovint s'aprofiten del càrrec els regidors que han sortit elegits: «Per una part, no'n treus res de votar, i per l'altra veus que'ls votats en treuen massa, i això, naturalment, fa decaure l'entusiasme».⁷⁷³ A «Martiri d'un mig esquerrà»⁷⁷⁴ i «D'eleccions»⁷⁷⁵ hi aborda l'aliança electoral entre el Partit Republicà Radical d'Alejandro Lerroux i la Unió Federal Nacionalista Republicana amb Pere Corominas al capdavant per presentar-se a les eleccions generals espanyoles del 8 de març de 1914, tot i que va acabar imposant-se la Lliga Regionalista, tal com anuncia a «Tornem-hi, que no ha estat res».⁷⁷⁶

A «El meu vot»,⁷⁷⁷ el camperol Roc de la secció «Ideari barbre» d'*El Poble Català* se'n torna al poble a exercir els seus deures cívics en les mateixes eleccions legislatives del 8 de març i «com a bon treballador català descontent de tots els polítics» va votar el dirigent socialista Pablo Iglesias Posse, fundador del Partit Socialista Obrer Espanyol

---

⁷⁶⁹ Bertrana, P. (5 abril 1929). La tragèdia de molts. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁷⁷⁰ Bertrana, P. (18 maig 1929). L'enrenou. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 7.

⁷⁷¹ Bertrana, P. (14 març 1913). L'hora fatal. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 178.

⁷⁷² Bertrana, P. (5 setembre 1913). Esperit de sacrifici o naps a la gorra. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 594.

⁷⁷³ Bertrana, P. (7 novembre 1913). D'eleccions. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 738-739.

⁷⁷⁴ Bertrana, P. (20 febrer 1914). Martiri d'un mig esquerrà. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 130.

⁷⁷⁵ Bertrana, P. (6 març 1914). D'eleccions. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 162-163.

⁷⁷⁶ Bertrana, P. (13 març 1914). Tornem-hi, que no ha estat res. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 178.

⁷⁷⁷ Bertrana, P. (10 març 1914). El meu vot. *El Poble Català*, p. 1.

(PSOE) i de la Unió General de Treballadors (UGT). No obstant això, amb la ironia bertraniana palesa, a l'hora de l'escrutini el seu és considerat un vot en blanc perquè el pobre Roc havia catalanitzat el nom de Pablo i tant el president com els interventors de la mesa no van creure que el tal nom correspongués a cap candidat. Amb títol homònim va publicar un ideari a *La Publicidad* sobre les eleccions generals de 1920, en què va sortir victoriosa la Lliga Regionalista de nou; de fet, no va tenir una oposició política rellevant fins a la dictadura de Miguel Primo de Rivera. Bertrana va a votar sense inquietud ni nerviosisme, sabent ja qui guanyaria: «A la nit no'm sóc pas basquejat per conèixer l'escrutini. Com al matí, avans d'anar a les urnes, el sentiment de la victòria em desencaixava les barres en un formidable badall».⁷⁷⁸ L'article és interessant, també, perquè hi explica que va anar a votar acompanyat de l'esposa i que aquesta va esperar-lo a fora, ja que el sufragi femení no va aprovar-se fins que va constituir-se la Segona República Espanyola (1931-1939). En aquest sentit, és interessant «L'emancipació de la dona»,⁷⁷⁹ en què ressalta la reivindicació dels drets de la dona, entre els quals hi havia el dret a votar, amb l'adveniment de la República.

La conflictiva situació social de la Barcelona de començaments de la dècada dels vint aflora, sobretot, en diversos articles que Bertrana publicava a la secció «Ideari bàrbar» de *La Publicidad*, entre 1920 i 1922. En aquests textos s'hi endevina el malestar que regnava en aquells anys; la carestia, la inflació i la crisi financera derivada de la Primera Guerra Mundial que va provocar la fallida del Banc de Barcelona el 27 de desembre de 1920, l'augment de la conflictivitat entre obrers i propietaris, les vagues, el pistolisme entre sindicats i patronals, la violència als carrers i la crispació política que propiciarà el cop d'estat de Miguel Primo de Rivera el 13 de setembre de 1923 i la instauració del règim dictatorial a Espanya fins al 1930, que comptarà amb el suport del rei Alfons XIII:

Hem arribat a un temps que a casa nostra hi penetra el malestar del carrer, dels centres oficials, de les cambres burocràtiques dels ministeris, de la Borsa i de la Banca. [...] L'idea de que'l món i la societat és un tauló posat sobre una pedra on el consumidor roman al mig, en equilibri, i on a cada extrem s'hi gronxen divinitats mitològiques de segon ordre barrejats amb lladres, especuladors, contrabandistes i púrria del carrer, que juguen a les xapes, no és pas massa genial, però és ben acceptable.⁷⁸⁰

---

⁷⁷⁸ Bertrana, P. (20 desembre 1920). El meu vot. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

⁷⁷⁹ Bertrana, P. (11 octubre 1932). L'emancipació de la dona. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

⁷⁸⁰ Bertrana, P. (26 novembre 1920). La bravada persecutòria. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

En diversos articles relacionats amb la compra de tabac, per exemple, pot entreveure-s'hi la situació de crisi econòmica posterior a la Gran Guerra, com ara a «Encara hi ha honradesa»⁷⁸¹ en què, tenint en compte com de car va el tabac, veure que un jove li torna un paquet a un senyor a qui li ha caigut, en comptes de quedar-se'l, el reconcilia de nou amb la humanitat. A «L'epopeia d'una pesseta»⁷⁸² hi explica que no ha pogut encendre la seva pipa tot i portar diners per comprar cerilles a l'estanc perquè a cap establiment disposaven de xavalla per tornar-li el canvi, i a «El que's pot arribar a trobar en un quarteró de tabac»,⁷⁸³ relata la compra d'un paquet de tabac picat en què hi havia de tot menys tabac, a dins. De l'encariment de la vida i la crisi financera en parla, encara, a «El preu antic»⁷⁸⁴ o «Resistiran?».⁷⁸⁵ A «La cua tràgica» hi descriu la munió de persones fent cua davant l'entrada del Banc de Barcelona després de l'escandalosa suspensió de pagaments: «Mai m'havia trobat davant d'una manifestació de pànic».⁷⁸⁶

Pel que fa a les vagues,⁷⁸⁷ se n'ocupa, indirectament o directa, en diversos textos, com ara a «Un dubte»⁷⁸⁸ —sobre la vaga que van iniciar els metal·lúrgics el 23 d'octubre de 1920 i on el Bertrana irònic es pregunta si en «tocar ferro» se'l podria considerar un esquiroi—, «Espectació i curiositat»⁷⁸⁹ —sobre la vaga general de 1920 i com el fet de veure la ciutat paralizada comporta que tot el que hi passi sigui significatiu— o «La convalescència», en què s'intueix que la vaga general s'ha acabat i la ciutat reprèn el ritme i el trànsit; Bertrana, que ha estat engripat, manifesta que tant ell com la ciutat s'han recuperat d'uns dies de «cadarn agut», sempre amb l'apunt sarcàstic: «per fi la nostra vitalitat —dic les coses com qualsevol cronista de la burgesia nacional— ha reeixit de la malura».⁷⁹⁰

Quant al pistolisme i la situació de descontrol i violència a la ciutat, és visible en articles com «Els xiulets d'alarma»,⁷⁹¹ en què critica, per poc efectiva, la iniciativa

---

⁷⁸¹ Bertrana, P. (22 octubre 1920). Encara hi ha honradesa. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

⁷⁸² Bertrana, P. (27 octubre 1920). L'epopeia d'una pesseta. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷⁸³ Bertrana, P. (3 març 1921). El que's pot arribar a trobar en un quarteró de tabac. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷⁸⁴ Bertrana, P. (14 octubre 1920). El preu antic. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷⁸⁵ Bertrana, P. (30 desembre 1920). Resistiran?. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷⁸⁶ Bertrana, P. (29 desembre 1920). La cua tràgica. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

⁷⁸⁷ Bertrana s'ocupa, també, de vagues anteriors. Vegeu Bertrana, P. (27 setembre 1912). Els carrilaires y l'opinió. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 626; Bertrana, P. (4 octubre 1912). La vaga y els desvagats. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 642; Bertrana, P. (14 agost 1913). De la vaga. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 546; Bertrana, P. (22 maig 1914). La vaga dels mariners. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 338.

⁷⁸⁸ Bertrana, P. (1 novembre 1920). Un dubte. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷⁸⁹ Bertrana, P. (4 desembre 1920). Espectació i curiositat. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷⁹⁰ Bertrana, P. (13 desembre 1920). La convalescència. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

⁷⁹¹ Bertrana, P. (18 agost 1923). «Els xiulets d'alarma». *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 9.

impulsada pel Ministre de Foment, Manuel Portela, que cada ciutadà porti a sobre un xiulet i l'utilitzi per donar l'alarma quan estigui en situació de perill. Altres exemples són «El nas dels policies»⁷⁹² o «Trets al carrer». En aquest últim, narra un episodi de confusió enmig del carrer en oir el que semblaven trets, causant el pànic entre els transeünts, malgrat que al final els «trets» provenien del motor vell d'un camió:

Suposem que camineu amb l'anima neta de pecat pensívols i calmosos per una Ronda qualsevol. Sobtadament, de part darrera esclata un tiroteig. Pim pam pom, patatam retaplum. Un crim social! L'estrevada dels nervis us ha posat enciriat de cara l'espatec, amb el cor sosmogut i la buidor hipogàstrica que caracteritza l'acobardiment. Veieu els transeünts que es llensen al mig del carrer, el veinat que obra les persianes i els botiguers que's disposen a fermar les portes. Tots estan d'esquena a vosaltres immòbils i tan-mateix pal·lits d'orelles. No s'ovira res encara, però esclaten nous trets darrera la cantonada del primer carrer que encreua amb la Ronda. Us sembla que xiulen bales, que destrieu espeternecs de cossos estenallats que n'hi ha que fugen i n'hi ha que embesteixen... [...] Tot això ha durat el que dura un llampec. Ara desemboca el carrer un tràgic «camió» que dona un tomb i enfila la Ronda. [...] Oh bell acudit d'un motor vell, d'uns eixebrats joves! Patim patam... en la llunyania es reproduïx la paròdia de combat societari i la paüra de les gents desseguida transformada en joia anecdòtica.⁷⁹³

A «Els aparadors de les armeries»,⁷⁹⁴ publicat en ple auge del pistolisme, s'hi troba una referència molt tangencial a aquest fenomen, ja que Bertrana hi explica que abans la gent es fixava en els aparadors de botigues que mostraven eines i aparells útils i, en canvi, en aquells moments, els ciutadans es fixaven gairebé exclusivament en els aparadors d'armes «destructores» però que no eren pas les escopetes de caça, precisament, allò que fitaven.

A «Els infants bel·licosos» hi destaca una notícia de la Junta d'Inspectors de Primer Ensenyament d'Oviedo, que ha passat una circular als mestres de les escoles públiques per tal que controlin els jocs dels nens i que els prohibeixin els que fomentin l'instint guerrer: l'estat convuls de l'Europa d'entreguerres havia incrementat els jocs bèl·lics arreu del continent entre la mainada, i a Barcelona els menuts també hi reproduïen «les variades manifestacions del pistolisme barceloní».⁷⁹⁵ En aquesta línia, és també suggestiu «Obsequi nadalenc», un impromptu fosc sobre l'agitació sociopolítica al

---

⁷⁹² Bertrana, P. (30 octubre 1920). El nas dels policies. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷⁹³ Bertrana, P. (15 juny 1920). Trets al carrer. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷⁹⁴ Bertrana, P. (2 octubre 1920). Els aparadors de les armeries. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁷⁹⁵ Bertrana, P. (20 gener 1935). Els infants bel·licosos. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

continent prèvia a la Segona Guerra Mundial en què critica el progrés de la ciència bèl·lica moderna: «Oh, la ciència! La que treballa per a la salvació i consol dels homes, camina a pas de nou, vacil·la i cau; la que s'encamina a matar i a destruir, corre com el vent, és sagaç i astuta».⁷⁹⁶ Se sent tan envoltat de gent malvada que, si pogués, s'escaparia a un altre planeta.

«Sorpreses de la vida» és un article afectat i pessimista; és una reflexió a partir dels assassinats i el clima de crispació i conflictivitat social que es viu a la ciutat:

Ens trobarem altra volta enfront el Dipòsit judicial. Erem els mateixos, els companys de treball i d'honradesa, apacibles filòsofs d'un món desquiciat ensombrat pel perdurable instint de ferotgia. Tots conveníem que una gota de sang caiguda en la gàbia d'uns carnívors domesticats era prou per a retornar-los a l'estat primitiu d'exasperació selvàtica. I en nostra immensa gàbia, i en nostre immens apilonament de «ménagerie» humana, la sang hi havia caigut a raig. Els homes de l'altre segle, còndidament, no ho havíem previst; concebírem una gran senyera blanca sota els plecs de la qual viurien nostres nets, fruit del sol i de la fecunditat de la terra; de l'amor i del laborar germanívol. Crèiem en la paraula, en l'intel·ligència i en el cor perfeccionat: en l'abolició de les armes i dels botxins. Tal vegada els més pessimistes es conformaren en morir sense atalaiar al lluny, l'aurora de la veritable civilització. Però qui ens havia de dir que nosaltres en persona assistiríem a tants enterraments de germans assassinats!⁷⁹⁷

En aquest cas, no hi ha la ironia però sí el sentimentalisme de Bertrana que amara els textos que li dol escriure.

Pel que fa a la Dictadura de Primo de Rivera, que va imposar una política anticatalanista i va aplicar amb fermesa la censura a la premsa, hi ha tres articles de Bertrana rellevants que hi fan referència. «Els dos muts» és el primer impromptu que l'autor va publicar després de la instauració de la Dictadura i és molt clarivident; tant, que va ocupar la primera pàgina de *La Veu de Catalunya*, espai que no ocupava mai la secció «Impromptu». La fina ironia de Bertrana s'hi escolta subtilment i l'anècdota que hi explica es pot llegir en clau: hi narra el cas d'un amic íntim que viu preocupat i nerviós, pensant que la fi del món s'apropa. El nou «Directori» —el Directori Militar— es proposa restablir l'ordre social i acabar amb la conflictivitat obrera, i, si bé l'amic de Bertrana ho

---

⁷⁹⁶ Bertrana, P. (30 desembre 1934). Obsequi nadalenc. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 14.

⁷⁹⁷ Bertrana, P. (24 novembre 1920). Sorpreses de la vida. *La Publicidad*, ed. nit, p. 2.

veu amb bons ulls, «l'exasperen les restriccions establertes pel nou règim. Sobretot les d'ordre ideològic».⁷⁹⁸ Un dia, l'amic «contempla» la conversa de dos muts:

Un d'ells devia dir sàtires, devia mofar-se de quelcom encimbellat, i l'altre, bo i servant una expressió d'astorament als ulls, es partia de riure. El primer cridava amb tota la força dels seus gestos i de les seves ganyotes, i el segon li responia amb sons guturals, com esgarips d'un clarinet embussat. I tot ho podien dir i celebrar-ho impunement. Ni bans ni gasetes cohibien llur paraula. —Som més muts els que en tenim, de paraula —exclamà el meu amic. Demés, ells ens guanyen l'avantatge en sordejar. S'estalvien indignacions i greuges. I jo penso que el meu amic tenia raó. Si aquest impromptu el pogués escriure amb les celles i amb ullades, amb cops de mà i bellugant els dits, altrament fora expressiu i graciós. I un periodista envejant un mut no és precisament la cosa més grotesca de la terra, però poc li manca.⁷⁹⁹

Acaba, categòric, apuntant-ho ell mateix i no pas com a nota afegida: «Aquest número de *La Veu de Catalunya* ha sigut passat per la censura militar».⁸⁰⁰

«Descobriment arqueològic» és un altre exemple clar d'intent d'eludir la censura fent ús de la ironia:

Un hom, fervent admirador de les persones honrades, i més admirador encara, si possible és, dels governs honrats, no començaria avui a dir mentides precisament a l'hora radiant que Espanya es regenera i la justícia seca cau implacable damunt els prevaricadors, els estafes i els hipòcrites. Si hem de dur tots el cor a la mà duguem-l'hi, i seria molt curiós que els que l'hem mostrat a la llum del dia tota la vida, ara, davant del Directori Militar que dóna exemple, ens el fiquéssim a la butxaca. Si per cas que ens l'hi fiqui la censura.⁸⁰¹

Tot seguit, explica que d'ençà que es fiscalitzen ajuntaments i es revisen nòmimes, apareixen casos grotescos com el que conta a l'article: un empleat d'un ajuntament provincial esgarrapava una engruna del pressupost municipal sense fer res: constava inscrit com a dida municipal. L'única cosa que havien fet era feminitzar-li el nom, es deia Antoni i li havien posat Antònia:

Direu que el posar dides amb la mateixa senzillesa que es posa un plat a taula a l'arribada d'un foraster, no és cosa pròpia d'un Ajuntament seriós, i menys si no es mira prim a escollir les persones, la constitució física de les quals té una certa importància. [...] En

---

⁷⁹⁸ Bertrana, P. (10 octubre 1923). Els dos muts. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 1.

⁷⁹⁹ *Ibid.*

⁸⁰⁰ *Ibid.*

⁸⁰¹ Bertrana, P. (27 octubre 1923). Descubriment arqueològic. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 7.

aqueix regirar terres de caciquisme que ha emprès el Directori, en aqueix furgar del subsòl polític, es faran moltes troballes per l'estil. Minúcies per un museu anecdòtic. Hi guanyarà més l'arqueologia que el tresor nacional, però, mentrestant, ens animarem.⁸⁰²

Durant els anys que va durar la Dictadura, Bertrana va seguir publicant impromptus, eludint la censura i dedicant-se als seus temes predilectes com ara tot allò vist passejant per la ciutat, el pas del temps o les impressions dels pobles on estiuejava.

«Cal desentumir-nos» és rellevant perquè apareix publicat el març de 1930, quan feia dos mesos de la fi forçosa de la Dictadura de Primo de Rivera i l'inici de la «dictablanda» del general Berenguer per retornar la «normalitat constitucional» que conduiria a l'abdicació d'Alfons XIII i a la Proclamació de la Segona República espanyola el 14 d'abril de 1931. En l'article, Bertrana manifesta que durant els temps de la «rabiosa censura dictatorial» els periodistes tenien excuses per justificar el tractament de tota mena de temes i la proliferació d'escrits mediocres, «Ah, si poguéssim parlar!, dèiem llavors».⁸⁰³ Fent ús del recurs de l'analogia, Bertrana compara els periodistes amb els ocells que han estat engabiats durant set anys i han perdut la facultat de volar; per això, els fa un cert respecte la semi-llibertat en què es troben, veient la porta de la gàbia entreoberta però sense acabar-ne de sortir: «Esguardem l'espai sense saber-nos avenir que sigui nostre. Ens cal emprendre el massatge de l'enginy i oblidar que hem estat ensinistrats que trèiem la “planeta” pels firals a canvi d'una grana de cànem».⁸⁰⁴

Per acabar, esmentaré alguns articles en què fa referència al catalanisme o a la llengua, tenint en compte l'auge del moviment i del sentiment catalanista que ja havia començat a gestar-se la segona meitat del segle XX amb la Renaixença cultural i el Modernisme. Per exemple, a «Catalunya» hi descriu la manifestació popular del 24 d'octubre de 1913 que va aplegar milers de ciutadans mentre a l'interior del Palau de la Diputació de Barcelona hi tenia lloc l'Assemblea Catalana amb la participació de tots els partits catalans i que acabaria impulsant la creació de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1923):

¿Que molts ciutadans no sabien lo que volia dir la paraula Mancomunitat? I què? Però sabien, i això és innegable, que era una qüestió de patriotisme; que's tractava d'un afer en que l'honor de Catalunya hi estava compromès, i per això hi feien acte de presencia. I quan se'n troben tants mils que, fins no sabent lo que desitgen, s'afilieren cívicament

---

⁸⁰² *Ibid.*

⁸⁰³ Bertrana, P. (12 març 1930). Cal desentumir-nos. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁸⁰⁴ *Ibid.*

darrera la senyera de la ciutat, cal esperar que amb molt més braó ho farien si es tractava d'una cosa perfectament definida i comprensible.⁸⁰⁵

Del patriotisme en parla també a «La bandera», on posa de manifest la simbologia d'un tros de tela que si s'usa sense solta ni volta perd prestigi:

Una bandera té prestigi i commou quan aixeca i batega amb magestat. Llavors simbolitza a la pàtria. Per davant de les que el vent plega i desplega en les barraques de fira un hom hi passa indiferent. Són una concessió que fa al país un marxant de joguines o un exhibidor d'una baca-marina. Les banderes s'esbraven usant-les sense solta. Si volem que flairin a les nostres ideologies, cal tenir-les ben recloses i només desplegar-les quan e nostre esperit defalleix i cal retornar-lo.⁸⁰⁶

Altres mostres de textos on apunta l'actitud patriòtica i, sobretot, la defensa de la llengua catalana són «El bon terrisaire»,⁸⁰⁷ sobre l'intent de promoure la retolació dels negocis en català i no pas en castellà; «El cafè d'en Nasi i el català que ara es parla»,⁸⁰⁸ sobre la riquesa de vocabulari que s'escolta en les converses d'aquest cafè de Sant Pere Pescador i que a ciutat consideren despectivament «mots de contrada», o «Calella, la Bombilla del Mediterrani»,⁸⁰⁹ sobre una festa patriòtica «patriòtica de la pàtria gran, ja ens entenem» organitzada pel Círculo de la Unión Española, a Calella.

«Una alenada cursi» tracta el «festival de la belleza» celebrat a Palafrugell i anunciat en castellà, cosa que Bertrana lamenta profundament: «Oh, Empordà, Empordà dels meus somnis! Tan català, tan concís, tan pur de llenguatge! Oh, Palafrugell, organitzador de la Festa de la Poesia amb En Maragall president i amb l'Alomar triomfador!». ⁸¹⁰ A «Tramuntana» s'ocupa de la inauguració de la Biblioteca de l'Ateneu Empordanès, el 26 de març de 1922, en celebració de la qual va tenir lloc un àpat que va omplir d'entusiasme a tots els assistents perquè és a l'Ateneu Empordanès «on crema sempre amb més claror i més ardència el foc patriòtic». ⁸¹¹

«Bufar i fer ampolles» és un lament per la pèrdua de lèxic català a causa del centralisme i el culteranisme, arran de la visió d'un cartell penjat en un negoci en què es buscava un «soplador», en «llengua forastera»: «La catalanitat actual té una escletxa per

---

⁸⁰⁵ Bertrana, P. (30 octubre 1913). Catalunya. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 722-723.

⁸⁰⁶ Bertrana, P. (19 abril 1921). La bandera. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁰⁷ Bertrana, P. (17 juliol 1920). El bon terrisaire. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁰⁸ Bertrana, P. (26 agost 1920). El cafè d'en Nasi i el català que ara es parla. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1-2.

⁸⁰⁹ Bertrana, P. (28 juliol 1923). Calella, la Bombilla del Mediterrani. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 9.

⁸¹⁰ Bertrana, P. (25 febrer 1921). Una alenada cursi. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸¹¹ Bertrana, P. (27 març 1922). Tramuntana. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

on degota la essència del nostre llenguatge, dels nostres costums, de les nostres indústries casolanes fonament de la pau social i dels lligams de família».⁸¹² Una queixa similar sobre l'ús del castellà, com a símbol de distinció, es troba a «Els burinots de la Música de Camera», en què titlla el castellà imposat que parla l'aristocràcia barcelonina de detestable, pretensions i superficial; un català banal que tradueixen al peu de la lletra i farcit de catalanades: «Podríem dir-ne l'esperanto del Passeig de Gràcia; un instrument de pocasoltisme distingit i universalitzat».⁸¹³

A «Paraules de resposta a una postal un poc arbitrària»,⁸¹⁴ es dirigeix en castellà a una dama que li ha enviat una postal elogiant els idearis però demanant-li si podria escriure'ls en castellà, ja que no entén el català —cosa que Bertrana troba paradoxal en tant que li fa saber que li agraden però no els comprèn. Amb ironia, li respon en castellà que malgrat li agradaria complaure-la, no pot exigir-li a la seva intel·ligència que de bon matí, que és quan escriu, pensi en una altra llengua que no és la seva, però s'ofereix a ensenyar-li català per tal que pugui entendre els idearis.

A «Marca nacional» hi comenta l'accent dels actors catalans que actuen en castellà, el qual ha estat motiu de burles i ironies; tanmateix, però, Bertrana considera que cal despreocupar-se d'aquest punt i que els actors «en comptes de gastar energia i estudis per a semblar castellans han de servir amb orgull l'accent de la pàtria».⁸¹⁵ Afirmar que el fet que els actors mantinguin l'accent català és també un triomf per a Catalunya i que s'hauria de popularitzar l'accent nostrat a tota la península, conclouent:

Us penseu que és poc que en una mateixa nit, en les infinites representacions que es donen, milers i milers d'espectadors es recordin que existeix una terra que té un llenguatge propi i fills que l'honoren, incapaços d'enraonar-ne un altre correctament, i que aquesta terra és Catalunya l'industrial, l'avençada i «arisca»? Suprimiu l'accent del comediant català i haureu suprimit la propaganda de la nostra personalitat de poble amb aspiracions autonomistes.⁸¹⁶

A «“La paraula”» Bertrana comenta el llibre d'Ivon l'Escop, pseudònim de l'escriptor i eclesiàstic Ricard Aragó i Turón, que dona títol a l'ideari. Segons el seu parer, el llibre de l'Escop dignifica la parla catalana i en fullejar-lo hi troba una forta

---

⁸¹² Bertrana, P. (10 març 1922). Bufar i fer ampolles. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁸¹³ Bertrana, P. (4 març 1921). Els burinots de la Música de Camera. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸¹⁴ Bertrana, P. (5 juliol 1921). Paraules de resposta a una postal un poc arbitrària. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸¹⁵ Bertrana, P. (3 agost 1921). Marca nacional. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸¹⁶ *Ibid.*

coincidència d'idees pel que fa a la llengua viva, als dialectes i als llenguatges eixits de camps, mars i muntanyes. Bertrana es posa reflexiu i sentimental: «les Guillerries, la comarca gironina, l'Empordà... Tota la nostra modesta prosa s'és alletada allí. Viu encara d'aquell succulent didatge i Déu vulgui que l'influència de ciutat no ens desmami en tots els dies que ens resten de vida».⁸¹⁷

En aquest calaix de sastre hi he enquibit els articles en què eren més evidents les crítiques socials o les referències a alguna qüestió política. Malgrat que no es pot considerar que Bertrana sigui un intel·lectual implicat en política en el sentit que no va intervenir-hi ni va formar mai part de cap partit, des de les pàgines dels diaris on col·laborava, oferia als lectors textos sovint anecdòtics però que permetien una lectura que anava més enllà: rere el tel difuminat del tema del qual escollia parlar s'hi amagaven les seves inquietuds i preocupacions socials, el seu posicionament al costat de les causes justes i els grups socials vulnerables, el seu idealisme ingenu, el seu esperit democràtic i el seu amor per Catalunya i la República. Potser no era políticament actiu, però Bertrana va ser un autor compromès amb la seva pàtria:

És necessari que ara mateix cada hu de nosaltres faci el propòsit ferm, irreductible, d'ésser el darrer català que parli en català, juramentant-nos a inculcar aqueixa temeritat als nostres hereus, car sols volent ésser tots el darrer evitarem que el darrer arribi.⁸¹⁸

2.2.9. Art i literatura

L'art i la literatura seran l'objecte d'algunes cròniques, idearis o impromptus de Bertrana. En aquest subapartat anotaré alguns textos periodístics que serveixin de mostrar de les qüestions literàries i artístiques que solia tractar.

Pel que fa a l'art, s'ocupa d'algunes exposicions visitades, com a «Els tres evangelistes a can Parés», en què comenta l'exposició anual de Santiago Rusiñol, Ramon Casas i Enric Clarasó a la Sala Parés, «en santa i dolça companyonia».⁸¹⁹ Així mateix, en dedica a algunes amistats, com el pintor Joaquim Mir o el ceramista i també pintor Josep Guardiola. De Mir en parla amb afecte i admiració a «En Mir i la medalla d'honor»,⁸²⁰

---

⁸¹⁷ Bertrana, P. (13 juliol 1921). «La paraula». *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸¹⁸ Bertrana, P. (desembre 1916). Discurs presidencial dels Jocs Florals de Sant Martí, organitzat per la Joventut 'Els Néts dels almogavars'. *Ofrena*, p. 13.

⁸¹⁹ Bertrana, P. (18 gener 1923). Els tres evangelistes de can Parés. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 8.

⁸²⁰ Bertrana, P. (26 maig 1926). En Mir i la Medalla d'Honor. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

on explica que aspira al Premi d'Honor de l'Exposició de Belles Arts de Madrid de 1926. Unes setmanes després publica «La Medalla d'Honor»: Mir no ha aconseguit la distinció, aquesta ha estat atorgada a l'escultor segovià Aniceto Marinas, per l'escultura *Hermanitos de Leche*, que representa una cabra alletant a la vegada un cabrit i un nadó, sostingut pel seu pare, vidu, amb un posat amoïnat. Bertrana lamenta la decisió del jurat però conclou: «Nosaltres opinem que En Mir ja té l'Honor, i que pot molt ben deixar la Medalla per l'altre».⁸²¹ De Josep Guardiola en fa esment a «Sant Francesc i els ocells de Valldoreix»,⁸²² un impromptu que li dedica a ell i també a l'escriptor Miquel Saperas, on narra una excursió dominical d'uns quants amics per tal de visitar una vil·la en un turó de Valldoreix en el frontispici de la qual hi havia un Sant Francesc de ceràmica, obra de Guardiola.

Un article destacable és «El pudor s'ha ficat a Llotja», publicat el 1913 a *L'Esquella de la Torratxa*. Es tracta d'una crítica a la prohibició, per part d'un professor de l'Acadèmia de Belles Arts, de l'entrada a les dones a les classes de pintura al natural quan el model a pintar era masculí. Bertrana celebrava que les estudiants s'haguessin animat a assistir a aquestes classes:

L'art, aqueix gran consolador de la vida y ennobridor de totes les miseries, que no pot avenirse ab els rubors ni ab la vergonya a l'ús, donà la necessaria ardidesa a les joves estudiantes, y un dia —¡oh, joia dels Déus!—, tal volta ab tota la contorbació divina del seu cor blanc, ab tot el tremolor de l'ànima pura, elles, voluntariament, llevaren del tot l'ignocència dels seus ulls de verge, ofrenantla als seus ulls d'artista. Aquet geste, inusitat en les costums femenils, era francament heroic, y ho era doblement perquè'l sacrifici del natural pudor se feia a presencia dels companys, dels altres joves escolars, sense temor a possibles comentaris ni a probables ironies que, adhuc suponsantles no més que formulades en lo intim de cada hu, no haurien deixat d'afrontarles. Alhora, doncs, el sol fet que elles dibuixessin un home nú al costat d'un altre home, era una prova de confiança, immensament hermosa, que donaven els condeixebles de l'altre sexe. Aixís, tan inopinadament, tan silenciosament, en les aules de Llotja havia sorgit un estat de despreocupació, pera arribar al qual s'han esmersat endevades moltes energies pedagògiques.⁸²³

---

⁸²¹ Bertrana, P. (17 juny 1926). La Medalla d'Honor. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁸²² Bertrana, P. (1 desembre 1935). Sant Francesc i els ocells de Valldoreix. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 10.

⁸²³ Bertrana, P. (24 gener 1913). El pudor s'ha ficat a Llotja. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 66-68.

Quan les estudiants van haver superat el pudor que les frenava, el professor de l'assignatura de pintura al natural va declarar concupiscent el que Bertrana entenia com un acte de valentia i va prohibir l'assistència de les estudiants a la classe quan el model fos un home: «Ell ha malgrat un heroisme femení, rebaixant-lo a la categoria d'insania punible, de curiositat baixa y pecaminosa, digna d'esser reprimida».⁸²⁴ La prohibició és una ofensa i cal protestar. Bertrana considera que cal una reforma a Belles Arts perquè segons la moral acadèmica imperant, tan pecat d'escàndol hauria de ser copiar un home nu per una dona com a la inversa, però a ells se'ls permet pintar un model femení nu sense problemes: «Esperem veure de quina manera acabarà el conflicte plantejat a Belles Arts. [...] Aleshores sabrem, d'una manera definitiva, si l'Art es d'incumbència purament masculina y si les senyores poden traspasar la classificació d'aficionades».⁸²⁵ L'empatia de Bertrana vers els grups més vulnerables, la defensa de les causes justes i l'idealisme en termes d'igualtat s'imposa en aquestes consideracions.

De la Llotja en parla, també, a «La carpeta i el bigoti d'un vell amic». En aquest cas, però, evoca els temps de joventut en què ell n'era estudiant, un aprenent càndid i somiós. Bertrana visita el taller d'un antic company de Llotja del qual no n'esmenta el nom i junts rememoren anècdotes passades a partir dels dibuixos guardats en una carpeta vella. Enmig del paperam, li fa gràcia —i a la vegada li sembla terrible— veure-hi dos retalls de premsa amb un retrat de l'amic que s'havien publicat en dos diaris barcelonins diferents, acompanyant una notícia commemorativa de la mort del novel·lista francès Henri Barnusse, el primer, i la del compositor català Enric Granados, el segon: en dues ocasions la premsa l'havia pres per algú altre, i la confusió en ambdós casos era deguda al bigoti del vell amic. Aquesta és l'anècdota de l'impromptu; tanmateix, però, hi ha implícita una visió de rebuig als canvis de moda i a l'auge dels moviments artístics avantgardistes sorgits a Europa les primeres dècades del segle XX i estesos en el període comprès entre la Primera Guerra Mundial (1914-1918) i la Segona Guerra Mundial (1939-1945):

Parlar d'aquells temps significa, gairebé sempre, enyorar-lo i establir, de pas, una comparació amb els d'ara. [...] Treballàvem amb una gran il·lusió, no creïem pas possible d'arribar a ésser grans dibuixants sense saber de dibuix, ni grans pintors sense haver estudiat la pintura. Una mà, un peu, una cama, la corba d'un tors i l'escorç d'una testa, ens encaparraven i ens mantenien desperts nits senceres. Si algú ens hagués dit que el

---

⁸²⁴ *Ibid.*

⁸²⁵ *Ibid.*

mèrit consistia a prescindir d'allò que ens era més costós, i que una figura manca, coixa o decapitada, podia arribar a entusiasmar la crítica i ésser venuda a més bon preu que si hi fos sencera, l'hauríem acompanyat a casa d'un frenòpata.⁸²⁶

Bertrana entén l'art com quelcom pur i profund, indestriable de la vida. L'art és una necessitat i una fatalitat, i neix de la sensibilitat de l'artista. Per al Bertrana-pintor, l'art veritable és fill d'una emoció sincera, la que li genera la bellesa del paisatge que pintarà sense esmenar-li la plana a la naturalesa, i el quadre ha de poder transmetre aquestes sensacions als qui el contempen. Per això no concep les noves tendències innovadores i trencadores, perquè es manté fidel a la seva concepció artística que no es basa en teories estètiques, sinó en la immutable emoció que l'art ha de produir.

Dedicarà alguns articles als corrents pictòrics avantguardistes, com ara al futurisme,⁸²⁷ al vibracionisme⁸²⁸ o al surrealisme,⁸²⁹ mostrant-s'hi contrari directament o indirecta. A «Germanor davant del perill», per exemple, hi celebra sardònicament que la fraternitat «entre la gran família humana» no s'hagi afeblit, arran de l'exposició de pintures de Pablo Picasso que es va poder veure a la Sala Esteva de Barcelona entre el 13 i el 30 de gener de 1936. Bertrana posa de manifest que la humanitat s'uneix davant de catàstrofes o situacions de perill, com ara incendis, naufragis o terratrèmols. Així mateix, tots els assistents a l'exposició de l'artista cubista coincidien en ganyotes de fàstic, mirades fulminants, gestos de disgust i comentaris d'indignació. Segons Bertrana, només els crítics restaven amb una actitud de reserva indesxifrable:

¿Gosarien escopir damunt de l'ídol? ¿Declararien dolenta l'obra, però geni incomprès a l'autor? ¿Imitarien l'eclecticisme d'aquell famós catedràtic de filosofia, el qual en parlar de l'Univers i en referir-se a la discussió entre els qui opinen que fou creat pel Ser Suprem i els qui ho neguen, deia als seus deixebles: quan uns afirmen que sí i altres afirmen que no, és prudent adoptar un entremig?⁸³⁰

La idea que els crítics són els qui enlairen o enfonsen un pintor i les teories estètiques que promogui es troba també a «Intervenint», arran de la polèmica que van suscitar els murals que el pintor uruguaià-català Joaquim Torres i García va començar a

---

⁸²⁶ Bertrana, P. (8 desembre 1935). La carpeta i el bigoti d'un vell amic. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 10.

⁸²⁷ Bertrana, P. (17 gener 1913). Aixamplen els horitzons. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 52-54.

⁸²⁸ Bertrana, P. (10 febrer 1921). On se parla uns mots sobre cert manifest vibracionista. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸²⁹ Bertrana, P. (21 març 1928). Un dubte torturador. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5; Bertrana, P. (21 octubre 1928). Assassineu l'art, bé, però... *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁸³⁰ Bertrana, P. (26 gener 1936). Germanor davant del perill. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

pintar el 1913 per encàrrec de Prat de la Riba per tal de decorar un saló de la Generalitat. Les obres, contràries a l'academicisme —Torres i García va evolucionar del cubisme al futurisme, passant pel vibracionisme—, van generar molt enrenou i Bertrana, ironitzant sobre el poder de la crítica, no va voler opinar de l'afer fins que els intel·lectuals haguessin emès el seu judici:

La literatura arriba a fer entendre lo que no és intel·ligible, i el pintor que ho sab, en lloc de fer que la seva obra sigui complerta i clara, la complica i la deforma, pel gust de veure lo que hi trobarà en ella l'imaginació dels que escriuen. Per això la volta i els plafons, o lo que sigui, que en Torres García pinta en la Diputació, ningú té dret a jutjar-ho fins que l'intel·lectualitat nostra n'haja passat. A què anar-ho a veure ni discutir-ho prematurament, si, després, tot allò s'ha de cobrir de literatura i sobre lo pintat han de posar-hi encara algunes capes d'erudició i molta filosofia preciosista.⁸³¹

Aquesta mateixa idea del poder de la crítica i de com els crítics enalteixen i ofereixen un lloc de preferència a la premsa als artistes innovadors i excèntrics la recupera quinze anys més tard, a «La celebritat i l'extravagància». Bertrana lamenta que en el món de l'art sigui més fàcil arribar a la celebritat inventant teories noves que no pas seguint les velles, encasquetant-se un barret de cascavells que un de cal barreter, blasmant de tot que no pas essent devot d'una manera de fer i treballant-hi modestament nit i dia:

El fet és que el que estudia i es basqueja i malda i barrina dintre la sensatesa artística per arribar, amb fonament, a semblar insensat i a tenir una glòria ben guanyada, es troba que passa inadvertit, que la crítica tot el que més el considera una esperança; que la premsa no gràfica no interromp pas la seva norma per a reproduir-li una obra; que els seus amics i companys no escupen pas a la cara dels que no el coneixen o en parlen sense engrescament, i que mai ningú no ha fet una grossa despesa de ditirambes per honorar-lo. Però el que un dia de mal humor posa una sabata damunt d'un pal, s'afaita el cap, esgaripa fàstics i clama que ha vingut a aixecar una bandera independent, que és apòstol d'una veritat acabada de néixer, aquest, en quatre setmanes d'armar soroll, de fer riure als uns i enfadar els altres, de parlar egolàtricament i bellugar-se com una mostela aconseguix el que l'estudiós, l'enfebrat, el modest, no aconseguirà en quatre anys. La crítica, davant un subjecte que ha sol·licitat l'atenció de la gent de tal manera, no pot prescindir-ne.⁸³²

---

⁸³¹ Bertrana, P. (5 desembre 1913). Intervenint. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 802.

⁸³² Bertrana, P. (17 novembre 1928). La celebritat i l'extravagància. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

Dels crítics, escriptors i intel·lectuals que esdevenen admiradors que adulen cegament algunes personalitats també en parla en diversos articles relacionats amb el món de les lletres. Per exemple, a «Les canilles» es mostra contrari als fanatismes i a les capelletes, observant que caldrien més devots de l'obra literària d'una persona més conscients i menys fanàtics: és necessària menys hipocresia, més esperit crític i menys fe cega. En aquest article, a més, hi apareix de nou la crítica als entusiastes defensors d'un autor o una obra mediocre només pel fet que s'escuda sota la bandera del patriotisme:

Defensen sovint un subjecte mediocre que ha sabut fer-se passar com indispensable a la pàtria. Per arribar a ésser aparentment indispensable a la pàtria basta fer-ho constar així. [...] Abandereu la vostra indústria intel·lectual i resteu tranquils. El que en nom de l'estètica pura us planti cara cal que es guardi bé de la vostra canilla.⁸³³

Segons es desprèn de l'ideari «Aclaracions sobre'l nostre ideari "Les camilles"»,⁸³⁴ l'anterior article havia suscitat reaccions de diverses personalitats que s'havien sentit al·ludides, així que Bertrana es va veure amb l'obligació d'aclarir que no es tractava d'un atac personal, que no tenia en ment a ningú en concret, i que, simplement, en contraposició als «admiradors conscients», es referia als que pateixen «d'infecció admirativa», que afalaguen per ser pagats amb la mateixa moneda. Sobre el flac favor que fa l'amiguisme a l'art i els artistes i la hipocresia en la crítica en parla, també, a «Companyerisme e insinceritat»⁸³⁵ i a «Cantant les veritats se perden els admiradors».⁸³⁶

«Ja tiren» és una crítica no tant als intel·lectuals aduldors sinó als que no es comprometen per tal de no crear-se enemistats, per la qual cosa les seves valoracions són sempre mesurades i reservades, i no responen les apreciacions de la crítica ni els veredictes dels jurats literaris amb els quals no estan d'acord: tot plegat ha convertit «el camp de les lletres catalanes en una bassa d'oli».⁸³⁷ En aquesta línia, a «Si poguéssim arribar a fer pinyes!...», Bertrana rep amb interès una polèmica entre un «subtil ironista i comediògraf [Carles Soldevila] i un puixant poeta i dramaturg [Ramon Vinyes]»:

Resultava ja pura carrincloneria l'estat de pau aparent, la pau suspicax que, com les nacions civilitzades del mapa, mantenien entre nosaltres, productors i fabricants de

---

⁸³³ Bertrana, P. (7 juliol 1921). Les canilles. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸³⁴ Bertrana, P. (14 juliol 1921). Aclaracions sobre'l nostre ideari «Les camilles». *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸³⁵ Bertrana, P. (11 març 1922). Companyerisme e insinceritat. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁸³⁶ Bertrana, P. (31 desembre 1921). Cantant les veritats se perden els admiradors. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸³⁷ Bertrana, P. (7 novembre 1921). Ja tiren. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

literatura, més o menys patentada, bo i esmolant el nostre ganivet en la pica de rentar els plats.⁸³⁸

El debat en si, sobre si és millor la comèdia —entesa com a intel·ligència— o el drama —entès com a sentiment—, amb Soldevila defensant el gènere còmic i Vinyes el dramàtic, no li interessa, ja que Soldevila havia manifestat acceptar els bons drames i Vinyes les bones comèdies; per tant, el que interessa a Bertrana és el «cos a cos, el pugilat irònic»,⁸³⁹ que animi l'ensopit món intel·lectual català.

Dels escriptors intel·lectuals que prefereixen ser crítics abans que criticats en parla a «Els franc tiradors de la crítica»⁸⁴⁰ i a «Una altra mosca al plat!»,⁸⁴¹ on ressalta que a Catalunya hi ha més crítics que novel·listes tot fent l'analogia que hi ha més fossers que gent per enterrar.

Quant al món literari, també dedica articles a assumptes ben variats. Per exemple, a «Un autor intervingut»⁸⁴² se centra en les errates en obres literàries; a «Poetes a dojo» comenta la proliferació de llibres de poesia a Barcelona el 1921 —«arreu on anem ens entra als ulls una brossa poètica»—,⁸⁴³ i a «Els pistolers de la sàtira» hi considera que la sàtira és una arma noble en mans d'un escriptor honrat però en mans d'un escriptor roí és «la pistola d'un pistolero. El primer fa justícia; l'altre assassina».⁸⁴⁴ A «L'art de fer el savi» hi descriu sarcàsticament el tipus d'intel·lectual de talent mediocre però astut que arriba a eminència sense esforç, que parla sense que se l'entengui, que es vana que només el compregui una minoria selecta, que es fa indispensable en qualsevol qüestió que no

---

⁸³⁸ Bertrana, P. (5 febrer 1929). Si poguéssim arribar a fer pinyes!... *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁸³⁹ *Ibid.*

⁸⁴⁰ Bertrana, P. (7 juny 1936). Els franc tiradors de la crítica. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8. En aquest article, blasma els crítics joves i petulants que ataquen els vells que «els podrien ésser pares» i s'han cobrat una nova víctima. Sense dir noms, Bertrana es refereix a Joan Teixidor, que havia valorat molt desfavorablement l'obra *Les absències*, de Joan Arús, la «víctima». Segons el seu parer, una estilogràfica en mans de joves barroers és tan perillosa com una escopeta. Bertrana, doncs, surt en defensa d'Arús. En el següent impromptu —vegeu Bertrana, P. (21 juny 1936). El paraigua és fet exclusivament per a ésser afanat?. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8—, hi ha una nota on mostra el seu agraïment als companys que s'havien atansat a ell per mostrar-li la seva conformitat amb el que opinava dels crítics i li demanaven que respongués al text que un jove crític li havia dedicat des de les planes de *Mirador*. Aquest jove crític és Martí de Riquer, que va sortir en defensa del seu amic generacional, Joan Teixidor, i va criticar l'actitud de Bertrana en un article titulat «Debilitat senil» (*Mirador*, 11 de juny de 1936, p. 6). Aquí, Riquer es despatxava a gust amb Bertrana i, entre altres coses, argumentava que molts vells són com infants i que quan repapiegen se'ls hauria d'apartar de la crítica. Ara bé, en la nota esmentada, Bertrana afirma que no pretén replicar a Riquer ja que res del que digui li ve de nou. I, en la seva línia irònica i mordaç, conclou que els únics que haurien de preocupar-se del que escriu el jove articulista són els seus pares i la sintaxi.

⁸⁴¹ Bertrana, P. (29 octubre 1933). Una altra mosca al plat!. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁸⁴² Bertrana, P. (1 juny 1921). Un autor intervingut. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁴³ Bertrana, P. (15 juliol 1921). Poetes a dojo. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁴⁴ Bertrana, P. (10 novembre 1931). Els pistolers de la sàtira. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

serveixi per a res, que no té obres que l'acreditin perquè encara «les porta totes a dintre» i, com que no ha produït, no s'ha desacreditat.

«Plagis» tracta aquest assumpte que no li fa «ni fred ni calor». Determina que n'hi ha d'amagats amb traça i de sabuts, de conscients —fets amb picardia o innocència— i d'inconscients, fets a la manera dels coloms que alimenten les seves cries: «regurgiten les veces mig païdes que han pasturat arreu. I qui diu veces, diu idees, temes, anècdotes, trucs i àdhuc acudits». ⁸⁴⁵ Per a Bertrana, doncs, el plagi «és un mitjà d'obtenir unes pessetes. Més val pispar un article o una obra teatral, que no pas un rellotge o una cartera». ⁸⁴⁶

A «Amics dels bells llibres» hi celebra la col·lecció *Els Amics dels Bells Llibres* creada per la Impremta Oliva de Vilanova i la Geltrú amb la idea d'oferir les obres cabdals de la literatura catalana en edicions de qualitat. Bertrana, que ha rebut el butlletí i el primer volum de la col·lecció —*Poesies*, de Joan Alcover—, agraeix la intenció de publicar un contingut valuós amb una presentació bella i amb materials de luxe:

Ens calia un poc de dignitat en la barroera tasca editorial destinada que infesta nostra petita fira literària. Tots hem experimentat alguna volta una punyida de desconsol en veure formoses idees embolicades en paper d'estrassa; tots enyorem pels nostres fills intel·lectuals quelcom millor que la bruseta i les calces de vellut de la menestralia; però hem sabut resignar-nos a l'austeritat a manca de possibles. «Els amics dels bells llibres» poden vestir com se mereixen aqueixes gràcils criatures que corren pel carrer poc menys que ensenyant les vergonyes i per tal realitzen una obra de misericòrdia. ⁸⁴⁷

Seguirà lloant la iniciativa a l'ideari «*Les Syracusanas*», ⁸⁴⁸ en rebre el segon volum de la col·lecció: *Les Syracusanas o les festes d'Adonis: idil·li* de Teòcrit, amb traducció d'Artur Masriera i il·lustracions de Francesc Labarta.

«Infecció a domicili» és una queixa al fet que els homes acudeixen cada cop menys als llibres per satisfer les seves necessitats culturals i intel·lectuals, en tant que el poder de seducció del cinema i de la ràdio és cada vegada més considerable: són «aparells perillosament favorables a l'adoctrinament gregari». ⁸⁴⁹ Referint-se concretament a la ràdio, la creu més perillosa perquè el progrés ha fet que gairebé cada llar en tingui una i, per tant, els ciutadans reben al propi domicili el que abans havien de sortir a buscar a fora:

---

⁸⁴⁵ Bertrana, P. (1 juny 1932). Plagis. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 10.

⁸⁴⁶ *Ibid.*

⁸⁴⁷ Bertrana, P. (26 febrer 1921). Amics dels bells llibres. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁴⁸ Bertrana, P. (22 novembre 1921). *Les Syracusanas*. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁴⁹ Bertrana, P. (2 febrer 1936). Infecció a domicili. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

Actua a la callada, i, com l'alcohol, minva el poder de resistència de les cèl·lules i, després d'un temps, us trobeu una mica intoxicats: una mica més ximples, sense saber per què. Abans calia anar fora de casa a cercar la pallassada, l'acudit feixuc, l'anunci poca-solta [...], la música dolenta, el nyigu-nyigu, la ventrilòquia jocosa, el murmuri soporitzant d'un lector o conversador, la pidoladissa benèfica i el passament de comptes amb acompanyament d'esquellarincs, les frases baixes i picardioses enmig d'un intent pedagògic, la sansa insistència duta fins a la temeritat, la comèdia insípida declamada a la manera d'un col·legial que recita una dècima, la raspositat esgarrifosa d'un disc senil; tot això i molt més raja de l'aixeta casolana, servit amb pretensió de merèixer gratitud i d'honorar el progrés i de contribuir a la cultura. [...] I ja no cal anar al teatre, ni als concerts, ni als autòdroms, canòdroms, velòdroms i camps de futbol, ni comprar diaris, ni gairebé oir missa.⁸⁵⁰

Ara bé, Bertrana és conscient que seria hipòcrita parlar així tenint en compte que va col·laborar a Ràdio Associació de Catalunya setmanalment els anys trenta amb textos literaris i crítiques teatrals. Per tant, afirma que no pot dir «d'aquesta aigua no beuré», i ressalta que certament hi ha programes aprofitables que aspiren realment a culturitzar la societat entre tota la «faramalla repulsiva» radiada.

«Les lletres que acostuma a rebre l'escriptor» és una crítica mordaç que posa en evidència la precarietat de l'escriptor:

Malfieu-vos si us diuen il·lustre o eminent; estintoleu-vos si us ofrenen d'anar al costat de les primeres figures de la renaixença catalana, i tremoleu si us parlen de contribuir a la difusió de l'amor a les lletres per a honra i glòria de la cultura pàtria.⁸⁵¹

En les cartes que rep amb aquests miraments se li demanen col·laboracions, llibres i dret a reproduir els seus textos literaris, però de franc; una prova més de la poca consideració de l'escriptor com a professional.

A «Què heu fet, amic!» ironitza sobre una frase que l'admirable Santiago Rusiñol va llançar als assistents d'un àpat d'homenatge a l'escenògraf català Maurici Vilumara: l'artista va afirmar que ell no havia treballat mai, que mentre pintava i escrivia no feia altra cosa que fruir, ja que els que fan art es diverteixen: «En Russinyol [...] ha descobert la trampa que ens feia arribar a vells, que ens mantenia fresquets i alegrets, sempre amb una humorada a flor de llavi per a respondre als fracassos, a les escomeses, al

---

⁸⁵⁰ *Ibid.*

⁸⁵¹ Bertrana, P. (28 gener 1934). Les lletres que acostuma a rebre l'escriptor. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 6.

malastre...».⁸⁵² Bertrana aprofita l'afirmació de l'artista i, amb el seu característic humor àcid, posa en valor l'art no pas com a vocació sinó com a professió.

«Jocs Florals humorístics» és una reflexió sobre la manca d'humor en obres catalanes:

No estem pas ben certs de que els catalans siguin gent d'humor. Literàriament, al menys, jutjant per les mostres, no ens hem pas revelat uns grans humoristes. Tenim els justos per a no estar-ne sense. Els millors que hem conegut romandran inèdits per la senzilla raó que no saben de lletra. Aquests són els anomenats plagues i tarambanes pels homes com cal i els homes com cal abunden a Catalunya més que en lloc. El «seny», el famós i històric «seny» català és antihumorístic per naturalesa. No estem per orgues, ni per brocs, i aprenem a fer negoci avans que a fer broma.⁸⁵³

En l'article, Bertrana hi explica que en una vila costera de la qual no n'esmenta el nom s'han empescat uns Jocs Florals en què es premien acudits i tota mena d'obres humorístiques i, si bé és una acció ínfima i burlesca, ja és alguna cosa: cal protegir l'humorisme.

Hi ha diversos articles amb alguna o altra referència als Jocs Florals.⁸⁵⁴ Per exemple, a «Jocs Florals», publicat després del seu discurs com a president dels Jocs Florals de Barcelona de 1936, lamenta que cada any, després de la celebració, hi hagi

---

⁸⁵² Bertrana, P. (22 juny 1928). Què heu fet, amic!. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁸⁵³ Bertrana, P. (9 juliol 1921). Jocs florals humorístics. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁵⁴ Dedicava alguns articles, impromptus o no, a altres concursos literaris. Per exemple, a l'impromptu «El «Premi dels Novel·listes»» hi parla d'aquest premi que volen instituir des del Club dels Novel·listes. Resulta que tots els socis del club, novel·listes i amics dels novel·listes, han rebut una convocatòria, una butlleta que cal omplir i signar tot indicant la novel·la que prefereixen i una llista de les que entren en competència. Bertrana manifesta que ell ha tingut la franquesa de declarar-se absolutament contrari a «la celebració d'aquestes eleccions a base de sufragi universal, i, el que és més greu, de prescindir de la voluntat dels concursants» i que ha escrit a la secretària del Club fent valer la seva ancianitat per demanar que retirin la seva candidatura. Explica que en els premis existents, se sap quina és la novel·la més bona, la guanyadora, però no se sap quina és la més dolenta; en canvi, amb aquest nou premi sí que se sabrà, ja que es faran públics tant el recompte de vots com la llista d'obres, i Bertrana no veu bé que es pugui veure quins candidats van a la cua. Vegeu Bertrana, P. (8 març 1936). El «Premi dels Novel·listes». *La Veu de Catalunya*, p. 7. A l'article «Ni amb tot l'or del món!» reflexiona al voltant del Premi Crexells, després que s'hagi declarat desert en la seva primera edició: ni tot l'or de la terra és capaç de fer aparèixer una novel·la excepcional, s'exclama. Vegeu Bertrana, P. (16 desembre 1928). Ni amb tot l'or del món!. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5. A l'impromptu «I el que no hi vulgui ésser?» torna a parlar del Premi Crexells —de l'edició de 1929—, que ha guanyat Joan Puig i Ferrater amb l'obra *El cercle màgic*, i Bertrana el felicita des de les planes de *La Veu*. Vegeu Bertrana, P. (15 desembre 1929). I el que no hi vulgui ésser?. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 7. Altres exemples d'articles sobre el Crexells són Bertrana, P. (3 febrer 1935). Més sobre el «Premi Joan Crexells». *La Veu de Catalunya*, p. 4; i Bertrana, P. (2 abril 1935). Sobre el Premi Crexells: el meu vot. *La Veu de Catalunya*, p. 10. En ambdós casos parla de l'admissió de les obres i del sistema de votació quan ets membre del jurat, seguint el reglament dels premis literaris atorgats per la Generalitat.

veus que en demanin l'abolició però, després que es publiqui la següent convocatòria, aquestes mateixes veus hi presentin alguna composició, tot fent-se els desmenjats:

Escruixeix assabentar-se de les «butllofes» que es propaguen, de les insinuacions calumnioses, sense cap fonament, que s'escampen per la ciutat, de les esperances i desenganys que es distribueixen abans d'hora per falsos confidents, del tràgic sedassejar d'alguns interessats, de les rebequeries que susciten conflictes inútils i de les intrigues que bullen a l'entorn dels mantenedors.⁸⁵⁵

És conscient que el concurs literari té defectes, però el defensa i li mereix respecte, i el fet que a cada convocatòria hi hagi una quantitat no gens menyspreable d'obres rebudes demostra que segueixen conservant un cert prestigi tot i els intents de desacreditació. Un altre exemple és «El poeta carabassejat», on ironitza sobre el fracàs d'un poeta als Jocs Florals —sense mofar-se de la institució— que el visita a casa seva a la recerca de consol.⁸⁵⁶

Bertrana també s'ocupa d'alguns companys i de les seves obres en diversos articles, com ara «El colom de Noè», en què dedica uns mots favorables a l'amic Joaquim Buïgas i al llibre que dona títol a l'ideari, publicat el 1921. Buïgas és la mena d'autor que Bertrana celebra en tant que comparteixen afinitats: «Entusiasta de la senzillesa camperola, caçador i contemplatiu, porta sempre als ulls l'alegria apacible dels que no s'han ficat en ateneus i biblioteques».⁸⁵⁷

Altres exemples són «“Proses del viure a Solius” d'en Xavier Montsalvatje», en què dedica unes paraules a l'obra pòstuma de Montsalvatje i a l'enyorat amic, «un amic dels que saben fer-se inoblidables»,⁸⁵⁸ traspasat el 26 de febrer de 1921 a Girona, o «“Branca florida”», on anota les sensacions plaents que la lectura d'aquest llibre del poeta barceloní Joan Maria Guasch li ha provocat: «ha posat en l'aridesa de la meva cambra d'home enyorívol un tast de forania, de colors i perfums primaverals, de voluptuositats sense artifici».⁸⁵⁹ Aquesta mena d'obres que li porten flaires i visions de la natura enyorada a ciutat són els que més li plau llegir i acostuma a comentar amb lletres de motllo. És el cas, també, de «Guia poètica de l'Empordà», on elogia *Estampes de l'Empordà* de Mossèn Lluís G. Pla i Cargol, un «aplec de visions d'un vagabundatge

---

⁸⁵⁵ Bertrana, P. (10 maig 1936). Els Jocs Florals. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁸⁵⁶ Bertrana, P. (8 maig 1931). El poeta carabassejat. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 1.

⁸⁵⁷ Bertrana, P. (8 octubre 1921). El colom de Noè. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁵⁸ Bertrana, P. (25 març 1922). «Proses del viure a Solius» d'en Xavier Montsalvatge. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁸⁵⁹ Bertrana, P. (12 abril 1922). «Branca florida». *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

sensualment contemplatiu, fet en puresa»⁸⁶⁰ que Bertrana té sempre a mà dins la seva «gàbia» barcelonina per quan el reprengui «l'enyorança d'horitzons de tramuntana i d'atzur».⁸⁶¹

«Josep Ferrer» és una defensa a Josep Ferrer i Mascort, jutge de pau de Palafrugell, advocat i periodista del setmanari regionalista *Baix Empordà* on va demanar-li a Bertrana que hi col·laborés també, l'any 1910. Arran de la publicació per part de Publicacions Empordà d'un recull amb les proses que Ferrer ofería periòdicament al setmanari dins la secció «Instantànies», Bertrana el reivindica:

El nom d'En Josep Ferrer és d'aquells que no «sonen»; era un provincià que no concorria a la «borsa» on se cotitzen les valors intel·lectuals, que no bescanviava ditirambis, que no tenia aduldors perquè no adulava, i que no se'l coneixia com a literat perquè no feia literatura. Les «Instantànies» són l'expressió sarcàstica d'un esperit solitari, un poc misantrop i un poc bàrbar. Heu-vos-aquí una cosa que el culteranisme afeminat que impera en les nostres lletres avorreix. I hem de ser els que no hem entrat, encara, en el consorci industrial, els que vivim exclusits de la privença filisteia i al marge d'una protecció arancelària vergonyosa, els fills del bosc i de les platges, els devots de la simplicitat i de la virior, de la llum del sol i de l'agra de la terra els encarregats de fer reviure En Ferrer. Ell era dels nostres, un afí, un inadaptat a les convencions detestables del cretinisme social.⁸⁶²

Reivindicant Ferrer, mort el 1918, Bertrana fa gala de la seva independència i se singularitza dins el món intel·lectual català, allunyant-se de les capelletes que més amunt criticava.

Arran de la mort del contista català i antic company de redacció a *L'Esquella de la Torratxa*, Ramón Reventós, l'escriptor-periodista escriu «Curta meditació sentimental, de retorn d'un enterrament»: «En Ramon Reventós, l'humorista, l'escriptor dels infants, el de la pipa sempiterna i del somriure escèptic, ha finit per pendre's seriosament la vida: ha mort!». Comença rememorant els temps en què escrivien sàtires a baix preu i es posa sentimental, perquè l'enterrament de Reventós, mort l'1 de gener de 1923, coincideix amb una data que entristia Bertrana i li ombrejava l'esperit de records: la mort de la filla, Helena, el 2 de gener de 1915, quan Bertrana va deixar de formar part de la redacció del setmanari d'Antoni López.

---

⁸⁶⁰ Bertrana, P. (18 març 1926). Guia poètica de l'Empordà. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁸⁶¹ *Ibid.*

⁸⁶² Bertrana, P. (2 febrer 1922). Josep Ferrer. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

Un últim article a ressaltar i que funciona a manera de tancament d'aquest subapartat que pretenia oferir una visió general del tipus de cròniques, idearis i impromptus que Bertrana dedica a alguna o altra qüestió relacionada amb l'art o la literatura, feta d'esquitxos, és «Els que deixen l'or per la quincalla». Aquí Bertrana hi vessa la seva filosofia d'escriptor que s'inspira en la realitat que l'envolta i en la seva manera d'entendre l'art, indeslligable de la vida. Per a Bertrana, la realitat és superior a qualsevol cosa que pugui haver-hi als llibres; la bellesa i les emocions que li desperta la contemplació del paisatge, sempre canviant, és superior al que puguin oferir-li les descripcions escrites, per molt que també el plaguin. Si s'emporta un llibre o un diari en un trajecte amb tren, no els llegirà perquè és preferible el paisatge que s'estén a l'altre costat de la finestra del vagó; la lectura cal reservar-la «per a la grisor dels estatges, per a les nits o els dies brúfols, per a les depressions d'un viure obscur»,⁸⁶³ però «llegir davant la natura és confessar la impotència d'èxtasi i de meditació, és caminar amb caminadors, és donar-se a un consuetat, és viure a tall de crisàlide dintre un estoig intel·lectual».⁸⁶⁴ Bertrana es mostra categòric amb aquell qui viatja llegint, tenint la natura a l'abast: «Jo desconfiaré sempre d'un subjecte que viatgi llegint a frec d'una portella oberta, desconfiaré de la seva sensibilitat, del seu esperit d'artista, del seu panteisme contemplatiu, de la seva sanitat intel·lectual».⁸⁶⁵

2.2.10. Tasca de cronista i periodista

Bertrana és un «registrator d'aconteixements»,⁸⁶⁶ d'escenes quotidianes i de successos que tenen lloc a la ciutat, majoritàriament, o als pobles on estiuja, però també hi ha casos en què allò que motiva un article pot ser una conversa amb un amic, una lletra que li han tramès, un llibre llegit o qualsevol digressió que serveixi per omplir les quartilles que cal portar a impremta.

A «La xibeca de l'herbolari» s'hi veu clarament la manera de fer com a cronista barceloní. Es tracta d'una anècdota urbana intranscendent: Bertrana està esperant

---

⁸⁶³ Bertrana, P. (16 setembre 1924). Els que deixen l'or per la quincalla. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁸⁶⁴ *Ibid.*

⁸⁶⁵ *Ibid.*

⁸⁶⁶ Bertrana, P. (9 gener 1914). «Parsifal» i la son. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 34-35.

l'arribada d'un missatger en una «agència de recaders», però aquest no arriba, així que s'entreté observant el seu entorn:

L'interior aquell —una botigota de la ciutat vella— començava a ser estret per tant de fato, i, poc a poc, em trobí foragitat en la vorera. Tinc per costum, en ocasions semblants, inventariar el que em rodeja, com a remei per l'enlleïment. (Proveu-ho, i em sabreu dir el resultat). Però una hora dóna temps de tot, i ja em sabia de memòria les factures penjades en un garfi, uns versets jocosos contra el fiar, la llista de pobles amb els quals hi havia correspondència, unes lleixes abarrotades d'encàrregs menuts, l'instal·lació elèctrica, els «taps» i els conmutadors, un cove i un atuell de llauna, l'única cadira i un carretonet de joguina fet malbé. El carrer m'oferia un nou camp d'análisi. Era un carrer típic; un carrer de carboneries, tabernes, betes-i-fils i escales llòbregues, de petits comerciants amb «Calendari del pagès» lletreros despintats, mampares de saca i garrafons a dispesa. Enfront hi tenia un herbolari.⁸⁶⁷

La mirada directa de l'escriptor s'ha fixat en tots els detalls de l'agència i del carrer per acabar posant l'atenció en l'aparador de l'herbolari, on s'hi troba una xibeca dissecada que el transporta segles enrere i fabula sobre què deuria haver vist l'ocell:

Si pogués parlar! Tots els progressos de la ciutat, totes les transformacions urbanes, totes les millores d'utilitat pública, l'exposició d'En Rius i Taulet, l'aixamplament del port, la Reforma, els projectes d'En Pich i d'En Cambó, els del Metropolità, tot havia passat endevades per aquell carrer, per aquella herboristeria i per aquella xibeca.⁸⁶⁸

Tal com afirma a la crònica «Un per a mostra»: «Jo professo la noble teoria de que tots els fets, per insignificants que semblin, són dignes d'esser estudiats».⁸⁶⁹ Així doncs, Bertrana tant tracta historietes banals i buides de contingut com fets més transcendents, però en tots els textos, amb un major o menor lluïment literari, hi ha l'observador sagaç, el domini de la llengua i la ploma subjectiva i personal de l'escriptor-pintor.

Bertrana, sempre en comunicació directa amb els lectors, porta a col·lació la seva tasca com a cronista en diversos textos i explica als seus llegidors com de feixuc ha estat trobar un tema per a l'article. Per exemple, «Una carta célebre que no diu res» fa referència a l'epístola del pare de l'anarquista Pere Mateu —pres a Madrid per haver perpetrat, juntament amb Lluís Nicolau i Ramon Casanellas, l'atemptat contra Eduardo

---

⁸⁶⁷ Bertrana, P. (14 desembre 1921). La xibeca de l'herbolari. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁶⁸ *Ibid.*

⁸⁶⁹ Bertrana, P. (22 març 1912). Un per a mostra. *L'Esquella de la Toratxa*, p. 194.

Dato que va acabar amb la vida del president del govern espanyol, el dia 8 de març de 1921—, que va ser tramesa a tots els diaris de província i on el pare pregava al fill que confessés, se'n penedís i mostrés resignació. La qüestió és que Bertrana inicia l'ideari de la següent manera: «Permeteu que avui, en l'aixutesa del possible comentari suggerit pel què es troba en ple carrer, fassi esment d'una carta tramesa pel telègraf des de la capital d'Espanya a tots els diaris de províncies».⁸⁷⁰ La font principal és el paisatge urbà, però no sempre li resulta fàcil inspirar-se i beure de la realitat que observa al seu voltant.

A «Ruyra, home de teatre», Bertrana elogia el volum que Editorial Catalana ha publicat dins la col·lecció Biblioteca Literària, el 1921, amb dues traduccions de Ruyra de *L'art de conspirar* i *Els inconsolables* d'Eugène Scribe, encapçalades per un pròleg del mestre. I conclou:

Això no és un ideari bàrbar. La calor terrible ha fet que els carrers devinguessin uns llims. No hi ha temes. Els vianants atuits, regalimant suor, esbufegant i ventallant-se amb els barrets, passant feixuts comombres damudades no inspiren cap comentari. Tots són iguals. I un hom aprofita aquesta contingència per a retre un tribut d'admiració a un company benemèrit i a un mestre inimitable.⁸⁷¹

«No hi ha temes», heus-aquí el problema. En altres casos, però, el problema justament és l'excés de temes, com exemplifica irònicament a «Mosaic»:

Quantes coses, bon Déu, han esdevingut desde la publicació de nostra darrera Crònica! Tantes, amics llegidors, que, si el cronista fos un cronista dels serios, àdhuc no sabríem quina escollir de tant importants que han sigut totes. Valga'ns que la nostra norma és l'ironia, i ja sabem que un ironista no dóna importància a res, ni li cal guardar respectes a ningú, ni declarar-se partidari d'en Pau ni d'en Pere. Això ens permet tractar de tot, amb aquella lleugeresa que no compromet, i amb aquella gràcia que hauríem de tenir sempre i no tenim mai, i amb aquella mandra que'ns donen les feines obligades i que devé una excusa per a nosaltres mateixos si per cas el lluïment no correspon a la nostra reputació.⁸⁷²

La ironia és indestriable de la prosa bertraniana. En les primeres cròniques barcelonines, publicades al setmanari satíric *L'Esquella de la Torratxa* i a la secció «Ideari barbre» d'*El Poble Català*, la ironia és més jocosa i evident. Amb el pas dels anys, les desil·lusions professionals i els drames personals, aquesta esdevé més fina, amarga i

---

⁸⁷⁰ Bertrana, P. (7 abril 1921). Una carta célebre que no diu res. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁷¹ Bertrana, P. (2 agost 1921). En Ruyra home de teatre. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁷² Bertrana, P. (7 març 1913). Mosaic. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 162-163.

esmolada. Per exemple, a «D'un suïcida i altres succeïts esgarrifosos» hi manifesta que si fos cronista de *Los Sucesos* només hauria de narrar els successos tal com han ocorregut; tanmateix, parlar de morts, accidents i assassinats en un setmanari humorístic és força més complicat: «Però cal passar per aquí o per la porta. Som o no som cronistes?». ⁸⁷³

Hi ha altres casos en què tampoc no sap quin tema escollir per a la crònica, com ara «Joventut tràgica» o «El volar cap-per-avall». En el primer cas, Bertrana es mostra dubitatiu; no sap si decantar-se pel fang que ha envaït la ciutat, si ocupar-se de la retirada d'Antoni Maura —va abandonar el lideratge del Partit Conservador el 1913—, si dedicar-se als danys causats pels focs de cap d'any —«aquets focs que estalvien de passar balans als sinistrats y que són presos fredament per tothom, menys per les companyies de segurs»—, ⁸⁷⁴ o si parlar dels Reis d'Orient, passades ja les festes de Nadal:

Y bé, jo us juro que ni el fang, ni els incendis, ni els orientals monarques, ni la mateixa retirada d'en Maura, ab tot lo que ha somogut l'opinió espanyola, tenen una tan transcendental significació com la feta d'aquet joenet, que escriu una tragedia, presentant conflictes que la malignitat més refinada d'en Llucifer posat a tragic, no inventaria. ⁸⁷⁵

És indiferent la importància d'un tema o l'actualitat d'un altre; si hi ha alguna qüestió que l'afecti sobre manera, encara que tingui menys transcendència, aquella serà la que aparegui en lletres de motllo. En aquest cas, allò que va colpir el cronista va ser la representació d'*El cego Simó: tragèdia en un acte*, de Francesc Recasens, que va estrenar-se el 1913 al teatre Espanyol. L'obra relata la història d'un pare cec que mata el seu fill, també orb, per tal que no hagi de viure l'horror que ha patit ell. El fet que un autor tan jove —Recasens tenia vint anys en estrenar l'obra— pugui escriure una tragèdia tan bèstia, esgarrifa Bertrana:

És curiosa aquesta amargura del jovent. Apar que l'anyoransa dels plaers que hi ha en la serenor dels quaranta anys, els inquieti de tal manera, que no puguin esperar-la y vulguin deixar la vida per massa lenta. [...] «¡Oh, joventut desgraciada!». Això ho cantava un sabater, que patia un raquitisme agegantat; però jo no hauria cregut mai que aquella cansó devingués una sentència. ⁸⁷⁶

---

⁸⁷³ Bertrana, P. (12 juny 1914). D'un suïcida i d'altres succeïts esgarrifosos. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 386.

⁸⁷⁴ Bertrana, P. (10 gener 1913). Joventut tràgica. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 34-36.

⁸⁷⁵ *Ibid.*

⁸⁷⁶ *Ibid.*

En el cas de «El volar cap-per-avall», dubta entre parlar de l'Assemblea constituent de la Mancomunitat de Catalunya o de l'exhibició d'acrobàcies aèries que l'aviador francès Roland Garros va oferir als barcelonins l'11 de gener de 1914 al Polo Joquei Club. Bertrana s'acaba decantant per aquesta última opció perquè «els vols d'en Garros han sigut un èxit; la Mancomunitat ningú ho sab encara».⁸⁷⁷

En altres textos, és conscient que el tema que tracta no té cap mena de relació amb el context sociopolític actual ni amb les «palpitacions del temps». És el cas, per exemple, d'«Íntima», un ideari dedicat a la pipa, un objecte preuat i inseparable de Bertrana.⁸⁷⁸ L'autor explica que en té quatre i titlla els qui creuen que la que li penja dels llavis és sempre la mateixa de poc observadors. Bertrana considera la pipa una amiga fidel que l'acompanya a totes hores, en les d'inspiració, en les de desconsol i en les de matar el temps, i s'entreté informant el lector sobre quan les utilitza i com les neteja. Amb el deix irònic de sempre, afirma:

És clar que aquest acte íntim, aqueixa cerimònia de fumador vell, semblarà, a primera vista, deslligada dels problemes nacionals i molt poc influent en la marxa d'un poble i per conseqüència despullada d'interès; però fet i fet és una dada biogràfica i ningú s'atreviria a decidir si serà o no serà aprofitable en el pervindre.⁸⁷⁹

Al final d'aquest ideari, hi ha una nota després de la seva signatura en què respon a la petició d'algú que li havia fet arribar una lletra —és comú que es refereixi a les cartes que li arriben de lectors, crítics o companys—, i li demanava una sàtira sobre un festejador «extraordinari i grotesc» que solia moure's per la Plaça Reial. Bertrana lamenta no poder satisfer el desig del comunicant però «no sabríem on girar-nos de feina si tractéssim als galans ridícols com una cosa notable».⁸⁸⁰

En altres articles, més que de la tasca de cronista barceloní, aborda algun aspecte de la de periodista en general, com ara «Detectivisme periodístic»,⁸⁸¹ que és una crítica a

---

⁸⁷⁷ Bertrana, P. (16 gener 1914). El volar cap-per-avall. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 50-51.

⁸⁷⁸ Vegeu, també, Bertrana, P. (14 novembre 1913). Comiat a la pipa. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 754. Per prescripció mèdica, Bertrana ha de deixar de fumar, així que dedica una crònica a acomiadar-se de la seva companya de vida: «Lectors meus: per primera vegada, desde que'm llegiu, llegiu unes paraules que no són escrites amb la pipa als llavis. El cronista ha tingut de renunciar per sempre a la seva inseparable consellera». No obstant això, va renunciar-hi per poc temps, ja que continuarà fumant anys després. Vegeu, per exemple, Bertrana, P. (8 desembre 1921). Camí de la feina. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1. Es tracta d'un ideari on descriu la mateixa gent que veu cada dia de camí a les seves obligacions laborals, mentre va fumant amb la pipa: un recorregut de mitja hora li dona per encendre-la tres vegades.

⁸⁷⁹ Bertrana, P. (17 gener 1922). Íntima. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.

⁸⁸⁰ *Ibid.*

⁸⁸¹ Bertrana, P. (4 juliol 1913). Detectivisme periodístic. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 450.

la premsa sensacionalista, als «redactors-policies» i als ciutadans que només volen consumir notícies morboses i misterioses que causin gran enrenou.

«Periodistes a mitat de preu» tracta dels periodistes que s'ofereixen a substituir redactors per la meitat del que aquests cobren. Bertrana comenta que un company de redacció de *La Publicidad*, l'escriptor i polític valencià Brauli Solsona, va argumentar que caldria una acció col·lectiva contra aquesta mena de periodistes, però Bertrana reacciona diferent, ja que entén que ho fan per deixar de ser inèdits i per fer-se un lloc en el món del periodisme, i els plany perquè si demanen feina obertament a meitat de preu és que ningú els n'ha ofert. Ara bé:

El que condona la mitad d'un sou, condona la mitad del mèrit. Vol fer saltar un altre, és cert, però fent saltar un troç considerable del seu prestigi. I el prestigi no té preu. Cal ésser humà i cal fomentar el desprendiment i l'humilitat cristiana, dues qualitats que cercant-les amb un llum no es trobarien pas en les redaccions dels periòdics.⁸⁸²

La mala retribució de l'exercici periodístic també apareix en algun article com ara «"Exemplar gratuït"», on es dirigeix als editors que en els llibres que lliuren a la premsa hi escriuen «exemplar gratuït», i es pregunta per què ho fan: per fer que el crític literari senti que la seva biblioteca s'ha fet reunint llibres de franc i senti deutes d'agraïment? Per fer que senti l'obligació de parlar-ne? El periodista ja sap quines són les seves responsabilitats i Bertrana troba els dos mots que els editors estampen als llibres massa indiscrets. Ironitza sobre el fet que si el mal s'escampés, potser a ell, crític teatral, li col·locarien un rètol que digués «Aquest subjecte va de franc al teatre», i no li faria cap gràcia:

Els periodistes tenen fama de gorristes entre la gent vulgar que els veu anar de franc en els tramvies i assistir al cinema, al teatre, a les exposicions i a altres espectacles, festes i banquets, sols exhibint documents misteriosos que obren portes i espanten porters, com si fossin expedits pel mateix infern. [...] Cal reaccionar de totes passades, contra els rètols que palesen desconfiances i abonen enraonies adreçades al nostre estament incomprès, mal retribuït, exposat i desemparat.⁸⁸³

La mala consideració del periodisme apareix, també a «Indiscreció irreparable», lligat a la inviabilitat de la professionalització de l'escriptor a Catalunya que es veu obligat a exercir alguna altra feina o apuntalar-se al periodisme per tal de sobreviure.

---

⁸⁸² Bertrana, P. (18 juliol 1921). Periodistes a mitat de preu. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁸³ Bertrana, P. (19 maig 1935). «Exemplar gratuït». *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 12.

Bertrana es trobava conversant amb «un home poderós i de diners» sobre la misèria dels escriptors catalans que fan la seva obra literària «sense ajut i a la callada». Segons el parer del senyor distingit, aquests escriptors no existeixen perquè més o menys tots s'havien espavilat i els que no exercien una carrera, un càrrec o una indústria, s'havien refugiat en el periodisme, a la qual cosa Bertrana replica:

Precisament el periodisme, únic refugi de l'escriptor professional és, ultra abassegador d'energies i de temps, un terrible anestèsic de les qualitats més essencials que ha de tenir un literat, per tal de fer obra sòlida, perdurable. I després, és que el periodisme engreixa?⁸⁸⁴

És la concepció que ha tingut sempre del periodisme: una feina que t'habitua a un exercici mecànic i ocupa tant temps que en resta poc per dedicar-lo a l'obra que considera superior i veritable, la literària. En el mateix article, després de preguntar-se si és que el periodisme engreixa, el senyor li respon sorneguer que no serà perquè no s'atipin i li allarga un volum per tal que Bertrana el fullegi. En fer-ho, s'adona que el llibre conté imatges i notícies d'àpats d'homenatge, banquets i altres tiberis dedicats a periodistes. Indignat, perquè reunir tot aquest material és una contribució més a la imatge de vividors que el ciutadà corrent té dels periodistes, s'esgarrifa encara més en comprovar que es tracta d'un volum dels *Annals del periodisme*, editat per la mateixa Associació de Periodistes de Barcelona.⁸⁸⁵ Així doncs, l'article és una mostra, també, de la independència de Bertrana, capaç de ser crític amb tothom, fins i tot amb els «seus».

Una altra qüestió que l'ocupa és l'existència de les polèmiques entre periodistes. Per exemple, «On se comença parlant d'una processó i s'acaba parlant d'una tortuga» és interessant perquè és escrit el 1914 i Bertrana feia relativament poc —un parell d'anys— que s'havia iniciat com a periodista barceloní, però ja li tenia presa la mida a l'ofici:

Dins el periodisme, on sembla que tindria que existir una mena de pell morta espiritual, per lo avesats que estem a pegar i a rebre, és precisament on manca més tolerància. Som tan sensibles que l'aire d'una mampara ens encostipa, però no'ns dóna la gana d'estornudar per por d'engreixar la mampara. Ningú és ningú. Això no vol dir que al

---

⁸⁸⁴ Bertrana, P. (24 març 1935). Indiscreció irreparable. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁸⁸⁵ L'assumpte de l'excés d'àpats en el món del periodisme el toca en altres articles. Vegeu, per exemple, Bertrana, P. (31 gener 1913). Homenatges. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 82-83. Aquí hi posa de manifest que a Barcelona l'admiració a algú es demostra adherint-te a un sopar en el seu honor. Vegeu, també, Bertrana, P. (26 juliol 1921). Comensals de palla. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1. En aquest altre cas ironitza sobre l'afer que, al seu parer, ha arribat a un extrem tan insostenible que es fa necessari cercar comensals de palla que puguin substituir-los, «per a no morir desventrellats».

ningú que'ns toca un fil de la nostra roba no li portem votada per sempre i no li tornem la pilota a la primera ocasió propícia. La venjança ha deixat d'ésser un menjar dels déus per a devenir menjar de periodistes. Però les nostres venjances són amb sordina, pretensiosament olímpiques. D'aquí pervé un costum xocant. Al respondre a una al·lusió que'ns molesta, al tornar una estocada que'ns ha esguerrinxat, al destruir una imputació o aclarir un erro, sol fer-se sense nomenar el lloc d'origen ni la mà que'ns embesteix. Així solem llegir respostes emboçades que comencen d'aquesta manera: «*Un diario de la noche...*», «*Un semanario satírico...*», «*Un colega informativo...*», «*Un periódico republicano...*», etc., com si els diaris no fossin batejats i els redactors i col·laboradors tampoc, car lo mateix que's prescindeix de les capçaleres se prescindeix de les signatures. [...] No'ns hem adonat de la ridícula que això significa? Tothom és un indocumentat, quan censura; tothom té una personalitat reconeguda com a eminent, quan alaba. [...] Si el nostre adversari s'ho mereix, anomenem-lo per a combatre'l, i sinó girem-li l'esquena.⁸⁸⁶

Exemples similars són «Pau, pau i sempre pau»⁸⁸⁷, on parla d'aquest lema que sembla que té força partidaris entre els homes de lletres i de premsa, de la hipocresia, dels recursos de respondre amb menyspreu o suavitat als atacs de crítics i comentaristes, i dels francitiradors de la ploma que engeguen trets d'estilogràfica a tort i a dret i atropellen reputacions: pau i més pau, però en la intimitat de les penyes es rosega fins als ossos el contrincant. «Mals vents»,⁸⁸⁸ en què recull, també, les trifurques entre periodistes, o «Els fanàtics de llur campanar»,⁸⁸⁹ on presenta el tipus de persona extremadament susceptible que s'agafa qualsevol al·lusió com un atac, una ofensa o un greuge, i hi respon amb la ploma ben esmolada.

Un últim exemple, per cloure l'apartat, podria ser «L'eficàcia del periodisme», una mostra més de l'humorisme àcid de Bertrana. L'impromptu parteix d'un article anterior, titulat «Ingratitud i profanació». En aquest text, el periodista blasmava la col·locació de l'envelat de festa major a la plaça on hi havia l'estàtua del «deslliurador» de Puigcerdà, el militar mallorquí Josep Cabrinetty que, durant la Tercera Guerra Carlina, concretament el 1873, va alliberar la vila del setge dels carlins. Com que l'estàtua els feia nosa, van decidir encabir-la dins l'envelat: «L'estàtua bèl·lica, cobricelada de lona, entre

---

⁸⁸⁶ Bertrana, P. (19 juny 1914). On se comença parlant d'una processó i s'acaba parlant d'una tortuga. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 402.

⁸⁸⁷ Bertrana, P. (14 abril 1935). Pau, pau i sempre pau. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

⁸⁸⁸ Bertrana, P. (26 arç 1914). Mals vents. *El Poble Català*, p. 1.

⁸⁸⁹ Bertrana, P. (12 maig 1935). Els fanàtics de llur campanar. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 8.

mig de cordes i cordills, tenia l'aspecte d'una guatlla sota els filats».⁸⁹⁰ Un any més tard, Bertrana veu reparat el greuge i així ho narra a «L'eficàcia del periodisme»:

Jo he arribat a dubtar moltes vegades de si els que escrivim per al públic amb aquella fe apostòlica i amb aquell desig d'esmenar, orientar i aclarir les coses, en treiem algun profit. Tinc l'honor d'assegurar-vos que per un llarg temps he cregut no haver estat escoltat per ningú. Els qui havien d'oïr-me sordejaren en apariència. Però mai dels mais un hom pot ni deu desesperar. Molts cops, a la impensada, en un recó de món, trobeu un convençut, un admirador, un redimit. Aquest us recompensa a bastament dels vostres fracassos passats, presents i futurs.⁸⁹¹

L'anterior impromptu no havia estat efectiu amb els habitants de Puigcerdà que, l'any següent, havien tornat a col·locar l'estàtua sota l'envelat. No obstant això, una ratxa de vent va fer caure el tendal:

Havia recobrat l'espai, la celèstia, la llum gloriosa de l'estellada, l'atur de l'infinit, única cosa que deu cobricelar els immortals estatuats. El prodigi l'ha presenciada, l'ha comentat tot un poble i el registrarà la història. Tanmateix jo no puc pas deixar d'apuntar-me aquest èxit i esbombar-lo com exemple d'eficàcia periodística que encoratgi els companys en llurs defalliments professionals. Trenta anys de parlar clar i amb vehemència per a fer reaccionar una estàtua no és pas molt, però tampoc és res.⁸⁹²

Certament, l'exercici periodístic va ocupar-lo diàriament o setmanalment durant més de tres dècades. Des que va començar a escriure no va cessar i no només era escriptor-periodista quan es trobava a l'estudi davant les quartilles per omplir: també ho era quan passejava per la ciutat a la recerca d'una anècdota, un matís, un paisatge, una història o una conversa que motivés un article; ho era quan llegia, quan anava al teatre, al camp de futbol o quan sortia de la ciutat vers la natura estimada. La vocació literària l'empenyia i el periodisme l'abassagava, però mai no va deixar d'escriure, malgrat la precarietat de l'ofici.

---

⁸⁹⁰ Bertrana, P. (7 juliol 1928). Ingratitud i profanació. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁸⁹¹ Bertrana, P. (19 juliol 1929). L'eficàcia del periodisme. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁸⁹² *Ibid.*

2.3. Un estil vigorós, aspre i melangiós

En els textos periodístics de Prudenci Bertrana que conformen la gran sèrie barcelonina és l'ànima de l'escriptor-pintor la que impera; la mirada d'artista plana per damunt de tot i la manera d'expressar-se que caracteritza l'autor hi fa acte de presència: la humilitat explícita, la riquesa del vocabulari, l'adjectivació precisa, el do de l'observació i de l'humorisme, l'habilitat descriptiva i la capacitat de fer veure vívidament al lector allò que ell veu i vol transmetre-li. I tot amarat de referències més o menys directes a la natura admirada i enyorada, en contrast constant amb la ciutat «civilitzadora». Per damunt de la faceta de periodista, Bertrana segueix essent un creador i un gran evocador de caràcters humans i de paisatges, naturals o urbans.

Els primers escrits que van aparèixer a la premsa gironina eren proses literàries, impressions o estats d'ànim sense un fil argumental clar; els seguiren relats més elaborats i ben estructurats, i poc temps després també va començar a publicar crítiques artístiques i més endavant crítiques teatrals. A mesura que l'escriptor envigoria també ho feia la seva literatura i, de retop, els seus textos periodístics, els quals són una extensió més de l'artista que no podia renunciar a la vocació fatal i se sentia empès a malviure amb la ploma; sotmès a una existència sacrificada per l'ideal de l'art. En escriure sobre la natura i els éssers que l'habiten, els seus herois, la força literària de Bertrana s'imposa: «Parlant o escrivint de coses de la natura, pocs a casa nostra ho han fet amb la seva minúcia d'observació i l'art d'interpretació que el posen, en aquest ram, al capdamunt dels nostres literats» (C. Ametlla, 2013, p. 433). Quan es tracta de descriure les belleses del paisatge, font de consol i de goig, Bertrana se sent en comunió amb l'ànima del món i afloren la sinceritat emotiva, el sentimentalisme i el franciscanisme. En canvi, en tractar assumptes ciutadans relacionats amb el refinament, la superioritat moral burgesa, el progrés, la voluntat ordenadora o la hipocresia i la impostura civilistes, l'humorisme àcid i la ironia mordaç són els elements predominants; al costat de la sempre regnant i penetrant mirada de l'autor que «veu el joc elemental de les coses, els sentiments primaris, el grotesc, el punt d'inacabat i trist de les fetes de la vida» (J Pla, 1970, p. 89).

Gironí de cor, barceloní d'adopció i cronista urbà a contracor, en els primers articles escrits a Barcelona, sobretot a les cròniques publicades a *L'Esquella de la Torratxa* i als «Ideari barbre» d'*El Poble Català*, l'ús de la ironia és evident i se serveix d'un to més directe, satíric i humorístic.

És el propi Bertrana qui explica d'on sorgeix el seu humorisme:

Tots els meus humils escrits humorístics han germinat a l'impuls d'un passatjer despit, han nascut d'un agravi, sinó personal, inferit quan menys a les coses que jo venero y estimo, com son: l'Art, el sentit comú, la senzillesa y la Natura. [...] Molts s'imaginem que'ls caricaturistes y els escriptors satírics son homes tranquils, frets, excessivament alegres; en general no es aixís; en el fons son llatzerats, han sentit les espines de la vida, porten més tristesa amagatzemada que'ls altres. Descontents de tot y de tothom, subtils y sensibles en un gran ecstrèm, sempre irritats y compassius, fan art de llur dolor. [...] No es en el camp de la política, on la broma pot ésser un factor de propaganda; es en el camp de la vida on manca la formidable empenta de la rialla pera encarrilar als melangiosos vers una revolta transcendental. Res de cremar convents ni d'aixecar barricades; verí, el sá verí de l'alegria cerebral; armes de poc preu: un llapis de quinze céntims, una ploma de cinc, tinta de feixina y llum d'ingeni. Matém als serios, matemlos sense dolor; no son pas gent de resistencia; trets els diplomes del seu despatx y les livites dels penjarrobes moririen badallant. Potser arreglaríem el mon, aqueix mon que, segons conten, fou llenyat a l'espai, avans d'hora, pels angels impacients o bromistes, mentres Nostre Senyor reposava. Y aixis roda incabat, imperfecte, y aixis va'l mon. Cal fundar una maffia del riure, perquè no'n sabém prou, y an aquet temps de democràcia y llibertat algú ha negat el dret de riure. Jo no sé pas lleis, jo desconec en absolut els códis, pero sento en mí una facultat sagrada, endevino en mí un dret invulnerable: el de riure.⁸⁹³

A mesura que passen els anys i els desenganys, les penúries econòmiques, la nostàlgia accentuada del camp, la tragèdia personal amb la mort de tres dels seus quatre fills i les desil·lusions literàries, sentint-se arraconat per les elits noucentistes, essent testimoni de primera mà de la dificultat de professionalitzar-se com a escriptor i de la precarietat de l'ofici, i enduent-se alguna decepció, com ara la no concessió del Premi Ignasi Iglesias de teatre el 1937, l'humorisme càndid dona pas a un humorisme més amarg, a una ironia més fina i subtil, però més punxant, càustica i un punt maliciosa. Malgrat tot, però, en els textos que dedica als grups vulnerables de la urbs, com ara els infants asilats, les classes obreres o els animals engabiats al Parc de la Ciutadella, s'hi segueix manifestant l'esperit empàtic i franciscà de l'autor, el de l'emotiu defensor de les causes justes.

Amb relació als impromptus, D. Guansé afirmava que la prosa de Bertrana era ben elaborada, gairebé barroca: «eren com boixos, aiguaforts o gravats» (1966, p. 203).

---

⁸⁹³ Bertrana, P. (1 gener 1910). Del bon riure com a suprem consol y saborosa venjança dels escollits. *La Crònica*, p. 11-27.

Certament, els articles de Bertrana són textos treballats, personals i subjectius; sota una aparent espontaneïtat, l'escriptor-periodista esmerça esforços per convertir-los en petites píndoles literàries:

Es malfiava d'allò que escrivia a raig i d'allò altre que escrivia amb angúnia. Afegia i suprimia, no pas ben segur de no haver caigut en un defecte pitjor que el que tractava d'esmenar. El vici de llegir i rellegir els trossos considerats definitius per tal de lligar-hi els següents, i l'altre d'emplenar la pipa quan una dificultat l'entrebancava, calar-la i deixar que s'apagués en les embranzides de la inspiració, allargava el seu maldar sense satisfer del tot les seves exigències. I si tants afegits, correccions i esborraments li calia fer en una quartilla, llavors li era impossible de tirar avant. La seva escriptura li repugnava mateix que unes tovalles d'hotel rebregades i llardoses, i la refeia. (P. Bertrana, 2017b, p. 377-378)

Bertrana no tenia la ploma ràpida ni la facilitat mental que requereix l'exercici periodístic. Sense el contacte amb la realitat la seva imaginació no vibrava; per aquest motiu, escrivia d'allò que coneixia, del seu entorn, i demostrava una voluntat estilística deliberada escollint conscientment les paraules i quin efecte volia aconseguir amb aquestes, revisant i reescrivint els articles fins a quedar-ne prou satisfet.

Bertrana entenia que les obres literàries es porten a dins i elles pugnen per sortir, en un part dolorós i joiós a la vegada; és així com creu que sorgeixen les obres sòlides que fan riure o plorar a la humanitat perquè són part d'ella mateixa.⁸⁹⁴ És important saber escriure, és a dir, «no transgredir aquest codi de justícia militar dels gramàtics i filòlegs»,⁸⁹⁵ però igual d'important és tenir quelcom a dir, quelcom que et burxi les entranyes i t'empenyi a escriure-ho i compartir-ho. Amb els articles periodístics —una tasca que exercia obligat per necessitat—, en canvi, havia de forçar-se a buscar els temes, li calia sortir al carrer a percaçar-los i donar-los-hi forma a força d'enginy, honradesa camperola, humor, autenticitat, concisió i exuberància lèxica. El llenguatge de Bertrana és «fet de veracitat i d'observació» (O. Cardona, agost 1968, p. 48) i la seva prosa és tortuosa, tal com manifesta el propi autor a l'article «A unes senyoretetes que no entenen l'ironia».⁸⁹⁶ Bertrana havia escrit un article titulat «Antifeminisme actual»⁸⁹⁷ on comentava la diferència de sou entre els empleats i les empleades de la Banca. En aquest

---

⁸⁹⁴ Bertrana, P. (3 gener 1930). Intervenint. *La Veu de Catalunya*, ed. matí, p. 5.

⁸⁹⁵ *Ibid.*

⁸⁹⁶ Bertrana, P. (21 desembre 1920). A unes senyoretetes que no entenen l'ironia. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁹⁷ Bertrana, P. (17 novembre 1920). Antifeminisme actual. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

text, es posicionava al costat de la dona, però la ironia amb què l'havia regat va comportar que diverses empleades entenguessin com un greuge les seves paraules i li dediquessin un escrit titulat «Agressions»:

Agressions!... Jo no sabia avenir-me'n. Quin parany diabòlic fou posat a l'enteniment de les donzelles que mai dels mais arribin a capir l'ironia? Perquè tan subtils quan se tracta d'interpretar maliciosament els mots, devenen obtuses en desentranyar el sentit paradoxal de les frases? Ja comprenc que en la Banca, l'exactitud i la claretat són coses que predisposen en contra la prosa sinuosa amb que un hom desitja aparèixer, per a no semblar-se, precisament, a un comerciant. Però, valgue'ns Jesús!⁸⁹⁸

És així com podria resumir-se l'estil de Bertrana; un intent de defugir la prosa lleugera i fàcilment accessible, merament informativa. Tal com assenyala C. Portell (1999, p. 59-63), l'estil de Bertrana és ric en lèxic i en recursos; se serveix d'analogies, comparacions, imatges plàstiques, una adjectivació escrupolosa i acolorida, i de la llengua dels camps que tan bé coneix, farcida d'expressions nostrades i frases fetes:

Nosaltres mai hem fet com alguns escriptors que escrivien un conte expressament pera posarhi una paraula ben catalanesca com aquell qui's fa un vestit pera aprofitar un botó. Nosaltres gastem inconscientment el cabal arreplegat de la mateixa manera, inconscientment també. Cada vegada que'ns diuen rics ens ve de nou.⁸⁹⁹

Bertrana té cura de la llengua, «té el geni instintiu i el sentit de l'idioma» (A. Cabruja, 2002, p. 270). El seu estil és pulcre, fort, tenyit de melangia bosquetana i directe, i la seva naturalesa agresta i la seva intensitat expressiva, emotiva i narrativa capten l'atenció del lector. Amb paraules d'A. Cabruja, «Prudenci Bertrana, dolç o amarg, mansoi o indomable, humorista o mordaç, sempre és en Bertrana» (2002, p. 272).

---

⁸⁹⁸ Bertrana, P. (21 desembre 1920). A unes senyoretetes que no entenen l'ironia. *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

⁸⁹⁹ Bertrana, P. (4 desembre 1911). Una llarga disertació sobre una petita crítica. *El Poble Català*, p. 1-2.

3. CONCLUSIONS

A finals de 1936, Bertrana va publicar una crítica literària del llibre *Una adolescència* de Josep Sol Rodríguez, pagès i escriptor autodidacte, al setmanari de literatura, art i política *Mirador*. Sol envia el protagonista de la seva història, Jaume Vinyes, a la ciutat populosa:

El fa ésser periodista, que és el lloc predestinat als somiadors que han de cercar un treball per a guanyar-se el pa. A la ciutat, Jaume segueix esquerp i solitari. La timidesa és la seva flaca. Però amb tot, el brau Jaume d'*Una adolescència* segueix somiant i vol fer la seva obra i tracta de superar-se enmig de la realitat que l'aclapara.⁹⁰⁰

Bertrana se sent identificat amb Jaume Vinyes; ell també s'havia llançat a la ciutat vertiginosa enllaminat pel periodisme i les expectatives laborals que esperava veure-hi realitzades. En deixar Girona i fer via cap a Barcelona, Bertrana, somiador, creia que podria viure pròsperament de la ploma; no obstant això, la desil·lusió el va colpir poc temps després d'arribar a la gran urbs, que va presentar-se-li hostil, i d'adonar-se de la inviabilitat de la professionalització de l'escriptor i la precarietat que envoltava l'ofici. Com Vinyes, feréstec i esquiu, va provar de guanyar-se el pa com a periodista i la realitat sovint va aclaparar-lo; com ell, però, va seguir somiant i volent tirar endavant la seva obra literària. Bertrana clou la ressenya manifestant que no pot ser crític del jove escriptor Sol perquè és dels seus, «dels que vibren per a escriure i fan literatura del vibrar de llurs nervis i del bullir de llur sang»;⁹⁰¹ és un parent «en la gran família dels desplaçats, dels que encara s'alimenten de quimeres. A ell li està més bé que a mi, perquè jo acabo i ell comença. I comença tan encertadament!».⁹⁰²

Bertrana havia començat uns quaranta anys abans i, tot i saber que la quimera no alimenta, seguia perseguint-la; a les acaballes de la seva vida continuava escrivint, entregat a la que seria la seva darrera obra: *L'impenitent*, l'última pedra de l'edificació literària i testimonial d'una vida dedicada a l'art; «una vida de menestral, bona persona, que la balla magra i que ha estat desgraciat amb els fills» (P. Bertrana dins R. Tasis, 1968).

A Girona, ciutat grisa però romàntica, ofegadora però refugi imprescindible, va viure-hi el desvetllament artístic, primer com a pintor i després com a literat; dues facetes inseparables en un mateix autor. Al mateix temps que naixia l'artista, naixia també la pugna entre aquest i l'home: el pare amb una família a mantenir sotmès al destí artístic

---

⁹⁰⁰ Bertrana, P. (17 desembre 1936). «Una adolescència», de Josep Sol. *Mirador*, p. 5 i 7.

⁹⁰¹ *Ibid.*

⁹⁰² *Ibid.*

irremeiable que l'empenyia a dur una existència sacrificada. L'hereu que mai no va ser-ho, el caçador ferreny, el vagabund que se sentia absolutament lliure en plena natura, l'amant de les bèsties humils i l'home que s'emocionava per tots, va desenvolupar les feines que les dues vocacions —la literària i la pictòrica— a les quals no podia sostreure's li permetien: fer classes de dibuix, encàrrecs pictòrics, exercir de periodista i crític teatral, i provar sort també com a dramaturg.

A Barcelona, gàbia bulliciosa on va plantar-se amb el pinzell i la ploma a la mà, les penalitats es van fer més evidents, si bé va ser on va consolidar-se com a escriptor i on va rebre diversos reconeixements i homenatges. Les tragèdies familiars, la precarietat laboral, la melangia del camp i l'astre malastruc que sentia que el perseguia l'induïa sovint a victimitzar-se i a acabar convertint-se en víctima de les pròpies circumstàncies. Això contribuïa a la imatge de rondinaire, marginat, bosquetà, taciturn i apesarat que alimentava amb les seves intervencions públiques i amb els textos periodístics. Tot i així es mantenia «fidel al seu temperament; als seus amors i als seus odis; a la seva fatalitat» (P. Bertrana, 2017b, p. 445).

A més, a ciutat s'hi sentia com un desplaçat incapaç d'avenir-se a les modes literàries imperants. L'art, per a Bertrana, és una necessitat irrenunciable; és quelcom profund que no entén de tendències i és indestruïble de la vida. De fet, és la vida mateixa; són els seus amors, les seves experiències, els seus sentiments, les seves penes i els seus fervors panteístics fets paraula:

Deixeu-me fer la il·lusió de no haver estat un home inútil en aquesta vida, de no haver gastat llum, tinta, paper i estilogràfica sense cap profit; deixeu-me creure que amb la meua prosa he aconsolet algun trist, que he redimit algun captiu, que he humitejat alguns ulls, que he fet somniar alguna ànima senzilla, que he tret de la foscos éssers humils, amb grandesa d'herois, i donat més d'una vegada categoria de racionals a les bèsties menyspreades dels homes. Deixeu-me envanir de no haver estat un egoista de les meves dolors i de les meves joies, car les he escampades als quatre vents a fi que les arpleguessin aquells que en tinguessin falla o les refusessin, indignats, aquells que n'estessin tips. (P. Bertrana, 1936a, p. 7-8)

La concepció artística de Bertrana no canvia, es basa i seguirà basant-se al llarg de la seva trajectòria en emocions viscudes, en l'autenticitat i la sinceritat de l'artista. Ofereix als seus lectors bocins de la seva vida: allò que l'ha commogut és el que vol transmetre per tal que commogui; allò que l'hi ha ofert consol és el que vol compartir per

tal que consoli. La seva literatura vol ser una alenada d'aire fresc i salvatge, que actuï de bàlsam i conhort.

Amb relació a això, el 1921, va publicar «L'auca del senyor Esteve» a *La Publicidad*, un ideari molt significatiu en què elogia l'obra de Rusiñol que torna a representar-se al Teatre Romea i que defineix la generació de l'artista modernista enfrontat a la societat:

«L'auca del senyor Esteve» és, sense discussió, l'obra més aromosa i subtil, és nostra i més de tothom —precisament perquè es tan nostra— de les que han honorat l'escena catalana d'un temps ençà. Un hom respira el seu ambient; un hom s'identifica amb sos personatges; un hom la viu. [...] Pocs han deixat de tenir un pare quelcom senyor Esteve, pocs han deixat d'arrossegar un be a la procesó, pocs s'han matriculat a Llotja sense enllagrimar els ulls de la mare... Tots hi tenim estergit un episodi en l'obra d'en Rusiñol. [...] «L'auca del senyor Esteve» resulta un monument aixecat a l'heroisme d'una generació de “caps-verds” que han donat obres perdurables a Catalunya: apòstol de l'alegria i de l'originalitat bohèmia, gent d'un franciscanisme artístic que desconeixien els binocles i la petulància, que treien mel de les coses llores i eren savis a forsa de viure, i eren sentimentals a forsa de gosar, i patriotes sense ser banderes, i satírics sense càlcul ni enveja.⁹⁰³

Bertrana s'identifica amb aquesta generació modernista que va concebre l'artista com a professional i que va viure per l'art, encara que viure de l'art els va resultar més complicat: l'escriptor professional havia d'apuntalar-se al periodisme per sobreviure i això és el que va fer.

Amb aquest treball, doncs, he volgut donar valor a la faceta periodística de Bertrana perquè és la menys coneguda i perquè, malgrat es tractava d'una feina obligada, de menestral, i sovint exercida sense entusiasme, va ser-li un terreny molt productiu. Al llarg de les pàgines que conformen l'estudi he mirat de situar el periodista en el primer terç del segle XX i d'oferir-ne la biografia intel·lectual, resseguint els seus passos per les capçaleres que va dirigir i on va col·laborar, tant a Girona com a Barcelona, demostrant que rere la imatge de bàrbar i incivil, Bertrana era un intel·lectual lúcid que es preocupava dels successos de l'època. Dins del cercle intel·lectual modernista gironí, va intentar «despertar» la societat gironina, tancada, conservadora i que mirava cap al passat; va comprometre's amb l'ideal republicà i amb els Aliats durant la Primera Guerra Mundial,

---

⁹⁰³ Bertrana, P. (20 desembre 1921). «L'auca del senyor Esteve». *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

i va mostrar-se crític amb l'epidèmia del tifus de la Barcelona de finals de 1914, amb el pacte entre la U. F. N. R. i el Partit Republicà Radical de Lerroux el mateix any, amb la situació precària de l'escriptor professional, amb les hipocresies, enveges i rancúnies del món cultural català, i amb totes les causes que no li semblaven justes. Així mateix, he recopilat i posat ordre a la producció periodística de Bertrana, una tasca àrdua però necessària, i m'he apropiat als textos de la gran sèrie barcelonina, «una rebequeria solitària enfront d'una manera de treballar que no li deia res» (P. Lanao, 1989, p. 56). L'aproximació a aquests textos ha estat a vol d'ocell en tant que la intenció era ressaltar els temes que més aborda l'autor, com un mosaic format per moltes tessel·les-articles a tall d'exemple i, així, confirmar que els escriu sempre des de la perspectiva antagònica d'un enyorat del camp, d'un inadaptat que malgrat viure gairebé trenta anys a la ciutat no va acabar de sentir-se-la seva. En aquests articles, hi ha l'ànima del creador, de l'escriptor-pintor, i s'hi amaguen petites joies literàries.

Cal destacar que he renunciat a centrar-me en un segment d'estudi concret malgrat haver-hi pogut aprofundir molt més però, tenint en compte que els estudis periodístics de Bertrana són escassos i parcials, he preferit aportar una visió global i panoràmica del periodisme de Bertrana. I, d'aquesta manera, assentar una base que, modestament, serveixi de fonament per a futures investigacions, ja que l'obra periodística de l'autor ofereix encara moltes vies per explorar. Així doncs, aquesta tesi vol ser un punt de partida a partir del qual seguir aproximant-nos a la faceta periodística de Bertrana des de diverses perspectives.

A manera de tancament, em sembla que resumeix molt bé l'essència de Bertrana el retrat que en va fer Tomàs Roig i Llop:

Prudenci Bertrana: Bru, els cabells a l'Amadeu. El front ample, ennuvolat pels luctuosos comiats filials, irreparables. Els llavis, prims, estirats cap a la dreta. Les mans seques, nervioses, avesades a la ploma, el pinzell i l'argelaga. Parla amb una veu somorta — robada als rius gironins— i sense presses, com un bosquerol lletraferit, savi d'ironies. Intrèpid caçador d'ànecs i d'herois, antany; ara, ocell caigut dins la xarxa desficiosa de clàxon, trolleys i neumàtics, amb les ales feixugues d'enyorança selvàtica i pols amorosa de camins i llunes. Totes les olors de la Vall de Sant Daniel embaumaran el seu últim sospir. (1932)

Contemplatiu inguarible, Bertrana es bellugava pel món i per la vida amb expectació, observant el seu voltant i recollint de la realitat i de la pròpia experiència

personal la matèria necessària per als seus textos. Movent-nos amb ell, hem conegut les seves frustracions i contradiccions, el seu emmascarament literari, els seus drames familiars i econòmics, els seus principis i les seves reflexions de filòsof bosquetà trasplantat a la gran ciutat. A la conferència «El calvari de l'escriptor» (P. Bertrana, 1992, p. 72), comentava que són pocs els escriptors-periodistes ben pagats a qui els resta temps per fer una obra intel·lectual sòlida, pensada i repensada, sense deixar de banda l'obra mecànica —els articles periodístics que constitueixen la feina de la qual viuen—: Prudenci Bertrana va ser un periodista mal pagat però l'obra intel·lectual que ens ha deixat l'ha col·locat entre les principals figures del panorama literari català.

4. CONCLUSIONI

Alla fine del 1936, Bertrana pubblicò una recensione letteraria del libro *Una adolescència* di Josep Sol Rodríguez, contadino e scrittore autodidatta, nel settimanale letterario, artistico e politico *Mirador*. Sol invia nella popolosa città il protagonista della sua storia, Jaume Vinyes:

El fa ésser periodista, que és el lloc predestinat als somiadors que han de cercar un treball per a guanyar-se el pa. A la ciutat, Jaume segueix esquerp i solitari. La timidesa és la seva flaca. Però amb tot, el brau Jaume d' *Una adolescència* segueix somiant i vol fer la seva obra i tracta de superar-se enmig de la realitat que l'aclapara.⁹⁰⁴

Bertrana si sente identificato con Jaume Vinyes; anche lui si era trasferito nella città vertiginosa, attratto dal giornalismo e dalle aspettative lavorative che sperava di vedere realizzate lì. Quando lasciò Girona e si diresse a Barcellona, Bertrana, un sognatore, credeva di poter vivere prosperamente dalla penna; tuttavia, la disillusione lo colpì poco dopo essere arrivato nella grande città, che gli sembrava ostile, e dopo di accorgersi l'impossibilità della professionalizzazione dello scrittore e la precarietà della professione. Come Vinyes, selvaggio e sfuggente, ha cercato di guadagnarsi da vivere come giornalista e la realtà spesso lo ha sopraffatto; come lui, però, continuava a sognare e a voler portare avanti la sua opera letteraria. Bertrana chiude la recensione affermando che non può essere un critico del giovane scrittore Sol perché è uno dei suoi, «dels que vibren per a escriure i fan literatura del vibrar de llurs nervis i del bullir de llur sang»;⁹⁰⁵ è un parente «en la gran família dels desplaçats, dels que encara s'alimenten de quimeres. A ell li està més bé que a mi, perquè jo acabo i ell comença. I comença tan encertadament!».⁹⁰⁶

Bertrana aveva iniziato circa quarant'anni prima e, pur sapendo che la chimera non si nutre, ha continuato a perseguirla; alla fine della sua vita continuò a scrivere, dedicandosi a quella che sarebbe stata la sua ultima opera: *L'impenitent*, ultima pietra dell'edificio letterario e testimonianza di una vita dedicata all'arte; «una vida de menestral, bona persona, que la balla magra i que ha estat desgraciat amb els fills» (P. Bertrana dins R. Tasis, 1968).

---

⁹⁰⁴ Bertrana, P. (17 desembre 1936). «Una adolescència», de Josep Sol. *Mirador*, p. 5 i 7.

⁹⁰⁵ *Ibid.*

⁹⁰⁶ *Ibid.*

A Girona, città grigia ma romantica, soffocante ma indispensabile rifugio, visse il suo risveglio artistico, prima come pittore e poi come scrittore; due sfaccettature inscindibili nello stesso autore. Contemporaneamente alla nascita dell'artista, nasce anche la lotta tra lui e l'uomo: il padre con una famiglia da mantenere sottoposto all'irrimediabile destino artistico che lo spinge a condurre un'esistenza sacrificata. L'erede che non è mai stato erede, il feroce cacciatore, il viandante che si sentiva assolutamente libero in mezzo alla natura, l'amante delle bestie umili e l'uomo che si commuoveva per tutti, sviluppò i lavori che le sue due vocazioni —quella letteraria e quella pittorica, alle quali non poteva sottrarsi— gli consentivano: fare lezioni di pittura, commissioni pittoriche, lavorare come giornalista e critico teatrale, e anche tentare la fortuna come drammaturgo.

A Barcellona, gabbia movimentata dove arrivò con pennello e penna in mano, i rigori si fecero più evidenti, anche se fu lì che si affermò come scrittore e dove ricevette vari riconoscimenti e omaggi. Le tragedie familiari, la precarietà del lavoro, la malinconia della campagna e la cattiva stella che sentiva inseguirlo lo portavano spesso a vittimizarsi e finire vittima delle proprie circostanze. Ciò ha contribuito all'immagine di lamentoso, emarginato, selvaggio, taciturno e addolorato che ha alimentato con i suoi interventi pubblici e con testi giornalistici. Eppure è rimasto «fidel al seu temperament; als seus amors i als seus odís; a la seva fatalitat» (P. Bertrana, 2017b, p. 445).

Inoltre, in città si sentiva uno sfollato incapace di adattarsi alle mode letterarie imperanti. L'arte, per Bertrana, è una necessità ineludibile; è qualcosa di profondo che non comprende le tendenze ed è inseparabile dalla vita. In effetti, è la vita stessa; sono i loro amori, le loro esperienze, i loro sentimenti, i loro dolori e i loro fervori panteistici trasformati in parole:

Deixeu-me fer la il·lusió de no haver estat un home inútil en aquesta vida, de no haver gastat llum, tinta, paper i estilogràfica sense cap profit; deixeu-me creure que amb la meua prosa he aconsolat algun trist, que he redimit algun captiu, que he humitejat alguns ulls, que he fet somniar alguna ànima senzilla, que he tret de la foscos éssers humils, amb grandesa d'herois, i donat més d'una vegada categoria de racionals a les bèsties menyspreades dels homes. Deixeu-me envanir de no haver estat un egoista de les meves dolors i de les meves joies, car les he escampades als quatre vents a fi que les arrepleguessin aquells que en tinguessin falla o les refusessin, indignats, aquells que n'estessin tips. (P. Bertrana, 1936a, p. 7-8)

La concezione artistica di Bertrana non cambia, si basa e si baserà per tutta la sua carriera sulle emozioni vissute, sull'autenticità e sincerità dell'artista. Offre ai suoi lettori

scorci della sua vita: ciò che lo ha commosso è ciò che vuole trasmettere per commuovere; ciò che gli ha offerto conforto è ciò che vuole condividere per confortare. La sua letteratura vuole essere una boccata d'aria fresca e selvaggia, fungendo da balsamo e consolatore.

A questo proposito, nel 1921, pubblica su *La Publicidad* «L'auca del senyor Esteve», un articolo molto significativo in cui loda l'opera di Rusiñol che viene riproposta al Teatre Romea e che definisce la generazione del artista modernista di fronte alla società:

«L'auca del senyor Esteve» és, sense discussió, l'obra més aromosa i subtil, és nostra i més de tothom —precisament perquè es tan nostra— de les que han honorat l'escena catalana d'un temps ençà. Un hom respira el seu ambient; un hom s'identifica amb sos personatges; un hom la viu. [...] Pocs han deixat de tenir un pare quelcom senyor Esteve, pocs han deixat d'arrossegar un be a la procesó, pocs s'han matriculat a Llotja sense enllagrimar els ulls de la mare... Tots hi tenim estergit un episodi en l'obra d'en Rusiñol. [...] «L'auca del senyor Esteve» resulta un monument aixecat a l'heroisme d'una generació de “caps-verds” que han donat obres perdurables a Catalunya: apòstol de l'alegria i de l'originalitat bohèmia, gent d'un franciscanisme artístic que desconeixien els binocles i la petulància, que treien mel de les coses llores i eren savis a forsa de viure, i eren sentimentals a forsa de gosar, i patriotes sense ser banderes, i satírics sense càlcul ni enveja.⁹⁰⁷

Bertrana si identifica con questa generazione modernista che concepiva l'artista come un professionista e che viveva per l'arte, anche se per loro vivere d'arte era più complicato: lo scrittore professionista doveva appoggiarsi al giornalismo per sopravvivere ed è quello che Bertrana ha fatto.

Con questo lavoro di ricerca, quindi, ho voluto valorizzare il lato giornalistico di Bertrana perché è il meno conosciuto e perché, nonostante fosse un lavoro forzato, meccanico e spesso svolto senza entusiasmo, era un campo molto produttivo per lui. In tutte le pagine che compongono lo studio ho cercato di collocare il giornalista nel primo terzo del Novecento e di offrirne la biografia intellettuale, ripercorrendone i passi attraverso le testate giornalistiche che ha diretto e dove ha lavorato, sia a Girona che Barcellona, a dimostrazione che dietro l'immagine di barbaro e incivile, Bertrana era un lucido intellettuale attento alle vicende dell'epoca. All'interno del circolo intellettuale

---

⁹⁰⁷ Bertrana, P. (20 desembre 1921). «L'auca del senyor Esteve». *La Publicidad*, ed. nit, p. 1.

modernista di Girona, ha cercato di «risvegliare» la società di Girona, chiusa, conservatrice e rivolta al passato; si impegnò per l'ideale repubblicano e per gli Alleati durante la prima guerra mondiale, e fu critico nei confronti dell'epidemia di tifo a Barcellona alla fine del 1914, con il patto tra l'U.F.N.R. e il Partito Radicale Repubblicano di Lerroux dello stesso anno, con la situazione precaria dello scrittore professionista, con le ipocrisie, le invidie e i rancori del mondo culturale catalano, e con tutte le cause che non gli sembravano giuste. Allo stesso modo ho raccolto e ho messo ordine nella produzione giornalistica di Bertrana, un compito arduo ma necessario, e mi sono accostato ai testi della grande serie di Barcelona, «una rebequeria solitària enfront d'una manera de treballar que no li deia res» (P. Lanao, 1989, p. 56). L'approccio a questi testi è stato una veduta panoramica in quanto si è voluto evidenziare gli argomenti che l'autore affronta maggiormente, come un mosaico composto da tante tessere-articoli a titolo esemplificativo e, quindi, confermare chi li scrive sempre da la prospettiva antagonista di chi sente la mancanza della campagna, di un disadattato che, pur vivendo in città da quasi trent'anni, non ha finito di sentirla sua. In questi articoli c'è l'anima del creatore, del pittore-scrittore, e ci sono piccole gemme letterarie nascoste.

È degno di nota che ho rinunciato a concentrarmi su uno specifico segmento di studio pur avendo potuto approfondire molto, ma, dato che gli studi giornalistici di Bertrana sono pochi e parziali, ho preferito fornire una visione globale e panoramica del giornalismo di Bertrana. E, in questo modo, stabilire una base che, modestamente, serva da fondamento per ricerche future, poiché il lavoro giornalistico dell'autore offre ancora molte strade da esplorare. Quindi, questa tesi vuole essere un punto di partenza da cui continuare ad avvicinarsi al giornalismo di Bertrana da varie prospettive.

In chiusura, mi sembra che il ritratto di Tomàs Roig i Llop riassume molto bene l'essenza di Bertrana:

Prudenci Bertrana: Bru, els cabells a l'Amadeu. El front ample, ennuvolat pels luctuosos comiats filials, irreparables. Els llavis, prims, estirats cap a la dreta. Les mans seques, nervioses, avesades a la ploma, el pinzell i l'argelaga. Parla amb una veu somorta — robada als rius gironins— i sense presses, com un bosquerol lletraferit, savi d'ironies. Intrèpid caçador d'ànecs i d'herois, antany; ara, ocell caigut dins la xarxa desficiosa de clàxon, trolleys i neumàtics, amb les ales feixugues d'enyorança selvàtica i pols amorosa de camins i llunes. Totes les olors de la Vall de Sant Daniel embaumaran el seu últim sospir. (1932)

Instancabile contemplativo, Bertrana ha vagato per il mondo e per la vita con attesa, osservando ciò che lo circondava e raccogliendo dalla realtà e dalla propria esperienza personale il materiale necessario per i suoi testi. Muovendoci con lui, abbiamo conosciuto le sue frustrazioni e contraddizioni, i suoi mascheramenti letterari, i suoi drammi familiari ed economici, i suoi principi e le sue riflessioni di filosofo dai boschi trapiantato nella grande città. Al convegno «El calvari de l'escriptor» (P. Bertrana, 1992, p. 72), ha commentato che sono pochi gli scrittori-giornalisti ben pagati che hanno tempo per fare una opera intellettuale solida, pensata e ripensata, senza trascurare l'opera meccanica —gli articoli giornalistici che costituiscono il lavoro da cui vivono—: Prudenci Bertrana era un giornalista mal pagato, ma l'opera intellettuale che ci ha lasciato lo ha collocato tra le figure principali della scena letteraria catalana.

5. BIBLIOGRAFIA

- **Obres de Prudenci Bertrana**

- **Novel·la:**

- *Violeta*

- (2013). Edicions de la Ela Geminada. (cur. Guillem Molla, intr. de Glòria Granell)

- *Josafat*

- (1906). Joanola i Ribas.
- (1923). L'Avenç Gràfic.
- (1971). Edicions 62.
- (1990). Barcanova.
- (2009). Educaula.
- (2012). Universitat de Girona.
- (2014). Edicions de la Ela Geminada (cur. Xavier Pla).
- (2015). Edicions de la Ela Geminada (amb il·lustracions d'Alfred Kubin).

- *Nàufrags*

- (1907). E. Domenech.
- (1930). Proa.
- (1986). Edicions 62.
- (2015). Edicions de la Ela Geminada (cur. Oriol Ponsatí-Murlà).

- *Jo! Memòries d'un metge filòsof*

- (1925). Llibreria Catalònia.
- (1978). Edicions 62.
- (2015). Edicions de la Ela Geminada (cur. Guillem Molla, intr. de Víctor Pérez).

- *Tieta Claudina*

- (1929). Mentora.

- (2015). Edicions de la Ela Geminada (cur. August Rafanell).

— *L'hereu*

- (1931). Llibreria Catalònia.
- (1947). Selecta.
- (1990). Edicions 62.
- (2016). Edicions de la Ela Geminada (cur. Guillem Molla, intr. de Glòria Granell).

— *El vagabund*

- (1933). Llibreria Catalònia.
- (1965). Selecta.
- (1988). Planeta.
- (2017). Edicions de la Ela Geminada (cur. Guillem Molla).

— *L'illa perduda*

- (1935). Llibreria Catalònia.
- (1988). Pòrtic.
- (2017). Edicions de la Ela Geminada (cur. Marta Pasqual).

— *L'impenitent*

- (1948). Dalmau i Jover.
- (1988). Destino.
- (2017). Edicions de la Ela Geminada (cur. Guillem Molla).

○ **Narrativa breu:**

— *Tard!*

- (1903). Imp. F. Horta.

— *Crisàlides*

- (1907). L'Avenç.

— *Proses bàrbares*

- (1911). Societat Catalana d'Edicions.
- (1929). Edicions Gost.
- (1984). Bruguera.

— *La lloca de la viuda i altres narracions*

- (1915). Societat Catalana d'Edicions.
- *L'oca de la molinera*
  - (1917). Imp. Ràfols.
- *Els herois*
  - (1920). Editorial Catalana.
- *La bassa roja: una aventura en l'estepa*
  - (1923). L'Avenç Gràfic.
- *El meu amic Pellini i altres contes*
  - (1923). Editorial Catalana.
- *L'orgue del diputat*
  - (1924). L'Avenç Gràfic.
- *El desig de pecar*
  - (1924). L'Avenç Gràfic.
  - (1988). Edicions 62.
  - (2022). Edicions de la Ela Geminada.
- *Una nit de nuvis al bosc*
  - (1924). Barcelona.
- *L'ós benemèrit i altres bèsties*
  - (1932). Edicions Enllà.
  - (1980). Lumen.
- *Contes [conté Crisàlides, La lloca de la viuda, Els herois i El meu amic Pellini]*
  - (1981). Edicions 62.
- *Bestiaris [selecció de contes de Prudenci Bertrana, Josep Carner i Pere Quart]*
  - (1990). Edicions 62.
- *Tots els contes*
  - (2016). Edicions de la Ela Geminada (cur. Agnès Prats, intr. de Xavier Pla).

○ **Recull d'articles:**

— *Impromptus I*

- (1936). Llibreria Catalònia.
- **Teatre:**
  - *Els atropellats: comèdia en tres actes*
    - (1935). El nostre teatre.
  - *¡Enyorada solitud!: comèdia en dos actes*
    - (1918). Imp. Ràfols.
  - *Les ales d'Ernestina: drama en tres actes*
    - (1921). *La Novel·la Teatral Catalana*, núm. 47.
  - *La dona neta: comèdia en tres actes*
    - (1924). R. Durán Alsina.
  - *El comiat de Teresa: comèdia en tres actes*
    - (1932). Llibreria Verdaguer.
  - *El fantasma de Montcorb: comèdia en tres actes*
    - (1933). Llibreria Millà.
  - *Els aprensius: farsa en un acte; Josep II rei: drama en dos actes*
    - (1934). Llibreria Millà.
- **Assaig:**
  - *La locura de Álvarez de Castro [amb Diego Ruiz]*
    - (1910). Impremta Dalmau.
  - *En Rossinyol que jo he tractat*
    - (1937). Generalitat de Catalunya, Publicació de l'Institut del Teatre, núm. 15.
- **Traduccions realitzades per l'autor:**
  - *El somni de l'oncle, de F. Dostoievski*
    - (1928). Proa.
- **Obres completes:**

— *Obres completes*

- (1965). *Selecta*.

- **Bibliografia de Prudenci Bertrana**⁹⁰⁸

Bertrana, P. (1907). Carta de 31/12/1907 a Josep M. López-Picó des de Girona [Fons Josep M. López-Picó, correspondència]. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

— (23 desembre 1911). *Conferència llegida a l'U. F. N. R. de Sant Feliu de Guíxols*. Universitat de Girona. <http://hdl.handle.net/10256.2/7445>

— (1912). Carta de 04/12/1912 a Miquel de Palol des de Barcelona [Fons Miquel de Palol i Felip, correspondència; ref. 28306]. Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions (SGDAP). Arxiu Municipal de Girona.

— (1920). Carta de 31/05/1920 a Lluís Nicolau i d'Olwer des de Barcelona [Fons Lluís Nicolau i d'Olwer]. Arxiu de l'Abadia de Montserrat.

— (1932). *Una confessió*. [Fons Prudenci Bertrana, PB-28: text llegit en un àpat d'homenatge pel Premi Crexells]. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

— (1936a). *Discurs del President Prudenci Bertrana: Jocs Florals de Barcelona: any LXVIII de llur restauració*. Universitat de Girona. <http://hdl.handle.net/10256.2/7441>

— (1936b). *Impromptus*. Llibreria Catalònia.

— (1965). *Obres completes*. *Selecta*.

---

⁹⁰⁸ S'hi consignen les obres de Prudenci Bertrana citades al llarg de l'estudi, sense comptar els articles, que es troben compilats a l'annex.

- (1992). El calvari de l'escriptor. *Revista de Girona*, (154), p. 66-88.
- (2013). *Violeta*. Edicions de la Ela Geminada.
- (2016a). *L'hereu. Entre la terra i els núvols - I*. Edicions de la Ela Geminada.
- (2016b). *Tots els contes*. Edicions de la Ela Geminada.
- (2017a). *El vagabund. Entre la terra i els núvols - II*. Edicions de la Ela Geminada.
- (2017b). *L'impenitent. Entre la terra i els núvols - III*. Edicions de la Ela Geminada.

- **Obres de referència**

Abarca, P. (2021). *L'edat d'or del periodisme a Palafrugell*. Ajuntament de Palafrugell i Diputació de Girona, col·lecció Quaderns de Palafrugell.

Aguilar, M. (15 maig 1912). El mirador de la Rambla. *Revista de Catalunya*, p. 101.

Ametlla, C. (2013). *Memòries polítiques. 1890-1917*. RBA La Magrana.

Alberch, R. (1982). Índex alfabètic per matèries del «Suplemento Literario de El Autonomista». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, (26), p. 425-457.
<https://raco.cat/index.php/AnnalsGironins/article/view/53958>

Amat, J. i González, J. R. (desembre 2013). Las palabras de la guerra, la guerra de las palabras (1914-1918). *Ínsula*, (804), p. 3-7.

Aragó, N. J. i Clara, J. (1998). *Els epistolaris de Carles Rahola. Antologia de cartes de cent corresponents (1901-1931)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Arévalo, Just. (1999). Algunes reflexions sobre la revista Los Miserables (1913-1918) i altres capçaleres republicanes d'extrema esquerra. *Assaig de teatre: revista de l'Associació d'Investigació i Experimentació Teatral*, (21), p. 395-409. <https://racó.cat/index.php/AssaigTeatre/article/view/167264>

Balagué, N. (1977). *La crítica teatral de Prudenci Bertrana a La Veu de Catalunya (1922-1936)*. (Tesina presentada a l'Escola de Bibliologia de la Diputació de Barcelona). Universitat Autònoma de Barcelona.

Bartrina, F. (2001). *Caterina Albert/Víctor Català. La voluptuositat de l'escriptura*. Eumo Editorial.

Bellmunt, D. de. (1978). *Anecdotari inèdit de cinquanta anys de periodisme català (1920-1978)*. Barcelona, s. n., Col·lecció El Pilar d'Almenara.

Bernades, V. (novembre 1975). La vida d'un diari: El Poble Català. *Serra d'Or*, (194), p. 31-33.

Bertrana, A. (1961). *Prudenci Bertrana, l'home i l'escriptor; notes biogràfiques*. Universitat de Girona. <http://hdl.handle.net/10256.2/8217>

— (1965a). *Prudenci Bertrana. Una Vida*. Universitat de Girona. <http://hdl.handle.net/10256.2/8206>

— (1965b). Prudenci Bertrana i la seva obra. Pròleg dins P. Bertrana, *Obres completes* (p. 19-40). Selecta.

— (1968). *Prudenci Bertrana en la intimitat*. Universitat de Girona. <http://hdl.handle.net/10256.2/8216>

— (2013a). *Memòries fins al 1935*. Diputació de Girona, Col·lecció Josep Pla.

— (2013b). *Memòries. Del 1935 fins al retorn a Catalunya*. Diputació de Girona, Col·lecció Josep Pla.

Bou, E. (2020). Josep Carner prosista: flâneur i feuilleton. Dins J. Falgàs i J. M. Puigvert (coords.), *Noucentismes: el Noucentisme català en el context cultural europeu*, p. 77-91. Documenta Universitaria.

Cabruja, A. (2002). *Homes de la meva terra*. Diputació de Girona, Col·lecció Josep Pla.

Calders, P., Capmany, M. A., Guansé, D., Marfany, J. Ll., Pedrolo, M. de, Serrahima, M. i Triadú, J. (agost 1968). Prudenci Bertrana dins la novel·la contemporània. *Serra d'Or*, (107), p. 49-50.

Capdevila, J. (coord.). (2013). *L'Esquella de la Torratxa: 60 anys d'història catalana (1879-1939)*. Editorial Efadós.

Capdevila, J. (2014). *La Campana de Gràcia: la primera publicació catalana de gran abast, 1870-1934*. Pagès Editors.

Capdevila, Ll. (23 setembre 1926). Les opinions de Prudenci Bertrana. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 638.

Cardona, O. (agost 1968). El llenguatge de Prudenci Bertrana. *Serra d'Or*, (107), p. 47-48.

— (1968). L'ambient i el llenguatge de Prudenci Bertrana. Dins A. Bertrana, O. Cardona i J. Iglésies, *En el centenari de Prudenci Bertrana*, p. 21-59.

Casacuberta, M. (1992). Literatura i vida: el mite de l'artista pur. *Revista de Girona*, (154), p. 54-65.

— (1993). *Santiago Rusiñol: vida, literatura i mite*. [Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona]. Tesis Doctorals en Xarxa (TDX). <http://hdl.handle.net/10803/4841>

— (1999). *Els noms de Rusiñol*. Quaderns Crema.

— (2007). Francesc Matheu i la tradició de l'antiintel·lectualisme a Catalunya. Dins R. Panyella (curador), *La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània*, p. 233-243. Punctum i GELCC.

— (2010). *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*. CCG Edicions i Fundació Valvi.

— (2016). Maragall i la construcció literària del mite de l'Empordà. *Haidé*, (5), p. 23-42.

—(2019). Prudenci Bertrana i la revisió del modernisme: de l'entusiasme a la desil·lusió. Dins Institució de les Lletres Catalanes (coord.), *Actes del Simposi Internacional Prudenci i Aurora Bertrana: Entre dos silencis* (p. 123-149). Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Casasús, J. M. (2015). La premsa en català de 1868 a 1939. *Catalan Historical Review*, (8), p. 161-170.

Castellanos, J. (1983). *Raimon Casellas i el Modernisme* (vol. I). Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

— (24 novembre 1991). El calvari d'un escriptor. *El Punt*, p. 31.

— (1992). L'etern ressentit: «Heus aquí l'enemic». *Revista de Girona*, (54), p. 66-71.

— (1999). Prudenci Bertrana, l'hereu desposseït. Dins Diputació de Girona, *Prudenci Bertrana: La presó de l'ànima*, p. 37-41. Fundació Caixa de Barcelona, Servei Territorial de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Girona.

Chasisto. (12 maig 1912). Un intel·lectual. *La Publicidad*, p. 2.

Columbié, Y. J. (2019). Prudenci Bertrana: periodista a Barcelona, escriptor-periodista a L'Havana (1919–1920). *Journal of Catalan Studies*, 2(21) p. 219-237.

Cortade, E. (1969). *Catalunya i la Gran Guerra*. Rafael Dalmau Edicions.

Costa, Ll. (1986). *Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939)*. Ajuntament de Girona, Institut d'Estudis Gironins, Diputació de Girona.

— (2019). *El Autonomista: el diari dels Rahola*. Diputació de Girona.

Diputació de Girona. (1989). *Prudenci Bertrana i la seva època*. Fundació Caixa de Barcelona, Servei Territorial de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Girona.

— (1999). *Prudenci Bertrana: La presó de l'ànima*. Servei Territorial de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Girona.

Duarte, A. (2015). Visiones de un mañana aleatorio. Notas sobre el intelectual republicano-catalanista ante la Gran Guerra. *Historia y política: ideas, procesos y movimientos sociales*, (33), p. 99-122.

Escolano, S. (2019). Las casas de Subastas en Barcelona: 1881-1936. *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, (33), p. 211-237.

Esculies, J. i Martínez, D. (2014). *12000! Els catalans a la Primera Guerra Mundial*. ARA Llibres.

Fabre, J. (1985). Palol i Bertrana, una aventura periodística paral·lela. *Revista de Girona*, (112), p. 40-45.

Fanés, F. i Minguet, J. M. (eds.). (2015). *Catàleg Barcelona zona neutral, 1914-1918*. Fundació Joan Miró.

Figueres, J. M. (1987). *Cuca fera* (edició facsímil). AUSA.

— (2014). *La Veu de Catalunya (1899-1937)*. Editorial Base.

Finestres, J. (juny 2013). Massacre a les trinxeres. *Sàpiens*, (143), p. 21-28.

Foguet, F. (gener 2011). El teatre a Barcelona l'any 1938: una visió jocosament partidista. *Revista del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya*, (134), p. 53-62.

Foguet, F.; Gallén, E. i Casacuberta, M. (eds.). (2011). *El debat teatral a Catalunya. Antologia de textos de teoria i crítica dramàtiques. Del Modernisme a la Guerra Civil*. Diputació de Barcelona i Institut del Teatre.

Fontbona, F. (1999). Prudenci Bertrana, artista plàstic. Dins Diputació de Girona, *Prudenci Bertrana: La presó de l'ànima*, p. 31-35. Fundació Caixa de Barcelona, Servei Territorial de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Girona.

— (2017). Bertrana en el seu context artístic. Dins I. Forts (dir.) i C. Clusellas (dir.), *Prudenci Bertrana, pintor* [catàleg d'exposició], p. 11-15. Museu d'Art de Girona.

Forts, I. (dir.) i Clusellas, C. (dir.). (2017). *Prudenci Bertrana, pintor* [catàleg d'exposició]. Museu d'Art de Girona.

Fraxanet, M. R. (1989). Prudenci Bertrana, un romàntic enfront les noves tendències. Dins Diputació de Girona, *Prudenci Bertrana i la seva època*, p. 39. Fundació Caixa de Barcelona, Servei Territorial de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Girona.

Fuentes, M. (2015). *La Gran Guerra a les comarques gironines: l'impacte cultural i polític*. Diputació de Girona.

Fussell, P. (2006). *La Gran Guerra y la memoria moderna*. Turner Publicaciones.

Fulcarà, M. D. (1976). *Girona i el Modernisme*. Instituto de Estudios Gerundenses.

— (1989). Girona a l'època de Prudenci Bertrana. Dins Diputació de Girona, *Prudenci Bertrana i la seva època*, p. 15-19. Fundació Caixa de Barcelona, Servei Territorial de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Girona.

Fuster, J. (1978). *Literatura catalana contemporània*. Curial.

— (juny 1981). Els inèdits de Josep Pla. *Serra d'Or*, (261), p. 44.

— (2021). *Figura d'assaig*. Comanegra.

Gallén, E. (1992). Les misèries d'un autor dramàtic. *Revista de Girona*, (154), p. 72-81.

Gómez Mompart, J. Ll. (1992). *La gènesi de la premsa de masses a Catalunya (1902-1923)*. Editorial Pòrtic.

Granell, G. (2001). Prudenci Bertrana i els Jocs Florals de Girona. *Revista de Girona*, (205), p. 71-77.

— (2002). *Josafat* a la Festa de la Bellesa de Palafrugell. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, (43), p. 245-261.

— (2003). *Prudenci Bertrana: Els primers passos de l'artista*. Ajuntament de Girona.

— (2013). Introducció. Dins P. Bertrana, *Violeta* (p. 13-29). Edicions de la Ela Geminada.

— (2016). Entre la terra i els núvols. Dins P. Bertrana, *L'hereu* (p. 7-42). Edicions de la Ela Geminada.

— (coord.). (2017a). Dossier «Prudenci i Aurora Bertrana. Amb ulls d'avui». *Revista de Girona*, (301), p. 66-93.

— (2017b). L'art de l'experiència. *L'Erol, revista cultural del Berguedà*, (134), p. 8-9.

— (2017c). Prudenci Bertrana: l'art d'escriure, l'art de viure. *Serra d'Or*, (693), p. 8-12.

— (2017d). Els anys daurats de l'art i la literatura, Prudenci Bertrana i el grup modernista de Girona. Dins I. Fort (dir.) i C. Clusellas (dir.), *Prudenci Bertrana, pintor* [catàleg d'exposició], p. 16-21. Museu d'Art de Girona.

— (2017e). Entre l'adoració i el recel: Rusiñol, Bertrana i Sant Feliu de Guíxols. *Revista de Girona*, (243), p. 72-76.

Guansé, D. (novembre 1926). La vida i l'obra de Prudenci Bertrana. *Revista de Catalunya*, (29), p. 472-481.

— (1966). *Abans d'ara. Retrats literaris*. Proa, Col·lecció La Mirada.

Guillamet, J. (2003). *Història del periodisme. Notícies, periodistes i mitjans de comunicació*. Publicacions de la Universitat de València.

— (2018). Significació de *La Publicitat* en els grans canvis del periodisme català. *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, (29), p. 41-52.

Herranz, A. (20 agost 1910). ¿La locura de Álvarez de Castro o la del Doctor Ruiz?. *La Regeneración. Revista semanal de Acción Católica*, p. 1-7.

Homenatge a en Bertrana. (21 desembre 1931). *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 5.

Huertas, J. M. (1998). *El periodista. Entre l'ambigüitat i la indefinició*. Dèria Editors.

Jordana, C. A. (16 gener 1925). Balanç d'un quart de segle. Excursió de plaer pels camins de la prosa. *La Revista: quaderns de publicació quinzenal*, (224), p. 19-26.

Jubert, J. (2007). *Diego Ruiz, Prudenci Bertrana i La locura de Álvarez de Castro*. CCG Edicions i Fundació Valvi.

Juliá, S. (2002). Intelectuales y prensa en el siglo XX. Dins C. Almuiña, i E. Sotillos (coords.), *Del periódico a la sociedad de la información* (vol. I, p. 197-218). Sociedad Estatal del Nuevo Milenio.

Lanao, P. (1989). Bertrana, escriptor de vocació, periodista per obligació. Dins Diputació de Girona, *Prudenci Bertrana i la seva època*, p. 55-59. Fundació Caixa de Barcelona, Servei Territorial de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Girona.

Llopis, A. (2 desembre 1961). Tierra Catalana: Bertrana no es un olvidado. *Destino*, (1269), p. 43.

Lluelles, E. (18 desembre 1931). Prudenci Bertrana guanyador del Premi Crexells 1931. *L'Esquella de la Torratxa*, p. 3.

Marfany, J. Ll. (1982). Modernisme i noucentisme, amb algunes consideracions sobre el concepte de moviment cultural. *Els Marges*, (26), p. 31-42.

— (1986). El Modernisme. Dins M. de Riquer, A. Comas i J. Molas, *Història de la literatura catalana* (vol. XIII). Editorial Ariel.

— (1990). *Aspectes del modernisme*. Curial Edicions Catalanes.

Manent, A. (novembre 1990). El grup literari Oasi durant la guerra. *Serra d'Or*, (371), p. 31-33.

— (2009). Ramon Vilaró i «El ventall del poeta» (1926-1932) per ajudar els presos polítics de la dictadura. *Els Marges*, (87), p. 19-22.

Manent, A i Poca, J. (2013). *Diccionari de pseudònims usats a Catalunya i a l'emigració*. Pagès Editors.

Montana, D. i Rafart, J. (2017). *Paradisos rurals. El Berguedà en la vida i l'obra de Prudenci Bertrana i Aurora Bertrana*. Cossetània Edicions.

Montero, F. (2011). Manuel Brunet i Solà (1889-1956). El periodisme d'idees al servei de la «veritat personal» [Tesi Doctoral, Universitat de Girona]. Tesis Doctorals en Xarxa (TDX). <http://hdl.handle.net/10803/51996>

Montoliu, M. de. (24 maig 1936). Breviari Crític. Un nou gènere narratiu. *La Veu de Catalunya*, p. 7.

Murgades, J. (1996). Sinopsi de l'antinoucentisme històric. *Llengua & Literatura*, (7), p. 105-127.

Nopca, J. (13 gener 2017). Els Bertrana: dos escriptors encara per descobrir. *Ara*. https://llegim.ara.cat/llegim/bertrana-escriptors-aurora-bibliografia-indispensable_1_1426910.html

Novials, A. (juny 2013). Un immens error de càlcul. *Sàpiens*, (143), p. 13-18.

Ortiz, C. (1989). Prudenci Bertrana, esperit d'artista abans que pintor. Dins Diputació de Girona, *Prudenci Bertrana i la seva època*, p. 33-34. Fundació Caixa de Barcelona, Servei Territorial de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Girona.

Páez-Camino, F. (2015). *España ante la Primera Guerra Mundial*. Universidad de Mayores de Experiencia Recíproca. <http://umer.es/wp-content/uploads/2015/06/umer-Cuaderno-87.pdf>

Palol, M. de. (2010). *Girona i jo*. CCG Edicions i Fundació Valvi.

Passarell, J. (1968). *Homes i coses de la Barcelona d'abans*. Editorial Pòrtic.

Pasqual, M. (2017). L'illa perduda: una «història sentimental». Dins P. i A. Bertrana, *L'illa perduda* (p. 7-25). Edicions de la Ela Geminada.

Pericot, Ll. (1975). Els meus records de Prudenci Bertrana. *Revista de Girona*, (71), p. 38-40.

Pla, J. (1970). *Retrats de passaport*. Dins J. Pla, *Obra completa* (vol. XVII, p. 82-89). Edicions Destino.

— (1981). *Santiago Rusiñol i el seu temps*. Edicions Destino.

Pla, X. (2013). Una nova Biblioteca Prudenci Bertrana. Dins P. Bertrana, *Violeta* (p. 9-11). Edicions de la Ela Geminada.

— (2016a). El escritor-periodista ante el mundo de ayer. *Ius fugit: Revista interdisciplinar de estudios histórico-jurídicos*, (19), p. 348-350.

— (2016b). *Introducció*. Dins P. Bertrana, *Tots els contes* (p. 13-31). Edicions de la Ela Geminada.

— (2017a). El escritor-periodista ante el mundo de ayer. *Revista interdisciplinar de estudios histórico-jurídicos*, (19), p. 348-350.

— (2017b). La novel·la de la vida de Prudenci Bertrana. *Revista de Girona*, (301), p. 71-73.

— (2019). El caçador d'històries. La literatura cinegètica de Prudenci Bertrana. Dins Institució de les Lletres Catalanes (coord.), *Actes del Simposi Internacional Prudenci i Aurora Bertrana: Entre dos silencis* (p. 165-180). Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Pla, X.; Fuentes, M. i Montero, F. (eds). (2016). *A Civil War of Words. The Cultural Impact of the Great War in Catalonia, Spain, Europe and Glance at Latin America*. Peter Lang.

Pla, X. i Montero, F. (eds.). (2014). *Cosas vistas, cosas leídas. La edad de oro del periodismo literario en Cataluña, España y Europa*. Reichenberger.

- Ponsatí-Murlà, O. (2017). El preu dels fills. *Revista de Girona*, (301), p. 80-82.
- Portell, C. (1989). La marxa de Girona de Prudenci Bertrana. *Revista de Girona*, (135), p. 78-89.
- (1999). *Ideari barbre (El Poble català, 1914), Ideario bàrbar (La Publicidad, 1920-1922) de Prudenci Bertrana: introducció a l'estudi i edició crítica*. (Treball de recerca de doctorat inèdit). Universitat de Girona.
- Puig, C. (2001). Els primers anys dels Jocs Florals de Girona i els seus precedents immediats. *Revista de Girona*, (205), p. 65-70.
- Quer, P. (ed.). (2019). *Homenatge de les lletres catalanes a Pompeu Fabra (1928)*. Institut d'Estudis Catalans.
- Rahola, C. (1 maig 1907). Prudenci Bertrana. *Lletres*, p. 19-22.
- (18 febrer 1922). Records. En Romà Jori a Girona. *La Publicidad*, ed. tarda, p. 1.
- (21 febrer 1928). Paraules al marge. *La Publicitat*, p. 1.
- (30 maig 1933). Elogi d'un novel·lista. Prudenci Bertrana. *Diari de Vic*, p. 1.
- (1934). *Xavier Monsalvatge: assaig per a una biografia sentimental*. Gràfiques Darius Rahola. <http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000253212&page=1>
- Redacció, La. (1 juliol 1910). Pòrtic y salutació. *Lectura. Literatura, ciències, arts*, p. 1.
- Redacció, La. (2 febrer 1902). Afanys i propòsits. *L'Enderroch*, p. 2.
- Rifé, J. i Romero, M. Ll. (1990). El wagnerisme a Girona durant l'època modernista. *Revista de Girona*, (143), p. 59-85.

- Rodergas, J. (1951). *Els pseudònims usats a Catalunya: un recull de 3800*. Millà.
- Roig i Llop, T. (7 gener 1932). Retrat epigramàtic de Prudenci Bertrana. *La Veu de Catalunya*, ed. vespre, p. 4.
- (1959). *Prudenci Bertrana: l'home i l'escriptor*. Gràfiques Martorell.
- (1975). *Del meu viatge per la vida* (vol. I). Editorial Pòrtic.
- (1978). *Del meu viatge per la vida* (vol. II). Editorial Pòrtic.
- Rufí, J. (2017). Bertrana de capçalera: La gran sèrie barcelonina de Prudenci Bertrana. *L'Erol, revista cultural del Berguedà*, (134), p. 14-17.
- Ruiz, D. (22 maig 1910). La Internacional en Gerona. *Vida Socialista*, p. 12-13.
- Ruyra, J. (1908). Carta de 20/01/1908 a Prudenci Bertrana des d'Alacant [Fons Bertrana]. Universitat de Girona. <http://hdl.handle.net/10256.2/8153>
- Safont, J. (2012). *Per França i Anglaterra. La I Guerra Mundial dels aliadòfils catalans*. A Contra Vent.
- Saltor, O. (12 desembre 1930). La crisi del teatre. *Diari de Girona d'avisos i notícies*, p. 1.
- Sanjuan, X. (2017). *Prudenci Bertrana, entre la realitat i la ficció*. Institució de les Lletres Catalanes.
- Serrahima, M. (1972). *Dotze mestres*. Edicions Destino.
- Soldevila, C. (1931). *Eva*. Llibreria Catalònia. [Fons Bertrana UdG].
- Tasis, R. (1965). *Història d'una penya literària*. Barcelona.
- (1 juny 1968). Prudenci Bertrana, mestre i amic. *Presència*, (152), p. 8.

- Torrent, J. i Tasis, R. (1966). *Història de la premsa catalana* (2 volums). Bruguera.
- Triadú, J. (1967). *Prudenci Bertrana per ell mateix*. Edicions 62.
- Turat, C. (2017). Prudenci Bertrana i el Berguedà. Els *Impromptus* i el vell caçador. *L'Erol, revista cultural del Berguedà*, (134), p. 18-20.
- Vila, P. i Granell, G. (2005). «La feta del mussol, un Bertrana quasi inèdit», *Revista de Girona*, (228), p. 32-36.
- Vilanova, A. (1912). Els nostres periodistes. *ARS, ilustración artística y literaria*, (5 i 6 núm. extraordinari), p. 20.
- Vinyes, R. (21 octubre 1938). Els arreconats. *Meridià*, p. 3.
- Viver, F. (17 novembre 1907). «Crisàlides» d'en P. Bertrana. *Diari de Girona d'avisos i notícies*, p. 7.
- Xammar, E. (2007). *Seixanta anys d'anar pel món. Converses amb Josep Badia i Moret*. Quaderns Crema.
- Yates, A. (1975). *Una generació sense novel·la*. Edicions 62.
- Zweig, S. (2001). *El món d'ahir. Memòries d'un europeu*. Quaderns Crema.
- (2014). *El món de 1914*. Edicions de la Ela Geminada.

6. ANNEX

6.1. Relació d'articles de Prudenci Bertrana

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Octubre						
La Veu de Catalunya			El fret mata ideals	impromptu		
La Veu de Catalunya			Un llibre que caldria escriure	impromptu		
La Veu de Catalunya			La pájara, comèdia en tres actes de Francesc Serrano Anguita			
La Veu de Catalunya			Nous horitzons	impromptu		
El Correo de Gerona	1896	14/02/1896	Remitido [carta de Bertrana al director del diari]			1
Lo Geronès	1898	13/03/1898	Las mevas vehinas	Secció literària		2-3
Lo Geronès	1899	04/11/1899	La posta del sol			2
Lo Geronès	1899	25/09/1899	Las floretas grogas			3
El Pandemonium: revista de higiene social. Ciències, arte, literatura	1901	31/08/1901	La joguina terrible			6-7
El Autonomista: suplement literari	1902	01/01/1902	Lo riure			6
El Autonomista: suplement literari	1902	01/02/1902	[Narració sense títol: "jo no sabia per qué servían totas aquelles floretes..."]			4
Vida	1902	09/02/1902	Parlem d'art			18-22
Vida	1902	09/02/1902	L'art a Girona			29
Vida	1902	23/02/1902	L'art a Girona			47
El Autonomista: suplement literari	1902	01/03/1902	Narcís de Fontanilles			7-8
L'Enderroch	1902	02/03/1902	Pagesívola			27-30
Vida	1902	09/03/1902	Suggestió			56
El Autonomista: suplement literari	1902	01/04/1902	Divertirse			3-4
Vida	1902	27/04/1902	Harmonies matinals			103-104
Vida	1902	10/05/1902	L'art a Girona			123-124
Vida	1902	29/05/1902	L'art a Girona			141
Vida	1902	30/06/1902	Parèntesis			191-192
Vida	1902	30/07/1902	Proses			218-219
Vida	1902	30/07/1902	L'art a Girona			219-220

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Vida	1902	15/08/1902	Parèntesis			236-239
Vida	1902	30/08/1902	L'art a Girona			253
Vida	1902	30/09/1902	La Guineu			277-282
Vida	1902	15/10/1902	L'art a Girona			301-303
Vida	1902	30/10/1902	L'aucell			317-318
Vida	1902	15/11/1902	L'art a Girona			332-334
Vida	1902	30/11/1902	L'art a Girona			349-350
Diari de Girona d'avisos i notícies	1902	19/12/1902	El grillo del hogar	Notas bibliográficas		8-9
Vida	1902	31/12/1902	El mar			374-375
Vida	1903	30/01/1903	L'art a Girona			10--11
Catalunya: revista literària quinzenal	1903	30/01/1903	Una agonia			78-80
Vida	1903	28/02/1903	Una agonia			42-44
Vida	1903	15/04/1903	Cançons interrompudes			88-93
Diari de Girona d'avisos i notícies	1903	28/05/1903	Els Vells. Drama de Ignacio Iglesias			9-11
Vida	1903	30/05/1903	L'art a Girona			137-139
Catalunya: revista literària quinzenal	1903	30/08/1903	Un retrat			177-181
Joventut	1903	01/10/1903	La bona gent			644-645
Catalunya: revista literària quinzenal	1903	30/12/1903	Discurs-memoria			542-545
Diari de Girona d'avisos i notícies	1904	02/06/1904	Orfeó Catalunya			9-11
Diari de Girona d'avisos i notícies	1904	12/06/1904	En evidencia			5-6
Diari de Girona d'avisos i notícies	1904	15/06/1904	Teatro Principal [sobre "El Abolengo"]			5-7
Diari de Girona d'avisos i notícies	1904	05/07/1904	Concierto del "Orfeó Geroní"			4-5
Catalunya: revista literària quinzenal	1904	09--10/1904	Un arròs a Sa Fosca			119-130
Diari de Girona d'avisos i notícies	1905	12/03/1905	El centenario del Quijote			8-9
Armonia	1905	15/03/1905	La joguina terrible		3	32-33
¡Cu-Cut!	1905	19/03/1905	El pintor Alonso de Guzmán		Calendari 1905	126
Diari de Girona d'avisos i notícies	1905	17/05/1905	Teatro Principal			5-6
El Tradicionalista	1905	01/07/1905	Un albat que passa	Varietats. Articles literaris		1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
En Patufet: farà una entremaliadura cada setmana	1905	08/07/1905	Me'n recordo ["a n'Heribert Bertrana"]			421-422
Diari de Girona d'avisos i notícies	1905	11/07/1905	Teatro Novedades			5-6
Diari de Girona d'avisos i notícies	1905	20/07/1905	Teatro Novedades			6-7
Armonia	1905	15/09/1905	Lo riure		11	115
Emporium	1905	30/09/1905	Les mòmies			59
Diari de Girona d'avisos i notícies	1905	15/10/1905	Granados en Gerona			5
Diari de Girona d'avisos i notícies	1905	19/10/1905	Concierto Granados [frase final de l'article al núm. següent, 20/10/1905, p. 8, per error de compaginació]			6
Emporium	1905	01/11/1905	Josafat (fragment)			87-88
Diari de Girona d'avisos i notícies	1905	03/11/1905	Viva'ls Tres Reis (fragment) [Premi del Consistori, dels Jocs Florals d'enguany]			10
Emporium	1906	25/01/1906	Viva'ls Tres Reis			146-147
Diari de Girona d'avisos i notícies	1906	28/01/1906	De la morcilla			9-10
Diari de Girona d'avisos i notícies	1906	11/03/1906	Marshall y Perello			6
Diari de Girona d'avisos i notícies	1906	15/03/1906	Concierto Marshall-Perello			6-7
Memorandum: periòdich independent	1906	30/09/1906	Josafat (fragment)			2
Scherzando: revista musical mensual catalana il·lustrada	1906	01/10/1906	Cassià Casademont			2
Scherzando: revista musical mensual catalana il·lustrada	1906	01/11/1906	Bruniselda			6-7
El Poble Català	1906	26/11/1906	Fragment (inèdit)	Plana Literària		3
Lletres	1907	01/04/1907	Nota de viatge			2-3
Lletres	1907	01/05/1907	Nàufrecs (capítol de la novel·la premiada en el concurs d' <i>El Poble Català</i>)			4-7
Lletres	1907	01/07/1907	<i>Cayres Vius</i> de Víctor Català - Biblioteca "Joventut"	Lectures		15-17

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Il·lustració catalana	1907	21/07/1907	Retorn			460
Scherzando: revista musical mensual catalana il·lustrada	1907	01/08/1907	Miquel Roger y Crosa			2
El Autonomista: suplement literari	1907	01/08/1907	Armonies matinals			5
Lletres	1907	01/09/1907	Croquis d'estiu			9-11
Llevor	1907	14/09/1907	Armonies matinals			3
Scherzando: revista musical mensual catalana il·lustrada	1907	01/10/1907	El miracle de Mossen García			4
Llevor	1907	26/10/1907	Croquis d'estiu (De <i>Lletres</i>)			2-3
Diari de Girona d'avisos i notícies	1907	29/10/1907	El miracle de mossen García			5
Lletres	1907	01/11/1907	Wagner a Girona			5-8
Lletres	1907	01/11/1907	Judicis crítics sobre'l poema <i>Lo Geni Catalá</i> , de Josep Falp y Plana	Lectures		15-17
Llevor	1907	21/12/1907	Wagner a Girona (De <i>Lletres</i>)			1-2
Scherzando: revista musical mensual catalana il·lustrada	1908	01/01/1908	El tenor Miquel Mulleras			3-5
El Poble Català	1908	17/08/1908	Un retrat	Plana Literària		3-4
El Poble Català	1908	24/08/1908	La Margarideta	Plana Literària		3-4
El Poble Català	1908	31/08/1908	La Margarideta (acabament)	Plana Literària		3-4
Studi	1908	04/10/1908	Retorn			4-5
El Poble Català	1908	19/10/1908	Una agonia	Plana Literària		3
Diari de Girona d'avisos i notícies	1908	24/12/1908	De les bel·leses de la natura i el meu goig. Fracment de la conferència donada el dia 7 del corrent... (Acabarà)			4-6
Diari de Girona d'avisos i notícies	1908	25/12/1908	De les bel·leses de la natura i el meu goig. Fracment de la conferència donada el dia 7 del corrent... (Acabament)			3-5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
El Poble Català	1908	28/12/1908	De les belleses de la natura i el meu goig	Plana Literària		3-4
La Lucha (Girona)	1909	31/03/1909	La vida austera, de P. Corominas			1
Papitu	1909	18/08/1908	Cròniques Provincianes. La missa major en el poble			619
Papitu	1909	25/08/1909	Cròniques Provincianes. La missa major en el poble (acabament)			631
Papitu	1909	01/09/1909	Dels faritzeus den Zamenhof			645
Papitu	1909	15/09/1909	Cròniques Provincianes. En Busquetà			681-682
¡Cu-Cut!	1910	24/03/1905	El lloro de la vehina		Calendari 1910	83-84
La Crònica (Suplement literari)	1910	01/01/1910	Del bon riure com a suprem consol y saborosa venjança dels escullits [conferència]			11-27
Baix Empordà	1910	02/01/1910	El país de l'entussiasme			1
La Pebrera	1910	10/01/1910	Viva'ls Tres Reis			3
Baix Empordà	1910	23/01/1910	No som encara allà ont aném (article pessimista)			2
Baix Empordà	1910	13/02/1910	El llibre de l'August d'Alzina			1
Baix Empordà	1910	06/03/1910	El comiat de Teresa. I			1
Baix Empordà	1910	13/03/1910	El comiat de Teresa. II			1
Baix Empordà	1910	19/03/1910	El comiat de Teresa. III y últim			1
Baix Empordà	1910	03/04/1910	Guinó			3
Diari de Girona d'avisos i notícies	1910	16/06/1910	[Carta oberta de Bertrana al director del diari]	Remitido		10-12
Lectura	1910	04/08/1910	La figuera dels somnis			22-24
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1910	14/08/1910	Discurs presidencial dels Jocs Florals de Sant Feliu de Guíxols (fragment)			1-2
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1910	01/09/1910	Breve réplica al pbro. D. Anselmo Herranz			1-2
Lectura	1910	04/09/1910	Del llibre "Proses Bàrbares"			42-43
Suplement De Tots Colors	1910	10/09/1910	Les masies tràgiques			5-7

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Catalanitat	1910	11/09/1910	Tramontana			2
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1910	11/09/1910	Más sobre el Ateneo Obrero			1
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1910	18/11/1910	Demasiadas palabras para una detestable insinuación			1
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1910	20/11/1910	En interés de Ciudadanía. Una aclaración del Director			3
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1910	22/11/1910	Nuestra conducta. Respuesta ante el Consejo Directivo de Ciudadanía			1
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1910	26/11/1910	Epílogo Azul. Todo está igual; parece que fue ayer... (Música de la tempestad)			1
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1910	30/11/1910	Por una regla de tres sin incógnita			2
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1910	07/12/1910	Comentarios á una réplica			2
Jocs Florals de Barcelona: any LII de llur restauració	1910	1910	Proses Bàrbares (Premi de la Copa)			93-114
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1911	22/01/1911	Remembranza de Reyes. Los niños del hospicio			1
Lectura	1911	15/02/1911	Les masies tràgiques			21-23
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1911	19/03/1911	Del bon riure com a suprem consol y saborosa venjança dels escollits (Conferència llegida en la "Dependencia Mercantil" de Girona a la vetllada del primer diumenge de Desembre de 1909)			3-4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1911	26/03/1911	Del bon riure com a suprem consol y saborosa venjança dels escollits (Conferència llegida en la "Dependencia Mercantil" de Girona a la vetllada del primer diumenge de Desembre de 1909)			3-4
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1911	26/03/1911	Ernestina (fragmento)			2
Catalanitat	1911	02/04/1911	Aristocratisació necessaria de les demoacracies			1
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1911	02/04/1911	Del bon riure com a suprem consol y saborosa venjança dels escollits (Conferència llegida en la "Dependencia Mercantil" de Girona a la vetllada del primer diumenge de Desembre de 1909)			3-4
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1911	09/04/1911	Del bon riure com a suprem consol y saborosa venjança dels escollits (Conferència llegida en la "Dependencia Mercantil" de Girona a la vetllada del primer diumenge de Desembre de 1909)			3
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1911	09/04/1911	L'honradesa, la convicció y la cultura com a elements indispensables per enfortir y fer triomfar l'ideal republicà (Conferència llegida en la Unió Republicana de Girona en la vetlla del 26 de mars de 1911)			3-4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1911	16/04/1911	L'honradesa, la convicció y la cultura com a elements indispensables per enfortir y fer triomfar l'ideal republicà (Conferència llegida en la Unió Republicana de Girona en la vetlla del 26 de mars de 1911)			3-4
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1911	28/04/1911	L'honradesa, la convicció y la cultura com a elements indispensables per enfortir y fer triomfar l'ideal republicà (Conferència llegida en la Unió Republicana de Girona en la vetlla del 26 de mars de 1911)			3-4
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1911	29/04/1911	L'honradesa, la convicció y la cultura com a elements indispensables per enfortir y fer triomfar l'ideal republicà (Conferència llegida en la Unió Republicana de Girona en la vetlla del 26 de mars de 1911)			3-4
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1911	07/05/1911	L'honradesa, la convicció y la cultura com a elements indispensables per enfortir y fer triomfar l'ideal republicà (Conferència llegida en la Unió Republicana de Girona en la vetlla del 26 de mars de 1911)			3-4
El Poble Català	1911	08/05/1911	Discurs de gràcies [dels Jocs Florals de Barcelona]			1-2
La Prensa: diario independiente	1911	08/05/1911	Los juegos florales. El discurso de Bertrana			no paginat
La Ilustració catalana	1911	08/05/1911	Discurs de gràcies del mantenedor D. Prudenci Bertrana			254-255

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Ciudadanía: diario republicano autonomista de avisos y noticias	1911	28/05/1911	La asamblea municipal de la Unión Rep. - Un acuerdo inútil. - La regeneración de los republicanos gerundenses aplazada. - Algo sobre el discurso presidencial. - O con la U.F.N.R. o con los radicales. - La U.F.N.R. se hará en Gerona, apesar de los pesares			1-2
El Poble Català	1911	29/05/1911	Un article d'en Bertrana			1
Catalanitat	1911	04/06/1911	Un article d'en Prudenci Bertrana [reproducció d'un article publicat a <i>Ciudadanía</i>]			1
El Autonomista	1911	24/06/1911	Psicologia de la gent de bé			2
Ciudadania: setmanari de U.F.N.R.	1911	02/07/1911	Psicologia de la gent de bé (Conferència llegida al "Ateneo 'Pi y Maragall'" de La Bisbal la nit del 10 de Juny de 1911 per D. Prudenci Bertrana)			3
Ciudadania: setmanari de U.F.N.R.	1911	09/07/1911	Psicologia de la gent de bé (Conferència llegida al "Ateneo 'Pi y Maragall'" de La Bisbal la nit del 10 de Juny de 1911 per D. Prudenci Bertrana)			3
Ciudadania: setmanari de U.F.N.R.	1911	16/07/1911	Psicologia de la gent de bé (Conferència llegida al "Ateneo 'Pi y Maragall'" de La Bisbal la nit del 10 de Juny de 1911 per D. Prudenci Bertrana)			6
Ciudadania: setmanari de U.F.N.R.	1911	23/07/1911	Psicologia de la gent de bé (Conferència llegida al "Ateneo 'Pi y Maragall'" de La Bisbal la nit del 10 de Juny de 1911 per D. Prudenci Bertrana)			6

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Ciutadania: setmanari de U.F.N.R.	1911	30/07/1911	Psicologia de la gent de bé (Conferència llegida al "Ateneo 'Pi y Maragall'" de La Bisbal la nit del 10 de Juny de 1911 per D. Prudenci Bertrana)			6
El Poble Català	1911	05/08/1911	<i>Proses bàrbares</i> per Prudenci Bertrana. Les masies tràgiques			1
Ciutadania: setmanari de U.F.N.R.	1911	06/08/1911	Psicologia de la gent de bé (Conferència llegida al "Ateneo 'Pi y Maragall'" de La Bisbal la nit del 10 de Juny de 1911 per D. Prudenci Bertrana)			6
Ciutadania: setmanari de U.F.N.R.	1911	13/08/1911	Psicologia de la gent de bé (Conferència llegida al "Ateneo 'Pi y Maragall'" de La Bisbal la nit del 10 de Juny de 1911 per D. Prudenci Bertrana)			5
Ciutadania: setmanari de U.F.N.R.	1911	27/08/1911	Psicologia de la gent de bé (Conferència llegida al "Ateneo 'Pi y Maragall'" de La Bisbal la nit del 10 de Juny de 1911 per D. Prudenci Bertrana)			6
El Autonomista	1911	17/09/1911	Lletra d'homenatge [adreçada a Rusiñol, dels seus amics gironins]			2
Diari de Girona d'avisos i notícies	1911	04/11/1911	[Carta oberta de Bertrana al President dels Jocs Florals de Girona, Joaquim d'Espona]	Remitit		11
Cataluña: revista semanal	1911	25/11/1911	Los bellos caminos que a ningún lugar conducen (del libro <i>Proses Bàrbares</i>)	Escriutores catalanes		749-750
Baluart de Sitges	1911	03/12/1911	<i>Proses bàrbares</i> . Els bells camins que no menen enlloc.			2
El Poble Català	1911	04/12/1911	Una llarga disertació sobre una petita crítica			1-2
El Poble Català	1911	12/12/1911	Sobre " <i>Proses bàrbares</i> ". Carta oberta			1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Jocs Florals de Barcelona: any LIII de llur restauració	1911	1911	Discurs de gràcies de D. Prudenci Bertrana [com a mantenedor dels Jocs Florals]			169-172
L'Esquella de la Torratxa	1912	02/02/1912	De com quatre joves devingueren conservadors y de com fundaren un periodoc	Crònica		1
L'Esquella de la Torratxa	1912	09/02/1912	El misteri obscè del pintor Fontsetí			93-94
L'Esquella de la Torratxa	1912	16/02/1912	La màquina infernal			111-112
L'Esquella de la Torratxa	1912	08/03/1912	No espanteu al burgès	Crònica		162
L'Esquella de la Torratxa	1912	15/03/1912	Naufragi gloriós			180-183
L'Esquella de la Torratxa	1912	22/03/1912	Un pera mostra	Crònica		194
L'Esquella de la Torratxa	1912	05/04/1912	Una carta en lloc d'un article			228-230
Empordà Federal	1912	06/04/1912	Croquis d'istiu			6
L'Esquella de la Torratxa	1912	12/04/1912	El manaia	Crònica		242-243
El Programa	1912	13/04/1912	Conferència per D. Prudenci Bertrana donada en el centre de U.F.N.R. de Sant Feliu de Guíxols			3-4
L'Esquella de la Torratxa	1912	19/04/1912	L'home serio	Crònica		258
El Programa	1912	20/04/1912	[Continuació de la conferència]			3-4
El Poble Català	1912	21/04/1912	Una conferència d'en Bertrana a la Bisbal. Raons sentimentals del socialisme			1-2
L'Esquella de la Torratxa	1912	26/04/1912	L'esquadró			276
El Programa	1912	27/04/1912	[Continuació de la conferència]			3-4
L'Esquella de la Torratxa	1912	03/05/1912	La diada del meu sant			291-292
El Programa	1912	04/05/1912	[Continuació de la conferència]			3-4
L'Esquella de la Torratxa	1912	10/05/1912	L'extranger			308-309

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
El Programa	1912	11/05/1912	[Continuació de la conferència]			3-4
Revista de Catalunya	1912	15/05/1912	Croquis d'estiu	Prosistes catalans d'ara		105-106
L'Esquella de la Torratxa	1912	17/05/1912	Una nova secta	Crònica		322-324
El Programa	1912	18/05/1912	[Continuació i acabament de la conferència]			3-4
L'Esquella de la Torratxa	1912	24/05/1912	Més sobre la nova secta	Crònica		338-340
L'Esquella de la Torratxa	1912	31/05/1912	El secretari nigromantic			357-358
L'Esquella de la Torratxa	1912	07/06/1912	La parella estudiosa	Crònica		370-371
L'Esquella de la Torratxa	1912	14/06/1912	La ditxa d'esser diputat			387-388
L'Esquella de la Torratxa	1912	21/06/1912	Cirurgia setcentista			407-408
El Poble Català	1912	29/06/1912	Dues cartes satisfactòries			1
L'Esquella de la Torratxa	1912	05/07/1912	Elogi a la dona bruta	Crònica		434-435
L'Esquella de la Torratxa	1912	12/07/1912	Rodes als peus	Crònica		450
El Poble Català	1912	16/07/1912	Fam espiritual			1
L'Esquella de la Torratxa	1912	19/07/1912	El requetè	Crònica		466
El Autonomista	1912	21/07/1912	El requetè			1
L'Esquella de la Torratxa	1912	26/07/1912	Hostes de compromís	Crònica		482
Scherzando: revista musical mensual catalana il·lustrada	1912	01/08/1912	Nota de viatge			7-9
L'Esquella de la Torratxa	1912	02/08/1912	Sobre un deplorable incident	Crònica		498
L'Esquella de la Torratxa	1912	09/08/1912	Epístola provinciana	Crònica		514
L'Esquella de la Torratxa	1912	16/08/1912	La farina y la civilització	Crònica		530
L'Esquella de la Torratxa	1912	23/08/1912	¿Ont aniran els pobres mendicants?	Crònica		546
L'Esquella de la Torratxa	1912	06/09/1912	Parlem altre cop dels pobres	Crònica		578-579
L'Esquella de la Torratxa	1912	13/09/1912	El bigoti a la moda	Crònica		594-595

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
L'Esquella de la Torratxa	1912	20/09/1912	El regidor d'afició	Crònica		610-611
L'Esquella de la Torratxa	1912	27/09/1912	Els carrilaires y l'opinió	Crònica		626
L'Esquella de la Torratxa	1912	04/10/1912	La vaga y els desvagats	Crònica		642
L'Esquella de la Torratxa	1912	11/10/1912	Primera impressió	Crònica		658
L'Esquella de la Torratxa	1912	18/10/1912	Els intel·lectuals y les mongetes	Crònica		674-675
L'Esquella de la Torratxa	1912	25/10/1912	Mosaic	Crònica		690
L'Esquella de la Torratxa	1912	01/11/1912	Otomnal. De les memòries d'un dependent de comers	Crònica		706
El Poble Català	1912	03/11/1912	Res de definicions			1
L'Esquella de la Torratxa	1912	08/11/1912	La classe mitja	Crònica		722-723
L'Esquella de la Torratxa	1912	08/11/1912	Sala Parés. Faians Catalá	Notes d'Art		731
L'Esquella de la Torratxa	1912	15/11/1912	L'assassinat d'en Canalejas. / Un barbre en l'inauguració del 'Liceo'	Crònica		738-740
L'Esquella de la Torratxa	1912	22/11/1912	Defensa de la covardia	Crònica		754
El Poble Català	1912	01/12/1912	Del bon fanatisme			1
L'Esquella de la Torratxa	1912	06/12/1912	El crepuscle dels burots	Crònica		786-788
L'Esquella de la Torratxa	1912	13/12/1912	La rifa de Nadal y la pigota	Crònica		802
L'Esquella de la Torratxa	1912	20/12/1912	Un indici de nostres costums artístiques	Crònica		818
L'Esquella de la Torratxa	1912	27/12/1912	Que Déu ens conservi la feconditat	Crònica		834
El Poble Català	1912	28/12/1912	Almoina espiritual			1
La Campana de Gràcia	1912	28/12/1912	L'afer Queraltó			2
Almanac de La Campana de Gràcia	1913	27/03/1905	La miseria a través del paper			175-176
Almanach de L'Esquella de la Torratxa	1913	27/03/1905	L'insomni en la presó			20-22
L'Esquella de la Torratxa	1913	03/01/1913	El verb passiu 'divertir-se' considerat com un trenca-closques		Número extraordinari	2-3

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
El Poble Català	1913	09/01/1913	Encara unes paraules més sobre l'almoïna espiritual			1
L'Esquella de la Torratxa	1913	10/01/1913	Joventut tràgica	Crònica		34-36
L'Esquella de la Torratxa	1913	10/01/1913	El monument a Mossèn Cinto			38-39
L'Esquella de la Torratxa	1913	17/01/1913	Aixamplem els horitzons	Crònica		52-54
L'Esquella de la Torratxa	1913	24/01/1913	El pudor s'ha ficat a Llotja	Crònica		66-68
La Actualidad	1913	25/01/1913	El cometa y la madre	Colaboración Literaria		no paginat
L'Esquella de la Torratxa	1913	31/01/1913	Homenatges	Crònica		82-83
L'Esquella de la Torratxa	1913	31/01/1913	Sala Parés	Notes d'Art		86-87
El Poble Català	1913	02/02/1913	Estadístiques			1
L'Esquella de la Torratxa	1913	07/02/1913	Manca alegria	Crònica		98
El Poble Català	1913	09/02/1913	La cançó del presoner desvetllat	Plana Literària		3
L'Esquella de la Torratxa	1913	14/02/1913	Cançons cançoneres	Crònica		114-116
L'Esquella de la Torratxa	1913	21/02/1913	Els sense rubor	Crònica		130
L'Esquella de la Torratxa	1913	28/02/1913	Fomentant la raça	Crònica		146-147
L'Esquella de la Torratxa	1913	07/03/1913	Mosaic	Crònica		162-163
L'Esquella de la Torratxa	1913	14/03/1913	L'hora fatal	Crònica		178
Revista del Foment	1913	14/03/1913	Estadístiques			1
L'Esquella de la Torratxa	1913	21/03/1913	L'esclavitud de l'home de sa casa	Crònica		194-195
L'Esquella de la Torratxa	1913	28/03/1913	Armats que fugen	Crònica		210
El Poble Català	1913	30/03/1913	Les momies	Plana Literària		3
L'Esquella de la Torratxa	1913	04/04/1913	Símbols primaverals	Crònica		226
Empordà Federal	1913	05/04/1913	Amics d'Empordà Federal			12
L'Esquella de la Torratxa	1913	11/04/1913	El femer urbà		Número extraordinari	248-251

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
L'Esquella de la Torratxa	1913	18/04/1913	Tretze són tretze	Crònica		274
La Campana de Gràcia	1913	19/04/1913	Qui són els inductors?			2
L'Esquella de la Torratxa	1913	25/04/1913	Girl Guides	Crònica		290-291
L'Esquella de la Torratxa	1913	02/05/1913	Sobre una gràfica informativa	Crònica		306
L'Esquella de la Torratxa	1913	09/05/1913	El sigronet			324-326
L'Esquella de la Torratxa	1913	16/05/1913	El llibre d'una dama			340-341
El Poble Català	1913	18/05/1913	Retorn	Plana Literària		3
L'Esquella de la Torratxa	1913	23/05/1913	Esplèndida miseria			355-357
L'Esquella de la Torratxa	1913	30/05/1913	Oigs nacionals	Crònica		370
L'Esquella de la Torratxa	1913	30/05/1913	Del vidre volador a la pistola			372
L'Esquella de la Torratxa	1913	06/06/1913	Pinyes d'estiu	Crònica		386
L'Esquella de la Torratxa	1913	13/06/1913	Elogi a la musculatura	Crònica		402
L'Esquella de la Torratxa	1913	13/06/1913	Nocions d'uns quants sports			404-405
Renaixement: periodic adherit a la Unió Catalanista	1913	26/06/1913	Sols unes paraules			295
L'Esquella de la Torratxa	1913	27/06/1913	L'estiueig al parc	Crònica		434
L'Esquella de la Torratxa	1913	04/07/1913	Detectivisme periodístic	Crònica		450
L'Esquella de la Torratxa	1913	11/07/1913	Dues mil pessetes en palla	Crònica		466
La Campana de Gràcia	1913	12/07/1913	Cases barates per a obrers			2
El Poble Català	1913	13/07/1913	La santa dona	Plana Literària		3
L'Esquella de la Torratxa	1913	18/07/1913	Els pescadors de l'Escullera	Crònica		482
L'Esquella de la Torratxa	1913	24/07/1913	Dos caps de bestiar a manca d'altra cosa	Crònica		498
L'Esquella de la Torratxa	1913	24/07/1913	Un pare-nostre			503-504

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
L'Esquella de la Torratxa	1913	01/08/1913	El mareig	Crònica		514
L'Esquella de la Torratxa	1913	08/08/1913	Barcelona espatllada i avorrida	Crònica		530
L'Esquella de la Torratxa	1913	08/08/1913	[Sense títol, només hi ha el de la secció: Paperam]	Paperam		537-538
El Poble Català	1913	10/08/1913	Heus aquí l'enemic	Plana Literària		3
L'Esquella de la Torratxa	1913	14/08/1913	De la vaga	Crònica		546
La Campana de Gràcia	1913	16/08/1913	El jutge municipal			2
L'Esquella de la Torratxa	1913	22/08/1913	Rates sabies	Crònica		562
El Nuevo Ideal	1913	22/08/1913	Encuesta del "Fomento de la Propiedad"	Casas baratas para obreros		2
L'Esquella de la Torratxa	1913	29/08/1913	No'm toqueu l'escombriaire	Crònica		578
L'Esquella de la Torratxa	1913	05/09/1913	Esperit de sacrifici o naps a la gorra?	Crònica		594
L'Esquella de la Torratxa	1913	12/09/1913	Un conflicte més	Crònica		610
L'Esquella de la Torratxa	1913	19/09/1913	El poeta, el burgès, en Montoliu i els Jocs Florals	Crònica		626-629
L'Esquella de la Torratxa	1913	26/09/1913	Preveient una excomunió patriòtica	Crònica		642-643
L'Esquella de la Torratxa	1913	03/10/1913	Qüestió d'honor	Crònica		658-659
El Poble Català	1913	05/10/1913	El comiat de Teresa	Plana Literària		3
L'Esquella de la Torratxa	1913	10/10/1913	Marginals	Crònica		674-676
L'Esquella de la Torratxa	1913	17/10/1913	Sobre un projecte	Crònica		690-691
L'Esquella de la Torratxa	1913	30/10/1913	Catalunya	Crònica		722-723
L'Esquella de la Torratxa	1913	07/11/1913	D'eleccions	Crònica		738-739
L'Esquella de la Torratxa	1913	14/11/1913	Comiat a la pipa	Crònica		754
L'Esquella de la Torratxa	1913	21/11/1913	Breu dialèg	Crònica		770
L'Esquella de la Torratxa	1913	28/11/1913	Una setmana profitosa	Crònica		786

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
L'Esquella de la Torratxa	1913	05/12/1913	Intervenint	Crònica		802
L'Esquella de la Torratxa	1913	12/12/1913	Les clepses dels elegants	Crònica		818
L'Esquella de la Torratxa	1913	19/12/1913	El diner espantat	Crònica		834-835
L'Esquella de la Torratxa	1913	24/12/1913	La visita	Crònica		850
L'Esquella de la Torratxa	1914	02/01/1914	Utilitat de la dóna			2-3
L'Esquella de la Torratxa	1914	09/01/1914	"Parsifal" i la sòn	Crònica		34-35
L'Esquella de la Torratxa	1914	16/01/1914	El volar cap-per-avall	Crònica		50-51
L'Esquella de la Torratxa	1914	23/01/1914	Neu!	Crònica		66-67
L'Esquella de la Torratxa	1914	30/01/1914	Apachisme i filosofia	Crònica		82-84
L'Esquella de la Torratxa	1914	06/02/1914	El tripijoc d'un altíssim poeta	Crònica		98
L'Esquella de la Torratxa	1914	06/02/1914	En el taller d'un notable artista. El pintor Frederic Beltrán			104-105
L'Esquella de la Torratxa	1914	13/02/1914	Informació sensacional	Crònica		114-116
L'Esquella de la Torratxa	1914	20/02/1914	Martiri d'un mig esquerrà	Crònica		130
El Poble Català	1914	25/02/1914	[Presentació de l'Ideari Barbre]	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	26/02/1914	Comedies	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	27/02/1914	Carnatge	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	28/02/1914	L'irreverència	Ideari barbre		2
El Poble Català	1914	01/03/1914	Culinaria	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	03/03/1914	Pensant en els desamparats	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	04/03/1914	Altre cop guerrers	Ideari barbre		2
L'Esquella de la Torratxa	1914	06/03/1914	D'eleccions	Crònica		162-163
El Poble Català	1914	10/03/1914	El meu vot	Ideari barbre		2
El Poble Català	1914	11/03/1914	La vivor ciutadana	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	12/03/1914	Comparança	Ideari barbre		1
L'Esquella de la Torratxa	1914	13/03/1914	Tornem-hi, que no ha estat res	Crònica		178
L'Esquella de la Torratxa	1914	13/03/1914	Faianç catalá	Notes d'Art		188

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
El Poble Català	1914	13/03/1914	Fix	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	14/03/1914	Manera de economisar temps i passos	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	15/03/1914	Fragment d'una epístola al meu oncle Espriu	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	16/03/1914	Lo que no vulguis per tu - no vulguis per ningú	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	17/03/1914	Un de la meva terra	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	19/03/1914	Fa de mal comparar besties amb persones	Ideari barbre		1
L'Esquella de la Torratxa	1914	20/03/1914	L'infecció	Crònica		194-195
El Poble Català	1914	20/03/1914	Un mal entès	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	21/03/1914	Un bon concell	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	22/03/1914	Un viatge interurba	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	24/03/1914	Un cop d'ull als aliments	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	25/03/1914	Bruixeria	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	26/03/1914	Mals vents	Ideari barbre		1
L'Esquella de la Torratxa	1914	27/03/1914	Com jo ho entenc	Crònica		210-211
El Poble Català	1914	28/03/1914	Profecia	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	30/03/1914	Dones i donotes	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	31/03/1914	Un joc que entusiasma	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	01/04/1914	L'abundancia mata la fam	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	02/04/1914	Relligió pràctica	Ideari barbre		1
L'Esquella de la Torratxa	1914	03/04/1914	Molts pobles en fan un	Crònica		226
El Poble Català	1914	04/04/1914	Qui té... moltes se'n pesca	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	07/04/1914	Retorn	Ideari barbre		2
El Poble Català	1914	08/04/1914	Aparell endemoniat	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	09/04/1914	Un mico	Ideari barbre		1
L'Esquella de la Torratxa	1914	10/04/1914	L'energia aplicada a la política	Crònica		242-243
El Poble Català	1914	10/04/1914	Tristeses de Setmana Santa	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	11/04/1914	En vigílies de Pasqua	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	12/04/1914	Aleluia	Ideari barbre		1
El Poble Català	1914	16/04/1914	Pluja d'abril	Ideari barbre		1
L'Esquella de la Torratxa	1914	17/04/1914	Espectres de Setmana Santa	Crònica		258
El Poble Català	1914	18/04/1914	Comiat	Ideari barbre		1
Renaixement: periodíc adherit a la Unió Catalanista	1914	23/04/1914	Els redactors d'El Poble Català als seus llegidors i amics			209

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
L'Esquella de la Torratxa	1914	24/04/1914	Com les fulles			274-275
L'Esquella de la Torratxa	1914	01/05/1914	Venjança catalana	Crònica		290-291
La Veu de Catalunya	1914	05/05/1914	Una carta [al director d' <i>El Poble Català</i> , Ignasi L. Ribera i Rovira]		ed. vespre	1-2
L'Esquella de la Torratxa	1914	08/05/1914	Xanfaina	Crònica		306-307
L'Esquella de la Torratxa	1914	15/05/1914	I ell fresquet com un pèsol			322-325
La Pàtria	1914	22/05/1914	En Macari Biosca i Tremols			4
L'Esquella de la Torratxa	1914	22/05/1914	La vaga dels mariners	Crònica		338
¡Cu-Cut!	1914	28/05/1914	En Macari Biosca i Tremols [reproducció d'un article publicat a <i>La Pàtria</i>]			15
L'Esquella de la Torratxa	1914	29/05/1914	Al marge d'un aniversari	Crònica		354
L'Esquella de la Torratxa	1914	05/06/1914	<i>Notts County</i> o la ciència dels peus	Crònica		370
La Pàtria	1914	12/06/1914	Aristides Maillol			1
L'Esquella de la Torratxa	1914	12/06/1914	D'un suïcida i altres succeïts esgarrifosos	Crònica		386
L'Esquella de la Torratxa	1914	19/06/1914	On se comença parlant d'una processó i s'acaba parlant d'una tortuga	Crònica		402
L'Esquella de la Torratxa	1914	26/06/1914	Impressions d'un passeig matinal	Crònica		418-419
L'Esquella de la Torratxa	1914	03/07/1914	El matrimoni de l'avenir o les dones són pels hèroes	Crònica		434
L'Esquella de la Torratxa	1914	10/07/1914	El sant diumenge a ciutat	Crònica		450-451
La Nació: portaveu de l'Esquerra Catalanista	1914	15/07/1914	La guineu	Contistes catalans		2-3
L'Esquella de la Torratxa	1914	17/07/1914	Nosaltres	Crònica		466-467
La Nació: portaveu de l'Esquerra Catalanista	1914	22/07/1914	La Marguerideta [continuarà]	Contistes catalans		1-2
L'Esquella de la Torratxa	1914	23/07/1914	Nosaltres	Crònica		482-483

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Nació: portaveu de l'Esquerra Catalanista	1914	29/07/1914	La Marguerideta [acabament]	Contistes catalans		2-3
L'Esquella de la Torratxa	1914	31/07/1914	Pànic	Crònica		498
La Nació: portaveu de l'Esquerra Catalanista	1914	05/08/1914	L'almoïna de dues emigrantes [escrit expressament per a <i>La Nació</i>]	Literatura		2
L'Esquella de la Torratxa	1914	07/08/1914	La guerra europea	Crònica		514-515
L'Esquella de la Torratxa	1914	13/08/1914	La guerra	Crònica		530-531
Empordà Federal	1914	15/08/1914	Explora, que explora, que exploraràs (De <i>L'Esquella</i>)			3
L'Esquella de la Torratxa	1914	21/08/1914	La guerra	Crònica		546-547
L'Esquella de la Torratxa	1914	28/08/1914	Barcelona ciutat francesa	Crònica		562
L'Esquella de la Torratxa	1914	28/08/1914	Barcelona ciutat alemanya	Crònica		562 vis
Cultura	1914	01/09/1914	De don Prudenci Bertrana			3
L'Esquella de la Torratxa	1914	04/09/1914	La guerra	Crònica		578-580
L'Esquella de la Torratxa	1914	11/09/1914	La guerra	Crònica		594-595
L'Esquella de la Torratxa	1914	18/09/1914	La guerra	Crònica		610-613
La Nació: portaveu de l'Esquerra Catalanista	1914	23/09/1914	Un retrat			2-3
L'Esquella de la Torratxa	1914	25/09/1914	La guerra	Crònica		626-627
Cultura	1914	01/10/1914	Els crims de Mars			35-37
L'Esquella de la Torratxa	1914	02/10/1914	La guerra	Crònica		643-644
Los Miserables	1914	02/10/1914	Germanófilos caseros			2
La Nació: portaveu de l'Esquerra Catalanista	1914	07/10/1914	Toros i mala vida			2-3
L'Esquella de la Torratxa	1914	09/10/1914	La guerra	Crònica		658-659
L'Esquella de la Torratxa	1914	16/10/1914	La guerra	Crònica		674-676

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
L'Esquella de la Torratxa	1914	23/10/1914	Unes paraules	Crònica		690
El Autonomista	1914	25/10/1914	Unes paraules (De <i>La Esquella de la Torratxa</i>)			2
L'Esquella de la Torratxa	1914	30/10/1914	Els morts	Crònica		706
L'Esquella de la Torratxa	1914	06/11/1914	La guerra	Crònica		722
L'Esquella de la Torratxa	1914	20/11/1914	Parla un gall	Crònica		754
L'Esquella de la Torratxa	1914	27/11/1914	Animem-nos!	Crònica		770
L'Esquella de la Torratxa	1914	04/12/1914	Ja minva			788-789
L'Esquella de la Torratxa	1914	11/12/1914	En Grau i la Margarida	Crònica		802-804
L'Esquella de la Torratxa	1914	18/12/1914	Santa Llucia	Crònica		818-821
L'Esquella de la Torratxa	1914	23/12/1914	Nadal trist	Crònica		835
L'Esquella de la Torratxa	1914	31/12/1914	Carta als Reis d'Orient	Crònica		850
La Actualidad	1914	25/07/1924	¿Qué opina usted de la fiesta de los toros? [Pregunta resposta per diverses personalitats, entre elles Bertrana]	La encuesta de La Actualidad		no paginat
La Nova Catalunya	1914	08/1914	L'enterrament de l'amo Pauvirol	Escriptors Catalans		22-29
Almanach de L'Esquella de la Torratxa	1914	1914	Crònica de l'any			17-18
Renaixement: periodic adherit a la Unió Catalanista	1915	01/01/1915	L'enterrament de l'amo Pauvirol			2-7
Ciutat Nova	1915	02/01/1915	Visca'ls tres Reis	Pàgines selectes		1-2
Iberia	1915	01/05/1915	No me hable V. de la guerra			3
Iberia	1915	15/05/1915	Desfloración espiritual			11-12
Iberia	1915	10/07/1915	¡Los rusos se retiran!			5
Iberia	1915	14/08/1915	El veraneo y la guerra			11
Iberia	1915	04/09/1915	La batalla del Marne a vista de pájaro			18
La Piula	1916	30/03/1916	El piano de Na Eduvigis			21

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Piula	1916	06/04/1916	La taula del burro			37
La Piula	1916	13/04/1916	Galeries laietanes	D'Art		59-60
La Piula	1916	20/04/1916	Taverna de llibres			71
La Piula	1916	20/04/1916	A Can Parés - Galeries laietanes	D'Art		75
El Autonomista	1916	22/04/1916	El manaia	Els nostres prosistes		2-3
La Piula	1916	27/04/1916	El rossinyol d'en Cabrafiga			86-87
La Piula	1916	04/05/1916	De com s'ha d'agullonar els ases			104-105
La Piula	1916	11/05/1916	Curioses anècdotes jocfloralesques			116-117
La Piula	1916	01/06/1916	El gat vell i la berretina nova			166-167
La Piula	1916	08/06/1916	Píndoles Leo			182-183
La Piula	1916	15/06/1916	Dos cassos clínics			198-199
La Piula	1916	22/06/1916	Corpus d'avui i els segadors d'ahir			219
La Piula	1916	29/06/1916	Diàleg avícol			245-246
La Piula	1916	06/07/1916	El gloriós sant Pere			263
La Piula	1916	13/07/1916	L'olla prodigiosa			276-277
Iberia	1916	15/07/1916	El meu crit d'ofrena. Pels voluntaris catalans a França			6-7
La Piula	1916	03/08/1916	¡Nom de Déu!			280
La Piula	1916	11/08/1916	Els cridaners			288
La Piula	1916	18/08/1916	Els de "La Torcaz"			299-300
La Piula	1916	25/08/1916	Els arbres de la Rambla			311-312
La Piula	1916	01/09/1916	El tedi pertorbador			323-324
La Veu de Catalunya	1916	02/09/1916	[Reproducció de l'article "El tedi pertorbador", publicat a <i>La Piula</i>]	Els fets de Girona	ed. matí	1
La Piula	1916	08/09/1916	La ciutat musical			336
La Piula	1916	15/09/1916	La por al sol			346
La Piula	1916	22/09/1916	El somni d'una mig-diada de Setembre			362
La Piula	1916	29/09/1916	La plaga dels recaders			371-372
Ofrena	1916	01/11/1916	Discurs presidencial dels Jocs Florals de Sant Martí, organitzats per la Joventut 'Els Néts dels almogavars'	Opinions		11

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Ofrena	1916	01/12/1916	Discurs presidencial dels Jocs Florals de Sant Martí, organitzats per la Joventut 'Els Néts dels almogavars' (acabament)	Opinions		13
La Piula	1916	20 i 27/7/1916	La clínica submarina del Dr. Sknnuts			254-255
El Xerraire	1917	13/01/1917	La tragèdia del cinyell			10-11
El Xerraire	1917	20/01/1917	Els pardals de la Rambla			20
El Poble Català	1917	25/01/1917	La pau enmatzinada			1
El Xerraire	1917	27/01/1917	L'espill i l'home			28
La Publicidad	1917	27/01/1917	[Carta de Bertrana al director d' <i>El Liberal</i> , de Madrid, i al director de <i>La Publicidad</i> perquè també la hi reproduïxi]	Una carta		4
El Xerraire	1917	03/02/1917	El metge comediant			36
El Poble Català	1917	07/02/1917	Perqué hem deixat d'escriure els prosistes catalans?			1
El Xerraire	1917	10/02/1917	Els "caballitus"			44
Festa	1917	15/02/1917	L'hora tonta de la Rambla			30
El Xerraire	1917	17/02/1917	L'eina vil			50-51
El Poble Català	1917	18/02/1917	Els paladins del fàstic			1
El Xerraire	1917	24/02/1917	El desfici carnestolesc			60
Festa	1917	28/02/1917	Anunciació			39
El Xerraire	1917	03/03/1917	Els meus veïns			68
El Poble Català	1917	10/03/1917	La plana d'anuncis			1
Festa	1917	15/03/1917	La pols			53
El Xerraire	1917	17/03/1917	Presidents d'ofici			84
El Xerraire	1917	24/03/1917	El bloqueig			92
El Poble Català	1917	27/03/1917	De l'amor a Catalunya [conferència a la JNR: I]			1
El Poble Català	1917	28/03/1917	De l'amor a Catalunya [conferència a la JNR: II]			1
El Poble Català	1917	30/03/1917	De l'amor a Catalunya [conferència a la JNR: III]			1
Festa	1917	30/03/1917	Homes de por			64
El Xerraire	1917	31/03/1917	Idili			100
El Poble Català	1917	01/04/1917	De l'amor a Catalunya [conferència a la JNR: IV i final]			1
El Xerraire	1917	07/04/1917	Cercant criada			108
El Poble Català	1917	12/04/1917	El ceptre o la vida			1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
El Xerraire	1917	14/04/1917	L'anyell de Pasqua			116
Arte y Letras	1917	14/04/1917	Perplegidades de un filósofo agreste. El guante claveteado			no paginat
El Baix Penedès: setmanari autonomista	1917	14/04/1917	El ceptre o la vida			1
Festa	1917	15/04/1917	Els torpedejaments urbans			77
El Poble Català	1917	20/04/1917	L'artigaire català i el feudal blader de Castella			1
El Xerraire	1917	21/04/1917	Paperòfac			124
Arte y Letras	1917	27/04/1917	Perplegidades de un filósofo agreste			no paginat
El Autonomista	1917	27/04/1917	El ceptre o la vida			1
El Xerraire	1917	28/04/1917	Discussió sobre ètica cursi. Diàleg imitant a Erasme			132
Festa	1917	30/04/1917	La cansó del desvetllat			90
El Poble Català	1917	01/05/1917	El foraster			1
El Xerraire	1917	05/05/1917	La casa de la por			140
Arte y Letras	1917	05/05/1917	Perplegidades de un filósofo agreste			no paginat
El Xerraire	1917	12/05/1917	El quiso refiat i obtimista			148
Arte y Letras	1917	12/05/1917	El ahorcado			no paginat
Festa	1917	15/05/1917	Omplenant un buit			101
Arte y Letras	1917	19/05/1917	Perplegidades de un filósofo agreste. El perrillo de las dudas			no paginat
El Xerraire	1917	26/05/1917	Els jardins de Sepúlveda			164
Arte y Letras	1917	26/05/1917	Viejos y jóvenes			no paginat
Festa	1917	30/05/1917	Carnatge			116-117
El Xerraire	1917	02/06/1917	Les cabres de la llet			172
El Xerraire	1917	09/06/1917	Les tardes dominicals			180
Arte y Letras	1917	07/07/1917	Directores de paja			no paginat
Festa	1917	15/07/1917	Serveis de l'Estat			149
Arte y Letras	1917	21/07/1917	El sueño de un pedagogo			no paginat
Cuca Fera	1917	08/08/1917	El dol de Catalunya. - Intuïció del poble	Llambregada		3-5
Arte y Letras	1917	11/08/1917	El domador de tranvías			no paginat

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Festa	1917	30/08/1917	Un carro encallat i l'imaginació d'un home de lletres			172
Festa	1917	15/09/1917	Les postres evocatives			187
Iberia	1917	22/09/1917	Hace 47 años: Hoy para mí y mañana para ti	Hace 47 años		8-9
Iberia	1917	29/09/1917	El novelesco Korniloff			15
Festa	1917	30/09/1917	El fàstic dels joves menestrals vius i vividors			195
Iberia	1917	06/10/1917	Hace 47 años: Palabras de Victor Hugo al pueblo de Francia	Hace 47 años		13
Iberia	1917	13/10/1917	Hace 47 años: Sitio de París. - Correspondencia aérea. - Relato de los aeronautas.	Hace 47 años		13
Festa	1917	15/10/1917	Filosofies caniculars			209
Iberia	1917	20/10/1917	Hace 47 años: Dos relaciones de otros aeronautas	Hace 47 años		8-9
Iberia	1917	27/10/1917	Hace 47 años: Mr. Gambetta sale en globo de París	Hace 47 años		13
Festa	1917	30/10/1917	L'edat del suro			218-219
Iberia	1917	10/11/1917	Hace 47 años: Gambetta desde Tours dirige una proclama al frente francés	Hace 47 años		10-11
Festa	1917	15/11/1917	Fracment d'una prosa bàrbara inèdita: <i>Pellini</i>			229-230
Iberia	1917	17/11/1917	Hace 47 años: Apreciaciones de los corresponsales ingleses sobre la conducta de los prusianos en las líneas de Paris, durante el sitio	Hace 47 años		7
La Publicidad	1917	20/11/1917	Los santos en hospedaje	Crónica		3
Iberia	1917	01/12/1917	Hace 47 años: Opiniones de los demócratas alemanes contra la anexión de la Alsacia y la Lorena pretendida entonces por el gobierno de Prusia	Hace 47 años		8-9
Iberia	1917	08/12/1917	Hace 47 años: Estado interior de Alemania victoriosa, en 1870	Hace 47 años		6-7

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Iberia	1917	15/12/1917	Hace 47 años: Estado interior de Alemania victoriosa, en 1870	Hace 47 años		6-7
Festa	1917	15/12/1917	L'agotament			242
Iberia	1917	22/12/1917	Hace 47 años: Penalidades de la población de París durante el bloqueo alemán	Hace 47 años		7
Iberia	1917	29/12/1917	Hace 47 años: Penalidades de la población de París durante el bloqueo alemán. (Continuación)	Hace 47 años		14-15
La Nova Catalunya	1917	03/1917	Scherzos urbans. Els pardals de la Rambla			18-21
Iberia	1918	12/01/1918	Hace 47 años: Penalidades de la población de París durante el bloqueo alemán. (Conclusión)	Hace 47 años		7-8
Iberia	1918	26/01/1918	Hace 47 años: Salida de la guarnición de París para romper el cerco alemán	Hace 47 años		12-13
Iberia	1918	02/02/1918	Hace 47 años: Salida de la guarnición de París para romper el cerco alemán	Hace 47 años		8
Iberia	1918	09/02/1918	Hace 47 años: Salida de la guarnición de París para romper el cerco alemán	Hace 47 años		7-8
Iberia	1918	16/02/1918	Hace 47 años: Descripción del campo de batalla por el corresponsal del 'Times'	Hace 47 años		7-8
Iberia	1918	23/02/1918	Hace 47 años: El sitio de París	Hace 47 años		7-8
Iberia	1918	02/03/1918	Hace 47 años: Situación de los alemanes frente a París	Hace 47 años		7
Iberia	1918	09/03/1918	Hace 47 años: El sitio de París	Hace 47 años		7-8
Iberia	1918	16/03/1918	Hace 47 años: La opinión alemana durante el sitio de París	Hace 47 años		11-12
Iberia	1918	23/03/1918	Hace 47 años: Bombardeo de París	Hace 47 años		11-12
Iberia	1918	06/04/1918	Hace 47 años: Bombardeo de París. (Conclusión)	Hace 47 años		7-8
Iberia	1918	20/04/1918	Del París heroico			14-16
Iberia	1918	01/05/1918	Hace 47 años: Momentos heroicos	Hace 47 años		7

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Nostra Parla	1918	01/05/1918	D'una veritat que no té retop		1	5-8
Iberia	1918	11/05/1918	Hace 47 años: Prisioneros franceses en Alemania	Hace 47 años		7-8
La Publicidad	1918	16/05/1918	Maravilla de gijas y cemento		ed. matí	10
Iberia	1918	18/05/1918	Hace 47 años: Prisioneros franceses en Alemania. (Conclusión)	Hace 47 años		7-8
D'Ací i D'Allà	1918	10/06/1918	El meu amic Pellini			516-525
Iberia	1918	15/06/1918	Hace 47 años: Horas heroicas	Hace 47 años		8-9
Iberia	1918	22/06/1918	Hace 47 años: La invasión	Hace 47 años		7-8
Iberia	1918	29/06/1918	Hace 47 años: La invasión	Hace 47 años		6-7
Iberia	1918	06/07/1918	Hace 47 años: La invasión	Hace 47 años		10-11
Iberia	1918	13/07/1918	Hace 47 años: La invasión	Hace 47 años		11-12
Iberia	1918	20/07/1918	Hace 47 años: La invasión. (Conclusión)	Hace 47 años		6-7
Iberia	1918	27/07/1918	Hace 47 años: La invasión	Hace 47 años		p. 6-7
Iberia	1918	03/08/1918	Hace 47 años: La invasión (Conclusión)	Hace 47 años		p. 7-8
Iberia	1918	17/08/1918	Hace 47 años: Los prusianos camino de París. - Su comportamiento en las poblaciones invadidas.	Hace 47 años		p. 7-8
Iberia	1918	24/08/1918	Hace 47 años: La invasión	Hace 47 años		p. 7-8
Iberia	1918	31/08/1918	Hace 47 años: La invasión	Hace 47 años		10-11
Vila-Nova periòdic quinzenal	1918	01/09/1918	El somni d'un pedagog			2-3
El Autonomista	1918	05/09/1918	Los santos en hospedaje			1-2
Iberia	1918	07/09/1918	Hace 47 años: Carta del rey Guillermo de Prusia a su mujer la reina Augusta, después de la victoria de Sedán	Hace 47 años		11-12
Iberia	1918	14/09/1918	Hace 47 años: Entrevista de Napoleón III con el rey Guillermo de Prusia en Sedán, narrada por 'La Epoca' y atribuída al mismo emperador de los franceses	Hace 47 años		6
Vila-Nova periòdic quinzenal	1918	15/09/1918	Jocs Florals de Vilanova i Geltrú: discurs presidencial			1-3

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Iberia	1918	21/09/1918	Hace 47 años: Bismarck da cuenta al rey Guillermo de Prusia de las gestiones realizadas para la rendición de Sedán	Hace 47 años		6-7
Iberia	1918	28/09/1918	Hace 47 años: Después de la batalla de Sedán. - De cómo los vencedores trataron a los cautivos. - Narración del corresponsal del 'Daily Telegraph'	Hace 47 años		10
D'Ací i D'Allà	1918	10/10/1918	Caminar amb la lluna			365-367
Iberia	1918	19/10/1918	Hace 47 años: Después de la batalla de Sedán. - De cómo los vencedores trataron a los cautivos. - Narración del corresponsal del 'Daily Telegraph'	Hace 47 años		11-12
Iberia	1918	01/11/1918	Silbando y en mangas de camisa		Número extraordinari	42-43
Iberia	1918	09/11/1918	¡Victoria!			7
Iberia	1918	09/11/1918	Hace 47 años: El armisticio	Hace 47 años		7-8
La Lucha (Barcelona)	1918	09/11/1918	Caridad ahora; después... Más caridad	La victoria de la justicia y el derecho		2
La Lucha (Barcelona)	1918	22/11/1918	La disciplina en la deshonra	La victoria de la justicia y el derecho		2
Iberia	1918	23/11/1918	Hace 47 años: Tratado de paz entre Francia y el imperio alemán	Hace 47 años		23-25
Iberia	1918	14/12/1918	Prisioneros catalanes en el campamento de Gottingen			8-9
La Lucha (Barcelona)	1918	29/12/1918	José Guardiola	De Arte		2
La Lucha (Barcelona)	1919	02/04/1905	El degà de la galeria municipal			
La Lucha (Barcelona)	1919	28/07/1918	El cruzado norteamericano		587	1
Lectura Popular	1919	01/01/1919	Primera visió. La ruta abandonada. Les llars d'hostal. Els bells camins que no menen enlloch. Les barraques dels carboners.			273-300

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Lucha (Barcelona)	1919	14/01/1919	La parada de sabates velles			1
L'Avi Muné	1919	05/04/1919	Les momies			2
La Escena: revista semanal de espectáculos	1919	05/10/1919	El fantasma de Montcorp [fragment inèdit de l'obra d'O. Wilde, que Bertrana ha escenificat]			13-14
Polimnia: revista catalana	1919	22/11/1919	Espòrtula urbana		2	5-6
La Publicidad	1919	24/12/1919	La nit de Nadal del carboner		ed. nit	4-5
La Nova Catalunya	1919	01-02/1919	Contra-manifestacions espanyolistes. El plebiscit. Emocionants manifestacions en el Romea i en el Palau de la Música Catalana. Formidable agitació autonomista. Les gresques de la Rambla. Nadal pacificador. Una senyora és assassinada.	Barcelona - Havana		21-25
La Nova Catalunya	1919	05/1919	Barcelona a les fosques. Més vagues. El disbarat de la movilització. La bomba del carrer de Córcega. La censura roja. La vaga general. Les causes. Estupor i pànic. El somaten. ¿Qui ha guanyat? Final.	Barcelona - Havana		17-24
La Nova Catalunya	1919	06/1919	Els procesos dels crims socials. Reparició de la premsa barcelonina. En Martínez Domingo alcalde de Barcelona. La primavera barcelonina. Aviadors estrangers. Las elecciones.	Barcelona - Havana		23-37
La Nova Catalunya	1919	09/1919	Art i artistes	Cròniques d'en Bertrana		41-44
La Nova Catalunya	1919	10/1919	La propera temporada de teatre català			32-34
La Publicidad	1920	03/01/1920	L'expiació d'en Serradell	Cuentos de La Publicidad	ed. nit	2

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1920	26/01/1920	Diari d'un fumador	Cuentos de La Publicidad	ed. nit	2
La Publicidad	1920	16/02/1920	El noi de Morè	Cuentos de La Publicidad	ed. nit	1
La Publicidad	1920	26/02/1920	Una firma suggestiva	Cuentos de La Publicidad	ed. nit	2
La Publicidad	1920	10/03/1920	La torradora		ed. nit	1-2
La Publicidad	1920	23/03/1920	El gos lladre	Cuentos de La Publicidad	ed. nit	1-2
La Publicidad	1920	04/04/1920	Haendel i les manegues verdes	Cuentos de La Publicidad	ed. nit	2
La Publicidad	1920	21/04/1920	La filla del triton	Cuentos de La Publicidad	ed. nit	1
La Publicidad	1920	10/05/1920	Balanç de tres temporades I - Obres i autors	Del teatre català	ed. nit	4
La Publicidad	1920	12/05/1920	Balanç de tres temporades II - La direcció	Del teatre català	ed. nit	4
La Publicidad	1920	19/05/1920	Balanç de tres temporades III - Els actors i el públic	Del teatre català	ed. nit	4
La Publicidad	1920	14/06/1920	"En volen, en volen ciutadans"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	15/06/1920	Trets al carrer	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	17/06/1920	El pas de les baquetes	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	18/06/1920	El punt d'ovir del cotxer	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	19/06/1920	Els xicots futbolistes	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	21/06/1920	El falziot retut	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	23/06/1920	¡Al canyet!	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	24/06/1920	El pi de la plaça del Pi (entreviu)	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	25/06/1920	Montjuic i el Passeig de Gracia	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	26/06/1920	Els mosquits de ciutat	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	29/06/1920	El preu de la gloria	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	30/06/1920	Del claustre matern a la cassola	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	01/07/1920	El mástic salvador	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	02/07/1920	La sabata que treu foc	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	03/07/1920	Cura de terrat	Ideari bàrbar	ed. nit	1-2
La Publicidad	1920	05/07/1920	L'igualtat davant la palla	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	07/07/1920	Subtilesa empagaïdora	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	08/07/1920	"El pelo de la suerte"	Ideari bàrbar	ed. nit	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1920	09/07/1920	El "bon urbano"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	10/07/1920	Gotes amargues	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	12/07/1920	Els carros de l'alegria	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	14/07/1920	"Audicions"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	15/07/1920	La adhesió d'en Bertrana [carta de Bertrana a Casademont, transcrita]		ed. matí	7
La Publicidad	1920	15/07/1920	A l'ampar de les rodes	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	16/07/1920	La cua estàtica	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	17/07/1920	El bon terrisaire	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	19/07/1920	El dilema	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	20/07/1920	Del més car	Cuentos de La Publicidad	ed. nit	3
La Publicidad	1920	21/07/1920	La cloterada de l'ensopiment	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	22/07/1920	Pedagogia ambulant	Ideari bàrbar	ed. nit	1-2
La Publicidad	1920	23/07/1920	Mormes refrigerants	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	24/07/1920	De com els carrers estrets influeixen en les cames	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	26/07/1920	Déu nos guart d'un mal veí	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	27/07/1920	L'automóvil refilare	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	28/07/1920	La blancor permanent i la negror passatgera	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	30/07/1920	Tant aquí com a Masnou	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	31/07/1920	Agonia d'un piano	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	02/08/1920	¡No especialitzem massa!	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	03/08/1920	L'etzevara florida	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	06/08/1920	Presó sense reixes	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	07/08/1920	Els brandaires	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	09/08/1920	Un bon exemple	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	10/08/1920	L'orquestra d'esquirols	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	11/08/1920	L'etiqueta i la suor	Ideari bàrbar	ed. nit	1-2
La Publicidad	1920	12/08/1920	¡Meee...ec!	Ideari bàrbar	ed. nit	1-2
La Publicidad	1920	13/08/1920	"Fassin el favor"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	14/08/1920	L'inoportunitat de certes cantúries	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	16/08/1920	La vida cara	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	17/08/1920	Sant Miquel i el tartaner	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	20/08/1920	La qüestió social i el blat de moro	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	21/08/1920	Un drama en un rostoll	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	26/08/1920	El cafè d'en Nasi i el català que ara es parla	Ideari bàrbar	ed. nit	1-2

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1920	27/08/1920	El carrer Major	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	28/08/1920	El senyoret feudal	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	31/08/1920	Un astròleg	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	01/09/1920	Les vaques de Sant Pere de Roda	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1920	02/09/1920	El senyoret feudal (De <i>La Publicidad</i>)			2
La Publicidad	1920	03/09/1920	El carro de saques	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	04/09/1920	El corcò de la consciència	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	06/09/1920	Els herois del Passeig de Gràcia	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	07/09/1920	El cel sense aucells	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1920	07/09/1920	Les vaques de Sant Pere de Roda (De <i>La Publicidad</i>)			2
La Publicidad	1920	08/09/1920	La justícia està de pega	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	09/09/1920	"Zapato nacional"	Ideari bàrbar	ed. nit	2
El Autonomista	1920	24/09/1920	Un astròleg			1-2
La Publicidad	1920	27/09/1920	La biga criminal	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	29/09/1920	Fumadors y no fumadors	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	30/09/1920	Sociologia progressiva	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	01/10/1920	L'estela desensopidora	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	02/10/1920	Els aparadors de les armeries	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	04/10/1920	Si m'embrutes t'emascaro	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	05/10/1920	No llenseu les vostres sabates	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	06/10/1920	Endevinalla	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1920	06/10/1920	Els aparadors de les armeries			1-2
La Publicidad	1920	07/10/1920	Més fort que'l destí	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	08/10/1920	L'amor segons els anys i les estacions	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	09/10/1920	Senyals del temps	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	11/10/1920	Els dilluns són carregosos	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	12/10/1920	El perdigó i la bala blindada	Ideari bàrbar	ed. nit	1-2
La Publicidad	1920	13/10/1920	Homenatge merescut	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	14/10/1920	El preu antic	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	15/10/1920	Consol de tripes	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	16/10/1920	Els porters també	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	18/10/1920	Els brivalls ciclistes	Ideari bàrbar	ed. nit	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1920	19/10/1920	El tranzeunt vell i el carreter jove	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	20/10/1920	Un altre conflicte	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	21/10/1920	Un sembrador	Ideari bàrbar	ed. nit	1-2
La Publicidad	1920	22/10/1920	Encara hi ha honradesa	Ideari bàrbar	ed. nit	2
El Autonomista	1920	22/10/1920	Consol de tripes (De <i>La Publicidad</i>)			1
La Publicidad	1920	23/10/1920	Un cas d'entusiasme professional	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	25/10/1920	Com al bosc	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	26/10/1920	Antany i enguany	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	27/10/1920	L'epopeia d'una pesseta	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	29/10/1920	Cal vigilar l'entusiasme	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	30/10/1920	El nas dels policies	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	01/11/1920	Un dubte	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	02/11/1920	L'ós benemèrit	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	04/11/1920	La caixa invulnerable	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	05/11/1920	¡Adeussiau!	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	06/11/1920	Els que van a peu també anyoren els tramvies	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	09/11/1920	Un apòstol despacientat	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	10/11/1920	Fatalisme de la urbs	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	11/11/1920	Un idealista escrupulós	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	12/11/1920	La mitja	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	13/11/1920	El pardals	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	15/11/1920	Sindict del ram de l'abecedari	Ideari bàrbar	ed. nit	1
Garba (Sabadell)	1920	15/11/1920	Els tudons			2-4
La Publicidad	1920	16/11/1920	Frisança i compensació	Ideari bàrbar	ed. nit	1-2
La Publicidad	1920	17/11/1920	Antifeminisme actual	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	18/11/1920	Una "bujia"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	22/11/1920	Parlament d'una fulla seca	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	23/11/1920	Comiat indirecte	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	24/11/1920	Sorpreses de la vida	Ideari bàrbar	ed. nit	2
El Autonomista	1920	25/11/1920	La mitja (De <i>La Publicidad</i>)			1-2
La Publicidad	1920	26/11/1920	La bravada persecutòria	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	29/11/1920	Tarda de festa en un suburbi	Ideari bàrbar	ed. nit	1-2
La Publicidad	1920	30/11/1920	Els fadrins barbers de Balaguer	Ideari bàrbar	ed. nit	1-2
La Publicidad	1920	01/12/1920	El desprendiment de les serps i les cigales	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	02/12/1920	Els carros forasters	Ideari bàrbar	ed. nit	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1920	03/12/1920	L'encallada	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	04/12/1920	Espectació i curiositat	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	06/12/1920	Dansa macàbrica	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	13/12/1920	Exposició de pinturas en las Galerías Dalmau	Cròniques de arte	ed. matí	1
La Publicidad	1920	13/12/1920	La convalescència	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	14/12/1920	La gabia dels reflexius	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	15/12/1920	El carrilet	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	16/12/1920	El poder de la gracia	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	17/12/1920	El cabell i els instruments musicals	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	18/12/1920	La festa de la neu	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	20/12/1920	El meu vot	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	21/12/1920	A unes senyorettes que no entenen l'ironia	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1920	22/12/1920	Ideari bàrbar. El desprendiment de les serps i les cigales (De <i>La Publicidad</i>)			1
La Publicidad	1920	23/12/1920	L'home esfutrassat que contempla joies	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	24/12/1920	El fanal geni i la urbs distreta	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	27/12/1920	La tarda de Nadal	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	28/12/1920	Enfront d'una exhibició d'imatges	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	29/12/1920	La cua tràgica	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1920	30/12/1920	Resistiran?	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1920	31/12/1920	El trencaclosques estadístic	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1920	31/12/1920	La cua tràgica (De <i>La Publicidad</i>)			2
La Nova Catalunya	1920	01-02/1920	Música, literatura i patriotisme (En Pau Casals i el "London Strig", Dos llibres d'en Joaquim Buigas, En Joffre president dels Jocs Florals de Barcelona)			23-27
La Nova Catalunya	1920	03/1920	No hay tabaco			36-37
La Nova Catalunya	1920	04/1920	Sobre l'estrena a Barcelona de "L'ànima és meva", d'en Guimerà			21-24

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Nova Catalunya	1920	05/1920	La nostra parla. Comèdia patriòtica de n'Ignasi Iglesias			21-23
La Nova Catalunya	1920	06/1920	Els Jocs Florals d'enguany			21-25
La Nova Catalunya	1920	08/1920	Els tudons			26-29
La Publicidad	1921	01/01/1921	La boira	Ideari bàrbar	ed. nit	1
L'Idea: revista d'arts	1921	01/01/1921	La neu			89
La Publicidad	1921	02/01/1921	Goya. "La cartera del muerto", drama en tres actos de Muñoz Seca	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	03/01/1921	Un empelt que no pot anar ni amb rodes	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	04/01/1921	La caritat	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1921	04/01/1921	El trencaclosques estadístic (De <i>La Publicidad</i>)			1-2
La Publicidad	1921	07/01/1921	Les sèpies y llurs passions	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	08/01/1921	L'estornell	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	10/01/1921	Empreses perforadores	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	11/01/1921	Romea. "Mister Pickwick". Arreglo de la novela de Carlos Dickens por los señores Duval y Charvay, traducción catalana de don Joaquín Montero	Crónica de teatros	ed. nit	2
La Publicidad	1921	12/01/1921	Moviments excitatoris i perills que se'n deriven	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1921	13/01/1921	La festa del quart rei	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1921	15/01/1921	"La cançó del vell Cabrés". Drama en tres actos de don Ventura Gassol	Crónica de teatros	ed. matí	6
La Publicidad	1921	15/01/1921	Un portuguès que'ns obra els ulls	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	17/01/1921	La carrossa de la pobrissalla	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	18/01/1921	Genets de Sant Antoni	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	19/01/1921	Doré. "Cristobalón", tragedia rústica en dos actos de costumbres gallegas, de don Manuel Linares Rivas	Crónica de teatros	ed. nit	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	20/01/1921	Romea. "La fal·lera de l'amor", comedia en tres actos de don Ignasi Iglesias	Crónica de teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	21/01/1921	Les lletres de canvi i les predisposicions admiratvies	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1921	22/01/1921	Paraules d'una mitja de cotó	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	24/01/1921	Sota cama	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	24/01/1921	Poliorama. "Así predicaba Diego". Comedia en tres actos de Pablo Parellada	Crónica de teatros	ed. nit	2
La Publicidad	1921	25/01/1921	Els vint dits de les mans d'un manco	Ideari bàrbar	ed. nit	2
El Autonomista	1921	25/01/1921	Paraules d'una mitja de cotó (De <i>La Publicidad</i>)			2
La Publicidad	1921	26/01/1921	Petulància	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	27/01/1921	L'hereu d'una tomba	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1921	28/01/1921	Les carettes	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1921	28/01/1921	Goya. Debut de Amalia de Isaura	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	30/01/1921	Romea. "L'apuntador", drama en un acto, de E. Surto, traducido del inglés, por don José Carner	Crónica de teatros	ed. matí	1
La Publicidad	1921	31/01/1921	Els "goigs" evocadors	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1921	01/02/1921	Al reivindicador de l'Home i de la Naturalesa	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1921	02/02/1921	Doré. "Pasionera", comedia en dos actos, de los hermanos Quintero. - Teatro Goya	Crónica de teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	03/02/1921	Eldorado. "Escola catalana d'art dramàtic"	Crónica de teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	04/02/1921	La cuirassa	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	05/02/1921	La tos en els teatres	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1921	07/02/1921	Romea. Compañía argentina de dramas y comedias	Crónica de teatros	ed. nit	2
El Autonomista	1921	07/02/1921	Un portugués que ens obra els ulls (De <i>La Publicidad</i>)			2
La Publicidad	1921	08/02/1921	El mico disfressat	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	09/02/1921	Sense carettes	Ideari bàrbar	ed. nit	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	10/02/1921	On se parla uns mots sobre cert manifest vibracionista	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	12/02/1921	Sol de Quaresma	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	14/02/1921	"Hem estudiat una carrera!"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	15/02/1921	Romea. Despedida de la compañía argentina	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	16/02/1921	Eldorado. Escola catalana d'art dramàtic ["La dama alegre"]	Crónica de teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	17/02/1921	Romea. "Tardania", comedia en tres actos de don José Pous Pagès	Crónica de teatros	ed. nit	4
La Publicidad	1921	18/02/1921	El cap de la Venus de Milo	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	19/02/1921	Literatura amena	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	21/02/1921	Eldorado. Escola catalana d'art dramàtic ["La fi de Tomàs Reynald"]	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	22/02/1921	La càrrega	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	24/02/1921	Fang de persona	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	25/02/1921	Una alenada cursi	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	26/02/1921	Amics dels bells llibres	Pall-Mall	ed. nit	1
La Publicidad	1921	28/02/1921	Peix d'impermeable	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	01/03/1921	Visió pedagògica	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	02/03/1921	Resposta a una lletra	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	03/03/1921	El que's pot arribar a trobar en un quarteró de tabac	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	04/03/1921	Els burinots de la Música de Camera	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	05/03/1921	Cada terra fa sa guerra	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	07/03/1921	Tívoli. "El pájaro azul", zarzuela en dos actos de Antonio López Monis	Los teatros	ed. nit	4
La Publicidad	1921	09/03/1921	"Nausica" a Eldorado	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1921	10/03/1921	Romea. "Maria Magdalena", drama en tres actos de M. Maeterlinck, traducido por por Carlos Capdevila	Crónica de teatros	ed. matí	3
La Publicidad	1921	11/03/1921	Pastillas contra la tos	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	12/03/1921	Goya. "L'enemic amor", comedia en tres actos de Miguel de Palol	Los teatros	ed. nit	3

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	14/03/1921	Romea. Despedida de la compañía Robinne-Alexandre	Los teatros	ed. nit	4
La Publicidad	1921	15/03/1921	Solideritat sentimental	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	16/03/1921	"Les ales d'Ernestina". Fragment de l'escena IV de l'acte primer de la comèdia de Prudenci Bertrana, estrenada anit en el teatre Goya	Pall-Mall	ed. nit	1
La Publicidad	1921	17/03/1921	Entre bastidors: la filla de l'actor	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	19/03/1921	San Josep plora	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	21/03/1921	Goya. "Dama Isaura", drama en tres actes de J. Puig y Ferrater	Los teatros	ed. nit	1-2
La Publicidad	1921	22/03/1921	L'hostal i el gran hotel	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	23/03/1921	Goya. "La Miraculosa", tragedia en tres actes, de don Ambrosio Carrión	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	25/03/1921	Tristesa de Divendres Sant	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	26/03/1921	Gales i no esquellots	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	28/03/1921	Comoditat burgesa	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	29/03/1921	"L'afaitada"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	31/03/1921	Encara els festejadors	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1921	04/04/1921	El defecte de l'"Eugenismo"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	05/04/1921	"No más rascar"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	06/04/1921	Divagacions primaverals	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1921	06/04/1921	El defecte de l'"Eugenismo"			1
La Publicidad	1921	07/04/1921	Una carta célebre que no diu res	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	08/04/1921	El saló de Llotja i el "goal keeper" del "F. C. Barcelona"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	09/04/1921	Tívoli. "El triunfo de Arlequín", òpera en dos actes, poema de don Aurelio G. Rendón y música de don Rafael Millán	Crónica de teatros	ed. nit	1
El Autonomista	1921	09/04/1921	Una carta cèlebre que no diu res			1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	11/04/1921	Goya. "Las superhembras", comedia en tres actos de Victoriano Sardou, versión castellana de Gutiérrez Roig y L. de los Ríos	Los teatros	ed. nit	2
La Publicidad	1921	12/04/1921	El Teatre català. Unes paraules d'en Bertrana	Pall-Mall	ed. nit	1
La Publicidad	1921	13/04/1921	Les ombrel·les de moda	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	14/04/1921	Guarint una nafra	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1921	14/04/1921	Unes paraules d'En Bertrana			1
La Publicidad	1921	15/04/1921	Escolars de cera	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	16/04/1921	Romea. "Per Catalunya", revista en tres actos y 18 cuadors, de J. Montero	Los teatros	ed. nit	2
La Publicidad	1921	18/04/1921	Tívoli. "El gran premio", opereta en dos actos, de los señores López Monis y Ramón Peña	Los teatros	ed. nit	1
La Publicidad	1921	19/04/1921	La bandera	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	20/04/1921	De les gàbies del Parc. El paó	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	21/04/1921	Goya. "Por el amor de Dios", drama en tres actos, de Luca de Tena y Alvear	Los teatros	ed. nit	1-2
La Publicidad	1921	22/04/1921	De les gàbies del Parc: El dromedari	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	23/04/1921	En el Español. Estreno de la "Comedia de guerra i d'amor", obra en tres actos de don Avelino Artís		ed. nit	1
El Autonomista	1921	23/04/1921	Les ombrel·les de moda			1-2
La Publicidad	1921	25/04/1921	De les gàbies del Parc. El sanglà	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	26/04/1921	De les gàbies del Parc. La cigonya	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	27/04/1921	De les gàbies del Parc. Les cacatues	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1921	27/04/1921	De les gàbies del Parc. El sanglà			1-2
La Publicidad	1921	28/04/1921	De les gàbies del Parc. El corb	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	29/04/1921	De les gàbies del Parc. L'avestrús	Ideari bàrbar	ed. nit	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	30/04/1921	Tívoli. "Los papiros", comedia lírica en tres actos, de los señores S. y J. Quintero	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	03/05/1921	De les gàbies del Parc. L'aligot	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	04/05/1921	Mímica aprofitable	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	05/05/1921	De les gàbies del Par. El caiman	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	06/05/1921	Goya. Beneficio de la primera actriz Hortensia Gelabert	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	09/05/1921	Fiesta en las Escuelas del Parque de Montjuic. Escola catalana d'art dramàtic		ed. nit	3
La Publicidad	1921	10/05/1921	De les gàbies del Parc. El marabú	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	11/05/1921	Nuevo. "A sol ixent fugen les boires", comedia en tres actos, de Avelino Artís	Crónica de teatros	ed. nit	1
La Publicidad	1921	12/05/1921	Goya. ["Les Marionnettes", comedia en cuatro actos de Wolf]	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	13/05/1921	Nuevo. Función en honor y beneficio de María Vila	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	14/05/1921	De les gàbies del Parc. El faisà	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	16/05/1921	De les gàbies del Parc. El tigre	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	17/05/1921	Goya. [Actuacions de la companyia francesa Robinne-Alexandre]	Crónica de teatros	ed. nit	1
La Publicidad	1921	18/05/1921	De les gàbies del Parc. El lleó	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1921	18/05/1921	De les gàbies del Parc. Les cacatues (De <i>La Publicidad</i>)			1-2
La Publicidad	1921	19/05/1921	Comentari [referent a Josep Pla i l'Empordà]	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	20/05/1921	De les gàbies del Parc. Les grues	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	21/05/1921	De les gàbies del Parc. L'ànec de Formosa i altres ànecs	Ideari bàrbar	ed. nit	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	23/05/1921	Romea. "L'estudiant i la pubilla", drama en tres actes y en versos, de don José M. de Sagarra	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	24/05/1921	De bella nit	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1921	25/05/1921	Sarah Bernhardt en Barcelona. Llegada de la gran actriu		ed. nit	1
La Publicidad	1921	26/05/1921	Goya. Compañía Catalina Bárcena. "Pigmalió", comedia en cuatro actos de Bernard Shaw, traducción de Julio Brouta	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	27/05/1921	Tívoli. Sarah Bernhardt	Crónica de teatros	ed. nit	1-2
La Publicidad	1921	28/05/1921	De les gàbies del Parc. El cigne	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	30/05/1921	El peix únic	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	31/05/1921	Homes mossegaires	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	01/06/1921	Un autor intervingut	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	02/06/1921	Goya. "No te ofendas Beatriz", comedia en tres actos, de los señores Arniches i Abati	Los teatros	ed. nit	2
La Publicidad	1921	04/06/1921	Romea. "Mascarada", obra en un acto y tres cuadros, de Apeles Mestres	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	06/06/1921	Els forats d'unes portes	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	07/06/1921	La noia del trapeci	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	08/06/1921	No hi ha temps que no torni	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	09/06/1921	L'amistat i la crítica	De la vida intel·lectual	ed. nit	1
La Publicidad	1921	10/06/1921	Novedades. "Los salvajes", tríptico argentino, original de Alberto Giraldo	Crónica de teatros	ed. nit	1
La Publicidad	1921	11/06/1921	Batalla de colzes	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	14/06/1921	Tívoli. "La Cenicienta", cuento de hadas, en tres actos y catorce cuadros, original de Jacinto Benavente	Los teatros	ed. matí	3
La Publicidad	1921	14/06/1921	Els fracs esquerps	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	15/06/1921	Alarma	Ideari bàrbar	ed. nit	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	16/06/1921	El dret a badar	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	17/06/1921	Romea. "La vida se'n va", comedia en tres actes del señor Millàs Raurell	Crònica de teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	20/06/1921	Estils sardanístics	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	21/06/1921	La festa del sol	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	22/06/1921	En el teatro Poliorama. "Entre nieblas", drama en tres actes, de don Rafael Martí Orberá	Crònica de espectáculos	ed. nit	1
El Autonomista	1921	22/06/1921	Estils sardanístics (De <i>La Publicidad</i>)			1-2
La Publicidad	1921	23/06/1921	Més de la festa del Sol	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	24/06/1921	El gripau martir	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	25/06/1921	L'aeròstat matinal	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	28/06/1921	El "Witching-Wawes"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	29/06/1921	Poliorama. "El secreto", comedia dramàtica en tres actes, original de E. Contreras Camargo	Crònica de teatros	ed. nit	1-2
La Publicidad	1921	30/06/1921	Domesticació de crítics (diàleg entre dos autors dolents)	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	01/07/1921	Novedades. "Ramo de locura", comedia en tres actes, original de Joaquín y Serafín Álvarez Quintero	Crònica de teatros	ed. nit	1
La Publicidad	1921	02/07/1921	Goya. "La chica del gato", comedia en tres actes, de Carlos Arniches	Crònica de teatros	ed. nit	2
La Publicidad	1921	04/07/1921	Nostre dol	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	05/07/1921	Paraules de resposta a una postal un poc arbitrària	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	06/07/1921	Una festa nova	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	07/07/1921	Les canilles	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	08/07/1921	Trons de calor	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	09/07/1921	Jocs Florals humorístics	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	10/07/1921	Novedades. "Naná", adaptació escènica de la novela de E. Zola, por E. Gutiérrez Reig	Los teatros	ed. matí	3
El Autonomista	1921	11/07/1921	Jocs Florals humorístics (De <i>La Publicidad</i>)			1
La Publicidad	1921	12/07/1921	La gàbia de fures	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	13/07/1921	"La paraula"	Ideari bàrbar	ed. nit	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	14/07/1921	Aclaracions sobre'l nostre ideari "Les camilles"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	15/07/1921	Poetes a dojo	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	16/07/1921	Descuits de la Providència o la set de l'home	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	18/07/1921	Periodistes a mitat de preu	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	19/07/1921	Goya. "El admirable Crichton", comedia en cuatro actos, de J. M. Barrie, traducida por Martínez Sierra	Crónica de teatros	ed. nit	1
La Publicidad	1921	20/07/1921	El palau de la destrucció. - L'odi a la terrissa. Fenòmens i aspectes d'aquest odi: Herois i víctimes. I	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	21/07/1921	El palau de la destrucció. II	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	22/07/1921	El palau de la destrucció. III (últim)	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	23/07/1921	El que costa un bany de franc	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	25/07/1921	Un desig tonto	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	26/07/1921	Comensals de palla	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	27/07/1921	En cos de camisa	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	28/07/1921	Les dones de solei, per a Marius Aguilar	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1921	28/07/1921	Un desig tonto (De <i>La Publicidad</i>)			1
La Publicidad	1921	29/07/1921	Les roderes paranys	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	30/07/1921	Vigileu els cabassos	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	01/08/1921	Novedades	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	02/08/1921	En Ruyra home de teatre	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	03/08/1921	Marca nacional	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	04/08/1921	Un altre món	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	05/08/1921	Personalitats. La barquera	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	08/08/1921	Personalitats. En Met de les eugues	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	11/08/1921	Personalitats. El murcià	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1921	11/08/1921	En Ruyra, home de teatre			1-2
La Publicidad	1921	12/08/1921	Personalitats. En Joan	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	13/08/1921	Personalitats. En Marrussinya	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	15/08/1921	El senyor del cinturó	Ideari bàrbar	ed. nit	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	16/08/1921	Sa Magestat la Carn	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	17/08/1921	El reflector del Tibidabo	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	18/08/1921	Elogi a la tempestat	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	19/08/1921	Pell de gallina	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	20/08/1921	Pitjor que en els Jocs Florals	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	23/08/1921	Rims d'exportació	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	24/08/1921	Cadascú per ell	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	25/08/1921	Les estrelles cremen	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1921	25/08/1921	Pitjor que en els Jocs Florals (De <i>La Publicidad</i>)			1-2
La Publicidad	1921	26/08/1921	No és tot u un moro o un colom	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	27/08/1921	Esperar és viure	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	28/08/1921	Petit florilegi de rims	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	30/08/1921	Una barreja detonant	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1921	30/08/1921	No es tot ú un moro o un colom			1
La Publicidad	1921	01/09/1921	Els Jocs Florals de Manresa. Discurs d'en Prudenci Bertrana		ed. nit	1
La Publicidad	1921	06/09/1921	Expedició guerrera contra un famós conill de la província de Lleida. Pròleg	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	07/09/1921	Expedició guerrera contra un famós conill de la província de Lleida. L'home del caixó	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	08/09/1921	Expedició guerrera contra un famós conill de la província de Lleida. La ruta de Tàrrrega a Ceró	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	09/09/1921	Expedició guerrera contra un famós conill de la província de Lleida. El poble de Ceró	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	10/09/1921	Goya. "La noche en el alma", comedia en cuatro actos y cinco cuadros, de don Felipe Sassone	Los teatros	ed. nit	2
La Publicidad	1921	12/09/1921	Expedició guerrera contra un famós conill de la província de Lleida. Ens instalem	Ideari bàrbar	ed. nit	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	13/09/1921	Expedició guerrera contra un famós conill de la província de Lleida. Primera sortida	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	14/09/1921	Expedició guerrera contra un famós conill de la província de Lleida. La vetlla de la victòria	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	15/09/1921	Goya. "Los nuevos pobres", comedia en tres actos de Mauricio Donnay traducida al castellano por el señor Sassone	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	16/09/1921	Expedició guerrera contra un famós conill de la província de Lleida. La victòria	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	17/09/1921	Expedició guerrera contra un famós conill de la província de Lleida. El retorn	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	19/09/1921	Maniobres navals. I	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	20/09/1921	Maniobres navals. II	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	21/09/1921	Goya. "El hijo del amor", comedia en cuatro actos, de Henry Bataille	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	22/09/1921	La cua del lleó	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	23/09/1921	El camaleó del Rif	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	23/09/1921	Poliorama. "Mi salvador", sainete original de los señores Parada y Jiménez	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	24/09/1921	Perquè són tants els que no gasten encenedor	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	26/09/1921	El cas del Col·legi de Advocats	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	27/09/1921	El proer hospitalari	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	28/09/1921	Goya. "Las pasajeras", comedia en cuatro actos, de Alfredo Capús	Crónica de teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	29/09/1921	L'autobús	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	30/09/1921	Ulls suplementaris	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	01/10/1921	"Guia de forasters"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	03/10/1921	"Guia de forasters". Els casats de nou	Ideari bàrbar	ed. nit	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	04/10/1921	"Guia de forasters". Advertències per a tranzitar sense contratemps	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	05/10/1921	"Guia de forasters". El que cal fer per a no semblar un pagès	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	06/10/1921	El vi	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	07/10/1921	Romà Jori		ed. matí	3
La Publicidad	1921	08/10/1921	El colom de Noè	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	08/10/1921	"El jardinet de l'amor", comedia en tres actes y un verso, de José M. de Sagarra	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	10/10/1921	Novedades. "Los leones de Castilla"	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	11/10/1921	Contribució a la pedagogia	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	12/10/1921	L'esperó de la derrota	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	13/10/1921	Recria de centaures	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	14/10/1921	Un precursor mal comprès	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	15/10/1921	Gent de ningú	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	17/10/1921	Conferencia del sr. Duran y Ventosa	El teatro de la ciudad	ed. nit	1
La Publicidad	1921	18/10/1921	Els grups de cotorra	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	19/10/1921	Goya. "Carmen", drama en cinco actes, adaptado de la novela de Próspero Mérimée, por don Joaquín Montaner y don Salvador Vilaregut	Crónica de teatros	ed. nit	1
La Publicidad	1921	25/10/1921	La fi de l'istiu	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	26/10/1921	Un espanyol paga el cafè a un altre	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	27/10/1921	La "razzia" de la Protectora	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	28/10/1921	L'heroi desaparebut	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	29/10/1921	Romea. "El senyor d'Alleborg", comedia sentimental en tres actes y seis cuadros, adaptació escènica de Pompeyo Crehuet	Crónica de teatros	ed. nit	2
La Publicidad	1921	30/10/1921	"Pacos" d'escaleta	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	01/11/1921	El diumenge covador	Ideari bàrbar	ed. nit	2

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	02/11/1921	L'orquestra d'en Pau Casals	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1921	05/11/1921	Goya. "La extraña", drama en tres actos, de Eduardo Marquina	Crónica de teatros	ed. nit	2
La Publicidad	1921	07/11/1921	Ja tiren	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	08/11/1921	Conflagració inter-urbana	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	09/11/1921	Germans	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	09/11/1921	Novedades. "Pedro Fierro", drama en tres actos, de J. López Merino	Crónica de teatros	ed. nit	2
La Publicidad	1921	10/11/1921	El castellà d'Escòcia	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	11/11/1921	Himne a l'independència	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	12/11/1921	Troballa d'un bon amic	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	12/11/1921	Novedades. "La sin ventura", drama en tres actos, adaptació de la novela de J. M. Carretero	Crónica de teatros	ed. nit	1-2
La Publicidad	1921	13/11/1921	El silenci	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	13/11/1921	Dore. "La Holandesita", opereta en tres actos, música de Kalman y letra, arreglo, de C. Giralt	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	15/11/1921	El salvatge de Montjuich	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	16/11/1921	El tord: maneres de caçar-lo	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	17/11/1921	Romea. "La primera volada", comedia en tres actos, de J. Pous i Pagès	Los teatros	ed. nit	1-2
La Publicidad	1921	18/11/1921	El tord y maneres de caçar-lo. Instrumental sonor	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	19/11/1921	El tord i maneres de caçar-lo. Tragèdia grega	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	19/11/1921	Novedades. "El amigo de las mujeres", comedia en tres actos de Alejandro Dumas, hijo	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	21/11/1921	Esquerdes paoroses	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	22/11/1921	Les syracusanes	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	23/11/1921	Tenir un rei al cos	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	24/11/1921	Maniobres aèries	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	25/11/1921	Franciscanisme	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1921	25/11/1921	Germans			2
La Publicidad	1921	26/11/1921	L'ocellàs extraviat	Ideari bàrbar	ed. nit	1-2

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	28/11/1921	Impressió d'un diumenge històric	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	28/11/1921	"La Remença" [de J. Burgas]	Los teatros	ed. nit	3
El Autonomista	1921	28/11/1921	L'ocellàs extraviat			1-2
La Publicidad	1921	29/11/1921	Una anècdota gironina	Ideari bàrbar	ed. nit	1-2
La Publicidad	1921	30/11/1921	El vedell mort	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	01/12/1921	Romea. "L'admirable Crichton"	Crònica de teatros	ed. nit	1-2
El Autonomista	1921	01/12/1921	Una anècdota gironina			2
La Publicidad	1921	02/12/1921	La cadena supersticiosa	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	03/12/1921	Reconciliació	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	05/12/1921	El remat passa	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	06/12/1921	Urnes ambulants	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	07/12/1921	L'irreverència de certs aplaudiments	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	08/12/1921	Camí de la feina	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	09/12/1921	Literatura de pal i estaca	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	10/12/1921	Novedades. La "Alta banca", drama en tres actes, de don Angel Guimerà	Crònica de teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	12/12/1921	Goya. "La prisa", comedia en tres actes, de los señores Serafín y Álvarez Quintero	Crònica de teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	13/12/1921	Sinapismes en diumenge	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	14/12/1921	La xibeca de l'herbolari	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	15/12/1921	La carícia depilatòria	Ideari bàrbar	ed. nit	1-2
La Publicidad	1921	15/12/1921	Dore. "La rosa de Stambul", opereta en tres actes, adaptació de Casimiro Giralt y música de Leo Fall	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	16/12/1921	Compensació	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	17/12/1921	La lluna ciutadana	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	19/12/1921	Insistim, doncs	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	20/12/1921	"L'auca del senyor Esteve"	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	21/12/1921	Visió de platja urbana	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	22/12/1921	Mala menja	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	23/12/1921	La gàbia de luxe	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	24/12/1921	Un milió de boques	Ideari bàrbar	ed. nit	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1921	24/12/1921	Goya. "El hombre ignorado", comedia en tres actos, de R. Avecilla y Merino	Los teatros	ed. nit	3
La Publicidad	1921	27/12/1921	El cop mortal	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	28/12/1921	Tres dones s'esborgeixen	Ideari bàrbar	ed. nit	2
La Publicidad	1921	29/12/1921	Interviu amb una cabra eminent	Ideari bàrbar	ed. nit	1
La Publicidad	1921	30/12/1921	Els lladres de sol	Ideari bàrbar	ed. nit	1
El Autonomista	1921	30/12/1921	Compensació (De <i>La Publicidad</i>)			1-2
La Publicidad	1921	31/12/1921	Cantant les veritats se perden els admiradors	Ideari bàrbar	ed. nit	1
Jocs Florals de l'Empordà	1922	01/01/1922	El desig de pecar		Núm. V	67-105
La Mainada	1922	01/01/1922	Els pardals de l'escola de Montjuich			145-146
La Publicidad	1922	02/01/1922	La cremada del Montseny	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	03/01/1922	Les humils joguines d'una humil botiga	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	04/01/1922	Poliorama. "Es mi hombre", tragedia grotesca en tres actos de Carlos Arniches	Crónica de teatros	ed. tarda	2
La Publicidad	1922	05/01/1922	Aquesta nit de Reis	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	06/01/1922	Incongruència horripilant	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	06/01/1922	Novedades. "L'amoreta d'en Piu", escenificació de un cuento de Víctor Català, por don José Burgas, y "L'estanquera maca", sainete del mismo señor Burgas	Los teatros	ed. tarda	2
La Publicidad	1922	07/01/1922	Un viure artificial, no és l'immortalitat	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	09/01/1922	El pecat de no haver nascut vestit	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	10/01/1922	Les entranyes al descobert	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	11/01/1922	Fonts d'il·lusió	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	13/01/1922	Bèsties ensinistrades	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	14/01/1922	Qui és el públic i on se troba	Ideari bàrbar	ed. tarda	2
La Publicidad	1922	16/01/1922	Goya. "El condenado", drama en tres actos, de José López Pinillos	Crónica de teatros	ed. tarda	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1922	17/01/1922	Íntima	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	18/01/1922	Romea. "L'animatore", de Henri Bataille, y "Il dio de la vendetta", de Sholom Hasch	De los teatros	ed. tarda	1-2
La Publicidad	1922	19/01/1922	Un escrúpol	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	20/01/1922	L'home matalàs	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	21/01/1922	El rellotge de Romea	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	23/01/1922	Fora de la ruta habitual	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	23/01/1922	Romea. Compañía italiana de Alfredo de Sanctis	Crónica de teatros	ed. tarda	4
La Publicidad	1922	24/01/1922	Les espurgades periòdiques	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	25/01/1922	Dos punts d'ovir	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	27/01/1922	Dos que tenen pressa	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	28/01/1922	L'home sa i això que se'n diu una "opereta"	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	30/01/1922	Goya. "La casa del odio", versió espanyola del drama en tres actes de Emilio Fabre. / Romea. "El misantrop", de Molière	Crónica de teatros	ed. tarda	2
La Publicidad	1922	31/01/1922	Els avatars de de Sanctis	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	31/01/1922	Romea. Despedida de la compañía de de Sanctis	Crónica de teatros	ed. tarda	3
La Publicidad	1922	01/02/1922	Romea. "La dona que se'n va de casa", comedia en tres actes de A. P. Maristany, i "El quart de la sort", en un acto, de C. Capdevila	Crónica de teatros	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	02/02/1922	Josep Ferrer	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	03/02/1922	Amistat improvisada	Ideari bàrbar	ed. tarda	1-2
La Publicidad	1922	04/02/1922	Elogi a l'espardenya	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	06/02/1922	Tívoli. "Las glorias del pueblo", comedia musical en un acto, del señor Millán	Los teatros	ed. tarda	3
La Publicidad	1922	07/02/1922	Un poeta estupend	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	08/02/1922	"La dama"	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	09/02/1922	"Els pollosos filarmònics"	Ideari bàrbar	ed. tarda	1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1922	10/02/1922	Quin mitjà seria més pràctic i econòmic per a garantir els capells i la roba dels ciutadans, de tota extralimitació pervinguda dels pardals de la Rambla?	Ideari bàrbar	ed. tarda	1-2
La Publicidad	1922	11/02/1922	La nostra enquesta	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	11/02/1922	Goya. Estreno de "Sylok, el judío", versió castellana de la obra de Shakespeare "The Marchant of Venice"	Los teatros	ed. tarda	3
La Publicidad	1922	16/02/1922	L'enquesta de Prudenci Bertrana	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	20/02/1922	Melitonades	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	21/02/1922	La nostra enquesta	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	21/02/1922	Goya. Beneficio del actor señor Morano	Crónica de teatros	ed. tarda	2
La Publicidad	1922	22/02/1922	Un impost just sobre les afliccions vanitoses	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	23/02/1922	El gai sobreviure d'una capsa	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	24/02/1922	El Carnestoltes d'enguany. Dijous gras	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	24/02/1922	Romea. Presentación de la compañía Teresa Pierat-Lugne Poe	Crónica de teatros	ed. tarda	1-2
El Autonomista	1922	24/02/1922	Un impost just sobre les afliccions vanitoses			1-2
La Publicidad	1922	25/02/1922	Carnaval d'enguany. La vigília	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
Alt Empordà: periòdic setmanal nacionalista adherit a la Lliga Regionalista	1922	25/02/1922	Melitonades			3
La Publicidad	1922	27/02/1922	"La Publicidad" a bord del Warspite. Impressions del redactor bosquetà dins l'acuirassat anglès	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	28/02/1922	"La Publicidad" a bord del Warspite. Impressions del redactor bosquetà dins la culata del canó	Ideari bàrbar	ed. tarda	1-2

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1922	02/03/1922	"La Publicidad" a bord del Warspite. Dins el ventre del cuirassat	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	02/03/1922	Dore. Presentación de la compañía de Pedro Zorrilla	Los teatros	ed. tarda	3
La Publicidad	1922	03/03/1922	"La Publicidad" a bord del Warspite. La relíquia	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	03/03/1922	Novedades. "S. M. el dolar", opereta en tres actos, libro de los señores Casimiro Giralt y Luis Capdevila, y música del maestro Obradors	Crónica de teatros	ed. tarda	2
La Publicidad	1922	04/03/1922	Repás	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	06/03/1922	Les ximeneies tortes	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	07/03/1922	Jardinets de llaminadura	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	08/03/1922	Rectificació d'una frase calumniosa	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	08/03/1922	Dore. "El ardid", comedia en tres actos de Muñoz Soca	Los teatros	ed. tarda	2
La Publicidad	1922	09/03/1922	Romea. "L'escola dels promesos", comedia en tres actos de don Juan Puig y Ferrater	Crónica de teatros	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	10/03/1922	Bufar i fer ampolles	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	11/03/1922	Companyerisme e insinceritat	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	13/03/1922	L'urg del pegot	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	14/03/1922	Una amiga ha trucat al meu balcó	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	15/03/1922	L'ambaixador	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
El Autonomista	1922	15/03/1922	L'urc del pegot			1-2
La Publicidad	1922	16/03/1922	En la clínica de l'agençament	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	17/03/1922	Cosconilles evocadores	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	18/03/1922	Sant Josep	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	18/03/1922	Goya. "Los pescadores", tragedia en tres actos y en verso, de A. Mac-Kinlay	Los teatros	ed. tarda	1
El Autonomista	1922	18/03/1922	L'ambaixador			1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1922	20/03/1922	Romea. "El Caducéu", drama en cuatro actos, del doctor E. Rothschild, traducida al catalán por J. Montero	Crónica de teatros	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	21/03/1922	L'hecatombe de la Ronda de la universitat	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	22/03/1922	Lliurem-nos de temptacions	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	23/03/1922	57,475	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	24/03/1922	L'impostor	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	25/03/1922	"Proses del viure a Solius" d'en Xavier Montsalvatge	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	27/03/1922	Tramuntana	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	28/03/1922	La xocolata	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
El Autonomista	1922	28/03/1922	"Proses del viure a Solius", d'En Xavier Monsalvatge (De <i>La Publicidad</i>)			1
La Publicidad	1922	29/03/1922	L'enraonar a soles	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	30/03/1922	La broma de "Le Petit Marsellais"	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	31/03/1922	Un drap inguriós	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	01/04/1922	Escamoteig de dones	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
El Autonomista	1922	01/04/1922	La broma de "Le Petit Marsellais"			1
La Publicidad	1922	03/04/1922	Cantaires d'En Clavé	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	04/04/1922	Pan i les ninfes	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	05/04/1922	La gresca del Ritz	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	06/04/1922	Els lluitadors diabòlics	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	07/04/1922	L'home que troba una cua de porc	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	08/04/1922	Alegries primaverals	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	10/04/1922	La papellona desencaminada	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	11/04/1922	Bombardeigs	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	12/04/1922	"Branca florida"	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	14/04/1922	Melangia de Passió	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	15/04/1922	Gales i no esquellots	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
L'Avi Muné	1922	15/04/1922	L'urc del pegot			2
La Publicidad	1922	17/04/1922	El be de Pasqua	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	18/04/1922	Novedades. "El rebaño", drama en tres actos y en verso de don Fernando López Martín	Los teatros	ed. tarda	2

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Publicidad	1922	19/04/1922	L'únic i veritable fruïdor de la primavera	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	20/04/1922	El desarmament és una utopia	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	21/04/1922	El Sinaí de la democracia	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	22/04/1922	De la terra fantástica	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
El Autonomista	1922	22/04/1922	Elogi a l'espardenya			1-2
La Publicidad	1922	24/04/1922	En defensa dels estridents	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	25/04/1922	Baixats del cel	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	26/04/1922	El bastó	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
La Publicidad	1922	27/04/1922	Romea. "Un miracle a Barcelona o la qüestió són quartos", pel·lícula extravagant en tres actes y diez cuadros, original de Joaquín Montero	Crónica de teatros	ed. tarda	3
El Autonomista	1922	27/04/1922	Baixats del cel			1-2
La Publicidad	1922	28/04/1922	La dispesera se'ns ha casat	Ideari bàrbar	ed. tarda	1
El Autonomista	1922	10/05/1922	El Sinaí de la democràcia			1-2
La Veu de Catalunya	1922	20/05/1922	La facècia del "Violí". Conte macàbric.		ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1922	31/05/1922	El merlot fantasiós o un error científic		ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1922	15/06/1922	Els de la segona porta		ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1922	21/07/1922	La sarganta de l'ermità	Contes catalans	ed. matí	6
El Autonomista	1922	03/08/1922	El que's pot arribar a trobar en un quarteró de tabac			1
El Autonomista	1922	10/08/1922	Trons de calor			1-2
El Autonomista	1922	14/08/1922	La cloterada de l'ensopiment			1
El Autonomista	1922	19/08/1922	La blancor permanent i la negror passatgera			1
El Autonomista	1922	24/08/1922	Poetes a dojo			1
El Autonomista	1922	29/08/1922	Ideari bàrbar. Trets al carrer			1-2
El Autonomista	1922	01/09/1922	Ideari bàrbar. Les estrelles cremen			1
El Autonomista	1922	04/09/1922	L'estornell			1
El Autonomista	1922	15/09/1922	L'epopeia d'una pesseta			2

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1922	04/10/1922	L'or del ministre [Sense títol, però és "L'or del ministre"; està repetit l'endemà amb aquest títol]	Impromptu	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1922	04/10/1922	Goya [sobre "El caudal de los hijos", de López Pinillos]	D'espectacles	ed. vespre	11
La Veu de Catalunya	1922	07/10/1922	Un ciutadà ha comprat una ratera	Impromptu	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1922	07/10/1922	Eldorado. "El conde de Lavapiés o no hay guerra contra la astucia", sàinet en dos actes, de C. Arniches i A. Trigueros, música dels mestres Calleja i Extramera	D'espectacles	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1922	09/10/1922	La mala nova	Impromptu	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1922	10/10/1922	Goya. Estrena d'"El único señor", comèdia dramàtica, en tres actes, dels senyors Golobardas i Almicroa	D'espectacles	ed. vespre	15
La Veu de Catalunya	1922	13/10/1922	Romea. Estrena de "Palmas i llorers", comèdia en tres actes, d'En Pompeu Crehuet i "Per tu ploro, Merceneta", sàinet d'En Josep Burgas	Teatre	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1922	17/10/1922	La barretina, tapadora	Impromptu	ed. vespre	11
La Veu de Catalunya	1922	21/10/1922	Romea. "El príncep blanc", rondalla en tres actes i set quadros, d'En J. M. Folch i Torres	D'espectacles	ed. vespre	11
La Veu de Catalunya	1922	24/10/1922	L'endegador de camins aeris	Impromptu	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1922	24/10/1922	Goya. "El honor de los demás", drama en tres actes, de Josep Tellaeche	D'espectacles	ed. vespre	15
La Veu de Catalunya	1922	26/10/1922	Romea. "El matrimoni secret", comèdia en tres actes i en vers, d'En Josep Maria de Sagarra	D'espectacles	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1922	31/10/1922	Principal Palace. Estrena de "Cri-cri"	D'espectacles	ed. matí	7

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1922	31/10/1922	Visió de tramvia	Impromptu	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1922	01/11/1922	Romea. "L'esperit de la cunyada", sàinet en un acte, d'En Francesc Comes	Teatre Català	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1922	07/11/1922	A Romea. "La somrient Magdalena", comèdia en dos actes, dels senyors Amiel i Obey, versió catalana de F. Montero	D'espectacles	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1922	08/11/1922	L'Espanyol. "La severa", drama en quatre d'En Juli Dantas, traducció del senyor Ribera i Rovira	D'espectacles	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1922	11/11/1922	Bolets	Impromptu	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1922	15/11/1922	Goya. "Edmundo Kean" (Aventures d'un còmic anglès), obra d'A. Dumas, versió castellana de Francos Rodríguez i González Llamas	D'espectacles	ed. vespre	12
La Veu de Catalunya	1922	17/11/1922	Eldorado. "El parque de Sevilla", farsa sainetesca en dos actes, dels senyors Muñoz Seca i Pérez Fernández	D'espectacles	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1922	18/11/1922	Il·lusions esfullades	Impromptu	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1922	21/11/1922	Romea. "Graziella", escenificació de la novel·la de Lamartine, en set actes i dos quadros, per Santiago Rusiñol i Josep Burgas	D'espectacles	ed. vespre	2
Badalota: setmanari independent defensor dels interessos morals i materials de l'Arbós i sa comarca	1922	26/11/1922	Dialeg avicol			2
La Veu de Catalunya	1922	28/11/1922	Tornar el "bon dia"	Impromptu	ed. vespre	8
El Autonomista	1922	28/11/1922	Visió pedagògica			1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1922	29/11/1922	Romea. "Fany i els seus criats", comèdia en quatre actes de Jerome K. Jerome, traducció d'en Millàs Raurell	D'espectacles	ed. vespre	15
La Veu de Catalunya	1922	02/12/1922	Eldorado. "La amenaza del antifaz"	D'espectacles	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1922	06/12/1922	L'ullera astronòmica	Impromptu	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1922	06/12/1922	Tívoli. "El castell dels tres dragons". - Gatada en tres actes, d'En Serafi Pitarra. Adaptació d'En Francesc Pujols. Música del Mtre. Enric Morera	D'espectacles	ed. vespre	15
La Veu de Catalunya	1922	08/12/1922	Jardineria moderna	Impromptu	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1922	13/12/1922	Espanyol. "L'ombra de Montjuich", comèdia dramàtica en tres actes, original d'En Juli Vallmitjana	D'espectacles	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1922	16/12/1922	Un gest antipatriòtic	Impromptu	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1922	18/12/1922	Goya. "Sanson", comèdia en quatre actes d'Enry Bernstein, traduïda per R. Caralt Sanromà	D'espectacles	ed. vespre	13
El Autonomista	1922	18/12/1922	El gai sobreviure d'una capsa			1-2
La Veu de Catalunya	1922	20/12/1922	Romea. "El paquebot Tenacity", comèdia en quatre actes, de Charles Vildrac. - "Civilitzats, tanmateix", producció en un acte, de Carles Soldevila, traductor de la primera	D'espectacles	ed. vespre	13
La Veu de Catalunya	1922	21/12/1922	Romea. "Civilitzats tanmateix", de Carles Soldevila	D'espectacles	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1922	21/12/1922	Tívoli. "Retorn", comèdia lírica per En Miquel Roger i Crossa, la lletra	D'espectacles	ed. vespre	6

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1922	23/12/1922	Tívoli. "Pel teu amor", tragèdia lírica en dos actes, lletra d'En Poal Aragall, i música de mestre Ribas	D'espectacles	ed. vespre	14
El Autonomista	1922	23/12/1922	Els xicots futbolistes			1-2
La Veu de Catalunya	1922	24/12/1922	Eldorado. "El Goya", una cosa en dos actes, original de Pere Muñoz Seca i Pere Pérez Fernández	D'espectacles	ed. matí	12
La Veu de Catalunya	1922	28/12/1922	La goma de mastegar i la diada de Sant Esteve	Impromptu	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1923	01/01/1923	Orfeo Gracienc	D'espectacles	ed. vespre	11
El Autonomista	1923	03/01/1923	Solidaritat sentimental			1
La Veu de Catalunya	1923	04/01/1923	Curta meditació sentimental, de retorn d'un enterrament	Impromptu	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1923	09/01/1923	Inconvenients del verisme en els pessebres o el parer d'una comare		ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1923	11/01/1923	Ermete Zacconi	D'espectacles	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1923	12/01/1923	Presentació de la companyia Cobeña-Oliver	D'espectacles	ed. matí	12
La Veu de Catalunya	1923	14/01/1923	Comiat d'En Zacconi	D'espectacles	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1923	15/01/1923	Teatre Nou. Presentació de la companyia argentina Muño-Alippi	D'espectacles	ed. vespre	10
La Veu de Catalunya	1923	18/01/1923	Romea. Tercera vetllada de Teatre selecte	D'espectacles	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1923	18/01/1923	Els tres evangelistes de can Parés	Impromptu	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1923	20/01/1923	Tívoli. Ballets sobre el gel	D'espectacles	ed. matí	12
La Veu de Catalunya	1923	24/01/1923	Un gat de col·legi		ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1923	25/01/1923	Nou. "La telaraña", drama en un acte i dos quadres, de González Castillo	D'espectacles	ed. vespre	10
El Autonomista	1923	27/01/1923	Per qué son tants els que no gasten encenedor			1-2
La Veu de Catalunya	1923	28/01/1923	Romea. "Otello" interpretat per En Zacconi	D'espectacles	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1923	30/01/1923	Romea. Zacconi	D'espectacles	ed. matí	13

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1923	31/01/1923	Romea. Zacconi	D'espectacles	ed. matí	15
La Veu de Catalunya	1923	01/02/1923	Romea. Zacconi	D'espectacles	ed. matí	13
Kataluna Esperantisto	1923	01/02/1923	La Kamenoj de la gastejoj			24-28
La Veu de Catalunya	1923	02/02/1923	Romea. Estrena de "La riquesa de Somonides" [sic] (Simónides)	D'espectacles	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1923	02/02/1923	Romea. Última representació Zacconi	D'espectacles	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1923	08/02/1923	Un exemple de desinterès	Impromptu	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1923	10/02/1923	Goya. "Madame Butterfly"	D'espectacles	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1923	13/02/1923	Tívoli. [Sobre Zacconi]	D'espectacles	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1923	13/02/1923	La dolça rialla	Impromptu	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1923	18/02/1923	Goya. "Un matrimonio de conveniencia", comèdia en quatre actes, d'A. Dumas (pare)	D'espectacles	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1923	20/02/1923	Romea. "Per no ésser tretze", comèdia en un acte de Pierre Veber, traduïda per En Pous i Pagès	D'espectacles	ed. matí	15
La Veu de Catalunya	1923	23/02/1923	Tívoli. "Fi-fi", opereta bufa en tres actes, adaptada pels senyors G. del Toro i Mihura, amb música del mestre Roig	D'espectacles	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1923	26/02/1923	Algú, sortosament, cura de les pipes dels vellets	Impromptu	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1923	28/02/1923	Romea. Gemier en "L'autoritaire"	D'espectacles	ed. matí	15
La Veu de Catalunya	1923	01/03/1923	Romea. Gemier en "Tartufe"	D'espectacles	ed. vespre	12
La Veu de Catalunya	1923	02/03/1923	Comiat de Gemier	D'espectacles	ed. vespre	12
La Veu de Catalunya	1923	03/03/1923	Novetats. "Flor de nieve"	D'espectacles	ed. matí	12
La Veu de Catalunya	1923	03/03/1923	Nou. "Responsables!", drama dels senyors Anton del Olmet i García Hidalgo	D'espectacles	ed. vespre	12

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1923	07/03/1923	Tívoli. "Canción de amor", opereta en dos actes adaptada per En Roderic de Córdoba, música de Schubert	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1923	09/03/1923	Teatre Barcelona. [Inauguració del teatre]	D'espectacles	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1923	10/03/1923	Goya. "Rosa de Francia", comèdia en quatre actes i en vers dels senyors E. Marquina i L. Fernández Ardariu	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1923	13/03/1923	Romea. "Els germans Karamazov", adaptació escènica en cinc actes de la novel·la de Dostoievski, escrita per Jacques Copeau i Jean Croyé, i traduïda per En Millàs Raurell	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1923	16/03/1923	Conversa de barberia	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1923	16/03/1923	Romea. "L'oiseau bleu"	D'espectacles	ed. matí	12
La Veu de Catalunya	1923	17/03/1923	Tívoli. Circ americà	D'espectacles	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1923	19/03/1923	Novetats. "La màscara roja"	D'espectacles	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1923	19/03/1923	L'heroi escarmentat	Impromptu	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1923	24/03/1923	Sicalipsi sota dossier	Impromptu	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1923	02/04/1923	Romea. "A la Costa Blava", drama en tres actes de Juli Vallmitjana	D'espectacles	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1923	06/04/1923	Barcelona. "Mi prima está loca", comèdia dels senyors Insausti i Collazo	D'espectacles	ed. matí	6
El Autonomista	1923	06/04/1923	El mico disfressat			2
La Veu de Catalunya	1923	07/04/1923	Goya. "La hora de amar", comèdia en tres actes de E. Bourdet, traduïda al castellà per Carles de Batlle.	D'espectacles	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1923	07/04/1923	Victòria. [Sobre "Sol de invierno", d'Apel·les Mestres]	D'espectacles	ed. vespre	6

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1923	10/04/1923	L'Escola Catalana d'Art Dramàtic. "Matilde d'Anglaterra"		ed. matí	13
La Veu de Catalunya	1923	10/04/1923	Barcelona. "El niño de oro", sainet en tres actes de don Josep M. Granada	Les estrenes	ed. vespre	9
El Autonomista	1923	10/04/1923	Una barreja detonant			2
La Veu de Catalunya	1923	11/04/1923	Novetats. "Arco Iris", revista en catorze quadros, lletra de Tomàs Borràs i música dels mestres Aulí i Benlloch	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1923	20/04/1923	Esvaint una temença il·lògica	Impromptu	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1923	21/04/1923	Principal Palace. Presentació de la companyia Cadenas	Teatres	ed. vespre	13
La Veu de Catalunya	1923	23/04/1923	Principal. "Los claveles rojos".	D'espectacles	ed. vespre	11
La Veu de Catalunya	1923	23/04/1923	Romea.	D'espectacles	ed. vespre	11
La Veu de Catalunya	1923	25/04/1923	Romea. "Joan Casagran", farsa en tres actes de W. Manghan, traducció d'En Josep Carner	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1923	27/04/1923	Teatre Barcelona. "Agapito se divierte", comèdia-vodevil adaptada de l'alemany a l'escena espanyola, per don A. Fernàndez Lepina	Les estrenes	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1923	28/04/1923	Vera Sergine al Goya	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1923	01/05/1923	Romea. Benefici de Maria Morera	D'espectacles	ed. matí	13
El Autonomista	1923	03/05/1923	Una exhibició d'imatges			1
La Veu de Catalunya	1923	04/05/1923	Barcelona. "Un señor de frac", comèdia en tres actes de N'Andreu Picard, adaptada a l'escena espanyola pels senyors Mihura i González del Toro	Les estrenes	ed. matí	4
El Autonomista	1923	08/05/1923	La càrrega			1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1923	09/05/1923	Romea. "El foc de les ginesteres", drama en tres actes i nou quadros d'En Josep M. De Sagarra	Les estrenes	ed. matí	13
La Veu de Catalunya	1923	11/05/1923	El que hi ha de veritat en la tallada d'arbres gironins		ed. vespre	9
El Autonomista	1923	14/05/1923	El que hi ha de veritat en la tallada d'arbres gironins [reproducció de <i>La Veu de Catalunya</i>]			1
La Veu de Catalunya	1923	16/05/1923	Goya. "La dama aux camelias"	D'espectacles	ed. matí	13
La Veu de Catalunya	1923	17/05/1923	Romea. "Cançó d'una nit d'istiu", comèdia en un acte de Josep Maria de Sagarra	Les estrenes	ed. matí	9
El Autonomista	1923	18/05/1923	Escamoteig de dones			1-2
La Veu de Catalunya	1923	19/05/1923	La novellada dels barrets de palla	Impromptu	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1923	20/05/1923	Principal Palace. "El ministro Giroflan", vodevil en tres actos. - "Las cuatro estaciones", quadro de revista	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1923	22/05/1923	Romea. Companyia francesa Robinne-Alexandre	D'espectacles	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1923	25/05/1923	Goya. "Los millones de Monty", farsa en tres actes de Georges Karr, adaptada pels senyors Olivé i Frutos	D'espectacles	ed. matí	15
La Veu de Catalunya	1923	27/05/1923	Espanyol. "Clavé", obra en tres actes i un pròleg, dividits en setze quadros, original d'En Joaquim Montero	D'espectacles	ed. matí	15
La Veu de Catalunya	1923	29/05/1923	L'enyor de bèsties tètriques	Impromptu	ed. vespre	9
El Autonomista	1923	30/05/1923	Si m'embrutes, t'emmascaro			2
La Veu de Catalunya	1923	02/06/1923	Teatre de la Comèdia. "Do'm el teu promès", comèdia en tres actes del senyor Miquel Duran i Tortajada	Les estrenes	ed. matí	14

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1923	09/06/1923	Novetats. "El madrigal de la cumbre", comèdia en tres actes, d'En Joan Josep Llorente	Les estrenes	ed. matí	13
El Autonomista	1923	11/06/1923	Cosconilles evocadores			2
La Veu de Catalunya	1923	12/06/1923	Goya. El expreso de Turquía	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1923	14/06/1923	Novetats. "La senyora Presidenta"	D'espectacles	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1923	15/06/1923	Goya. Nelly	Les estrenes	ed. matí	12
La Veu de Catalunya	1923	16/06/1923	Novetats. "Las de Ulloa", comèdia en tres actes, de Jaume Zaragoza	Les estrenes	ed. vespre	10
La Veu de Catalunya	1923	19/06/1923	Tívoli. "Estudiantina"	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1923	20/06/1923	Eldorado. "Jerusalem"	Les estrenes	ed. matí	15
La Veu de Catalunya	1923	23/06/1923	Goya. "El sueño de Kiki"	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1923	23/06/1923	Prevenir val més que curar	Impromptu	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1923	26/06/1923	Romea. "La tragedia de Marichu"	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1923	27/06/1923	Eldorado. "Remedios heroicos"	Les estrenes	ed. matí	15
La Veu de Catalunya	1923	03/07/1923	Romea. "El conflicto de Mercedes" i "Hable usted con mi mamá"	Les estrenes	ed. matí	13
La Veu de Catalunya	1923	04/07/1923	Medicina específica contra l'aplanament	Impromptu	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1923	05/07/1923	Romea. "El dilema" i "Corazón de mujer"	Les estrenes	ed. matí	15
La Veu de Catalunya	1923	11/07/1923	Goya. Funció en honor i benefici de la primera actriu Carme Díaz d'Artiga	D'espectacles	ed. matí	13-14
La Veu de Catalunya	1923	12/07/1923	Un moble savi i, per tant, imprès	Impromptu	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1923	12/07/1923	Goya. "Ruth, la israelita"	Les estrenes	ed. vespre	8
El Autonomista	1923	18/07/1923	"Guia de forasters"			1
La Veu de Catalunya	1923	19/07/1923	Un que vaga per propi impuls	Impromptu	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1923	23/07/1923	Felicitat inassolible	Impromptu	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1923	28/07/1923	Calella, la Bombilla del Mediterrani	Impromptu	ed. vespre	9

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
El Autonomista	1923	28/07/1923	Bombardeigs			1
La Veu de Catalunya	1923	03/08/1923	Una curiosa obsessió	Impromptu	ed. vespre	9
El Autonomista	1923	06/08/1923	Les sèpies i llurs passions			1
La Veu de Catalunya	1923	15/08/1923	El gall just i savi	Impromptu	ed. vespre	7
El Autonomista	1923	15/08/1923	Entreviu amb una cabra eminent			1-2
La Veu de Catalunya	1923	18/08/1923	"Els xiulets d'alarma"	Impromptu	ed. vespre	9
El Autonomista	1923	21/08/1923	Reconciliació			1
La Veu de Catalunya	1923	28/08/1923	Compatibilitats estrafalàries	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1923	29/08/1923	Novetats. Inauguració de la temporada de Circ Eqüestre	D'espectacles	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1923	01/09/1923	El xampany de mar i terra	Impromptu	ed. vespre	9
Renaixement: setmanari republicà autonomista portaveu de les esquerres del districte del Vendrell	1923	01/09/1923	Mes amigues les runes. Records			4-5
La Veu de Catalunya	1923	08/09/1923	L'emotivitat popular en el Cançoner de Catalunya, per J. Fornell. -Publicacions de La Revista. -Barcelona, 1923	Nota bibliogràfica	ed. vespre	11
El Autonomista	1923	12/09/1923	El dret a badar			1
La Veu de Catalunya	1923	14/09/1923	Un quart de conill	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1923	18/09/1923	Tívoli. Presentació de la companyia Plana-Díaz	Les estrenes	ed. matí	7
El Autonomista	1923	19/09/1923	La carrossa de la pobrissalla			1
La Veu de Catalunya	1923	20/09/1923	Barcelona. "Cants d'Orient", drama en tres actes de Juli Vallmitjana	Les estrenes	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1923	22/09/1923	Tívoli. "La casa de Salud", disbarat en tres actes dels senyors Paso i Dicenta	Les estrenes	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1923	23/09/1923	"La vuelta que da el mundo", comèdia en tres actes de Serafí i Joaquim Álvarez Quintero	Les estrenes	ed. matí	13

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
El Autonomista	1923	27/09/1923	No llenseu les vostres sabates			1
El Autonomista	1923	29/09/1923	Batalla de colzes			1
El Autonomista	1923	04/10/1923	Un empelt que no pot anar ni amb rodes			1
La Veu de Catalunya	1923	06/10/1923	Pròxima temporada a Romea	Teatre Català	ed. matí	8
Empordà Federal	1923	06/10/1923	Batalla de colzes (De <i>El Autonomista</i> de Girona)			3
La Veu de Catalunya	1923	09/10/1923	Barcelona. "Como Dios nos hizo", comèdia en tres actes de Manuel Linares Riva	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1923	10/10/1923	Els dos muts	Impromptu	ed. vespre	1
El Autonomista	1923	12/10/1923	Frisança i compensació			1
La Veu de Catalunya	1923	14/10/1923	Barcelona. "El agua del Lozoya", joguina còmica en tres actes, d'Arnold i Bach, arranjament d'Antoni Lepina i Enric Domínguez	Les estrenes	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1923	15/10/1923	Teatre Català Romea. "Les veus de la terra", poema en quatre actes de Josep M. de Sagarra		ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1923	16/10/1923	Nou. "El pierrot negro", opereta en tres actes, música de Karl Hayos, i adaptació literària de Cassimir Giralt	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1923	16/10/1923	Goya. Inauguració de la temporada	D'espectacles	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1923	23/10/1923	Barcelona. "El niño de las monjas", comèdia en tres actes de don Joan López Núñez	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1923	24/10/1923	Romea. "Don Pau dels consells", comèdia en dos actes d'En Juli Vallmitjana	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1923	27/10/1923	Descobriments arqueològic	Impromptu	ed. vespre	7

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1923	30/10/1923	Goya. "Las hermanas de amor", drama en quatre actes d'Enric Bataille, traduït al castellà per En Salvador Vilaragut	Les estrenes	ed. vespre	4
El Autonomista	1923	31/10/1923	Homes mossegaires			1
La Veu de Catalunya	1923	09/11/1923	Tívoli. Debut de la Companyia Velasco	D'espectacles	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1923	13/11/1923	Goya. "El timbre de alarma", comèdia en tres actes de Maurici Hennequin i Ramon Coolies, v. castellana de Carles de Batlle	Les estrenes	ed. matí	5
El Autonomista	1923	19/11/1923	Comoditat burgesa			1
El Autonomista	1923	22/11/1923	La boira			1
El Autonomista	1923	29/11/1923	En Marrussinya	Personalitats		1
El Autonomista	1923	07/12/1923	En Joan	Personalitats		1
La Veu de Catalunya	1923	13/12/1923	La neurastènia i jo	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1923	22/12/1923	La neurastènia i jo	Impromptu	ed. matí	5
El Autonomista	1923	27/12/1923	La tarda de Nadal			1
Marinada: publicació mensual	1923	03-- 04/1923	El Pla (De l'últim conte de l'insigne escriptor Prudenci Bertrana)			15-19
La Veu de Catalunya	1924	05/01/1924	Goya. "Mary Luz", comèdia de Barrie, adaptació de Martínez Sierra	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1924	06/01/1924	Romea. Presentació de Madeleine Roch i Jean Jonnel	Teatres	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1924	06/01/1924	Un que compra son destí amb els diners de les estrenes	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	08/01/1924	Romea. Comiat de Madeleine Roch i Jean Jonnel	Teatres	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1924	11/01/1924	Goya. Companyia Niccodemi	Les estrenes	ed. matí	2
El Autonomista	1924	12/01/1924	La filla del Triton	Els nostres prosistes		2
La Veu de Catalunya	1924	15/01/1924	Goya. Estrenes de la companyia Niccodemi	Teatres	ed. matí	6

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1924	17/01/1924	Romea. "Modes per senyor i senyora", comèdia en tres actes de Ferenc Morel, versió catalana de Carles Soldevila	Les estrenes	ed. vespre	7
El Autonomista	1924	17/01/1924	La lluna ciutadana			1
La Veu de Catalunya	1924	18/01/1924	Goya. Benefici Cimara	D'espectacles	ed. vespre	1
L'Avi Muné	1924	19/01/1924	La filla del Triton			1-2
La Veu de Catalunya	1924	20/01/1924	Espanyol. "El pare pedaç", d'En Pompeu Crehuet. - Goya. "Idotti di Villatrissa"	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1924	23/01/1924	Goya. Benefici de Vera Vergani	D'espectacles	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1924	24/01/1924	Romea. "La figlia di Jorio"	D'espectacles	ed. matí	6
El Autonomista	1924	29/01/1924	El fanal geni i la urbs distreta			2
La Veu de Catalunya	1924	30/01/1924	Romea. "Il pescatore d'ombre", drama en quatre actes, de Jean Sarment	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1924	30/01/1924	Romea. Comiat de Vera Vergani	Les estrenes	ed. matí	3
Catalana: revista setmanal	1924	31/01/1924	Jochs Florals del Empordà. Fragment d'una novela de Prudenci Bertrana	Dels llibres nous		11
La Veu de Catalunya	1924	01/02/1924	Romea. "Els quatre amics d'en Rodó", comèdia en tres actes de Lambert Escaler	Les estrenes	ed. matí	2
El Autonomista	1924	08/02/1924	L'automobil refilaire			1
La Veu de Catalunya	1924	09/02/1924	El tecnicisme engrescador de la boxa	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	10/02/1924	La pesta fotogràfica	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	14/02/1924	Barcelona. "El condenado por desconfiado"	Les estrenes	ed. matí	3
El Autonomista	1924	14/02/1924	Tarda de festa en un suburbi			1
La Veu de Catalunya	1924	20/02/1924	Romea. "Em caso per no casar-me", comèdia en tres actes de Lugio Pirandello, traduïda per En Carles Soldevila	Les estrenes	ed. matí	4
El Autonomista	1924	21/02/1924	L'heroi desapercebut			1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1924	25/02/1924	Tívoli. "La leyenda del beso", sarsuela en dos actes, lletra de Paso (fill) i Arroyo, música dels mestres Soutullo i Nert	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1924	27/02/1924	Romea. N'Enric Borràs	D'espectacles	ed. matí	6
El Autonomista	1924	28/02/1924	Visió de platja urbana			1
La Veu de Catalunya	1924	29/02/1924	Neva!	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	02/03/1924	Goya. "El solar", drama en tres actes de Joan Llorente	Les estrenes	ed. matí	3
El Autonomista	1924	06/03/1924	Fora de la ruta habitual			1
La Veu de Catalunya	1924	07/03/1924	Romea. "Toca ferro", comèdia en un acte de Lugio Pirandello, traduïda pel senyor J. Montero	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1924	11/03/1924	Espanyol. "La dèria nova o la fal·lera del senyor Jaume", comèdia en tres actes d'En Juli Vallmitjana	Les estrenes	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1924	13/03/1924	Romea. "Un fill d'Amèrica", comèdia en quatre actes de Veber i Gerbidon, traducció del senyor Moliné	Les estrenes	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1924	15/03/1924	Goya. "La casa de l'alegria", drama en tres actes dels senyors Torres d'Alama i Antoni Asenjo	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1924	20/03/1924	Anuncis de l'esdevenidor	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	20/03/1924	Romea. "Cada cosa en son lloc", comèdia en dos actes de Pompeu Crehuet i "A l'aigua", quadro de costums en un acte d'Apel·les Mestres	Les estrenes teatrals	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1924	21/03/1924	Comèdia. "El dèspota", poema dramàtic en tres actes i en vers, original d'Antoni Ollé Bertran	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1924	23/03/1924	Presentació de Giovanni Grasso	D'espectacles	ed. matí	4
El Autonomista	1924	29/03/1924	Franciscanisme			1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1924	30/03/1924	Barcelona. "Notte senz'alba", "Scuru" i "Tesoro d'Isacco"	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1924	05/04/1924	Jardins de "kodak" i "sandwich"	Impromptu	ed. matí	5
El Autonomista	1924	11/04/1924	La cadena supersticiosa			1
La Veu de Catalunya	1924	13/04/1924	Goya. "El placer de la honradeza", comèdia en tres actes de Luigi Pirandello, versió castellana d'En Salvador Vilaregut	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	13/04/1924	Teatre Barcelona. Debut de Jean Sarment	D'espectacles	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1924	16/04/1924	Barcelona. Tournée Jean Sarment	Les estrenes	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1924	22/04/1924	Romea. "L'espectre del senyor Imberger", obra en quatre actes de H Gorse i H. Clera, trad. Catalana del senyor Montero	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1924	23/04/1924	Goya. "Bric a Brac"	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1924	25/04/1924	Benvinguts	Impromptu	ed. matí	5
L'Avi Muné	1924	26/04/1924	L'automobil refilaire			2
La Veu de Catalunya	1924	29/04/1924	Romea. "La casa de la tranquilitat", joguina en un acte, d'August Barbosa	Les estrenes teatrals	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1924	02/05/1924	Novetats. "En un burro tres baturros", comèdia en tres actes de D. Albert Novión. - "Los muertos", drama en tres actes de D. Florenci Sánchez	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1924	04/05/1924	Romea. Benefici de Maria Morera	D'espectacles	ed. matí	9-10
La Veu de Catalunya	1924	07/05/1924	Teatre Barcelona. "Más allá de los muertos", drama en tres actes de don Jacint Benavente	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1924	11/05/1924	Romea. "Les altes brisées", comèdia en tres actes de Pierre Wolff	Les estrenes	ed. matí	9
El Autonomista	1924	15/05/1924	Pan i les nimfes			1

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1924	23/05/1924	Romea. "Anna Christie", comèdia en quatre actes d'Eugeni O'Neill, traducció catalana d'En Millàs Raurell	Les estrenes	ed. matí	6
El Autonomista	1924	26/05/1924	Urnes ambulants			1
La Veu de Catalunya	1924	01/06/1924	Comèdia. "Davant la veritat", comèdia en tres actes de Florenci Cornet	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1924	05/06/1924	Teatre Barcelona. "Lecciones de buen amor", comèdia en tres actes, de D. Jacint Benavente	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1924	06/06/1924	Romea. Presentació de la companyia Le Bergy-Dermoz	D'espectacles	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1924	12/06/1924	M'he deixat retratar! [Dedicatòria: 'Per a l'artista senyor Areñas']	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	13/06/1924	Teatre de Novetats. "Angela Maria", comèdia en dos actes, de Carles Arniches i Joaquim Abati	Les estrenes	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1924	18/06/1924	Teatre Barcelona. "Cuando florescan los rosales", comèdia en tres actes, de N'Eduard Marquina	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1924	22/06/1924	Teatre Novetats. "Una noche en Venecia", comèdia en quatre actes i en vers de N'Eduard Marquina	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1924	24/06/1924	Teatre Novetats. "La muerte del dragón", conte en tres actes de Muñoz Seca	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1924	27/06/1924	Teatre Novetats. "El amor no se ríe", comèdia en tres actes d'En Felip Sassone	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	29/06/1924	Goya. "La dichosa honradez", humorada grotesca en tres actes dels senyors Arniches i Estremera	Les estrenes	ed. matí	6

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1924	01/07/1924	Comèdia. "L'embruixada", drama en tres actes, d'En Víctor Mora	Les estrenes	ed. vespre	3
Revista de Catalunya	1924	01/07/1924	Invasió de companyies madrilenyes. - La buidor del teatre castellà. - El suau provincianisme del públic barceloní. - Influència nul·la de la crítica catalana	El Teatre		92-95
La Veu de Catalunya	1924	06/07/1924	Goya. "Bartolo tiene una flauta", sàinet en tres actes dels senyors Muñoz Seca i Pérez Fernández	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1924	08/07/1924	Teatre Novetats. "Los chatos", comèdia en tres actes, dels senyors Muñoz Seca i Pérez Fernández	Les estrenes	ed. matí	8
El Autonomista	1924	08/07/1924	La xibeca de l'herbolari			1
La Veu de Catalunya	1924	13/07/1924	Goya. "Las mujeres de Zorrilla", farsa en tres actes, d'Antoni Paso	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1924	17/07/1924	La dona que cava un camp perdut	Impromptu	ed. matí	5
El Autonomista	1924	19/07/1924	En cos de camisa			2
El Autonomista	1924	24/07/1924	El que costa un bany de franc			1
El Autonomista	1924	30/07/1924	Dos punts d'ovir			1-2
La Veu de Catalunya	1924	31/07/1924	El gavilà domesticat	Impromptu	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1924	01/08/1924	Gat escalivat, l'aigua tèbia tem	Impromptu	ed. matí	5
Revista de Catalunya	1924	01/08/1924	Els "bolos" estiuençs". - El teatre de N'Angel Guimerà	El Teatre		189-192
La Veu de Catalunya	1924	07/08/1924	Un automòbil, "mamà"!	Impromptu	ed. matí	5
El Autonomista	1924	07/08/1924	L'home sa i aixó que se'n diu una "opereta"			1
La Veu de Catalunya	1924	16/08/1924	El bíceps de l'alemany	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	22/08/1924	El barber del poble	Impromptu	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1924	28/08/1924	L'encís del riu	Impromptu	ed. matí	3
Revista de Catalunya	1924	01/09/1924	Els homenatges a Guimerà	El Teatre		313-315

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1924	03/09/1924	El "futbol" a l'Empordà	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	06/09/1924	Peix i fruita	Impromptu	ed. matí	5
Baix Empordà	1924	14/09/1924	El "futbol" a l'Empordà (<i>Impromptu</i>)			1
La Veu de Catalunya	1924	16/09/1924	Els que deixen l'or per la quincalla	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	16/09/1924	Barcelona. "El vizconde se divierte o quince penas de muerte", farsa en dos actes dels senyors Enric Garcia Álvarez i Ferran Luque	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1924	16/09/1924	Poliorama. "Pio Mussolini", comèdia en tres actes, original dels senyors Angel Torrar d'Alamo i Antoni Asenjo	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1924	21/09/1924	Tívoli. "El desterrado", sarsuela en un acte, lletra d'Armand Oliveros i música dels mestres Sagi Barba i Concordi Gelabert, i "La joven Turquia", en dos actes, lletra dels senyors Emili Castillo i Serafí Palencia (fill), amb música del mestre Pau Lluna	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1924	23/09/1924	Romea. "El pobrecito carpintero", conte de poble, en quatre actes i en vers, de N'Eduard Marquina	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1924	27/09/1924	Romea. "La pecadora", interpretada per Margarida Xirgu	Homenatge a En Guimerà	ed. matí	4
Revista de Catalunya	1924	01/10/1924	La temporada de tardor. - Contribució de Na Margarida Xirgu als homenatges a Guimerà. - La companyia catalana del Romea. - Roser Pino i Ignasi Iglésies	El Teatre		420-423

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1924	03/10/1924	Barcelona. "El as de los inquilinos", farsa en quatre actes, de don August Martínez Olmedilla	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1924	04/10/1924	Romea. Debut de Cora Laparciere	Teatres	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1924	04/10/1924	L'esperit bel·licós	Impromptu	ed. matí	5
El Autonomista	1924	04/10/1924	L'amor segons els anys i les estacions			1
La Veu de Catalunya	1924	07/10/1924	Romea. "La gran duchesse et le garçon d'etage", d'Alfred Savoir i "Mon homme", de Picard i Carco	Teatres	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1924	10/10/1924	Romea. Homenage a la memòria d'En Guimerà	Inauguració temporada	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1924	18/10/1924	Comèdia. "Jocs d'enamorats", comèdia en quatre actes de N'Alfons Maseras	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1924	23/10/1924	Goya. "La entretenida", comèdia en tres actes de Felip Sassone	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1924	23/10/1924	Romea. "Les noies enamorades", sainet en dos actes de N'Avelí Artís	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1924	24/10/1924	Goya. "Mi mujer es mía", comèdia en tres actes de Josep Navarrete i Enric Abellán i "Noche de amor", farsa grotesca de Felip Sassone	Les estrenes	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1924	30/10/1924	Romea. "Tenoriades", humorada en un acte, de Santiago Rusiñol	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1924	31/10/1924	Talia. "Por los hijos", comèdia en tres actes de N'Ignasi Iglesias, versió castellana de N'Alfons Nadal	Les estrenes	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Revista de Catalunya	1924	01/11/1924	"La Paula té unes mitges". - El sainet de l'Artís, "Les noies enamorades". - "Tenoriades", d'En Rossinyol. - "Por los hijos", de l'Iglésies	El Teatre		515-519
La Veu de Catalunya	1924	02/11/1924	Tívoli. "Por una mujer", sarsuela en dos actes, lletra dels senyors A. Paso i R. G. del Toro, música de Joan B. Lambert	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1924	12/11/1924	Novetats. "Ruy Blas", sarsuela en tres actes, lletra dels senyors Accame i López de la Hera, música del mestre Emili Acevedo	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1924	12/11/1924	Romea. "Nines i ninots", d'En Manuel Folch i Torres	Les estrenes	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1924	12/11/1924	La Granvia		ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1924	14/11/1924	Barcelona. "La buena suerte", comèdia en tres actes, del senyor Muñoz Seca	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1924	15/11/1924	La urbanització de la Plaça de Catalunya	La Plaça de Catalunya	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1924	18/11/1924	Romea. "Fidelitat", poema escènic en tres actes, de Josep M. de Sagarra	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1924	22/11/1924	Comentaris fora de lloc	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	23/11/1924	Goya. "La noria", comèdia en tres actes, d'En Francesc de Nin	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1924	25/11/1924	Comèdia. "El pugó", disbarat còmic en tres actes, original dels senyors F. Freixes i M. Grau Vila	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1924	28/11/1924	Barcelona. "La pura verdad", comèdia en tres actes, dels senyors Antoni Paso i González del Toro	Les estrenes	ed. matí	6

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Revista de Catalunya	1924	01/12/1924	"Fidelitat", de Josep M. de Sagarra. - "Nines i Ninots", de Manuel Folch i Torres	El Teatre		617-621
La Veu de Catalunya	1924	02/12/1924	Goya. "La carrera", drama en quatre actes adaptat al castellà pels senyors Ll. Gabaldon i E. Gutiérrez Roig	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1924	10/12/1924	Novetats. "Don Quintín el amargao o quien siembra vientos...", sàinet líric en dos actes dels senyors Arniches i Estremera, música del músic Guerrero	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	13/12/1924	El gos seguidor	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	16/12/1924	Goya. "Nuestras hermanas", comèdia en tres actes, dels senyors E. Ramírez i Angel Lázaro	Les estrenes	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1924	19/12/1924	Pirandello al Romea		ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	30/12/1924	Romea. "La penya Roca o la colònia de l'Ampolla", d'En Joaquim Montero	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1924	12/08/1942	El millor, per deu cèntims	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1924	18/09/1824	Margarida Xirgu al Tívoli	Per Guimerà	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1925	01/01/1925	Barcelona. "Bésame usted", comèdia en tres actes de Tristan Bernard, traducció de F. Joan J. Cadenas	Les estrenes	ed. matí	8
Revista de Catalunya	1925	01/01/1925	"Nuestras hermanas", de M. Ramírez i A. Lázaro. - "La noia", de Apel·les Mestres. - La visita de Pirandello	El Teatre		66-68
La Veu de Catalunya	1925	03/01/1925	Extralimitacions idíl·liques dels capvespres urbans	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	06/01/1925	Orfeó Gracienc. "Calvari", drama en tres actes, original d'En Josep Carrera Gironès	Les estrenes	ed. vespre	6

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1925	09/01/1925	Romea. "Ma tante d'Honfleur", de Paul Gavault	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1925	11/01/1925	Romea. "Le chasseur de chez Maxim's"	Les estrenes	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1925	13/01/1925	Romea. Comiat de Prince Rigadin	Teatres	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1925	17/01/1925	La corneta embussada	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	20/01/1925	Olympia. "Il paese dei campanelli", opereta en tres actes, lletra del senyor Carlo Lombardo, música de Virgilio Rouzato	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1925	21/01/1925	La conferència de Charles Vildrac		ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1925	23/01/1925	Romea. "Miquel Auclair" i "El Pelegrí", comèdies en tres i un acte, respectivament, de Carles Vildrach, versió catalana de Carles Soldevila	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	27/01/1925	Goya. "Enamorada", comèdia en tres actes de Porto Riche, traducció de Gómez Carrillo	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	27/01/1925	Olympia. "Scugnizza", opereta en tres actes, lletra de Carlo Lombardo i música de Mario Costa	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	30/01/1925	Barcelona. "La tonta del bote", sainet en tres actes de donya Pilar Millán Astray	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1925	30/01/1925	La fi del pi de la Plaça del Pi	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	31/01/1925	Olympia. "La bamboja della prateria", opereta en tres actes, lletra de Carlo Lombardo, música de Bela Zekavictz	Les estrenes	ed. matí	2
Revista de Catalunya	1925	01/02/1925	Prince Rigadin. - Carles Vildrac. - "Miquel Auclair". - "El Pelegrí"	El Teatre		184-188

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1925	03/02/1925	Tívoli. "Dios salve el Rey", sarsuela en dos actes, lletra dels senyors E. del Castillo, A. Mundet i J. Firmat, música del mestre Pau Luna	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1925	03/02/1925	Olympia. "La danza delle libellule", opereta en tres actes, lletra de Carlo Lombardo i música del mestre Franz Lehar	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1925	06/02/1925	Els gats comparses	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	10/02/1925	Romea. "L'astuta dispesera", comèdia en tres actes de Pere Cavallé	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1925	15/02/1925	Déu ens doni ales!	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	17/02/1925	Barcelona. "Lises de oro", comèdia dramàtica en tres actes, de G. Forzano, traduïda al castellà pel senyor Vilaregut	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1925	18/02/1925	Espanyol. "La vida no és nostra", comèdia en quatre actes, d'Enric Lluelles	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1925	19/02/1925	Novetats. "Dos en una", comèdia dramàtica en tres actes de Lluís Pirandello, traduïda al castellà pel senyor Gómez-Hidalgo	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1925	21/02/1925	Romea. "El desert es venja"	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1925	24/02/1925	Tres cares	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	27/02/1925	Novetats. "Vidas rectas", comèdia en tres actes, de Marcelí Domingo	Les estrenes	ed. matí	6
Revista de Catalunya	1925	01/03/1925	"L'astuta dispesera", de Pere Cavallé. - El teatre social de Marcelí Domingo	El Teatre		297-298
La Veu de Catalunya	1925	03/03/1925	La calaixera protagonista	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	07/03/1925	Deduccions	Impromptu	ed. matí	7

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1925	09/03/1925	Novetats. "El pan nuestro", comèdia en tres actes, de Marcellí Domingo	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1925	10/03/1925	Romea. "La farola", comèdia dramàtica en dos actes d'En Ferran Agulló	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	12/03/1925	Barcelona. "La muerte del ruiseñor", comèdia dramàtica en tres actes, original dels senyors E. Contreras Camargo i L. López de Súa	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1925	18/03/1925	Mimi Aguglia en "La mujer X". - "El marxant de Venècia"	D'espectacles	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1925	19/03/1925	Quarta vetllada d'Art a Romea. Conferència d'En Magí Morera i Galicia i representació d'"El Marxant de Venècia"		ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1925	19/03/1925	L'Exposició Montsalvatje a Girona. Parlament que llegí Prudenci Bertrana a l'Ateneu, en la vetlla de clausura la nit del dissabte últim		ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1925	22/03/1925	Goya. "La cabeza del bautista", drama en un acte de Ramon del Valle Inclán	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1925	22/03/1925	Llaor als nostres, allí on siguin	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1925	26/03/1925	La primera oreneta	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	29/03/1925	Romea. "Si je voulais", comèdia en tres actes, de Paul Jesaldi i R. Spitzer	Les estrenes	ed. matí	6
Revista de Catalunya	1925	01/04/1925	"La farola", de Ferran Agulló. - "El marxant de Venècia". - Mimi Agúglia. - "La cabeza del Bautista", de D. Ramon del Valle Inclán	El Teatre		396-399
La Revista: quaderns de	1925	01/04/1925	Fragment de la novel·la "Jo!" (Memòries íntimes d'un metge filòsof)	Prosa catalana		106-108

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
publicació quinzenal						
La Veu de Catalunya	1925	02/04/1925	Romea. "Le tombeau sous l'arc de triomphe", obra en tres actes de Paul Raynal	Les estrenes	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1925	08/04/1925	Goya. Funció d'homenatge a Guimerà	D'espectacles	ed. vespre	11
La Veu de Catalunya	1925	14/04/1925	Pedagogia de gàbia enfora	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1925	14/04/1925	Romea. "A Montserrat", humorada en quatre actes i onze quadres de J. Montoro	Les estrenes	ed. matí	11-12
La Veu de Catalunya	1925	16/04/1925	Barcelona. "La Octava Mujer de Barba Azul", comèdia en tres actes d'A. Savoir, traducció de J. Montaner i S. Vilaregut	Les estrenes	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1925	16/04/1925	Olympia. "Napoleónicas"	Les estrenes	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1925	20/04/1925	Tívoli. "Como antes, mejor que antes", commèdia dramàtica en tres actes, de Lluís Pirandello, versió castellana de S. Vilaregut	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1925	21/04/1925	"Cuando empieza la vida", comèdia en tres actes de don Manuel Linares Rivas	Les estrenes	ed. matí	11
La Veu de Catalunya	1925	21/04/1925	Novetats. "Disraeli", comèdia en tres actes de L. N. Parker, adaptada i retocada a l'espanyol per Linares Rivas	Les estrenes	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1925	23/04/1925	"Teatro dei Piccoli"	D'espectacles	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1925	24/04/1925	Poliorama. "Mujercita mía", comèdia en tres actes d'Antonio Paso i Antoni López Monis	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1925	28/04/1925	Barcelona. "La risa de Juana", comèdia en tres actes, de Carles Arniches, inspirada en una obra de Romain Coolus	Les estrenes	ed. matí	3

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1925	28/04/1925	Novetats. "El mendigo de Guernica", comèdia en tres actes de J. Abati i C. Jaquetet	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1925	28/04/1925	Orfeo Gracienc. "La Samarra", drama en tres actes, de Francesc Garcia López	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1925	28/04/1925	Tívoli. "Thien-Hoa" (flor de cielo), drama xinès en tres actes, de Forzano, traduït al castellà pel senyor Vilaregut	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1925	28/04/1925	La innocència d'uns organitzadors	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1925	29/04/1925	La companyia francesa de Romea	D'espectacles	ed. vespre	10
La Veu de Catalunya	1925	01/05/1925	Tívoli. "Los sabios no ven", comèdia en tres actes de Francesc de Curel, traduïda al castellà per Eduard Marquina	Les estrenes	ed. vespre	10
Revista de Catalunya	1925	01/05/1925	Tournée Robinne i Alexandre. - Temporada de Pasqua. - Pirandello i Linares Rivas. - "Teatro dei Piccolo"	El Teatre		500-503
La Veu de Catalunya	1925	05/05/1925	Tívoli. "La virtud sospechosa", comèdia en tres actes, de Don Jacint Benavente	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	08/05/1925	Romea. "El senyor Pupurull", adaptació d'una comèdia de Molière, per En Josep M. de Sagarra. - "L'enamorat", comèdia en un acte d'En Lluís Capdevila	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1925	09/05/1925	Barcelona. "Torre de marfil", comèdia en tres actes de Gregori Martínez Sierra	Les estrenes	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1925	12/05/1925	Romea. "Vetllades de teatre francès"	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1925	12/05/1925	La mala lletra	Impromptu	ed. matí	7

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1925	16/05/1925	Tívoli. "La vida que te di", tragèdia en tres actes de Lluís Pirandello, traduïda a l'espanyol pel senyor Vilaregut	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1925	20/05/1925	Que de Què	Contes de La Veu	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1925	21/05/1925	Romea. "El partit de diumenge", sainet en tres actes dels senyors Castany i Roure	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1925	23/05/1925	Teatre Espanyol. "Plou i fa sol", d'En Pompeu Crehuet	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1925	26/05/1925	Espanyol. "Plou i fa sol", d'En Pompeu Crehuet	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1925	28/05/1925	Novetats. "Cada cual a su manera", comèdia de Lluís Pirandello, traduïda a l'espanyol per E. Marquina	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1925	29/05/1925	Barcelona. "Una novela vivida", comèdia en tres actes dels senyors Hennequin i Weber	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1925	30/05/1925	Novetats. "Coqueteria", drama rus d'Arshebashef, traduït a l'espanyol per G. Portnof i G. Martínez Sierra, i refós en tres actes per V. Ferran	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1925	01/06/1925	Olympia. Inauguració de la temporada de sarsuela	D'espectacles	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1925	01/06/1925	Benefici de Maria Morera	D'espectacles	ed. vespre	8
Revista de Catalunya	1925	01/06/1925	"Torre de marfil", de Martínez Sierra. - "El senyor Pupurull". - Mme. France-Ellys i Mlle. Renhard. - Un sainet deportiu a Romea	El Teatre		609-611
La Veu de Catalunya	1925	02/06/1925	La companyia d'opereta a l'Olympia	D'espectacles	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1925	03/06/1925	Ombres de gesta	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1925	06/06/1925	Romea. "Enric IV", drama en tres actes, de Lluís Pirandello, traduït per En Joaquim Montero	Les estrenes	ed. matí	6
Il resto del Carlino	1925	08/06/1925	L'oca selvatica			3
La Veu de Catalunya	1925	11/06/1925	Cumbrales i Rinconeda	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	11/06/1925	Barcelona. "El cisne", comèdia en tres actes, de Franz Melnar, traducció de J. Martínez Sierra	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1925	17/06/1925	Romea. "Knock o el triomf de la medicina", comèdia en tres actes de Jules Romains, traduïda al català pel senyor Puig Pujades	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1925	21/06/1925	Barcelona. "Como la hiedra al tronco", comèdia en tres actes, del senyor Honori Maura	Les estrenes	ed. matí	11
El Autonomista	1925	23/06/1925	La igualtat davant la palla			1
La Veu de Catalunya	1925	25/06/1925	Les portes tancades	Impromptu	ed. matí	5
El Autonomista	1925	26/06/1925	El bastó			1
L'Avi Muné	1925	27/06/1925	La igualtat davant la palla			2
Revista de Catalunya	1925	01/07/1925	"Enric IV", de Pirandello. - "Knock o el triomf de la medicina", de Juli Romains. - La Guerrero a Novetats	El Teatre		101-103
La Veu de Catalunya	1925	03/07/1925	Un perill ignorat	Impromptu	ed. matí	5
El Autonomista	1925	03/07/1925	L'home matalás			1-2
La Veu de Catalunya	1925	09/07/1925	Novetats. "El juramento de la Primorosa", sainet en tres actes de donya Pilar Millán Astray	Les estrenes	ed. matí	11
La Veu de Catalunya	1925	10/07/1925	Barcelona. "La boda de Quinita Flores", comèdia en tres actes de S. i J. Álvarez Quintero	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1925	15/07/1925	Uns mobles traspassen el desert	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	22/07/1925	Cura de repòs	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1925	28/07/1925	Camineu bé, si us plau	Impromptu	ed. matí	5
Revista de Catalunya	1925	01/08/1925	Una comèdia de Pompeu Crehuet a l'Espanyol. - Fi de temporada a Romea. - Una obra pòstuma d'En Guimerà	El Teatre		199-201
La Veu de Catalunya	1925	12/08/1925	El barquet independent	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	25/08/1925	Caça major	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1925	30/08/1925	Gòtic de ciment armat	Impromptu	ed. matí	7
Revista de Catalunya	1925	01/09/1925	L'estiueig del Teatre Català	El Teatre		319-320
La Veu de Catalunya	1925	10/09/1925	El xiscler de la dona aquàtica	Impromptu	ed. matí	5
El Autonomista	1925	12/09/1925	Elogi a la tempestat			1
La Veu de Catalunya	1925	16/09/1925	Heribert G. Wells, company d'estiueig		ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	26/09/1925	Les perdius en els roquissers	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1925	26/09/1925	Barcelona. "La reina del alambre", dels senyors A. Torres del Álamo i A. Asenjo	Les estrenes	ed. vespre	4
Borinot	1925	01/10/1925	Volves [reproducció d'un fragment d'impromptu]			3
La Veu de Catalunya	1925	01/10/1925	Els de l'Areny i els de l'Horta	Impromptu	ed. matí	5
Revista de Catalunya	1925	01/10/1925	"Corpus", d'Alfons Roure. - "El Fogueral", d'Ambrosi Carrion	El Teatre		421-424
La Veu de Catalunya	1925	02/10/1925	Poliorama. "El hombre que quiere comer"	Les estrenes	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1925	02/10/1925	Espanyol. "El senyor de les cinc en punt", vodevil d'Hennequin i Weber, traducció del senyor Vilaregut	Les estrenes	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1925	08/10/1925	En bona lluna	Impromptu	ed. matí	5
El Autonomista	1925	08/10/1925	Els lluitadors diabòlics			1
La Veu de Catalunya	1925	10/10/1925	Goya. "El deseo", comèdia en tres actes de Lluís Fernández Ardavín	Les estrenes	ed. matí	7

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1925	13/10/1925	Romea. "Seny i amor, amo i senyor", comèdia en tres actes d'Avelí Artís... "La gropada", marina en un acte d'Apel·les Mestres	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	14/10/1925	Poliorama. "Los nuevos yernos", comèdia en tres actes, de don Jacint Benavente	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1925	17/10/1925	Una qüestió delicada	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	24/10/1925	Goya. "Santa Juana", crònica escenificada en tres actes (dividits en sis quadres) i un epíleg, de Bernard Shaw, traducció de Juli Broutó	Les estrenes	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1925	27/10/1925	Barcelona. "Los trucos", peça en tres actes, de Pere Muñoz Seca	Les estrenes	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1925	27/10/1925	Poliorama. "Gente moza", comèdia dramàtica en tres actes, de Benet Mantua, traducció de Ribera i Rovira	Les estrenes	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1925	28/10/1925	La sopa d'all	Impromptu	ed. matí	5
Revista de Catalunya	1925	01/11/1925	Començament de la temporada de tardor. - El teatre català, d'enhorabona. - "Seny i amor, amo i senyor", d'Avelí Artís. - "La gropada", d'Apel·les Mestres	El Teatre		523-526
La Veu de Catalunya	1925	06/11/1925	L'arc de triomf	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	10/11/1925	Poliorama. "Colònia de lilàs", comèdia en tres actes de Josep Fernández del Villar	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1925	14/11/1925	El pardal morent	Impromptu	ed. matí	5
La Publicidad	1925	14/11/1925	Resposta i aclariment			1
La Veu de Catalunya	1925	15/11/1925	Goya. "M'hijo el doctor", comèdia dramàtica en tres actes, de Florenci Sánchez	Les estrenes	ed. matí	9

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1925	18/11/1925	Victòria. "La Ciutadella", d'Alfons Roure	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1925	18/11/1925	Tívoli. Estrena de "Tierra levantina", poema líric en dos actes, llibre de Joan Baptista Pont, música del mestre Enric Estela	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1925	18/11/1925	Poliorama. Estrena de "La perla de Rafael"	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1925	19/11/1925	Goya. "La mascara y el rostro", comèdia grotesca en tres actes, d'En Lluís Chiarelli, traducció de Lepina i Escobar	Les estrenes	ed. matí	2
Joventut Catalana	1925	19/11/1925	Una conversa amb Prudenci Bertrana			6-7
La Veu de Catalunya	1925	24/11/1925	Romea. "Déu hi fa més que nosaltres", comèdia en dos actes d'En Carles Soldevila	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1925	25/11/1925	Pompeia. "La fera", drama en tres actes de Fidel Grifol	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1925	26/11/1925	No tireu pinyols	Impromptu	ed. matí	3
El Escándalo	1925	26/11/1925	Els cridaners	Los hombres y las cosas	6	2
Revista de Catalunya	1925	01/12/1925	"Déu hi fa més que nosaltres", d'En Carles Soldevila	El Teatre		622-623
La Veu de Catalunya	1925	02/12/1925	Romea. "El casament de conveniència", comèdia en tres actes, de Santiago Rusiñol	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1925	05/12/1925	Juli Garreta		ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	12/12/1925	Una forada	Contes de La Veu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1925	15/12/1925	Victòria. "Les pobres dones", melodrama en quatre actes i dotze quadros, d'Avelí Artís	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1925	17/12/1925	Els cocodrils del capità Wat	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1925	20/12/1925	Romea. "La follia del desig", drama en dos actes d'En Josep M. de Sagarra	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1925	22/12/1925	Còmic. "Yes-Yes"	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1925	22/12/1925	Goya. "La locura del deseo", d'En J. M. de Sagarra	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1925	22/12/1925	Barcelona. "El dulce veneno", comèdia en tres actes de Joan J. Lorente	Les estrenes	ed. vespre	3
El Escándalo	1925	24/12/1925	La plaga dels recaders	Los hombres y las cosas	10	2
L'Avi Muné	1925	25/12/1925	Juli Garreta			3
La Veu de Catalunya	1925	31/12/1925	Romea. "Nyigui-nyogui", intraespectacle en tres actes i 14 quadres, d'En Joaquim Montero	Les estrenes	ed. matí	8
La Nova Catalunya	1925	08/1925	¡¡Què de què!! (De <i>La Veu de Catalunya</i>)			34-39
La Veu de Catalunya	1926	01/01/1926	Les ofrenes rurals	Impromptu	ed. matí	5
Revista de Catalunya	1926	01/01/1926	"El casament de conveniència", d'En Santiago Russinyol. - "La follia del desig", de Josep M. de Sagarra [sota l'article hi ha una nota on es dirigeix a Artís, pare de Tísner]	El Teatre		81-85
La Veu de Catalunya	1926	09/01/1926	La meva adhesió. Lletre oberta	L'homenatge de Catalunya a Santiago Russinyol	ed. vespre	4
Scherzando: revista musical mensual catalana il·lustrada	1926	10/01/1926	Juli Garreta			4-6
La Veu de Catalunya	1926	16/01/1926	Aquests jorns grisos...	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	17/01/1926	Olympia	Teatres	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	22/01/1926	Novetats. "El professor Storitzim", drama en quatre actes, de Leònides Andreiev, traducció de F. Accame i R. Lahoz	Les estrenes	ed. matí	2

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1926	22/01/1926	Barcelona. "La nieta de España", comèdia en tres actes, de Joan Josep Lorente	Les estrenes	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1926	24/01/1926	Romea. "La Tranquil·litat, cafè", comèdia en dos actes, d'En Lluís Capdevila	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1926	24/01/1926	Barcelona. "Los cómicos de la legua", comèdia en tres actes de Frederic Oliver	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1926	28/01/1926	Novetats. "Las tres hermanas", comèdia en quatre actes d'Antoni Chéjov, traduïda a l'espanyol per F. Accame i R. Lahoz	Les estrenes	ed. matí	5
Revista de Catalunya	1926	01/02/1926	La mancança d'obres. - Consideracions sobre el teatre català	El Teatre		216-218
La Veu de Catalunya	1926	04/02/1926	Poliorama. "Las de Mochales", escenes de la vida d'unes noies cursis, de Lluís de Vargas	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1926	06/02/1926	Novetats. "Anfisa", drama en quatre actes de Leónides Andreiev	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1926	07/02/1926	El dipòsit franc	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	10/02/1926	Barcelona. "La condesa Maria", comèdia en tres actes de Joan I. Luca de Tena	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1926	13/02/1926	Eldorado. Presentació de la companyia d'espectacles russos "Le coq d'or"	Teatres	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1926	18/02/1926	Novetats. "El tio Vania", comèdia en quatre actes, d'Antoni Chéjov	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	20/02/1926	Romea. "Llegenda de boires", poema en tres actes i en prosa, de Ramon Vinyes	Les estrenes	ed. vespre	3

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1926	22/02/1926	Orfeo Gracienc. "La bordeta", comèdia dramàtica en tres actes d'En Ramon Juncosa	Les estrenes	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1926	26/02/1926	Barcelona. "La nave sin timón", drama en quatre actes, de Lluís Fernández Ardavin	Les estrenes	ed. vespre	6
Revista de Catalunya	1926	01/03/1926	"Llegenda de boires", de Ramon Vinyes	El Teatre		341-343
La Veu de Catalunya	1926	03/03/1926	Les parroquianes de tarda	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	05/03/1926	Barcelona. "Son mis amores reales", drama en quatre actes i un epíleg, de Joaquim Dicenta (fill)	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	05/03/1926	Goya. "Puesta de sol", comèdia en tres actes, de Pierre Wolf	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	07/03/1926	Teatre dels poetes	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1926	10/03/1926	Espanyol. "El mal pagador o modistetes i estudiants", comèdia dramàtica en quatre actes, d'En Pompeu Crehuet	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1926	12/03/1926	Romea. "Reineta meva", comèdia en tres actes de Mtr. Vachell, traduïda per J. Moliné	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	13/03/1926	Goya. "Lady Frederick", comèdia de Somerset i Mongham, adaptació de F. Reparaz	Les estrenes	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1926	14/03/1926	Goya. "Las viñas del señor", comèdia en tres actes de R. de Fiers i F. de Croisset	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1926	18/03/1926	Benefici de Pius Daví	D'espectacles	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1926	18/03/1926	Guia poètica de l'Empordà	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	25/03/1926	Romea. "El bordet de la Bordeta", farsa en dos actes, de J. Montero	Les estrenes	ed. matí	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1926	26/03/1926	Poliorama. "El infierno de aquí", comèdia en tres actes, de don Pere Maza	Les estrenes	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1926	28/03/1926	La degeneració de la sardana a l'Empordà	Impromptu	ed. matí	7
Revista de Catalunya	1926	01/04/1926	"El mal pagador, o modistetes i estudiants", de Pompeu Crehuet	El Teatre		444-446
La Veu de Catalunya	1926	09/04/1926	Barcelona. "Mary, la insoportable", comèdia en tres actes de Gregori Martínez Sierra i Honori Maura	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	13/04/1926	Poliorama. "La Galana", comèdia en tres actes de donya Pilar Millan Astray	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1926	14/04/1926	Barcelona. "La hija de todos", comèdia en un pròleg i tres actes, de F. Jacquetot	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1926	19/04/1926	Còmic. "Oui-oui", segona part de "Yes-Yes"	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1926	20/04/1926	Poliorama. "Una puerta cerrada", comèdia en tres actes, de Rafel López de Haro	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1926	21/04/1926	Sereu dignificats una hora o altra	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	22/04/1926	Benefici d'en Domènec Aymerich	El Teatre Català	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	25/04/1926	Barcelona. "El camino de la felicidad", comèdia poemàtica d'Eduard Marquina i G. Martínez Sierra	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1926	25/04/1926	Novetats. "Las maravillosas", revista en dos actes i setze quadres	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1926	28/04/1926	Benefici d'Avelí Galcerán	Teatre Català	ed. matí	4
Le Opere e i Giorni	1926	01/05/1926	Un compagno di caccia			38-44
La Veu de Catalunya	1926	02/05/1926	Benefici de Maria Morera	Teatre Català	ed. matí	5
Páginas extraordinarias de El Día Gráfico	1926	02/05/1926	La cueva del oso			8-11

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1926	09/05/1926	Poliorama. "Alfilerazos", comèdia de don Jacint Benavente	Les estrenes	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1926	09/05/1926	Romea. "L'homme d'un soir", comèdia de Denis Amiel i Lafaurie	Les estrenes	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1926	12/05/1926	Encara i sempre els enraonadors de la "musica de camera"	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	14/05/1926	[Sense títol, sobre "El tío Morris" i la companyia de Lluïsa Rodrigo]	D'espectacles	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	15/05/1926	Goya. "El duo de Manon", comèdia en tres actes de Bretiau, traduïda a l'espanyol pels senyors Gabaldón i Gutiérrez Roig	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	22/05/1926	Goya. "Un hombre", comèdia en tres actes, de Francesc Collazo	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	25/05/1926	Coliseu Pompeia. "La deslliurança", drama en tres actes de Joan Povill Adserà	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1926	26/05/1926	En Mir i la Medalla d'Honor	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	27/05/1926	Goya. "Te quiero, te adoro!...", comèdia en tres actes, d'Albert Gache	Les estrenes	ed. vespre	4
Diari de Vilanova i la Geltrú	1926	27/05/1926	En Mir i la medalla d'honor			2-3
La Veu de Catalunya	1926	31/05/1926	Poliorama. "Bendita seas", comèdia argentina en tres actes d'Albert Novion	Les estrenes	ed. vespre	7
Revista de Catalunya	1926	01/06/1926	Defensa del Dr. Daniel Pérez			585-594
La Veu de Catalunya	1926	02/06/1926	Romea. "L'amor i els lladres", tres diàlegs d'En Manuel Duran i Tortajada	Les estrenes	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1926	06/06/1926	Romea	Teatres	ed. matí	12
La Veu de Catalunya	1926	09/06/1926	Una "toilette" en plena via pública	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1926	14/06/1926	Barcelona. "Gaston se lanza", farsa en tres actes de Nancy, adaptada pels senyors Gabaldón i Gutiérrez Roig	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1926	17/06/1926	Benefici de N'Enric Borràs	Teatres	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1926	17/06/1926	La Medalla d'Honor	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	20/06/1926	Barcelona. "La simpatia", comèdia en tres actes de F. Serrano Anguita	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1926	01/07/1926	Cadascú deu ésser fill d'on li plagui	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	01/07/1926	"Cadenas rotas"	Darreres informacions	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1926	09/07/1926	"Un consentimiento"	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	22/07/1926	L'enyor de sensacions	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1926	30/07/1926	El gos de la senyoreta X	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	04/08/1926	En la encobridora migdiada	Impromptu	ed. matí	5
2 lire di novelle	1926	05/08/1926	Storia di un'oca selvatica			470-473
La Veu de Catalunya	1926	15/08/1926	El Club d'escacs Lucena	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	27/08/1926	El secret per a fer anys	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	31/08/1926	"Arturitu"	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	07/09/1926	La riuada	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	10/09/1926	La porquerola de Rimorts	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	17/09/1926	Res de "Mare Nostrum"	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	18/09/1926	Tívoli. "Ídolo de carne", drama en tres actes dels senyors L. Capdevila i C. Giralt	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	18/09/1926	"Hacer el amor"	Les estrenes	ed. vespre	8

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Revista de Catalunya	1926	01/10/1926	Temporades de teatre català a Eldorado i Apol. - Inauguració del Teatre Català a Novetats. - "Per dret diví", de Guimerà i Via	El Teatre		430-435
La Veu de Catalunya	1926	02/10/1926	Apolo. "La dona verge", comèdia dramàtica en tres actes, d'En Manuel Fontdevila	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	05/10/1926	Novetats, Teatre Català. "Per dret diví", drama en tres actes, d'En Guimerà i d'En Lluís Vila	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	05/10/1926	Tívoli. "La cabalgata de los reyes", comèdia en tres actes de Muñoz Seca i Pérez Fernández	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	15/10/1926	L'enyor de "Romea"	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	17/10/1926	Primera sessió. "El burgès, gentilhome"	Teatre Íntim	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1926	17/10/1926	Romea. "Emma Gramàtica"	Teatres	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1926	20/10/1926	"La Vergine folle"	Emma Gramàtica a Romea	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	21/10/1926	"L'indemoniata"	Emma Gramàtica a Romea	ed. matí	4
La Noche	1926	22/10/1926	Tres y el perro	Cuentos de La Noche		20
La Veu de Catalunya	1926	24/10/1926	Barcelona. "Un hombre y una mujer", comèdia en tres actes d'Alfred Savoir, adaptada al castellà per Salvador Vilaregut	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1926	29/10/1926	Els bolets	Impromptu	ed. matí	5
Revista de Catalunya	1926	01/11/1926	Emma Gramatica	El Teatre		550-554
La Veu de Catalunya	1926	02/11/1926	Novetats. "Marçal Prior", visió poemàtica en cinc jornades, d'En Josep M. de Sagarra	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1926	11/11/1926	El vestit nou	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1926	17/11/1926	Espanyol. "La Verge de la nit", comèdia dramàtica en tres actes, d'Ambròs Carrion	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1926	18/11/1926	Apolo. "La revolució en el meu barri", farsa en un acte, d'Àngel Samblancat	Les estrenes	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1926	19/11/1926	Poliorama. "Doña Tufitos", comèdia en tres actes, de Lluís Manzano	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1926	24/11/1926	Goya. "Julianillo Valcárcel, desdichas de la fortuna", tràgic-comèdia en quatre actes dels senyors Manuel i Antoni Machado	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	24/11/1926	Novetats. "Afinitats o una família d'Igualada", comèdia en tres actes, del senyor Pin i Soler	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	25/11/1926	Representació de "Nausica"	Teatre Íntim	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1926	26/11/1926	La nova jungla	Impromptu	ed. matí	7
Revista de Catalunya	1926	01/12/1926	"Marçal Prior", de Josep M. de Sagarra. - "La Verge de la nit", d'Ambrosi Carrion	El Teatre		673-678
La Veu de Catalunya	1926	03/12/1926	Apolo. "L'obstacle", comèdia dramàtica en quatre actes, d'Enric Lluelles	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	08/12/1926	Goya. "Hidalgo hermanos y compañía", comèdia en quatre actes, de Felip Sassone	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1926	10/12/1926	El pobre transeünt	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1926	22/12/1926	"L'assumpció d'Hannele Matterna" de Gerhard Hauptmann i "En què somien les noies" d'Alfred de Musset	Tercera Sessió de Teatre Íntim	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1926	24/12/1926	Apolo. "El mal que pot fer una dona", comèdia dramàtica de Francesc Madrid	Les estrenes	ed. matí	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1926	30/12/1926	Un llibret d'art teatral		ed. matí	4
Almanac de Catalunya	1926	1926	Una agonia			41-42
Revista de Catalunya	1927	01/01/1927	La novel·la fotogràfica			16-24
La Veu de Catalunya	1927	02/01/1927	Com cal saludar un amic?	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	14/01/1927	Les tragèdies de la llei	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	14/01/1927	Barcelona. "El último mono", sainet en tres actes de Carles Arniches	Les estrenes	ed. vespre	4
El Autonomista	1927	15/01/1927	Les tragèdies de la llei (De <i>La Veu de Catalunya</i>)			1
La Veu de Catalunya	1927	19/01/1927	Quarta sessió	Teatre Íntim	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1927	26/01/1927	Novetats. "La grossa de Nadal", sainet en un acte i dos quadros, de Salvador Castany	Les estrenes	ed. matí	4
Llegiu-me	1927	01/02/1927	L'oca salvatge i arbitrària			119-124
Revista de Catalunya	1927	01/02/1927	"La llar apagada", d'Ignasi Iglésies. - "L'obstacle", d'Enric Lluelles. - "El mal que pot fer una dona", de Francesc Madrid. - El decorat dels Pitoëff	El Teatre		203-209
Le Opere e i Giorni	1927	01/02/1927	Un uomo di Cerdagna (novella)			4-16
La Veu de Catalunya	1927	03/02/1927	El desbancament dels escenògrafs	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	05/02/1927	Goya. "Volver a vivir", comèdia en tres actes de Felip Sassone	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1927	06/02/1927	La vetllada a Novetats		ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1927	09/02/1927	Novetats. "El camí desconegut", comèdia en quatre actes d'Avelí Artís	Les estrenes del Teatre Català	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	13/02/1927	El "Charleston"	Impromptu	ed. matí	13
La Veu de Catalunya	1927	20/02/1927	Poliorama. "La hija de la Dolores", comèdia en tres actes, del senyor Fernández Ardavin	Les estrenes	ed. matí	9

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1927	20/02/1927	Francesc Morano en "El avaro"	Les estrenes	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1927	24/02/1927	Novetats. "El neguit de la sang", poema en tres actes de Jaume Rosquelles	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1927	25/02/1927	El meu vot en la qüestió de les calces	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	28/02/1927	Barcelona. "Poderoso caballero...", comèdia en tres actes, adaptada del francès pels senyors Gabaldon i Gutiérrez Roig	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1927	19/04/1927	"Ma non e una cosa seria"	Emma Gramàtica a Novetats	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	19/04/1927	Al Goya. Margarita Xirgu	D'espectacles	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1927	20/04/1927	"Pianela di Vetro" i "Menzogne"	Emma Gramàtica a Novetats	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	22/04/1927	"Piccola fonte" i "Amanti impossibili"	Emma Gramàtica a Novetats	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	27/04/1927	Comiat de la companyia	Emma Gramàtica a Novetats	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	27/04/1927	Representació d'"El ferrer de tall", per l'Enric Borràs	Teatre Íntim	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	29/04/1927	Novetats. "Puput o el joc de l'amor i l'interès", comèdia en 3 actes d'En Josep Pous i Pagès	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	30/04/1927	Teatre dels poetes		ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1927	04/05/1927	Teatre Goya. "La mariposa que voló sobre el mar", comèdia dramàtica, de Jacint Benavente	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	08/05/1927	"Les plus beaux yeux du monde", comèdia en tres actes de Joan Sarment	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1927	10/05/1927	Novetats. "La galerie des glaces" d'Enric Bernstein, "Madelon" i "As-tu du coeur" de Joan Sarment	Les estrenes	ed. vespre	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1927	12/05/1927	Novetats. Funció a honor de Pompeu Crehuet	Teatre Català	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	14/05/1927	Benefici de Pepeta Fornés	Teatre Català	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1927	15/05/1927	Goya. "Nuestra diosa", comèdia de Bontempelli traduïda pel senyor Vilaregut	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	19/05/1927	"Jocs d'amor i d'atzar", comèdia en tres actes, de Pierre Marivaux	Teatre Íntim	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	22/05/1927	"La ermita, la fuente y el río", drama poemàtic, en tres actes, d'Eduard Marquina	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1927	27/05/1927	Novetats. "L'ombra", drama en tres actes, d'Ambròs Carrión	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	01/06/1927	La cambra misteriosa	Impromptu	ed. matí	5
Revista de Catalunya	1927	01/06/1927	"Puput o el joc de l'amor i l'interès", de Josep Pous i Pagès. - "L'ombra", d'Ambrosi Carrión	El Teatre		651-655
La Veu de Catalunya	1927	02/06/1927	Teatre Íntim. "Fra Garí", poema dramàtic en un pròleg i tres actes d'En Josep M. Casas de Muller	Les estrenes	ed. vespre	1-2
La Veu de Catalunya	1927	04/06/1927	Sessió commemorativa del centenari del romanticisme francès	Teatre dels Poetes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1927	06/06/1927	Novetats. "A Barcelona", pel·lícula en quatre actes i onze quadres de J. Montero	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1927	09/06/1927	Desena sessió	Teatre Íntim	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1927	11/06/1927	Barcelona. "Julieta compra un hijo", comèdia en tres actes, de Gregori Martínez Sierra i Honori Maura	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1927	16/06/1927	Hermèticament!	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1927	18/06/1927	Barcelona. "El viaje infinito", comèdia en tres actes, de Sutton Vane, adaptada a l'espanyol pels senyors L. Gabaldón i E. Gutiérrez Roig	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1927	24/06/1927	El "Faust" de Goethe	Teatre Íntim	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	29/06/1927	[Sense títol, sobre la sessió XVII de Teatre Poètic i la conferència del seu director, Sr. Massó i Ventosa]	Teatre dels Poetes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1927	29/06/1927	Goya. "Mariana Pineda", romanç en tres estampes de F. García Lorca	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1927	30/06/1927	Barcelona. "Fruto bendito", comèdia d'Eduard Marquina	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1927	02/07/1927	Al Goya	Darreres informacions	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1927	04/07/1927	Benefici d'Emília Baró		ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1927	07/07/1927	Poliorama. "El hijo de Polichinela", comèdia en tres actes i un pròleg de Jacint Benavente	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	07/07/1927	Poliorama. "Don Pablote", comèdia en tres actes de Lluís Salado	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	08/07/1927	Tívoli. "Los extremeños se tocan", farsa en tres actes dels senyors Muñoz Seca i Pérez Fernández	Les estrenes	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1927	09/07/1927	No val a comprometre	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	21/07/1927	El 14 de juliol a "Bourg-Madame"	Impromptu	ed. matí	5
Diari de Granollers	1927	22/07/1927	El 14 de juliol a "Bourg-Madame"			2
La Veu de Catalunya	1927	27/07/1927	Les garses d'Ur	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	06/08/1927	Pols d'altura	Impromptu	ed. matí	5
La Fiera Letteraria	1927	07/08/1927	L'espiazione di Antonio Serradell			2
Ceretània	1927	14/08/1927	Les Garses d'Ur			7

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1927	18/08/1927	L'art de "tocar" els bous	Impromptu	ed. matí	5
Ceretània	1927	21/08/1927	Pols d'altura			3-4
La Veu de Catalunya	1927	31/08/1927	L'estiuejant professional	Impromptu	ed. matí	5
2 lire di novelle	1927	05/09/1927	La lucertola dell'eremita			758-760
La Veu de Catalunya	1927	10/09/1927	La sarganta audaç	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	17/09/1927	Els pollancre d'Hix	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	24/09/1927	Carrilet domesticat	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	24/09/1927	Teatre Barcelona. "Yo soy un amigo mío", de L. Navarro	Les estrenes	ed. vespre	7
Ceretània	1927	25/09/1927	Els pollancre d'Hix			4-5
La Veu de Catalunya	1927	29/09/1927	Eldorado. "La alegria de la casa", comèdia en tres actes, dels senyors Asenjo i Torres del Alamo	Les estrenes	ed. matí	4
Revista de Catalunya	1927	01/10/1927	Començament de la temporada de teatre català a Novetats i Romea. - "Un estudiant de Vich", d'En J. M. de Sagarra. - "La caravana perduda", d'En Juli Vallmitjana	El Teatre		418-422
La Veu de Catalunya	1927	04/10/1927	Novetats. "Un estudiant de Vich", comèdia en tres actes i un vers d'En Josep M. de Sagarra "Sed breves", sainet en un acte d'Avelí Artís	Les estrenes	ed. matí	5
El Autonomista	1927	06/10/1927	Una amiga ha trucat al meu balcó			1
La Veu de Catalunya	1927	07/10/1927	Barcelona. "El fantasma de Canterville". Escenificació de la novel·la d'Oscar Wilde, per Ceferi Palència Tubau	Les estrenes	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1927	09/10/1927	Teatre Romea. "La caravana perduda", drama en tres actes, de Juli Vallmitjana	Les estrenes	ed. matí	4
Ceretània	1927	09/10/1927	Carrilet domesticat			4-6
La Veu de Catalunya	1927	13/10/1927	Si no fraternitat, igualtat	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1927	14/10/1927	[Sense títol]	Teatre Català	ed. vespre	1-2
La Veu de Catalunya	1927	15/10/1927	Barcelona. "El buen camino", comèdia en tres actes, d'Honori Maura	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1927	18/10/1927	Eldorado. "La arañita en el espejo", comèdia en un acte d'Azorín	Les estrenes	ed. matí	5
Revista de Catalunya	1927	01/11/1927	"Un milionari del Putxet", de Gastó A. Màntua. - "Els cinc sentits", d'Avelí Artís. - "La barca vella", d'Apel·les Mestres. - "Bola de neu" i "Leonor o el problema domèstic", de Carles Soldevila	El Teatre		527-532
Le Opere e i Giorni	1927	01/11/1927	Vita e avventure del mio amico Pellini (novella)			16-28
La Veu de Catalunya	1927	02/11/1927	L'angelet i la cuixa de pollastre	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	06/11/1927	Romea. "La barca vella", comèdia en un acte d'Apel·les Mestres	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	15/11/1927	Novetats. "Bola de neu", comèdia en tres actes, i "Leonor o el problema domèstic", farsa en un acte de Carles Soldevila	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	16/11/1927	Col·laboració d'altura	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	19/11/1927	Talia. "Viajes", obra en tres actes, de Ramon Vinyes	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1927	23/11/1927	No abuseu de la "claque"	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	30/11/1927	"Pa de puges"	Impromptu	ed. matí	7
Revista de Catalunya	1927	01/12/1927	"La vall de Josafat", d'En Pompeu Crehuet. - "L'assassinat de la senyora Abril", d'En Josep M. de Sagarra	El Teatre		658-661
La Veu de Catalunya	1927	02/12/1927	Poliorama. "A martillazos", comèdia en tres actes dels senyors Linares Rivas i Méndez de la Torre	Les estrenes	ed. matí	6

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1927	03/12/1927	Romea. "Una vegada era un rei", joguina en un acte i dos quadros, lletra d'Apel·les Mestres i música del mestre Cassià Casademont	Les estrenes	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1927	04/12/1927	Novetats. "La vall de Josafat", comèdia en tres actes, d'En Pompeu Crehuet	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	07/12/1927	El reclam fantasmagòric	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	10/12/1927	Poliorama. "Poca cosa es un hombre", comèdia en tres actes dels senyors Muñoz Seca i López de Haro	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1927	11/12/1927	Primera sessió [sobre "Solness, el constructor"]	Teatre Íntim	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1927	13/12/1927	Novetats. "Madame Mundeta (Robes et Chapeaux)", sainet en un acte d'En Joaquim Montero	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	14/12/1927	Reixats i cledes	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1927	16/12/1927	Romea. "L'assassinat de la senyoreta Abril", comèdia dramàtica en tres actes, d'En Josep Maria de Sagarra	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1927	18/12/1927	Romea. "Gent de fàbrica", sainet en un acte d'Emili Vendrell	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1927	28/12/1927	"La trinxera"	Impromptu	ed. matí	5
La Nova Revista	1928	01/01/1928	De quan jo era pintor			26-30
La Veu de Catalunya	1928	02/01/1928	Poliorama. "Los hijos de trapo", comèdia dramàtica en tres actes, del senyor Méndez de la Torre	Les estrenes	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1928	03/01/1928	Olympia. "Els singlars", drama en un acte, de Josep Sebastià Pons	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1928	04/01/1928	Els coloms de la Plaça de Catalunya	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1928	11/01/1928	Exemples de fraternitat	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	13/01/1928	Novetats. "El rei per força", comèdia en quatre actes, de Lluís Capdevila	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1928	13/01/1928	Romea. "T'estimo!...", comèdia en tres actes d'Alfons Roure	Les estrenes	ed. matí	3
La Nau	1928	14/01/1928	En Prudenci Bertrana ens parla d'una obra teatral seva i d'altres coses interessants	Converses de La Nau		1
La Veu de Catalunya	1928	18/01/1928	La feina dels altres	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	25/01/1928	Pedagogia soviètica	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	25/01/1928	Novetats. "Isabel Cortés Vda. de Pujol", comèdia en tres actes, d'Avelí Artís	Les estrenes	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1928	27/01/1928	Eldorado	Teatres	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	29/01/1928	Estrena de "R.U.R.", comèdia en tres actes i un pròleg, de Carol Txapec, traduïda pels senyors C. Capdevila i A. N. Bejek	Segona Sessió de Teatre Íntim	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1928	01/02/1928	Espigolaires teatrals	Impromptu	ed. matí	7
Revista de Catalunya	1928	01/02/1928	Teatre ingenu, teatre de confecció i teatre honrat	El Teatre		195-199
La Veu de Catalunya	1928	08/02/1928	Muralles amb sentit comú	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	09/02/1928	La dansarina Aurea		ed. matí	3
El Autonomista	1928	09/02/1928	La caixa invulnerable			1
La Veu de Catalunya	1928	12/02/1928	Eldorado. "El professor Klenow", drama en tres actes, de Karen Branzon traduït per G. Monsalud	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	16/02/1928	Romea. "El cavaller immoral", comèdia en tres actes de Manuel Fontdevila	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	17/02/1928	Eldorado. "La conquesta del maestro", comèdia en tres actes, d'Ernest Nieto	Les estrenes	ed. matí	2

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1928	19/02/1928	"La llotja", comèdia dramàtica en tres actes, de J. Millàs-Raurell		ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1928	22/02/1928	Oli en un llum	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	28/02/1928	Barcelona. "El hogar apagado", comèdia en tres actes d'Ignasi Iglésias, traduïda al castellà per Alfons Nadal	Les estrenes	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1928	29/02/1928	Teatre Novetats. "Les Ratés" (Els fracassats), drama en quatre actes i catorze quadros, de M. H. R. Lenormand, traduït al català pels senyors Pous i Pagès i Carles Soldevila	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	29/02/1928	Un contrast	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1928	06/03/1928	El "Grand Guignol" de París a Novetats		ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1928	08/03/1928	Els quatre elefants de Mr. Power	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1928	11/03/1928	Teatre Poliorama. "Los mosquitos", comèdia en tres actes dels senyors Fermín i Álvarez Quintero	Les estrenes	ed. matí	13
La Veu de Catalunya	1928	13/03/1928	Barcelona. "El conspirador", drama en tres actes i un pròleg d'En Joaquim Montaner	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1928	15/03/1928	Març marçot	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	20/03/1928	Novetats. "La bona nova", drama en dos actes de Joaquim Ruyra	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	21/03/1928	Un dubte torturador	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	25/03/1928	Romea. "Els faritzeus", comèdia en tres actes, d'Apel·les Mestres	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	29/03/1928	Eldorado. "La dama del mar", drama en tres actes d'Enric Ibsen, versió castellana de Cristófol de Castro	Les estrenes	ed. vespre	2

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1928	04/04/1928	Indiferència incomprensible	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	10/04/1928	Teatre Novetats. "Maria Lluïsa i els seus pretendents", comèdia en tres actes, de Josep Pous i Pagès	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	11/04/1928	El que no es compra amb diners	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	15/04/1928	Teatre Eldorado. "Las adelfas", comèdia en tres actes i en vers, de Manuel i Antoni Machado	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	15/04/1928	Teatre Poliorama. "El caballero Varona", obra en tres actes de Jacint Grau Delgado	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	18/04/1928	Els xerraires	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	19/04/1928	Romea. Funció a honor i benefici de Pius Davi	Teatre Català	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1928	19/04/1928	Benefici de Maria Morera	Teatre Català	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1928	20/04/1928	Barcelona. "Mama chocolate", comèdia en tres actes d'Enric Suárez de Deza	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1928	24/04/1928	Maria Morera		ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1928	25/04/1928	Coincidències simbòliques	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	29/04/1928	"La Llúcia i la Ramoneta", comèdia en tres actes i en vers de Josep M. de Sagarra		ed. matí	7
Revista de Catalunya	1928	01/05/1928	Resum de la temporada de teatre català a Novetats i Romea	El Teatre		535-539
La Nova Revista	1928	01/05/1928	[reproducció de la crítica de Bertrana de <i>Cartes de lluny</i> , de Josep Pla, publicada a <i>La Veu de Catalunya</i>]			112
La Veu de Catalunya	1928	02/05/1928	Cureu de no obrir la porta segons a qui	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1928	02/05/1928	Eldorado. "La rueda de la virtud", comèdia en tres actes del senyor Lluís d'Araquistain	Les estrenes	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1928	05/05/1928	Olympia. "Kosmòpolis"	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	06/05/1928	Quarta vetllada de Teatre Íntim		ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1928	09/05/1928	Dels mil i un fòtils que l'home civilitzat necessita	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	13/05/1928	Romea. "La Dolorosa", poema dramàtic en tres actes i en vers, d'En Ventura i Gassol	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1928	15/05/1928	Novetats. "El ram d'olivera", comèdia en tres actes, d'En Pompeu Crehuet	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1928	17/05/1928	Eldorado. "Nobleza baturra", comèdia cinematogràfica del senyor Joaquim Dicenta (fill)	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	17/05/1928	L'oreneta i jo	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	19/05/1928	Barcelona. "Tambor y cascabel", comèdia en quatre actes, dels senyors Serafí i Joaquim Álvarez Quintero	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1928	23/05/1928	Encara uns altres!	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	25/05/1928	Novetats. "Molière", comèdia de Goldini, i "Nou mil pessetes", comèdia en un acte, de Francesco Madrid	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	31/05/1928	Romea. "El jardí abandonat", quadro poemàtic de Santiago Russinyol	Les estrenes	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1928	09/06/1928	Goya. "El hijo del diablo", poema dramàtic en cinc actes, d'En Joaquim Montaner	Les estrenes	ed. matí	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1928	09/06/1928	Poliorama. "La casa de los ningos", farsa en tres actes, d'Antoni Paso i Antoni Estremera	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	10/06/1928	Eldorado. "El demonio fue antes ángel", comèdia en tres actes de Jacint Benavente	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	12/06/1928	Teatre de Novetats. "Lilí", facècia en un acte, de Carles Soldevila	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	13/06/1928	Riem?	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	14/06/1928	Romea. "La rosa marina", poema en tres actes i set quadros, d'En Lluís Masriera	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	17/06/1928	Teatre de Novetats. "Nit de boira", comèdia en dos actes d'Antoni Gimbernat	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1928	19/06/1928	Final de la temporada del "Novetats"	Teatre Català	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1928	22/06/1928	Què heu fet, amic!	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	22/06/1928	Al Poliorama	Darreres informacions	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1928	26/06/1928	Teatre Eldorado. "La vida es más", comèdia en tres actes i en vers d'Eduard Marquina	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1928	27/06/1928	Tívoli. "El señor Adrián, el primo, o que malo es ser bueno", sainet en tres actes, de Carles Arniches	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	27/06/1928	Pompeia	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	30/06/1928	L'home de les piules	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1928	07/07/1928	Ingratitud i profanació	Impromptu	ed. matí	5
Ceretània	1928	15/07/1928	Ingratitud i profanació			3-4
La Veu de Catalunya	1928	19/07/1928	Llívia	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	26/07/1928	Angostrina	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	02/08/1928	Riutés i qués	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Ceretània	1928	05/08/1928	Llívia			3-4
La Veu de Catalunya	1928	05/08/1928	Nota	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	09/08/1928	Un encegat que juga a cegues	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	17/08/1928	Bell-lloc		ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	24/08/1928	L'esport cruel	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	31/08/1928	En un bosc d'avets	Impromptu	ed. matí	5
El Autonomista	1928	10/09/1928	La joguina terrible			3
La Veu de Catalunya	1928	28/09/1928	Impressió de comiat	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	02/10/1928	Novetats. "La tia d'Amèrica", comèdia en tres actes de Carles Soldevila. - "Els analfabets", caricatura en dos actes, de Santiago Russinyol	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1928	06/10/1928	Al Poliorama	Teatres	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1928	09/10/1928	"Els fills", drama en tres actes, de J. Millàs-Raurell. - "El doctor Rafart", comèdia en dos actes, d'August Barbosa	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	12/10/1928	La meva ofrena		ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	13/10/1928	Les vaques pels carrers!	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	21/10/1928	Assassineu l'art, bé, però...	Impromptu	ed. matí	5
Ceretània	1928	21/10/1928	Nous horitzons			3
La Veu de Catalunya	1928	23/10/1928	Debut de Manuel Salvat a Novetats		ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1928	25/10/1928	Al Poliorama	Teatres	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1928	30/10/1928	De les terribles i ingènues preocupacions d'un autor que estrena	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	01/11/1928	Novetats. "Les llàgrimes d'Angelina", comèdia en tres actes i en vers, de Josep M. de Sagarra	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	08/11/1928	L'home de la vaca esquarpa	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1928	13/11/1928	Barcelona. "El hombre que no pudo matar", comèdia en tres actes de F. Testeno	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	13/11/1928	Talia. "Pare vostè la burra, amic", farsa còmica en dos actes, de Felip Melis	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1928	17/11/1928	La celebritat i l'extravagància	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	18/11/1928	Conferència de Ramon Vinyes	Cicle Iglésies a "Romea"	ed. matí	4
Pla i Muntanya	1928	19/11/1928	Nous horitzons			5
La Veu de Catalunya	1928	20/11/1928	Novetats. "Carlets, home de molts oficis", comèdia en tres actes, de Pompeu Crehuet	Les estrenes	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1928	23/11/1928	Romea. "Pirateria", poema dramàtic en quatre actes i en vers, d'Ambròs Carrión	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1928	24/11/1928	Novetats. "No... No... Nanette"	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1928	01/12/1928	No s'hi val!	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	08/12/1928	Barcelona. "El espectador o la cuarta realidad", de Vicens Martínez Cuitiño	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1928	09/12/1928	Novetats. "Daniel o l'optimisme", comèdia en tres actes, i "Hom les prefereix rosses", sàinet en un acte d'Avelí Artís	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1928	14/12/1928	Barcelona. "Una farsa en el castillo", comèdia en tres actes de Franz Molnar	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1928	16/12/1928	Ni amb tot l'or del món!	A l'entorn del Premi Crexells	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1928	20/12/1928	"Una mano suave", comèdia en tres actes d'Albert Insua i Tomàs Borràs	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1928	22/12/1928	"Les dues filles", drama en un acte de Santiago Russinyol	Les estrenes	ed. vespre	8
L'Abella d'Or	1929	02/01/1929	El Pasteral (record de la meva infantesa)			no paginat

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1929	15/01/1929	Viatgeu en tercera	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1929	22/01/1929	El secret de l'èxit	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1929	24/01/1929	Novetats. "Avui com ahir", comèdia en un acte de N. Ribera Pascual	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1929	25/01/1929	Romea. "Mary Pickford del carrer de l'Hospital", sainet en quatre actes de Gaston A. Mantua	Les estrenes	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1929	27/01/1929	Novetats. "Le laboratoire des alhucinacions", drama en tres actes de MM. André de Lorde i Enri Bauche	Les estrenes	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1929	29/01/1929	Novetats [sobre la companyia de "Gran Guinyol"]	Les estrenes	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1929	31/01/1929	Novetats. "L'agulla roja" ("La dent rouge"), drama en quatre actes i sis quadros, de H. R. Lenormand, traducció catalana de J. Pous i Pagès i C. Soldevila	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1929	05/02/1929	Si poguéssim arribar a fer pinyes!...	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1929	16/02/1929	Romea. "La bruixa blava", comèdia en tres actes de Juli Vallmitjana	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1929	28/02/1929	Romea. "Quan el cor parla", comèdia en tres actes de J. Bernat i Duran	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1929	03/03/1929	Teatre Barcelona. "La Lola", comèdia en tres actes dels senyors Pere Muñoz Seca i Pere Pérez Fernández	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1929	07/03/1929	Novetats. "La glòria", comèdia dramàtica en tres actes de R. Garibó (Mossèn Garriga)	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1929	09/03/1929	La cuereta ciutadana	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1929	10/03/1929	Benefici de Just Gómez	Dietari Escènic	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1929	10/03/1929	Romea. "Com més petita és la nou...", comèdia en tres actes de Shakespeare, adaptació del senyor Vilaregut	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1929	12/03/1929	Vaig a cometre una indiscreció	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1929	14/03/1929	Novetats. "Mamà política", comèdia en tres actes, d'En Pompeu Crehuet	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1929	17/03/1929	Barcelona. "Don Floripondio", comèdia en tres actes del senyor Lluís Vargas	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1929	22/03/1929	Dues impressions del carrer	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1929	22/03/1929	Higiene mental		ed. vespre	7
La Gralla	1929	24/03/1929	Vaig a cometre una indiscreció	Revista		11
La Veu de Catalunya	1929	05/04/1929	La tragèdia de molts	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1929	08/04/1929	Barcelona. "Raquel", comèdia en 3 actes d'Honori Maura	Les estrenes	ed. matí	6
El Autonomista	1929	09/04/1929	La tragedia de molts (<i>La Veu de Catalunya</i>)			2
La Veu de Catalunya	1929	11/04/1929	Novetats. "I marietti di Ruzano"	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1929	13/04/1929	Romea. "El jardí meravellós", de Lola Anglada	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1929	14/04/1929	Benefici de Maria Morera	Dietari Escènic	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1929	18/04/1929	Novetats. "Judit", poema en tres actes de Josep M. de Sagarra	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1929	24/04/1929	L'art de badar	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1929	01/05/1929	La terrible preocupació del capell	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1929	01/05/1929	Al Barcelona	Dietari Escènic	ed. vespre	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1929	03/05/1929	Olympia	Dietari Escènic	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1929	06/05/1929	Benefici de Pepeta Fornés	Dietari Escènic	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1929	18/05/1929	L'enrenou	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1929	19/05/1929	Novetats. "Jo no ho sabia que el món era així", drama en quatre actes d'Amadeu Vives	Les estrenes	ed. matí	12
La Veu de Catalunya	1929	26/05/1929	El benefactor trigèmin	Impromptu	ed. matí	13
La Veu de Catalunya	1929	28/05/1929	"Cresta d'argent", representació inaugural	Dietari Escènic	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1929	29/05/1929	Barcelona. "Alicia sienta la cabeza", comèdia en tres actes, de J. M. Barrie, traduïda per Gregori Martínez Sierra	Les estrenes	ed. matí	4
Gestionari-Butlletí de l'Associació de Teatre Selecte	1929	01/06/1929	La meva opinió			4
La Veu de Catalunya	1929	10/06/1929	Barcelona. "Mi hermana Genoveva", comèdia en tres actes, de Berr i Verneuil, en col·laboració amb J. Cadenes i F. Gutiérrez Roig	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1929	14/06/1929	Benefici del Sr. Gimbernat	Dietari Escènic	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1929	14/06/1929	Terreny de ningú	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1929	15/06/1929	Al Barcelona	Darreres informacions	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1929	29/06/1929	Sincerant-nos	Impromptu	ed. vespre	11
La Veu de Catalunya	1929	30/06/1929	Novetats. "Noche del alma", comèdia en tres actes de V. martínez Cuitiño	Les estrenes	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1929	02/07/1929	Novetats. "Silencio!...", drama en tres actes, de J. Pintos i J. Ojeda	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1929	04/07/1929	Si coincidim!	Dietari Escènic	ed. matí	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1929	04/07/1929	Novetats. "La sombra", comèdia en tres actes, de Dario Nicodemi	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1929	09/07/1929	Barcelona. "Cuento de hadas", comèdia en tres actes i un pròleg d'Honori Maura	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1929	09/07/1929	Un desengany	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1929	10/07/1929	Segona sessió de Teatre Selecte	Darreres informacions	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1929	11/07/1929	Segona sessió de "Teatre Selecte" a Romea. "El neguit de les ombres", obra en tres actes, d'Enric Lluelles	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1929	19/07/1929	L'eficàcia del periodisme	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1929	27/07/1929	El càstig del destí	Impromptu	ed. matí	5
Ceretània	1929	28/07/1929	L'eficàcia del periodisme	Impromptu		5
La Veu de Catalunya	1929	31/07/1929	La carronya mecànica	Impromptu	ed. matí	5
Revista de Catalunya	1929	01/08/1929	"Associació de Teatre Selecte"	El Teatre		166-169
La Veu de Catalunya	1929	09/08/1929	Els pescadors d'ungla	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1929	18/08/1929	Camí del suplici	Impromptu	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1929	28/08/1929	Expedició de pesca al llac de Puigcerdà	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1929	07/09/1929	El ral de les topaties	Impromptu	ed. matí	5
Ceretània	1929	08/09/1929	Expedició de pesca al llac de Puigcerdà	Impromptu		3-5
La Veu de Catalunya	1929	21/09/1929	Les vaques tafaneres	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1929	29/09/1929	La pluja en els cims	Impromptu	ed. matí	5
Revista de Catalunya	1929	01/10/1929	"La filla del Carmesí", d'En Josep M. de Sagarra. - "Els emigrants", de N'Ignasi Iglésies. - "Peter's Bar", d'En Ramon Vinyes	El Teatre		328-331
La Veu de Catalunya	1929	06/10/1929	Teatre Nou. "Peter's Bar", drama en tres actes de Ramon Vinyes	Les estrenes	ed. matí	6

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1929	08/10/1929	Novetats. "La filla del Carmesí", comèdia en tres actes i en vers, de J. M. de Sagarra	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1929	17/10/1929	Vosaltres sí, jo no!	Impromptu	ed. matí	5
Baix Empordà	1929	19/10/1929	Vosaltres sí, jo no! (<i>Impromptu</i>)			1
La Veu de Catalunya	1929	19/10/1929	Inauguració de la temporada de teatre català al Romea	Darreres informacions	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1929	20/10/1929	Romea. "Els Emigrants", drama en tres actes, d'Ignasi Iglésies	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1929	22/10/1929	"El último sueño de Mozart", comèdia lírico-anecdòtica en tres actes, dels senyors Leopold López de Saá i Enric Contreras	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1929	26/10/1929	Romea. "La princesa dormida", de Jordi Canigó	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1929	27/10/1929	Encara fan més!	Impromptu	ed. matí	7
La Gralla	1929	27/10/1929	Vosaltres sí, jo no!	Revista		8
La Veu de Catalunya	1929	30/10/1929	Teatre Còmic. "Cleopatra", revista de gran espectacle, en dos actes, original dels senyors Vicens Pardo i del Mtre. Isidre Rosselló	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1929	07/11/1929	Poliorama. "Parodi i C. ^a ", comèdia en tres actes, de Sabatino López, adaptada a l'espanyol per Lluís Linares Becerra i Enric Tedeschi	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1929	10/11/1929	Novetats. "Escola de senyores", comèdia en tres actes, de Carles Soldevila	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1929	13/11/1929	Pintura sonora	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1929	15/11/1929	Romea. "La Quimeta maca", obra adaptada per Salvador Vilaregut	Les estrenes	ed. vespre	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1929	19/11/1929	Qui no té res a fer, el gat pentina	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1929	22/11/1929	Barcelona. "Triángulo" de Gregori Martínez Sierra	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1929	29/11/1929	Romea. "La Mentidera", comèdia en tres actes, d'Adrià Gual	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1929	30/11/1929	Els galls barcelonins	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1929	05/12/1929	Novetats. "En un recó de món", comèdia en tres actes, de Juli Vallmitjana	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1929	10/12/1929	Barcelona. "Salvadora", poema dramàtic en tres actes, d'Eduard Marquina	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1929	15/12/1929	I el que no hi vulgui ésser?	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1929	16/12/1929	Al Barcelona	Dietari Escènic	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1929	22/12/1929	Novetats. "Kinodeion", poemes sincronitzats	Les estrenes	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1929	22/12/1929	Les taques del Sol	Impromptu	ed. matí	11
La Veu de Catalunya	1929	22/12/1929	Goya. "29", revista en un acte i deu quadros, de Francesc Madrid	Les estrenes	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1929	24/12/1929	Barcelona. "Los que no perdonan", draa en quatre actes d'Eusebi de Gorbea	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1929	27/12/1929	Espanyol. "En Josepet de Sant Celoni", vida picaresca en cinc actes i deu quadros, d'En Santiago Rossinyol i Rodríguez Grahit	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1929	30/12/1929	Barcelona. "La Lola se va a los puertos", comèdia en tres actes d'Antoni i Manuel Machado	Les estrenes	ed. matí	6
La Nova Catalunya	1929	04/1929	Vaig a cometre una indiscreció	Impromptu		20
Revista de Catalunya	1929	1--2/1929	Resum crític de l'actual temporada de teatre català (1928-29)	El Teatre		106-109
Almanac de Catalunya	1929	1929	La feta del mussol			12-13

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Revista de Catalunya	1929	3--4/1929	Un teatre per a perdre diners			214-216
Revista de Catalunya	1929	3--4/1929	Resum crític de l'actual temporada de teatre català (1928-29) [2a part - diu que es va oblidar de fer-ho constar en la publicació anterior]	El Teatre		249-254
Revista de Catalunya	1929	5--6/1929	Resum crític de l'actual temporada de teatre català (1928-29)	El Teatre		395-398
La Veu de Catalunya	1929	gener de 1929	El meu entrenador literari		núm. extraordinari	38
La Veu de Catalunya	1930	03/01/1930	Intervenint	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1930	06/01/1930	Barcelona. "Petonera", poema dramàtic en tres actes dels senyors F. Serrano Anguita i M. de Góngora	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1930	09/01/1930	Embolica que fa fort	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1930	10/01/1930	Romea. "La sorpresa d'Eva", comèdia en tres actes de Millàs-Raurell	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	11/01/1930	Barcelona. "Una mujer", comèdia en tres actes d'Eduard Marquina	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	12/01/1930	Talia. "El paradís artificial", comèdia en 4 actes de Gastó Màntua	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1930	16/01/1930	Barcelona. "Los duendes de Sevilla", comèdia en tres actes de Serafí i Álvarez Quintero	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	17/01/1930	A l'Apol·lo. Debut de la companyia Saus-Caballé	Dietari Escènic	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1930	22/01/1930	Novetats. "L'abisme", comèdia en tres actes de Carme Monturiol	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	24/01/1930	No hi ha res a fer	Impromptu	ed. matí	11

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1930	30/01/1930	Romea. "L'home que faltava", comèdia en tres actes de Felip Gandera, traduïda per Felip Vilaregut	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	05/02/1930	Novetats. "Miss Barceloneta", comèdia en tres actes, de Santiago Rossinyol	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1930	07/02/1930	Talia. "Maya", obra en un pròleg, nou quadres i un epíleg, de Simó Gautillon, traducció de Millàs-Raurell	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	08/02/1930	Barcelona. "El pájaro sin alas", comèdia en tres actes de Manuel Linares Rivas	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	16/02/1930	Barcelona. "La conversión del capitán Brassbound", comèdia en tres actes de Bernard Shaw, traducció castellana de Juli Broutà	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1930	12/03/1930	Cal desentumir-nos	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1930	19/03/1930	Romea. Cinquena sessió de Teatre Selecte: "L'enemic Amor", comèdia en tres actes, de Miquel de Palol. "Ell i Ella", tragicomèdia en un acte... de Josep Lleonard	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1930	22/03/1930	Poliorama. "Qué da usted por el conde?", comèdia en tres actes dels senyors Antoni Paso i Emili Sáez	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	22/03/1930	Novetats. "Vivim a les palpentres", comèdia en tres actes de Josep Pous i Pagès	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1930	31/03/1930	Romea. Benefici de Maria Lluïsa Rodríguez	Les estrenes	ed. vespre	10
Tagast	1930	01/04/1930	Encís del Bergadá			7
La Veu de Catalunya	1930	02/04/1930	Els skiadors i el viatger alegre i confiat	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1930	03/04/1930	Benefici de Maria Morera	Dietari Escènic	ed. vespre	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1930	06/04/1930	Novetats. "L'home que s'havia de morir", farsa en cinc actes de Josep M. Planes	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1930	11/04/1930	La por al teatre	Impromptu	ed. matí	5
Ceretània	1930	13/04/1930	Els skiadors i el viatger alegre i confiat	Impromptu		4-5
La Veu de Catalunya	1930	22/04/1930	Novetats. "El cas del senyor Palau", farsa en tres actes i en vers, de Josep M. de Sagarra	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	25/04/1930	La crisi de les punxes	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1930	30/04/1930	Al Talia	Darreres informacions	ed. matí	20
La Veu de Catalunya	1930	06/05/1930	Novetats. "Tant se val", obra en tres actes, d'Avelí Artís	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1930	10/05/1930	El goig de pegar	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1930	21/06/1930	El pregoner	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1930	29/07/1930	El carnet d'identitat	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1930	06/08/1930	Els camins	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1930	14/08/1930	Una obra d'art decoratiu		ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1930	15/08/1930	Reines i concursos	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1930	29/08/1930	Contra l'invasor	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1930	10/09/1930	D'Hospitalet a Soldeu	A través de la Vall d'Andorra	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	21/09/1930	De Soldeu a Encamp	A través de la Vall d'Andorra	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1930	23/09/1930	Romea. "Quina llàstima de xicot!", d'Avelí Artís	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	26/09/1930	Barcelona. "El negro que tenia el alma blanca", escenificació de la novel·la del mateix títol d'Albert Insúa, per Frederic Oliver	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	27/09/1930	Romea. "La flor del lliri blau", de Jordi Canigó	Les estrenes	ed. vespre	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1930	29/09/1930	"Paca la telefonista", sainet líric en dos actes, lletra dels senyors Sevilla i Carreño, i música del mestre Enric Daniel	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1930	03/10/1930	Novetats. "Mecenes", comèdia en tres actes, de Carles Soldevila	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	04/10/1930	Novetats. "El rei que no reia", de Josep M. Folch i Torres	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	09/10/1930	Romea. "Xandi", obra d'ambient gitano, de Millàs-Raurell	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	10/10/1930	Un argument salvavides	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1930	19/10/1930	Novetats. "Corona d'espines", de Josep M. de Sagarra	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1930	21/10/1930	D'Encamp a Andorra la Vella	A través de la Vall d'Andorra	ed. matí	4
Revista de Catalunya	1930	01/11/1930	Inauguració de la temporada de teatre català. - "Quina llàstima de xicot!", d'Avellí Artís. - "Mecenes", de Carles Soldevila. - "Xandi", de Millàs Raurell	El Teatre		252-256
La Veu de Catalunya	1930	06/11/1930	Novetats. "El pare pròdig", de K. Sleinftein, arranjament de Rodelles i Riba	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1930	06/11/1930	Barcelona. "¡Contente, Clemente!", farsa en tres actes, d'Antoni Paso	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1930	13/11/1930	Barcelona. "Hay que hacer la vista gorda", comèdia en tres actes, adaptada al castellà per J. Presas i Màrius Aguilar	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	14/11/1930	Poliorama. "El derecho de amar", comèdia dramàtica en quatre actes de Max Nordau, traducció de Nicolàs Salmeron i Garcia	Les estrenes	ed. vespre	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1930	15/11/1930	Espanyol. "Dintre un taxi", vodevil en tres actes	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1930	19/11/1930	Sobre un fet vergonyós pel teatre català	Dietari Escènic	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1930	22/11/1930	Barcelona. "Los chamarilleros", farsa en tres actes, dels senyors Arnichis, Abati i Lucio	Les estrenes	ed. vespre	4
La Nau	1930	26/11/1930	Parlant amb Prudenci Bertrana. L'estrena d'El Fantasma de Montcorb a l'Associació de Teatre Selecte. - Bertrana, pintor.	Converses de La Nau		1
Revista de Catalunya	1930	01/12/1930	[Sense títol]	El Teatre		362-363
La Revista de la Llar	1930	01/12/1930	Una agonia: assaig de teatre dinàmic		1	no paginat
La Veu de Catalunya	1930	02/12/1930	És de justícia	Dietari Escènic	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1930	06/12/1930	Teatre Espanyol. "Tres milions són poca cosa", comèdia en tres actes i un pròleg, d'Enric Lluelles	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1930	08/12/1930	Poliorama. "Las pobrecitas mujeres", comèdia en tres actes, de Lluís de Vargas	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1930	09/12/1930	Novetats. "Qui l'ha vist i qui el veu!", tres actes, d'En Josep M. Planes	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1930	12/12/1930	Romea. "Xang-Hai", drama xinès de John Calton, traducció de F. Burgas i Rodríguez Grahit	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1930	13/12/1930	Les anormalitats de la crisi teatral		ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1930	19/12/1930	Barcelona. "La última aventura de la señora Cheyney", farsa en tres actes de Frederic Lonsdale, adaptada per Agustí Renom	Les estrenes	ed. vespre	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1930	19/12/1930	Talia. "L'hotel de les empentes", dos actes, de Garon i Fuset, "Ep, xofer... taxi!", revista en un acte, de Brauli Solsona i Francesc Madrid	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1930	24/12/1930	Novetats. "La creació d'Adam", comèdia en tres actes, de Carles Soldevila	Les estrenes	ed. matí	6
El Autonomista	1930	24/12/1930	Un milió de boques			1
La Veu de Catalunya	1930	29/12/1930	Companyia Belluguet	Dietari Escènic	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1930	31/12/1930	Barcelona. "Giocomo", comèdia en tres actes, del senyor Discepolo i Rafael Rosas	Les estrenes	ed. vespre	8
Revista de Catalunya	1931	01/01/1931	"La creació d'Adam", de Carles Soldevila	El Teatre		59-60
La Revista de la Llar	1931	01/01/1931	El Pasteral (record de la meva infantesa)		3	no paginat
La Veu de Catalunya	1931	02/01/1931	De la crisi del teatre català	Dietari Escènic	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	06/01/1931	Palau de la Música Catalana. "El poema de Nadal", de Josep M. de Sagarra		ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	09/01/1931	Poliorama. "El amante de Mme. Vidal", comèdia en tres actes, de Lluís Verneuil, versió castellana d'Enric Fernández Sanz	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	11/01/1931	Romea. "Tres maneres de parlar", comèdia en tres actes de Charmel, versió catalana de Francesc Madrid	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	11/01/1931	Novetats. "L'anònim blau", un acte d'En Màrius Gifreda	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	15/01/1931	Novetats. "La senyoreta porta el volant", comèdia en tres actes, d'Avellí Artís	Les estrenes	ed. vespre	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1931	16/01/1931	Teatre Barcelona. "Llévame en tus alas", espectacle en tres actes i quinze quadres, dels senyors Agustí Ramon i Enric de Rosas	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	18/01/1931	Romea. "El rei de la llana", comèdia en tres actes d'Alfons Roure	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	24/01/1931	Goya. "Te quiero, te adoro!", comèdia en tres actes del senyor Enric Suárez de Deza	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	27/01/1931	Novetats. "Grand Guignol"	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	28/01/1931	Teatre Novetats. Comiat del "Grand Guignol"	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	31/01/1931	Goya. "La princesa del marron glacé", tres actes, d'Enric Suárez Deza	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1931	01/02/1931	Novetats. L'acte d'homenatge al professor Blanco	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1931	01/02/1931	Barcelona. Vetllada a honor d'Enric de Roses	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1931	05/02/1931	Poliorama. "De la Habana ha venido un barco", joguina en tres actes, d'A. Paso i A. Estremera	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	06/02/1931	Teatre Barcelona. "Mariquilla Terremoto", comèdia en tres actes de Serafí i Joaquim Alvarez Quintero	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	07/02/1931	Al Novetats	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1931	12/02/1931	Teatre Goya. "Cásate con mi mujer", comèdia en tres actes, de L. Fedor, traduïda per Tomàs Borràs	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	13/02/1931	Teatre Poliorama. "Una mujer simpática", comèdia en tres actes, de Josep Ramos i Ramon Maria Moreno	Les estrenes	ed. vespre	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Nau	1931	18/02/1931	La crisi actual del teatre català. L'opinió de Prudenci Bertrana	L'Escena i la Música		4
La Veu de Catalunya	1931	21/02/1931	El caprici d'una "mamà"	Impromptu	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1931	21/02/1931	Teatre Goya. "Olympia", comèdia en tres actes, de Franz Molnar, traduïda per Tomàs Borràs i Andreu Revesz	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1931	22/02/1931	Romea. "La mare de Hamlet", comèdia en tres actes, J. Millàs Raurell	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1931	26/02/1931	Goya. "Tranerías", sainet en tres actes de Pere Muñoz Seca i Pere Pérez Fernández	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	27/02/1931	Barcelona. "La de los claveles dobles", sainet en quatre estampes, de Lluís de Vargas	Les estrenes	ed. vespre	5
Revista de Catalunya	1931	01/03/1931	"La senyoreta porta el volant", d'Avelí Artís. - "L'anònim blau", de M. Gifreda	El Teatre		250-252
La Veu de Catalunya	1931	04/03/1931	Novetats. "La perla negra", comèdia en tres actes de Josep Maria de Sagarra	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	08/03/1931	Goya. "¡Viva Alcorcón, que es mi pueblo!", comèdia en tres actes dels senyors F. Ramos de Castro i A. Carreño	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	08/03/1931	Romea. "Rosa de Lima", escenificació d'una novel·la d'Angel Guimerà, per "Amichatis"	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	29/03/1931	Goya. "Las brujas", poema en tres actes de Lluís Chamizo	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	07/04/1931	Novetats. "Màrius", comèdia en quatre actes, de Manuel Pagnol, traducció de J. M. de Sagarra	Les estrenes	ed. vespre	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1931	11/04/1931	Teatre Barcelona. "Madreselva", poema en tres actes, de Serafí i Alvarez Quintero	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1931	16/04/1931	Novetats. "La ràdio", comèdia en dos actes de Miquel Duran de València	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	18/04/1931	Poliorama. "El oro del diablo", comèdia en tres actes de L. Navarro i J. M. Pérez Moñiz	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	22/04/1931	Barcelona. "El monje blanco", retaula de llegenda primitiva en tres jornades i dotze quadres, d'Eduard Marquina	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1931	23/04/1931	Novetats. "L'ovella dels pobres", d'Esteffan Zweig, traducció d'Antoni Molines	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1931	23/04/1931	Barcelona. "El monje blanco", llegenda primitiva en tres actes, dotze retaules i un epíleg, d'Eduard Marquina	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1931	28/04/1931	Teatre Espanyol. "Del mateix fang", escenificació de la pel·lícula "Del mismo barro", per Amichatis	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	02/05/1931	Teatre Poliorama. "Los reyes católicos", comèdia eb tres actes de Josep Fernández del Villar	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	07/05/1931	Teatre Novetats. "El vianant", diàleg de Josep Miquel	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	08/05/1931	El poeta carabassejat	Impromptu	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1931	08/05/1931	Teatre Barcelona. "El hombre que se deja querer", comèdia en tres actes, de Bernard Shaw, traducció de Juli Broutà	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	13/05/1931	Teatre Poliorama. "Tierra en los ojos", comèdia en tres actes, de Francesc Serrano Anguita	Les estrenes	ed. vespre	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1931	17/05/1931	Goya. "Pepa Doncel", comèdia en tres actes de Jacint Benavente	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	23/05/1931	Nou. "Dos presoners i una dona", comèdia en tres actes i un pròleg, de Leonard Frank, traducció de Faustí Paluzie i Domènec de Bellmunt	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	24/05/1931	Romea. "Aventura sentimental d'una minyona", comèdia en tres actes, de L. Brooke, adaptació de F. Madrid i A. Nadal	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1931	26/05/1931	Vetllada d'honor a les companyies guanyadores dels primers premis	I Concurs de Teatre Català Amateur	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	27/05/1931	L'ensenyament obligatori gratuït	Impromptu	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1931	27/05/1931	I Concurs de Teatre Català Amateur. Vetllada a honor de les companyies guanyadores dels primers premis	Dietari Escènic	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	28/05/1931	Poliorama. "Mi casa es un infierno", comèdia en tres actes, de Josep Fernández del Villar	Les estrenes	ed. matí	5
Amics de les Arts i de les Lletres	1931	01/06/1931	[Reproducció de la crítica teatral de Bertrana del 27/05/1931 a <i>La Veu de Catalunya</i> , sense títol]			5-6
La Veu de Catalunya	1931	04/06/1931	Teatre Barcelona. "Tres eren tres", comèdia en tres actes, d'E. Suárez de Deza	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	04/06/1931	Olympia. "El rahjà de Baroda" i "El pájaro rojo"	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	19/06/1931	Sobre un fet a primera vista inexplicable	Impromptu	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1931	19/06/1931	Teatre Poliorama. "Literatura", comèdia en tres actes, de Jacinto Benavente	Les estrenes	ed. vespre	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1931	30/06/1931	Poliorama. "La vieja rica", comèdia en tres actes, de Josep Fernández del Villar	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	03/07/1931	Per als impacients	Impromptu	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1931	03/07/1931	Poliorama. "La Maricastaña", comèdia en tres actes i un epíleg, de Felip Sassone	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1931	06/07/1931	Teatre Barcelona. "La condesita y el bailarín", comèdia en un pròleg i quatre actes, d'Honori Maura	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	16/07/1931	Berga I	Impressions estivals	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1931	21/07/1931	Berga II	Impressions estivals	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1931	05/08/1931	Els ases autèntics	Impressions estivals	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1931	08/08/1931	L'autòmnibus elàstic	Impressions estivals	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1931	18/08/1931	El tiquet diabòlic	Impromptu	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1931	25/08/1931	Sant Pere de Madrona	Impressions estivals	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1931	02/09/1931	El nostre campament	Impressions estivals	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	15/09/1931	El santuari de Queralt en perill	Impressions estivals	ed. vespre	5
El Pla de Bages	1931	18/09/1931	El santuari de Queralt en perill	Impressions estivals		2
La Veu de Catalunya	1931	04/10/1931	Margarida Xirgu al Goya	Dietari Escènic	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	07/10/1931	Goya. "Fuente escondida", obra en tres actes i en vers, d'Eduard Marquina	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	08/10/1931	Presentació de Maria Lluïsa Rodríguez al "Poliorama"	Dietari Escènic	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	08/10/1931	Novetats. "La segona joventut", comèdia en tres actes, de Pompeu Creuher. - "Les tres gràcies", estampa grotesca de J. M. de Sagarra	Les estrenes	ed. vespre	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1931	09/10/1931	Novetats. "Les arracades de la reina", rondalla en tres actes i onze quadres de Josep M. Folch i Torres	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	09/10/1931	Barcelona. "Lo que la mujer qu[i]jere", comèdia en tres actes d'Ettienne Rey i Alfred Savoire, versió castellana d'Armand Mook	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	11/10/1931	Romea. "L'hostal de la Glòria", comèdia en tres actes i en vers, de Josep M. de Sagarra	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	15/10/1931	Poliorama. "De nueve a siete", comèdia en tres actes i cinc quadres, dels senyors Aimée i Philips Stuart, adaptada a l'espanyol pel senyor L. de Baeza	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1931	23/10/1931	Gaya. "Un día de octubre", comèdia en tres actes de Georg Kaiser, traduïda pels senyors Angel Custodio i Lluís Fernández Rico [a l'ed. de l'endemà ja hi posa "Goya"]	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	24/10/1931	Talia. "K... 29", comèdia en tres actes de Rafael López de Haro i Emili Gómez de Miguel	Dietari Escènic	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	01/11/1931	El petit espectador	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	05/11/1931	Novetats. "L'hora del secret", comèdia en tres actes de Joan Minguéz	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	07/11/1931	Poliorama. "Las del sombrero verde", comèdia de Germaine i Albert Perement, traduïda per J J. Cadenas i E. Gutiérrez	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	10/11/1931	Els pistolers de la sàtira	Impromptu	ed. vespre	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1931	13/11/1931	Barcelona. "Esta noche me emborracho", comèdia en tres actes, dels senyors Sevilla i Carreño	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	14/11/1931	Teatre Goya. "De muy buena familia", drama en tres actes de Jacint Benavente	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1931	18/11/1931	Novetats. "La priora del Roser", comèdia en tres actes de Josep Maria de Sagarra	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	21/11/1931	El que diu una escopeta de caça	Impromptu	ed. matí	1
La Veu de Catalunya	1931	27/11/1931	Poliorama. "La señorita Charleston", comèdia en dos actes d'Armand Mork	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	01/12/1931	Novetats. "La senyora del castell de Shenstone", comèdia en quatre actes, d'Andrée Bisson, traducció de Rodelles i Riba	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1931	03/12/1931	A baix les "estrelles"!	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	04/12/1931	Romea. "Ràdio Xicago W. P. H. 15", de Ramsay Mac Lean i Eleonor Jeffreys, traducció de Melcior Font	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	05/12/1931	Poliorama. "Dos damas en el tablero", comèdia en tres actes de Francesc Madrid	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1931	08/12/1931	Novetats. "Els tres pretendents d'Antònia", obra en tres actes d'Avellí Artís	Les estrenes	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1931	20/12/1931	Poliorama. "Cocoliche", comèdia en tres actes de G. Suárez Beza	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1931	22/12/1931	Teatre Goya. "La Corona", drama en tres actes de Manuel Azaña	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1931	24/12/1931	Barcelona. "Carracuca", comèdia en tres actes, de L. Fernández de Sevilla	Les estrenes	ed. vespre	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1931	28/12/1931	Goya. "Vidas cruzadas", cinedrama en tres actes, tretze quadres i un epíleg, de Jacint Benavente	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1931	30/12/1931	El micròfon	Impromptu	ed. vespre	5
Nosaltres sols: publicació adherida a la Unió Catalanista	1931	30/12/1931	L'home modest i son paraigua			7
La Veu de Catalunya	1931	31/12/1931	Novetats. "Julieta filla única", comèdia en tres actes, de Josep M. Folch i Torres	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1932	09/01/1932	Desobnubilació	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	09/01/1932	Poliorama. "El peligro rosa", comèdia en tres actes dels senyors Joaquim i Álvarez Quintero	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	13/01/1932	Una obra de Ramon Vinyes estrenada a Figueres	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	14/01/1932	Goya. "Mamá ilustre", comèdia en tres actes d'Enric Suárez de Deza	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	19/01/1932	Barcelona. "Los andrajos de la púrpura", drama en cinc actes, de Jacint Benavente	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	20/01/1932	Al Romea	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	22/01/1932	Romea. "Flors i papallones", comèdia en tres actes de Lambert Escaler	Les estrenes	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1932	09/02/1932	Goya. "Un hombre peligroso" "(para las señoras)", comèdia en quatre actes, de Gerald y Spitzer	Les estrenes	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1932	11/02/1932	Anarquia arquitectònica	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1932	14/02/1932	Romea. "El crit del carrer", reportatge sensacional en tres actes, de Raymond Massy, traducció de Josep M. Planas	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1932	14/02/1932	Barcelona. "A la tierra... 500,000 kilòmetros", farsa en tres actes, de Joaquim Calvo Sotelo	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1932	17/02/1932	Goya. "Napoleón vuelve", farsa còmica en sis quadres i un epíleg de Walter Asenclever	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1932	18/02/1932	Poliorama. "El tío catorce", sainet en tres actes de Pedro Pérez Fernández	Les estrenes	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1932	21/02/1932	Barcelona. "Vivir de ilusiones", sainet en tres actes, de Carles Arniches	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1932	23/02/1932	Romea. "Anna Maria", comèdia en tres actes de Bartomeu Soler	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	25/02/1932	"L'inspector". - "Asil de nit" (baixos fons)	Teatre de Moscou	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	26/02/1932	Poliorama. "La Oca", farsa en tres actes dels senyors P. Muñoz Seca i P. Pérez Fernández	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1932	01/03/1932	Goya. Teatre d'Art de Moscou. - "El casament", de Nicolàs Gogol	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1932	04/03/1932	Barcelona. "Una conquesta difícil", comèdia en tres actes, del senyor Rafael López de Haro	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1932	05/03/1932	Poliorama. "Los caballeros", comèdia en tres actes dels senyors Antoni Quintero i Pascual Guillén	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	08/03/1932	Romea. "Un pare de família", comèdia en tres actes, de Carles Soldevila	Les estrenes	ed. vespre	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1932	10/03/1932	Barcelona. "Un negocio con América", comèdia en tres actes de Paul Frank i Juwing Hirehfeld	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1932	18/03/1932	Barcelona. "Napoleoncito", comèdia en tres actes de M. Picó, adaptada per Tomàs Borràs	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1932	26/03/1932	Barcelona. "Un contrato leonino", comèdia adaptada pels senyors Contreras i Gutiérrez Roig	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	29/03/1932	L'àlbum d'autògrafs	Impromptu	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1932	29/03/1932	Romea. "L'alegria de Cervera", comèdia en tres actes i en vers de Josep M. de Sagarra	Les estrenes	ed. vespre	5
El Autonomista	1932	29/03/1932	L'únic i veritable fruïdor de la primavera			1
La Veu de Catalunya	1932	03/04/1932	Poliorama. "Cuando los hijos de Eva, no son los hijos de Adan", comèdia en tres actes de Jacinto Benavente	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1932	08/04/1932	Barcelona. "Era una vez en Bagdad", làmines de "Les mil i una nits", dividides en tres actes, d'Eduard Marquina	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1932	14/04/1932	Goya. "Doña Herodes", comèdia en tres actes del senyor Antoni Paso	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1932	16/04/1932	Poliorama. "Paca Faroles", comèdia en tres actes de Lluís Manzano	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1932	16/04/1932	Goya. "¡A divorciarse tocan!", joguina còmica en tres actes de Jacint Capella i Josep Lucio	Les estrenes	ed. vespre	8
L'Avi Muné	1932	16/04/1932	El somni d'un pedagog			2-3
La Veu de Catalunya	1932	22/04/1932	L'excés de cultura	Impromptu	ed. vespre	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1932	22/04/1932	Barcelona. "Llamas en el convento", comèdia dramàtica en vers de Lluís Fernández Ardariu	Les estrenes	ed. vespre	8
La Veu de Catalunya	1932	26/04/1932	Poliorama. "La razón del silencio...", comèdia en tres actes del senyor Manuel Góngora	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1932	26/04/1932	Goya. "El tren fantasma", fantasia en tres actes d'Arnold Ridley, adaptada al castellà per E. González del Castillo	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1932	29/04/1932	Poliorama. "El ambiente", comèdia en tres actes de Felip Melià, traduïda al castellà per Vicente Barber	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1932	01/05/1932	Barcelona. "La prima Fernanda", comèdia en tres actes i en vers, dels senyors Manuel i Antoni Machado	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1932	01/05/1932	Goya. "Que trabaje Rita!", disbarat en tres actes d'Antoni Estramera i Rafael García Valdés	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1932	03/05/1932	Els volen madurs	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	07/05/1932	Romea. Reposició de la comèdia d'Enric Lluelles "3 milions busquen hereu"	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1932	07/05/1932	Poliorama. "Oro viejo", comèdia en tres actes del senyor Emili Hernández Pino	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1932	17/05/1932	Barcelona. "El señor Badanas", farsa en tres actes de Carles Arniches	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1932	19/05/1932	Goya. "La hija del tabernero", comèdia en tres actes i en vers, del senyor Angel Lázaro	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1932	22/05/1932	Barcelona. "Un señor", comèdia en tres actes del senyor Nicolàs Jordan de Urries	Les estrenes	ed. matí	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1932	26/05/1932	Barcelona. "Equilibrios", joguina en tres actes de Pere Muñoz Seca	Les estrenes	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1932	01/06/1932	Plagis	Impromptu	ed. vespre	10
La Veu de Catalunya	1932	03/06/1932	Goya. "Diez minutos en auto", obra en tres actes de G. Berr P. Decourcelles, adaptada al castellà pels senyors J. López de la Hera i M. Martín Alonso	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1932	04/06/1932	Goya. "La dama de las pieles", comèdia en tres actes del senyor Emili Hernández Pino	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1932	08/06/1932	Barcelona. "Anacleto se divorcia", joguina còmica en tres actes, dels senyors Pere Muñoz Seca i Pere Pérez Fernández	Les estrenes	ed. matí	7
Esplai: il·lustració catalana	1932	12/06/1932	Les grues del parc, segons Prudenci Bertrana [reproducció d'un fragment del seu conte]			8
La Veu de Catalunya	1932	14/06/1932	L'art de fer el sav[i]	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	17/06/1932	Barcelona. "La melodía del jazz-band", comèdia en tres actes i un pròleg de Jacint Benavente	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	21/06/1932	No donen, sense garantia [esmenat a l'edició de l'endemà: "No doneu, sense garantia"]	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	28/06/1932	Visions primaverals	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	02/07/1932	Barcelona. "Solera", comèdia en tres actes, dels germans Álvarez Quintero	Les estrenes	ed. matí	12
La Veu de Catalunya	1932	14/07/1932	Un moment amarg	Impromptu	ed. vespre	1
La Veu de Catalunya	1932	19/07/1932	Les catarates del cel	Impromptu	ed. vespre	5
Ressorgiment (Buenos Aires)	1932	01/08/1932	El vedell mort			3116

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
L'Avi Muné	1932	01/08/1932	Els Tres Reis de l'Orient i els nens de l'hospici			12-13
La Veu de Catalunya	1932	02/08/1932	Les boïgues	Impromptu	ed. vespre	3
El Pla de Bages	1932	04/08/1932	Les boïgues			2
La Veu de Catalunya	1932	09/08/1932	S. M. L'Empresari (Consideracions sobre el "Premi Ignasi Iglésies")	Impromptu	ed. vespre	2
La Veu de Catalunya	1932	24/08/1932	El crim d'un estieujant	Impromptu	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1932	31/08/1932	La tragèdia d'un motor de sang	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	13/09/1932	Els rasos de Paguera	Impromptu	ed. vespre	5
El Pla de Bages	1932	17/09/1932	Els Rasos de Paguera			2
La Veu de Catalunya	1932	20/09/1932	El cadàver d'un espantall	Impromptu	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1932	07/10/1932	La primera topada	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1932	08/10/1932	Espanyol. "L'amor capgira un país", vodevil sonor en tres actes, lletra del senyor Francesc Presas, música del mestre senyor Pou	Les estrenes	ed. vespre	6
La Veu de Catalunya	1932	09/10/1932	Les estrenes. "La Desitjada", poema en tres actes de Josep M. de Sagarra	Les estrenes	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1932	11/10/1932	L'emancipació de la dona	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	15/10/1932	Barcelona. "Por sus pasos contados", comèdia en tres actes repartida en nou quadros de Honori Maura	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1932	18/10/1932	Aclariment	Dietari Escènic	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1932	25/10/1932	Els creuats del sant silenci [esmenat a l'edició de l'endemà: "els croats del sant silenci"]	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	01/11/1932	Barcelona. "Lo que hablan las mujeres", comèdia en tres actes, dels germans Álvarez Quintero	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1932	02/11/1932	Setanta quatre i la cua	Impromptu	ed. matí	6

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1932	02/11/1932	Poliorama	Les estrenes	ed. vespre	3
La Veu de Catalunya	1932	08/11/1932	Romea. "Apta per a senyores", comèdia en tres actes, del senyor J. Millàs-Raurell	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1932	11/11/1932	Barcelona. "El hogar", novel·la escenificada del senyor Josep Fernández del Villar	Les estrenes	ed. vespre	7
La Veu de Catalunya	1932	15/11/1932	"El vedell d'or", comèdia dramàtica en tres actes, de Pere Cavallé	Les estrenes	ed. matí	21
La Veu de Catalunya	1932	21/11/1932	Romea. "Una dona i dues vides", aventura en tres actes de Francis Croisset, traducció catalana de Melcior Fona	Les estrenes	ed. vespre	9
La Veu de Catalunya	1932	27/11/1932	Barcelona. "Un día sin saber por qué", comèdia en tres notes, de Sachagutry i A. Willometz, versió castellana de J. Josep Cadenas i F. Gutiérrez	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1932	29/11/1932	"L'encegament", comèdia dramàtica en tres actes i en vers de Jaume Rosquelles	Les estrenes	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	06/12/1932	Poliorama. "Te quiero, Pepe", farsa en tres actes de Pere Muñoz Seca	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1932	07/12/1932	El "yo-yo"	Impromptu	ed. vespre	5
La Veu de Catalunya	1932	09/12/1932	Barcelona. "Escuela de millonarias", comèdia en tres actes, d'Enric Suàrez de Daza	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1932	13/12/1932	Centre de dependents. "Quan s'ha perdut la fe", comèdia en tres actes de J. Puig Pujades	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1932	20/12/1932	Un mal ofici	Impromptu	ed. vespre	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1932	22/12/1932	Barcelona. "Quién tiene vergüenza aquí?", comèdia en tres actes, d'Enric de Alvear	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1932	24/12/1932	Romea. "El marquès i la seva filla", comèdia en tres actes de Bartomeu Soler	Les estrenes	ed. vespre	10
La Veu de Catalunya	1932	27/12/1932	Un tracte en la via pública	Impromptu	ed. vespre	4
La Veu de Catalunya	1932	31/12/1932	Barcelona. "Romance de fieras", obra en tres actes, de Manuel Llinares Rivas	Les estrenes	ed. vespre	10
Revista del Centre de Lectura de Reus	1932	7--8--9/1932	L'encís de la naturalesa			227-237
La Veu de Catalunya	1933	02/01/1933	Anuncis originals	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1933	04/01/1933	Un descamisat passa bugada	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1933	12/01/1933	Romea. "Amor", comèdia en tres actes de Josep M. Planas	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1933	13/01/1933	Barcelona. "La señorita mamá", comèdia en tres actes del senyor Vernuhil, adaptació del senyor Gutiérrez Roig	Les estrenes	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1933	14/01/1933	Poliorama. "Sol y sombra", comèdia en tres actes, dels senyors Quintero i Guillén	Les estrenes	ed. matí	2
La Veu de Catalunya	1933	17/01/1933	Barcelona. "Santa Rusia", obra de Jacinto Benavente	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1933	21/01/1933	Romea. "El misteri de la Quarta Avinguda"	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	21/01/1933	Barcelona. "Teresa de Jesús" ("estampas carmelitas"), d'Eduard Marquina	Les estrenes	ed. matí	4
Catalunya Ràdio	1933	21/01/1933	Els àpats en les comèdies			14
La Veu de Catalunya	1933	27/01/1933	Els àpats en les comèdies		ed. matí	8
Catalunya Ràdio	1933	28/01/1933	Les truculències detectivesques			11
Catalunya Ràdio	1933	04/02/1933	Els actors de demà			11
La Veu de Catalunya	1933	08/02/1933	En secret, si us plau!	Impromptu	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Catalunya Ràdio	1933	11/02/1933	Obres d'encàrrec			14
La Veu de Catalunya	1933	12/02/1933	Poliorama. "La espada del hidalgo", comèdia en quatre actes de Lluís Fernández Ardavín	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1933	16/02/1933	Barcelona. "María, la famosa", comèdia en tres actes dels senyors Antoni Quintero i Pasqual Guillén	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	17/02/1933	Romea. "El cafè de la Marina", comèdia en tres actes de Josep Maria de Sagarra	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	22/02/1933	Les cassoles heràldiques	Impromptu	ed. matí	4
Catalunya Ràdio	1933	25/02/1933	Teatre en vers			16 i 37
La Veu de Catalunya	1933	01/03/1933	A Studium. "Els vitralls de Santa Rita"	Dietari Escènic	ed. matí	3
La Veu de Catalunya	1933	05/03/1933	Romea: "La passió i mort de nostre Senyor Jesucrist"	El Teatre	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	11/03/1933	Teatre Barcelona. Estrena de "Baile de trajés"	El Teatre	ed. matí	4
Catalunya Ràdio	1933	11/03/1933	L'emoció			9 i 30
La Veu de Catalunya	1933	16/03/1933	Romea. Estrena de "La més bonica del barri"	El Teatre	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	17/03/1933	Poliorama. Benefici de Francesc Morano	El Teatre	ed. matí	4
Catalunya Ràdio	1933	18/03/1933	L'amor al teatre			14 i 33
La Veu de Catalunya	1933	23/03/1933	"Don Pedro el cruel", del senyor Josep Fernández del Villar	El Teatre	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	24/03/1933	"Todo Madrid lo sabía", del senyor Linares Rivas	El Teatre	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	28/03/1933	Festa a honor dels guanyadors del II Concurs de Teatre Català Amateur	El Teatre	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	02/04/1933	Poliorama. "Tu mujer nos engaña"	El Teatre	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	08/04/1933	"Safo", d'Alfons Daudet, al Barcelona	El Teatre	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	09/04/1933	"Passió, mort i resurrecció de Ntre. Sr. Jesucrist" a Olesa	Espectacles i Varietats	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	15/04/1933	La danza loca	El Teatre	ed. matí	4

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Catalunya Ràdio	1933	15/04/1933	La "Passió" a Olesa de Montserrat			22 i 34
La Veu de Catalunya	1933	18/04/1933	Miss Linyola	Impromptu	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	19/04/1933	"El petó davant del mirall"	El Teatre	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	22/04/1933	L'anobium paniceum	Impromptu	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	27/04/1933	"En la pantalla las prefieren rubias"	El Teatre	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	28/04/1933	Poliorama. "La locatis"	El Teatre	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	30/04/1933	La gran dormida del pròxim dilluns	Impromptu	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1933	04/05/1933	"Los mártires de Alcalá", d'Antoni Paso, obra bufa d'una extremada hilaritat	Teatre	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	05/05/1933	"Besos perdidos", comèdia aspra d'un cert convencionalisme cerebral	Teatre	ed. matí	7
Catalunya Ràdio	1933	06/05/1933	Renovació teatral			12 i 32
La Veu de Catalunya	1933	07/05/1933	L'acàcia escorxada	Impromptu	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1933	13/05/1933	"La luz", estrenada al Barcelona per la companyia Redondo León, és un sainet que degenera en farsa sentimental	Teatre	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	14/05/1933	Una heroïna	Impromptu	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1933	16/05/1933	Sala Studium	Cicle de Teatre Amateur	ed. matí	18
La Veu de Catalunya	1933	18/05/1933	Romea. "El carro de l'alegria", comèdia dels Srs. Mora i Amat acollida favorablement, que no entusiasma la crítica	[Teatre]	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	21/05/1933	Poliorama. "Cuentan de una mujer" és una comèdia sentimental però enginyosa i ben escrita	[Teatre]	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	21/05/1933	Els estels	Impromptu	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1933	24/05/1933	III sessió	Cicle de Teatre Amateur	ed. matí	7

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Diario Mercantil	1933	24/05/1933	El calvari de l'escriptor I [conferència llegida pel seu autor el passat dia 22 a l'Ateneu Enciclopèdic Popular]			5
Diario Mercantil	1933	25/05/1933	El calvari de l'escriptor II [conferència llegida pel seu autor el passat dia 22 a l'Ateneu Enciclopèdic Popular]			5
Diario Mercantil	1933	26/05/1933	El calvari de l'escriptor III [conferència llegida pel seu autor el passat dia 22 a l'Ateneu Enciclopèdic Popular]			5
Diario Mercantil	1933	27/05/1933	El calvari de l'escriptor IV [conferència llegida pel seu autor el passat dia 22 a l'Ateneu Enciclopèdic Popular]			5
La Veu de Catalunya	1933	28/05/1933	Poliorama. "La moral del divorcio", comèdia graciosa i lleugera en la qual sobra la tesi	[Teatre]	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1933	28/05/1933	Plany	Impromptu	ed. matí	22
La Veu de Catalunya	1933	02/06/1933	Poliorama. "Bodas de sangre", poema tràgic de Federico García Lorca	[Teatre]	ed. matí	7
Catalunya Ràdio	1933	03/06/1933	El teatre i el cinema			29 i 42
La Veu de Catalunya	1933	04/06/1933	Història curta	Impromptu	ed. matí	18
La Veu de Catalunya	1933	07/06/1933	Barcelona. "La maté porque era mía", drama per fer riure, de Francisco Ramos de Castro	[Teatre]	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	08/06/1933	Poliorama. "La pícara vida", dels germans Quintero, és una comèdia grisa i sentimental, resolta un xic artificiosament	[Teatre]	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	11/06/1933	Poliorama. "Dominó", obra de M. Achard, estrenada amb motiu del benefici de Manuel Collado	[Teatre]	ed. matí	6

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1933	11/06/1933	Pluja de primavera	Impromptu	ed. matí	18
La Veu de Catalunya	1933	15/06/1933	Barcelona. "Las dichosas faldas", sainet de Carles Arniches, molt ben rebut pel públic del "Barcelona"	[Teatre]	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	16/06/1933	Poliorama. "Barrios bajos", comèdia de L. Fernández Ardavín, estrenada amb motiu del benefici de Pepita Díaz de Artigas	[Teatre]	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	18/06/1933	L'home-anunci i el vent	Impromptu	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1933	20/06/1933	Un cas de deixadesa vergonyós	La veu del carrer	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1933	22/06/1933	Poliorama. Presentació de la companyia d'Irene López de Heredia amb l'estrena d'"El rival de su mujer", de Benavente	[Teatre]	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	23/06/1933	Barcelona. "La princesa gitana", comèdia-revista del senyor Jacinto Benavente que no acaba de convèncer	[Teatre]	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	25/06/1933	Sa majestat l'espetec	Impromptu	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1933	29/06/1933	Barcelona. "El balcón de la felicidad", comèdia lleugera del senyor Honorio Maura	[Teatre]	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	02/07/1933	Va: reglamentem-ho?	Impromptu	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1933	02/07/1933	Barcelona. "La novia de Reverte", comèdia dels senyors F. Serrano Anguita i Manuel Góngora	[Teatre]	ed. matí	18
La Veu de Catalunya	1933	09/07/1933	La sang del "toro del Pirineos"	Impromptu	ed. matí	16
La Veu de Catalunya	1933	16/07/1933	La Nou	Impromptu	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1933	23/07/1933	Ni diaris	Impromptu	ed. matí	20
La Veu de Catalunya	1933	30/07/1933	El viàtic a La Nou	Impromptu	ed. matí	8
La Costa Brava	1933	01/08/1933	La tragèdia del cinyell			20

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1933	06/08/1933	Per on ve la infelicitat	Impromptu	ed. matí	6
Catalunya Ràdio	1933	12/08/1933	Els espectadors			22 i 32
La Veu de Catalunya	1933	13/08/1933	Un diumenge d'agost a Barcelona	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	20/08/1933	El tàvec	Impromptu	ed. matí	6
Catalunya Ràdio	1933	26/08/1933	De la formació de les companyies			6 i 34
La Veu de Catalunya	1933	29/08/1933	Els pescadors del Llobregat	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	31/08/1933	Teatre Barcelona. "La mà de Déu", comèdia dramàtica original de Xalom Aix, adaptada al català pel senyor Ventura Gassol	[Teatre]	ed. matí	20
La Veu de Catalunya	1933	07/09/1933	Estimbar rocs	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	10/09/1933	Mongeteres fantasmals	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	17/09/1933	Cureu de no baixar les escales de pressa	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	24/09/1933	Penjarelles enigmàtiques	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	01/10/1933	El colom vidu	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	05/10/1933	"L'Estrella dels miracles", poema en tres actes de Josep M. de Sagarra	Inauguració de la temporada de teatre català a Romea	ed. matí	17
La Veu de Catalunya	1933	07/10/1933	Espectacles per a infants. - Estrena d' "El general Bum-Bum", de Jordi Canigó	Romea	ed. matí	17
La Veu de Catalunya	1933	08/10/1933	Vestiu-vos, calceu-vos i cobriu-vos	Impromptu	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1933	15/10/1933	Traïdories de la ciutat	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1933	19/10/1933	Benefici de Margarida Xirgu	El Teatre	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1933	22/10/1933	La barretina	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	25/10/1933	Debut de la companyia Martí-Piera	El Teatre	ed. matí	8

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1933	26/10/1933	Presentació de la companyia de Maria T. Montoya	El Teatre	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1933	29/10/1933	Romea. "La Benplantada", comèdia en tres actes de Gaston A. Mantua	El Teatre	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	29/10/1933	Una altra mosca al plat!	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1933	04/11/1933	Barcelona. "Los hijos de la noche", comèdia en tres actes de Leandro Navarro i Adolf Torrado	El Teatre	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1933	05/11/1933	Poliorama. "La llama sagrada", comèdia dramàtica en tres actes, de W. Somercet Maugham, traduïda per Ceferino Palencia Tubau	El Teatre	ed. matí	19
La Gralla	1933	05/11/1933	El Viàtic a la Nou	Revista		6
La Veu de Catalunya	1933	05/11/1933	El malefici de les vacances	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1933	10/11/1933	Barcelona. "El hombre de confianza", comèdia grotesca, d'Angel Custodio, inspirada en una obra alemanya de Franz Arnold i Ernest Bach	Les estrenes	ed. matí	22
La Veu de Catalunya	1933	12/11/1933	La perdiu engabiada	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	18/11/1933	Poliorama. "Hay que ser modernos", comèdia en quatre actes d'Honorio Maura	Les estrenes	ed. matí	15
La Veu de Catalunya	1933	19/11/1933	D'un viatge	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1933	25/11/1933	Poliorama. "Corazón de mujer", comèdia en tres actes dels senyors López de Haro i Gómez de Miguel	Les estrenes	ed. matí	19
La Veu de Catalunya	1933	26/11/1933	Els gats en atur forçós	Impromptu	ed. matí	6

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1933	30/11/1933	Barcelona. "Los hermanos Karamazof", drama en cinc actes, adaptació de la novel·la de Fedor Dostoiewski, traduïda per Tomàs Borràs	Les estrenes	ed. matí	15
La Veu de Catalunya	1933	01/12/1933	Poliorama. "Miss Universo", comèdia en tres actes del senyor Alejandro Cervantes	Les estrenes	ed. matí	20
La Veu de Catalunya	1933	03/12/1933	Una comèdia dolenta	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	07/12/1933	Poliorama. "La voz de su amo", comèdia grotesca en tres actes, de Pedro Muñoz Seca i Pedro Pérez Fernández	Les estrenes	ed. matí	18
La Veu de Catalunya	1933	08/12/1933	Barcelona. "Sombras chinescas"	Les estrenes	ed. matí	22
La Veu de Catalunya	1933	09/12/1933	Romea. "El divino impaciente", poema del senyor José M ^a Pemàn	Les estrenes	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1933	10/12/1933	Cacera a ciutat	Impromptu	ed. matí	8
La Humanitat	1933	10/12/1933	A què atribuiu la crisi del teatre català? Què caldria fer per tal de redreçar-lo?	Dues preguntes		5
La Veu de Catalunya	1933	17/12/1933	Neva!	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	21/12/1933	Barcelona. "¿Qué te parece Lulú?", arranjament de Francesc Madrid	Les estrenes	ed. matí	20
La Veu de Catalunya	1933	27/12/1933	Apolo. "Les dones han guanyat", sainet en tres actes d'Alfons Roure	Les estrenes	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1933	28/12/1933	Escombraries fantasmals	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1933	28/12/1933	Sala Studium. "La Petite Scène" de París	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1933	31/12/1933	El quitrà revolucionari	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1933	31/12/1933	Barcelona. "Don Inmenso", comèdia en tres actes de Bartomeu Soler	Les estrenes	ed. matí	11

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Revista: quaderns de publicació quinzenal	1933	01--06/1933	[Resposta]	Informacions de La Revista. Qüestionari		142
La Veu de Catalunya	1934	07/01/1934	Els penells	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1934	12/01/1934	Teatre Poliorama. "Una americana para dos", joguina còmica en tres actes d'Antonio Paso i Valentín de Pedro	Les estrenes	ed. matí	19
La Veu de Catalunya	1934	14/01/1934	Com en despoblat	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1934	17/01/1934	Teatre. Associació Amics del Teatre	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	18/01/1934	Teatre Barcelona. "El otro amor", comèdia en quatre actes, de Felip Sassone	Les estrenes	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1934	21/01/1934	Empordanesa	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1934	28/01/1934	Les lletres que acostuma a rebre l'escriptor	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1934	03/02/1934	Poliorama. "Sevilla la màrtir", comèdia en tres actes de Lluís Fernández de Sevilla	Les estrenes	ed. matí	20
La Veu de Catalunya	1934	04/02/1934	El marxant de miques i bocins	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1934	09/02/1934	Poliorama. "El juzgado se divierte", comèdia en tres actes del senyor Antonio Paso	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	11/02/1934	A la frontera de l'oest	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1934	18/02/1934	Si això és guerra...	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1934	20/02/1934	Studium. Companyia anglesa d'Edward Stirling	Les estrenes	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1934	22/02/1934	Poliorama. Presentació de la companyia Herrero-Soto	Les estrenes	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1934	23/02/1934	Conservatori del Liceu. Recital pels alumnes d'Art Dramàtic	El Teatre	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	24/02/1934	Poliorama. "Tú el barco y yo el marinero", comèdia en tres actes de F. Serrano Anguita	Les estrenes	ed. matí	8

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1934	25/02/1934	Romea. "La pasión y muerte de Nuestro Señor Jesucristo", refusió castellana i en vers del senyor L. Fernández Ardavín	Les estrenes	ed. matí	21
La Veu de Catalunya	1934	27/02/1934	Al peu del canó	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1934	27/02/1934	Sala Capsir	El Teatre	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	27/02/1934	Un sainet del doctor J. Roig i Raventós	El Teatre	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	28/02/1934	Contra els primers actors	El Teatre	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	01/03/1934	Barcelona. "Le sexe faible", comèdia en tres actes, dels germans Quintero	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	02/03/1934	Poliorama. "Juanito Arroyo se casa", tres actes, dels germans Quintero	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	04/03/1934	Jovenesa	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	10/03/1934	Romea. "Alas en la aldea", de Bartomeu Soler	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1934	11/03/1934	Poliorama. "Fue un príncipe de Israel", drama sacre original de Ricardo Lahoz i R. Caralt	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	11/03/1934	Sorrejalls	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	14/03/1934	Barcelona. "Mademoiselle", comèdia en tres actes de Jacques Deval	Les estrenes	ed. matí	22
La Veu de Catalunya	1934	16/03/1934	Poliorama. "Los niños sevillanos", comèdia en un pròleg i tres actes de L. Navarro i Adolfo Torrado	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	18/03/1934	Contribució a l'estudi de la psicologia	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	23/03/1934	Barcelona. "Alguien", de Franz Mholnar	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	25/03/1934	La primera oreneta	Impromptu	ed. matí	8

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1934	01/04/1934	Llum de passió	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	03/04/1934	Apolo. "La Gloriosa", de Miquel Poal-Aragall i altres estrenes	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1934	08/04/1934	Els nous guàrdies d'assalt	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	12/04/1934	Barcelona. "El pan comido en la mano", de Jacinto Benavente	Les estrenes	ed. matí	19
La Veu de Catalunya	1934	14/04/1934	Poliorama. "El Ex...", comèdia de Muñoz Seca	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	15/04/1934	El mercat de Girona	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	19/04/1934	Barcelona. "Por tierra de hidalgos", comèdia en tres actes, de M. Linares Rivas	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	22/04/1934	Per les cobertes	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	22/04/1934	Teatre Nou. "Las niñas de doña Santa", comèdia en tres actes de M. Vidal i Planas	Les estrenes	ed. matí	27
La Veu de Catalunya	1934	27/04/1934	Poliorama. "Escaleras abajo", comèdia en tres actes del senyor Serrano Anguita	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	29/04/1934	Barcelona. "Cuando Angélica fué hombre", comèdia de Tomàs Borràs	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	29/04/1934	Els falziots	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	05/05/1934	Romea. "La verdad inventada", comèdia en tres actes de Jacinto Benavente	Les estrenes	ed. matí	11
La Veu de Catalunya	1934	09/05/1934	El primer de maig i l'ortopèdia	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1934	10/05/1934	Poliorama. "La tanguista", comèdia en tres actes i de tres autors	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	12/05/1934	Barcelona. "Angelina o el honor de un brigadier", d'E. Jardiel Poncela	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	13/05/1934	Com en aquell temps	Impromptu	ed. matí	8

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1934	13/05/1934	Romea "La Marquesona", comèdia en tres actes, dels senyors Quintero i Guillem	Les estrenes	ed. matí	5
Emporion: periòdic quinzenal	1934	13/05/1934	Impromptu: Empordanesa	Vers i prosa		5-6
La Veu de Catalunya	1934	15/05/1934	Poliorama. "Carolina se llama Margarita", comèdia en tres actes de Bartolomé Soler	Les estrenes	ed. matí	17
La Veu de Catalunya	1934	20/05/1934	Cares que són un mapa	Impromptu	ed. matí	8
Esplai: il·lustració catalana	1934	20/05/1934	Els pobles i llurs veïns			242-244
La Veu de Catalunya	1934	22/05/1934	Partenon. "Samuel", comèdia en tres actes, de J. Navarro Costabella	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	23/05/1934	Estudi d'Art Dramàtic de Molins de Rei	Teatre Amateur	ed. matí	17
La Veu de Catalunya	1934	24/05/1934	Barcelona. "Mi abuelita la pobre", comèdia en tres actes de Luis de Vargas	Les estrenes	ed. matí	17
La Veu de Catalunya	1934	26/05/1934	Poliorama. "Ni al amor ni al mar", drama en quatre actes i un epíleg, de Jacint Benavente	Les estrenes	ed. matí	17
La Veu de Catalunya	1934	27/05/1934	De la tristesa que encomana el nostre port	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1934	01/06/1934	Barcelona. "El casto don José", obra en tres actes de Carles Arniches	El Teatre	ed. matí	22
La Veu de Catalunya	1934	03/06/1934	Poliorama. "La sirena varada", comèdia en tres actes d'Alexandre Casona	Les estrenes	ed. matí	22
La Veu de Catalunya	1934	03/06/1934	Meravellosa suggestió d'un speaker	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	07/06/1934	Barcelona. "La eme", joguina crònica de Pedro Muñoz Seca	Les estrenes	ed. matí	7
El Autonomista	1934	09/06/1934	A "Garbí". Una Conversa de Prudenci Bertrana			2
La Veu de Catalunya	1934	10/06/1934	"Una magnífica llebre"	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	16/06/1934	Barcelona. "Como tú, ninguna", comèdia en tres actes dels senyors Quintero i Guillén	Les estrenes	ed. matí	17

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1934	17/06/1934	El gran Dionisos ressuscita!	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	21/06/1934	Poliorama. "Divinas palabras", obra en tres actes i quinze quadros de Ramon del Valle-Inclàn	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1934	27/06/1934	Una "falla"	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1934	28/06/1934	Barcelona. "Agua de Mar", comèdia en quatre actes de L. Fernàndez Ardavín	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1934	03/07/1934	Jugar amb foc	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	03/07/1934	Sala Studium. Festa a honor dels guanyadors ddel III Concurs de Teatre Català Amateur	Les estrenes	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1934	08/07/1934	Precocitat	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1934	17/07/1934	Vilada	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	22/07/1934	Vaixells de muntanya	Impromptu	ed. matí	6
El Pla de Bages	1934	04/08/1934	Vilada			5
Esplai: il·lustració catalana	1934	28/10/1934	En Carxofa	Contes d'Esplai		518-519
La Veu de Catalunya	1934	30/10/1934	Estrena, al Romea, d'"Atorrante", film escènic en 12 quadros, original del senyor Vicenç Martínez Cuitiño	Les estrenes	ed. matí	17
La Veu de Catalunya	1934	09/11/1934	"Les ales del temps", comèdia en tres actes, d'Avel·lí Artís	Espectacles. Inauguració de la temporada oficial al Poliorama	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1934	10/11/1934	Dijous van obrir-se les portes del teatre català Romea amb l'estrena de "Quimet I, rei de Xauxa", de Jordi Canigó	Espectacles. La temporada catalana a Romea	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	11/11/1934	Inauguració de la temporada catalana al Romea amb "La Plaça de Sant Joan", de J. M. de Sagarra	El teatre. Les estrenes de divendres	ed. matí	8

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1934	20/11/1934	Estrena, al Poliorama, de "Madame", comèdia en tres actes de Lluís Elies	Espectacles	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1934	02/12/1934	Romea. Estrena d'"Una vegada era un príncep...", d'Apel·les Mestres	Les estrenes	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1934	08/12/1934	Coliseu Pompeia. "Mercuri i els metges", J. F. Vidal-Jové	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	12/12/1934	Estudi d'Art Dramàtic de Molins de Rei. "Fortitud", obra en tres actes de Florenci Cornet	Teatre Amateur	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	15/12/1934	Barcelona. Estrena d'"El secreto de Lady Klaversson", tres actes, del senyor López de Haro	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	18/12/1934	"Les verges caigudes", de Miquel Poal-Aregall a l'Àpolo	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1934	21/12/1934	Al Poliorama, "Els brillants de l'oncle", tres actes de Ramon Vinyes	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	22/12/1934	Barcelona. "Los Caimanes", de Navarro i Torrado	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1934	23/12/1934	Les fulles dansaires	Impromptu	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1934	28/12/1934	Estrena de la llegenda de "Guillem de Cabestany", de Jaume Rosquelles Alessan, a Molins de Rei	Teatre Amateur	ed. matí	17
La Veu de Catalunya	1934	30/12/1934	Obsequi nadalenc	Impromptu	ed. matí	14
ATS. Associació de Teatre Selecte	1934	01-02/1934	Contra els primers actors	Teatre Català		4
La Veu de Catalunya	1935	06/01/1935	El sortilegi dels raïms	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1935	10/01/1935	"Els homes forts", quatre actes d'Albert Piera, al Poliorama	Les estrenes	ed. matí	8-9
La Veu de Catalunya	1935	13/01/1935	L'ase dels cops	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	13/01/1935	Estrena de "Fu-Chu-Ling", tres actes de Capella i Lucio	El Teatre	ed. matí	11

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1935	20/01/1935	Els infants bel·licosos	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1935	20/01/1935	"El caballero de Olmedo", de Lope de Vega, a Novetats	Espectacles	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1935	27/01/1935	Estrena de "L'huracà", al Poliorama, tres actes de Carme Montoriol	El Teatre	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	01/02/1935	Estrena al Barcelona de "Seviyiya", tres actes dels senyors Ramos de Castro i Carreño	Espectacles. Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1935	02/02/1935	Estrena, al Pompeia, de "La desgràcia de la sort", tres actes del Sr. Poal Aragall	El Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1935	03/02/1935	Més sobre el "Premi Joan Creixells"	La vida cultural	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1935	10/02/1935	Un poeta que fa poesia	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1935	12/02/1935	Estrena, al Barcelona, de "Tu vida no me importa", tres actes, del senyor F. Serrano Anguita	El teatre i el cinema	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	15/02/1935	Estrena, al Pompeia, de "Lilí vol viure", tres actes de Lluís Elies	El teatre i el cinema	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1935	17/02/1935	La tos gripal	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	17/02/1935	Estrena, al Poliorama, de "Necessitem senyoreta", tres actes, de Carles Soldevila	Les estrenes	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1935	21/02/1935	Estrena al Romea de "Vint mil duros", comèdia dels senyors Navarro i Torrado	El teatre i el cinema	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	22/02/1935	Estrena, al Barcelona, de "Santa Isabel de España", poema de Mariano Tomàs	Les estrenes	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	27/02/1935	Bajanada endèmica	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1935	28/02/1935	Estrena, al Barcelona, de "Tú gitano y yo gitana", tres actes d'Antoni Cases	El teatre i el cinema	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1935	01/03/1935	Estrena, al Poliorama, de la "Senyoreta Oest", tres actes de J. F. Vidal Jover	El teatre i el cinema	ed. matí	8

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1935	02/03/1935	"Las doce en punto", comèdia en tres actes, de Carles Arniches, estrenada al Romea	El teatre i el cinema	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1935	03/03/1935	Una fotografia patètica	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1935	10/03/1935	L'home de les veces	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	13/03/1935	Estrena, al Romea, de "La culpable", tres actes, de Valentí Moragues	El teatre i el cinema	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1935	14/03/1935	Estrena, al Poliorama, de "Fruïta verda", tres actes, de J. Millàs-Raurell	El teatre i el cinema	ed. matí	19
La Veu de Catalunya	1935	15/03/1935	Estrena, al Principal Palace, de "Mis-Theri", obra policíaca d'Enric Casanovas	El teatre i el cinema	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1935	16/03/1935	Estrena, al Barcelona, de "Mi chica", tres actes, de Pedro Muñoz Seca i Pedro Pérez Fernández	El teatre i el cinema	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1935	17/03/1935	No empenyeu	Impromptu	ed. matí	12
Emporion: periòdic quinzenal	1935	17/03/1935	Les fulles dansaires			3-4
La Veu de Catalunya	1935	24/03/1935	Indiscreció irreparable	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	24/03/1935	Estrena, al Poliorama, de "La Rambla de les floristes", tres actes, de J. M. de Sagarra	El teatre i el cinema	ed. matí	20
La Veu de Catalunya	1935	29/03/1935	Estrena, al Barcelona, de l'obra en tres actes, de P. Muñoz Seca, "El rey negro"	El teatre i el cinema	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	02/04/1935	Sobre el Premi Creixells: el meu vot	La vida cultural	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1935	04/04/1935	Al Principal s'estrena amb èxit "El jutge està malalt" de Fages de Climent	Les estrenes	ed. matí	17
La Veu de Catalunya	1935	07/04/1935	El cant del merlot	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	10/04/1935	Resposta a la carta oberta del senyor S. Joan Arbó	La vida cultural	ed. matí	8

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1935	12/04/1935	Al teatre Barcelona s'estrena la comèdia de Capella i Lucio, "La viudita se quiere casar"	Les estrenes	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	14/04/1935	Pau, pau i sempre pau	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	21/04/1935	La petita sargantana i el tren exprés	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	23/04/1935	Al Poliorama s'estrena l'obra en quatre actes de Marcel Pagnol "Fanny", traduïda al català per Melcior Font	Les estrenes	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1935	28/04/1935	Defensa del paisatge	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	01/05/1935	Festival en commemoració del primer aniversari d'"El nostre teatre"	El teatre i el cinema	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	03/05/1935	Estrena, al Barcelona, de la comèdia en tres actes de Tomàs Borràs, "El padre soltero"	El teatre i el cinema	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1935	09/05/1935	Al teatre Barcelona s'estrena "La chica de la pensión", comèdia en tres actes, de Pilar Millàn Astray	Les estrenes	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1935	09/05/1935	Audàcia	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	11/05/1935	Segona representació de teatre amateur, del "Lyceum Club" de Barcelona	El teatre i el cinema	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1935	12/05/1935	Els fanàtics de llur campanar	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	17/05/1935	Estrena, al Barcelona, de la comèdia en tres actes, "¡Arriba!", de Miquel Gutiérrez Navas	El teatre i el cinema	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1935	19/05/1935	"Exemplar gratuït"	Impromptu	ed. matí	12
La Veu de Catalunya	1935	26/05/1935	L'enyor del sol	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	26/05/1935	Al "Poliorama" s'estrena la comèdia en tres actes i un pròleg, "Dinero", del senyor R. López de Haro	Les estrenes	ed. matí	20

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1935	01/06/1935	Al teatre Barcelona s'estrenà "La casa del olvido", comèdia en tres actes, de Lluís Fernàndez de Sevilla	El teatre i el cinema	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1935	02/06/1935	La intel·ligència d'una joguina	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1935	08/06/1935	Estrena de "La risa", comèdia de Serafí i Joaquim Álvarez Quintero, al Poliorama	El teatre i el cinema	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	09/06/1935	No sols de veces viuen els coloms	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1935	14/06/1935	Al Barcelona s'estrena la comèdia en tres actes de S. i F. Álvarez Quintero, "Para mal, el mío"	El teatre i el cinema	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1935	16/06/1935	Ales que fan nosa	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	23/06/1935	Al Barcelona s'hi estrena "¡Soy un sinvergüenza!", tres actes de Muñoz Seca i Pérez Fernàndez	El teatre i el cinema	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1935	23/06/1935	Adéu, arna, i moltes gràcies!	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	25/06/1935	Al Poliorama s'ha estrenat "La Millona", quatre actes de Suárez de Deza	El teatre i el cinema	ed. matí	22
La Veu de Catalunya	1935	30/06/1935	De quan esdevenen llargues les nits més curtes de l'any	Impromptu	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1935	07/07/1935	La pau és amb nosaltres	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	14/07/1935	Companys de calma	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1935	21/07/1935	El manat de boix commemoratiu	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1935	28/07/1935	El mal traginer i els corbs	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	04/08/1935	Felicitat inesperada	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	11/08/1935	Dos benaurats damunt la terra	Impromptu	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1935	25/08/1935	Un gran cadàver	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	01/09/1935	Unes innocents mongeteres	Impromptu	ed. matí	8

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1935	08/09/1935	El correu	Impromptu	ed. matí	24
La Veu de Catalunya	1935	15/09/1935	Un dia negre	Impromptu	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1935	22/09/1935	Un company	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	29/09/1935	Un ràdio-escolta	Impromptu	ed. matí	14
La Veu de Catalunya	1935	06/10/1935	"El sainet trist", de Guimerà, i "La carrossa del Sant Sagrament", de Merimée	Inauguració de la temporada de teatre català, a "Novetats"	ed. matí	6
La Veu de Catalunya	1935	06/10/1935	Castell de l'Areny	Impromptu	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1935	09/10/1935	Un aclariment del nostre company Prudenci Bertrana [arran de l'estrena de la seva obra teatral "Els atropellats", que posaria en acció l'Associació Amics del Teatre el 13/10 al Teatre-Escola]	El teatre i el cinema	ed. matí	5
La Humanitat	1935	09/10/1935	Una carta i una obra de Prudenci Bertrana	El Teatre		2
L'Instant	1935	09/10/1935	Una carta de Prudenci Bertrana. Aclariment			7
La Veu de Catalunya	1935	10/10/1935	Representació de "Fuenteovejuna", de Lope de Vega, al Barcelona	El teatre i el cinema	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1935	13/10/1935	Resurrecció d'un personatge	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	17/10/1935	Estrena de "Siete mujeres", comèdia en tres actes dels senyors A. Torrado i L. Navarro, al Barcelona	El teatre i el cinema	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	18/10/1935	Estrena, al Novetats, de "Llibertat provisional", quatre actes i un epíleg de Michel Duran, traducció de Domènec de Bellmunt i J. Bertrams	El teatre i el cinema	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	20/10/1935	Més referent al personatge ressuscitat	Impromptu	ed. matí	10

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1935	27/10/1935	Coses de gossos	Impromptu	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1935	31/10/1935	"Entre dues músiques", comèdia en tres actes de Ramon Vinyes. - Barcelona. "Julietta y Romeo", comèdia en tres actes i en prosa de Josep Maria Peman	El teatre i el cinema	ed. matí	21
La Veu de Catalunya	1935	01/11/1935	Novetats: "Roser florit", comèdia en tres actes de Josep Maria de Sagarra	Les estrenes	ed. matí	5
Diari de Girona d'avisos i notícies	1935	02/11/1935	Discurs del President del Jurat Qualificador Sr. Bertrana [als Jocs Florals d'enguany de Girona]			1-2
La Veu de Catalunya	1935	03/11/1935	Elogi de Girona [reproducció un fragment del discurs presidencial de Bertrana als Jocs Florals de Girona]		ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1935	08/11/1935	Estrena, al Poliorama, de "La Lunares", tres actes, en vers, del senyor José Silva	El teatre i el cinema	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	09/11/1935	Barcelona: "Martes 13", en tres actes, dels germans Quintero	Les estrenes al Teatre	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	10/11/1935	Els corbs de l'Empordà també passen llur crisi	Impromptu	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1935	12/11/1935	Una estrena de Modest Sabaté al Casal Popular Barceloní	Les estrenes al Teatre	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1935	15/11/1935	Al Barcelona, la comèdia en tres actes, "Nuestra Natacha", d'Alejandro Casona	Les estrenes al Teatre	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	17/11/1935	Al Novetats és estrenada l'obra de Lluís Elies, "Amàlia, Amèlia i Emília"	Les estrenes al Teatre	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1935	17/11/1935	La ploma de faisà	Impromptu	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1935	24/11/1935	Al Poliorama ha estat estrenada la comèdia "¡Sola!", tres actes del senyor P. Muñoz Seca	Les estrenes al Teatre	ed. matí	5

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1935	24/11/1935	Filosofies menors	Impromptu	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1935	27/11/1935	Al Barcelona ha estat estrenada la comèdia en tres actes, "No juguéis con esas cosas", de Jacinto Benavante	Les estrenes al Teatre	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1935	01/12/1935	Sant Francesc i els ocells de Valldoreix	Impromptu	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1935	03/12/1935	Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur	Les estrenes al Teatre	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1935	07/12/1935	Presentació al Teatre Studium de la Companyia Catalana de drames i comèdies	El teatre i el cinema	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	08/12/1935	La carpeta i el bigoti d'un vell amic	Impromptu	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1935	12/12/1935	Al Poliorama ha estat estrenada "La estrella de mar", del senyor J. J. Alcatraz	El teatre i el cinema	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	13/12/1935	Al Barcelona ha estat estrenada la comèdia "Mi hermana Concha", dels senyors A. Quintero i J. Guillén	Les estrenes al Teatre	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	14/12/1935	Al Principal Palace ha estat estrenada l'obra en tres actes, "Doña Rosita la soltera o El lenguaje de las flores", de Federico García Lorca	Les estrenes al Teatre	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1935	15/12/1935	Un fotògraf dissortat	Impromptu	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1935	22/12/1935	La cacera macàbrica	Un conte	ed. matí	11
La Veu de Catalunya	1935	29/12/1935	Al Novetats ha estat estrenada la comèdia d'Ignasi Agustí, "Benaventurats els lladres"	Les estrenes al Teatre	ed. matí	4
La Veu de Catalunya	1935	29/12/1935	Els sortosos	Impromptu	ed. matí	8
Laya: magazine moderno mensual	1936	01/01/1936	El humorismo de un filósofo. ¡Libros no; Cocido!	Amenidades		no paginat

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1936	05/01/1936	Un bibliotecari i els clàssics castellans	Impromptu	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1936	05/01/1936	Al Barcelona ha estat estrenada "Dueña y Señora", dels senyors Torrado i Navarro	Les estrenes al Teatre	ed. matí	21
La Veu de Catalunya	1936	12/01/1936	Al Novetats ha estat estrenada l'obra "El blau del cel", d'Hans Chlumberg, adaptació catalana de Joan Alavedra	Les estrenes al Teatre	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1936	12/01/1936	Si no tant com els anglesos, una mica menys	Impromptu	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1936	19/01/1936	La boira	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1936	19/01/1936	A l'Espanyol ha estat estrenada l'obra d'Enric Casanovas, "Bon cop..."	Les estrenes al Teatre	ed. matí	17
La Veu de Catalunya	1936	26/01/1936	Germanor davant del perill	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1936	30/01/1936	A l'Espanyol ha estat estrenada l'obra "Barris baixos", de Lluís Elies	Les estrenes al Teatre	ed. matí	22
La Veu de Catalunya	1936	01/02/1936	Al Novetats ha estat estrenada l'obra de Josep Maria Folc i Torres, "Una noia per casar"	Les estrenes al Teatre	ed. matí	5
La Veu de Catalunya	1936	02/02/1936	Infecció a domicili	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1936	09/02/1936	Poeta i orador	Impromptu	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1936	13/02/1936	Al Barcelona ha estat estrenada la comèdia "La danza de los velos", del senyor Josep Maria Peman	Les estrenes al Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	16/02/1936	La finestra del celobert	Un conte	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1936	20/02/1936	Al Barcelona ha estat estrenada "Ama Isabel", comèdia del senyor Hernández Pino	El teatre i el cinema	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1936	21/02/1936	A L'Espanyol ha estat estrenada l'obra d'Alfons Roure, "La Maca dels Encants"	Les estrenes al Teatre	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1936	23/02/1936	Intents de ruralització	Impromptu	ed. matí	7

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1936	26/02/1936	Al Barcelona ha estat estrenada l'obra de Joaquim Dicenta (fill), "La verdad de cada uno"	Les estrenes al Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	08/03/1936	El "Premi dels novel·listes"	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1936	12/03/1936	Al teatre Studium ha estat estrenada la farsa d'Antoni Cases, "L'home que fuig"	Les estrenes al Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	13/03/1936	A l'Espanyol ha estat estrenada l'obra d'A. Collado i J. Roig i Guivernau, "L'herbolària de la creu"	Les estrenes al Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	15/03/1936	Filosofia i poesia mèdiques	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1936	20/03/1936	A l'Espanyol ha estat estrenat el sàinet de Salvador Bonavia, "Marieta cistellera"	Les estrenes al Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	22/03/1936	Sant Josep i les dones	Impromptu	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	22/03/1936	Al Barcelona ha estat estrenada la comèdia "Títeres", del senyor A. Fernàndez Arias	Les estrenes al Teatre	ed. matí	11
La Veu de Catalunya	1936	29/03/1936	Les rialles somes	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1936	29/03/1936	Al Barcelona ha estat estrenada la comèdia "Cascarrabias", de Korner, adaptada per E. V. Domínguez	Les estrenes al Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	05/04/1936	Esplai primaveral	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1936	05/04/1936	Al Barcelona ha estat estrenada "En la sombra del harén", obra de L. Besnard, adaptada a l'espanyol per R. Hernández	Les estrenes al Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	12/04/1936	Digues-me que plou i et diré com va el món	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1936	14/04/1936	Principal Palace: "Un senyor de Barcelona", comèdia en tres actes, d'Amichatis	Les estrenes al Teatre	ed. matí	17

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1936	19/04/1936	La persecució del transeünt	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1936	23/04/1936	Al Barcelona ha estat estrenada la comèdia del senyor Lluís Fernàndez de Sevilla, "Manola, Manolo"	Les estrenes al Teatre	ed. matí	15
La Veu de Catalunya	1936	26/04/1936	L'autor errant i neguitós	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1936	28/04/1936	Al Principal Palace ha estat estrenada l'obra del senyoe Eduard Borràs, "En nom de la llei"	Les estrenes al Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	01/05/1936	Barcelona: La comèdia de Carlos Arniches, "Yo quiero"	Les estrenes al Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	03/05/1936	Paperassa	Impromptu	ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1936	05/05/1936	Fragment del discurs del president senyor Prudenci Bertrana		ed. matí	10
La Veu de Catalunya	1936	10/05/1936	Els Jocs Florals	Impromptu	ed. matí	8
Baluart de Sitges	1936	10/05/1936	[Reproducció del discurs de P. Bertrana com a president dels Jocs Florals de Barcelona]			1-2
La Veu de Catalunya	1936	17/05/1936	Diada de Sant Isidre	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1936	19/05/1936	Al Teatre Orfeó Gracienc ha estate estrenada la comèdia de J. F. Vidal-Jover, "L'oreig entre columnes"	Les estrenes al Teatre	ed. matí	11
La Veu de Catalunya	1936	26/05/1936	Al Teatre Orfeó Gracienc han estat estrenades "El goig de viure", de Tomàs Roig i Llop i "Demà comença la vida", de J. Gimeno-Navarro	Les estrenes al Teatre	ed. matí	11
La Veu de Catalunya	1936	28/05/1936	Quan fou mort el combregaren	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1936	30/05/1936	Espanyol: "La cançó de la filla del marxant", de Josep M. de Sagarra	Les estrenes al Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	31/05/1936	Homenatge sense homenatjat	Impromptu	ed. matí	9

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
La Veu de Catalunya	1936	07/06/1936	Els francs tiradors de la crítica	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1936	10/06/1936	Al Barcelona ha estat estrenada l'obra "Midas, rei de Frígia", del senyor N. M. Rubió i Tudurí	Les estrenes al Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	13/06/1936	Al Poliorama: "La Plasmatoria", dels senyors Muñoz Seca i Pedro Pérez Fernández	Les estrenes al Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	18/06/1936	Barcelona: "La inglesa sevillana", dels senyors Serafín i Joaquín Alvarez Quintero	Les estrenes al Teatre	ed. matí	9
La Veu de Catalunya	1936	21/06/1936	El paraigua és fet exclusivament per a ésser afanat?	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1936	28/06/1936	Per a la difusió del llibre català	Impromptu	ed. matí	8
La Veu de Catalunya	1936	02/07/1936	Festa d'art al teatre grec de Montjuïc	El teatre i el cinema	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1936	03/07/1936	Poliorama: "Morirse es un error", de Gregorio Martínez Sierra i E Jardiel Poncela	Les estrenes al Teatre	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1936	04/07/1936	Novetats: "Martinete", d'Alberto Cienfuegos	Les estrenes al Teatre	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1936	05/07/1936	Un nou interrogant	Impromptu	ed. matí	7
La Veu de Catalunya	1936	12/07/1936	De bella arribada	Impromptu	ed. matí	7
Ressorgiment (Buenos Aires)	1936	01/09/1936	En Marrussinya			3912
Mirador	1936	17/12/1936	"Una adolescència", de Josep Sol	Les lletres		5 i 7
Jocs Florals de Barcelona: any LXXVIII de llur restauració	1936	1936	Discurs presidencial			25-38
El Autonomista	1937	03/02/1937	El gos lladre			4
L'Acció (Terrassa)	1937	29/10/1937	El noi de Moré			4
La Humanitat	1938	23/01/1938	Resposta a la carta oberta de Francesc Curet	El Teatre		7

TÍTOL PUBLICACIÓ	ANY	DATA	TÍTOL ARTICLE	SECCIÓ	EDICIÓ	PÀGINA
Catalunya: revista d'informació i expansió catalana (Buenos Aires)	1938	11/1938	La facècia del violí [conte]			4-7
